

Tyrimas „Lietuvos kaimo plėtros
2014–2020 m. programos
priemonės „LEADER programa“
įtaka skatinant socialinę įtrauktį,
skurdo mažinimą ir ekonominę
kaimo plėtrą 2014–2020 m.“

Galutinė ataskaita

2021 m. liepos 7 d. (2021 m. liepos 12 d. redakcija)

TURINYS

SANTRUMPOS	4
LENTELIŲ, PAVEIKSLŲ, PAVYZDŽIŲ IR PAAIŠKINIMŲ SĄRAŠAS	5
SANTRAUKA	9
EXECUTIVE SUMMARY	17
1 TYRIMO TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR OBJEKTAS	27
2 TYRIMO METODIKA	30
2.1 VERTINIMO ELEMENTAI	30
2.2 TYRIMO METODAI IR JŲ TAIKYMAS ATSAKANT Į VERTINIMO KLAUSIMUS	35
3 PRIEMONĖS „LEADER PROGRAMA“ ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS IR VVG GEBĖJIMŲ STIPRINIMAS	41
3.1 VIETOS SUBJEKTŲ DALYVAVIMAS KURIANT IR TOBULINANT PRIEMONĖS „LEADER PROGRAMA“ ĮGYVENDINIMO MECHANIZMĄ	41
3.2 VPS RENGIMAS IR PRIORITETINIŲ TEMŲ NUSTATYMAS	42
3.3 PRIEMONĖS „LEADER PROGRAMA“ IR VPS ĮGYVENDINIMĄ NEIGIAMAI VEIKIANTYS VEIKSNIAI IR VEIKSMAI SIEKIANT JUOS SUMAŽINTI 43	
3.4 VVG GEBĖJIMŲ STIPRINIMAS	45
4 LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO VERTINIMAS (VVG LYGIU)	48
4.1 TERITORINIS PRINCIPAS	57
4.2 „IŠ APAČIOS Į VIRŠŲ“ PRINCIPAS	60
4.3 PARTNERYSTĖS PRINCIPAS	64
4.4 INOVACIJŲ PRINCIPAS	70
4.5 INTEGRUOTO POŽIŪRIO PRINCIPAS	76
4.6 TINKLAVEIKOS IR BENDRADARBIAVIMO PRINCIPAS	78
4.7 VIETOS FINANSAVIMO IR VALDYMO PRINCIPAS	87
5 VIETOS GYVENTOJŲ AKTYVINIMO VERTINIMAS	91
6 VVG BENDRADARBIAVIMO PROJEKTŲ VERTINIMAS	101
6.1 KIEKYBINĖ IR TERITORINĖ BENDRADARBIAVIMO PROJEKTŲ ANALIZĖ	101
6.2 KOKYBINĖ BENDRADARBIAVIMO PROJEKTŲ ANALIZĖ (PROJEKTŲ TURINYS IR NAUDA)	103
7 VPS ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ IR VEIKLOS SRIČIŲ ANALIZĖ	112
8 PRIEMONĖS INDĖLIS ĮGYVENDINANT ES KAIMO PLĖTROS POLITIKOS PRIORITETUS IR TIKSLINES SRITIS	116
8.1 VIETOS PROJEKTŲ INDĖLIS Į TIKSLINIŲ SRIČIŲ ĮGYVENDINIMĄ	116
8.2 BENDRADARBIAVIMO PROJEKTŲ INDĖLIS Į TIKSLINIŲ SRIČIŲ ĮGYVENDINIMĄ	120
9 ATSAKYMAI Į BENDRUOSIUS VERTINIMO KLAUSIMUS	122
9.1 6B TIKSLINĖ SRITIS (17 BVK) – VIETOS PLĖTRA	125
9.1.1 <i>Tradiciniai ir kiti renginiai kaimo vietovėse</i>	126
9.1.2 <i>Mokymai ir edukaciniai užsiėmimai kaimo gyventojams</i>	127
9.1.3 <i>Infrastruktūros atnaujinimas kaimo vietovėse</i>	128
9.1.4 <i>Nauji regioniniai ir kiti produktai kaimo vietovėse</i>	130
9.1.5 <i>Naujos paslaugos kaimo vietovėse</i>	131
9.1.6 <i>Savanorystė vietos projektuose</i>	132
9.1.7 <i>NVO socialinės veiklos, socialinio ir bendruomeninio verslo projektai</i>	133
9.1.8 <i>Kaimo vietovių plėtrai (6B tikslinė sritis) skirtų projektų rezultatyvumas</i>	133
9.2 1A TIKSLINĖ SRITIS (1 BVK) – INOVACIJOS	135
9.3 1C TIKSLINĖ SRITIS (3 BVK) – MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ	138
9.4 2B TIKSLINĖ SRITIS (5 BVK) – PARAMA ŽEMĖS ŪKIUI	140
9.5 3A TIKSLINĖ SRITIS (6 BVK) – BENDRADARBIAVIMAS	141
9.6 4A TIKSLINĖ SRITIS (8 BVK) – BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ IR KRAŠTOVAIZDŽIO BŪKLĖ	143

9.7	5C TIKSLINĖ SRITIS (13 BVK) – ATSINAUJINANTYS ENERGIJOS IŠTEKLIAI	144
9.8	6A TIKSLINĖ SRITIS (16 BVK) – VEIKLOS ĮVAIRINIMAS IR DARBO VIETOS	145
9.9	6C TIKSLINĖ SRITIS (18 BVK) – IRT NAUDOJIMAS.....	148
10	LEADER METODO PRIDĖTINĖ VERTĖ	149
10.1	LEADER METODO ĮTAKA SOCIALINIAM KAPITALUI IR VALDYMUI VIETOS LYGIU LIETUVOJE	150
10.2	LEADER METODU ĮGYVENDINAMŲ PROJEKTŲ REZULTATAI IR POVEIKIS	157
11	LEADER METODAS IR BIVP 2023-2027 M.	163
12	IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	167
	LITERATŪROS SĄRAŠAS	183
1	PRIEDAS. BENDRIEJI KAIMO PLĖTROS VERTINIMO KLAUSIMAI IR JŲ AKTUALUMAS VERTINANT PRIEMONĘ „LEADER PROGRAMA“	186
2	PRIEDAS. LEADER PRIDĖTINĖS VERTĖS VERTINIMAS (PAVYZDYS).....	189
3	PRIEDAS. VVG NARIŲ IR VPS ADMINISTRACIJŲ APKLAUSOS KLAUSIMYNAS	190
4	PRIEDAS. VPS ADMINISTRACIJŲ APKLAUSOS KLAUSIMYNAS	191
5	PRIEDAS. BAIGTŲ VIETOS PROJEKTŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATŲ STEBĖSENOS RODIKLIAI (SĄRAŠAS), JŲ TRŪKUMAI IR REKOMENDACIJOS DĖL RODIKLIŲ SISTEMOS TOBULINIMO.....	192
6	PRIEDAS. KIEKYBINIS LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATYVUMO IR EFEKTYVUMO VERTINIMAS: LEADER METODO ĮGYVENDINIMO REZULTATYVUMO INDEKSAS, JO APSKAIČIAVIMO METODIKA IR LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO EFEKTYVUMO VERTINIMO KRITERIJAI.....	197
7	PRIEDAS. KAUNO R., ALYTAUS R. IR ŠILUTĖS R. VVG ATVEJO STUDIJOS	213
8	PRIEDAS. LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATYVUMAS KAUNO R., ALYTAUS R. IR ŠILUTĖS R. VVG TERITORIJOSE (ATVEJO STUDIJŲ REZULTATŲ PALYGINIMAS)	214
9	PRIEDAS. LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO EFEKTYVUMAS KAUNO R., ALYTAUS R. IR ŠILUTĖS R. VVG TERITORIJOSE (ATVEJO STUDIJŲ REZULTATŲ PALYGINIMAS)	219
10	PRIEDAS. INTERVIU SĄRAŠAS	224
11	PRIEDAS. INFORMACIJA APIE ATLIKTAS APKLAUSAS.....	225
12	PRIEDAS. ATASKAITOJE VARTOJAMI VVG PAVADINIMŲ TRUMPINIAI	229
13	PRIEDAS. PRIEMONĖS INDĖLIS ĮGYVENDINANT ES KAIMO PLĖTROS POLITIKOS PRIORITETUS	230
14	PRIEDAS. NVO SOCIALINĖS VEIKLOS SKATINIMO, SOCIALINIO IR BENDRUMENINIO VERSLO PROJEKTAI.....	232

SANTRUMPOS

AEI	-	atsinaujinantys energijos ištekliai
BIVP	-	bendruomenės inicijuota vietos plėtra
IRT	-	Informacinės ir ryšių technologijos
KPP	-	Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programa
NMA	-	Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos
Priemonė	-	Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonė „LEADER programa“
KPP	-	Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programa
TS	-	tikslinė sritis
VPS	-	Vietos plėtros strategija
VVG	-	Vietos veiklos grupė
VVGT	-	Vietos veiklos grupių tinklas, asociacija
ŽRVVG	-	Žuvininkystės regionų vietos veiklos grupė
ŽŪM	-	Žemės ūkio ministerija

Ataskaitoje vartojami VVG pavadinimų trumpiniai nurodyti 12 priede.

LENTELIŲ, PAVEIKSLŲ, PAVYZDŽIŲ IR PAAIŠKINIMŲ SĄRAŠAS

Lentelės

1 lentelė. Prie KPP tikslinių sričių prisidedančių VPS ir suplanuotų vietos projektų skaičius bei lėšų pasiskirstymas.....	29
2 lentelė. Iki 2020 m. pabaigos patvirtintų ir baigtų vietos projektų skaičius pagal tikslines sritis	29
3 lentelė. Atskirų vertinimo elementų analizės apimtis vietos ir KPP lygiu	32
4 lentelė. Mini atvejo studijoms atrinktos VVG pagal atrankos kriterijus.....	36
5 lentelė. Vertinimo klausimai, metodai ir informacijos šaltiniai.....	36
6 lentelė. Teritorinio principo įgyvendinimas: vietos projektų pasiskirstymas VVG teritorijose (seniūnijų lygiu)	59
7 lentelė. VVG 2020 metų valdybos posėdžių lankomumas ir sektorių atstovavimas	64
8 lentelė. Baigtų įgyvendinti bendradarbiavimo projektų pasiekti rezultatai.....	108
9 lentelė. Įgyvendinamų bendradarbiavimo projektų pasiekti rezultatai	108
10 lentelė. VPS priemonės ir veiklos sritys pagal pobūdį ir projektų pasiskirstymą.....	113
11 lentelė. Suplanuotų, patvirtintų ir baigtų vietos projektų skaičius pagal tikslines sritis	117
12 lentelė. Suplanuotų, patvirtintų ir baigtų vietos projektų tikslinės sritys ir teritorinis pasiskirstymas VVG lygiu	117
13 lentelė. Patvirtintų vietos projektų skaičius pagal ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis VVG lygiu (tik EŽŪFKP projektai)	118
14 lentelė. Priemonei aktualioms tikslinėms sritims taikomi rodikliai	119
15 lentelė. Bendradarbiavimo projektų sąsaja su ES kaimo plėtros politikos tikslinėmis sritimis.....	120
16 lentelė. LEADER metodu įgyvendinamų KPP priemonių indėlis į tikslines sritis	122
17 lentelė. Iki 2021-04-01 baigtų vietos projektų skaičius pagal ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis VVG lygiu (tik EŽŪFKP projektai)	123
18 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (6B tikslinė sritis)	126
19 lentelė. Naujų produktų ir regioninių produktų kūrimo vietos projektai VVG.....	130
20 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (1A tikslinė sritis)	135
21 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (1C tikslinė sritis)	139
22 lentelė. Bendradarbiavimo skatinimui skirtos VPS priemonės ir veiklos sritys.....	141
23 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (3A tikslinė sritis)	142
24 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (4A tikslinė sritis)	143
25 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (5C tikslinė sritis)	144
26 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (6A tikslinė sritis)	145
27 lentelė. 6A tikslinės srities projektai ir darbo vietos VVG teritorijose.....	147
28 lentelė. Baigtų vietos projektų įgyvendinimo stebėsenai taikomi rodikliai	192
29 lentelė. Teritorinio principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai.....	198
30 lentelė. „Iš apačios į viršų“ principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai	201
31 lentelė. Partnerystės principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai....	203
32 lentelė. Inovacijų principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai.....	206
33 lentelė. Integruoto požiūrio principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai.....	207
34 lentelė. Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai.....	208
35 lentelė. Vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai.....	210
36 lentelė. LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumas Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. VVG 2016-2020 m.....	216
37 lentelė. LEADER principų įgyvendinimo efektyvumas Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. VVG 2016-2020 m.....	221
38 lentelė. Tyrimo metu atliktų interviu sąrašas	224
39 lentelė. VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa: duomenys apie respondentų aktyvumą VVG lygiu	225

40 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal atstovaujamą sektorių	226
41 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal lytį	227
42 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal amžių	227
43 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal veiklos pradžią VVG	227
44 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal veiklą VVG 2007-2013 m.	228
45 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal veiklą VVG 2021-2027 m.	228
46 lentelė. Ataskaitoje vartojami VVG pavadinimų trumpiniai	229
47 lentelė. Iki 2021-04-01 baigti vietos projektai, skirti NVO socialinei veiklai, socialiniam ir bendruomeniniam verslui skatinti ir juose sukurtos darbo vietos	232

Paveikslai

1 pav. VPS, kuriose numatyta atitinkama KPP priemonė/ veiklos sritis, skaičius.....	28
2 pav. VVG nuomonė dėl išorės konsultantų indėlio rengiant VPS.....	42
3 pav. VVG nuomonė dėl ŽŪM ir NMA pagalbos rengiant VPS.....	43
4 pav. VVG administracijos darbuotojų dalyvavimo mokymuose dažnumas.....	45
5 pav. VVG administracijoms skirtų mokymų organizatoriai.....	45
6 pav. Reikalavimų, susijusių su LEADER principais, naudingumo ir įgyvendinimo sunkumo vertinimas: vertinimų vidurkis.....	52
7 pav. Reikalavimų, susijusių su LEADER principais, naudingumo vertinimas: vertinimų pasiskirstymas	53
8 pav. Reikalavimų, susijusių su LEADER principais, įgyvendinimo sunkumo vertinimas: vertinimų pasiskirstymas.....	54
9 pav. Reikalavimų, susijusių su VVG kolegialiu valdymo organu, naudingumo ir įgyvendinimo sunkumo vertinimas: vertinimų vidurkis	55
10 pav. Reikalavimų, susijusių su VVG kolegialiu valdymo organu, įgyvendinimo sunkumo vertinimas: vertinimų pasiskirstymas.....	56
11 pav. VVG administracijų atstovų požiūris į informacijos apie VVG teritorijos poreikius ir išteklius atnaujinimą	58
12 pav. VVG narių įsitraukimas į VPS įgyvendinimo procesus (14 klausimas, tik VVG narių atsakymai)	62
13 pav. VVG narių įtraukimas į VPS įgyvendinimo procesus (tik VVG narių atsakymai, N=396).....	62
14 pav. VVG narių ir VPS administratorių nuomonė dėl dalies projektų, kuriuos vykdo su VVG nariais artimai susiję asmenys.....	67
15 pav. VVG skirtumai vertinant kokia dalį visų projektų sudaro projektai, kuriuos vykdo su VVG nariais artimai susiję asmenys.....	67
16 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris į su VVG nariais artimai susijusių asmenų projektų finansavimą	68
17 pav. VVG darbo aspektų vertinimas	69
18 pav. LEADER metodo indėlis į partnerystę vietos lygiu – VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris (22 klausimas).....	70
19 pav. Su inovacijomis susijusios VVG administracijų veiklos (11.7 klausimas)	72
20 pav. VVG naudojami informacijos apie inovacijas šaltiniai	74
21 pav. VVG naudojami informacijos apie inovacijas sklaidos kanalai.....	75
22 pav. VVG veikloje ir vietos projektuose taikomų inovacijų pobūdis	75
23 pav. VVG administracijų atstovų atsakymai į klausimą „12.3. Kodėl nebuvo kvietimų teikti integruotus vietos projektus? (nurodykite 3 svarbiausias priežastis)“	77
24 lentelė. Teisės aktų reikalavimai, užtikrinantys VVG tinklaveiką ir bendradarbiavimą.....	80
25 pav. VVG dalyvavimas nacionaliniuose tinkluose ir organizacijose	82
26 pav. Naudos, gaunamos iš dalyvavimo nacionaliniuose tinkluose ir organizacijose, vertinimas	82
27 pav. VVG naudojami tinklaveikos būdai, priemonės pagal nacionalinius tinklus ir organizacijas	83
28 pav. VVG naudojami tinklaveikos būdai, priemonės pagal tarptautinius tinklus ir organizacijas	83
29 lentelė. Bendradarbiavimo projektuose nedalyvaujančių VVG veiksmų, įgyvendinantys tinklaveikos ir bendradarbiavimo principą.....	84

30 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų atsakymai į klausimą „Kaip Jūs vertinate VVG vykdomų bendradarbiavimo projektų naudą?“ (N=511)	85
31 pav. VVG administracijos darbuotojų nurodytos aktualiausios priežastys labiausiai ribojančios VVG dalyvavimą bendradarbiavimo projektuose	86
32 pav. VVG administracijos darbuotojų nurodyti atsakymai į klausimą „Ar 2014-2020 m. lyginant su 2007-2013 m. tapo lengviau įgyvendinti bendradarbiavimo projektus?“ (N=49)	86
33 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris į vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimą (39 klausimas)	89
34 pav. VVG administracijų atstovų atsakymai į klausimą „17.4. Kaip savivaldybė skiria lėšas VPS ir vietos projektams įgyvendinti (kai pareiškėjas nėra savivaldybė)? (pažymėkite visus tinkamus variantus)“	90
35 pav. VVG taikomos gyventojų aktyvinimo priemonės	92
36 pav. VVG vykdytosios gerosios praktikos ir projektų rezultatų sklaidą	93
37 pav. VVG vykdomų gyventojų aktyvinimo priemonių efektyvumo vertinimas	94
38 pav. VVG narių nuomonė dėl gyventojų aktyvinimo	95
39 pav. VVG taikomos potencialių pareiškėjų aktyvinimo priemonės	95
40 pav. VVG organizuojami mokymai ir jų tikslinės grupės	96
41 pav. VVG organizuojamų mokymų dažnumas	96
42 pav. Potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymo vertinimas	97
43 pav. VVG veiklos žinomumo ir vietos gyventojų įsitraukimo vertinimas	98
44 pav. VVG žinomumo ir įvaizdžio vertinimas	98
45 pav. Reguliarus vietos gyventojų dalyvavimo VVG veiklose vertinimas	99
46 pav. Tarptautinio bendradarbiavimo projektų partnerių skaičius pagal šalis (N=53)	102
47 pav. VVG pasiskirstymas pagal dalyvavimo bendradarbiavimo projektuose pobūdį (N=49)	102
48 pav. VVG įsitraukimas į bendradarbiavimo projektus iki 2020-12-31: projektų skaičius pagal pobūdį ir VVG vaidmenį	103
49 pav. Projektų poveikis ES kompleksiniams tikslams: projektų skaičius pagal tikslą ir projekto tipą	104
50 pav. Projektų temos: projektų skaičius pagal temą/raktažodį ir projekto tipą	106
51 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų atsakymai į klausimą „Kaip Jūs vertinate VVG vykdomų bendradarbiavimo projektų naudą?“ (N=511)	109
52 pav. VVG narių atsakymai į klausimą „Įvertinkite savo įsitraukimą (norą ir galimybes) į bendradarbiavimo projektų rengimą ir įgyvendinimą“ (N=396)	110
53 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų atsakymai į klausimą „Kiek Jūs pritariate/ nepritariate šiems teiginiams apie bendradarbiavimo projektus“ (N=511)	111
54 pav. Vietos projektams taikomų stebėsenos rodiklių skaičius pagal tikslines sritis (N=82)	124
55 pav. Su atnaujinta infrastruktūra susijusių baigtų įgyvendinti 6B tikslinės srities vietos projektų rodiklių reikšmės	129
56 pav. Iki 2021-04-01 baigtų socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimui skirtų vietos projektų ir darbo vietų pasiskirstymas VVG	133
57 pav. Gyventojų skaičiaus pokytis VVG teritorijose 2014-2020 m.	134
58 pav. 1C tikslinei sričiai priskirtų vietos projektų mokymų temos	140
59 pav. 6A tikslinės srities projektų vykdytojai	146
60 pav. 6A tikslinės srities projektų ir darbo vietų pasiskirstymas pagal VPS priemonių ir veiklos sričių tipą	146
61 pav. VVG santykiai su savivaldybės taryba	151
62 pav. VVG santykiai su savivaldybės administracija	151
63 pav. VVG santykiai su ekonominiais partneriais	151
64 pav. VVG santykiai su socialiniais partneriais	152
65 pav. VVG santykiai su nacionaline valdžia	152
66 pav. VVG santykiai su regionine valdžia	152
67 pav. VVG darbo aspektų vertinimas	153
68 pav. Atskirų VVG darbo aspektų vertinimas 2014 m. ir 2021 m.	154
69 pav. LEADER metodo įtaka socialiniam kapitalui	155

70 pav. LEADER metodo įtakos vertinimas atskiriems socialinio kapitalo aspektams 2014 m. ir 2021 m.	155
71 pav. LEADER metodo naudos vertinimas	157
72 pav. LEADER metodo ir vietos projektų naudos vertinimas organizacijoms ir įmonėms	158
73 pav. LEADER metodo ir vietos projektų naudos vertinimas atskiroms gyventojų grupėms	159
74 pav. LEADER metodu įgyvendinamų vietos projektų pridėtinė vertė lyginant su panašiais tiesiogiai KPP lėšomis finansuojamais projektais	160
75 pav. Vietos projektų, prisidedančių prie 6A TS, rezultatų ir poveikio vertinimas	161
76 pav. Vietos projektų, prisidedančių prie 6B TS, rezultatų ir poveikio vertinimas	161
77 pav. Vietos projektų, prisidedančių prie 1A, 1C ir 3A TS rezultatų ir poveikio vertinimas.....	162

Paiškinimai

1 paaiškinimas. LEADER pridėtinės vertės vertinimas.....	189
2 paaiškinimas. Priemonės indėlis įgyvendinant ES kaimo plėtros politikos prioritetus	230

Pavyzdžiai

1 pavyzdys. Mini atvejo studija: tarptautinio bendradarbiavimo projektas „Jie skrenda“	104
2 pavyzdys. Mini atvejo studija: teritorinio bendradarbiavimo projektas „Dzūkijos piliakalnių kelias“	107
3 pavyzdys. Bendradarbiavimas ir trumpų tiekimo grandinių kūrimas – vietos projektas, prisidedantis prie 1A tikslinės srities.	136
4 pavyzdys. Inovatyvus bendradarbiavimo skatinimo vietos projektas, prisidedantis prie 1A tikslinės srities.....	136
5 pavyzdys. Vietos projektų rezultatų sinergijos pavyzdys – 1A tikslinė sritis.....	137
6 pavyzdys. Bendradarbiavimas ir trumpų tiekimo grandinių kūrimas – vietos projektas, prisidedantis prie 1A tikslinės srities	138

SANTRAUKA

Tyrimas „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „LEADER programa“ įtaka skatinant socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę kaimo plėtrą 2014–2020 m.“ inicijuotas siekiant įvertinti (1) priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimo mechanizmą, (2) veiklos sričių įgyvendinimo veiksmingumą, efektyvumą ir indėlį į KPP tikslinių sričių įgyvendinimą bei (3) LEADER metodo pridėtinę vertę.

Tyrimo objektas. Vertinamasis laikotarpis apėmė laiką nuo VPS įgyvendinimo pradžios iki 2020 m. pabaigos. Vertinimas apėmė visas 4 priemonės „LEADER programa“ veiklos sritis, 49 VVG/ VPS, 1535 patvirtintus vietos projektus, iš kurių 877 vertinamuoju laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti (875 projektai finansuoti EŽŪFKP lėšomis ir 2 – EJŪŽF lėšomis) ir 25 patvirtintus bendradarbiavimo projektus, iš kurių 8 buvo baigti įgyvendinti (1 teritorinio bendradarbiavimo ir 7 tarptautinio bendradarbiavimo projektai).

Atsižvelgiant į plačią vertinimo apimtį ir ribotą laiką tyrimui atlikti, pagrindinis dėmesys tyrimo metu skirtas LEADER principų įgyvendinimo vertinimui vietos lygiu ir vietos projektų indėlio į KPP tikslinių sričių įgyvendinimą vertinimui, siekiant KPP lygiu apibendrinti vietos projektų įgyvendinimo rezultatus.

Tyrimo metodai. Pagrindiniai tyrimo **metodai** buvo aktualių teisės aktų ir antrinių šaltinių (Lietuvoje ir kitose šalyse atliktų tyrimų) analizė, VPS turinio ir metinių įgyvendinimo ataskaitų analizė, projektų lygio¹ administracinių ir stebėsenos duomenų analizė, VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa², atvejo studijos ir interviu. Tyrimo metu atlikta daugiau kaip 15 interviu, trijų VVG/ VPS detalios atvejo studijos (Alytaus r. – Birštono, Kauno r. ir Šilutės r. VVG/ VPS) ir dvi mini atvejo studijos (VVG bendradarbiavimo projektų lygiu).

Siekiant palyginti atskirų LEADER principų įgyvendinimą vietos lygiu taikyti kiekybiniai LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai. LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumas vertintas pagal 12 vertinimo kriterijų, iš kurių 5 apskaičiuoti visoms VVG, o 7 – tik atvejo studijoms atrinktomis VVG. LEADER principų įgyvendinimo efektyvumas vertintas pagal 9 vertinimo kriterijus, iš kurių 3 apskaičiuoti visoms VVG.

Vertinant LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumą ir rengiant VVG/ VPS atvejo studijas išbandyta metodologinė naujovė – kiekybinis **LEADER metodo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas**, kuris leidžia tarpusavyje palyginti atskirų VVG pasiekimus įgyvendinant kiekvieną LEADER principą atskirai ir LEADER metodą bendrai (plačiau žr. ataskaitos 6 priedą). Patobulinus vertinimui reikalingų duomenų rinkimą ateityje toks kiekybinis LEADER principų įgyvendinimo vertinimas galėtų būti atliktas visų VVG lygiu. LEADER principų įgyvendinimo vertinimus rekomenduojama atlikti bent du kartus per VPS įgyvendinimo laikotarpį, kad būtų galima palyginti pažangą ir pokyčius atskirose VVG, nustatyti ir skleisti gerosios praktikos pavyzdžius ir užtikrinti LEADER metodo įgyvendinimo tobulinimą.

LEADER principų įgyvendinimo vietos lygiu vertinimas

LEADER metodo esmė – 7 principai, kurie išskiria šį metodą iš kitų intervencijų įgyvendinimo būdų ir užtikrina LEADER metodo pridėtinę vertę. Lietuvoje nustatyti 7 LEADER principai:

- 1) teritorinis principas;
- 2) „iš apačios į viršų“ principas;
- 3) partnerystės principas;
- 4) inovacijų principas;
- 5) integruoto požiūrio principas;

¹ Analizuoti vietos projektų ir bendradarbiavimo projektų duomenys.

² Plačiau apie apklausas žr. ataskaitos 11 priedą.

- 6) tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas;
- 7) vietos finansavimo ir valdymo principas.

Europos Komisijos dokumentuose tinklaveikos ir bendradarbiavimo principai nurodyti kaip atskiri principai, o Lietuvoje, tinklaveikos ir bendradarbiavimo principai sujungti į vieną. Kaip septintas principas Lietuvoje numatytas vietos finansavimo ir valdymo principas. Šioje ataskaitoje vadovujamasi Lietuvoje taikomu LEADER principų sąrašu.

Kiekvienoje VPS nurodyta, kaip atskirų LEADER principų buvo laikomasi rengiant VPS ir kaip jų bus laikomasi įgyvendinant VPS. LEADER principų įgyvendinimas vietos lygiu vertintas analizuojant administracinius duomenis, VVG narių ir administracijų atstovų apklausų duomenis ir atliekant atvejo studijas VVG/ VPS lygiu. Rengiant atvejo studijas pagal aiškiai apibrėžtus kiekybinius rodiklius ir vertinimo kriterijus buvo palygintas LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumas ir efektyvumas atskirose VVG. Apibendrinti atvejo studijų rezultatai pateikti ataskaitos 8 ir 9 prieduose.

Teritorinio principo įgyvendinimas vertintas pagal tai, kokia yra vietos projektų teritorinė aprėptis VVG teritorijos seniūnijų lygiu, koks yra VVG atstovų požiūris į informacijos apie VVG teritorijos poreikius ir išteklius atnaujinimą ir kaip vietos projektuose išnaudojami vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinumai.

„Iš apačios į viršų“ principo įgyvendinimas vertintas pagal VVG narių įsitraukimą į VPS įgyvendinimo procesus, vietos gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnį ir išlaidas vietos gyventojų aktyvinimui.

Partnerystės principo įgyvendinimas vertintas pagal VVG visuotinių narių susirinkimų ir VVG kolegialaus valdymo organo posėdžių lankomumą ir sektorių atstovavimo proporcijas priimant sprendimus atskiruose VVG kolegialaus valdymo organo posėdžiuose. Taip pat pagal pasitikėjimą VVG ir LEADER metodo indėlį į partnerystę tarp skirtingų sektorių vietos lygiu.

Inovacijų principo įgyvendinimas vertintas pagal tai, kiek su inovacijomis susijusių vietos projektų įgyvendinama vietos lygiu, kiek lėšų skiriama šiems projektams įgyvendinti. Taip pat analizuota, kokios inovacijos buvo diegiamos vietos projektuose, kokiomis priemonėmis VVG rinko ir skleidė informaciją apie inovacijas VVG teritorijoje, kokias veiklos inovacijas taikė.

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimas vertintas pagal tai, kiek VVG yra įsitraukusios į tinklaveiką su nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, kokiais būdais bendradarbiauja su šiomis organizacijomis. Taip pat vertinta, kiek ir kokių bendradarbiavimo projektų vykdo, kiek šie projektai efektyvūs. Bendradarbiavimo projektų efektyvumas vertintas atliekant atvejo studijas ir analizuojant, ar įgyvendinant projektus buvo sukurta nauja tinklaveika, naujas produktas, inovacija, ar buvo panaudoti vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinumai, kiek vietos gyventojų buvo suaktyvinta.

Integruoto požiūrio principo įgyvendinimas vertintas analizuojant, ar VVG įgyvendina integruotus projektus (t. y. projektus, prisidedančius prie kelių KPP tikslinių sričių), kokią dalį vietos projektų sudaro su partneriais įgyvendinami vietos projektai, ar VVG teritorijoje vietos projektų atrankai taikomas darnaus vystymosi kriterijus, ar vykdomi NVO socialinės veiklos skatinimo, socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimo projektai, kokią dalį vietos projektų sudaro integruoti ir kompleksiniai projektai.

Vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimas vertintas pagal tai, kiek prie vietos projektų finansavimo prisideda skirtingus sektorius (viešąjį, privatų ir NVO) atstovaujantys projektų vykdytojai ir partneriai, kokią dalį vietos projektų išlaidų sudaro ne paramos lėšos.

LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimas pateiktas ataskaitos 4 dalyje ir atvejo studijose (ataskaitos 7 priedas). Atvejo studijų rezultatai apibendrinti ataskaitos 8 ir 9 prieduose. Apibendrintos išvados pateiktos ataskaitos 12 dalyje.

VPS įgyvendinimo priemonių ir veiklos sričių analizė

Vertinimo metu galiojusiose VPS versijose buvo suplanuotos 429 priemonės ir veiklos sritys,³ pagal kurias gali būti finansuojami vietos projektai. Savarankiškos (atitikmenų KPP arba Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014-2020 m. veiksmų programoje neturinčios) priemonės sudarė 70 proc. visų VPS numatytų priemonių ir veiklos sričių (302 iš 429). Vertinant atskirų VVG lygiu savarankiškos priemonės sudaro nuo 40 iki 100 proc. (13-oje VVG numatytos tik savarankiškos priemonės).

VVG rinkosi tiek įprastas, tiek inovatyvias priemones ir veiklos sritis, nukreiptas į socialinės gerovės didinimą ar socialinių problemų sprendimą. Viena iš inovatyvių VPS priemonių ir veiklos sričių buvo NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimas. NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimui buvo numatytos 67 VPS priemonės ir veiklos sritys, pagal kurias vertinamuoju laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti 45 vietos projektai. NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimui skirtas priemonės ar veiklos sritis buvo nusimačiusios visos VVG, išskyrus Prienų r. ir Švenčionių r. VVG, kurios pasirinko įgyvendinti priemones, skirtas NVO partnerystei skatinti ir socialinei veiklai įvairinti⁴.

Daugelis VVG rinkosi inovatyvius būdus spręsti vietos problemas. Atlikus VPS turinio analizę nustatyta, kad daugiau kaip penktadalį (67 iš 302) visų savarankiškų VPS priemonių/ veiklos sričių, sudarė priemonės/ veiklos sritys, skirtos inovatyviai spręsti vietos socialines problemas bei didinti socialinę gerovę. Pagal daugelį (69 proc.) šių VPS priemonių/ veiklos sričių vertinamuoju laikotarpiu buvo pradėtų ir baigtų įgyvendinti vietos projektų. Visgi, 31 proc. socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimui skirtų VPS priemonių/ veiklos sričių vertinamuoju laikotarpiu dar nebuvo pradėtos įgyvendinti, t. y., nepaisant skelbtų kvietimų teikti vietos projektų paraiškas pagal jas dar nebuvo patvirtintų vietos projektų. Tai gali rodyti tiek nepakankamą šių priemonių/ veiklos sričių aktualumą vietos lygiu, tiek netinkamą/ neefektyvų vietos gyventojų aktyvinimą, tiek potencialiems pareiškėjams per sudėtingus reikalavimus. Konkrečias priežastis būtina aiškintis kiekvienos atskiros VVG/ VPS lygiu. Vertinimo metu nustatyta, kad maždaug trečdalis nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių/ veiklos sričių atveju to priežastys yra objektyvios (nebuvo kvietimų arba jie paskelbti tik 2020 m. pabaigoje ar 2021 m.). Tačiau didžiąją dalį nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių/ veiklos sričių sudaro tokios priemonės, pagal kurias kvietimai teikti vietos projektų paraiškas buvo skelbti po kelis kartus, tačiau patvirtintų projektų vis dar nėra.

Vertinant bendrai pastebėta, kad tarp nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių/ veiklos sričių didesnę dalį sudaro savarankiškos VPS priemonės/ veiklos sritys. Nors tokios priemonės/ veiklos sritys VVG yra vertinamos kaip aktualesnės, geriau atitinkančios vietos poreikius. Visgi, jų įgyvendinimas yra sudėtingesnis ir reikalauja didesnio VVG dėmesio, ypač užtikrinant veiksmingą vietos gyventojų aktyvinimą (pavyzdžiui, teikiant individualias konsultacijas ir pagalbą potencialiems pareiškėjams inicijuojant vietos projektus ir rengiant vietos projektų paraiškas).

Vietos projektų indėlis į ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis

Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programoje numatyta, kad priemonė „LEADER programa“ prisidės prie 9 ES kaimo plėtros politikos tikslinių sričių. Tačiau analizuojant patvirtintas VPS nustatyta, kad reikšmingesnis indėlis numatytas tik į 7 tikslines sritis. VPS neplanuojami vietos projektai, kurie prisidėtų prie 2B (parama žemės ūkio konkurencingumui) tikslinės srities, o prie 6C (IRT naudojimo skatinimas) tikslinės srities turėtų prisidėti tik 2 vietos projektai, kurie suplanuoti Akmenės r. VPS.

Priemonės pirmaeilis indėlis numatytas į 6B tikslinę sritį (kaimo vietovių vystymas – vietos plėtra), o antraeilis – į 6A (veiklos įvairinimas kaime ir darbo vietų kūrimas), 6C (IRT naudojimo skatinimas), 1A

³ Skačiuojama be priemonių, kurios turi veiklos sričių, kadangi tokiu atveju vietos projektai finansuojami pagal veiklos sritis, o ne priemones.

⁴ Minėtose VPS numatyta priemonė „NVO socialinės veiklos skatinimas ir įvairinimas“.

(inovacijų skatinimas), 1C (mokymasis visą gyvenimą), 3A (bendradarbiavimas ir trumpos tiekimo grandinės), 4A (biologinė įvairovė ir kraštovaizdžio būklė) ir 5C (atsinaujinantys energijos ištekliai) tikslines sritis.

Vertinamuoju laikotarpiu tiek patvirtintų, tiek baigtų vietos projektų buvo pagal 7 tikslines sritis (visas, išskyrus 2B, kuri neaktuali, ir 6C, kuri aktuali tik Akmenės r. VVG). Pagal baigtų įgyvendinti vietos projektų skaičių ir teritorinį pasiskirstymą VVG lygiu vertinamuoju laikotarpiu Priemonė labiausiai prisidėjo prie kaimo vietovių vystymo (6B tikslinė sritis), veiklos įvairinimo ir darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse (6A tikslinė sritis), kaimo gyventojų žinių ir gebėjimų ugdymo bei mokymosi visą gyvenimą (1C tikslinė sritis). Pagal kitas tikslines sritis baigti tik pavieniai projektai pavienėse VVG.

Didžiausio įgyvendinimo rezultatyvumo pasiekta pagal 4A tikslinę sritį (baigti 3 iš 6 suplanuotų projektų, rezultatyvumas 50 proc.), 6B tikslinę sritį (baigti 492 vietos projektai, rezultatyvumas 46 proc.) ir 6A tikslinę sritį (baigti 278 vietos projektai, rezultatyvumas 44 proc.). Pagal 1A tikslinę sritį (inovacijų skatinimas) ir 3A tikslines sritis pasiektas tik 19 proc. rezultatyvumas (baigti atitinkami 17 ir 24 projektai).

Tyrimo metu buvo laikoma, kad 6B tikslinei sričiai VVG priskirti vietos projektai prie kaimo vietovių vystymo ir vietos plėtros prisideda tiesiogiai, o kitoms tikslinėms sritims priskirti vietos projektai – netiesiogiai.

▪ Vietos projektų indėlis į kaimo vietovių vystymą (6B tikslinė sritis)

Kaimo vietovių vystymui skirti 6B tikslinei sričiai priskirti vietos projektai. Vertinamuoju laikotarpiu įgyvendinti vietos projektai prisidėjo bendruomeniškumo skatinimo organizuojant įvairius renginius, kaimo gyventojų mokymosi visą gyvenimą, infrastruktūros atnaujinimo kaimo vietovėse ir naujų paslaugų ir produktų kūrimo, savanorystės skatinimo, NVO (pavyzdžiui, kaimo bendruomenių) socialinės veiklos skatinimo, socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimo kaimo vietovėse.

Tradiciniai ir kiti renginiai kaimo vietovėse. Vertinamuoju laikotarpiu pagal 6B tikslinę sritį įgyvendinti 284 vietos projektai, susiję su įvairių renginių organizavimu. Įgyvendinus šiuos projektus surengti 1628 renginiai. Renginiai vyko 42 VVG teritorijose. Projektams patvirtinta parama – 3 mln. Eur. Renginių dalyvių/ galutinių naudos gavėjų skaičius yra beveik 89 tūkst. (apie 10 proc. atitinkamų VVG teritorijų gyventojų).

Dalis renginių buvo skirti įvairioms kaimo bendruomenių šventėms organizuoti. Dalis švenčių buvo vienkartinės, dalis – tradicinės, organizuojamos kasmet ir žinomos ne tik vietos lygiu, bet visoje Lietuvoje (pavyzdžiui, festivalis „Saulėtosios naktys“ Joniškio rajone, VšĮ „Naisių vasaros teatras“ organizuojami „Muzikiniai penktadienio vakarai“ ir įvairūs kiti renginiai). Dalyje vietos projektų renginiai buvo susiję su tam tikrų regioninių produktų pristatymu.

Mokymai ir edukaciniai užsiėmimai kaimo gyventojams. Pavieniuose 6B tikslinei sričiai priskirtuose projektuose organizuoti mokymai ir edukaciniai užsiėmimai kaimo gyventojams. Iš viso surengta 14 mokymų ir 138 edukaciniai užsiėmimai. Mokymuose dalyvavo 247 dalyviai.

Infrastruktūros atnaujinimas kaimo vietovėse. Vertinamuoju laikotarpiu įgyvendinti 134 viešosios infrastruktūros atnaujinimui skirti projektai⁵. Projektų vykdytojų duomenimis, naudą dėl šių projektų gavo daugiau kaip 125 tūkst. asmenų (dalis asmenų gali būti suskaičiuoti kelis kartus, todėl unikalių naudos gavėjų skaičius būtų mažesnis). Tai sudaro apie 12 proc. visų kaimo vietovių VVG gyventojų. Kadangi kai kurie projektai apėmė daugiau nei vieną gyvenamąją vietovę, infrastruktūra buvo atnaujinta apie 150-yje kaimo gyvenamųjų vietovių (tai sudarytų ne daugiau kaip 1 proc. visų kaimo gyvenamųjų vietovių šalyje).

⁵ 129 projektai, priskirti 6B tikslinei sričiai, ir 5 projektai, Marijampolės VVG klaidingai priskirti 6A tikslinei sričiai.

Nauji regioniniai ir kiti produktai kaimo vietovėse. Vietos projektų vykdytojų duomenimis, iki 2021-04-01 buvo baigti 29 vietos projektai, kuriuose buvo kuriami nauji produktai ar regioniniai produktai. Naujų produktų ar regioninių produktų kūrimo projektai vykdyti 10-yje VVG. Naujais produktais ir regioniniais produktais VVG/ vietos projektų vykdytojai laiko labai skirtingus dalykus – tiek konkrečius produktus (pavyzdžiui, medų), tiek informacinę medžiagą (CD, DVD egzempliorius; filmų skaičių, edukacines programas).

Naujos paslaugos kaimo vietovėse. Naujos paslaugos buvo kuriamos 11 baigtų vietos projektų: 5 projektai VVG yra priskirti 6B tikslinei sričiai (204 843 Eur paramos), 4 projektai priskirti 6A tikslinei sričiai (po du Pakruojo r. ir Radviliškio r. VVG teritorijose; 235 899 Eur paramos), po vieną projektą 1A ir 3A tikslinėms sritims (abu projektai įgyvendinti Radviliškio r. VVG teritorijoje; atitinkamai 51 810 Eur ir 29 050 Eur paramos). Naujų paslaugų kūrimui skirtiems projektams patvirtinta parama sudarė iš viso 521 602 Eur. Vietos projektų ataskaitose nurodoma, kad iš viso sukurtos 33 paslaugos. Vieningo supratimo apie tai, kas laikoma nauja paslauga nėra, nes šis rodiklis taikomas tiek VPS priemonėms/ veiklos sritims, pagal kurias investuojama į mažos apimties infrastruktūrą, tiek į verslo plėtrą, bendradarbiavimą ar žemės ūkio produkcijos perdirbimą ir rinkodarą.

Savanorystė vietos projektuose. Vietos projektai be kitų tikslų prisidėjo prie savanorystės skatinimo kaimo vietovėse. Savanoriškas darbas yra vienas iš vietos projektų finansavimo šaltinių. Iš 1535 vertinamuoju laikotarpiu patvirtintų vietos projektų, prie 100 projektų finansavimo numatyta prisidėti pareiškėjo ar partnerių savanorišku darbu. Šio įnašo natūra vertė sudaro beveik 223 tūkst. Eur. Be to, yra dar 26 projektai, kuriuose įnašas savanorišku darbu nenumatytas, bet skaičiuojamas projekto veiklose dalyvavusių savanorių skaičius. Savanoriai iš viso dalyvavo 42 vietos projektų įgyvendinime⁶. Pritrauktų savanorių skaičius projektų vykdytojų duomenimis sudaro beveik 500 asmenų, iš kurių apie 200 (40 proc.) yra jaunimas iki 29 m. Projektai, kurių veiklose dalyvavo savanoriai, vykdyti 14-oje VVG. Savanorystė yra ypatingai svarbi socialinės įtraukties skatinimui ir kaimo vietovių gyvybingumo užtikrinimui, kadangi dalyvavimas vietos projektų veiklose stiprina bendruomeninius ryšius VVG teritorijos viduje, stiprina atskirų individų priklausymo bendruomenei jausmą ir norą prisidėti prie VVG teritorijos vystymo.

NVO socialinės veiklos, socialinio ir bendruomeninio verslo projektai. Vienas iš inovatyvių būdų spręsti kaimo vietovių socialines problemas ir didinti socialinę gerovę yra NVO socialinės veiklos, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimas. Vertinamuoju laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti 45 socialinio ar bendruomeninio verslo kūrimui ir plėtrai skirti vietos projektai⁷. VVG šiuos projektus priskiria skirtingoms tikslinėms sritims: 6B tikslinei sričiai priskirti 32 projektai (54 darbo vietos), 6A tikslinei sričiai – 11 projektų (13 darbo vietų), 1A tikslinei sričiai – 2 projektai (2,5 darbo vietos). Įgyvendinus šiuos projektus sukurta beveik 70 naujų darbo vietų. Projektai įgyvendinti 19-oje VVG (39 proc. visų VVG). Daugiausia projektų įgyvendinta Širvintų r. VVG teritorijoje, o daugiausia darbo vietų sukurta Jurbarko r., Panevėžio r. ir Širvintų r. VVG teritorijose. Vertinamuoju laikotarpiu baigtų NVO socialinės veiklos skatinimo, socialinio ir bendruomeninio verslo projektų sąrašas pateiktas ataskaitos 14 priede.

VPS įgyvendinimo rezultatyvumą atspindi du pagrindiniai rodikliai – paremtų vietos projektų skaičius ir sukurtų naujų darbo vietų (naujų etatų) skaičius įgyvendinus vietos projektus. Kalbant apie vietos projektų indėlį į kaimo vietovių vystymą (6B tikslinė sritis), VPS numatyta paremti 1067 vietos projektus (vertinamuoju laikotarpiu paremti 492; rezultatyvumas – 46 proc.) ir sukurti 417 naujų darbo vietų. Iki 2021-04-01 užbaigtuose vietos projektuose sukurtos 56 darbo vietos (rezultatyvumas – 13 proc.), iš kurių 54 yra susiję su socialinio ir bendruomeninio verslo projektais.

- **Vietos projektų indėlis į kitas ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis**

⁶ 38 vietos projektus VVG priskyrė 6B tikslinei sričiai ir 4 projektus – 1A tikslinei sričiai (tik Šakių r. VVG).

⁷ 32 projektus VVG priskyrė 6B tikslinei sričiai, 11 – 6A tikslinei sričiai ir 2 – 1A tikslinei sričiai.

Prie 1A tikslinės srities (inovacijų skatinimas) prisidėjo 17 baigtų vietos projektų: 10 projektų susiję su bendradarbiavimu, o 7 projektai – su bendruomeninio ir socialinio verslo plėtra. Projektai vykdyti 9 VVG teritorijose. Įgyvendinus projektus sukurtos 8,25 naujos darbo vietos (etatai), iš kurių 2,5 darbo vietos susiję su socialinio ir bendruomeninio verslo projektais.

Prie 1C tikslinės srities (mokymasis visą gyvenimą) prisidėjo 51 projektas. Įgyvendinant šiuos projektus buvo surengti 309 mokymai ir 76 kiti renginiai. Mokymai organizuoti 40-yje projektų, juose dalyvavo 2266 dalyviai. Vidutiniškai mokymuose dalyvavo 7 dalyviai. Vienam dalyviui apmokyti išleista vidutiniškai 170 Eur paramos. Vertinant mokymų temas matyti, kad 47 proc. visų mokymų sudarė mokymai, susiję su verslumo skatinimu. Bendras 1C tikslinei sričiai priskirtų mokymų ir kitų renginių dalyvių skaičius – apie 6,7 tūkst.

Prie 3A tikslinės srities (bendradarbiavimo skatinimas ir trumpos tiekimo grandinės) prisidėjo 22 vietos projektai: 14 projektų įgyvendino fiziniai asmenys, 8 projektus – juridiniai asmenys (įmonės). Vienas iš bendrųjų rodiklių, susijusių su 3A tiksline sritimi yra paramą gavusių ūkių skaičius. Projektų skaičius šiuo atveju atitinka paramos gavėjų skaičių, nes visus projektus įgyvendino skirtingi asmenys ar įmonės. Visi 22 projektai įgyvendinti be partnerių, nors 3A tikslinė sritis turi skatinti bendradarbiavimą. Įgyvendinus projektus sukurtos 33 naujos darbo vietos.

Prie 4A tikslinės srities (biologinės įvairovės atkūrimas ir išsaugojimas, kraštovaizdžio tvarkymas) prididėjo 3 įgyvendinti vietos projektai. Vienas projektas įgyvendintas Plungės rajone ir 2 – Kelmės rajone. Plungės rajone įgyvendintas projektas „Gandingos ir Varkalių piliakalnių bei jų prieigų tvarkyba ir pritaikymas laisvalaikio ir turizmo reikmėms“, sukurta 1 darbo vieta. Kelmės rajone įgyvendinti du projektai Tytuvėnų mieste. Tytuvėnų regioninio parko direkcija įgyvendino projektą „Bridvaišio ežero pakrantės sutvarkymas“, kurio metu ežero pakrantėje buvo sutvarkyta laisvalaikiui ir rekreacijai skirta infrastruktūra (žaidimų aikštelė, poilsio vietė, pavėsinė, laužavietė). VšĮ „Tytuvėnų piligrimų centras“ įgyvendino projektą „Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio rožių sodo įrengimas“.

Prie 5C tikslinės srities (tvarus išteklių naudojimas ir atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo skatinimas) prisidėjo 10 įgyvendintų vietos projektų. Kėdainių r. ir Telšių r. įgyvendinti viešosios paskirties pastatų energetinio efektyvumo didinimo projektai (iš viso 6 projektai), Lazdijų r., Anykščių r. ir Kupiškio r. VVG – su verslo plėtra susiję projektai (iš viso 4 projektai). Įgyvendinus projektus sukurta 10,25 naujų darbo vietų.

Prie 6A tikslinės srities (veiklos įvairinimas kaimo vietovėse ir naujų darbo vietų kūrimas) prisidėjo 278 įgyvendinti vietos projektai. Naujos darbo vietos buvo kuriamos 274 vietos projektuose. Iš viso sukurtos 472 naujos darbo vietos (nauji etatai). Realiai įdarbintų žmonių skaičius gali būti didesnis, nes kai kuriuose projektuose vieną etatą dalinasi keli dirbantys asmenys (dirba ne pilnu etatu). Dalis projektų ir darbo vietų yra susiję su socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimu (11 projektų ir 13 darbo vietų). 6A tikslinei sričiai priskirtus vietos projektus vykdė 269 unikalūs projektų vykdytojai (iš jų 9 vykdė po du vietos projektus, todėl bendras projektų skaičius yra 278). Projektus dažniausiai vykdė fiziniai asmenys ir uždarnosios akcinės bendrovės. Po du projektus vykdė 7 uždarnosios akcinės bendrovės, vienas fizinis asmuo ir viena mažoji bendrija. Daugiau kaip pusę (54 proc.) finansuotų 6A tikslinės srities vietos projektų vykdė MVI.

Vietos projektų indėlis į naujų darbo vietų kūrimą. VPS suplanuota EŽŪFKP lėšomis sukurti 1431 naują darbo vietą. Vertinamuoju laikotarpiu iš viso sukurta 580 darbo vietų, rezultatyvumas – 41 proc. Toliau pateikiami duomenys apie VPS suplanuotas ir vertinamuoju laikotarpiu sukurtas darbo vietas tikslinių sričių lygiu:

- 1A tikslinė sritis: suplanuotos 85 darbo vietos, sukurtos 8,25, rezultatyvumas – 10 proc.;
- 3A tikslinė sritis: suplanuotos 167 darbo vietos, sukurtos 33, rezultatyvumas – 20 proc.;
- 4A tikslinė sritis: suplanuota 1 darbo vieta, sukurta 1, rezultatyvumas – 100 proc.;

- 5C tikslinė sritis: suplanuotos 26 darbo vietos, sukurtos 10,25, rezultatyvumas – 39 proc.;
- 6A tikslinė sritis: suplanuotos 736 darbo dietos, sukurta 472, rezultatyvumas – 64 proc.;
- 6B tikslinė sritis: suplanuota 417 darbo vietų, sukurtos 56, rezultatyvumas 13 proc.

VPS rengimas, VVG gebėjimų stiprinimas ir priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimo mechanizmo kūrimas ir tobulinimas

ŽŪM ir NMA vaidino svarbų vaidmenį rengiant VPS, kuriant ir tobulinant Priemonės įgyvendinimo mechanizmą. KPP lygiu sukurta veiksminga vietos subjektų įtraukimo į Priemonės kūrimą ir tobulinimą sistema (LEADER priemonės darbo grupė, LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupė, savaitiniai susitikimai su VVG tinklo valdyba, Google disko įrankis, kurį VVG naudoja probleminiams klausimams kelti, o ŽŪM ir NMA – paaiškinimams ir metodologinei pagalbai teikti). Sukurtos darbo grupės padeda įgyvendinti LEADER principus (ypač partnerystės, „iš apačios į viršų“, tinklaveikos ir bendradarbiavimo) KPP lygiu. Sukurti mechanizmai rodo, kad vietos subjektai yra nuolat įtraukiami į Priemonės įgyvendinimo mechanizmo tobulinimą, su jais yra konsultuojamasi įvairiais formatais ir jie turi galimybę pateikti pasiūlymus dėl Priemonės tobulinimo.

Įgyvendinant 19.1 veiklos sritį „Parengiamoji parama“ visoms 49 VVG buvo suteikta parama VPS rengimui ir VVG gebėjimų stiprinimui, siekiant parengti ir įgyvendinti VPS. 2014-2020 m. 19.1 veiklos srities įgyvendinimo taisyklėse didžiausia kaimo vietovių VPS rengimui numatyta paramos suma siekė 9 tūkst. Eur, o dvisektorių – 12 tūkst. Eur. Ši suma, lyginant su 2007-2013 m. laikotarpiu, buvo reikšmingai sumažinta, siekiant VVG paskatinti VPS rengti pačias, o ne samdyti konsultantus (2007-2013 m. laikotarpiu VPS rengimui didžiausia skiriamos paramos suma siekė 20 tūkst. Eur). Kaip ir rengiant 2014-2020 m. VPS, taip ir galvojant apie naujo laikotarpio (2023-2027 m.) VPS, apie pusė VVG atstovų mano, kad VPS turėtų turėti rengiamos su nedidele išorės ekspertų pagalba, o kita pusė – kad išorės ekspertų pagalba turi būti reikšminga. Išorės ekspertų pagalba labiausiai tikimasi surenkant ir apibendrinant statistinę informaciją, parengiant vietos gyventojų apklausų klausimynus ir apibendrinant apklausų duomenis.

Daugeliui VVG reikalinga ŽŪM pagalba rengiant VPS. 1/5 VVG atstovų iš ŽŪM ir NMA tikisi tokios pačios pagalbos, kaip ir rengiant dabartinę VPS, tačiau didžioji dauguma VVG tikėtusi didesnės pagalbos. Kalbant apie konkrečius veiksmus, iš ŽŪM ir NMA tikimasi grupinių mokymų ir individualių konsultacijų VPS rengimo klausimais bei didesnio finansavimo VPS parengti. VVG atstovai taip pat akcentuoja, kad labai svarbu laiku parengti VPS rengimui ir įgyvendinimui reikalingus teisės aktus (VPS atrankos taisyklės, VP administravimo taisyklės ir kt.), supaprastinti VPS rengimo tvarką ir formą. Laiku neparengus visų VPS įgyvendinimui svarbių teisės aktų susidaro situacijos, kai patvirtintų VPS nuostatos prieštarauja vėliau priimtiems teisės aktams.

Kalbant apie naujo laikotarpio VPS, VVG atstovams svarbi galimybė įgyvendinti ne tik KPP priemones ir veiklos sritis atitinkančias VPS priemones, bet ir savarankiškas VPS priemones. VVG atstovų nuomone, tokios priemonės labiau prisideda prie VVG teritorijos vietos plėtros poreikių tenkinimo ir užtikrina didesnę LEADER metodo įgyvendinimo lankstumą.

Mažesnėms VVG aktuali ir finansinių bei žmogiškųjų išteklių, kuriuos VVG gali skirti VPS administruoti, problema. Nors šią problemą padėtų spręsti VVG stambinimas, VVG atstovų nuomone, siekiant užtikrinti, kad VVG būtų arčiau vietos gyventojų, reikia ieškoti alternatyvų VVG jungimui. Tokiomis alternatyvomis galėtų būti VPS administruoti skiriamų paramos lėšų dalies didinimas ar daugiafondžių strategijų kūrimas).

VVG narių ir administracijų atstovų apklausos duomenys rodo, kad sėkmingesnę VPS įgyvendinimą ir didesnę vietos projektų indėlį tenkinant VVG teritorijos plėtros poreikius padėtų užtikrinti didesnis finansavimas, biurokratijos mažinimas, aktyvesnis gyventojų įtraukimas, aktyvesnė komunikacija ir bendradarbiavimas, kokybiškesnės VPS ir lankstesnis jų keitimas. Apklausos rezultatai taip pat rodo, kad VPS įgyvendinimą, ypač kalbant apie inovatyvius projektus, neigiamai veikia ir vietos gyventojų

pasyvumas, idėjų trūkumas ir informacijos apie gerosios praktikos pavyzdžius trūkumas. Kaip ir VPS administravimo išlaidų atveju, didesnėse VVG teritorijose lengviau užtikrinti pakankamą žinių ir idėjų kritinę masę nei mažiau gyventojų turinčiose VVG.

Nuolatinis kvalifikacijos kėlimas ir gebėjimų stiprinimas siekiant efektyvesnio VPS įgyvendinimo itin svarbus ir išlieka aktualus, todėl VVG gebėjimų stiprinimo veiklos turėtų būti tęsiamos ateityje. Nors VVG turi galimybę organizuoti mokymus, tačiau apklausos rezultatai rodo, kad ne visoms VVG mokymams pakanka lėšų (dažniau lėšų trūkumą mokymams nurodo mažosios VVG), todėl čia labai svarbus VVGT, ŽŪM, NMA ir LKT vaidmuo organizuojant mokymus bendrai visoms VVG.

EXECUTIVE SUMMARY

The study “Impact of the “LEADER program”, a measure of 2014–2020 Lithuanian Rural Development Programme, on social inclusion, poverty reduction and rural economic development in 2014–2020” aimed at evaluating (1) the implementation mechanism of the LEADER program, (2) an efficiency, effectiveness and contribution of the program action areas to the implementation of the RDP focus areas and (3) the added value of the LEADER method.

Research object. The analyzed period covered the period from the start of LDS implementation till the end of 2020. The research covered all 4 action areas of the LEADER program, 49 LAGs / LDSs, 1535 approved local projects, of which 877 were completed during the analyzed period (875 local projects were financed by the EAFRD and 2 local projects – by the EMFF) and 25 approved cooperation projects, 8 of which were completed (1 inter-territorial cooperation project and 7 transnational cooperation projects).

Given the wide scope and the limited time for the research, the main focus of the research was on the evaluation of the implementation of LEADER principles at the local level and the contribution of local projects to the implementation of RDP focus areas.

Research methods. The main research methods were analysis of relevant legal acts and secondary sources (researches conducted in Lithuania and other countries), analysis of LDS content and content of annual LDS implementation reports, analysis of project level administrative and monitoring data⁸, surveys of LAG members and administration staff⁹, LAG case studies and interviews. During the research, more than 15 interviews were conducted, detailed case studies of three LDS / LAGs (Alytus district – Birštonas LAG / LDS, Kaunas district LAG / LDS and Šilutė district LAG / LDS) and two mini case studies (at the level of LAG cooperation projects).

In order to compare the implementation of each LEADER principle at the local level, quantitative effectiveness and efficiency criteria were applied. The effectiveness of the implementation of the LEADER principles was based on 12 evaluation criteria, 5 of which were calculated for all LAGs and 7 of which - only for the LAGs selected for the case studies. The effectiveness of the implementation of LEADER principles was based on 9 evaluation criteria, 3 of which were calculated for all LAGs.

A methodological innovation is a LEADER principles performance index, which allows quantified comparison of the results of the implementation of each LEADER principle specifically and LEADER method in general at the LAG level (for more details see Annex 6). In the future, with improved gathering of data used for the index calculations, this quantitative assessment of the implementation of the LEADER principles could be carried out for all LAGs. It is recommended that evaluations of the implementation of the LEADER principles to be carried out at least twice during the period of LDS implementation in order to compare progress and changes in each LAG, to identify and to disseminate good practices and to ensure improvements in the implementation of the LEADER approach.

Evaluation of implementation of LEADER principles at local level

⁸ Data of local projects and cooperation projects.

⁹ For more details on the surveys see Annex 11 of this report.

LEADER method is based on 7 principles that distinguish this method from other interventions and ensure the added value of the LEADER method. The 7 LEADER principles applied in Lithuania are:

- 8) area-based approach;
- 9) bottom-up approach;
- 10) partnership approach;
- 11) innovation;
- 12) integrated approach;
- 13) networking and cooperation;
- 14) local financing and management.

There are differences between the list of the LEADER principles on EU level and the list of LEADER principles applied in Lithuania. The European Commission documents indicate networking and cooperation as two distinct principles, whereas in Lithuania, networking and cooperation are merged into one principle and principle of local financing and management was added to the list. This report is based on the list of LEADER principles applied in Lithuania.

LDS contains measures for the application of LEADER principles during the both processes: LDS preparation process and LDS implementation process. The application of the LEADER principles at the local level was assessed by analysing administrative data, data from the survey of LAG members and LAG administration personnel, and by conducting case studies at LAG / LDS level. The case studies were based on clearly defined criteria and indicators. The results of these case studies revealed the effectiveness and efficiency of the application of LEADER principles in LAG territory. The results of the case studies are summarized in Annexes 8 and 9 of this report.

The practical application of the area-based approach is assessed according to 3 criteria: 1) the territorial coverage of local projects at the level of LAG territory wards (local administrative units); 2) use of local specific advantages and local identity in local projects, and 3) the opinion of LAG representatives on gathering and updating data about local needs and local resources.

Assessment of the application of the “bottom-up” approach is based on a level of participation of LAG members in the process of LDS implementation, the degree of local population activeness (involvement) in the local development process and the costs of local development animation.

Practical application of the partnership approach is based on the level of attendance in the general meetings of the LAG and in the meetings of the collegial management body of the LAG and on the proportions of sectoral representation in decision-making process during each meeting of the collegial management body of the LAG. Additionally, the efficiency of the application of the partnership principle is based on valuation of trust between the local development partners and the contribution of the LAG and the LEADER method to partnerships between different sectors at local level.

Practical application of the innovation principle is based on the share of local projects with innovation, on the share of the EU and national support invested in these innovations. Also, type of the innovations (i. e. product innovation, technological innovation, organizational innovation or innovation partnership) were indicated during the research. Additionally, a list of tools used for gathering and dissemination of data on the innovations in the LAG territory was generated.

Practical application of the principle of networking and cooperation is based on the variety of ways LAGs are involved in networking with national and international organizations. Also, number of inter-territorial and transnational cooperation projects were taken into account. The effectiveness of these cooperation projects was assessed by a set of output indicators, indicating whether the projects had built new networks, had created new products, were innovative, were using local specific advantages or local identity, and had included local people into the project activities.

Practical application of the integrated approach principle is based on the share of integrated local projects (i. e. local projects contributing to several RDP focus areas), the share of local projects contributing to a development of social enterprises or community business, on the share of both local projects with partners, and local projects with investments into instrument for local sustainable development and the share of investments invested through these local projects.

Practical application of the principle of local financing and management is based on the share of both a contribution by local project partners representing different sectors (public, private or NGOs) and a contribution of the incomes from economic activities of the local projects to a financial budget of the local projects. The efficiency of the principle of local financing and management is measured by the intensity rate of support from EU and national funds for the local projects.

The evaluation of the effectiveness and efficiency of the application of the LEADER principles on national level is presented in Part 4 of this report and on the LAG level in the Annex 7 of this report. The results of the case studies are summarized in Annexes 8 and 9 of this report. The conclusions on these evaluations are provided in Part 12 of this report.

Analysis of LDS measures and LDS action areas

At the time of the evaluation, 429 LDS measures and LDS action areas¹⁰ were planned in the Lithuania. Specific LDS measures (which had no equivalents in the Lithuanian RDP or the Lithuanian Fisheries Sector Operational Program for 2014-2020) accounted for 70% of all LDS measures and actions areas (302 out of 429). At the LAG level specific LDS measures ranged from 40% to 100% (13 LAGs in Lithuania had selected only specific LDS measures, i. e. only those LDS measures which had no equivalents in the national RDP were selected).

The LAGs had selected both traditional and innovative LDS measures and LDS action areas aimed at increasing social welfare or solving social problems. As an innovative LDS measure or LDS action area was the promotion of NGO business, social enterprises or community business. 67 LDS measures and LDS action areas were intended for the promotion of NGO business, social enterprises or community business, and 45 local projects were completed under these measures or action areas during the analyzed period. LDS measures or LDS action areas promoting NGO business, social enterprises or community business were planned by all LAGs in Lithuania, except for Prienai district LAG and Švenčionys district LAG. Instead, these 2 LAGs have selected LDS measures to promote NGO partnerships and to diversify social activities¹¹.

¹⁰ Excluding the LDS measures which have LDS action areas, because in this case local projects are financed by the LDS action areas, and not by the LDS measures.

¹¹ Prienai district LAG and Švenčionys district LAG had a LDS measure “Promotion and diversification of NGO social activities“ in their LDS.

Many LAGs have selected innovative ways to address local issues. LDS content analysis showed that more than one-fifth (67 out of 302) of all specific LDS measures / action areas consisted of measures / action areas designed in an innovative way to address local social problems and to increase social welfare. Under many of these LDS measures / social areas (69%), local projects were launched and completed during the analysed period. Still, for the rest 31 % of LDS measures / action areas promoting development of social enterprises and community business has not been started yet during the analysed period, i. e. despite calls for proposals for local projects under these LDS measures / action areas, no local projects have been approved yet. This may indicate the insufficient actuality of these measures / action areas at the local level, the inadequate / inefficient animation of the local population or very heavy requirements for applicants. The specific reasons of not starting these LDS measures / action areas need to be explored at the level of each LAG / LDS. Still, the research has found that for about one third of not-started LDS measures / action areas, the reasons were objective (no calls or only published till the end of 2020 or later). However, the majority of outstanding LDS measures / action areas were those under which calls for proposals for local projects have been published several times, but there were still no approved projects.

Majority of the non-started LDS measures / action areas were specific LDS measures / action areas, despite the fact these LDS measures / activities were specifically selected by the LAG itself, and were of more relevance to the local needs. Thus, implementation of specific LDS measures / action areas was of more complexed nature and required more attention and efforts from a LAG, in particular to ensure highly efficient animation of the local population (for example, by providing individual consultations and assistance to potential applicants to prepare local project applications).

Contribution of local project to the EU rural development policy focus areas

2014-2020 Lithuanian RDP had a provision that the LEADER program will contribute to 9 focus areas of the EU rural development policy. However, the LDS content analysis revealed a significant contribution to the 7 focus areas. There were no local projects planned in the LDS, which would contribute to the focus area 2B (support for farm viability and competitiveness), and there were only 2 local projects, contributing to focus area 6C (enhancing the use of ICT in rural areas) which were planned in the LDS of Akmenė district LAG.

The primary contribution of the LEADER program was targeted at the focus area 6B (fostering local development in rural areas) and the secondary contribution was targeted at focus area 6A (facilitating local diversification and job creation), focus area 6C (enhancing the use of ICT in rural areas), focus area 1A (fostering innovation), focus area 1C (fostering lifelong learning), focus area 3A (improving cooperation among farmers and short supply chains), focus area 4A (preserving biodiversity and rural landscape management) and focus area 5C (facilitating the supply and use of renewable sources of energy).

During the analysed period, there were 7 approved and completed local projects according to 7 focus areas (all, except for 2B, which was not relevant, and 6C, which was relevant only for Akmenė district LAG). According the number and territorial distribution of completed local projects during the analysed period at LAG level, the LEADER program contributed mostly to fostering local development in rural areas (focus area 6B), facilitating local diversification and job creation in rural areas (focus area 6A), fostering knowledge and skills development and

lifelong learning for rural population (focus area 1C). Under other focus areas, only few projects have been completed in only few LAGs.

The highest implementation effectiveness was achieved under focus area 4A (3 out of 6 planned projects completed, 50% effectiveness), focus area 6B (492 local projects completed, 46% effectiveness) and focus area 6A (278 local projects completed, 44% effectiveness). Only 19% of implementation effectiveness were achieved under focus area 1A (promotion of innovation) and focus area 3A, (17 and 24 projects completed respectively).

For the analysis purposes, it was presumed that local projects assigned to focus area 6B had a direct contribution to the development of rural areas and local development, while local projects assigned to other focus areas had indirect contribution.

▪ **Contribution of local projects to the development of rural areas (focus area 6B)**

Local projects assigned to focus area 6B have contributed to the development of rural areas. Local projects analysed contributed to the promotion of community partnership by organizing local events, by providing lifelong learning for rural population, by renewing an infrastructure in rural areas, by developing new products, by encouraging volunteers, by facilitating social actions taken by NGOs (like rural communities), social enterprises and community business in rural areas.

Traditional and other events in rural areas. During the analysed period, 284 local projects assigned to the focus area 6B have organized 1628 various events in rural areas. The events took place in 42 LAG territories. Approved support for these projects was 3 million EUR. The number of participants or final beneficiaries of these events reached 89 000 (about 10% of the LAGs population).

Part of these events were dedicated to organize various rural community festivals. Part of the festivals were unique, and part of them were traditional, organized annually and known not only locally, but throughout Lithuania (for example, the festival "Sunny Nights" in Joniškis district, "Musical Friday evenings" and various other events). Also, part of these events was related to the exposition of regional products.

Training and educational activities for rural population. There was a small part of local projects assigned to the focus area 6B, aimed at trainings and educational programs for rural population. 14 trainings and 138 educational programs were organized during the analysed period. 247 participants attended training.

Upgrading infrastructure in rural areas. During the analysed period, 134 local projects were aimed at the renewal of public infrastructure in a rural area¹². According to the data from the project developers, more than 125 000 people (12% of LAGs population) benefited from these projects. Some persons may be counted more than once, thus the number of unique beneficiaries was smaller. Part of the projects covered more than one residential area. Therefore, infrastructure was upgraded in about 150 rural settlements (less than 1% of all rural settlements in Lithuania).

¹² 129 local projects were assigned to the focus area 6B, and 5 local projects were incorrectly assigned to the focus area 6A by the Marijampolė LAG.

New regional and other products in rural areas. According to the data from the local project promoters, 29 local projects with new products or regional products were completed by 1 April 2021. These local projects were carried out in 10 LAGs. The perception of what is a new product or what is a regional product was coming from the point of view of LAGs / local project developers, thus the variety of these new products or regional products was large ranging from very specific products (e. g., honey) to the intangible products (films, educational programs, etc.).

New services in rural areas. New services were developed under 11 completed local projects: 5 of them were assigned to the focus area 6B (support of 204 843 EUR), 4 of them were assigned to the 6A focus area (2 local projects in the territory of Pakruojis district LAG and Radviliškis district LAG; support of 235 899 EUR), and one local project assigned to the focus areas 1A and one local project assigned to the focus area 3A (both projects were implemented in the territory of Radviliškis district LAG; support of 51 810 EUR and 29 050 EUR, respectively). The approved support for these local projects with the new services totaled 521 602 EUR. Reports on local projects indicate that a total of 33 services have been developed. It was hard to have a one common definition on a “new service”, because this concept was applied to different LDS measures and LDS action areas that invest in small-scale infrastructure, local business development, cooperation between producers or processing and marketing of agricultural products.

Volunteering in local projects. Local projects have contributed, inter alia, to the promotion of volunteering in rural areas. Volunteering is one of the sources of funding for local projects. During the analysed period out of 1535 local projects approved, 100 projects were financed by the voluntary work of the project developer or project partner. The value of this in-kind contribution was almost 223 000 EUR. In addition, there were 26 projects in which the contribution of voluntary work was not foreseen, but the number of volunteers involved in the project activities was included. Volunteers participated in 42 local projects in total¹³. According to the data from project developers, there were almost 500 volunteers in the local project, and about 200 (40%) of them were young people (less than 29 years old). Local projects with one or more volunteer were carried out in 14 LAGs. Volunteering is of particular importance for promoting social inclusion and ensuring the vitality of rural areas, as participation in local project activities strengthens community ties within the LAG territory, strengthens individuals' sense of belonging to the community and their willingness to contribute to LAG territory development.

NGO social activities, social and community business projects. One of the innovative ways to address the social problems in rural areas and to increase social welfare was the promotion of NGO social activities, social enterprises or community businesses. During the analysed period, 45 local projects with the aim of creating or developing a social enterprise or a community business were completed¹⁴. The LAGs assigned these projects to the different focus areas: 32 local projects (with 54 jobs created) to focus area 6B, 11 local projects to focus area 6A (13 jobs), and 2 local projects to focus area 1A (2.5 jobs). These projects have created almost 70 new jobs. The projects were implemented in the territory of 19 LAGs (39% of all LAGs). The largest number of these local projects were implemented in the territory of Širvintos district LAG, and largest number of jobs created by these projects were in Jurbarkas district LAG,

¹³ 38 local projects were assigned by the LAGs to the focus area 6B and 4 local projects – to the focus area 1A (Šakiai district LAG only).

¹⁴ 32 local projects were assigned by the LAGs to the focus area 6B, 11 local projects – to the focus area 6A and 2 local projects – to the focus area 1A.

Panevėžys district LAG and Širvintos district LAG. The list of local projects with NGO social promotion, social enterprises and community business completed during the analysed period is presented in Annex 14 of the report.

The effectiveness of the LDS implementation is reflected by two main indicators – a number of supported local projects and a number of new jobs (new full-time work places) created during the implementation of local projects. In terms of the contribution of local projects to rural development (focus area 6B), there was a plan in the LDS to support 1067 local projects (492 local projects were actually supported during the analysed period, thus effectiveness level was 46%) and to create 417 new jobs. On April 1 of 2021 there were 56 jobs created by already completed local projects (thus effectiveness level – 13%), 54 of which were related to the local projects aimed at development of a social enterprise or community business.

- **Contribution of local projects to other EU rural development policy focus areas**

There were 17 completed local projects contributed to focus area 1A (fostering innovation): 10 of these projects were related to cooperation and 7 of them aimed at the development of social enterprise or community business. The projects were implemented in 9 LAG territories. The projects had created 8.25 new jobs (full-time work places), of which 2.5 jobs were coming from the projects aimed at the development of social enterprise or community business.

There were 51 local projects assigned to the focus area 1C (fostering lifelong learning). 309 trainings and 76 other events were organized during the implementation of these projects. The trainings were organized in 40 local projects and 2266 participants took part in them. There were 7 participants on average per training session. An average of 170 EUR of support was spent on each participant. Analysis of the topics of these trainings shows, 47% of trainings were aimed at the promotion of entrepreneurship. There were about 6,7 thousand participants in total in trainings and other events assigned to the focus area 1C.

There were 22 local projects assigned to the focus area 3A (improving of cooperation among farmers and short supply chains): 14 of them were implemented by natural persons, and 8 of them were implemented by legal persons (enterprises). One of the general indicators of focus area 3A was a number of farms that received a support. The number of projects in this case corresponds to the number of beneficiaries, as all projects were implemented by different persons. All of the 22 local projects were implemented without partners, although the focus area 3A was aiming to promote a cooperation. 33 new jobs were created in these projects.

There were 3 completed local projects assigned to the focus area 4A (preserving biodiversity and rural landscape management). The project “Management of Gandinga and Varkaliai mounds and their adaptation to the needs for a tourism and recreational services” was implemented in Plungė district LAG (1 new job was created). Two projects were implemented in Telmuvėnai village in Kelmė district. Tytuvėnai Regional Park Directorate implemented the project “Management of Bridvaišis lake shore”, building a new infrastructure for leisure and recreation services (e. g., playground, camps, fireplace, etc.) on the shore of the lake. Tytuvėnai Pilgrim Center implemented the project “Planting the rose garden on the Tytuvėnai Church and Monastery territory”.

There were 10 completed local projects assigned to the focus area 5C (facilitating the supply and use of renewable sources of energy). There were 6 local projects in the Kėdainiai district LAG and Telšiai district LAG aimed at the improvement of energy efficiency of public buildings.

Also, there were 4 local projects in Lazdijai district LAG, Anykščiai district LAG and Kupiškis district LAG, which were used for a development of local business. 10.25 new jobs were created in these projects.

There were 278 completed local projects assigned to the focus area 6A (facilitating local diversification and job creation). In 274 of these projects 472 new jobs (full-time work places) were created. The number of persons employed during these projects was higher, as in some projects one full-time work place is shared by two or more workers (part-time jobs). Some of these projects and jobs were related to the development of social enterprises or community business (11 projects and 13 jobs). Local projects assigned to the focus area 6A were implemented by 269 unique project developers (9 of them had implemented two local projects, thus total number of local projects was 278). These projects were mostly carried out by natural persons and private limited companies. Persons with two completed projects were 7 private limited companies, one natural person and one small partnership entity. More than half (54%) of the funded local projects assigned the focus area 6A were carried out by SMEs.

New jobs created in local projects. It is foreseen in the Local Development Strategies that 1431 new jobs will be created using EAFRD funding. During the analysed period 580 new jobs were created (effectiveness - 41 percent). Data at the focus area level are as follows:

- Focus area 1A: 85 new jobs planned, 8.25 created, effectiveness – 10 percent;
- Focus area 3A: 167 new jobs planned, 33 created, effectiveness – 20 percent;
- Focus area 4A: 1 new job planned and created, effectiveness – 100 percent;
- Focus area 5C: 26 new job planned, 10.25 created, effectiveness – 39 percent;
- Focus area 6A: 736 new jobs planned, 472 created, effectiveness – 64 percent;
- Focus area 6B: 417 new jobs planned, 56 created, effectiveness – 13 percent.

LDS preparation, LAG capacity building and LEADER program implementation mechanism formation and improvements

The Ministry of Agriculture and the National Paying Agency played an important role in the LDS preparation process and in the development of an implementation mechanism for the LEADER program. Also, an effective system of inclusion of local actors into the development of the program at the RDP level has been established (LEADER program working groups, LEADER approach coordination group, weekly meetings with LAG Network board, Google disk tool used for interaction between LAGs, Ministry of Agriculture and National Paying Agency (e. g., for explanations and methodological assistance). The established working groups assisted with practical application of the LEADER principles (especially partnership approach, bottom-up approach, networking and cooperation) at the RDP level. These mechanisms ensured that local actors were constantly involved in the improvement of the LEADER program implementation mechanism, they were consulted by using a variety of different tools and they had an opportunity to make suggestions for further improvements.

Under Lithuanian RDP action area 19.1 “Preparatory support”, all 49 LAGs were provided with support for the preparation and capacity building to prepare and later to implement new LDS. The maximum amount of support provided for the LDS preparation under the action area 19.1 in 2014-2020 was 9 000 EUR, and two-sector LDS – 12 000 Eur. Compared to 2007-2013, this amount was significantly reduced to encourage LAGs to prepare LDS themselves, instead of hiring consultants (during the period 2007-2013 the maximum amount of support allocated for the preparation of LDS was 20 000 EUR). As it was during the LDS preparation process in 2014-

2020, about half of the LAG representatives believe that new LDS for 2023-2027 should be prepared with a little help from external experts, and the other half of the LAG representatives believe, that the help from external experts should be significant. Help from external experts is mostly expected in the gathering and processing the statistical data, in the preparation of questionnaires for local population surveys and in the analysis of survey data.

Many LAGs need the assistance from the Ministry of Agriculture while preparing the LDS. 1/5 of the LAG representatives expect the same assistance from the Ministry of Agriculture and the National Paying Agency as it was during the preparation of the current LDS, but the vast majority of the LAGs would expect even more assistance from these authorities. To be more specific, the Ministry of Agriculture and the National Paying Agency is expected to provide group trainings and individual consultations on the preparation of new LDS, as well as more funding for the preparation of LDS. The representatives of the LAG also emphasize that it is very important that all legal acts necessary for the preparation and implementation of the LDS (rules for the selection of LDS, rules for the administration of local projects, etc.) were approved in time and with no delays. Failure to adopt in time all the legislation relevant to the implementation of the LDS leads to the conflicts where the provisions of the approved LDS contradict to the provisions of the legal act adopted later. Additionally, it is important to simplify the procedure and structure of preparing new LDS.

With regard to the new LDS, it is important for the LAG representatives to have an opportunity select not only LDS measures / action areas which would be equivalent in the Lithuanian RDP, but also specific LDS measures / action areas. According to the representatives of the LAG, these specific measures would be better fitted to the needs of a local development in a LAG territory and would ensure greater flexibility of the LEADER method implementation.

Smaller LAGs face a shortage of financial and human resources that LAGs can allocate to LDS administration. Although increasing a size of a LAG would help to solve this problem, according the opinion of the LAG representatives, in order to ensure that the LAG would be closer to the local population, alternatives for merging the LAG should be found. As an alternative solution could be an increase of the share of support allocated to the administration of the LDS. Another alternative solution could be the development of multi-funded strategies.

The data from the survey of LAG members and administrations show that better contribution of local projects to the local needs and more successful implementation of LDS would be ensured by wider local population involvement into local development process, more and stronger partnership and cooperation between local actors, better LAG funding, less bureaucracy, better quality of LDS and more flexible LDS amendment procedure. The data of the survey also show that the implementation of LDS, especially in terms of innovative projects, is negatively affected by the inaction of the local population, the lack of ideas and the lack of information on good practices. As in the case with LPS administration costs, it is easier to ensure a sufficient knowledge sharing in larger LAG areas rather than in LAGs with a less population.

Continuous professional qualification training and individual capacity building are crucial and remain as important drivers for the efficient LDS implementation. LAG's capacity building activities should be continued in the future. Although LAGs have the resources to organize workshops and seminars, but as survey data show, part of LAGs (small LAGs more often than large ones) felt short funding these measures. The solution here could be cooperation between the LAGs and the national authority institutions in organizing joint workshops or seminars. The

role of LAG Network, Ministry of Agriculture, National Paying Agency and Lithuanian Rural Network in organizing joint seminars or workshop could be very important.

1 TYRIMO TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR OBJEKTAS

Tyrimo „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „LEADER programa“ įtaka skatinant socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę kaimo plėtrą 2014–2020 m.“ tarpinė ataskaita (projektas) parengta vykdant 2020 m. gruodžio 30 d. sutartį Nr. 8P-20-201.

Tyrimo **tikslas** – įvertinti Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos (toliau – Programa) priemonės „LEADER programa“ įtaką skatinant socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę kaimo plėtrą 2014–2020 m.¹⁵ ir pateikti siūlymus dėl šios priemonės tobulinimo ateityje.

Tyrimo **uždaviniai**:

- 1) Įvertinti priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimo mechanizmą;
- 2) Įvertinti priemonės „LEADER programa“ veiklos sričių įgyvendinimo veiksmingumą ir efektyvumą;
- 3) Įvertinti LEADER metodo taikymo kuriamą pridėtinę vertę;
- 4) Pateikti siūlymus dėl LEADER metodo įgyvendinimo 2022–2027 m. finansavimo laikotarpiu siekiant veiksmingo ir efektyvaus paramos panaudojimo bei poveikio didinimo.

Tyrimo **objektas** – Programos priemonės „LEADER programa“ (toliau – Priemonė) įgyvendinimas. Priemonė apima 4 veiklos sritis:

- 19.1. Parengiamoji parama
- 19.2. Parama veiksams pagal bendruomenės inicijuotos vietos plėtros strategiją įgyvendinti
- 19.3. Vietos veiklos grupės bendradarbiavimo veiklos rengimas ir įgyvendinimas
- 19.4. Parama einamosioms išlaidoms ir aktyvaus pritaikymo išlaidoms padengti

Tyrimas apima Programos priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimą 2015–2020 metais, t. y.:

- VPS rengimą ir įgyvendinimą;
- VVG valdymą, aktyvinimo ir gebėjimų stiprinimo veiklas;
- VVG bendradarbiavimo projektų įgyvendinimą.

Pagal Priemonę finansuojamas 49 vietos plėtros strategijų įgyvendinimas (iš jų 46 yra kaimo vietovių VPS ir 3 – dvisektorės VPS).

LEADER metodu įgyvendinamos 4 KPP priemonės ir 7 šių priemonių veiklos sritys:

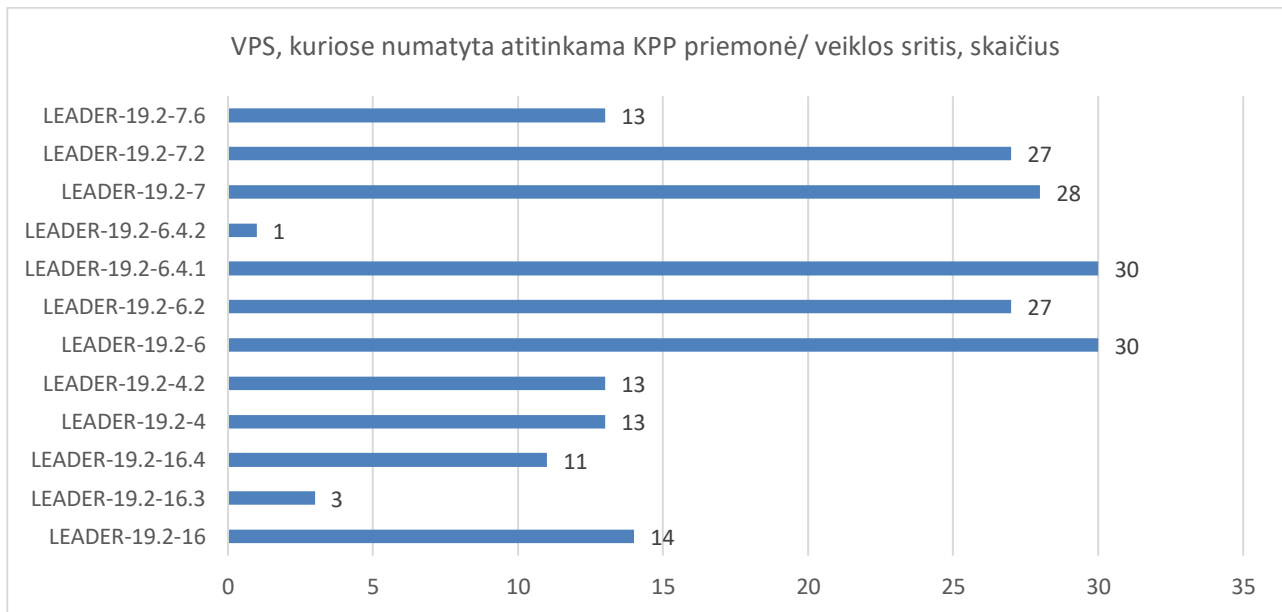
- **LEADER-19.2-4 „Investicijos į materialųjį turta“**
- LEADER-19.2-4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“
- **LEADER-19.2-6 „Ūkio ir verslo plėtra“**
- LEADER-19.2-6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“
- LEADER-19.2-6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“
- LEADER-19.2-6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“
- **LEADER-19.2-7 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“**
- LEADER-19.2-7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“
- LEADER-19.2-7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“
- **LEADER-19.2-16 „Bendradarbiavimas“**
- LEADER-19.2-16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“

¹⁵ Tyrimo paslaugų techninėje specifikacijoje nurodytas laikotarpis yra 2014-2019 m., tačiau atsižvelgiant į užsakovo pageidavimą įtraukti ir 2020 m.

- LEADER-19.2-16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“

Šios KPP priemonės/ veiklos sritys buvo nevienodai aktualios rengiant VPS. Paveiksle (žr. 1 pav.) nurodyta, į kokį skaičių VPS buvo įtrauktos atitinkamos KPP reglamentuojamos priemonės/ veiklos sritys (sudarant paveikslą analizuotos iki 2019 m. pabaigos galiojusios VPS versijos). Pateikti duomenys rodo, kad vietos lygiu aktualiausias KPP priemonės, skirtos ne žemės ūkio verslo pradžiai ar plėtrai kaimo vietovėse (priemonė M06) bei priemonės, skirtos investicijoms į mažos apimties infrastruktūrą (priemonė M07).

1 pav. VPS, kuriose numatyta atitinkama KPP priemonė/ veiklos sritis, skaičius

Šaltinis: sudaryta ESTEP, apibendrinus VPS informaciją.

Be KPP priemonių/ veiklos sričių, įgyvendinamų LEADER metodu, rengiant VPS taip pat buvo numatytos įvairios savarankiškos VPS priemonės/ veiklos sritys. VPS lygiu priemonių/ veiklos sričių sąrašas apėmė iš viso 561 priemonę, iš kurių 210 priemonių reglamentuojamos KPP, o likusios – savarankiškos VPS priemonės. Vienoje VPS iš viso buvo numatyta nuo 6 iki 13 priemonių/ veiklos sričių.

Priemonės įgyvendinimu siekiama prisidėti prie trečiojo ES kaimo plėtros politikos horizontaliojo tikslo – užtikrinti subalansuotą teritorinę kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, be kita ko, kurti darbo vietas ir jas išlaikyti – įgyvendinimo. Rengiant VPS buvo numatyta, kad VPS įgyvendinimas prisidės prie 9 ES kaimo plėtros politikos prioritetų ir tikslinių sričių įgyvendinimo, iš kurių pagrindinė yra 6B tikslinė sritis, o kitose LEADER indėlis yra antraeilis. ŽŪM duomenimis (žr. 1 lentelė), VPS nėra suplanuotų priemonių/ veiklos sričių, kurios prisidėtų prie 2B tikslinės srities „Palankesnių sąlygų tinkamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje sudarymas ir ypač kartų kaitos lengvinimas“. ŽŪM atlikta VPS turinio analizė atskleidė, kad daugiausiai projektų ir lėšų rengiant VPS buvo numatyta 6A ir 6B tikslinėms sritims. Prie 4A, 5C, ir 6C tikslinių sričių prisidėti planavo vos po kelias VPS, kuriose suplanuota vos po kelis atitinkamus projektus. Prie 6C tikslinės srities „Prieigos prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT) plėtra, jų naudojimo skatinimas ir kokybės gerinimas kaimo vietovėse“ prisidėti numatyta tik vietoje (Akmenės r. VVG parengtoje) VPS – suplanuoti tačiau iki 2020 m. pabaigos dar nepatvirtinti du projektai, susiję su šia tiksline sritimi.

1 lentelė. Prie KPP tikslinių sričių prisidedančių VPS ir suplanuotų vietos projektų skaičius bei lėšų pasiskirstymas

Tikslinė sritis - sutrumpintas pavadinimas	Prie tikslinės srities prisidedančių VPS skaičius	VPS suplanuota projektų pagal tikslines sritis	Projektų dalis pagal tikslines sritis	VPS skiriamų lėšų suma pagal tikslines sritis	VPS skiriamų lėšų dalis pagal tikslines sritis
1A	26	95	4,5%	5 301 940,0	6,0%
1C	38	130	6,2%	1 555 104,7	1,8%
3A	34	158	7,6%	8 250 419,6	9,3%
4A	4	7	0,3%	158 002,0	0,2%
5C	9	28	1,3%	1 874 000,0	2,1%
6A (ne ž.ū. verslo pradžia)	29	182	8,7%	9 128 512,0	10,3%
6A (ne ž.ū. verslo plėtra)	46	324	15,5%	19 284 537,0	21,8%
6B (socialinis verslas)	41	204	9,8%	14 182 904,0	16,0%
6B (NVO verslas)	19	137	6,6%	8 116 304,0	9,2%
6B (kaimų atnaujinimas - standartas)	41	210	10,0%	10 237 611,0	11,6%
6B (kaimų atnaujinimas - kultūra)	16	51	2,4%	2 371 058,0	2,7%
6B (minkšti projektai)	41	531	25,4%	6 695 039,0	7,6%
6C IT	1	2	0,1%	5 810,0	0,0%
EJRŽF dvisektorių	3	32	1,5%	1 363 080,0	1,5%
Iš viso	49	2091	100,0%	88 524 321,4	100,0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal ŽŪM pateiktą informaciją, cituojama iš ESTEP, Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenės inicijuotos vietos plėtros būdu, pažangos (tarpinio) vertinimo metodika. Galutinė ataskaita, 2019 m. gegužės 31 d.

Analizuojant 2014-2020 m. patvirtintus vietos projektus matyti, kad iš 1535 vietos projektų, kurie buvo patvirtinti iki 2020 m. pabaigos, 1522 buvo finansuoti EŽŪFKP lėšomis ir 13 – EJŖŽF lėšomis. Daugiau kaip pusė patvirtintų EŽŪFKP projektų (54 proc.) buvo susiję su 6B tiksline sritimi, trečdalis projektų (32 proc.) – su 6A tiksline sritimi ir tik pavieniai projektai buvo susiję su kitomis tikslinėmis sritimis (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Iki 2020 m. pabaigos patvirtintų ir baigtų vietos projektų skaičius pagal tikslines sritis

Rodiklis	EŽŪFKP projektų skaičius	EJRŽF projektų skaičius	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C
Patvirtintų vietos projektų skaičius	1522	13	44	80	0	56	3	21	489	829	0
Patvirtintų vietos projektų dalis pagal TS (tik EŽŪFKP)	100%	-	3%	5%	0%	4%	0%	1%	32%	54%	0%
Baigtų vietos projektų skaičius	875	2	17	51	0	24	3	10	278	492	0
Baigtų vietos projektų dalis pagal TS (tik EŽŪFKP)	100%	-	2%	6%	0%	3%	0%	1%	32%	56%	0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis.

2 TYRIMO METODIKA

Tyrimo metodika parengta atsižvelgiant į šių EK metodinių dokumentų reikalavimus, susijusius su LEADER metodo vertinimu ir LEADER indėlio į tikslines sritis vertinimu:

- LEADER / BIVP vertinimo gairėmis¹⁶;
- EK pateiktomis metodinėmis rekomendacijomis dėl kaimo plėtros programų rezultatų įvertinimo 2017 m.¹⁷;
- Programos rezultato ir poveikio rodiklių aprašymais.¹⁸

2.1 VERTINIMO ELEMENTAI

ES teisės aktuose ir Europos Komisijos parengtose LEADER/ BIVP vertinimo gairėse (toliau – LEADER vertinimo gairės)¹⁹ išskirti privalomi ir rekomenduojami LEADER/ BIVP vertinimo elementai bei nurodyta, kad LEADER/ BIVP vertinimas turi būti atliekamas tiek vietos, tiek KPP lygiu.

Atliekant LEADER/ BIVP vertinimą **KPP lygiu** aktualūs šie vertinimo elementai:

- 1) LEADER/ BIVP įgyvendinimas (rezultatyvumas²⁰, efektyvumas) – privalomas;
- 2) LEADER/ BIVP indėlis į KPP tikslines sritis – privalomas;
- 3) LEADER indėlis įgyvendinant ES strategiją „Europa 2020“ – privalomas;
- 4) LEADER/ BIVP įgyvendinimo mechanizmas (LEADER principų įgyvendinimas) – rekomenduojamas;
- 5) LEADER/ BIVP pridėtinė vertė – rekomenduojamas.

Tyrimas „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „LEADER programa“ įtaka skatinant socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę kaimo plėtrą 2014–2020 m.“ apima du privalomus (LEADER/ BIVP įgyvendinimas ir indėlis į KPP tikslinių sričių įgyvendinimą) ir du rekomenduojamus vertinimo KPP lygiu elementus. LEADER indėlio įgyvendinant ES strategiją „Europa 2020“ vertinimas įtrauktas į kitą ŽŪM suplanuotą tyrimą²¹.

Atliekant LEADER/ BIVP vertinimą **vietos lygiu** aktualūs šie vertinimo elementai:

- 1) VPS turinys – privalomas;
- 2) VPS įgyvendinimas – privalomas;
- 3) VVG veiksmai, susiję su vietos gyventojų aktyvinimu – rekomenduojamas;
- 4) LEADER/ BIVP įgyvendinimo mechanizmas (LEADER principų įgyvendinimas) – rekomenduojamas;
- 5) LEADER/ BIVP pridėtinė vertė – rekomenduojamas.

VPS turinio ir įgyvendinimo vertinimas yra privalomas, o kiti trys vertinimo elementai – rekomenduojami. Atliekant VPS turinio vertinimą vertinami šie aspektai: VPS vidinis suderinamumas;

¹⁶ Interneto adresas: https://enrd.ec.europa.eu/file/12355/download_en?token=AiQL4QsE&filename=twg3_lt.docx

¹⁷ Interneto adresas: https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/publications/guidelines-assessment-rdp-results-how-prepare-reporting-evaluation-2017_en

¹⁸ Interneto adresas: https://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators_en

¹⁹ EUROPEAN COMMISSION – Directorate-General for Agriculture and Rural Development – Unit C.4 (2017): *Guidelines. Evaluation of LEADER/CLLD*. Brussels, August, 2017.

²⁰ LEADER vertinimo gairėse vartojama sąvoka „veiksmingumas“, tačiau Lietuvoje ji dažnai painiojama su efektyvumu, todėl šioje ataskaitoje vartojamos sąvokos rezultatyvumas (angl. *effectiveness*) ir efektyvumas (angl. *efficiency*).

²¹ Tyrimas „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įtaka socialinės įtraukties skatinimui, skurdo mažinimui ir ekonominei plėtrai kaimo vietovėse“.

VPS išorinis suderinamumas; VPS (tęstinis) tinkamumas. Atliekant VPS įgyvendinimo vertinimą vertinama: VPS veiksmų indėlis siekiant VPS tikslų; VPS įgyvendinimo rezultatyvumas; VPS įgyvendinimo efektyvumas; veiksniai, kurie darė teigiamą ir neigiamą įtaką VPS įgyvendinimui.

Lietuvoje LEADER vertinimas vietos lygiu buvo atliktas 2020 m., siekiant priimti sprendimus dėl 20 proc. veiklos rezervo skyrimo. Šis vertinimas apėmė daugiausia VPS įgyvendinimo klausimus, tačiau buvo analizuoti ir su VPS turiniu susiję klausimai (vertintas VPS numatytų priemonių ir veiklos sričių tęstinis tinkamumas). Vertinimo metu analizuotas VPS įgyvendinimas 2014-2019 m. Bandomuosiuose vertinimuose VPS lygiu (šie vertinimai apėmė 4 VPS: Joniškio, Šiaulių, Telšių-Rietavo ir Zarasų-Visagino) buvo išanalizuoti šie aspektai:

1. VPS intervencijos logikos analizė (VVG teritorijos plėtros poreikiai, prioritetai, priemonės, tikslai, veiklos sritys).
2. VPS įgyvendinimo pažangos analizė (proceso rodikliai).
3. VPS įgyvendinimo finansinės pažangos analizė.
4. VPS tęstinio tinkamumo analizė.
5. VPS įgyvendinimo rezultatų analizė (produkto ir rezultato rodikliai):
 - a) Vietos projektų indėlio į VPS tikslų įgyvendinimą analizė;
 - b) Vietos projektų indėlio į EŽŪFKP prioritetų ir tikslinių sričių įgyvendinimą analizė;
 - c) Vietos projektų indėlio į EJŪŽF konkrečių tikslų ir uždavinių įgyvendinimą analizė (tik dvisektorėms).
6. Apibendrinimas ir išvados:
 - a) VPS įgyvendinimo stipriosios ir silpnosios pusės;
 - b) Galimi sprendimai dėl rezervų skyrimo pagal pažangą iki 2018-12-31.

VPS įgyvendinimo pažangos (pagal proceso ir finansinius rodiklius) ir VPS įgyvendinimo rezultatų analizės rezultatai (ypač VPS indėlio į KPP tikslinių sričių įgyvendinimą analizės rezultatai) vietos lygiu panaudoti atliekant vertinimą KPP lygiu ir atsakant į 2-ojo tyrimo uždavinio klausimus.

Tyrimas „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „LEADER programa“ įtaka skatinant socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę kaimo plėtrą 2014–2020 m.“ atliekamas **KPP lygiu**. Pagrindinis dėmesys tyrimo metu skiriamas šiems vertinimo elementams:

- LEADER/ BIVP įgyvendinimo mechanizmo (LEADER principų) ir VVG veiksmų, susijusių su vietos gyventojų aktyvinimu, analizei – 1 tyrimo uždavinys;
- LEADER/ BIVP įgyvendinimo (KPP lygiu) ir indėlio į KPP tikslinių sričių įgyvendinimą analizei, vertinant tiek pirmą indėlį į 6B tikslinės srities įgyvendinimą, tiek antrą indėlį į kitų aktualių tikslinių sričių įgyvendinimą ir atsakant į bendruosius kaimo plėtros vertinimo klausimus, susijusius su Priemonės indėliu į tikslinių sričių įgyvendinimą (žr. 1 priedą) – 2 tyrimo uždavinys;
- LEADER/ BIVP pridėtinės vertės analizei – 3 vertinimo uždavinys.

Kadangi vietos lygiu atliktas vertinimas neapėmė rekomenduojamų LEADER vertinimo elementų, atliekant vertinimą KPP lygiu iš pradžių aktualu užpildyti šias informacijos spragas. Taigi, atliekant tyrimą derinami du vertinimo lygiai: tiek vertinimas vietos lygiu (analizuojant visas arba kai kurias VPS/ VVG, t. y. atliekant mini atvejo studijas), tiek vertinimas KPP lygiu (vertinimo rezultatų apibendrinimas).

Detalesnė informacija apie vertinimo apimtį VPS ir KPP lygiu pateikta lentelėje.

3 lentelė. Atskirų vertinimo elementų analizės apimtis vietos ir KPP lygiu

Vertinimo elementas ir tyrimo uždavinys	Privalomumas pagal LEADER vertinimo gaires	Vertinimas vietos lygiu	Vertinimas KPP lygiu
LEADER įgyvendinimo mechanizmas ir VVG veiksmas, susijęs su vietos gyventojų aktyvumu (1 uždavinys)	Rekomenduojamas	Nebuvo vertinta 2020 m. <i>Kai kurių VPS turinio analizė ir VPS įgyvendinimo ataskaitų analizė (mini atvejo studijos).</i> VVG narių ir VPS administracijų apklausa.	Apibendrinimas įvertinus mini atvejo studijų, VVG apklausos ir antrinių šaltinių analizės pagrindus.
LEADER įgyvendinimas (KPP lygiu) ir indėlis į tikslinių KPP sričių įgyvendinimą (2 uždavinys)	Privalomas	Nebuvo vertinta 2020 m. Visų VVG/ VPS analizė, nurodant, kurios VVG/ VPS ir kiek prisidėjo prie atitinkamų tikslinių sričių (teritorinė analizė). Kiekybinis vertinimas atliekamas pagal VPS ir vietos projektų rodiklius (suplanuotus ir iki 2020 m. pabaigos pasiektus).	Apibendrinimas įvertinus visų VVG/ VPS duomenis (pagal 2014-2020 m. vietos projektų sąrašą ir projektų rodiklius)
LEADER pridėtinė vertė (3 uždavinys)	Rekomenduojamas	Nebuvo vertinta 2020 m. <i>Kai kurių VPS/ VVG analizė (mini atvejo studijos).</i> VVG narių ir VPS administracijų apklausa.	Apibendrinimas mini atvejo studijų, VVG apklausos ir antrinių šaltinių analizės pagrindais.

Toliau trumpai aptariama visų vertinimo elementų vertinimo metodika.

➤ **LEADER įgyvendinimo mechanizmas ir VVG veiksmas, susijęs su vietos gyventojų aktyvumu (1 tyrimo uždavinys)**

LEADER įgyvendinimo mechanizmo vertinimas susijęs su 7 LEADER principais:

- 1) Teritorinis principas;
- 2) „Iš apačios į viršų“ principas;
- 3) Partnerystės principas;
- 4) Inovacijų principas
- 5) Integruoto požiūrio principas
- 6) Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas;
- 7) Vietos finansavimo ir valdymo principas.

VPS pateikta informacija apie tai, kaip šie principai taikyti VPS rengimo metu ir kaip juos planuojama taikyti VPS įgyvendinimo metu. VPS įgyvendinimo ataskaitose VVG teikia informaciją apie VPS principų taikymą ir VVG veiksmus, susijusius su vietos gyventojų aktyvumu. Ši informacija yra svarbus informacijos šaltinis atliekant LEADER principų įgyvendinimo vertinimą. Papildomai naudojami apklausų ir interviu duomenys.

Kadangi rekomenduojami vertinimo elementai nebuvo analizuoti atliekant vertinimus vietos lygiu, tyrimo metu aktualu surinkti ir apibendrinti atskirų VPS lygiu prieinamus duomenis apie LEADER principų įgyvendinimą ir vietos gyventojų aktyvumą. Tuo tikslu bus atlikta **VPS ir VPS įgyvendinimo**

ataskaitų turinio analizė ir apibendrinimas (kokybinis ir kiekybinis), rengiant mini atvejo studijas, ir **interview** su VVG atstovais.

Siekiant surinkti apibendrintą kiekybinę informaciją, atspindinčią visų VVG požiūrį ir situaciją, klausimai apie LEADER principų įgyvendinimą ir vietos gyventojų aktyvinimą įtraukti į **VVG narių ir VPS administracijų apklausos** klausimynus.

➤ **LEADER įgyvendinimas (KPP lygiu) ir indėlis į KPP tikslinių sričių įgyvendinimą (2 tyrimo uždavinys)**

LEADER indėlio į KPP tikslinių sričių įgyvendinimą analizė turi būti atlikta vertinant tiek pirmą LEADER indėlį į 6B tikslinės srities įgyvendinimą, tiek antrą indėlį į kitų aktualių tikslinių sričių įgyvendinimą ir atsakant į bendruosius kaimo plėtros vertinimo klausimus, susijusius su Priemonės indėliu į tikslinių sričių įgyvendinimą (žr. 1 priedą). Atliekant vertinimą bus atsižvelgiama į aktualių tikslinių sričių rodiklius, pateiktus EK metodiniuose dokumentuose.

➤ **LEADER pridėtinė vertė (3 tyrimo uždavinys)**

LEADER pridėtinės vertės analizė yra atskiras ir pakankamai sudėtingas klausimas, kuris taip pat pirmiausia turėtų būti analizuojamas vietos lygiu. Kadangi iki šiol tokia analizė vietos lygiu nebuvo atlikta, LEADER pridėtinę vertę bus siekiama įvertinti rengiant **mini atvejo studijas** atskirų VPS/ VVG lygiu.

LEADER vertinimo gairėse nurodyta, kad tinkamai taikomas LEADER metodas turi užtikrinti papildomą naudą (pridėtinę vertę), kurios nebūtų, jei veiksmai būtų įgyvendinami netaikant LEADER metodo. LEADER pridėtinė vertė apibrėžiama kaip žmonių elgsenos pokyčiai, dėl kurių gerėja socialinis kapitalas, vietos valdymas, projektų rezultatai ir poveikis, o visa tai kartu galų gale turi prisidėti prie struktūrinių pokyčių VVG teritorijoje.

LEADER pridėtinė vertė vietos lygiu atsiranda dėl įvairių VVG vykdomų veiklų, kurios įgyvendinamos laikantis LEADER principų. VVG veiklos turi apimti bent tokius veiksmus:

- VPS rengimą, projektų atranką ir VPS įgyvendinimą (tai svarbiausia VVG veikla). Su tuo susiję komunikavimo, informacijos sklaidos veiklos, bendradarbiavimo projektai, pagalba generuojant projektų idėjas, rengiant ir įgyvendinant projektus bei atliekant projektų stebėseną.
- VVG veiksmus, susijusius su VVG teritorijos gyventojų aktyvinimu, kurie gali apimti tiek su VPS įgyvendinimu tiesiogiai susijusias iniciatyvas, tiek įvairias kitas VPS įgyvendinimo teritorijai skirtas iniciatyvas.

LEADER pridėtinė vertė gali pasireikšti šiais būdais:

- 1) Kaip geresnis socialinis kapitalas;
- 2) Kaip geresnis valdymas vietos lygiu;
- 3) Kaip geresni projektų rezultatai ir poveikis.

Detalesnė informacija apie LEADER pridėtinės vertės vertinimą pateikta pavyzdyje (žr. 2 priedą).

Geresnis socialinis kapitalas. Socialinis kapitalas apibūdinamas kaip „tinklai ir bendri standartai, vertybės ir supratimas, kurie skatina bendradarbiavimą grupių viduje ir tarp grupių“. Socialinis kapitalas yra daugialypė sąvoka, kuri apima socialinių struktūrų savybes (tokias kaip tinklai, standartai, tarpusavio pasitikėjimas), skatinančias veiksmų koordinavimą ir bendradarbiavimą siekiant apipusės naudos.

Socialinio kapitalo pagerėjimas gali būti suprantamas tiek kaip galutinis LEADER metodo tikslas, tiek kaip katalizatorius, kuris gali paskatinti kitus pokyčius, susijusius su verslumo įgūdžiais, vietos išteklių (gamtos, kultūrinių, istorinių) naudojimu ir vertinimu, vietos institucijų ir organizacijų administraciniais gebėjimais, instituciniais gebėjimais įnešti, kurti ir išlaikyti žinias konkrečioje teritorijoje, atstovauti pažeidžiamų grupių interesus, realizuoti įvairias tinklaveikos ir bendradarbiavimo formas, tvarkyti ir valdyti viešąsias gėrybes, tokias kaip gamta, aplinka, kraštovaizdis, vanduo, kultūros paveldas, gyvenamųjų vietovių viešosios erdvės.

Socialinis kapitalas pasireiškia kaip kolektyviniai svarbiausių veikėjų gebėjimai generuoti ir įgyvendinti idėjas ir sprendimus, taip pat kaip formalūs ir neformalūs tinklai, kurie sudaro galimybes keistis patirtimi tarp skirtingą patirtį turinčių veikėjų ir skirtingų teritorijų.

- **Tyrimo metodai:** klausimai, susiję su socialinio kapitalo vertinimu, VVG lygiu įtraukti į VVG narių ir VPS administracijų apklausos klausimyną. Jie bus aptariami interviu su VVG atstovais metu, rengiant mini atvejo studijas.

Geresnis valdymas vietos lygiu. Valdymas apima institucijas, procedūras ir mechanizmus, per kuriuos valdžios, verslo ir socialiniai partneriai išreiškia savo interesus, realizuoja savo teises, įgyvendina pareigas ir siekia susitarimo tam, kad vieši reikalai visuose lygiuose būtų tvarkomi bendradarbiaujant.

- **Tyrimo metodai:** klausimai, susiję su valdymo vietos lygiu vertinimu, bus analizuojami nagrinėjant antrinius informacijos šaltinius (įskaitant kitose šalyse atliktus tyrimus ir vertinimus), atliekant VVG narių ir VPS administracijų apklausą ir interviu su VVG, ŽŪM ir NMA atstovais.

Geresni projektų rezultatai ir poveikis. LEADER vertinimo gairėse teigiama, kad tinkamai taikant LEADER metodą vietos lygiu įgyvendinami projektai pasiekia geresnius rezultatus ir poveikį (daroma prielaida, kad projektų rezultatai ir poveikis būtų mažesni, jei LEADER metodas nebūtų taikomas). Poveikis suprantamas kaip struktūriniai pokyčiai VPS įgyvendinimo teritorijoje. LEADER metodo taikymas turi prisidėti prie to, kad struktūriniai pokyčiai:

- a) Geriau atlieptų konkrečių gyventojų grupių ir visos teritorijos poreikius;
 - b) Būtų inovatyvesni lyginant su tuo, kas buvo, kas buvo išbandyta analizuojamoje teritorijoje anksčiau arba panašiose teritorijose;
 - c) Būtų jautresni globaliems pokyčiams, kurie daro įtaką konkrečių teritorijų vystymuisi (pavyzdžiui, tokiems kaip klimato kaita, produktyvesnis išteklių naudojimo, į aplinkos apsaugą orientuota gamyba, demografija, migracija ir socialinė sanglauda);
 - d) Būtų tvaresni (tvaramas suprantamas kaip priešingybė paviršutiniškiems ir laikiniems pokyčiams, kurie išnyksta pasibaigus paramai);
 - e) Skatintų tolimesnius pokyčius siekiama linkme.
- **Tyrimo metodai:** klausimai, susiję su projektų rezultatų ir poveikio vertinimu, įtraukti VVG narių ir VPS administracijų apklausos klausimyną. Jie taip pat bus analizuojami atliekant mini atvejo studijas (svarbu, kad atvejo studijoms būtų pasirinktos VVG, kurios LEADER metodu įgyvendinant KKP reglamentuojamas priemonės; įvadinio susitikimo metu sutarta daugiau dėmesio skirti priemonei LEADER-19.2-16 „Bendradarbiavimas“).

LEADER metodo pridėtinės vertės vertinimo klausimams buvo skirtas atskiras gerosios praktikos seminaras, organizuotas Helsinkyje (Suomijoje) 2018 m. gegužės 17-18 d. Seminara medžiaga ir jos apibendrinimas prieinami internete.²² Seminare buvo pristatyti konkretūs pavyzdžiai, kaip galima įvertinti atskirus pridėtinės vertės aspektus. Šiuos vertinimus pristatė tyrėjai ir vertinimo ekspertai iš Italijos, Vokietijos ir Danijos. Vertinant pridėtinę vertę (ypač geresnių rezultatų ir poveikio prasme)

²² Prieinama adresu: <https://enrd.ec.europa.eu/evaluation/good-practice-workshops/showing-added-value-leaderclld-through-evaluation-en>

svarbu nustatyti ne tik tai, kas yra, bet ir tai, kas būtų buvę, jei LEADER metodas nebūtų taikomas (t. y. sukonstruoti kontrafaktinę situaciją). Tai sudėtingas metodologinis uždavinys, kurį Lietuvoje realizuoti sudėtinga ne tik dėl tyrimui atlikti numatytų išteklių, bet ir dėl to, kad nėra LEADER metodo nepaveiktų kaimo vietovių, kurios galėtų būti naudojamos kontrafaktinei situacijai nustatyti. Vertinimą apsunkina ir tai, kad pokyčiai daugeliu atvejų yra nematerialūs, sunkiai apčiuopiami ir išmatuojami. Siekiant nustatyti, kas pasikeitė ir palyginti su tuo, kas būtų buvę, jei LEADER metodas nebūtų taikytas, galima taikyti kiekybinius metodus, tokius kaip, pavyzdžiui, socialinių tinklų analizė, arba euristinius ir kokybinius metodus, tokius kaip, pavyzdžiui, stebėjimas, interviu, fokus grupės, dokumentų analizė. Tačiau visi šie metodai yra sudėtingi ir imlūs laikui, todėl tyrimo metu bus taikomi paprastesni metodai: interviu, apklausa, ekspertinis vertinimas.

2.2 TYRIMO METODAI IR JŲ TAIKYMAS ATSAKANT Į VERTINIMO KLAUSIMUS

Atliekant tyrimą bus taikomi šie pagrindiniai duomenų rinkimo ir analizės **metodai**:

- 1) Antrinių šaltinių informacijos analizė (aktualūs tyrimai ir vertinimai, įskaitant užsienio šalyse atliktus LEADER/ BIVP vertinimus);
- 2) Aktualių teisės aktų ir EK dokumentų analizė (ypač dėl BIVP po 2020 m.);
- 3) VPS ir VPS įgyvendinimo ataskaitų turinio analizė (kiekybinė ir kokybinė);
- 4) VPS įgyvendinimo administracinių duomenų ir stebėsenos informacijos analizė (kvietimai, paraiškos ir jų vertinimo rezultatai, patvirtinti projektai, projektų rodikliai – planuoti ir pasiekti);
- 5) Mini atvejo studijos (atskirų VPS/ VVG lygiu).
- 6) VVG narių ir VPS administracijų apklausa;
- 7) Interviu su ŽŪM, NMA ir VVG atstovais (rengiant mini atvejo studijas taip pat gali būti atliekami interviu su vietos projektų vykdytojais).

Atvejo studijų atrankos kriterijai. Atsirenkant VVG mini atvejo studijoms atsižvelgta į šiuos kriterijus:

Pagrindiniai kriterijai:

- a) **VVG dalyvavimas bendradarbiavimo projektuose** pagal Priemonės 19.3 veiklos sritį. Siekiama analizuoti VVG, kurios dalyvauja bendradarbiavimo projektuose.
- b) **VPS numatyta prisidėti prie 1A tikslinės srities** (inovacijų skatinimas) įgyvendinimo ir yra patvirtintų vietos projektų, susijusių su šia tiksline sritimi.
- c) **VPS numatyta prisidėti prie 3A tikslinės srities** (trumpos tiekimo grandinės) įgyvendinimo ir yra patvirtintų vietos projektų, susijusių su šia tiksline sritimi.
- d) **VVG teritorijos geografinė padėtis didžiųjų miestų atžvilgiu**. Siekiama atrinkti tiek arčiau, tiek toliau 5 didžiųjų miestų esančias VVG.
- e) **VVG teritorijos išteklių (palankumas ūkininkauti)**. Siekiama atrinkti tiek VVG, kurių teritorijos yra palankios ūkininkauti, tiek mažiau ūkininkauti palankių vietovių VVG.

Papildomi kriterijai:

- a) **VVG teritorijos dydis (gyventojų skaičius)**. VVG skirstomos į mažas – iki 16000 gyventojų (18 VVG, įskaitant 3 dvisektoras), vidutines nuo 16000 iki 30000 gyventojų (26 VVG) ir dideles žiedines VVG, esančias apink didžiųjų miestų savivaldybes (5 VVG).
- b) **VVG teritorijos demografiniai rodikliai** (depopuliacijos mastas, tautinių mažumų atstovų skaičius tarp VVG teritorijos gyventojų ir pan.).
- c) **VVG teritorijos geografinė padėtis pasienio atžvilgiu**. Siekiama atrinkti bent vieną pasienio VVG. Prioritetas teikiamas VVG, kurios nėra prie ES vidaus sienos.

- d) **Kiti specifiniai VVG teritorijos ištekliai ir (arba) iššūkiai**, kurie gali daryti įtaką vietos plėtrai (pavyzdžiui, gamtiniai ištekliai, kultūros paveldas, miškai ir kt.).

Atsižvelgiant į šiuos kriterijus siūloma analizuoti vien didelę VVG (Kauno r.) ir dvi vidutines VVG (Alytaus r. ir Birštono VVG bei Šilutės r.).

4 lentelė. Mini atvejo studijoms atrinktos VVG pagal atrankos kriterijus

VVG	Dalyvavimas bendradarbiavimo projektuose	1A tikslinės srities projektai	3A tikslinės srities projektai	Atstumas iki didžiųjų miestų	Palankumas ūkininkauti	VVG teritorijos gyventojų skaičius ir pokytis	Kiti papildomi kriterijai
Kauno r.	Teritoriniai ir tarptautiniai (3 projektai)	Suplanuoti ir vykdomi	Tik suplanuoti	Šalia Kauno miesto (žiedinė savivaldybė)	Palanki	76467; auga	-
Alytaus r. ir Birštono	Teritoriniai ir tarptautiniai (4 projektai)	Tik suplanuoti	Tik suplanuoti	Toliau	Mažiau palanki	29241; mažėja	VVG teritorija apima dvi savivaldybes
Šilutės r.	Tik teritoriniai (2 projektai)	Suplanuoti ir vykdomi	Suplanuoti ir vykdomi	Šalia Klaipėdos miesto	Mažiau palanki (yra specifinių kliūčių – potvynių užliejamų teritorijų)	25445; mažėja	Pasienio VVG

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

Lentelėje (žr. 5 lentelė) pateikti visų vertinimo klausimų operacionalizavimo rezultatai: nurodyti patikslinantys vertinimo klausimai, informacijos šaltiniai, duomenų rinkimo ir analizės metodai.

5 lentelė. Vertinimo klausimai, metodai ir informacijos šaltiniai

Tyrimo uždaviniai ir vertinimo klausimai	Vertinimo klausimo detalizavimas, sprendimo kriterijai	Informacijos šaltiniai, duomenų rinkimo ir analizės metodai
1. Įvertinti priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimo mechanizmą		
1.1. Kiek Programos įgyvendinimo mechanizmu užtikrintas LEADER metodo taikymas pagal 7 jo principus („iš apačios į viršų“, teritorinės strategijos, viešojo ir privačiojo sektorių partnerystė, integruotos ir daugiasektorinės strategijos, tinklų veiklos, inovacijų ir bendradarbiavimo) vertinant priemonės suplanavimą, VPS atranką, VPS turinio atitiktį iškeltiems VPS tikslams pasiekti. Atsakyti bent į šiuos klausimus:	<p>Kokios LEADER principų įgyvendinimo priemonės numatytos VPS?</p> <p>Kaip VVG įgyvendina šias priemones?</p> <p>Kur ir kaip VVG teikia informaciją apie LEADER principų įgyvendinimą?</p> <p>Ar ši informacija yra aiški, pakankama ir lengvai prieinama?</p>	<p>Antrinių šaltinių informacijos analizė (aktualūs tyrimai ir vertinimai, įskaitant kitose šalyse atliktus tyrimus);</p> <p>VPS turinio analizė</p> <p>VPS įgyvendinimo ataskaitų analizė</p> <p>VVG narių ir administracijų apklausa</p> <p>Interviu su ŽŪM, NMA ir VVG atstovais</p> <p>Mini atvejo studijos (VPS/ VVG lygiu)</p>

Tyrimo uždaviniai ir vertinimo klausimai	Vertinimo klausimo detalizavimas, sprendimo kriterijai	Informacijos šaltiniai, duomenų rinkimo ir analizės metodai
<p>1.1.1. Kiek ir kaip vietos subjektai dalyvavo kuriant LEADER priemonę ir jos įgyvendinimo mechanizmą?</p>	<p>Kokios priemonės taikytos siekiant įtraukti vietos subjektus į Priemonės ir jos įgyvendinimo mechanizmo kūrimą ir tobulinimą?</p> <p>Kokiomis priemonėmis vietos subjektai teikia pasiūlymus dėl Priemonės ir jos įgyvendinimo mechanizmo tobulinimo?</p>	<p>Antrinių šaltinių informacijos analizė (aktualūs tyrimai ir vertinimai)</p> <p>KPP ir VPS įgyvendinimo ataskaitų analizė</p> <p>VVG narių ir administracijų apklausa</p> <p>Interviu su ŽŪM, NMA ir VVG administracijų atstovais</p>
<p>1.1.2. Kokį vaidmenį vadovaujanti institucija (toliau – VI) atliko įgyvendinimo laikotarpiu, ypač VVG gebėjimų stiprinimui, nustatant prioritетines temas VPS ir VVG projektų patvirtinimo procesą? Kokį poveikį tai turėjo sprendimų priėmimo procesams VVG lygmeniu?</p>	<p>Koks buvo VI vaidmuo rengiant VPS ir įgyvendinant VPS?</p> <p>Kokie veiksniai labiausiai neigiamai veikė Priemonės ir VPS įgyvendinimą (ŽŪM, NMA ir VVG požiūriu)? Kokių veiksmų ėmėsi vadovaujanti institucija, siekdama sušvelninti neigiamą šių veiksnių įtaką?</p> <p>Kokie Priemonės ir jos įgyvendinimo mechanizmo pakeitimai labiausiai prisidėjo prie rezultatyvesnio Priemonės įgyvendinimo?</p> <p>Kokios priemonės taikytos VVG gebėjimams stiprinti?</p>	<p>Antrinių šaltinių informacijos analizė (aktualūs tyrimai ir vertinimai, įskaitant kitose šalyse atliktus tyrimus);</p> <p>KPP ir VPS įgyvendinimo ataskaitų analizė</p> <p>VVG apklausa</p> <p>Interviu su ŽŪM, NMA ir VVG atstovais</p>
<p>1.1.3. Kokios nuostatos priimtos siekiant užtikrinti tinklų veiklą ir bendradarbiavimą? Kokiu mastu VVG įsitraukė į tinklaveiką (įvertinti VVG dalyvavimą nacionalinėse ir tarptautinėse organizacijose, tinkluose ir pan.)?</p>	<p>Kokie reikalavimai nustatyti VVG tinklaveikai? Kaip VVG laikosi šių reikalavimų?</p> <p>Su kokiais nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis ir tinklais bendradarbiauja VVG? Kokiomis formomis ir tikslais?</p> <p>Kiek ir kokių teritorinio ir tarptautinio bendradarbiavimo projektų įgyvendinama pagal Priemonės 19.3 veiklos sritį?</p> <p>Kokie šių projektų tikslai ir rezultatai?</p> <p>Kokiose nacionalinėse ir tarptautinėse organizacijose ir tinkluose dalyvauja VVG?</p> <p>Kokie dalyvavimo tikslai ir nauda?</p>	<p>Priemonės įgyvendinimo informacijos ir administracinių duomenų analizė (19.3 veiklos srities paraiškos, jų vertinimo rezultatai ir patvirtinti projektai; projektų dokumentacija (paraiškos, ataskaitos ir kt.); kiti 19.3 veiklos srities įgyvendinimo dokumentai)</p> <p>Antrinių šaltinių analizė (aktualūs tyrimai VVG tinklaveikos ir bendradarbiavimo tematika)</p> <p>Interviu su ŽŪM, NMA, VVG atstovais</p> <p>Mini atvejo studijos (VPS/VVG lygiu; dalyvavimas bendradarbiavimo</p>

Tyrimo uždaviniai ir vertinimo klausimai	Vertinimo klausimo detalizavimas, sprendimo kriterijai	Informacijos šaltiniai, duomenų rinkimo ir analizės metodai
<p>1.1.4. Ar VVG skyrė pakankamai dėmesio ir priemonių aktyvindamos vietos gyventojus ir ugdydamos savo bei potencialių pareiškėjų igūdžius, žinias?</p>	<p>Kokiomis priemonėmis VVG aktyvina vietos gyventojus?</p> <p>Kokiomis priemonėmis VVG stiprina savo ir potencialių pareiškėjų igūdžius ir žinias?</p> <p>Kaip VVG nustato, kokios priemonės aktualiausias vietos gyventojams ir potencialiems pareiškėjams?</p> <p>Kokios vietos gyventojų aktyvinimo ir potencialių pareiškėjų ugdymo priemonės duoda geriausių rezultatų? Ar jos pakankamos ir kodėl?</p>	<p>projektuose – vienas iš atvejų atrankos kriterijų)</p> <p>VPS įgyvendinimo ataskaitų analizė</p> <p>VVG narių ir administracijų apklausa</p> <p>Interviu su ŽŪM, NMA, VVG atstovais</p> <p>Mini atvejo studijos (VVG/ VPS lygiu), analizuojant vietos gyventojų aktyvinimą, potencialių pareiškėjų ugdymą)</p>
<p>2. Įvertinti priemonės „LEADER programa“ veiklos sričių įgyvendinimo veiksmingumą ir efektyvumą</p>		
<p>2.1. Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas paremta vietos plėtra kaimo vietovėse? Ar ir kodėl pagal atskiras veiklos sritis teikiama parama buvo veiksminga ir efektyvi? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės veiklos sričių indėlių.</p>	<p>Ar ir kaip kaimo vietovėse pagerėjo paslaugos ir vietos infrastruktūra?</p> <p>Ar ir kaip kaimo vietovėse pagerėjo paslaugų ir vietos infrastruktūros prieinamumas?</p> <p>Ar ir kaip VPS įgyvendinimas pagerino vietos gyventojų užimtumo galimybes?</p> <p>Kaip prie vietos plėtros prisideda bendradarbiavimo projektai?</p>	<p>Stebėsenos informacijos analizė (projektų skaičius pagal tikslines sritis, projektų rodikliai – planuoti ir pasiekti)</p> <p>Statistinės informacijos analizė (projektų indėlis į užimtumo galimybių didinimą vietos lygiu)</p>
<p>2.2. Ar įgyvendinant strategijas pasirinktos naujoviškos priemonės ir (ar) veiklos sritys, nukreiptos į socialinės gerovės ir bendruomenių verslumo skatinimą, socialinių problemų sprendimą?</p>	<p>Kokiomis VPS priemonėmis ir veiklos sritimis siekiama socialinės gerovės, bendruomenių verslumo skatinimo ir socialinių problemų sprendimo?</p> <p>Kokia šių priemonių įgyvendinimo pažanga ir rezultatai?</p>	<p>Antrinių šaltinių informacijos analizė</p> <p>Stebėsenos informacijos ir administracinių duomenų analizė</p> <p>Interviu su VVG atstovais ir ekspertinis vertinimas</p>
<p>2.3. Prie kokių Programos tikslinių sričių įgyvendinimo numatyta prisidėti įgyvendinant patvirtintas VPS bei kitas priemonės veiklos sritis (numatytas antraeilis</p>	<p>Prie kokių tikslinių sričių įgyvendinimo prisideda vietos projektai ir bendradarbiavimo projektai?</p>	<p>Antrinių šaltinių informacijos analizė</p> <p>VPS turinio analizė</p>

Tyrimo uždaviniai ir vertinimo klausimai	Vertinimo klausimo detalizavimas, sprendimo kriterijai	Informacijos šaltiniai, duomenų rinkimo ir analizės metodai
<p>indėlis)? Koku mastu? Kaip dera su Programoje numatytais įgyvendinti pagal šią priemonę tikslinėmis sritimis?</p>	<p>Koks teritorinis atskirų tikslinių sričių įgyvendinimo mastas (projektų skaičius ir teritorinis pasiskirstymas pagal tikslines sritis)?</p> <p>Ar vietos projektai ir bendradarbiavimo projektai prisideda prie visų KPP numatytų (Priemonei priskirtų) tikslinių sričių?</p>	<p>Stebėsenos informacijos ir administracinių duomenų analizė</p> <p>Interviu</p>
<p>2.4. Kaip ir koku mastu įgyvendinant priemonę (veiklos sritis) prisidėta prie kitų Programos tikslinių sričių įgyvendinimo (įgyvendintas antraeilis indėlis)? Nagrinėjant priemonės indėlį pagal kiekvieną tikslinę sritį (10.2.4 klausimas) atsakyti į bendrus kaimo plėtros vertinimo klausimus (toliau – BVK; žr. 2.3 papunktyje nurodyto dokumento V priedą), susijusius su tomis tikslinėmis.</p>	<p>Kiek vietos projektų patvirtinta, įgyvendinta pagal atskiras tikslines sritis?</p> <p>Kokie projektų rezultatai ir indėlis į tikslinių sričių rodiklių pasiekimą?</p>	<p>Stebėsenos informacijos analizė (projektų skaičius pagal tikslines sritis; projektų tikslai ir rezultatai)</p> <p>Antrinių šaltinių informacijos analizė (atlikti tyrimai ir vertinimai, įskaitant atliktus kitose šalyse)</p> <p>Interviu su VVG atstovais ir mini atvejo studijos (VVG/ VPS lygiu; pradėtų/ baigtų vietos projektų pagal skirtingas tikslines sritis skaičius – vienas iš atvejų atrankos kriterijų)</p>
<p>2.5. Ar nustatytos paramos kryptys tinkamos? Ar teikiama parama atitinka vietos visuomenės bei paramos gavėjų lūkesčius bei poreikius?</p>	<p>Ar tinkamos KPP ir VPS nustatytos paramos kryptys?</p> <p>Kaip paramos krypčių tinkamumą ir paramos patrauklumą veikia projektų finansavimo sąlygos?</p>	<p>VPS įgyvendinimo informacijos analizė (kvietimų, paraiškų, projektų skaičius pagal VPS priemones ir veiklos sritis)</p> <p>Interviu su VVG atstovais ir projektų vykdytojais (rengiant mini atvejo studijas VVG/ VPS lygiu)</p>
<p>2.6. Ką reikėtų pakeisti, supaprastinti siekiant padidinti teikiamos paramos veiksmingumą ir efektyvumą?</p>	<p>-</p>	<p>Antrinių šaltinių informacijos analizė (aktualūs tyrimai ir vertinimai, įskaitant kitose šalyse atliktus tyrimus)</p> <p>Interviu ir ekspertinis vertinimas</p>
<p>3. Įvertinti LEADER metodo taikymo kuriamą pridėtinę vertę</p>		
<p>3.1. Ar parama, teikta taikant LEADER metodą, sukūrė papildomą pridėtinę vertę lyginant su parama, teikta pagal kitas Programos priemones įprastu būdu? Jeigu taip, tai kokiais aspektais (pvz., kuriant</p>	<p>Ar ir kaip VVG veiksmas prisideda prie socialinio kapitalo ir valdymo vietos lygiu gerinimo?</p>	<p>Antrinių šaltinių informacijos analizė (aktualūs tyrimai ir vertinimai, įskaitant kitose šalyse atliktus tyrimus)</p>

Tyrimo uždaviniai ir vertinimo klausimai	Vertinimo klausimo detalizavimas, sprendimo kriterijai	Informacijos šaltiniai, duomenų rinkimo ir analizės metodai
<p>socialinį kapitalą ir (ar) stiprinant daugiapakopį valdymą, ir (ar) didesniais rezultatais ir poveikiu ir kokie veiksmai ir (ar) įgyvendinti projektai tai lėmė?</p>	<p>Ar LEADER metodu įgyvendinami projektai pasiekia geresnių rezultatų lyginant su projektais, kurie įgyvendinami pagal atitinkamas priemones ne LEADER metodu?</p>	<p>Stebėsenos informacijos analizė</p> <p>Interviu su ŽŪM, NMA, VVG atstovais</p> <p>Interviu su pareiškėjais/ projektų vykdytojais, rengiant mini atvejo studijas</p> <p>Mini atvejo studijos (VPS/ VVG lygiu; pradėtų/ baigtų įgyvendinti vietos projektų skaičius pagal KPP reglamentuojamas priemones – vienas iš atvejų atrankos kriterijų)</p>
<p>3.2. Kas galėtų būti pakeista ir/ar supaprastinta siekiant padidinti priemonės kuriama pridėtinę vertę VVG lygmeniu?</p>	<p>-</p>	<p>Antrinių šaltinių informacijos analizė (aktualūs tyrimai ir vertinimai, įskaitant kitose šalyse atliktus tyrimus)</p> <p>Ekspertinis vertinimas</p>
<p>4. Pateikti siūlymus dėl LEADER metodo įgyvendinimo 2022–2027 m. finansavimo laikotarpiu siekiant veiksmingo ir efektyvaus paramos panaudojimo bei poveikio didinimo</p>		
<p>Apibendrinus vertinimo metu surinktus duomenis, parengti konkrečias ir pagrįstas išvadas bei rekomendacijas dėl LEADER skirtos paramos rezultatyvumo ir efektyvumo ir pateikti konkrečius ir pagrįstus siūlymus dėl 2022–2027 m. laikotarpio lėšų panaudojimo:</p> <p>4.1. Ką ir kaip reikėtų tobulinti siekiant efektyvaus, ilgalaikio ir tvaraus poveikio skatinant bendruomenių inicijuotą vietos plėtrą?</p>	<p>-</p>	<p>Antrinių šaltinių analizė (informacija apie BIVP įgyvendinimą po 2020 m.; aktualūs EK dokumentai, tyrimai ir vertinimai)</p> <p>Lyginamoji analizė</p> <p>Interviu ir ekspertinis vertinimas</p>
<p>4.2. Ką ir kaip reikėtų tobulinti/keisti siekiant skatinti VVG teikti paramą efektyvioms, tvarioms intervencijoms, atsižvelgiant į BŽŪP po 2020 m. tikslus?</p>	<p>-</p>	<p>Antrinių šaltinių analizė (informacija apie BIVP įgyvendinimą po 2020 m.; aktualūs EK dokumentai, tyrimai ir vertinimai)</p> <p>Lyginamoji analizė</p> <p>Interviu ir ekspertinis vertinimas</p>

3 PRIEMONĖS „LEADER PROGRAMA“ ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS IR VVG GEBĖJIMŲ STIPRINIMAS

Šioje dalyje analizuojama kokiomis priemonėmis vietos subjektai dalyvauja kuriant ir tobulinant priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimo mechanizmą bei kokį vaidmenį vadovaujanti institucija atliko įgyvendinimo laikotarpiu, ypač VVG gebėjimų stiprinimui, nustatant prioritėtines temas VPS ir VVG projektų patvirtinimo procesą.

3.1 VIETOS SUBJEKTŲ DALYVAVIMAS KURIANT IR TOBULINANT PRIEMONĖS „LEADER PROGRAMA“ ĮGYVENDINIMO MECHANIZMĄ

LEADER – tai metodas, leidžiantis pasiekti ES kaimo plėtros politikos tikslų taikant įgyvendinimą „iš apačios“, o ne tradicinį metodą „iš viršaus“, todėl vietos subjektų įtraukimas kuriant priemonę „LEADER programa“ ir tobulinant jos įgyvendinimo mechanizmą yra itin svarbus.

Viena iš priemonių vietos subjektams įtraukti į priemonės „LEADER programa“ ir jos įgyvendinimo mechanizmo tobulinimo procesą yra LEADER priemonės įgyvendinimo darbo grupė ir LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupė.

LEADER priemonės įgyvendinimo darbo grupės posėdžiai šaukiami pagal poreikį siekiant aptarti Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonę „LEADER programa“ ir vietos veiklos grupių veiklą reglamentuojančius teisės aktus ar jų projektus ir kitus dokumentus. Ši darbo grupė teikia rekomendacinio pobūdžio pasiūlymus LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupei.

LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupė nagrinėja strateginius su Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimu ir administravimu, susijusius klausimus ir problemas; svarsto teisės aktų, reglamentuojančių priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimą, projektus; rengia ir teikia Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai bei kitoms su KPP priemonės „LEADER programa“ administravimu bei įgyvendinimu, susijusioms institucijoms rekomendacijas dėl Koordinavimo grupės posėdyje svarstomų klausimų.

Į abiejų šių grupių darbo sudėtį įeina VVG atstovai: iš 12 LEADER priemonės įgyvendinimo darbo grupės narių 7 yra VVG atstovai²³, o iš 25 LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupės narių 14 yra VVG atstovai²⁴. 2017–2020 m. laikotarpiu buvo suorganizuoti 8 LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupės posėdžiai. Iš jų daugiausiai – 4 – buvo suorganizuoti 2018 m., 2 – 2020 m. ir po vieną 2019 m. ir 2017 m. Vykusiuose posėdžiuose daugiausiai buvo svarstomi įvairūs įgyvendinimo taisyklių pakeitimai, pristatoma metinė priemonės įgyvendinimo pažanga, aptariami su priemonės įgyvendinimu susiję iššūkiai. Taip pat nuo 2019 m. pradėta ruošti tarpiniam vertinimui, 2019 m. vykusio posėdžio metu pristatyta tarpinio vertinimo metodika.

Nuo 2020 m. (šalyje paskelbus karantiną dėl COVID-19 grėsmės) kas savaitę ŽŪM kartu su VVGT valdyba organizuoja valandos trukmės pasitarimus, kuriuose aptariami aktualūs ir probleminiai klausimai, konsultuojamasi dėl priemonės įgyvendinimo taisyklių nuostatų, aptariami artimiausi veiksmai ir renginiai ir kt. Esant poreikiui šiuose susitikimuose dalyvauja ir atskirų VVG administracijos darbuotojai. Taip pat naudojantis „Google“ disku įrankiu yra sukurtas bendras ŽŪM, NMA, VVGT ir VVG dokumentas, kuriame VVG gali kelti probleminius klausimus, teikti pasiūlymus dėl priemonės

²³ 2014 m. gegužės 7 d. žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-261 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimo darbo grupės sudarymo“. Suvestinė redakcija nuo 2020-07-10.

²⁴ 2020 m. kovo 16 d. žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-178 „Dėl žemės ūkio ministro 2013 m. gruodžio 2 d. įsakymo Nr. 3D-807 „Dėl LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupės sudarymo“ pakeitimo“.

įgyvendinimo taisyklių keitimo, į kuriuos ŽŪM ir NMA atsako, o esant reikalui šie klausimai aptariami susitikimų metu.

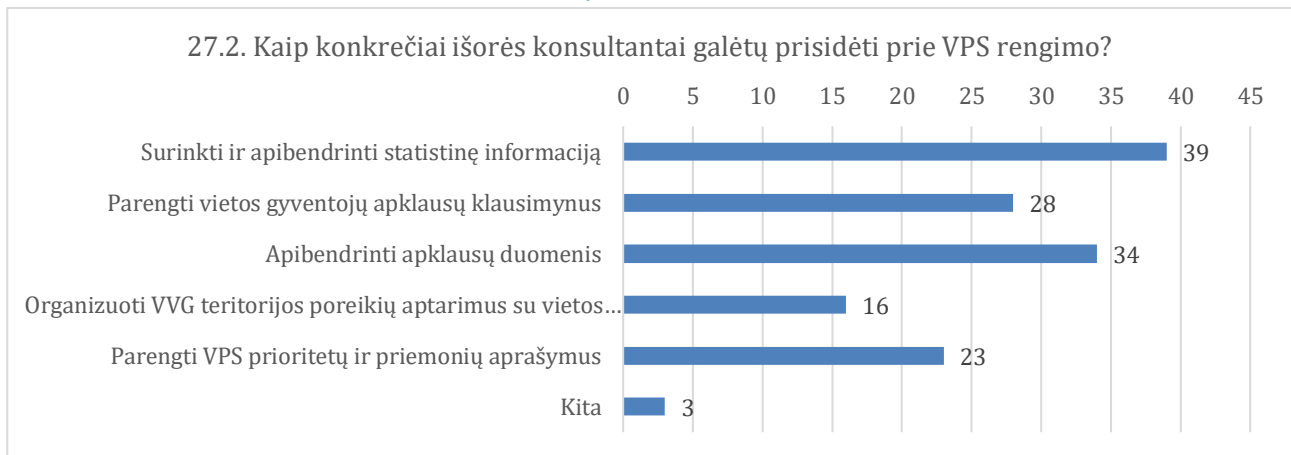
Sukurti mechanizmai rodo, kad vietos veiklos subjektai yra nuolat įtraukiami į Priemonės įgyvendinimo mechanizmo tobulinimą, su jais yra konsultuojamasi įvairiais formatais ir jie turi galimybę pateikti pasiūlymus dėl Priemonės tobulinimo.

3.2 VPS RENGIMAS IR PRIORITETINIŲ TEMŲ NUSTATYMAS

Įgyvendinant 19.1 veiklos sritį „Parengiamoji parama“ visoms 49 VVG buvo suteikta parama VPS rengimui ir VVG gebėjimų stiprinimui, siekiant parengti ir įgyvendinti VPS. 2014–2020 m. 19.1 veiklos srities įgyvendinimo taisyklėse didžiausia kaimo vietovių VPS rengimui numatyta paramos suma siekė 9 tūkst. Eur, o dvisektorėms VPS – 12 tūkst. Eur. Ši suma, lyginant su 2007-2013 m. laikotarpiu, buvo reikšmingai sumažinta, siekiant VVG paskatinti VPS rengti pačias, o ne samdyti konsultantus (2007-2013 m. laikotarpiu VPS rengimui didžiausia skiriamos paramos suma siekė 20 tūkst. Eur).

ESTEP vykdytos VVG administratorių apklausos metu, buvo teiraujama, ar VVG yra sudėtinga parengti VVG teritorijos vietos plėtros strategiją. 28 VVG nurodė, kad sudėtinga, o iš jų 15, kad labai sudėtinga. Visgi, absoliučios daugumos (48) VVG atstovų nuomone, naują VPS turėtų rengti pati VVG. Nuomonės kiek išsiskyrė dėl to, kiek prie VPS rengimo turėtų prisidėti išorės konsultantai. 23 VVG atstovų nuomone pakaktų nedidelės išorinės ekspertų pagalbos, o 24 nuomone, išorės ekspertų pagalba turėtų būti reikšminga. Išorės ekspertų pagalbos daugiausiai tikimasi surenkant ir apibendrinant statistinę informaciją, parengiant vietos gyventojų apklausų klausimynus ir apibendrinant apklausų duomenis (žr. 2 pav.). Iš esmės VVG nuomonė dėl to, kas turėtų rengti VPS nesikeičia. 2014 m. ŽŪM atlikto tyrimo duomenimis²⁵, dažniausiai 2007-2013 m. VPS rengė pačios VVG su nedidele išorės konsultantų pagalba (253 respondentai nurodė, kad VPS buvo rengiama tokiu būdu), taip pat nemažai dalis (180 respondentų) nurodė, kad VPS rengė pati VVG, tačiau konsultantų pagalba buvo esminė.

2 pav. VVG nuomonė dėl išorės konsultantų indėlio rengiant VPS

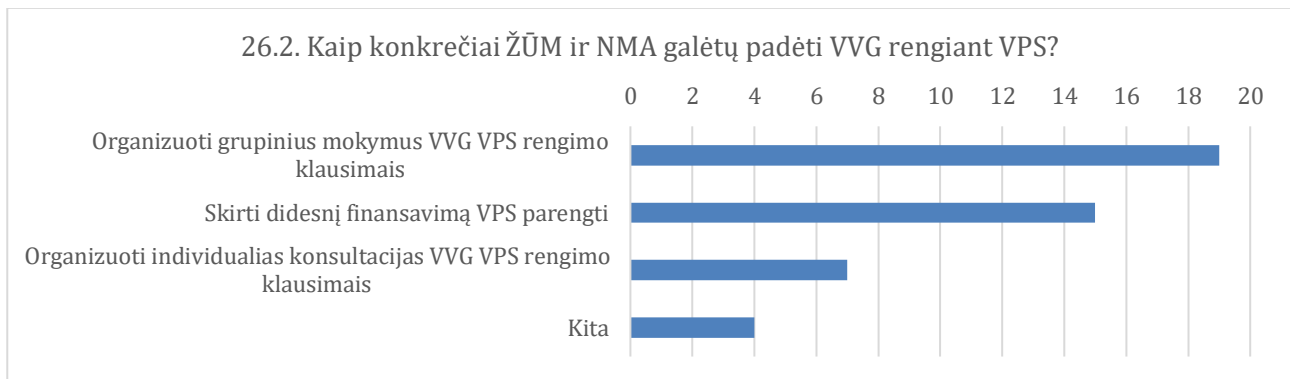
Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administratorių apklausa.

VVG atstovai taip pat tikisi ŽŪM pagalbos rengiant naują VVG teritorijos VPS. 46 VVG administracijų atstovai nurodė, kad tokia ŽŪM pagalba yra reikalinga. 10 iš 49 VVG atstovų iš ŽŪM ir NMA tikisi tokios pačios pagalbos kaip ir rengiant dabartinę VPS, o 34 VVG tikėtusi didesnės pagalbos. Kalbant apie konkrečius veiksmus iš ŽŪM ir NMA tikimasi grupinių mokymų VPS rengimo klausimais organizavimo, didesnio finansavimo VPS parengti bei individualių konsultacijų VPS rengimo klausimais (žr. 3 pav.). Vertinant ŽŪM ir NMA pagalbą rengiant naują VPS VVG akcentuoja tai, kad labai svarbu laiku parengti

²⁵ ŽŪM, 2014. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita. Vilnius: ŽŪM. P 38.

VPS rengimui reikalingus teisės aktus (VPS atrankos taisyklės, VP administravimo taisyklės ir kt.), taip pat išsakyti pastebėjimai supaprastinti VPS rengimo tvarką ir formą.

3 pav. VVG nuomonė dėl ŽŪM ir NMA pagalbos rengiant VPS

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administratorių apklausa

Įgyvendinant 19.2 ir 19.4 veiklos sritis buvo parengtos vietos plėtros strategijų atrankos taisyklės, kuriose apibrėžti reikalavimai VPS turiniui, pateiktas tinkamų VPS priemonių ir veiklos sričių sąrašas bei pateiktos VPS rengimo instrukcijos. VPS atrankos taisyklėse buvo numatytos VPS priemonės, kurios atitinka KPP 2014-2020 m. priemonės bei galimybė VVG įgyvendinti **savarankiškas priemones**. VVG administratorių vertinimu, savarankiškos VPS priemonės labiau prisideda prie VVG teritorijos plėtros poreikių tenkinimo nei KPP priemonės atitinkančios VPS priemonės (su šiuo teiginiu sutinka 45 iš 49 VVG administracijų atstovų). ESTEP vykdytoje apklausoje VVG administracijų atstovai taip pat turėjo galimybę išsakyti savo pastebėjimus dėl savarankiškų priemonių reikalingumo. Daugelis savo nuomonę pareiškusių VVG administracijų atstovų (iš viso tokių buvo 10) akcentuoja tai, kad savarankiškos priemonės yra išskirtinės ir labiau atitinka vietos poreikius. Tokios priemonės taip pat yra įvardijamos lankstesnėmis, labiau atliepančiomis laikmečio iššūkius. VVG administracijų atstovai pastebi, kad savarankiškos priemonės yra reikalingos ir tokio tipo priemonės turėtų būti tęsiamos naujuoju finansiniu laikotarpiu. Kai kurių VVG nuomone, tokio tipo priemonės turėtų būti pagrindinės. VVG administracijų atstovai taip pat atkreipia dėmesį, kad VPS taisyklės ir VPS vertinimo ekspertai apriboja teisę laisvai pasirinkti ir susidėlioti VPS pagal VVG poreikius.

3.3 PRIEMONĖS „LEADER PROGRAMA“ IR VPS ĮGYVENDINIMĄ NEIGIAMAI VEIKIANTYS VEIKSNIAI IR VEIKSMAI SIEKIANČIUS JUOS SUMAŽINTI

VPS tarpinio vertinimo metu buvo identifikuotos pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria VVG ir kurios mažina Priemonės rezultatyvumą. Kai kurios problemos yra susijusios su netinkamu planavimu, tai: „netinkamai pasirinktas įgyvendinimo planas (pradėta nuo „minkštų“, smulkių projektų); pasirinktos sudėtingos priemonės (trumpos tiekimo grandinės, bendradarbiavimas tarp sektorių, socialinis verslas, bendruomeninis verslas), numatyti per sudėtingi reikalavimai projektams“.²⁶ ESTEP atliktos VVG administratorių apklausos rezultatai rodo, jog neigiamos įtakos priemonės įgyvendinimui turėjo ir tai, kad rengiant VPS, dalis susijusių teisės aktų (VPS atrankos taisyklės, vietos projektų administravimo taisyklės) ar VPS rengimo gairės dar nebuvo parengti, todėl VPS atsirado nuostatos, kurios prieštarauja kitiems teisės aktams. Kai kuriais atvejais dėl VPS numatytų nuostatų nebuvo galima skelbti kvietimų teikti paraiškas neatlikus VPS keitimo (pavyzdžiui, vienos VVG atveju, VPS buvo numatyta, kad priemonei, skirtai socialinių verslų kūrimui, paraiškas galės teikti ir fiziniai asmenys, tačiau vėliau priimtose socialinio verslo gairėse ir metodikoje numatyta, kad fiziniai asmenys paraiškų pagal šią priemonę teikti negali, dėl to nepakeitus VPS VVG negalėjo skelbti kvietimų)²⁷. Visgi, būtina

²⁶ ŽŪM 2-ojo Europos Sąjungos skyriaus pranešimo „LEADER vietos plėtros strategijų įgyvendinimo pažangos Galutinių tarpinio vertinimo rezultatų apžvalga (II)“ medžiaga, pristatyta 2020 m. rugsėjo 3 d. IV projektų atrankos komiteto posėdyje.

²⁷ Interviu su VVG metu gauti duomenys

atkreipti dėmesį, kad VPS administravimo taisyklėse yra numatyti atvejai, kuomet galima keisti VPS. Iki tarpinio VPS įgyvendinimo vertinimo pabaigos nebuvo leidžiama kurti naujų ir panaikinti esamų VPS priemonių ir (arba) veiklos sričių, keisti VPS priemonių tikslų, VPS finansinio plano pagal VPS prioritetus, taip pat mažinti VPS įgyvendinimo rodiklių ir jų reikšmių,²⁸ o kiti pakeitimai buvo galimi aiškiai identifikavus ir pagrindus pakeitimų poreikį.

Dar viena svarbi problema, išryškėjusi tiek tarpinio vertinimo, tiek ESTEP vykdytos VVG administratorių apklausos metu yra finansinių ir žmogiškųjų išteklių stoka, kuri ypač aktuali mažiausioms VVG. VVG administracijos dydis priklauso nuo VPS strategijai įgyvendinti skirtų lėšų. Mažosios VVG susiduria su problema, kad joms skiriama mažiau lėšų VPS administravimui (remiantis VPS įgyvendinimo taisyklėmis, administravimo išlaidoms VPS gali būti numatyta ne daugiau kaip 20 proc. planuojamos paramos kaimo vietovių VPS įgyvendinti sumos, kurios ne daugiau kaip 75 proc. gali būti skirti VPS administravimo išlaidoms, o 25 proc. VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo išlaidoms²⁹). Dėl šios priežasties kai kurioms VVG trūksta žmogiškųjų išteklių. Mažų VVG administracijose dažniausiai dirba 2-3 darbuotojai (dalis jų ne pilnu etatu), todėl sudėtinga suspėti įgyvendinti visas veiklas. Jei daugiau dėmesio skiriama projektų vertinimui ir atrankai, tuomet mažiau laiko lieka aktyvinimui, mažiau dėmesio skiriama pareiškėjų konsultacijoms.

VPS tarpinio vertinimo metu taip pat buvo įvardintos problemos, priklausančios nuo išorinių veiksnių, tai vietos politiniai nesutarimai ir nesąžiningas pareiškėjų veikimas, kurios taip pat neigiamai veikia priemonės įgyvendinimą.

VVG narių ir administracijų apklausos duomenys rodo³⁰, kad sėkmingesnę VPS įgyvendinimą ir didesnę vietos projektų indėlį tenkinant VVG teritorijos plėtros poreikius padėtų užtikrinti didesnis finansavimas, biurokratijos mažinimas, aktyvesnis gyventojų įtraukimas, aktyvesnė komunikacija ir bendradarbiavimas bei kokybiškesnės VPS ir lankstesnis jų keitimas. Apklausoje rezultatai taip pat rodo³¹, kad VPS įgyvendinimą, ypač kalbant apie inovatyvius projektus, neigiamai veikia ir vietos gyventojų pasyvumas, idėjų trūkumas ir informacijos apie gerosios praktikos pavyzdžius trūkumas.

Siekiant padidinti Priemonės įgyvendinimo rezultatyvumą visu Priemonės įgyvendinimo laikotarpiu ŽŪM atliko Priemonės įgyvendinimo taisyklių pakeitimus. Vienas iš reikšmingiausių pakeitimų buvo atliktas 2018 m. kuomet vietos projektų atrankos ir tinkamumo vertinimo funkcija buvo perleista VVG, o NMA buvo priskirtos kontrolės (vertinimo priežiūros), metodinės pagalbos bei galutinio sprendimo dėl vietos projektų finansavimo funkcijos. Šis pakeitimas atsirado dėl to, kad VPS įgyvendinimas užtruko dėl teisės aktų nuostatų derinimo su VVG (jų įgyvendinimo pradžia vėlavo apie 1 metus) ir aktyviai pradėjus atrinkti vietos projektus NMA vertintojai nespėjo laiku įvertinti vietos projektų.³² Kiti pakeitimai daugiausiai susiję su įvairiais supaprastinamais siekiant sumažinti administracinę naštą, palengvinti administracinius procesus, ištaisyti teisės aktų trūkumus. Pavyzdžiui, 2019 m. buvo supaprastinti ekonominio gyvybingumo reikalavimai verslo projektams, numatytas trumpesnis kontrolės laikotarpis MVĮ, supaprastinta (geriau pritaikyta) naujai sukuriamos darbo vietos apskaičiavimo metodika, numatytos supaprastintos išlaidos, taikant fiksuotąją normą netiesioginėms projekto išlaidoms ir kt.³³ 2020 m. pakeitimai daugiausiai susiję su prisitaikymo prie veiklos vykdymo ir

²⁸ 2016 m. sausio 8 d. žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-8 „Dėl Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių iniciuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo“. Suvestinė redakcija nuo 2021-04-20.

²⁹ 2016 m. sausio 8 d. žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-8 „Dėl Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių iniciuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo“. Suvestinė redakcija nuo 2021-04-20.

³⁰ Apibendrinimas parengtas remiantis atviru klausimu „11. Jūsų nuomone, kas padėtų užtikrinti didesnę vietos projektų indėlį tenkinant VVG teritorijos plėtros poreikius?“

³¹ Apibendrinimas parengtas remiantis atviru klausimu „25. Jūsų nuomone, kas labiausiai TRUKDO įgyvendinti inovacijas VVG teritorijoje?“

³² 2019 m. ESTEP atliktos priemonių kuratorių apklausos duomenys atliekant Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos 2014–2018 metų įgyvendinimo vertinimą.

³³ 2020 m. ESTEP atliktos priemonių kuratorių apklausos duomenys atliekant Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos 2014–2019 metų įgyvendinimo vertinimą.

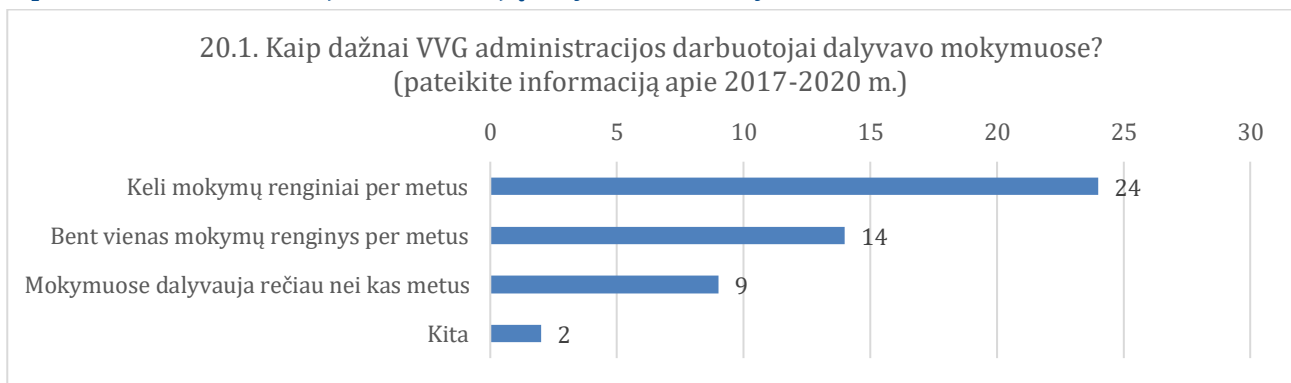
paramos administravimo karantino dėl COVID-19 laikotarpiu, galimai ne visai sąžiningų pareiškėjų mėginimo pasinaudoti paramos mechanizmais, skirtais bendruomeninio verslo kūrimui, užkardymu, sąlygų vietos projektams įgyvendinti palengvinimu – 50 proc. avanso mokėjimo įteisinimas.³⁴

3.4 VVG GEBĖJIMŲ STIPRINIMAS

VVG gebėjimai stiprinami mokymų pagalba. VVG pačios turi galimybę organizuoti mokymus, taip pat mokymus organizuoja ir VVG tinklas, ŽŪM, NMA ir Lietuvos kaimo tinklas. ŽŪM ir NMA mokymus organizuoja atsižvelgdami į VVG poreikius. Dažniausiai mokymai organizuojami atsižvelgiant į tai, kuriuose vietos projektų atrankos, vertinimo ir įgyvendinimo etapuose daroma daugiausiai klaidų (pavyzdžiui, mokėjimo prašymų rengimas ir pan.). Lietuvos kaimo tinklas daugiausiai prisideda tobulinant bendrąsias kompetencijas, gilinant žinias bendrosiomis temomis, kurios aktualios ne tik VVG.

VVG administratorių apklausos duomenimis, 24 VVG administracijos darbuotojai dalyvavo keliuose mokymų renginiuose per metus, dar 14 VVG administracijos darbuotojai dalyvavo bent vienuose mokymuose per metus (žr. 4 pav.).

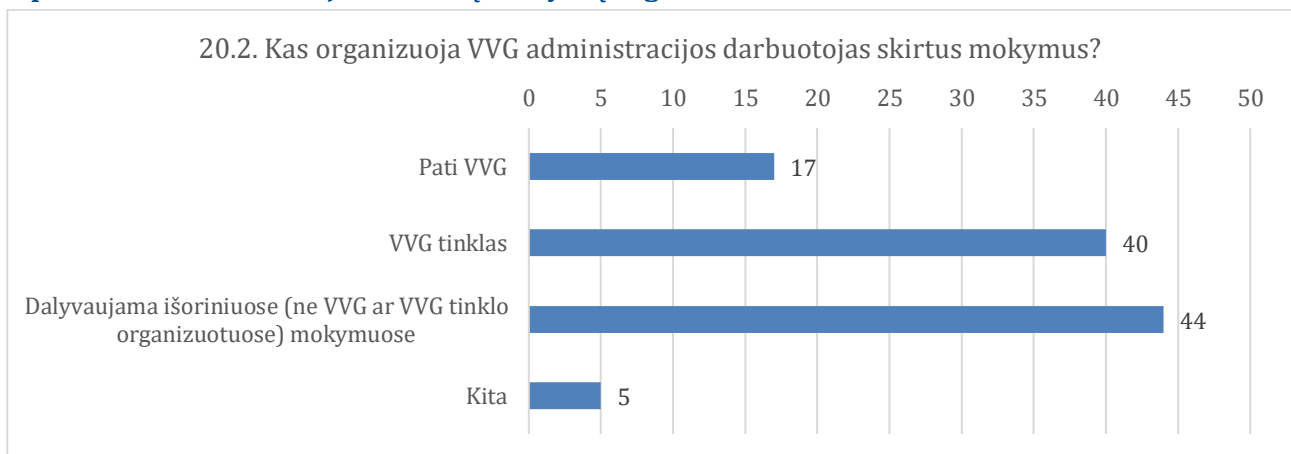
4 pav. VVG administracijos darbuotojų dalyvavimo mokymuose dažnumas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administratorių apklausa

Didžiausia dalis VVG administratorių nurodė, kad VVG administracijos darbuotojai dalyvauja išoriniuose (ne VVG ar VVG tinklo organizuojuose) mokymuose. 40 VVG administracijų darbuotojai dalyvavo VVG tinklo organizuojuose mokymuose, o 17 VVG mokymus administracijos darbuotojams organizavo pačios.

5 pav. VVG administracijoms skirtų mokymų organizatoriai

³⁴ 2021 m. ESTEP atliktos priemonių kuratorių apklausos duomenys atliekant Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos 2014–2020 metų įgyvendinimo vertinimą.

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administratorių apklausa

Pagrindiniu iššūkiu, su kuriuo susiduria VVG administracijos, organizuodamos VVG administracijos darbuotojų mokymus, apklausoje buvo įvardintas lėšų trūkumas. Būtent dėl šios priežasties didžioji dalis VVG administracijos darbuotojų dalyvauja išoriniuose mokymuose. Dalies respondentų vertinimu VVG administracijos darbuotojų mokymą palengvintų didesnis finansavimas arba tai kad, išsiaiškinus VVG poreikį, visoms VVG bendrai būtų organizuojami mokymai. Šiuos mokymus galėtų organizuoti ŽŪM, NMA, VVG tinklas ar Lietuvos kaimo tinklas. Apklausos metu respondentai išsakė poreikį viešųjų pirkimų vykdymo, buhalterinės apskaitos, verslo planų rengimo/ vertinimo, IT naudojimo, viešinimo ir komunikacijos, socialinio verslo, inovacijų, VPS administravimo, LEADER priemonės aktualijų mokymų temoms.

Be mokymų taip pat vyksta nuolatinės konsultacijos su NMA. NMA VVG teikia metodologinę pagalbą, rengia priemonės įgyvendinimo gaires, probleminių klausimų lenteles, atmintines.

Apibendrinus, ŽŪM vaidmuo rengiant VPS ir nustatant prioritetas yra labai svarbus. VPS atrankos taisyklėse yra numatyta, kad VPS turi prisidėti prie ES kaimo plėtros prioritetų ir tikslinių sričių, nacionalinių kaimo plėtros poreikių. Taip pat vienas iš VPS atrankos kriterijų buvo skirti ne mažiau kaip 75 proc. lėšų vietos projektams, kuriais siekiama darbo vietų VVG teritorijoje kūrimo, įskaitant palankios aplinkos verslui kūrimą bei sąlygų grįžti į darbo rinką sudarymą (t. y. VPS priemonėms arba jų veiklos sritims, kurių pagrindinis tikslas – darbo vietų kūrimas, įskaitant socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimui skirtas priemones). Įvertinus apklausų ir interviu metu surinktus duomenis, galima pastebėti, kad VPS suplanuotos savarankiškos priemonės yra vertinamos kaip įgyvendinamos sėkmingai ir geriau atliepančios vietos gyventojų poreikius, todėl rengiant VPS naujam finansavimo laikotarpiui būtina toliau užtikrinti galimybę VVG įgyvendinti savarankiškas priemones. Didesnis lankstumas modeliuojant BIVP priemones, kuris pasiekiamas per savarankiškų priemonių įgyvendinimą, ir BIVP administravimą yra numatytas ir naujo laikotarpio BŽŪP.³⁵ VPS turinio ir įgyvendinimo pažangos analizė (žr. ataskaitos 7 dalį) atskleidė, kad nepaisant VVG atstovų deklaruojamo didesnio savarankiškų VPS priemonių ir veiklos sričių aktualumo, būtent savarankiškos VPS priemonės sudaro didelę dalį vertinamųjų laikotarpiu nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių. Be to, VVG sunkiau sekasi įgyvendinti inovatyvias savarankiškas priemones (vertinimo metu atlikta analizė atskleidė, kad daugiau kaip pusę pradėtų įgyvendinti VPS priemonių/ veiklos sričių sudaro socialinio ar bendruomeninio verslo kūrimui, bendradarbiavimo ir trumpų tiekimo grandinių kūrimo skatinimui skirtos VPS priemonės/ veiklos sritys.

Svarbus iššūkis, kuris ypač aktualus mažoms VVG, yra administravimui skirtų išteklių trūkumas dėl kurio atsiranda ir žmogiškųjų išteklių trūkumas. Vienas iš būdų spręsti šią problemą galėtų būti VVG jungimas. Didesnių teritorijų VPS gauna didesnę finansavimą, todėl ir administravimui yra skiriama daugiau lėšų, atsiranda galimybė VVG administracijoje įdarbinti daugiau žmonių. Visgi, VVG stambinimas galėtų turėti ir neigiamą poveikį, nes didesnėse VVG gali būti sudėtingiau pritraukti daugiau vietos gyventojų dalyvauti VVG veikloje bei įsitraukti į sprendimų priėmimo procesą vietos lygiu.³⁶ Taip pat atsižvelgiant į tai, kad siūlymas jungti VVG pačių VVG gali būti vertinamas nepalankiai, šiuo klausimu aktualu vykdyti aktyvias diskusijas, siekiant surasti palankiausias jungimo alternatyvas (gali būti jungiamos ne tik kaimo vietovių VVG, bet ir miesto ir kaimo VVG³⁷).

³⁵ ŽŪM ES reikalų koordinavimo grupės patarėjos Kristinos Indriošienės pranešimas „Bendruomenės inicijuota vietos plėtra 2021-2027 m.“ pristatytas 2020 m. vasario 18 d. vykusioje apskritojo stalo diskusijoje apie LEADER ateitį <http://www.kaimotinklas.lt/lt/naujienos/informacija-is-2020-m-vasario-18-d-kauno-r-vykusios-apskritojo-stalo-diskusijos-apie-leader-ateiti>; Elitsa Zhivkova, rogramme Manager of the Bulgarian RDPEuropean Commission, DG AGRI presentation „LEADER/CLLD post-2020 in the context of the new CAP approach“ in 5th Annual International LEADER/CLLD Conference in Albena (Bulgaria), 4-7 June, 2018 http://elard.eu/wp-content/uploads/2020/04/S1-3-FutureDirectionsRuralDevelopment_EZhivkova.pdf

³⁶ Informacija gauta interviu su VVG atstovais metu.

³⁷ Ši alternatyva buvo pristatyta ŽŪM ES reikalų koordinavimo grupės patarėjos Kristinos Indriošienės pranešime „Bendruomenės inicijuota vietos plėtra 2021-2027 m.“ pristatytame 2020 m. vasario 18 d. vykusioje apskritojo stalo

Taip pat siekiant padidinti VPS skiriamą finansavimą, Lietuvoje galėtų būti plačiau taikoma daugiafondžių strategijų kūrimo praktika, kai rengiama viena VPS, bet jos įgyvendinimas finansuojamas iš skirtingų fondų. Ši praktika 2014–2020 m. buvo taikoma Slovėnijoje. Slovėnijoje yra įgyvendinamos 37 VPS, iš kurių 33 yra finansuojamas iš EŽŪFKP ir ERPF, o 4 VPS finansuojamos iš EŽŪFKP, ERPF ir EJRRŽF. Siekiant sklandaus VPS įgyvendinimo buvo sukurtas BIVP koordinavimo komitetas, kuris buvo atsakingas už reguliacinių taisyklių patvirtinimą, bendradarbiavimą su VVG bei VPS patvirtinimą. Slovėnijoje pasiteisinusi daugiafondžių VPS praktika leido užtikrinti visapusišką vietos problemų sprendimą derinant investicijas iš skirtingų fondų ir įgyvendinant projektus įvairiose srityse.³⁸ Visgi, būtina akcentuoti, kad įgyvendinant daugiafondes VPS būtina užtikrinti glaudų bendradarbiavimą ir koordinavimą tarp institucijų (fondus administruojančių vadovaujančių institucijų, mokėjimo agentūros, VVG) bei pakankamą šių institucijų ir organizacijų gebėjimų stiprinimą.

Vertinant VPS administravimui skirtų lėšų panaudojimą ir remiantis metinėse VPS įgyvendinimo ataskaitose pateiktais duomenimis³⁹, galima pastebėti, kad tiek didelės, tiek vidutinės, tiek mažos VVG iš esmės vykdo tas pačias veiklas, tik skiriasi veiklų vykdymo mastas. Didelės ir vidutinės VVG dažniau organizuoja įvairius informacinius renginius, susitikimus su vietos gyventojais. Šios VVG taip pat įgyvendina atskirus vietos gyventojų aktyvinimo projektus. Pavyzdžiui, Alytaus r. VVG įgyvendino projektą „Kas jei ne tu ir ne aš?“, kuris skirtas Alytaus rajono bendruomeninių organizacijų pirmininkams ir seniūnaičiams aktyvinti, remiant jų savanoriškas idėjas, kompensuojant jiems asmeniškai patirtas išlaidas. Mažos VVG rečiau arba visai neorganizuoja mokymų. Vertinimo metu atliktos apklausos rezultatai rodo, kad ne visoms VVG mokymams pakanka lėšų. Dažniausiai lėšų trūkumą mokymams nurodo mažosios VVG. Atsižvelgiant į tai VVG gebėjimų stiprinimo veiklos turėtų būti tęsiamos ateityje. Čia labai svarbus VVGT, ŽŪM, NMA ir LKT vaidmuo organizuojant mokymus bendrai visoms VVG.

diskusijoje apie LEADER ateitį <http://www.kaimotinklas.lt/lt/naujienos/informacija-is-2020-m-vasario-18-d-kauno-r-vykusios-apskritojos-stalo-diskusijos-apie-leader-ateiti>

³⁸ Alina Cunk Perklič. "LEADER case study. CLLD Coordination Committee facilitating multi-fund approach in Leader". European Network for Rural Development, 2020 June.

https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/enrd_publications/s12_leader_case_study_si_clldmultifund.pdf

³⁹ Analizuotos trijų VVG (Alytaus r. VVG, Tauragės r. VVG ir Sūduvos VVG) 2020 m. VPS įgyvendinimo ataskaitos.

4 LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO VERTINIMAS (VVG LYGIU)

LEADER programos projektai skiriasi nuo kitų projektų tuo, kad yra įgyvendinami remiantis septyniais principais, kurie vadinami LEADER metodu.⁴⁰ Lietuvoje taikomi šie 7 LEADER principai:

- 1) teritorinis principas;
- 2) „iš apačios į viršų“ principas;
- 3) partnerystės principas;
- 4) inovacijų principas;
- 5) integruotumo principas;
- 6) tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas;
- 7) vietos finansavimo ir valdymo principas.

Europos Komisijos dokumentuose⁴¹ tinklaveikos ir bendradarbiavimo principai nurodyti kaip atskiri principai, o Lietuvoje, tinklaveikos ir bendradarbiavimo principai sujungti į vieną. Kaip septintas principas Lietuvoje numatytas vietos finansavimo ir valdymo principas⁴². Šioje ataskaitoje vadovaujasi Lietuvoje taikomu LEADER principų sąrašu.

LEADER metodas atsirado kaip alternatyva „iš viršaus į apačią“ principu rengiamoms programoms⁴³. Šis metodas ir jį apibūdinantys principai sudaro prielaidas išspręsti sudėtingas (kompleksines) problemas efektyviai ir tvariai. Be to, „iš viršaus į apačią“ principu rengiamos programos negalėjo tinkamai atsižvelgti į kaimiškų vietovių skirtumus. LEADER metodas sudarė prielaidas vietos plėtros politikai formuoti vietos lygmenyje, kur vietos poreikiai ir išteklių yra geriausiai pažįstami⁴⁴. Kita vertus, papildomi reikalavimai vietos projektų įgyvendinimui (pavyzdžiui, inovatyvumo, integruotumo, partnerystės) sudarė papildomas rizikas, dėl kurių projektai gali būti neįgyvendinti arba įgyvendinti nerezultatyviai ir/ ar neefektyviai.

LEADER principai yra nagrinėjami jau daugiau kaip 30 metų, t. y. nuo pat LEADER metodo taikymo ES politikoje pradžios. Visas LEADER metodas kaip mechanizmas aprašytas Europos Komisijos pateikiamose gairėse^{45,46,47} ar kitų organizacijų pateikiamose studijose^{48, 49}.

2014–2020 metų programavimo laikotarpio LEADER metodo principai įtvirtinti Bendrųjų nuostatų reglamento 32 straipsnyje (2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr.

⁴⁰ ENRD, 2020a. Local partnerships: precious principles and concerns about the future. EU Rural Review: LEADER achievements, No.29. P.18. ENRD, 2020; European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development Unit C.4. 2017. Guidelines. Evaluation of LEADER/CLLD. Brussels. P.78. ir kt.

⁴¹ European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development Unit C.4. 2017. Guidelines. Evaluation of LEADER/CLLD. Brussels. P.78. ir kt.

⁴² LR žemės ūkio ministro 2016 m. rugsėjo 21 d. įsakymas Nr. 3D-544 Dėl vietos projektų įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo.

⁴³ ENRD, LEADER/CLLD explained. [Interaktyvus]. Žiūrėta: 2021.01.25. Prieiga internetu: https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-toolkit/leaderclld-explained_en#:~:text=LEADER%20was%20first%20introduced%20as,in%20designated%20disadvantaged%20rural%20regions.

⁴⁴ LEADER European Observatory, 2000. LEADER, from Initiative to Method: LEADER II teaching tool-kit. ENRD. https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-resources/leader-historical-resources/leaderII_en.

⁴⁵ European Commission. 2014a. Guidance on community-led local development (CLLD) for local actors. Retrieved https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_clld_local_actors_en.pdf

⁴⁶ European Commission. 2018. Guidance on community-led local development in European structural and investment funds (No. Version 4). Retrieved from

https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_community_local_development.pdf

⁴⁷ European Commission. 2006. The LEADER approach: a basic guide. Fact Sheets. P. 27

⁴⁸ LEADER European Observatory, 2000. LEADER, from Initiative to Method: LEADER II teaching tool-kit. ENRD. https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-resources/leader-historical-resources/leaderII_en.

⁴⁹ ECA (European Court of Auditors), 2010. Implementation of the LEADER approach for rural development. Special Report No. 5. P. 110.; ENRD, 2020.

1303/2013). Jame teigiama, kad bendruomenės inicijuota vietos plėtra – tai plėtra, kuri „inicijuojama vietos veiklos grupių“, „vykdoma konkrečiose subregioninėse vietovėse“ ir kuri „rengiama atsižvelgiant į vietos poreikius ir galimybes“. Be to, bendruomenės inicijuota vietos plėtra „apima vietos inovacijų aspektus“, „tinklų kūrimą ir, kai tinkama, bendradarbiavimą“ bei yra „vykdoma įgyvendinant integruotas ir kelis sektorius apėriamąsias vietos plėtros strategijas“.

2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1305/2013 pateikia papildomas nuostatas LEADER vietos veiklos grupėms (42 str.), numato LEADER pradžios priemonių⁵⁰ rinkinį (43 str.) bei apibrėžia LEADER bendradarbiavimo veiklą (44 str.).

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programoje⁵¹ LEADER metodui numatyta atskira priemonė – priemonė „LEADER programa“. KPP pateiktas LEADER metodo taikymo loginis pagrindas, taip pat įtvirtinta nuostata, jog teritorinis principas, inovacijos, tinklaveika ir bendradarbiavimas „laikomi pagrindiniais LEADER metodo principais ir pripažįstami VPS tinkamumo sąlyga“⁵². Taip pat teigiama, kad integruotos ir daugiasektorinės VPS įgyvendinimas yra „vienas pagrindinių LEADER įgyvendinimo elementų“⁵³.

LEADER programos stiprybė laikoma tai, kad įgyvendinant intervencijas LEADER metodu skirtinguose sektoriuose yra aktyvinami vietos gyventojai, kurių inovatyvus ir bendruomeniškas veikimas užtikrina patrauklių darbo vietų kūrimą, stiprina socialinę sanglaudą bei sudaro prielaidas kitiems teritorijos struktūriniais pokyčiams, būtiniams norint prisitaikyti prie kylančių vietos ar globalių iššūkių. Tačiau LEADER metodas yra daugiau kaip sistema, o ne kaip pasirinkimo galimybių sąrašas⁵⁴, t. y. metodas yra efektyvus tik tuomet, kai taikomas visas, o ne atskiromis dalimis.

LEADER metodo tyrimuose vertinami sunkiai kiekybiškai išmatuojami dalykai – vietos išteklių sutelktumas, vietos problemų sprendimai, veiklos inovatyvumas ir įtraukumas. Duomenys tokiems tyrimams paprastai renkami apklausų ir interviu būdu – atliekami giluminiai interviu (angl. *in-depth interviews*)^{55,56,57,58}, internetinės apklausos (angl. *on-line surveys*)⁵⁹, organizuojamos fokusuotos grupinės diskusijos^{60,61}. Duomenys taip pat renkami atvejų analizės metu, pavyzdžiui, individualių

⁵⁰ Parengiamosios paramos.

⁵¹ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2015)842.

⁵² Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2015)842, P.536.

⁵³ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2015)842, P.535.

⁵⁴ ENRD, 2020a. Local partnerships: precious principles and concerns about the future. EU Rural Review: LEADER achievements, No.29. P.18.; Lukesch, R. 2018. Keynote paper. LEADER Reloaded: the ELARD Conference on the Heartbeat of the LEADER Community. 2018 September 26. P.23.

⁵⁵ Chevalier & Vollet, 2018. LEADER 2007-2013: an innovation dependent on local and national institutional arrangements? Some European illustrations. Regional Science Policy and Practice. 2018, p.1-16.

⁵⁶ ECA, 2010; Konecny et al., 2020. Area-based approaches are losing the essence of local targeting: LEADER/CLLD in the Czech Republic. European Planning Studies, DOI: 10.1080/09654313.2020.1764913.

⁵⁷ Munoz, S.A.; Steiner, A. & Farmer, J. 2014. Processes of community-led social enterprise development: learning from the rural context. Community Development Journal. November 14, 2014;

⁵⁸ Sisto, R.; Lopolito, A. and van Viet, M. 2018. Stakeholder participation in planning rural development strategies: Using backcasting to support Local Action Groups in complying with CLLD requirements Land Use Policy, 70. pp. 442–450.

⁵⁹ Chevalier & Vollet, 2018. LEADER 2007-2013: an innovation dependent on local and national institutional arrangements? Some European illustrations. Regional Science Policy and Practice. 2018, p.1-16.; Lukesch et al., 2020; Sisto et al., 2018

⁶⁰ Lukesch, R. et al., 2020. The LEADER Approach and Social Innovation in Rural Areas – a Liaison? LDnet. P. 1-5.

⁶¹ ŽŪM, 2014. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita. Vilnius: ŽŪM. P. 132.

atvejų analizės (angl. *idiographic case studies*)^{62,63}, dokumentų analizės metu, veiksmų tyrimo metu (angl. *action research approach*)⁶⁴, intervencijų logikos analizės metu⁶⁵.

Atliekant tyrimą „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „LEADER programa“ įtaka skatinant socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę kaimo plėtrą 2014–2020 m.“ LEADER principų įgyvendinimo vertinimui naudoti šie duomenys ir metodai:

1. VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausos;
2. NMA pateiktų duomenų apie vietos projektų įgyvendinimo vietą, finansavimo šaltinius ir partnerius analizė;
3. Sektorių atstovavimo VVG valdybos posėdžiuose ir visuotiniuose narių susirinkimuose analizė;
4. LEADER principų įgyvendinimo atvejo studijos konkrečiose VVG – parengtos Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. VVG atvejo studijos. Rengiant atvejo studijas buvo įvertintos VPS nuostatos, susijusios atskirų LEADER principų taikymu VPS įgyvendinimo metu ir praktinis jų įgyvendinimas, o siekiant kiekybiškai įvertinti LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumą ir efektyvumą buvo nustatyti konkretūs LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo kriterijai (kriterijų reikšmes apskaičiuoti panaudoti ESTEP atliktų apklausų duomenys, NMA pateikti administraciniai duomenys ir vertintojų surinkti ir apibendrinti papildomi duomenys apie atskirų LEADER principų įgyvendinimą konkrečiose VVG). Rengiant atvejo studijas taip pat buvo išbandyta metodologinė naujovė – kiekybinis LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas (plačiau apie šį indeksą ir jo apskaičiavimo metodiką, o taip pat LEADER principų įgyvendinimo efektyvumo vertinimo kriterijus žr. ataskaitos 6 priedą);
5. Aktualių antrinių šaltinių ir metinių VPS įgyvendinimo ataskaitų analizė.

LEADER metodo vertinimas atliktas atsižvelgiant į Europos Komisijos rekomendacijas⁶⁶ bei panašių vertinimų analizę. Siekiant įvertinti LEADER principų reikšmę ir įgyvendinimą vietos lygiu, buvo parengta apklausos anketa, kurią sudarė dvi dalys: pirmoji dalis yra skirta nuostatų ir nuomonių įvertinimui (ši anketa išsiųsta VVG nariams, kolegialių VVG valdymo organų nariams ir VPS administracijų darbuotojams), antroji dalis skirta faktinei informacijai surinkti (anketa išsiųsta tik VPS administracijų darbuotojams). Rengiant apklausos anketą atsižvelgta į aktualią akademinę ir taikomojo pobūdžio literatūrą (įskaitant Lietuvoje atliktus LEADER metodo vertinimus), teisės aktų reikalavimus, gerąją praktiką įgyvendinant LEADER principus, VPS rengimo instrukciją, VPS ir VPS įgyvendinimo ataskaitose pateiktą informaciją.

Apklausos respondentų buvo klausiama, kaip jie vertina atskirų su LEADER principų įgyvendinimu susijusių reikalavimų naudingumą ir įgyvendinimo sudėtingumą. Vertinimui pateikti 8 teiginiai, susiję su atskirais LEADER principais, ir 6 teiginiai, susiję su reikalavimais, kurie taikomi kolegialiam VVG valdymo organui.

Vertinimui pateikti teiginiai, susiję su atskirais LEADER principais:

- 1.1. Reikalavimas, kad būtų parengta VVG teritorijos poreikiais ir ištekliais pagrįsta vietos plėtros strategija – teritorinis principas;
- 1.2. Reikalavimas veiklą grįsti trijų sektorių partnerystės principu (įsteigti VVG) – partnerystės principas;

⁶² Lukesch, R. et al., 2020. The LEADER Approach and Social Innovation in Rural Areas – a Liaison? LDnet. P. 1-5.

⁶³ ŽŪM, 2014. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita. Vilnius: ŽŪM. P. 132.

⁶⁴ Munoz, S.A.; Steiner, A. & Farmer, J. 2014. Processes of community-led social enterprise development: learning from the rural context. Community Development Journal. November 14, 2014.

⁶⁵ ŽŪM, 2014. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita. Vilnius: ŽŪM. P. 132.

⁶⁶ European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development Unit C.4. 2017. Guidelines. Evaluation of LEADER/CLLD. Brussels. P.78.

- 1.3. Reikalavimas užtikrinti VVG atvirumą naujiems nariams (lanksti, atvira ir nediskriminuojanti naujų narių priėmimo tvarka) – partnerystės principas;
- 1.4. Reikalavimas skatinti inovacijas – inovacijų principas;
- 1.5. Reikalavimas užtikrinti integruotą požiūrį (spręsti skirtingų tikslinių grupių ir sektorių problemas; prisidėti prie skirtingų ES KP prioritetų ir TS) – integruoto požiūrio principas;
- 1.6. Reikalavimas dalyvauti bendradarbiavimo projektuose su kitomis VVG Lietuvoje ir užsienyje – tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas;
- 1.7. Reikalavimas dalyvauti VVG tinklo veikloje – tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas;
- 1.8. Reikalavimas VPS įgyvendinimui pritraukti papildomų lėšų (pareiškėjo įnašui padengti) – vietos finansavimo ir valdymo principas.

Vertinimui pateikti teiginiai, susiję su reikalavimais, kurie taikomi kolegialiam VVG valdymo organui:

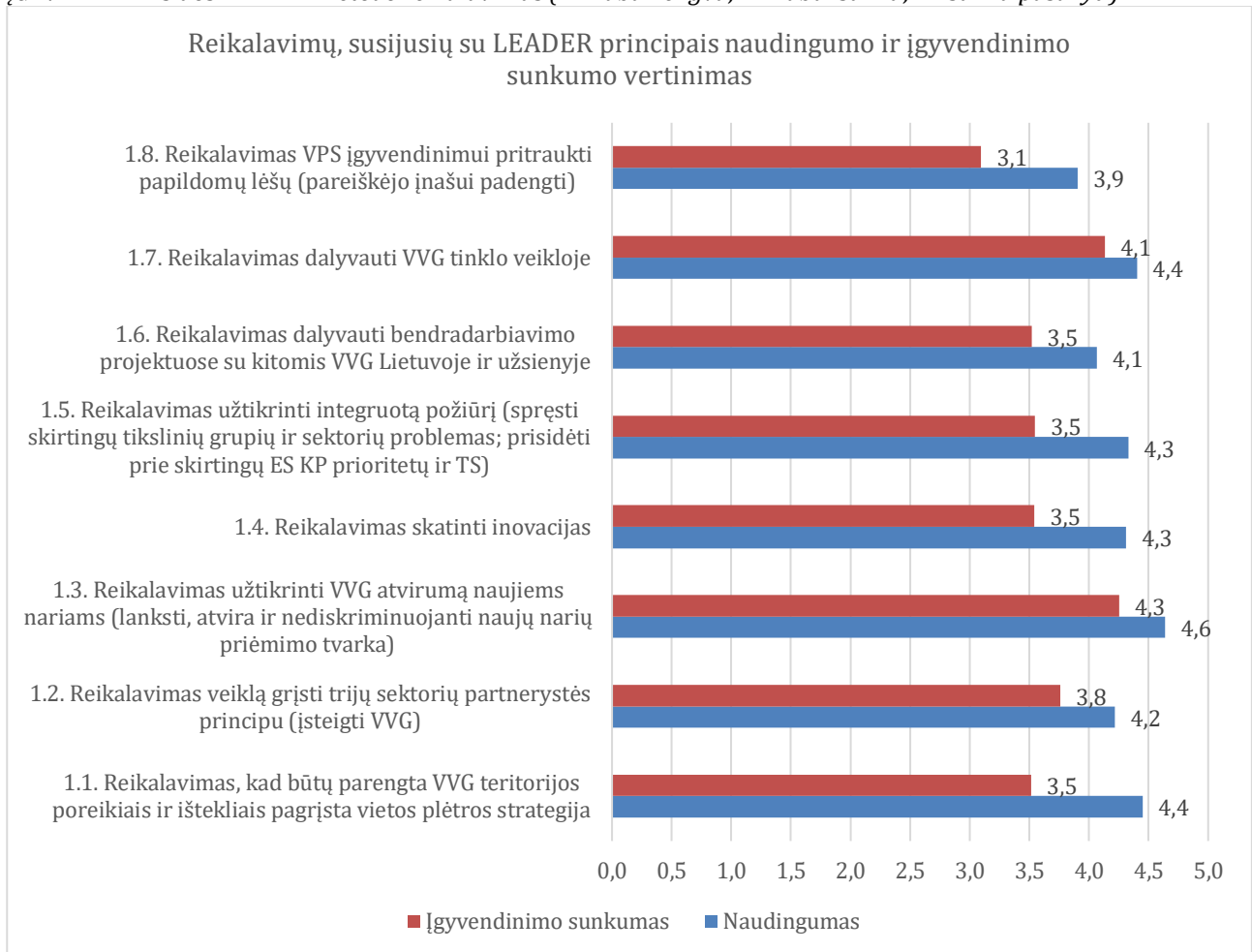
- 3.1. Reikalavimas sudaryti kolegialų VVG valdymo organą;
- 3.2. Reikalavimas, kad ne mažiau kaip 35 proc. ir ne daugiau kaip 49 proc. balsų VVG valdymo organe sudarytų pilietinės visuomenės nariai;
- 3.3. Reikalavimas, kad į VVG valdymo organą būtų įtraukti ne mažiau kaip 2 jauni (iki 40 metų) žmonės ir jie sudarytų ne mažiau kaip 25 proc. visų VVG valdymo organo narių;
- 3.4. Reikalavimas, kad vienos lyties atstovai VVG valdymo organe sudarytų ne mažiau kaip 40 proc. visų narių;
- 3.5. Reikalavimas ne rečiau kaip kas 3 metus pakeisti mažiausiai 1/3 narių VVG valdymo organo narių;
- 3.6. Reikalavimas, kad 1/3 VVG valdymo organo narių būtų išklause arba išsipareigotų per 6 mėn. išklausti mokymo kursus, tiesiogiai susijusius su BIVP metodo taikymu.

Vertinant bendrai, reikalavimai susiję su LEADER principais, respondentų požiūriu yra naudingesni (vertinimų vidurkis – 4,3 balo iš 5) nei reikalavimai, susiję su VVG kolegialiu valdymo organu (vertinimų vidurkis – 3,8 balo iš 5). Įgyvendinimo sudėtingumą vertinimų vidurkis yra 3,7 balo iš 5, tai reiškia, kad reikalavimus įgyvendinti nėra sudėtinga.

Kalbant apie reikalavimus, susijusius su atskirais LEADER principais, matyti, kad visi reikalavimai VVG narių nuomone atrodo naudingi (vertinimų vidurkis didesnis už 3 balus). Naudingiausiu reikalavimu VVG nariai laiko reikalavimą užtikrinti VVG atvirumą naujiems nariams (vertinimų vidurkis – 4,6 balo). Šis reikalavimas yra ir lengviausiai įgyvendinamas. Aukštesniais naudingumo įvertinimais išsiskiria ir reikalavimas dalyvauti VVG tinklo veikloje bei reikalavimas parengti vietos plėtros strategiją. Dalyvauti VVG tinklo veikloje VVG atstovams atrodo lengva (vertinimų vidurkis – 4,1 iš 5 balų, kur 5 reiškia labai lengva), o parengti VPS – sunkiau (3,5 balo iš 5). Mažiausiai naudingi ir sunkiausiai įgyvendinami reikalavimai VVG atstovai laiko reikalavimą VPS įgyvendinti pritraukti papildomų lėšų (žr. 6 pav.).

6 pav. Reikalavimų, susijusių su LEADER principais, naudingumo ir įgyvendinimo sunkumo vertinimas: vertinimų vidurkis

Klausimai: 1. Jūsų nuomone, kiek VVG teritorijai NAUDINGI šie su LEADER metodo įgyvendinimu susiję reikalavimai? (1 - visai nenaudingi, 5 - labai naudingi, 3 - sunku pasakyti). 2. Jūsų nuomone, ar VVG teritorijoje LENGVA ĮGYVENDINTI šiuos LEADER metodo reikalavimus (5 – labai lengva; 1 – labai sunku; 3 - sunku pasakyti)

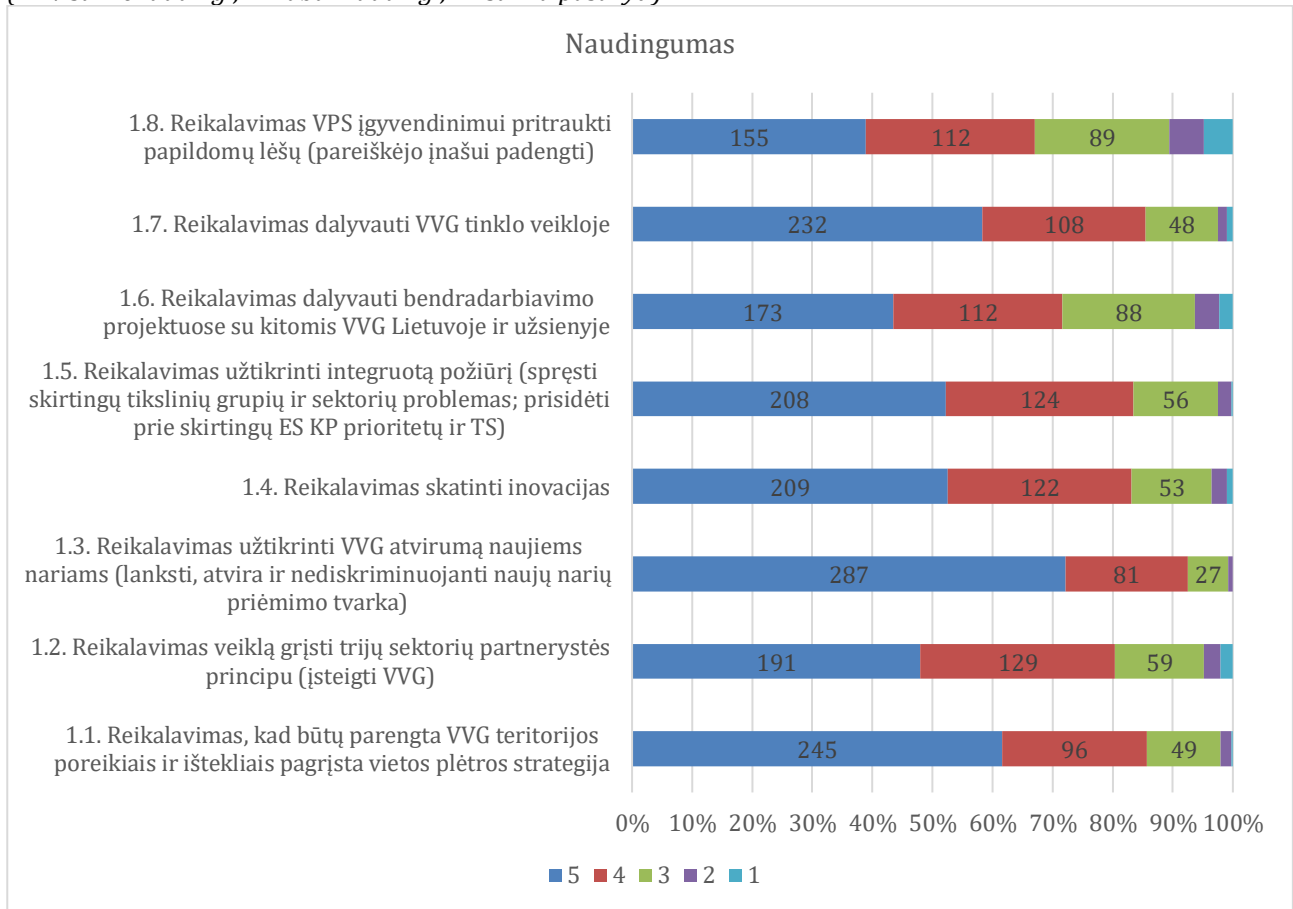

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Gana didelė dalis VVG atstovų neturėjo nuomonės dėl reikalavimo VPS įgyvendinimui pritraukti papildomų lėšų (rinkosi atsakymą „Sunku pasakyti“; žr. 7 pav.). Vertindami reikalavimą dalyvauti bendradarbiavimo projektuose VVG atstovai taip pat dažniau rinkosi atsakymą „Sunku pasakyti“, nors pagal naudingumą ir įgyvendinimo sudėtingumą šis reikalavimas neišsiskyrė iš kitų reikalavimų (naudingumas – 4,1 balo).

7 pav. Reikalavimų, susijusių su LEADER principais, naudingumo vertinimas: vertinimų pasiskirstymas

Klausimas: 1. Jūsų nuomone, kiek VVG teritorijai NAUDINGI šie su LEADER metodo įgyvendinimu susiję reikalavimai? (1 - visai nenaudingi, 5 - labai naudingi, 3 - sunku pasakyti)

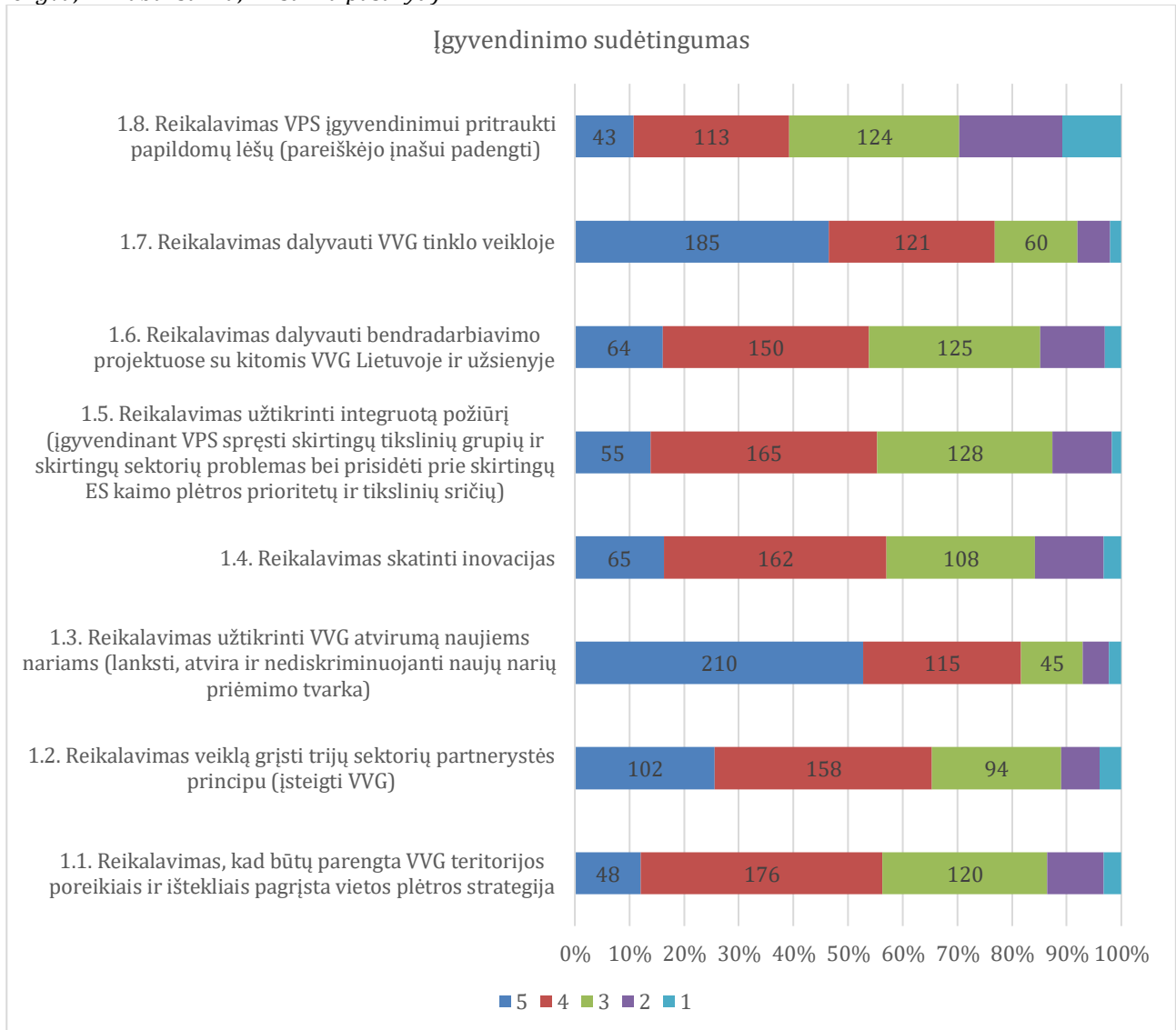

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Vertinant įgyvendinimo sudėtingumą dėl dviejų reikalavimų VVG atstovai turėjo aiškia nuomonę (retai rinkosi atsakymą „Sunku pasakyti“). Tai reikalavimas dalyvauti VVG tinklo veikloje ir reikalavimas užtikrinti VVG atvirumą naujiems nariams. Kalbant apie kitus reikalavimus apie trečdalis respondentų negalėjo pasakyti, ar reikalavimus įgyvendinti sunku, ar lengva.

8 pav. Reikalavimų, susijusių su LEADER principais, įgyvendinimo sunkumo vertinimas: vertinimų pasiskirstymas

Klausimas: 2. Jūsų nuomone, ar VVG teritorijoje LENGVA ĮGYVENDINTI šiuos LEADER metodo reikalavimus (5 – labai lengva; 1 – labai sunku; 3 - sunku pasakyti)

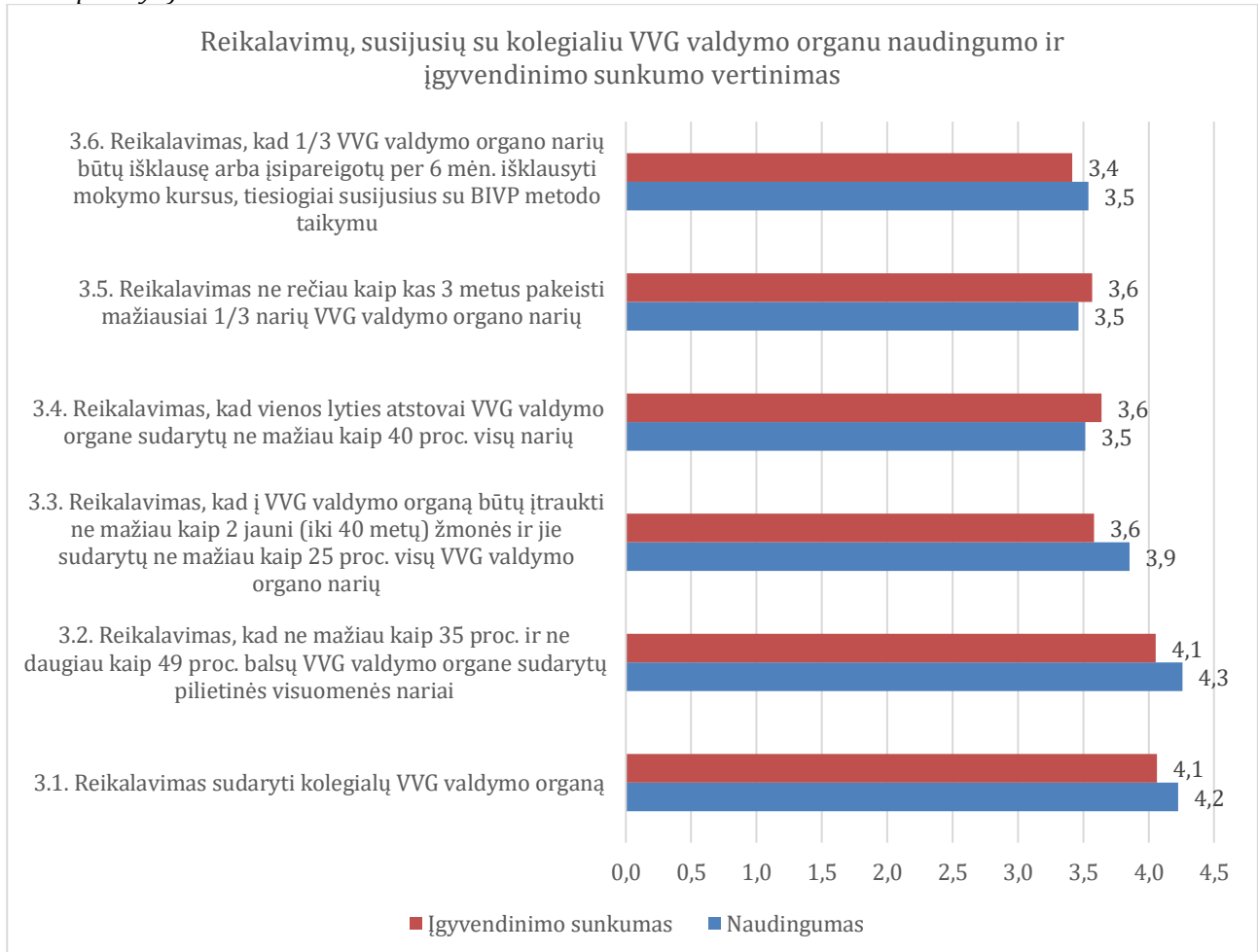

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Kalbant apie reikalavimus kolegialiam VVG valdymo organui, naudingiausiai reikalavimais VVG atstovai laiko reikalavimus tokį organą sudaryti ir užtikrinti nustatytą dalį balsų pilietinės visuomenės atstovams. Taip pat naudingesnis kitų reikalavimų kontekste atrodo reikalavimas įtraukti jaunas žmones į kolegialaus valdymo organo sudėtį. Santykinai mažiau naudingais (ir sunkiau įgyvendinamais) laikomi reikalavimai užtikrinti lyčių balansą, kas 3 metus pakeisti 1/3 valdymo organo narių ir VVG valdymo organo nariams išklaudyti mokymus apie BIVP metodą (žr. 9 pav.).

9 pav. Reikalavimų, susijusių su VVG kolegialiu valdymo organu, naudingumo ir įgyvendinimo sunkumo vertinimas: vertinimų vidurkis

Klausimai: 3. Jūsų nuomone, kiek VVG teritorijai NAUDINGI šie su VVG kolegialiu valdymo organu susiję reikalavimai? (1 - visai nenaudingi, 5 - labai naudingi, 3 - sunku pasakyti). 4. Jūsų nuomone, ar Jūsų VVG teritorijoje LENGVA ĮGYVENDINTI šiuos su VVG kolegialiu valdymo organu susijusius reikalavimus (5 – labai lengva; 1 – labai sunku; 3 - sunku pasakyti).

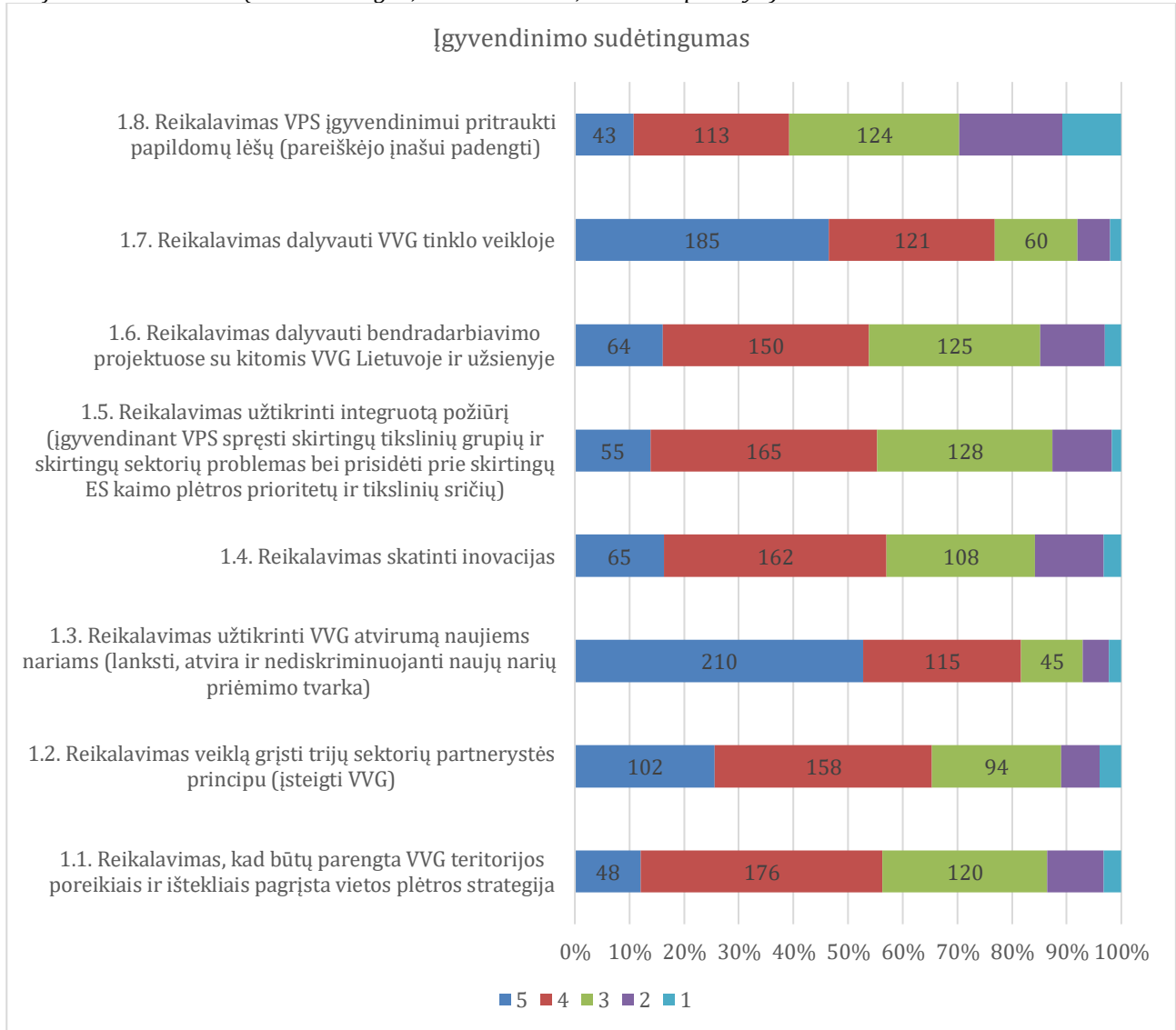

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Vertindami reikalavimo užtikrinti lyčių balansą naudingumą VVG atstovai dažniau neturėjo nuomonės (rinkosi atsakymą „Sunku pasakyti“). VVG atstovai taip pat dažniau neturėjo nuomonės, ar naudingas reikalavimas VVG valdymo organo nariams išklausti mokymus apie BIVP metodą. Vertindami reikalavimų įgyvendinimo sudėtingumą santykinai didesnė dalis respondentų rinkosi atsakymus sunku arba labai sunku įgyvendinti, kai vertino reikalavimus išklausti mokymus, kas 3 metus pakeisti 1/3 valdymo organo narių ir priraukti jaunus žmones į VVG valdymo organą (žr. 10 pav.).

10 pav. Reikalavimų, susijusių su VVG kolegialiu valdymo organu, įgyvendinimo sunkumo vertinimas: vertinimų pasiskirstymas

Klausimas: 4. Jūsų nuomone, ar Jūsų VVG teritorijoje LENGVA ĮGYVENDINTI šiuos su VVG kolegialiu valdymo organu susijusius reikalavimus (5 – labai lengva; 1 – labai sunku; 3 - sunku pasakyti).

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

4.1 TERITORINIS PRINCIPAS

Vietovė, kartu su savo ištekliais, gyventojų poreikiais bei galimybėmis, yra pamatinis BIVP, o taip pat ir LEADER metodo, elementas⁶⁷. BNR⁶⁸ teigiama, kad bendruomenės inicijuota vietos plėtra „*vykdoma konkrečiose subregioninėse vietovėse*“ ir „*rengiama atsižvelgiant į vietos poreikius ir galimybes*“. BIVP vykdymas konkrečiose subregioninėse vietovėse (teritorinis principas) reiškia, kad vietos plėtra yra pagrįsta tikslesniu (geresniu) vietos problemų identifikavimu ir jų sprendimu, kiek įmanoma pasiremiant vietos ištekliais. Taip pat šiuo principu siekiama stiprinti vietovės specifinius pranašumus, kurie gali padėti kurti didesnę pridėtinę vertę.

Teritorijos specifinių poreikių patenkinimas ir teritorijos galimybių išnaudojimas – pagrindinis teritorinio principo laikymosi požymis ir pridėtinė vertė⁶⁹. Šio principo rezultatyvumas ir efektyvumas mažėja, jeigu VPS prioritetai ir priemonės yra nepakankamai sutelkti į vietos poreikių tenkinimą ar teritorijos specifinių pranašumų išnaudojimą (t. y., kai sprendžiamos bendro pobūdžio problemos, kurios būdingos ir visoms kitoms teritorijoms).

Kita vertus, gyvybingai kaimo teritorijai (angl. *vibrant rural area*)⁷⁰ poreikių patenkinimui reikia turėti kuo daugiau vietos išteklių, kurių pagrindinis šaltinis yra teritorijos anksčiau sukurta pridėtinė vertė. Tačiau kaimo vietovių ištekliai (ypač ekonominiai, žmogiškieji ir socialiniai) yra santykinai maži. Tokiu atveju reikia tinkamai panaudoti ribotus vietos išteklius. Tai reiškia, kad vietos ištekliai turi būti sukonzentruoti ir panaudoti optimaliai. Be to, turi būti pasirinkta tokia vietos plėtros strategija, kuri parinktų ir suderintų vietos plėtros veiksmus taip, kad vietos ištekliai būtų naudojami tvariai ir efektyviai. Vietos išteklių koncentruotas, tvarus ir efektyvus išnaudojimas sudaro galimybę įgyti specifinį (konkurencinį) pranašumą⁷¹, taigi ir prielaidas didesnei pridėtinei vertei.

Įgyvendindamos VPS, VVG turi užtikrinti vietos išteklių tinkamą panaudojimą, pabrėžiant vietos išskirtinumus ir specifinius pranašumus, siekiant sukurti kuo didesnę pridėtinę vertę⁷². Vietos ištekliai turi būti išsamiai aprašyti VPS. Taip pat VPS turi būti pateikta informacija, kuo vietovė yra išskirtinė. Vietos specifiniai pranašumai yra suprantami kaip vietos stiprybės prieš kitas vietoves, kurios formuojasi ilgame laikotarpyje bei išryškėja vienokiame ar kitokiame socialiniame, ekonominiame, politiniame ar aplinkosauginiame kontekste.

Norint kuo tiksliau patenkinti vietos poreikius, tinkamai išnaudojant vietos išteklius, *inter alia*, reikia nuolat juos stebėti, t. y. užtikrinti, kad sprendimų priėmimo metu informacija apie vietos poreikius ir išteklius būtų išsami ir nauja. ES siekiant įgyvendinti išmanaus augimo (angl. *smart growth*) koncepciją, žinios ir vietos plėtros procesų duomenų srautų valdymas formuoja perspektyvias galimybes ateityje įgyti konkurencinį pranašumą. Artimiausiam dešimtmetyje duomenys taps vienu svarbiausių vietos išteklių. Kaimo vietovėms tai gali tapti svarbiu vertės kūrimo šaltiniu. Todėl tinkamas duomenų apie vietos išteklius ir poreikius valdymas, duomenų dalijimasis ir/ ar duomenų integravimas yra perspektyvus inovatyvių sprendimų šaltinis.

Taigi, teritorinis principas reiškia ne tik VPS įgyvendinimą visoje VVG teritorijoje (užtikrinant kuo tolygesnę vietos projektų teritorinę aprėptį), bet ir dėmesį vietos poreikiams ir ištekliams, aiškų jų identifikavimą, nuolatinį išteklių ir poreikių dinamikos stebėjimą ir efektyvų jų išnaudojimą. Teritorinio principo laikymasis siejamas su „*vietos išteklių tinkamu panaudojimu, [...] VVG teritorijos išskirtinumo ir*

⁶⁷ LEADER European Observatory, 2000. LEADER, from Initiative to Method: LEADER II teaching tool-kit. ENRD. https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-resources/leader-historical-resources/leaderII_en.

⁶⁸ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013.

⁶⁹ European Commission, 2018. Guidance for Member States and Programme Authorities on Community-led Local Development in European Structural and Investment Funds. Version 4. P.62.

⁷⁰ ENRD, 2020b. Vibrant rural areas: EAFRD project. Project brochure. P. 32.

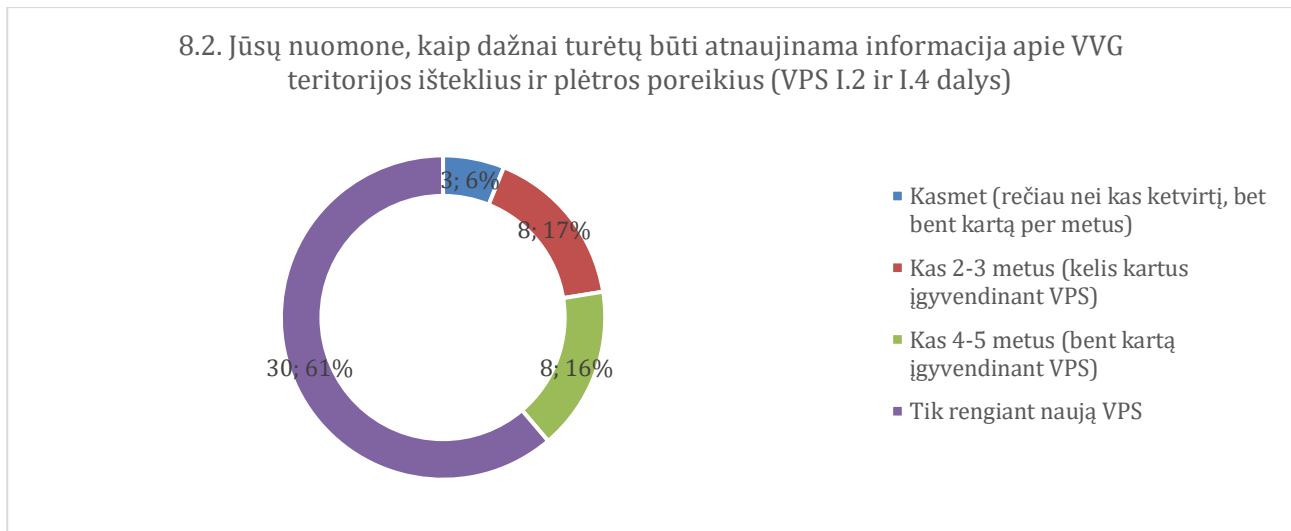
⁷¹ European Commission. 2006. The LEADER approach: a basic guide. Fact Sheets. P. 27.

⁷² LR žemės ūkio ministro 2016 m. rugsėjo 21 d. įsakymas Nr. 3D-544 Dėl vietos projektų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo.

specifinių pranašumų panaudojimu ir VVG teritorijos didesnės pridėtinės vertės kūrimu“⁷³. Vietos projektų teritorinė aprėptis ir VVG atstovų požiūris į informacijos apie VVG teritorijos poreikius bei išteklius atnaujinimą buvo įvertinti visose VVG, o vietos išteklių ir specifinių pranašumų panaudojimas vietos projektuose – tik atvejo studijoms atrinktose VVG.

VVG administracijų atstovų apklausos rezultatai rodo, kad daugelis VVG laikosi pasyvaus požiūrio į VPS informacijos apie vietos išteklius ir poreikius atnaujinimą – 30-ties VVG administracijų atstovai apklausoje nurodė, kad VPS informacija apie VVG teritorijos išteklius ir plėtros poreikius (VPS I.2 ir I.4 dalys) turėtų būti atnaujinama tik rengiant naują VPS arba net rečiau. 3 VVG nurodė, kad šią informaciją reikia atnaujinti kasmet, 8 rinkosi variantą atnaujinti kelis kartus per VPS įgyvendinimo laikotarpį, dar 8 – kartą per VPS įgyvendinimo laikotarpį (žr. 11 pav.). Vertintojų nuomone, siekiant efektyviai įgyvendinti teritorinį principą, informaciją apie VVG teritorijos poreikius reikia atnaujinti bent kartą per VPS įgyvendinimo laikotarpį arba dažniau (ypač kai nesulaukiama vietos projektų paraiškų paskelbus kelis kvietimus teikti vietos projektų paraiškas).

11 pav. VVG administracijų atstovų požiūris į informacijos apie VVG teritorijos poreikius ir išteklius atnaujinimą

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administracijos darbuotojų apklausa.

Darnaus vystymosi principas įpareigoja siekti visos teritorijos aprėpties. Tai reiškia, kad ES ir valstybės biudžeto parama turi būti paskirstoma kiek įmanoma tolygiau visoje VVG teritorijoje. Tai nėra lengvai įgyvendinama sąlyga, ypač tose vietovėse, kur yra dominuojantis ekonominis centras.

Vietos projektų teritorinis pasiskirstymas seniūnijų lygiu. Vertinant teritorinio principo įgyvendinimą aktualus kriterijus yra vietos projektų pasiskirstymas VVG teritorijoje. Vertinimo metu nustatyta, kad 20-yje VVG teritorijų vietos projektai vykdomi visose seniūnijose, likusiose 29-ose VVG vis dar yra seniūnijų, kuriose nėra nei vieno vykdomo projekto. Klaipėdos r. ir Šilalės r. VVG teritorijose vietos projektai apima tik pusę arba mažiau seniūnijų. Vidutiniškai Lietuvoje vienai kaimo vietovių seniūnijai tenka 3,9 projekto, tačiau yra VVG teritorijų, kuriose šis rodiklis daug didesnis (pavyzdžiui, Druskininkų VVG, Marijampolės VVG, Kalvarijos, Kupiškio VVG). Mažesniu projektų skaičiumi seniūnijoje pasižymi didelės, rečiau apgyvendintos VVG teritorijos (Utenos r., Ukmergės r., Molėtų r.) arba tos, kuriose prasčiau įgyvendinamas teritorinis principas, t. y. projektai apima mažiau seniūnijų (Klaipėdos r., Šalčininkų r.). Keliose VVG yra projektų, kurių vykdymo vieta (seniūnija) nesutampa su VVG teritorija (pavyzdžiui, kaip projekto vykdymo vieta nurodyta miesto seniūnija, kuri į VVG teritoriją

⁷³ LR žemės ūkio ministro 2016 m. rugsėjo 21 d. įsakymas Nr. 3D-544 Dėl vietos projektų, įgyvendinamų bendruomenių iniciuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo.

nepatenka, 2 projektų vykdymo vieta nurodyta kitos VVG teritorijoje⁷⁴). Svarbu paminėti, kad kai kurių VVG teritorijose yra daug su partneriais įgyvendintų vietos projektų. Atsižvelgiant ne tik į projekto vykdytojo seniūniją, bet ir į projekto partnerių seniūnijas, vietos projektų teritorinė aprėptis būtų didesnė, tačiau tai labiausiai galioja veiklių projektams. Kauno r. VVG atvejo studija atskleidė, kad įvertinus ir vietos projektų partnerių atstovaujamas seniūnijas, vietos projektų teritorinė aprėptis siekia 96 proc. VVG seniūnijų.

Atskirai vertinta, kaip vietos projektai pasiskirsto tarp skirtingų savivaldybių teritorijų, kai VVG teritorija apima kelias savivaldybes. Nustatyta, kad Alytaus r.-Birštono VVG teritorijoje, kuri apima Alytaus r. ir Birštono savivaldybių kaimo vietas, Birštono savivaldybei teko 25 proc. vietos projektų (7 projektai). Palyginimui, Telšių r.-Rietavo VVG teritorijoje Rietavo savivaldybei teko 11 proc. projektų (4 projektai), o Zarasų r.-Visagino VVG teritorijoje Visagino savivaldybei – 3 proc. projektų (1 projektas). Sūduvos VVG teritorijoje, apimančioje Kazlų Rūdos savivaldybę ir vieną Marijampolės savivaldybės seniūniją, pastarajai teko 30 proc. visų VVG teritorijoje finansuotų projektų (6 projektai iš 20). Taigi, ne visoms jungtinėms VVG pavyko užtikrinti gerą teritorinę vietos projektų aprėptį abiejų savivaldybių teritorijoje.

6 lentelė. Teritorinio principo įgyvendinimas: vietos projektų pasiskirstymas VVG teritorijose (seniūnijų lygiu)

VVG	Seniūnijų skaičius VVG teritorijoje	Seniūnijų, kuriose įgyvendinami vietos projektai, skaičius	Seniūnijų, kuriose nėra vietos projektų, skaičius	Seniūnijų, kuriose įgyvendinami vietos projektai, dalis	Vidutinis projektų skaičius seniūnijoje
	480	399	81	83%	3,9
Akme	5	5	0	100%	6,0
Alyt	12	8	4	67%	3,4
Anyk	10	6	4	60%	2,8
Birž	7	7	0	100%	3,6
Drus	2	2	0	100%	11,0
Elek	8	6	2	75%	5,5
Igna	11	11	0	100%	3,6
Jona	8	8	0	100%	3,5
Joni	10	10	0	100%	5,1
Jurb	11	11	0	100%	3,6
Kaiš	10	9	1	90%	3,7
Kalv	4	3	1	75%	7,0
Kaun	24	15	9	63%	3,1
Kazl	5	4	1	80%	5,0
Kėda	10	10	0	100%	4,5
Kelm	10	10	0	100%	3,4
Klai	10	5	5	50%	2,4
Kret	8	7	1	88%	5,6
Kupi	6	6	0	100%	6,8
Lazd	10	8	2	80%	4,4
Mari	5	4	1	80%	10,0
Maže	8	8	0	100%	4,3
Molė	11	9	2	82%	2,3
Pagė	5	5	0	100%	3,0
Pakr	8	8	0	100%	3,3
Pane	12	11	1	92%	3,9
Pasv	10	7	3	70%	3,3
Plun	11	10	1	91%	3,1
Prie	9	9	0	100%	3,8
Radv	11	6	5	55%	3,7
Rase	11	10	1	91%	4,4
Roki	9	7	2	78%	2,6
Skuo	8	5	3	63%	5,8

⁷⁴ NMA vertintojams pateiktais duomenimis Vilkaviškio r. VVG projekto „Pagaminta Vilkaviškyje“ įgyvendinimo vieta nurodyta Kauno m. savivaldybėje, Alytaus r. VVG projekto „Socialinio verslumo kompetencijų vystymas“ įgyvendinimo vieta nurodyta Širvintų r. savivaldybėje.

VVG	Seniūnijų skaičius VVG teritorijoje	Seniūnijų, kuriose įgyvendinami vietos projektai, skaičius	Seniūnijų, kuriose nėra vietos projektų, skaičius	Seniūnijų, kuriose įgyvendinami vietos projektai, dalis	Vidutinis projektų skaičius seniūnijoje
Šaki	14	10	4	71%	3,0
Šalč	13	9	4	69%	2,2
Šiau	10	10	0	100%	4,3
Šila	13	5	8	38%	3,0
Šilu	11	11	0	100%	2,9
Širv	8	8	0	100%	3,4
Šven	11	11	0	100%	4,9
Taur	7	5	2	71%	5,6
Telš	14	12	2	86%	3,1
Trak	8	7	1	88%	4,7
Ukme	11	11	0	100%	2,5
Uten	9	9	0	100%	2,4
Varė	8	5	3	63%	3,0
Vilk	11	9	2	82%	4,4
Viln	23	19	4	83%	3,4
Zara	10	8	2	80%	4,1

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis.

Teritorinio principo įgyvendinimo vertinimą papildo atvejo studijų rezultatai. Atvejo studijos pateiktos ataskaitos 7 priede, o jų rezultatai apibendrinti ataskaitos 8 ir 9 prieduose.

4.2 „IŠ APAČIOS Į VIRŠŲ“ PRINCIPAS

Kaimo vietovių plėtroje vietos išteklių valdymas užima svarbesnę vietą nei miesto plėtroje. Vietos išteklių valdymas, *inter alia*, apima ir vietos žmogiškųjų išteklių valdymą. Reikia spręsti dvi problemas: 1) kaip didinti žmogiškąjį ir socialinį kapitalą teritorijoje ir 2) kaip aktyvinti kapitalo panaudojimą. Žmogiškojo ir socialinio kapitalo aktyvinimas yra vietos gyventojų aktyvinimas. Aktyvuoti gyventojai tampa veikėjais (angl. *actors*), kurių veiksmai sukuria prielaidas vietos plėtrai ir pažangai.

LEADER metodo „iš apačios į viršų“ principo esmė yra ta, kad vietos gyventojai geriau žino vietos plėtros poreikius, išteklius ir galimybes⁷⁵. Stipri sąsaja su vietos identitetu bei stiprus jausmas, kad tai tavo kraštas, vietos gyventojui yra didelė paskata prisidėti prie vietos plėtros. Šias žinias galima panaudoti vietos plėtros procese tokiu būdu, koku neišeitų planuojant ir įgyvendinant intervencijas vadovaujantis „iš viršaus į apačią“ principu.

Formuojant plėtros politiką iš apačios į viršų, pagrindinis vaidmuo tenka vietos gyventojų aktyvumui. Vietos gyventojų ir organizacijų aktyvumas sąlygoja vietos poreikių aktualumą, įvairovę bei perspektyvumą. Kuo daugiau gyventojų yra įtraukiami į VVG sprendimų priėmimo procesus, tuo vietos plėtra yra labiau inicijuota vietos bendruomenių ir tuo rezultatyviau įgyvendinamas šis principas. Be to, didelis (platus) vietos gyventojų įsitraukimas skatina vietos plėtros problemas spręsti integruotai, atsižvelgiant į įvairius vietos gyventojų poreikius bei galimybes.

Principo „iš apačios į viršų“ esmė yra skatinti vietos plėtros politiką ir kryptis formuoti patiems gyventojams. ES ir nacionalinė politika ne visuomet atsižvelgia ar gali atsižvelgti į vietos poreikius bei potencialą, kadangi vietovės yra labai skirtingos tarpusavyje, o ES ar nacionalinės dienotvarkės yra apibendrintos. Vietos gyventojai bei organizacijos skatinami būti ekonomiškai ir socialiai aktyviais, įsitraukti į bendruomenėje vykstančius procesus ir inicijuoti pokyčius, o ne laukti, kol pokyčius inicijuos kiti⁷⁶. Veikiant bendrai, atsiranda bendros nuosavybės, bendros atsakomybės ir pareigos jausmas, kuris

⁷⁵ ENRD, 2020a. Local partnerships: precious principles and concerns about the future. EU Rural Review: LEADER achievements, No.29. P.18.

⁷⁶ ENRD, 2020a. Local partnerships: precious principles and concerns about the future. EU Rural Review: LEADER achievements, No.29. P.18.

skatina siekti efektyvių rezultatų. Taip susiformuoja reali bendruomenės inicijuota vietos plėtra, o aktyvios bendruomenės didina kaimo vietovių patrauklumą gyventi ir dirbti.

EŽŪFKP reglamente⁷⁷ numatyta, kad vietos plėtra turi būti inicijuota bendruomenės. Inicijatyva sprendimams ateina ne iš ES ar nacionalinių institucijų, bet visų pirma, iš vietos gyventojų ir/ ar organizacijų. Lietuvos KPP teigiama, kad LEADER priemonė „*įgyvendinama „iš apačios į viršų“ metodu, kai santykinai nedidelėje teritorijoje partnerystės tarp pilietinio, verslo ir vietos valdžios sektorių principu ištiriami konkrečios teritorijos gyventojų poreikiai ir jiems tenkinti numatomi konkretūs veiksmai*“⁷⁸. Taigi, vietos gyventojų poreikiai yra atspirties taškas, kuriuo remiantis vėliau planuojami veiksmai ir ištekliai parengiant vietos plėtros strategiją.

VPS rengimo instrukcijoje bei vietos projektų administravimo taisyklėse numatyta, kad VVG turi įtraukti vietos verslą, vietos valdžią ir pilietinę visuomenę į sprendimų priėmimo procesus tiek rengiant kvietimų teikti vietos projektus dokumentaciją, tiek kviečiant teikti vietos projektų paraiškas, tiek tvirtinant vietos projektus, tiek pristatant VPS įgyvendinimo rezultatus ir vykdant stebėseną bei vykdant VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo veiklas^{79,80}. Vietos verslo, vietos valdžią ir pilietinės visuomenės įtraukimo į sprendimų priėmimą reikalavimas yra nustatytas ES reglamentuose, kuriuose nurodyta, kokiomis dalimis šie trys sektoriai turi būti įtraukti į VVG sprendimų priėmimo procesus.

Daugelyje VPS yra numatyta, kad gyventojai ir organizacijos yra kviečiami į diskusijas, susitikimus, informacinius renginius, VVG posėdžius, kur jie gali pateikti savo poziciją. Dažnai pateiktos nuomonės yra dėmesingai aptariamoms, stengiamasi į jas atsižvelgti. Kiek rečiau yra sutinkama priemonių, kuriomis būtų pateikiama vienokia ar kitokia reakcija į išsakytas pozicijas, taip prisidedant prie komunikacijos su vietos gyventojais išlaikymo bei vietos gyventojų didesnio įtraukimo į vietos plėtros procesus.

VVG narių vertinimu, beveik pusė (49 proc.) apklausoje dalyvavusių respondentų nori ir turi galimybę įsitraukti į VPS priemonių ir veiklos sričių planavimą, 18 proc. nori, bet neturi galimybės. 46 proc. apklausoje dalyvavusių VVG narių nori ir turi galimybę įsitraukti į vietos gyventojų kvietimą teikti projektų paraiškas. 16 proc. nori, bet neturi galimybės įsitraukti į šią veiklą. Į vietos projektų atranką nori ir gali įsitraukti 43 proc. VVG narių, dar 14 proc. nori, bet neturi galimybės. Mažiausiai VVG nariai nori įsitraukti į VPS įgyvendinimo rezultatų analizę, metinių VPS įgyvendinimo ataskaitų rengimą bei kvietimų teikti vietos projektus dokumentacijos rengimą. Būtina atkreipti dėmesį, kad penktadalis, o kai kuriais atvejais šiek tiek daugiau nei penktadalis respondentų vertinant savo norus ir galimybes įsitraukti į VPS įgyvendinimo procesus neturėjo nuomonės.

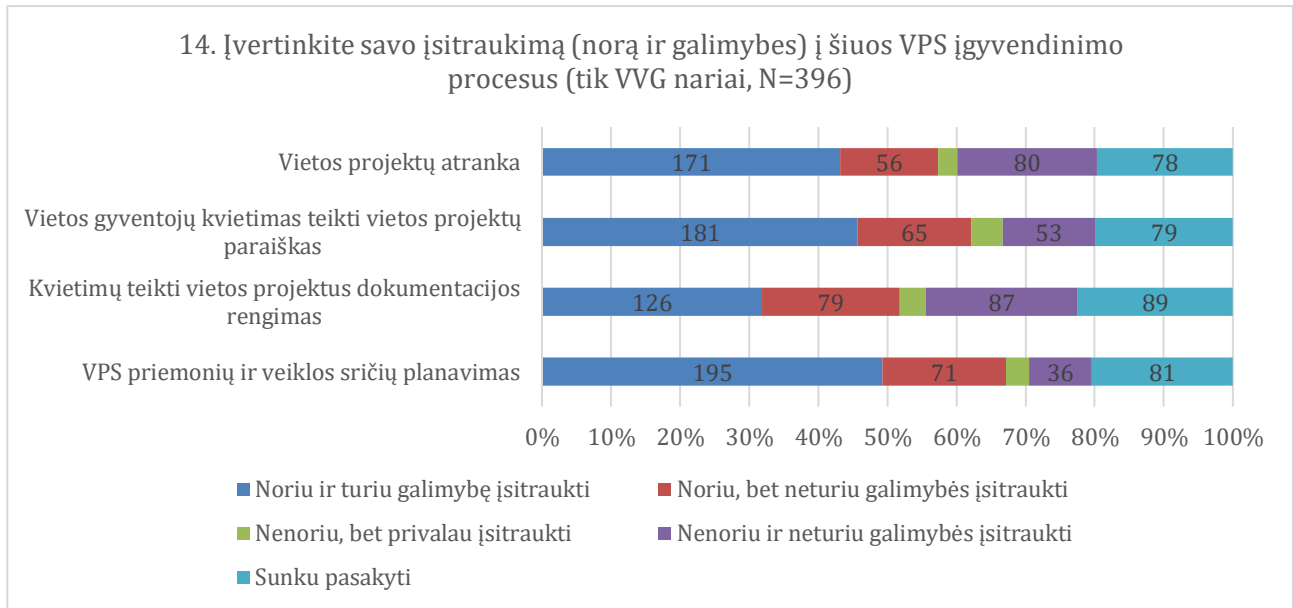
⁷⁷ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1305/2013.

⁷⁸ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2015)842. Psl. 536

⁷⁹ LR žemės ūkio ministro 2016 m. rugsėjo 21 d. įsakymas Nr. 3D-544 Dėl vietos projektų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo.

⁸⁰ LR žemės ūkio ministro 2015 m. gegužės 4 d. įsakymas Nr. 3D-343 Dėl vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių patvirtinimo. 4 priedas „Kaimo vietovių VPS rengimo instrukcija“.

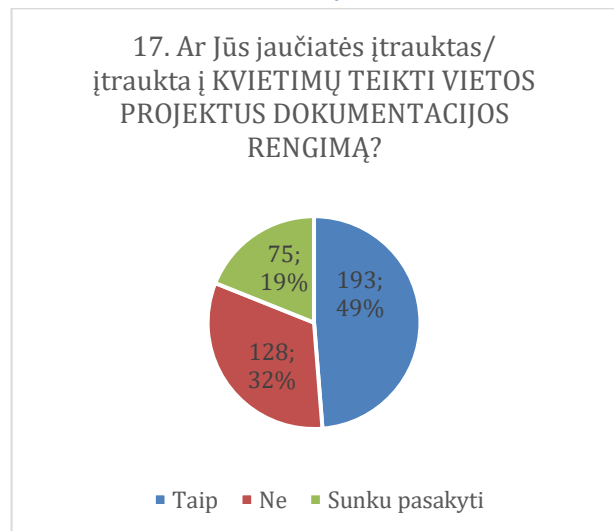
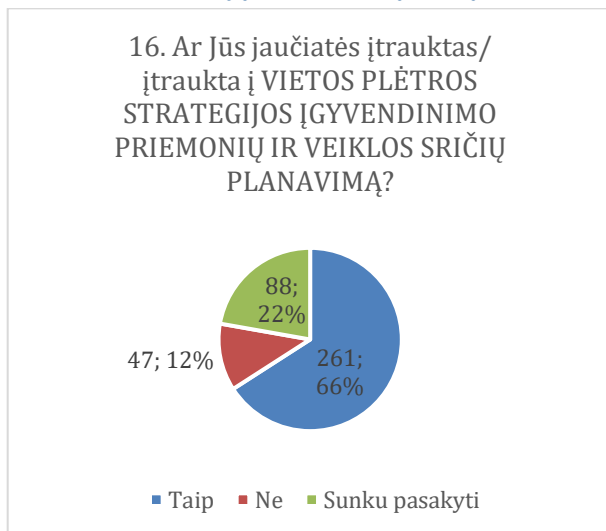
12 pav. VVG narių įsitraukimas į VPS įgyvendinimo procesus (14 klausimas, tik VVG narių atsakymai)

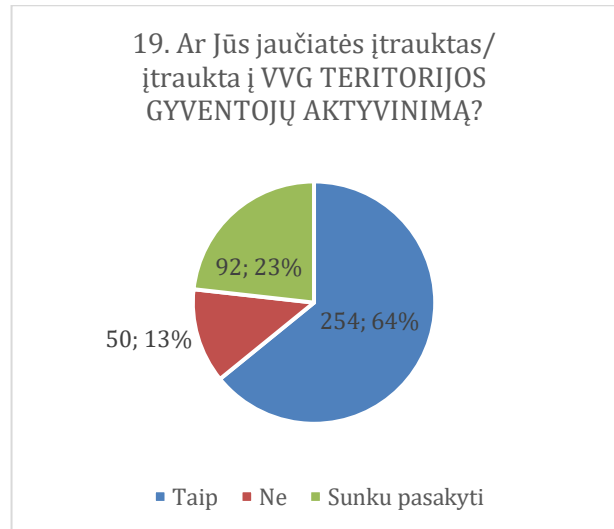
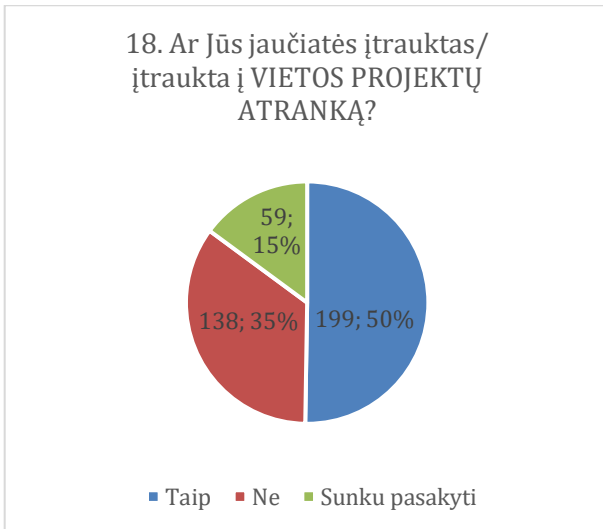
Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

Dauguma apklausoje dalyvavusių VVG narių (66 proc.) jaučiasi įtraukti į VPS priemonių ir veiklos sričių planavimą (žr. 13 pav.). Vertinant konkrečius VVG taikomus įtraukimo būdus, dalis VVG narių nurodė, kad jie dalyvavo VPS rengimo procese. Dalis dalyvauja susirinkimuose, pasitarimuose, vykdomose apklausose, organizuojamose diskusijose. Dalis VVG narių nesijaučia įtraukti, nes jų manymu aktyviai įtraukiami tik tam artimos aplinkos asmenys, o daliai pritrūksta laiko aktyviai dalyvauti VPS įgyvendinimo veiklose⁸¹.

13 pav. VVG narių įtraukimas į VPS įgyvendinimo procesus (tik VVG narių atsakymai, N=396)

⁸¹ Remiantis VVG narių atsakymais į atvirą klausimą „Jei jaučiatės įtrauktas/įtraukta, nurodykite, kaip konkrečiai VVG jus įtraukia į šią veiklą. Jei nesijaučiate įtrauktas/įtraukta ar sunku pasakyti, paaiškinkite, kodėl?“, kuris papildo 16 klausimą.

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

Į kvietimų teikti vietos projektus dokumentacijos rengimą jaučiasi įtraukta kur kas mažesnė VVG narių dalis (49 proc.), tačiau jų nuomone, už dokumentacijos rengimą yra atsakinga VVG administracija, kuri kartu su valdyba ją rengia. Kai kurie VVG nariai pastebi, kad tokie veiklai vykdyti jiems trūksta žinių ir laiko, tačiau jie turi galimybę išsakyti savo pastebėjimus.⁸²

Pusė apklausoje dalyvavusių respondentų jaučiasi įtraukti į vietos projektų atranką. Daugiausiai į vietos projektų atranką įsitraukia Projektų atrankos komiteto nariai bei jų posėdžiuose dalyvaujantys VVG nariai⁸³.

Daugiau nei pusė (64 proc.) VVG narių, dalyvavusių apklausoje jaučiai įtraukti į VVG teritorijos gyventojų aktyvinimą. Daugiausiai VVG nariai vietos gyventojus aktyvina dalindamiesi aktualia informacija apie VVG veiklas, organizuojamus renginius, mokymus ir kt.⁸⁴

Apklausos rezultatai rodo, kad VVG nariai daugiausiai įtraukiami ir patys įsitraukia į VPS planavimo ir vietos gyventojų aktyvinimo veiklas. Būtina atkreipti dėmesį, kad dalis nori įsitraukti į tam tikras veiklas, bet neturi galimybės, todėl būtina papildomai įvertinti, ar neturi galimybės dėl asmeninių priežasčių (pavyzdžiui, laiko trūkumo) ar dėl nepakankamo VVG įtraukimo į vykdomas veiklas.

Principo įgyvendinimas taip pat vertintas atliekant atvejo studijas. Atvejo studijos pateiktos ataskaitos 7 priede, o jų rezultatai apibendrinti ataskaitos 8 ir 9 prieduose.

⁸² Remiantis VVG narių atsakymais į atvirą klausimą „Jei jaučiatės įtrauktas/įtraukta, nurodykite, kaip konkrečiai VVG jus įtraukia į šią veiklą. Jei nesijaučiate įtrauktas/įtraukta ar sunku pasakyti, paaiškinkite, kodėl?“, kuris papildo 17 klausimą.

⁸³ Remiantis VVG narių atsakymais į atvirą klausimą „Jei jaučiatės įtrauktas/įtraukta, nurodykite, kaip konkrečiai VVG jus įtraukia į šią veiklą. Jei nesijaučiate įtrauktas/įtraukta ar sunku pasakyti, paaiškinkite, kodėl?“, kuris papildo 18 klausimą.

⁸⁴ Remiantis VVG narių atsakymais į atvirą klausimą „Jei jaučiatės įtrauktas/įtraukta, nurodykite, kaip konkrečiai VVG jus įtraukia į šią veiklą. Jei nesijaučiate įtrauktas/įtraukta ar sunku pasakyti, paaiškinkite, kodėl?“, kuris papildo 19 klausimą.

4.3 PARTNERYSTĖS PRINCIPAS

LEADER metodo partnerystės principas yra skirtas skatinti įvairių sektorių atstovų tarpusavio diskusijas bei nuomonių (interesų) derinimą. Taip yra siekiama socialinės sanglaudos bei tvaresnių sprendimų vietos lygiu. Nei viena visuomenės grupė neturi įgyti dominuojančios galios⁸⁵. Partnerių bendravimas ir bendradarbiavimas aktyvina vietos gyventojus ir tokiu būdu gerina vietos plėtros potencialą⁸⁶.

Partnerystės principas vietos plėtroje taikomas visose LEADER priemonės veiklos srityse⁸⁷. Todėl partnerystė turi būti taikoma visuose vietos plėtros procesuose. VVG turi būti pasirinkę priemones ir numatę veiksmus, kuriais VPS įgyvendinimo metu stiprintų partnerystę tarp pilietinės visuomenės, verslo ir vietos valdžios⁸⁸. Praktikoje partnerystė aiškiausiai realizuojama per VVG visuotinius narių susirinkimus, valdybos ar stebėsenos grupių posėdžius.

VVG narių buvo klausama, kiek jie jaučiasi įtraukti į atskirus VPS įgyvendinimo procesus: VPS priemonių ir veiklos sričių planavimą, kvietimų teikti vietos projektų paraiškas dokumentacijos rengimą, vietos gyventojų aktyvinimą, vietos projektų atranką. Apklausos rezultatai rodo, kad VVG nariai daugiausiai įtraukiami ir patys įsitraukia į VPS priemonių ir veiklos sričių planavimą ir vietos gyventojų aktyvinimo veiklas. Į kvietimų teikti vietos projektų paraiškas dokumentacijos rengimą įsitraukia mažesnė dalis VVG narių (detalesnė analizė žr. 14, 16-19 apklausos klausimų analizę ataskaitos 4.2 skyriuje vertinant „iš apačios į viršų“ principo įgyvendinimą).

Sektorių atstovavimo proporcijos VVG narių visuotiniuose susirinkimuose ir kolegialaus valdymo organo posėdžiuose. Atliekant sektorių atstovavimo analizę priimant sprendimus VVG narių visuotiniuose susirinkimuose ir kolegialių valdymo organų (valdybų) posėdžiuose analizuoti viešai (VVG interneto svetainėse) prieinami duomenys apie VVG narių visuotinius susirinkimus ir valdybos posėdžius (susirinkimų ir posėdžių sąrašas) ir viešai prieinami susirinkimų ir posėdžių protokolai. Dėl didelės informacijos apimties analizuoti tik 2020 m. vykę valdybos posėdžiai – iš viso 211 posėdžių iš 41 VVG⁸⁹ (žr. 7 lentelė). Rengiant atvejo studijas įvertinti visi atitinkamoje VVG nuo VPS patvirtinimo iki 2020 m. pabaigos vykę posėdžiai (plačiau žr. atvejo studijas – ataskaitos 7 priedas).

7 lentelė. VVG 2020 metų valdybos posėdžių lankomumas ir sektorių atstovavimas

Paaiškinimas: tamsiai žalia spalva reiškia, kad nebuvo posėdžių, kuriuose nesilaikyta sektorių atstovavimo proporcijų, o raudona, kad sektorių atstovavimo proporcijos pažeistos visuose posėdžiuose.

VVG	Analizuotų protokolų skaičius	Lankomumas, proc.	Pilietinio sektoriaus dalis, %	Verslo sektoriaus dalis, %	Valdžios sektoriaus dalis, %	Posėdžių, kai nesilaikyta sektorių atstovavimo proporcijų, dalis, %
Iš viso	211	78%	46	27	26	51%
Akme	1	73%	62	38	0	100%
Alyt	6	75%	34	36	30	50%
Anyk	0	n/d	n/d	n/d	n/d	
Birž	5	85%	43	34	23	20%
Drus	3	81%	38	33	29	33%
Elek	3	62%	47	34	19	67%
Igna	0	n/d	n/d	n/d	n/d	
Jona	13	65%	52	24	23	62%
Joni	9	77%	58	27	15	89%

⁸⁵ European Commission, 2018. Guidance for Member States and Programme Authorities on Community-led Local Development in European Structural and Investment Funds. Version 4. P.62.

⁸⁶ ŽŪM, 2014. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita. Vilnius: ŽŪM. P. 132.

⁸⁷ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2015)842.

⁸⁸ LR žemės ūkio ministro 2015 m. gegužės 4 d. įsakymas Nr. 3D-343 Dėl vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių iniciuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių patvirtinimo.

⁸⁹ Atliekant analizę 8 VVG interneto svetainėse nepavyko rasti valdybos posėdžių protokolų.

VVG	Analizuotų protokolų skaičius	Lankomumas, proc.	Pilietinio sektoriaus dalis, %	Verslo sektoriaus dalis, %	Valdžios sektoriaus dalis, %	Posėdžių, kai nesilaikyta sektorių atstovavimo proporcijų, dalis, %
Jurb	4	68%	39	42	20	75%
Kaiš	5	73%	41	22	36	100%
Kalv	5	65%	53	22	25	60%
Kaun	9	84%	48	24	28	33%
Kazl	8	100%	42	33	25	0%
Kėda	1	83%	40	40	20	100%
Kelm	1	75%	44	33	22	0%
Klai	3	93%	56	12	32	100%
Kret	3	79%	45	27	27	67%
Kupi	5	96%	45	27	27	0%
Lazd	0	n/d	n/d	n/d	n/d	
Mari	0	n/d	n/d	n/d	n/d	
Maže	0	n/d	n/d	n/d	n/d	
Molė	13	78%	44	25	31	46%
Pagė	8	93%	43	25	31	13%
Pakr	4	79%	37	34	29	75%
Pane	7	56%	51	26	23	71%
Pasv	1	75%	44	33	22	0%
Plun	2	63%	50	20	30	0%
Prie	5	76%	45	29	26	20%
Radv	2	79%	42	32	27	50%
Rase	4	84%	45	27	27	0%
Roki	0	n/d	n/d	n/d	n/d	
Skuo	4	68%	50	14	37	100%
Šaki	7	78%	44	30	26	86%
Šalč	1	91%	40	30	30	0%
Šiau	9	83%	54	26	20	67%
Šila	0	n/d	n/d	n/d	n/d	
Šilu	6	89%	45	25	29	33%
Širv	5	87%	46	27	27	40%
Šven	6	98%	46	26	28	0%
Taur	0	n/d	n/d	n/d	n/d	
Telš	8	79%	50	28	22	50%
Trak	1	88%	40	40	20	100%
Ukme	7	70%	43	23	34	71%
Uten	2	67%	55	20	25	50%
Varė	10	67%	56	6	39	100%
Vilk	6	91%	42	32	25	33%
Viln	2	67%	50	30	20	100%
Zara	7	65%	56	11	33	14%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal 2020 metų VVG kolegialaus organo (valdybos ar tarybos) viešai prieinamus posėdžių protokolus (duomenys buvo renkami 2021 m. balandžio 1-9 d.).

Analizuojant 2020 metų VVG kolegialių valdymo organų (valdybų arba tarybų) posėdžių protokolus⁹⁰, nustatyta, kad vidutiniškai posėdžiuose dalyvauja daugiau kaip trys ketvirtadaliai narių. Ypatingai prie to prisidėjo nuotolinių posėdžių organizavimas arba valdybos sprendimų priėmimas elektroniniu paštu, kuomet praktiškai dalyvaudavo visi nariai.

Sektorių atstovavimo proporcijų VVG kolegialaus organo sprendimuose buvo laikomasi. Vidutiniškai Lietuvoje pilietinis sektorius buvo atstovaujamas 46 proc. balsų, verslas – 27 proc., o valdžia – 26 proc. Pilietinės visuomenės sektorius gausiausiai atstovaujamas Akmenės, Joniškio, Pajūrio (Klaipėdos r.), Zarasų–Visagino ir Varėnos VVG. Pagal turimus duomenis, mažiausia dalis pilietinio sektoriaus atstovų buvo Alytaus, Pakruojo, Druskininkų ir Nemuno (Jurbarko r.) VVG (34-41 proc.).

⁹⁰ Išanalizuoti tik viešai prieinami VVG valdybų ar tarybų posėdžiai (duomenys buvo renkami 2021 m. balandžio 1-9 d.).

Verslo sektorius gausiausiai atstovaujamas buvo Nemuno (Jurbarko r.), Kėdainių r., Trakų r. VVG, kur vidutiniškai verslo atstovų dalis posėdžiuose siekė 40 proc. Mažiausiai verslo sektorius buvo atstovaujamas Varėnos krašto, Zarasų – Visagino, Pajūrio krašto (Klaipėdos r.) ir Skuodo r. VVG, kur verslo sektoriaus dalis buvo mažesnė nei 15 proc. Valdžios sektoriaus atstovavimas VVG kolegialaus organo posėdžiuose 2020 m. svyravo nuo 15 proc. (Joniškio r. VVG) iki 40 proc. (Varėnos r. VVG).

Nustatyta, kad 107 posėdžiuose (51 proc. visų nagrinėtų atvejų) sektorių atstovavimo proporcija buvo pažeista (žr. 7 lentelė). Pažeista proporcija buvo laikoma tuomet, kai pilietinį sektorių atstovavo daugiau kaip 50% narių, verslo sektorių – daugiau kaip 35%, o valdžios sektorių – daugiau kaip 30%. Daugiausiai sektorių atstovavimo proporcijos buvo pažeistos Varėnos r. (10 atvejų), Jonavos r. (8 atvejai), Joniškio r. (8 atvejai) VVG. Šiais atvejais posėdžiuose dalyvaudavo arba per daug pilietinio sektoriaus atstovų, arba valdžios atstovų. Puikiai sektorių atstovavimo proporcijų laikomasi Sūduvos (Kazlų Rūdos sav.), Kupiškio r., Raseinių r., Švenčionių r. VVG.

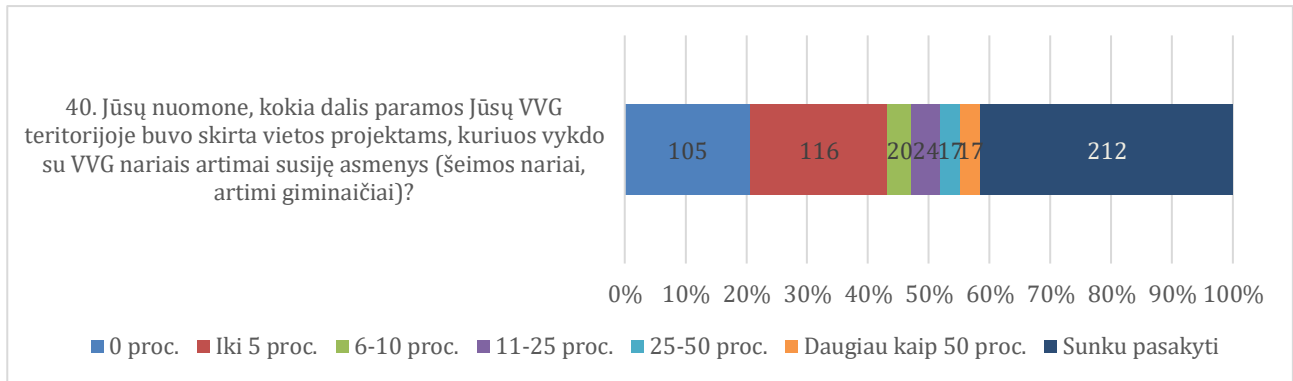
Taigi, VVG kolegialių organų nariai aktyviai dalyvauja sprendimų priėmimo procese (lankomumas 78 proc.). Tačiau ne visada laikomasi sektorių atstovavimo proporcijų nuostatų, o dažniausia proporcijų rekomendacijų pažeidimo priežastis yra kitų sektorių atstovų nedalyvavimas posėdžiuose. Dėl santykinai nedidelio VVG kolegialaus valdymo organo narių skaičiaus (daugelyje VVG kolegialų valdymo organų sudaro 11-13 asmenų), bent vieno nario nebuvimas gali lemti vieno ar kito sektoriaus atstovavimo dalies viršijimą. Žinoma, sektorių atstovavimo proporcija, kuri rekomenduojama VVG kolegialaus valdymo organo struktūrai, netaikoma VVG kolegialių valdymo organų posėdžiams, tačiau geroji praktika būtų siekti kuo aktyvesnio kolegialių valdymo organo narių dalyvavimo posėdžiuose, kad sektorių atstovavimas VVG sprendimų priėmimo lygmeniu būtų ne tik formalus (t. y. pagal VVG kolegialaus valdymo organo narių struktūrą), bet ir praktiškai įgyvendintas.

Paramos skyrimas VVG narių ir su jais susijusių asmenų projektams. Vertinant partnerystės principo įgyvendinimą taip pat analizuojama, kokia dalis vietos plėtros projektų ir paramos buvo suteikta ne VVG nariams. Yra galimybė pasinaudoti naryste VVG siekiant daryti įtaką sprendimams ir gauti paramą savo iniciatyvoms. Per 30 metų LEADER istoriją Europoje buvo pastebėti ir tokie atvejai, kai didžioji dalis LEADER programos lėšų tekdavo tiems vietos projektams, kurių vykdytojai buvo VVG nariai. Nors VVG nariams nėra draudžiama teikti vietos projektų paraiškas ir gauti paramą, tačiau jeigu didžioji dalis paramos paskirstoma būtent tokiems projektams, kyla rimtų abejonių dėl vietos valdymo rezultatyvumo ir efektyvumo. Kai kuriuose tyrimuose teigiama, jog geroji praktika yra administravimo dokumentuose aiškiai nustatyti sąlygą, kokia dalis paramos lėšų gali būti skirta vietos projektams, kurių vykdytojai yra VVG nariai. Nurodoma, kad ši paramos dalis negali būti didesnė kaip 30 proc. visų VVG skiriamų lėšų.⁹¹ Panašios sąlygos garantuoja skaidrumą ir užtikrina daugiasektorinį įsitraukimą (angl. *multi-sector participation*) į VPS įgyvendinimą.

21 proc. VVG narių ir VPS administratorių nuomone, VVG teritorijoje nebuvo vykdomi projektai, kuriuos vykdo su VVG nariais artimai susiję asmenys. 24 proc. nuomone, tokie projektai sudaro iki 5 proc. Didžioji dalis (41 proc.) respondentų negalėjo įvertinti, kokią dalį visų vietos projektų sudaro su VVG nariais artimai susijusių asmenų projektai. 3 proc. mano, kad tokių projektų yra nuo 25 iki 50 proc. Dar 3 proc., kad daugiau nei 50 proc.

⁹¹ Hellenic Ministry of Rural Development and Food. 2012. Clear rules and methodologies to ensure multi-sector integration in local strategies. Better LEADER practices for Local Development Strategies Across the EU. No. 3. European Network for Rural Development. [Interaktyvus] https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/assets/pdf/leader-tool-kit/infosheet/03_infosheet.pdf. Žiūrėta: 2021 m. kovo 25 d.

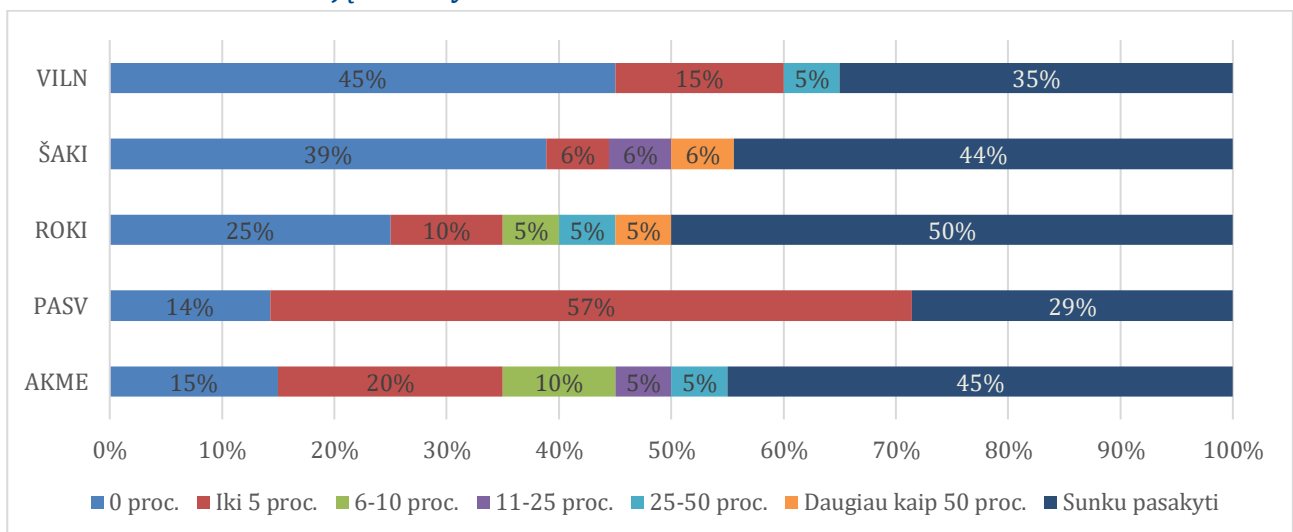
14 pav. VVG narių ir VPS administratorių nuomonė dėl dalies projektų, kuriuos vykdo su VVG nariais artimai susiję asmenys

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

Siekiant įvertinti, ar šiuo klausimu egzistuoja didelis skirtumas VVG viduje ir tarp VVG detalčiau išanalizuoti 5 daugiausiai atsakymų pateikusių VVG narių ir VPS administratorių atsakymai. Kaip ir visų respondentų atveju, didelė dalis atskirų VVG narių ir VPS administratorių šiuo klausimu neturėjo nuomonės. Ši dalis svyravo nuo 29 proc. Pasvalio r. VVG iki 50 proc. Rokiškio r. VVG. Didžiausia dalis (45 proc.) Vilniaus r. VVG narių nurodė, kad tokie projektai nėra įgyvendinami, taip pat palyginus didelės dalies (39 proc.) Šakių r. VVG narių nuomone tokie projektai nėra įgyvendinami. Iš detalčiau analizuotų VVG išskiria Pasvalio r. VVG - kiek daugiau nei pusė jos narių mano, kad su VVG nariais susijusių asmenų įgyvendinami projektai siekia iki 5 proc. Ir nėra nei vieno manančio, kad tokių projektų dalis gali būti didesnė. Iš esmės nuomonės labai stipriai nesiskiria ir VVG viduje, nevertinant tų, kurie neturėjo nuomonės, dažniausiai manoma, kad su VVG nariais susiję asmenys projektų neįgyvendina, arba tokia dalis sudaro iki 5 proc. Analizuojant pasirinktų VVG rezultatus, galima pastebėti, kad didesnėse VVG didesnė narių dalis nurodo, kad projektai, kuriuos vykdo su VVG nariais artimai susiję asmenys nėra įgyvendinami (Vilniaus r. VVG, Šakių r. VVG), o vidutinėse ir mažose VVG kiek didesnė dalis nurodo, kad tokie projektai įgyvendinami. Pavyzdžiui, 20 proc. Akmenės r. VVG narių nurodo, kad tokie projektai sudaro iki 5 proc. visų projektų, dar 10 proc. nurodo, kad sudaro 6-10 proc., po 5 proc., kad sudaro 11-25 proc. ar net iki 50 proc.

15 pav. VVG skirtumai vertinant kokia dalį visų projektų sudaro projektai, kuriuos vykdo su VVG nariais artimai susiję asmenys

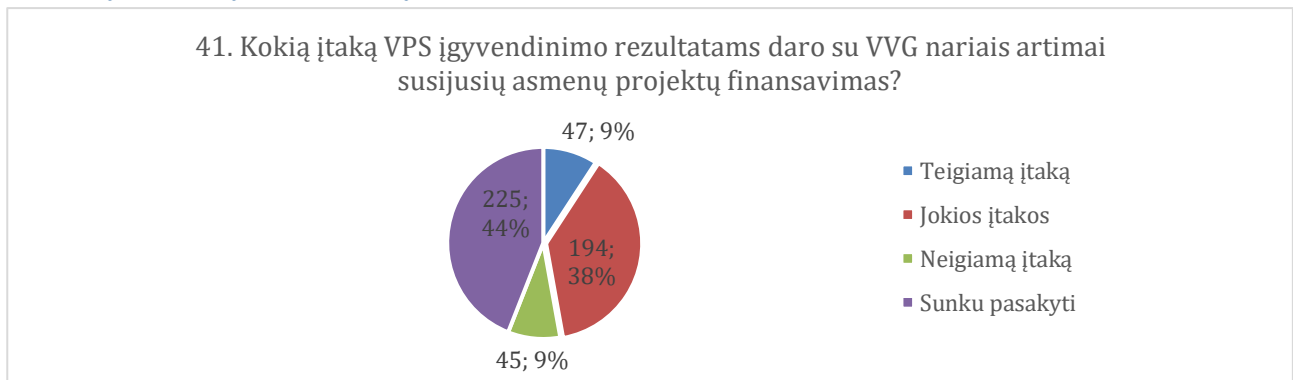

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

Daugumos VVG narių (38 proc.) nuomone su VVG nariais artimai susijusių asmenų projektų finansavimas neturi jokios įtakos VPS įgyvendinimo rezultatams (16 pav.). Visgi, didesnė dalis (44 proc.)

respondentų šiuo klausimu nuomonės neturėjo. Respondentų buvo prašoma plačiau pakomentuoti savo atsakymus apie susijusių asmenų vykdomus projektus. Dauguma respondentų pateikę atsakymus į atvirą klausimą nurodė, kad VVG teritorijose aktyviai veikiantys asmenys gana dažnai yra vienaip ar kitaip susiję, todėl labai svarbu laikytis taisyklių ir vengti interesų konflikto. Pastebima, kad kvietimai yra skelbiami viešai, paraiškas gali teikti visi norintys, o atsiradus interesų konfliktui susiję asmenys nuo projektų vertinimo nusišalina, todėl manoma, jog svarbiausia yra tai, jog projektas prisideda prie vietos plėtros. Visgi, buvo pateikta keletas atsakymų, kuriuose nurodoma, kad susijusiems asmenims yra sudaromos palankesnės sąlygos (pavyzdžiui, teikiamos išsamesnės konsultacijos, skiriama daugiau dėmesio).

16 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris į su VVG nariais artimai susijusių asmenų projektų finansavimą

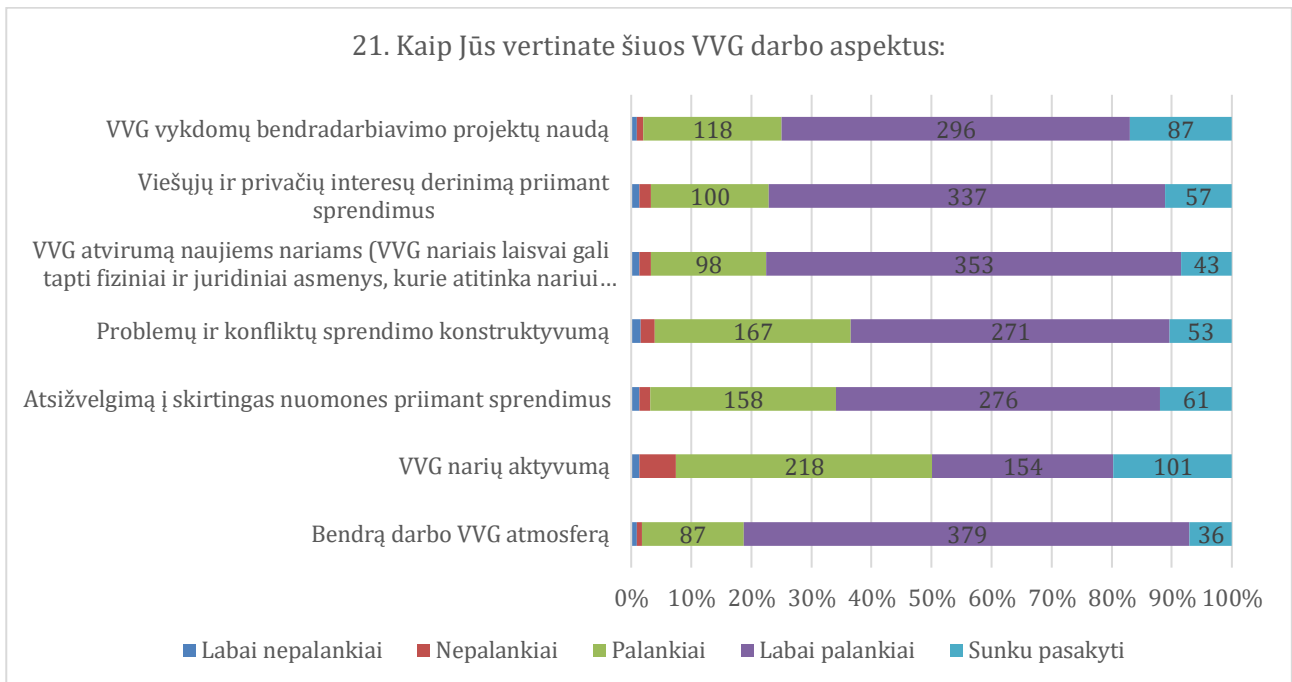
Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

LEADER metodo indėlis į pasitikėjimą ir partnerystę vietos lygiu. Partnerystės principo įgyvendinimas taip pat vertinamas pagal pasitikėjimo VVG laipsnį ir LEADER metodo indėlį į partnerystę VVG teritorijoje. VVG yra efektyviai veikianti partnerystė, jei ja pasitiki didžioji dalis jos narių, o LEADER metodas daro poveikį vietos gyventojų partnerystei. Nors VVG veikimas yra griežtai reglamentuotas dokumentuose, neskaidrus veiklos administravimas yra svarbi priežastis, mažinanti partnerių tarpusavio pasitikėjimą, bloginanti aplinką bendradarbiavimui bei viešosios paramos efektyvumą⁹². Skaidrus ir įtraukiantis valdymas ir finansavimas yra nemenkas iššūkis vietos plėtros administratoriams ir/ar aktyvintojams. Pasitikėjimo VVG laipsniui ir LEADER metodo indėliui į vietos partnerystę įvertinti naudojami duomenys, gauti VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausos metu.

Pasitikėjimą VVG atspindi VVG darbo aspektų vertinimas. Remiantis vykdytos apklausos duomenimis, dauguma VVG narių ir VPS administratorių (91 proc.) labai palankiai ir palankiai vertina bendrą darbo VVG atmosferą, 88 proc. – VVG atvirumą naujiems nariams, 86 proc. – viešųjų ir privačių interesų derinimą priimant sprendimus bei problemų ir konfliktų sprendimo konstruktyvumą. Šie rezultatai leidžia manyti, kad VVG vykdoma veikla yra pasitikima, viešieji ir privatūs interesai yra derinami tinkamai, o problemos sprendžiamos konstruktyviai.

⁹² ECA (European Court of Auditors), 2010. Implementation of the LEADER approach for rural development. Special Report No. 5. P. 110.

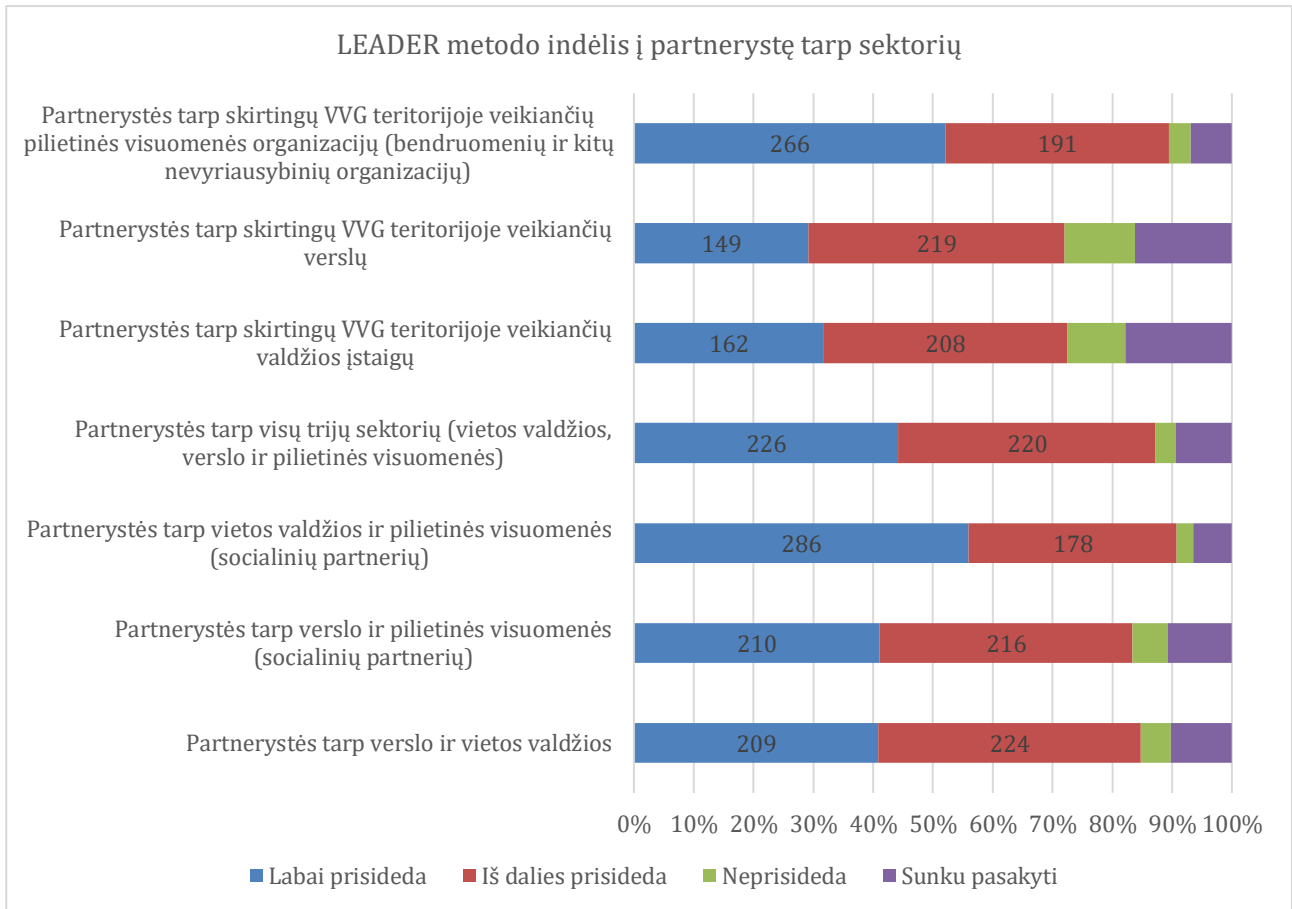
17 pav. VVG darbo aspektų vertinimas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausos rezultatai rodo, kad LEADER metodas daugiausiai prisideda prie partnerystės tarp vietos valdžios ir pilietinės visuomenės (socialinių partnerių) (taip mano 90 proc. respondentų, iš kurių 37 proc. mano, kad prisideda iš dalies). LEADER metodas taip pat prisideda prie partnerystės tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių pilietinės visuomenės organizacijų (bendruomenių ir kitų nevyriausybinų organizacijų) (taip mano 89 proc. respondentų, iš kurių 38 proc., mano, kad prisideda iš dalies). Didelė dalis (86 proc., iš kurių 43 proc. mano, kad prisideda iš dalies) mano, kad LEADER metodas prisideda prie partnerystės tarp visų trijų sektorių (vietos valdžios, verslo ir pilietinės visuomenės), 85 proc. (iš kurių 43 proc. mano, kad prisideda iš dalies) mano, kad prisideda prie partnerystės tarp verslo ir vietos valdžios. Mažiausia dalis respondentų pritaria, kad LEADER metodas prisideda prie partnerystės su kitų šalių VVG.

18 pav. LEADER metodo indėlis į partnerystę vietos lygiu – VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris (22 klausimas)

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

Principo įgyvendinimas taip pat vertintas atliekant atvejo studijas. Atvejo studijos pateiktos ataskaitos 7 priede, o jų rezultatai apibendrinti ataskaitos 8 ir 9 prieduose.

4.4 INOVACIJŲ PRINCIPAS

Inovacija yra LEADER metodo „prekės ženklas“⁹³. LEADER metodas sudaro realias galimybes kaimo vietovėms diegti inovacijas. Inovatyvumas yra esminis požymis, jog veikla yra efektyvi ir kuria didelę pridėtinę vertę. Visgi, Žemės ūkio ministerija, 2014 m. atlikusi LEADER metodo vertinimą, konstatavo, kad praktikoje inovatyvumas yra deklaratyvus, t. y. formaliai aprašytas, tačiau realiai sunkiai įgyvendinamas⁹⁴.

Bendrijų nuostatų reglamente⁹⁵ nustatyta, kad inovacijos yra vietos mastu, t. y. naujovės VVG teritorijoje. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programos investicinių priemonių projektų inovatyvumo vertinimo metodikoje (toliau – Projektų inovatyvumo vertinimo metodika) inovacija apibrėžiama, kaip „projekte numatyta nauja technologija, idėja ar metodas naujiems procesams, technologijoms, techninėms priemonėms, žaliavoms ir produktams sukurti arba esamiems tobulinti“⁹⁶.

⁹³ ENRD, 2020a. Local partnerships: precious principles and concerns about the future. EU Rural Review: LEADER achievements, No.29. P.18.

⁹⁴ ŽŪM, 2014. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita. Vilnius: ŽŪM. P. 132.

⁹⁵ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013.

⁹⁶ LR žemės ūkio ministro 2015 m. gegužės 4 d. įsakymas Nr. 3D-343 Dėl vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių patvirtinimo.

VPS rengimo instrukcijoje⁹⁷ numatyta, kad „inovacijos turi būti suprantamos plačiąja prasme“. Tai yra suradimas naujų socialinių, ekonominių, aplinkosauginių ar technologinių sprendimų VVG teritorijos poreikiams patenkinti. Tai sudaro palankesnes sąlygas vietos plėtros projektams būti inovatyviems. Tačiau kartu tai sudaro prielaidas, kad inovacijos plačiąja prasme neturės didesnio poveikio kuriamai vietos pridėtinei vertei, t. y. jeigu inovacija bus laikoma tik tai, kas yra nauja VVG teritorijoje, tačiau ne nauja nacionaliniu mastu, tuomet tokios inovacijos įtaka vietos pridėtinei vertei yra mažesnė.

EBPO⁹⁸ išskiria keturias inovacijų kaimo vietovėse ypatybes:

- 1) žmogiškojo kapitalo plėtra;
- 2) finansinių paslaugų prieinamumas;
- 3) ryšių ir technologijų atskirties nuo miesto mažėjimas;
- 4) institucinė pažanga ir bendradarbiavimo aplinka.

Inovacijų principas yra įgyvendinamas, jei bent vienoje iš šių ypatybių yra pasiekiamas rezultatas. EBPO pateikia konkrečių pavyzdžių, kaip gali būti skatinamos inovacijos kaimo vietovėse tiek įgyvendinant vietos projektus, tiek vykdant VVG veiklą. Pavyzdžiui, socialinės inovacijos siekiantis projektas skatina vietovės žmogiškojo kapitalo plėtrą, kuria paklausą naujų finansinių priemonių kūrimui, daro poveikį esamai institucinei sąrangai, telkiant vietos išteklius spręsti vietos problemas. Kitas inovacijų pavyzdys yra inovacijų komandų kūrimas, kuris nėra vietos plėtros projekto įgyvendinimo kriterijus, o VVG veiklos kriterijus. Inovacijų komandos skatina naujovišką bendravimą, kuria naujas patirtis bei formuoja naujas organizacines formas, tokias kaip specialių komandų, mokymų ar renginių organizavimas. Taip yra siekiama padėti kurti inovatyvius projektus, formuoti inovatyvių projektų paraiškas bei teikti pagalbą jau įgyvendinamai inovacijai.

Lietuvoje Projektų inovatyvumo vertinimo metodikoje inovacijos yra skirstomos į keturias kategorijas: 1) produkto, paslaugos inovacija, 2) technologinio proceso inovacija (modernizacija), 3) organizacinė inovacija ir 4) inovacijų partnerystė⁹⁹. Organizacinė inovacija yra siejama su veiklos valdymo metodų patobulinimu. Inovacijų partnerystė yra suprantama kaip asmenų jungtinė veikla, kurios metu kuriami nauji procesai, produktai ar paslaugos.

Siekiant tinkamai įgyvendinti inovatyvumo principą, VVG turi rasti novatoriškas bendradarbiavimo formas, diegti inovatyvius sprendimus, skirti specialų dėmesį šių inovacijų viešinimui ar imtis kitų veiksmų, kurie skatintų inovacijų kūrimą, panaudojimą ir sklaidą¹⁰⁰. Paprastai vietos projektuose numatoma kurti regioninius produktus, susietus su vietos kultūra ar istorijos paveldu bei orientuotus į turizmą ir edukacijas. Inovatyvios bendradarbiavimo formos gali būti vietos gamintojų ir bendruomenių bendros iniciatyvos, socialinio verslo vystymas ir kt.

Vietos projektų inovatyvumo vertinimas. Inovatyvumo kriterijus gali būti taikomas vietos projektų atrankai. 42 iš 49 VVG nurodė, kad toks kriterijus vietos projektų atrankai yra taikomas. Vietos projektų inovatyvumo vertinimas nėra lengva užduotis VVG. VVG administracijų atstovų buvo prašoma nurodyti, ar VVG sudėtinga įvertinti vietos projektų inovatyvumą (1 - visai nesudėtinga; 5 - labai sudėtinga). Tik 33 proc. respondentų rinkosi atsakymus nesudėtinga ir visai nesudėtinga. Kiti 33 proc. rinkosi atsakymą „Sunku pasakyti“, o trečdalis manė, kad vietos projektų inovatyvumo vertinimas nėra sudėtingas. Paklausti, kas palengvintų vietos projektų inovatyvumo vertinimą VVG administracijų atstovai dažniausiai akcentavo išorės ekspertų ir NMA metodinę pagalbą, mokymus, taip pat minėjo vertinimo metodikos aiškumą, pritaikymą LEADER projektams, konsultacijas individualiais klausimais,

⁹⁷ LR žemės ūkio ministro 2015 m. gegužės 4 d. įsakymas Nr. 3D-343 Dėl vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių patvirtinimo.

⁹⁸ OECD, 2006. The new rural paradigm: policies and governance. OECD Rural Policy Reviews. Paris: OECD Publishing.

⁹⁹ LR žemės ūkio ministro 2014 m. gruodžio 2 d. įsakymas Nr. 3D-918 Dėl Lietuvos Kaimo plėtros 2014-2020 metų programos investicinių priemonių projektų inovatyvumo vertinimo metodikos patvirtinimo.

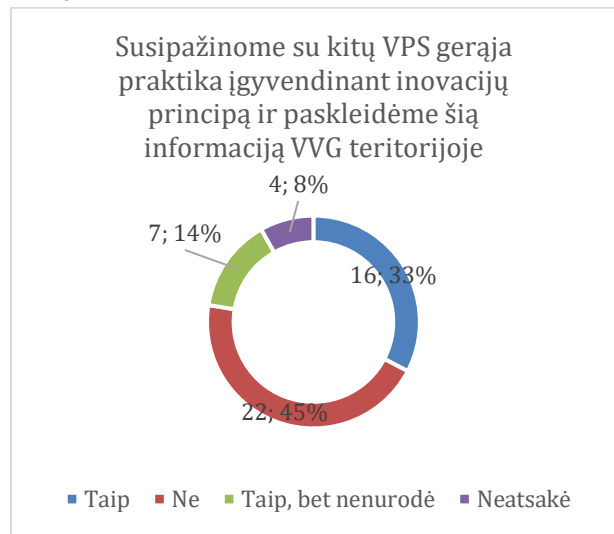
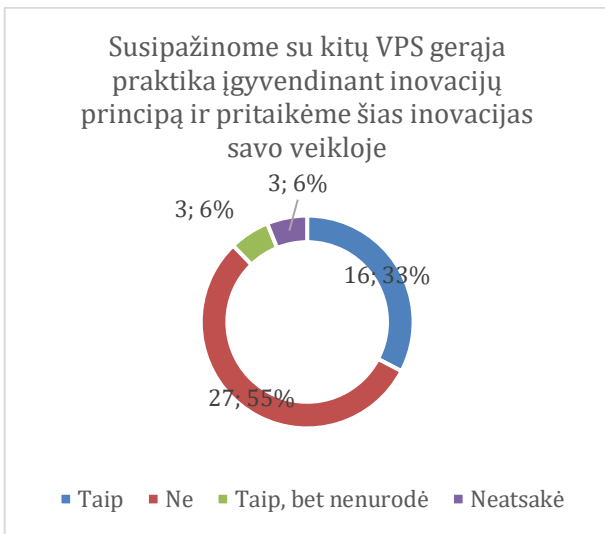
¹⁰⁰ LR žemės ūkio ministro 2015 m. gegužės 4 d. įsakymas Nr. 3D-343 Dėl vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių patvirtinimo.

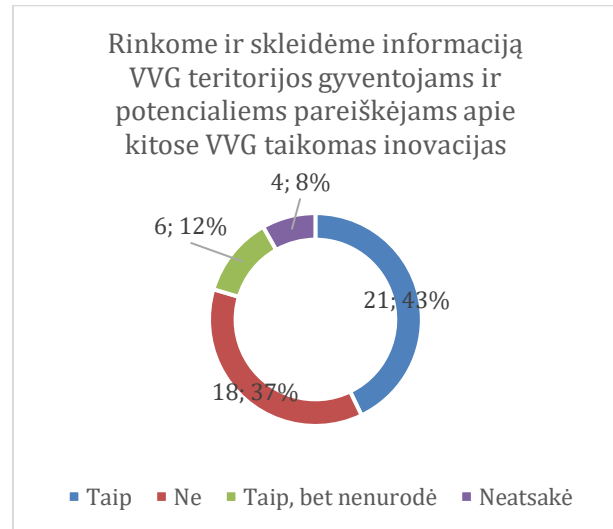
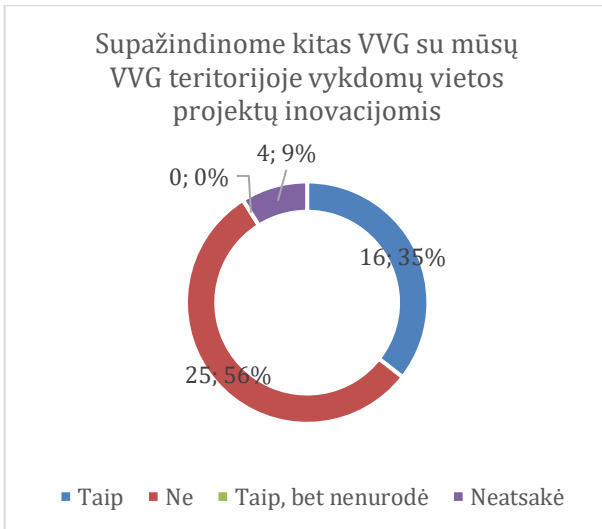
aiškesnius, detalesnius kriterijus, ką laikyti inovacija. Pasitaikė ir originalesnių idėjų, pavyzdžiui, pateikti seniūnijų pažymas, ar teritorijoje projekto idėja yra inovatyvi; dokumentų ir nuomonių suderinimas tarp skirtingų institucijų, kas tai yra inovacija. Buvo siūlymų atsisakyti inovacijų vertinimo teritorinės ribos. Šiuo metu vietos projektų inovatyvumą visose VVG vertina VVG administracijos darbuotojai, tačiau VVG atstovai norėtų daugiau išorės ekspertų pagalbos.

Su inovacijomis susijusios VVG administracijų veiklos. VVG administracijų atstovų buvo klausiama, kokias su inovacijomis susijusias veiklas VVG administracija vykdė nuo VPS įgyvendinimo pradžios (žr. 19 pav.). 33 proc. VVG nurodė susipažinę su kitų VVG gerąja praktika ir pritaikę šias žinias savo veikloje. Tiek pat VVG (16 arba 33 proc.) susipažino su kitų VVG gerąja praktika ir paskleidė šią informaciją VVG teritorijoje. 16 VVG supažindino kitas VVG su savo teritorijoje vykdomomis inovacijomis. 21 VVG (43 proc.) rinko ir skleidė informaciją VVG teritorijos gyventojams ir potencialiems pareiškėjams apie kitose VVG taikomas inovacijas.

VVG savo tinklalapiuose ar Facebook paskyrose skelbė informaciją apie geruosius projektų pavyzdžius, kurie gavo nacionalinę paramą kaimo bendruomenių veiklai ar kitokią paramą, arba kurie yra pavyzdiniai projektai visai Europai. Be to, kaip geroji praktika buvo ir blogųjų vietos projektų pavyzdžių sklaida, siekiant, kad ateityje tokių praktikų neliktų. Taip pat buvo skelbiama informacija apie nemokamas mobiliąsias aplikacijas ar programėles, skirtas bendradarbiavimui, internetinei reklamai ar rėmėjų paieškai, kurios gali būti naudingos VVG veikloje, dalinosi pažangiomis kaimo plėtros idėjomis (pavyzdžiui, teminių kaimų idėja, pažangaus kaimo idėja, lėto miesto idėja, socialinio ar bendruomeninio verslo pavyzdžiai, paslaugų atgaivinimo kaimo vietovėse pavyzdžiai ir kt.), kitų Europos ar Lietuvos vietos bendruomenių iniciatyvomis (pavyzdžiui, kovojant su COVID-19 grėsmėmis, padedant kaimynams, nuosavų bibliotekų dalijimusi ir kt.).

19 pav. Su inovacijomis susijusios VVG administracijų veiklos (11.7 klausimas)

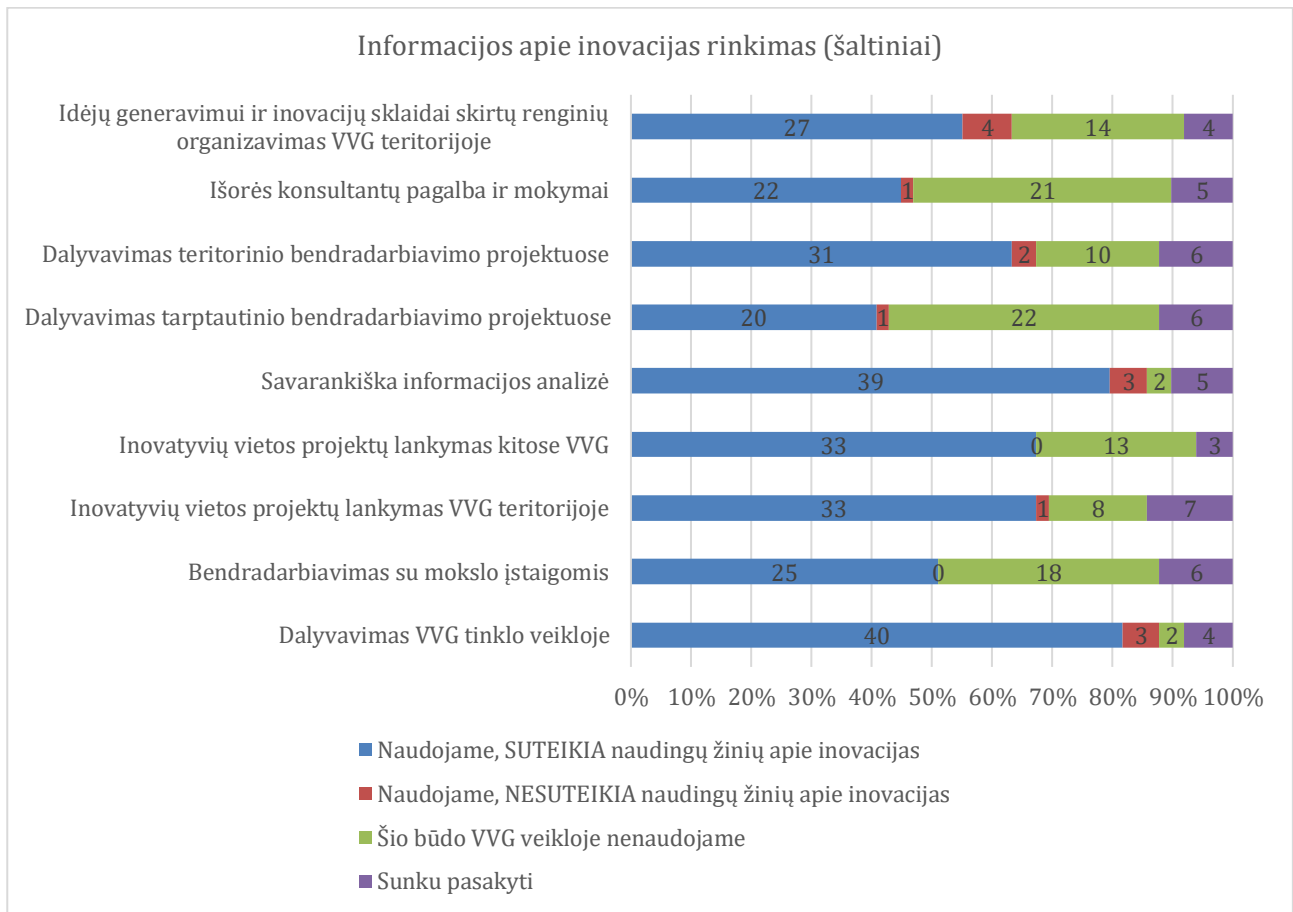

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administracijų atstovų apklausa.

8 VVG nurodė įdiegę **VVG veiklos inovacijas**. Paprašytos nurodyti, kokios tai inovacijos, kai kurios VVG nurodė ne VVG veiklos, o vietos projektų inovacijas. Tai rodo, kad VVG vis dar trūksta supratimo, kas gali būti laikoma inovacijomis VVG teritorijoje ir kaip jas skatinti. Kauno r. VVG nurodė pirmoji Lietuvoje pradėjusi organizuoti gyvas (angl. *live*) nuotolines konsultacijas potencialiems pareiškėjams. Nuorodos ir prisijungimai skelbiami viešai ir bet kas nurodytu laiku gali prisijungti prie konsultacijos. Kauno r. VVG taip pat pasidalino patirtimi su kitų VVG kolegomis, kaip visus VVG administracinius dokumentus sistemina elektroninėje erdvėje „debesyje“. Panevėžio r. VVG taip pat taiko organizacines inovacijas – įvairių platformų (programų ir būdų) taikymas organizuojant nuotolinius renginius, susirinkimus, darbo susitikimus, konsultuojant potencialius pareiškėjus. Taip pat taikoma dokumentų valdymo inovacija – projektų apskaitos programos naudojimas ir OneDrive naudojimas nuo 2016 m. Kaišiadorių r. VVG naudoja *Slack* platformą, skirtą darbo organizavimui ir komunikacija organizacijos viduje. Nuotolinius darbo metodus kaip VVG veiklos inovaciją nurodė ir Skuodo r. VVG.

Informacijos apie inovacijas rinkimas. VVG administracijų atstovų buvo klausiama, kokiais būdais VVG renka informaciją apie inovacijas ir semiasi inovacijų principo įgyvendinimui aktualių žinių (žr. 20 pav.). VVG atstovai nurodė, kad dažniausiai informaciją apie inovacijas gauna iš VVG tinklo ir savarankiškai analizuodami įvairių susijusių informaciją. Antroje vietoje yra inovatyvių vietos projektų lankymas tiek VVG teritorijoje, tiek lankantis kitose VVG. Bendradarbiavimą su mokslo įstaigomis ir tarptautinio bendradarbiavimo projektus ir išorės konsultantų pagalbą naudojančios nurodė mažiau VVG, tačiau tos, kurios šiuos kanalus naudoja, mano, kad jie suteikia naudingos informacijos. Kaip rečiau naudingų žinių suteikiantis informacijos gavimo būdas nurodytas idėjų generavimui ir inovacijų sklaidai skirtų renginių organizavimas VVG teritorijoje. Didelė VVG dalis nesinaudoja išorės konsultantų pagalba ir tarptautinio bendradarbiavimo projektais kaip priemone informacijai apie inovacijas rinkti. Bendradarbiavimo su mokslo įstaigomis taip pat nenaudoja didelė dalis VVG.

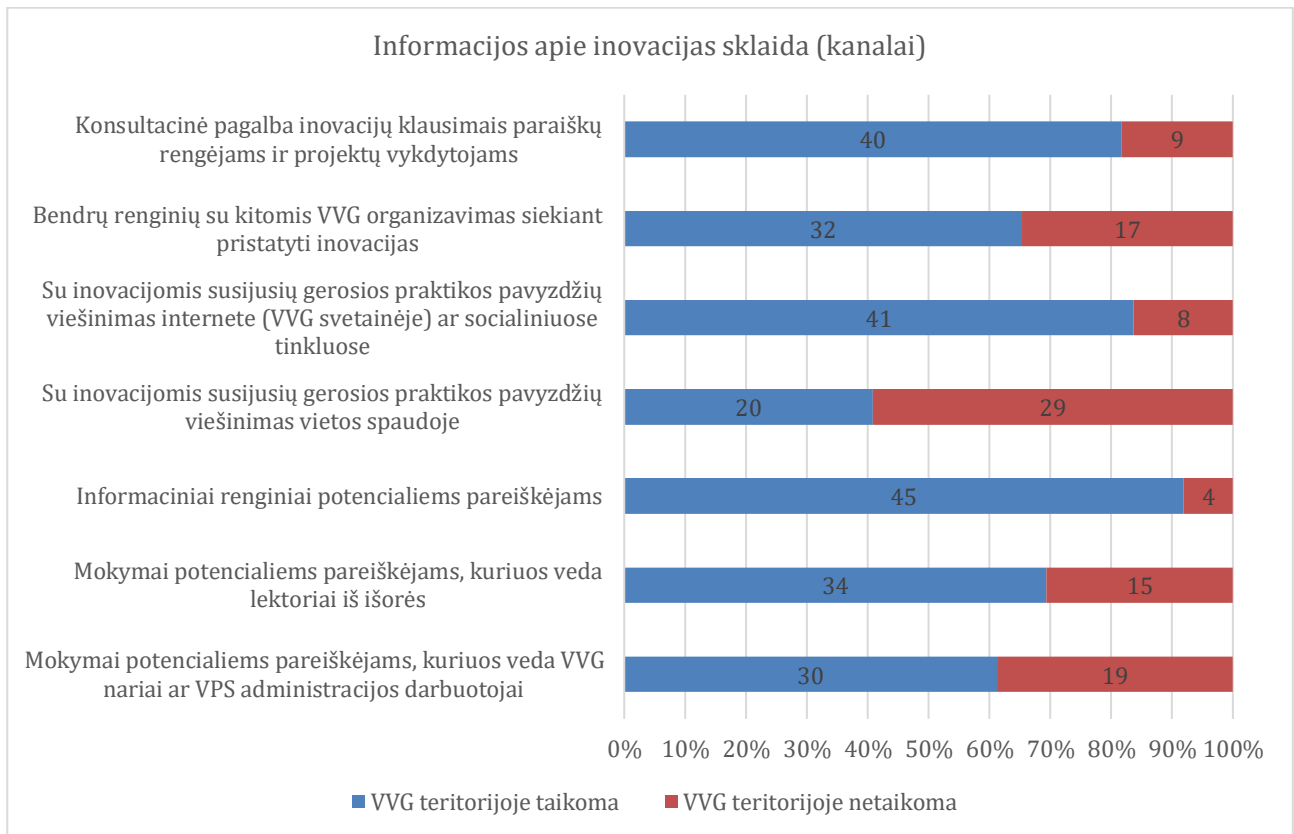
20 pav. VVG naudojami informacijos apie inovacijas šaltiniai

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administracijų atstovų apklausa.

Informacijos apie inovacijas sklaida. VVG administracijų atstovų buvo klausiama, kokiais būdais VVG renka informaciją apie inovacijas ir semiasi inovacijų principo įgyvendinimui aktualių žinių (žr. 21 pav.). Informacijos apie inovacijas sklaidai VVG dažniausia organizuoja informacinius renginius potencialiems pareiškėjams (45 iš 49 VVG), VVG interneto svetainėje ir socialiniuose tinkluose viešina su inovacijomis susijusius gerosios praktikos pavyzdžius (41 iš 49 VVG), teikia konsultacinę pagalbą inovacijų klausimais paraiškų rengėjams ir projektų vykdytojams (40 iš 49). Mažiausiai populiarus informacijos apie inovacijas sklaidos būdas (naudoja 20 iš 49 VVG) – informacijos viešinimas vietos spaudoje.

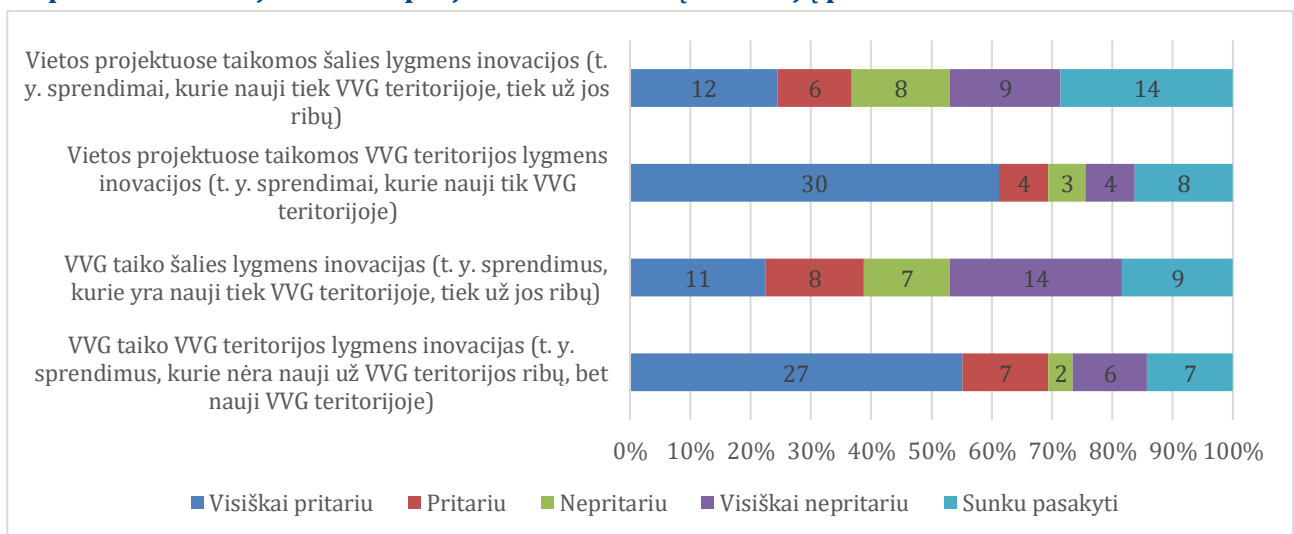
21 pav. VVG naudojami informacijos apie inovacijas sklaidos kanalai

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administracijų atstovų apklausa.

Inovacijų pobūdis. VVG administracijų atstovų taip pat buvo prašoma nurodyti, kokio pobūdžio inovacijos taikomos VVG veikloje ir vietos projektuose (VVG teritorijos lygmens ar šalies lygmens; žr. 22 pav.). VVG atstovų nuomone vietos projektuose dažniau taikomos VVG teritorijos lygio inovacijos, o ne sprendimai, kurie būtų nauji visoje šalies teritorijoje. Tai būdinga ir VVG veiklai.

22 pav. VVG veikloje ir vietos projektuose taikomų inovacijų pobūdis

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administracijų atstovų apklausa.

Inovacijos vietos projektuose. Finansuojant vietos projektus prie ES kaimo plėtros politikos 1A tikslinės srities suplanuota prisidėti 25-iose VVG. Patvirtintų projektų vertinamuoju laikotarpiu buvo 12-oje VVG, o baigtų projektų – tik 9-iose VVG. Vertinant pagal suplanuotą ir baigtų vietos projektų

rodiklius pagal šią tikslinę sritį vertinamuoju laikotarpiu buvo pasiektas mažiausias rezultatyvumas – tik 18 proc. (baigta tik 17 projektų). Kita vertus, inovacijos yra ir horizontali sritis, todėl VVG buvo prašoma nurodyti, kokie projektai prisideda prie šio horizontalaus principo įgyvendinimo. Iš 1535 vertintų vietos projektų 207 vietos projektai (13 proc.), VVG nuomone, yra susiję su inovacijomis. Iš 877 vertinamuoju laikotarpiu baigtų vietos projektų tik 17 vietos projektų VVG priskyrė 1A tikslinei sričiai (inovacijų skatinimas), tačiau tik vienas iš šių projektų pačių VVG buvo įtrauktas į sąrašą projektų, kuriuose buvo diegiamos inovacijos. Į projektų, kuriuose buvo diegiamos inovacijos sąrašą VVG įtraukė 207 projektus. Įgyvendinant šiuos projektus buvo įdiegta daugiau kaip 200 įvairaus pobūdžio inovacijų.

Tarp įdiegtų inovacijų dominuoja **įrangos**, kurios niekas neturėjo VVG teritorijoje, įsigijimas. Tokios įrangos pagrindu buvo sukurtos naujos paslaugos vietos gyventojams. Pavyzdžiui, buvo įsigyta ASIC (angl. *Application-Specific Integrated Circuit*) įranga, kuri sukurta specialiai sudėtingų uždavinių skaičiavimams. Vienos įdomiausių inovatyvių **paslaugų**, sukurtų Lietuvos VVG teritorijose, yra prekyba karštu maistu iš prekybos aparatų ir drabužių projektavimas su naujos kartos kompiuterine technologija. Žinoma, didelis vietos projektų dėmesys buvo skirtas turizmui inovatyvioms paslaugoms – virtualaus turo sukūrimas, turistams skirtų mobiliųjų aplikacijų kūrimas, QR kodų naudojimas ant turistų traukos objektų ir kt. Lietuvos VVG taip pat kūrė inovatyvius maisto produktus (pavyzdžiui, avių pieno ledus, naujo pašteto receptą) ir statybines medžiagas ar įrengimus (pavyzdžiui, struktūrinės izoliacinės plokštės (SIP), gręžtinių pamatų gamyba CFA technologija). Vienos įdomiausių **technologinio proceso** inovacijų buvo tradiciniam kepinui sukurta ir pritaikyta sveikesnė technologija, mažinant cukraus kiekį ir naudojant viso grūdo miltus, ultragarsinė šaldymo technologija, vibroseperatoriaus komplektas su CIP ir inovatyvia ultragarsine valymo sistema ir moderni uždarnos recirkuliacinės sistemos įranga žuvies mailiaus auginimui. Santykinai nedaug buvo skiriama dėmesio **organizacinėms inovacijoms**. Vienas įdomiausių organizacinės inovacijos pavyzdžių buvo įrengta problemų ir idėjų dėžė-siena, kuri skirta anonimiškai išreikšti lūkesčius, esančias problemas, idėjas.

Principo įgyvendinimas taip pat vertintas atliekant atvejo studijas. Atvejo studijos rezultatai pateiktos ataskaitos 7 priede, o jų rezultatai apibendrinti ataskaitos 8 ir 9 prieduose.

4.5 INTEGRUOTO POŽIŪRIO PRINCIPAS

Siekiant spręsti sudėtingas (kompleksines) vietos problemas, tenka daryti dideles investicijas. Esant mažiems ar retiems ištekliams, o tai yra būdinga kaimiškoms vietovėms, kyta didelis iššūkis, kaip tokias problemas spręsti. Vienas iš galimų sprendimo būdų yra neplanuoti vieno didelio projekto, o vykdyti eilę vienas kitą papildančių mažų projektų. Taip yra sukoncentruojami vietos ištekliai ir pasiekiamas kompleksinis sprendimas. Kiti sprendimo būdai – naudotis efektyvia sąveika tarp įvairių vietos veikėjų (horizontalūs ryšiai) arba tarp produkto tiekimo grandžių (vertikalūs ryšiai). Veiksmai, kurie yra tarpusavyje derinami ir vienas kitą papildoma, sukuria vietos specifinius pranašumus¹⁰¹. Integruoto požiūrio principu yra skatinama imtis tarpusavyje suderintų ir vienas kitą papildančių veiksmų.

Veiksmų integruotumas yra vienas iš sunkiausiai įgyvendinamų principų LEADER programoje. Nedaugelis VVG galėtų pasigirti rezultatyviu šio principo įgyvendinimu¹⁰². Dažnai integruotumas susiejamas su partneryste, kuomet skirtingų interesų atstovai bendrai tarpusavyje sprendžia organizacinius klausimus. Tačiau integruotos interesų atstovų tarpusavio sąveikos, kuri paprastai yra būdinga organizaciniame ar politiniame lygmenyje, trūksta vykdomosiose veiklose (pavyzdžiui, įgyvendinant vietos projektus).

Integruotumas reikalauja plataus vietos gyventojų įsitraukimo (angl. *wide participation*), o tai yra nemažas iššūkis VVG. Daugeliui VVG 2014–2020 m. programavimo laikotarpis yra antras programavimo

¹⁰¹ European Commission, 2018. Guidance for Member States and Programme Authorities on Community-led Local Development in European Structural and Investment Funds. Version 4. P.62.

¹⁰² ECA (European Court of Auditors), 2010. Implementation of the LEADER approach for rural development. Special Report No. 5. P. 110.

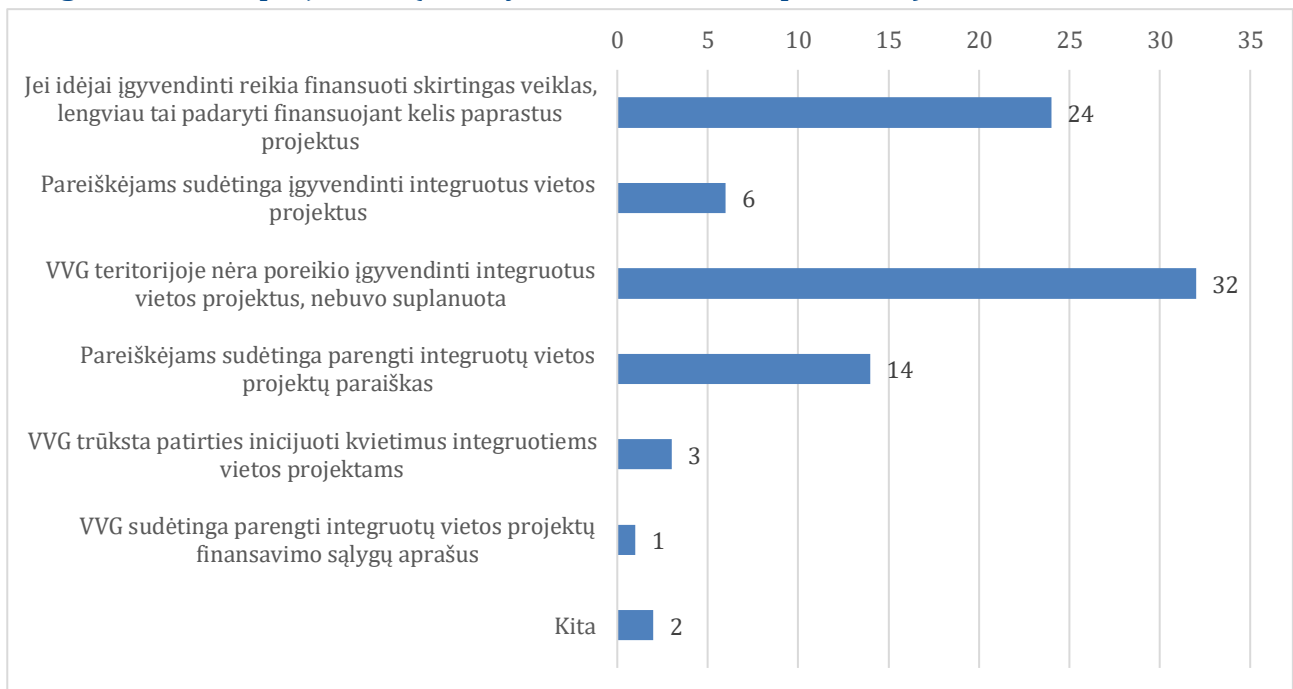
laikotarpis (nors pačiai LEADER programai jau 30 metų), todėl užtikrinti platų vietos gyventojų įsitraukimą į vietos plėtros strategijos įgyvendinimą yra sudėtinga¹⁰³.

VPS yra numatyti veiksmai, kuriais siekiama tarpusavyje susieti VPS priemonių įgyvendinimą. Vienas iš dažniausiai VPS minimų integravimo veiksnių yra kvietimų teikti vietos plėtros projektų paraiškas pagal atskiras VPS priemones yra išdėstymas laike, atsižvelgiant į logiką ir finansinius išteklius.

Prie integruoto požiūrio įgyvendinimo turi prisidėti **integruoti vietos projektai**. Paprastais vietos projektais laikomi vietos projektai, kurie prisideda prie vienos ES kaimo plėtros prioriteto tikslinės srities įgyvendinimo, o integruotais – vietos projektai, kurie prisideda prie daugiau negu vienos ES kaimo plėtros prioriteto (-ų) tikslinės srities įgyvendinimo. Visgi, VPS administracijų atstovų apklausos duomenimis, vertinamuoju laikotarpiu VVG neskelbė kvietimų teikti integruotų vietos projektų paraiškas. Zarasų r.-Visagino VVG nurodė, kad tokie kvietimai buvo skelbti ir buvo gauta paraiškų, tačiau telefonu patikslino, kad tai buvo ne integruoti vietos projektai, o socialinio ir bendruomeninio verslo projektai. Taigi, nei viena VVG neskelbė kvietimų teikti integruotų vietos projektų paraiškas.

VPS administracijų atstovų taip pat buvo klausiama, kodėl nebuvo kvietimų teikti integruotus vietos projektus ir prašoma nurodyti 3 svarbiausias priežastis. Kvietimų integruotų vietos projektų paraiškoms teikti neskelbusios VVG dažniausiai nurodė, kad VVG teritorijoje nėra poreikio įgyvendinti integruotus vietos projektus ir tokie projektai nebuvo suplanuoti VPS. VVG administracijų atstovai taip pat dažnai teigė, kad kai idėjai įgyvendinti reikia finansuoti skirtingas veiklas, paprasčiau tai atlikti finansuojant kelis paprastus projektus. Į dažniausiai nurodytų priežasčių trejetuką taip pat pateko tai, kad pareiškėjams sudėtinga parengti integruotų vietos projektų paraiškas ir (arba) įgyvendinti tokius projektus.

23 pav. VVG administracijų atstovų atsakymai į klausimą „12.3. Kodėl nebuvo kvietimų teikti integruotus vietos projektus? (nurodykite 3 svarbiausias priežastis)“

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administracijų atstovų apklausa.

¹⁰³ Hellenic Ministry of Rural Development and Food. 2012. Clear rules and methodologies to ensure multi-sector integration in local strategies. Better LEADER practices for Local Development Strategies Across the EU. No. 3. European Network for Rural Development.

Prie integruoto požiūrio įgyvendinimo turi prisidėti ir tie vietos projektai, kurie yra įgyvendinami su partneriais iš skirtingų sektorių. Taip yra užtikrinamas VPS daugiasektorinis įgyvendinimas. Remiantis Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. atvejų studijų rezultatais, pastebima, kad su partneriais yra įgyvendinami ne pelno projektai, kurie skirti viešųjų pastatų ar kitos viešosios infrastruktūros sutvarkymui, jaunimo aktyvinimui ir užimtumui skatinti, pilietiškumo ugdymui ir kt. Šiose VVG su partneriais įgyvendinamų vietos projektų dalis nuo visų vietos projektų svyravo nuo 21% Alytaus r. VVG atveju iki 55% Kauno r. VVG atveju. Taigi, projektų daugiasektoriškumas VVG yra gana skirtingas.

Prie integruoto požiūrio įgyvendinimo prisideda ir vietos projektai, kurie atitinka vietos darnios plėtros atrankos kriterijų. Šie vietos projektai sprendžia daugiau kaip vienos srities (pavyzdžiui, ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės) problemas. Remiantis Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. atvejų studijų rezultatais, nustatyta, kad vietos darnios plėtros atrankos kriterijų per 2016-2020 metus taikė Alytaus r. VVG. Pagal šį atrankos kriterijų balų buvo suteikta 21 vietos projektui Alytaus r. VVG (75% visų finansuotų vietos projektų).

Prie integruoto požiūrio įgyvendinimo prisideda ir socialinio ar bendruomeninio verslo vietos projektai. Šių projektų metu sprendžiami ekonominio aktyvumo ir socialinių problemų iššūkiai. Per 2016-2020 metus VVG skyrė daug dėmesio socialinio verslo mokymams, informacijos apie socialinio verslo geruosius pavyzdžius sklaidai, o pagal NVO verslo, socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimui ir plėtrai skirtas VPS priemonės ir veiklos sritis buvo baigti įgyvendinti 45 vietos projektai 19-kos VVG teritorijose.

Integruoto požiūrio principo įgyvendinimas taip pat vertintas atliekant atvejo studijas. Atvejo studijos pateiktos ataskaitos 7 priede, o jų rezultatai apibendrinti ataskaitos 8 ir 9 prieduose.

4.6 TINKLAVEIKOS IR BENDRADARBIAVIMO PRINCIPAS

Kaimo vietovės pasižymi mažu gyventojų tankiu, dideliais susisiekimo kaštais ir nedideliu gyventojų skaičiumi, todėl vietos rinkos yra mažos, o verslas paremtas smulkiu ir vidutiniu verslu. Dėl to kaimo vietovėse ne taip greitai sklinda žinios ir informacija, kaip tai vyksta miestuose¹⁰⁴. Žinios ir patirtis konceptualiai yra skaidomos į dvi grupes: vidines arba vietos žinias (žinias, kurias turi vietos gyventojai ar organizacijos) ir išorines žinias (žinias, kurias turi likusio pasaulio gyventojai ar organizacijos). Siekiant įveikti vietos žinių ir patirties trūkumą, reikia bendrauti ir kooperuotis su gyventojais ir/ar organizacijomis už VVG teritorijos ribų (t. y. su išoriniais veikėjais). Tinklaveikos principu skatinami įvairūs bendradarbiavimo būdai ir kanalai (pvz., asmeniai ryšiai, bendradarbiavimo tinklai, specialios komandos ir pan.), kur dalinamasi išmoktomis pamokomis ar gerosios praktikos pavyzdžiais.

Tinklaveika veikia kaip sudėtingų ir įvairių sąveikų tarp žmonių ir organizacijų kompozicija, kurioje potencialiai yra sukaupta gausus kiekis išteklių¹⁰⁵. Periferinių regionų atveju¹⁰⁶ tai yra pagrindinis būdas įgyti trūkstamų žinių ar spręsti sudėtingas užduotis bei sudaro pagrindą inovatyviems sprendimams¹⁰⁷. Efektyvi tinklaveika yra puiki priemonė į rečiau apgyvendintas vietoves pritraukti verslus, kurie yra imlūs žinioms ir tarpusavio sąveikai. Tačiau žiniomis dalijamasi bei intensyviai mokomasi tokiose tinklaveikose, kurios paremtos tarpusavio pasitikėjimu ir intensyviu bendravimu¹⁰⁸. Todėl neužtenka tik dalyvauti tinklinėse organizacijose. Efektyvus bendradarbiavimas reikalauja intensyvių pastangų ir rezultato aiškumo.

¹⁰⁴ OECD, 2014. Innovation and modernising the rural economy. OECD Rural Policy Review. OECD Publishing.

¹⁰⁵ Copus, A. and Skuras, D. 2006. Business Networks and Innovation in Selected Lagging Areas of the European Union: A Spatial Perspective. European Planning Studies 14 (1), p.79–93

¹⁰⁶ Graffenberger, M. 2019. Bypassing Structural Shortcomings: Innovative Firms in Peripheral Regions. In Regional and local development in times of polarisation: re-thinking spatial policies in Europe. (eds. Lang, T. & Gormar, F.). New Geographies of Europe. Palgrave Macmillan. P. 287-317.

¹⁰⁷ Fitjar, R.D. and Rodríguez-Pose, A. 2016. Nothing Is in the Air. Growth and Change 48 (1), p. 22–39.

¹⁰⁸ Ozman, M. 2009. Inter-Firm Networks and Innovation: A Survey of Literature. Economics of Innovation and New Technology 18 (1), p. 39–67.

Bendradarbiavimas gali vykti projektų pagrindu šalies viduje (teritorinis bendradarbiavimas) arba tarp VVG iš skirtingų šalių (tarptautinis bendradarbiavimas)¹⁰⁹. Dirbant kartu su užsienio partneriais ne tik įgyjama naujų žinių ir naujo supratimo, bet ir atsiranda stipresnės sąsajos tarp vietos poreikių ir tarptautinių iššūkių ar tendencijų. Bendradarbiavimo projektams yra numatyta techninė parama, kuri skirta jiems pasiruošti. ES rekomenduoja pernelyg neriboti finansuoti tinkamų išlaidų techninei paramai¹¹⁰.

Lietuvoje bendradarbiavimas yra skatinamas, kviečiant dalyvauti VVG tinkle, ŽRVVG¹¹¹ tinkle, nacionaliniuose ir Europos tinkluose, LEADER renginiuose, kurie susiję su VPS rengimu ir pasirengimu ją įgyvendinti¹¹². Ypatingai skatinama rengti ir teikti bendradarbiavimo projektus, skirtus jaunimo ir jaunų žmonių problemoms spręsti¹¹³. Taip pat išskiriama galimybė gauti paramą miesto ir kaimo subjektų bendradarbiavimo projektams, taip skatinant kaimo ir miesto sąveiką.

Siekiant rezultatyviai įgyvendinti bendradarbiavimo principą VPS įgyvendinimo metu, VVG turi turėti savo veiksmų sąrašą, kaip bus inicijuojami, rengiami ir įgyvendinami bendradarbiavimo (tiek teritorinio, tiek tarptautinio) projektai¹¹⁴.

Įprastai bendradarbiaujant su kitomis VVG, yra rengiami susitikimai, kurių metu pristatomi gerosios praktikos pavyzdžiai, išmoktos pamokos, aptariamos bendradarbiavimo galimybės bei ieškoma efektyvesnių bendradarbiavimo formų. Siekiant aktyvesnių veiksmų, VVG gali organizuoti specialias darbo grupes, kurioms būtų pavesta analizuoti žinių poreikius, ieškoti partnerių ir planuoti bendradarbiavimo veiklas. Panašios iniciatyvos yra laikomos organizacinėmis inovacijomis, kurios sustiprina vietos plėtros veiksmų integruotumą.

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo tyrimuose¹¹⁵ analizuojama, kaip asmenys ar organizacijos sąveikauja tarpusavyje įvairiose aplinkose¹¹⁶. Atliekami socialinių tinklų kiekybiniai tyrimai, kuomet tiriami VVG narių tarpusavio ryšiai, nustatinėjami socialinių ryšių „informaciniai centrai“ ar informacijos komunikatoriai¹¹⁷. Tyrimuose naudojama dokumentų analizė, bendradarbiavimo stebėsenos duomenų analizė, VVG narių apklausos ir fokusuotos grupinės diskusijos¹¹⁸. Šiame tyrime, *inter alia*, papildomas dėmesys skiriamas tinklaveikos ir bendradarbiavimo efektyvumo vertinimui, analizuojant gerosios praktikos pritaikymo atvejų skaičių bei išmoktų pamokų skaičių.

Gerosios praktikos ir patirties sklaida vyksta per publikacijas spaudoje ir internetinėje erdvėje. Idant informacija būtų prieinama kuo platesnei visuomenės daliai, gerą patirtį ar išmoktas pamokas yra verta aprašyti užsienio kalba. Jeigu šios publikacijos būtų skelbiamos moksliniuose leidiniuose, jos suteiktų aprašui ir objektyvumo, ir įtaigumo. Tokiu būdu žinių perleidimas, o ir gavimas tampa iš tiesų efektyvia priemone.

¹⁰⁹ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1305/2013 44 strp.

¹¹⁰ Rekomendacijos dėl LEADER bendradarbiavimo veiklų įgyvendinimo 2014–2020 m. kaimo plėtros programose. Projektas 2013/10/11. Atnaujinta 2017/04/27. P.26

¹¹¹ ŽRVVG – žuvininkystės regiono VVG.

¹¹² Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2015)842. P. 540

¹¹³ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2015)842. P. 540

¹¹⁴ LR žemės ūkio ministro 2015 m. gegužės 4 d. įsakymas Nr. 3D-343 Dėl vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių patvirtinimo.

¹¹⁵ Jakobsen, S.E., and Lorentzen, T. 2015. Between Bonding and Bridging: Regional Differences in Innovative Collaboration in Norway. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography* 69 (2), p. 80–89.

¹¹⁶ Jakobsen, S.E., and Lorentzen, T. 2015. Between Bonding and Bridging: Regional Differences in Innovative Collaboration in Norway. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography* 69 (2), p. 80–89.

¹¹⁷ Chevalier & Vollet, 2018. LEADER 2007-2013: an innovation dependent on local and national institutional arrangements? Some European illustrations. *Regional Science Policy and Practice*. 2018, p.1-16.

¹¹⁸ ŽŪM, 2014. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita. Vilnius: ŽŪM. P. 132.

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa numato kelis būdus (kanalus) vietos veiklos grupių tinklaveikai:

- Lietuvos VVG tinklas (šiuo metu dalyvauja 49 kaimo vietovių vietos veiklos grupės);
- Lietuvos ŽRVVG tinklas (šiuo metu dalyvauja 13 žuvininkystės VVG);
- Europos Sąjungos tinklai (pvz. Europos kaimo plėtros tinklas, Europos LEADER asociacija kaimo plėtrai – ELARD);
- LEADER renginiai;
- Kitos VPS numatytos priemonės, įskaitant teritorinio ir tarptautinio bendradarbiavimo projektus.

Teisės aktai, reglamentuojantys VVG veiklą, numato prievolę dalyvauti Lietuvos VVG tinkle (kaimo vietovių ir dvisektorėms VVG) ir Lietuvos ŽRVVG tinkle (dvisektorėms VVG).

Pasirengimas ir bendradarbiavimo projektų įgyvendinimas yra būtinas LEADER priemonės elementas, ir parama šioms veikloms turi būti įtraukta į Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programą. Europos Komisijos parengtos *Rekomendacijos dėl LEADER bendradarbiavimo veiklų įgyvendinimo 2014–2020 m. kaimo plėtros programose*¹¹⁹ išskiria šias bendradarbiavimo projektų naudas:

- praplečiama vietos patirtis ir vietovei pasiūlomos naujos žinios, siekiant patobulinti VPS;
- paskatinamas vietos plėtros veiklos novatoriškumas;
- tarptautinis bendradarbiavimas vietos plėtrai suteikia papildomos Europos pridėtinės vertės;
- bendradarbiavimo projektas (-ai) gali tapti svarbiausiu bet kokios BIVP ar VPS elementu arba papildomu šios strategijos pranašumu;
- bendradarbiavimo projektas (-ai) yra viena strateginių priemonių, kurią VVG gali panaudoti pagrindiniam tikslui pasiekti, kurio reikia kai kuriuose projektuose arba papildomiems ištekliams ir žinioms sutelkti.

Nepaisant didelės pridėtinės vertės, kurią sukuria dalyvavimas bendradarbiavimo projektuose, VVG neprivalo juose dalyvauti. Rengdama ir įgyvendindama VPS VVG gali numatyti bendradarbiavimo projektus šalia kitų papildomų veiksmų, kurie įgalina efektyvesnę VPS prioritetų, numatytų tikslų ir priemonių įgyvendinimą.

Kadangi didžioji dalis išlaidų, susijusių su tinklaveika ir bendradarbiavimu, yra kompensuojamos LEADER programos lėšomis, reikalavimai ir sąlygos reglamentuojami konkrečiose veiklos sričių įgyvendinimą nustatančiose taisyklėse. Žemiau nurodytoje lentelėje apibendrinti minėtų teisės aktų reikalavimai VVG tinklaveikai ir bendradarbiavimui.

24 lentelė. Teisės aktų reikalavimai, užtikrinantys VVG tinklaveiką ir bendradarbiavimą

LEADER programos veiklos sritis	Teisės akto pavadinimas	Žemės ūkio ministro įsakymo data ir numeris	Nuostatos, užtikrinančios tinklų veiklą ir bendradarbiavimą
19.1 veiklos sritis „Parengiamoji parama“	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „LEADER“ veiklos srities „Parengiamoji parama“ įgyvendinimo taisyklės	2014 m. gruodžio 2 d. Nr. 3D-917	Veiklos sritis remia VPS rengimą, pareiškėjo gebėjimų stiprinimą, mokymus ir bendradarbiavimą (įskaitant bendradarbiavimą tinkle), siekiant parengti ir įgyvendinti VPS (Taisyklių 8 punktą).
19.2 ir 19.4 veiklos sritys	Vietos plėtros strategijų,	2015 m. gegužės 4 d. Nr. 3D-343	Pareiškėjai privalo viso VPS įgyvendinimo laikotarpio metu dalyvauti Lietuvos VVG tinkle (kaimo vietovių ir

¹¹⁹ Prieiga per Internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/leader-cooperation-guide_lt_update_april-2017_1.pdf

LEADER programos veiklos sritis	Teisės akto pavadinimas	Žemės ūkio ministro įsakymo data ir numeris	Nuostatos, užtikrinančios tinklų veiklą ir bendradarbiavimą
„Parama vietos plėtros strategijoms“	įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklės		dvisektorėms VVG) ir Lietuvos ŽRVVG tinkle (dvisektorėms VVG) (Taisyklių 16-18 punktai). VPS rengimo instrukcijoje nurodyta, kad VPS 8.6 dalyje turi būti nurodyta kaip VVG rengdama ir įgyvendinama VPS, dalyvauja VVG tinkle ir bendradarbiauja su kitomis Lietuvos ir/arba užsienio VVG (Taisyklių 4 priedas).
	Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklės	2016 m. sausio 8 d. Nr. 3D-8	Į kompensuojamas VPS administravimo išlaidas VPS vykdytojos gali įtraukti dalyvavimo kaimo vietovių VVG tinkle ir/ arba žuvininkystės regionų VVG tinkle mokestį (Taisyklių 14 punkto 1.2.4 papunktis). Narystės kituose tinkluose mokestis nėra kompensuojamas. Už VVG nedalyvavimą VVG tinkle ir ŽRVVG (kai taikoma), t. y. nesilaikant nustatytų įsipareigojimų, gresia pažeidimas (Taisyklių 93.2 punkto 2 papunktis).
	Vietos projektų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklės	2016 m. rugsėjo 21 d. Nr. 3D-544	Apibrėžiamos tinkamumo sąlygos, kiti reikalavimai bendradarbiaujančioms šalims (pareiškėjui Taisyklių 18 punkte ir vietos projekto partneriui Taisyklių 22 punkte).
19.3 Vietos veiklos grupių bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas: <i>teritorinio bendradarbiavimo projektai</i>	Bendradarbiavimo projektų, teikiamų pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „LEADER“ veiklos sritį „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“, įgyvendinimo 2020 metais taisyklės	2020 m. vasario 28 d. Nr. 3D-137	Apibrėžiama remiama veikla, pareiškėjai, partneriai ir kitos sąlygos bei reikalavimai teritorinio bendradarbiavimo projektų rengimui, vertinimui ir įgyvendinimui. VVG tinklaveika pagal teritorinius bendradarbiavimo projektus neremiamas (Taisyklių 10 punktas, analogiška nuostata taikyta ir anksčiau (nuo 2017 m.) pradėtiems įgyvendinti projektams).
19.3 Vietos veiklos grupių bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas: <i>tarptautinio bendradarbiavimo projektai</i>	Tarptautinio bendradarbiavimo projektų, teikiamų pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „LEADER“ veiklos sritį „VVG bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas“, įgyvendinimo 2020 metais taisyklės	2020 m. vasario 28 d. Nr. 3D-138	Apibrėžiama remiama veikla, pareiškėjai, partneriai ir kitos sąlygos bei reikalavimai tarptautinio bendradarbiavimo projektų rengimui, vertinimui ir įgyvendinimui. VVG tinklaveika pagal tarptautinio bendradarbiavimo projektus neremiamas (Taisyklių 10 punktas, analogiška nuostata taikyta ir anksčiau (nuo 2017 m.) pradėtiems įgyvendinti projektams).

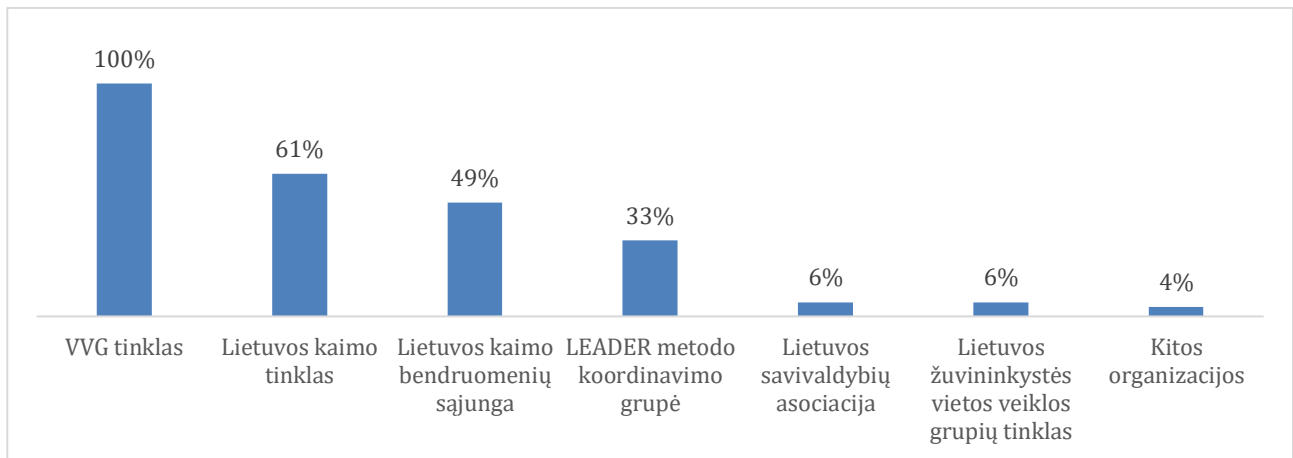
Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal galiojančius teisės aktus.

Papildant aukščiau išvardintas nuostatas, įpareigojančias VVG dalyvauti tinklų veiklose ir bendradarbiauti su kitais subjektais, verta atkreipti dėmesį, kad minėti teisės aktai taip pat nustato prievolę administruojančioms institucijoms pateikti VVG tinklui ir žuvininkystės regionų VVG tinklui naujausią informaciją ir paaiškinimus, teikti metodinę informaciją, taip sukuriant pridėtinę vertę VVG dalyvavimui šiuose tinkluose. Taip pat teisės aktai rekomenduoja naudotis Lietuvos kaimo tinklo, Europos kaimo plėtros tinklo teikiama pagalba, partnerių paieškos įrankiais, dalyvauti šiam tikslui organizuojamuose renginiuose.

ESTEP atliktų apklausų rezultatai rodo, kad VVG ne tik dalyvauja nacionaliniuose ir tarptautiniuose tinkluose, bet ir mato tam didelę naudą.

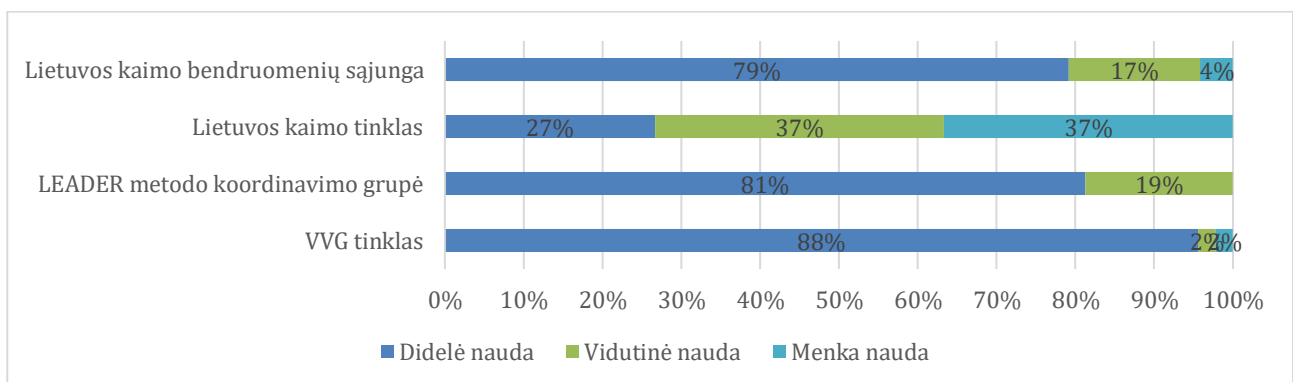
Dalyvavimas nacionaliniuose tinkluose ir organizacijose. VPS administracijos ir VVG narių nuomone, VVG pakankamai dėmesio skiria dalyvavimui nacionaliniuose tinkluose ir organizacijose (4,3 balai iš 5). Tarp nacionalinių tinklų ir organizacijų populiariausias VVG tinklas – į jį įsitraukusios visos 49 VVG ir 88 proc. jų jaučia didelę naudą. Antras pagal populiarumą – Lietuvos kaimo tinklas, kuriame dalyvauja 30 apklausoje dalyvavusių VVG, tačiau tik 27 proc. jaučia didelę naudą. Trečia pagal populiarumą ir antra pagal naudingumą – Lietuvos kaimo bendruomenių sąjunga. Joje dalyvauja 24 apklausoje dalyvavusios VVG ir iš jų 79 proc. jaučia didelę naudą. LEADER metodo koordinavimo grupė mažiau populiari – jai nurodė priklausančios 16 apklaustų VVG, tačiau net 81 proc. jų jaučia didelę naudą.

25 pav. VVG dalyvavimas nacionaliniuose tinkluose ir organizacijose

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal VVG apklausos rezultatus.

26 pav. Naudos, gaunamos iš dalyvavimo nacionaliniuose tinkluose ir organizacijose, vertinimas

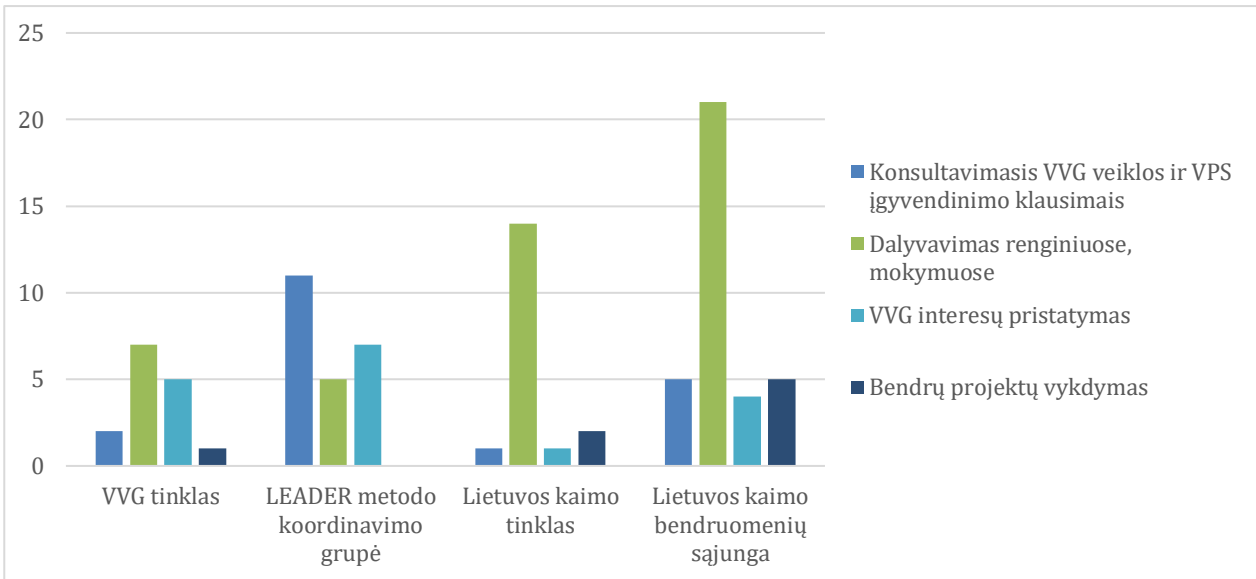

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal VVG apklausos rezultatus.

VVG administracijos darbuotojų paklausus, kaip jie dalyvauja nacionalinių tinklų ir organizacijų veikloje, ir paprašius konkrečiam tinklui priskirti tinklaveikos būdus, priemones¹²⁰, dažniausiai minėtas dalyvavimas renginiuose, mokymuose (47 kartus), mažiausiai – bendrų projektų vykdymas (8 kartus). Respondentai nurodė, kad dalyvavimas tinkluose taip pat naudingas dėl dalinimosi informacija ir patirtimi, akcentuota galimybė greitai gauti atsakymus į kylančius klausimus.

¹²⁰ Į klausimą „Kaip VVG dalyvauja nacionalinių tinklų ir organizacijų veikloje?“, respondentai galėjo pasirinkti vieną ar daugiau variantų iš šių: „Narystė“, „Dalyvavimas jų renginiuose, mokymuose“, „VVG interesų pristatymas“, „Konsultavimasis VVG veiklos ir VPS įgyvendinimo klausimais“, „Bendrų projektų vykdymas“.

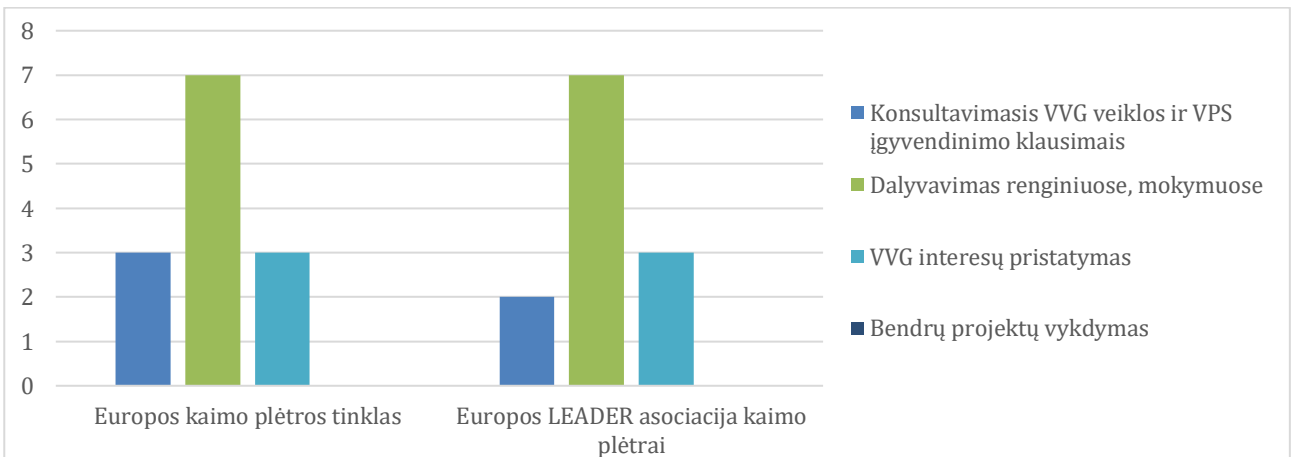
27 pav. VVG naudojami tinklaveikos būdai, priemonės pagal nacionalinius tinklus ir organizacijas

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal VVG apklausos rezultatus.

Dalyvavimas tarptautiniuose tinkluose ir organizacijose. Iš 49 apklaustų VVG, tik 9 VVG (18 proc.) dalyvauja tarptautiniuose tinkluose ir organizacijose. VPS administracijos ir VVG narių nuomone, toks įsitraukimas į tarptautinius tinklus ir organizacijas yra nepakankamas (3,7 balai iš 5). Populiariausias - Europos kaimo plėtros tinklas (8 VVG) ir ELARD – Europos LEADER asociacija kaimo plėtrai (6 VVG). 6 VVG nurodė, kad joms yra ypač aktualu dalyvauti tarptautiniuose tinkluose ir organizacijose (suteikti 5 balai iš 5).

28 pav. VVG naudojami tinklaveikos būdai, priemonės pagal tarptautinius tinklus ir organizacijas

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal VVG apklausos rezultatus.

Vienas iš argumentų, kodėl nedalyvaujama tarptautiniuose tinkluose – kad VVG interesus atstovauja skėtinės organizacijos (VVG tinklas ir pan.), o patiems tiesiogiai dalyvauti neužtenka disponuojamų lėšų¹²¹.

¹²¹ Žemės ūkio ministro 2016 m. sausio 8 d. įsakymu Nr. 3D-8 patvirtintų Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių 14 punkte nurodytas tinkamų finansuoti išlaidų sąrašas. Į jį įtrauktas VPS vykdytojos dalyvavimo tinkluose nario mokestis (minėto punkto 1.2.4 papunktis), kai dalyvaujama kaimo vietovių VVG tinkle (kaimo vietovių VVG atveju) ir žuvininkystės regionų VVG tinkle (dvisektorių VVG atveju). Narystės kituose tinkluose mokestis nėra kompensuojamas.

Analizės rezultatai rodo, kad ne visos VVG vienodai aktyviai dalyvauja bendradarbiavimo projektuose. Atskirai peržiūrėtos 12-os bendradarbiavimo projektuose nedalyvaujančių VVG VPS įgyvendinimo ataskaitos.

29 lentelė. Bendradarbiavimo projektuose nedalyvaujančių VVG veiksmi, įgyvendinantys tinklaveikos ir bendradarbiavimo principą

Vietos veiklos grupės pavadinimas	2020 m. vykdytos tinklaveikos ir bendradarbiavimo principą įgyvendinančios veiklos
Akmenės rajono VVG	Dalyvauja Šiaulių regiono VVG susitikimuose, VVG tinklo renginiuose.
Biržų rajono VVG	Bendradarbiauja su bendrus projektus įgyvendinančiomis Lietuvos VVG, įgyvendinamas tarptautinis projektas „Local Craft Up“ su partneriais iš Latvijos, Portugalijos, Graikijos ir Ispanijos, ir techninės paramos projektas su Bulgarijos VVG.
Kelmės krašto partnerystės VVG	Informacija apie vykdytas veiklas nepateikiama.
Kupiškio rajono VVG	Dalyvauja VVG tinklo, LEADER metodo koordinavimo grupės renginiuose, Panevėžio apskrities VVG susitikimuose, rengiamasi įgyvendinti teritorinį projektą kartu su Pasvalio r. VVG
Pakruojo rajono partnerystė	Dalyvauja Šiaulių regiono VVG susitikimuose, VVG tinklo renginiuose.
Radviliškio lyderis	Dalyvauja Šiaulių regiono VVG susitikimuose, VVG tinklo renginiuose, svarstomos galimybės dalyvauti tarptautinio ir teritorinio bendradarbiavimo projektuose.
Rokiškio rajono VVG	Dalyvauja VVG tinklo renginiuose.
Skuodo VVG	Dalyvauja VVG tinklo renginiuose, susitikimuose su Klaipėdos apskrities, Telšių, Šakių, Plungės VVG.
Šalčininkų rajono VVG	Dalyvauja VVG tinklo, LEADER metodo koordinavimo grupės renginiuose
Šiaulių rajono VVG	Dalyvauja VVG tinklo, LEADER metodo koordinavimo grupės renginiuose, Šiaulių regiono VVG susitikimuose.
Švenčionių partnerystė	Dalyvauja VVG tinklo, Lietuvos kaimo tinklo renginiuose.
Zarasų – Visagino regiono VVG	Dalyvauja VVG tinklo, Lietuvos kaimo tinklo renginiuose.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktas VPS įgyvendinimo 2020 metais ataskaitas.

Pateikta informacija apie vykdytas tinklaveikos ir bendradarbiavimo principą įgyvendinančias veiklas rodo, kad aukščiau minėtos VVG tinklaveikos ir bendradarbiavimo principą įgyvendina, tačiau tai atlieka minimalia apimtimi ir resursais. Atliktų interviu metu apklaustos VVG akcentavo VVG administracijos personalo kompetencijų svarbą ir įtaką projektų kiekiui bei kokybei. Taip pat akcentuotas inercinis/išjudinamasis projektų efektas – tikėtina, kad VVG, įgyvendinusi vieną bendradarbiavimo projektą, šią praktiką tęs ir ateityje.

Bendradarbiavimas su kitomis VVG teritorijoje veikiančiomis VVG (miesto, žuvininkystės regionų). Iš apklaustų VVG administracijos darbuotojų dauguma (46 VVG) nurodė, kad savivaldybėje (savivaldybėse), kurioje veikia jų atstovaujama VVG, veikia ir kitos VVG (40 atvejų – miesto VVG, 5 atvejais – miesto ir žuvininkystės regionų VVG, 1 atveju – žuvininkystės regionų VVG). Iš 46 atvejų 12 atvejų (26 proc.) VVG nurodė nebendradarbiaujančios su kitomis savivaldybėje veikiančiomis VVG, nes jos arba neįgyvendina VPS, arba skiriasi VPS veiklos/ teritorijos, arba tiesiog nejaučia poreikio keisti informaciją. Likusios 34 VVG nurodė bendradarbiaujančios su kitomis savivaldybės (-ių) teritorijoje veikiančiomis miesto ir žuvininkystės regionų VVG. VVG nariai taip pat pritaria ryšių palaikymui su kitomis VVG (95 proc. respondentų).

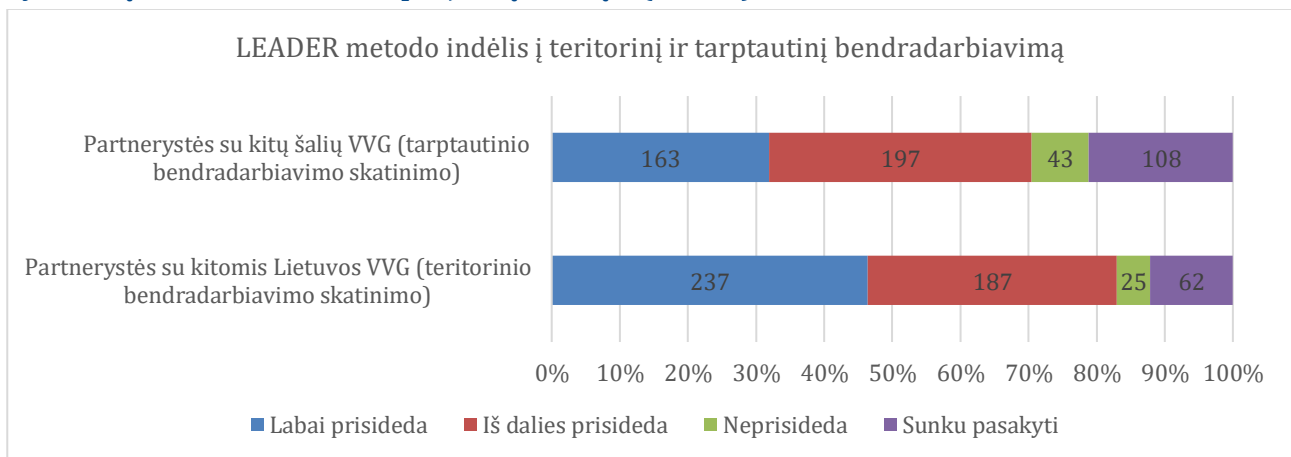
Paprastus įvertinti faktą, kad kai kurių savivaldybių teritorijoje veikia kelios VVG (kaimo, miesto, žuvininkystės regionų), 41 proc. VVG nurodė, kad tai vertina vienareikšmiškai teigiamai arba daugiau teigiamai nei neigiamai. Prie teigiamų faktorių VVG nariai ir VPS administratoriai nurodė kelių VVG veiklos keliamą didesnę naudą teritorijai, nes galima įgyvendinamų veiksmų sinergija, daugiau aktyvių žmonių įtraukiama į VVG veiklą, į regioną pritraukiama daugiau lėšų, išsprendžiama daugiau tikslinių grupių problemų, didesnė vietos plėtros projektų įvairovė. Atkreipiamas dėmesys, kad minėtais privalumais gali pasinaudoti tik tos VVG, kurios tarpusavyje bendradarbiauja ir derina veiksmus, o ne konkuruoja dėl ribotų finansinių išteklių.

Labiau neigiamai negu teigiamai kelių VVG veikimą vienoje savivaldybėje vertinantys asmenys nurodė to priežastis: galimai neefektyviai naudojamos administravimo išlaidos, mažesniuose rajonuose gali būti konkuruojama dėl tų pačių aktyvių žmonių, veikiant kelioms VVG, skiriamas mažesnis finansavimas strategijų įgyvendinimui iš atitinkamų savivaldybių biudžeto ir atitinkamai sumažėja didesnių įgyvendinamų projektų galimybė.

Bendradarbiavimas su mokslo įstaigomis. Net 59 proc. apklausoje dalyvavusių VVG (29 iš 49) nurodė bendradarbiaujančios su mokslo įstaigomis. Vyrauja VDU Žemės ūkio akademija, tačiau bendradarbiaujama ir su vietos mokyklomis, taip pat savivaldybėje veiklą vykdančiomis kolegijomis.

LEADER metodo indėlis į partnerystę teritoriniu ir tarptautiniu lygiu. VVG nariai ir administracijos darbuotojai jaučia teigiamą VVG vykdomų bendradarbiavimo projektų naudą. Teritorinio bendradarbiavimo projektų nauda jaučiama gerokai didesnė – net 82 proc. respondentų nurodė manantys, kad teritorinio bendradarbiavimo projektai labai arba iš dalies prisideda prie partnerystės su kitomis Lietuvos VVG skatinimo. Tarptautinio bendradarbiavimo projektų atveju analogiškai atsakė 70 proc. respondentų.

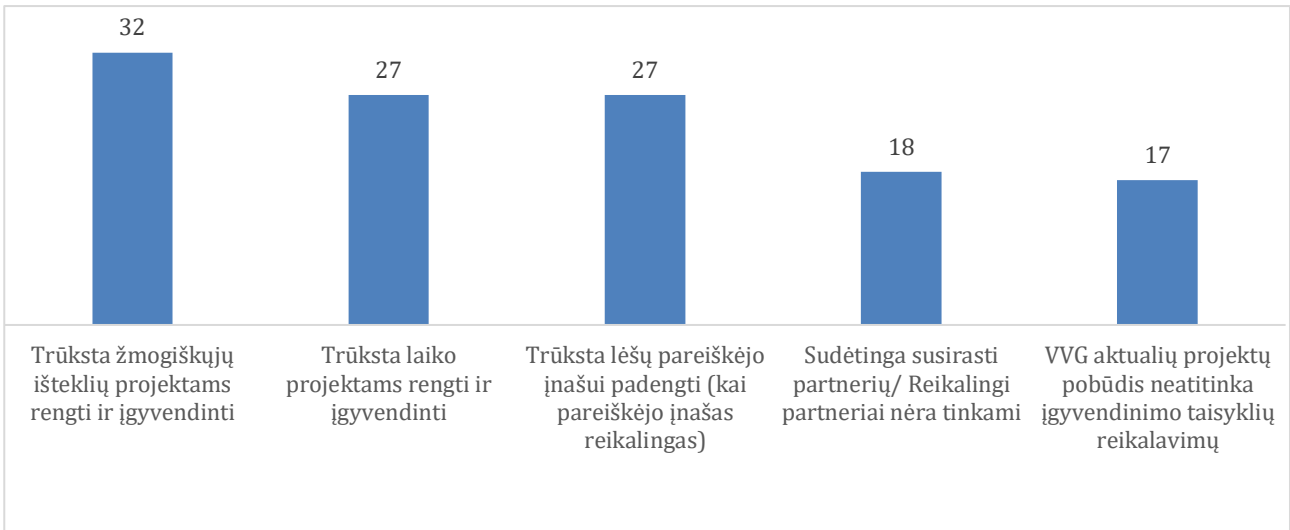
30 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų atsakymai į klausimą „Kaip Jūs vertinate VVG vykdomų bendradarbiavimo projektų naudą?“ (N=511)

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

Priežastys, ribojančios dalyvavimą bendradarbiavimo projektuose. Paprašius VVG administracijos darbuotojų nurodyti priežastis, kurios riboja jų dalyvavimą bendradarbiavimo projektuose, 32 iš 49 VVG (65 proc.) aktualus žmogiškųjų išteklių projektams rengti ir įgyvendinti trūkumas, 27 VVG (55 proc.) aktualus laiko projektams rengti ir įgyvendinti trūkumas, taip pat lėšų pareiškėjo įnašui padengti (kai pareiškėjo įnašas reikalingas) trūkumas. Įdomu, kad tik mažumai VVG yra sudėtinga sugalvoti projekto idėją (aktualu 3 VVG), sunku suderinti kvietimus tarp šalių laiko atžvilgiu/ skirtingos įgyvendinimo taisyklių nuostatos (aktualu 3 VVG), įgyvendinimui kliudo karantino apribojimai (aktualu 2 VVG).

31 pav. VVG administracijos darbuotojų nurodytos aktualiausios priežastys labiausiai ribojančios VVG dalyvavimą bendradarbiavimo projektuose

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administracijos darbuotojų apklausa.

Siekiant išsiaiškinti administracinės naštos, su kuria VVG administracijos darbuotojai susiduria įgyvendindami bendradarbiavimo projektus, pasikeitimus, paprašyta jų įvertinti, ar 2014-2020 m., lyginant su 2007-2013 m., tapo lengviau įgyvendinti bendradarbiavimo projektus (visos VVG nurodė vykdę bendradarbiavimo projektus 2007-2013 m.). Kad yra lengviau nurodė tik 1 VVG tarptautinio bendradarbiavimo, ir 2 VVG – teritorinio bendradarbiavimo projektuose. Tačiau net ir šiais išimtiniais atvejais nurodytos tam tikros išlygos – kad lengviau tapo įmanoma įgyvendinti tik minkštuosius projektus.

32 pav. VVG administracijos darbuotojų nurodyti atsakymai į klausimą „Ar 2014-2020 m. lyginant su 2007-2013 m. tapo lengviau įgyvendinti bendradarbiavimo projektus?“ (N=49)

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administracijos darbuotojų apklausa.

Tarp priežasčių, kurios apsunkina bendradarbiavimo projektų administravimą, papildant anksčiau minėtąsias, nurodytos šios: apribojimai tikslinti biudžetą projekto įgyvendinimo metu, per griežti ribojimai dėl paslaugų ar prekių įsigijimo, įsigyjant ilgalaikį turtą privaloma sąlyga kurti darbo vietą. Siūloma įvertinti galimybes automatizuoti paraiškos pildymą, į kompensuojamas išlaidas įtraukti netiesiogines, administravimo išlaidas, suvienodinti kriterijus visoms (miesto, kaimo vietovių ir žuvininkystės) VVG.

Bendradarbiavimo projektų analizė pateikta ataskaitos 6 dalyje. Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimas taip pat vertintas atliekant atvejo studijas. Atvejo studijos pateiktos ataskaitos 7 priede, o jų rezultatai apibendrinti ataskaitos 8 ir 9 prieduose.

4.7 VIETOS FINANSAVIMO IR VALDYMO PRINCIPAS

Vietos plėtros gyvybingumas, *inter alia*, priklauso nuo to, kiek plėtra yra pagrįsta vietos ištekliais. Vietos projektų ar kitų vietos gyventojų iniciatyvų finansavimas yra svarbiausia kliūtis, trukdanti tokių iniciatyvų įgyvendinimui. Priklausomybė nuo išorinių finansavimo šaltinių (pvz. ES ir valstybės biudžeto paramos) kelia grėsmę vietos plėtros proceso tolydumui. LEADER vietos finansavimo ir valdymo principu siekiama užtikrinti kuo didesnę VVG nepriklausomumą finansinių šaltinių atžvilgiu, o kartu ir didesnę VVG decentralizacijos laipsnį¹²².

Didesnė finansinė nepriklausomybė užtikrina laisvę pasirinkti įvairesnes vietos plėtros priemones, kurios dar geriau atitiktų strateginius vietos plėtros poreikius. VVG, kaip paramą skirstanti institucija, atsižvelgia į vietos plėtros poreikius ir pati tampa sąsaja tarp KPP administruojančių nacionalinių institucijų ir vietos projektų vykdytojų. VVG atsiradimas supaprastina paramos teikimo procedūrą, pagerina konsultacijų ir pagalbos vietos projektų pareiškėjams ir vykdytojams kokybę, nes atsiranda galimybė konsultuotis su ekspertais, gerai pažįstančiais vietos situaciją, o šios konsultacijos yra greitai ir lengvai pasiekiamos.¹²³

LEADER vietos finansavimo ir valdymo principas nėra išskirtas kaip atskiras principas ES dokumentuose. Šis principas, visų pirma, reiškia, kad VPS įgyvendinimui būtina pritraukti ne tik paramos lėšas, bet ir kitus finansavimo šaltinius. Skirtingiems vietos projektams taikomas skirtingas paramos intensyvumas, be to, VVG turi galimybę taikyti mažesnę nei nacionalinėse taisyklėse numatytas, paramos intensyvumą bei skirti papildomus balus vietos projektams, kuriuose numatytas didesnis pareiškėjo ar partnerių įnašas. Visgi, VVG administracijų atstovai apklausoje nenurodė, kad būtų naudojama galimybė taikyti mažesnę paramos intensyvumą ir taip pritraukti didesnę finansavimą VPS įgyvendinti iš kitų šaltinių. Papildomus balus vietos projektams, kuriuose numatomas didesnis už minimalų pareiškėjo ar partnerių įnašas nurodė skiriančios 12 VVG (24 proc. visų VVG). Trakų r. VVG nurodė, kad papildomi balai už didesnę pareiškėjo ar partnerių įnašą skiriami atrenkant vietos projektus pagal visas VPS priemones ir veiklos sritis. Kitos 11 VVG papildomus balus skiria vykdydamos projektų atranką pagal verslo pradžia ar plėtrai, veiklos įvairinimui kaimo vietovėse, taip pat žemės ūkio produktų perdirbimui ir rinkodarai skirtas VPS priemones ir veiklos sritis. Kelios VVG pareiškėjų konkurenciją tokiu būdu skatina ir NVO bei socialinio verslo kūrimui skirtose priemonėse (Širvintų r. VVG, Tauragės r. VVG ir Kalvarijos VVG). Ukmergės r. VVG nurodė, kad papildomus balus už didesnę įnašą skiria ir veiklos projektams pagal savarankišką VPS priemonę „Parama kaimo gyventojų aktyvumo ir pilietiškumo skatinimui, bendrų iniciatyvų rėmimui“, tokių projektų poreikis VVG teritorijoje yra didelis, todėl šis atrankos kriterijus lengviau padeda atrinkti projektus ir jų daugiau finansuoti. Vienos VVG atstovas nurodė, kad pareiškėjų skatinimas balais už didesnę nuosavą indėlį užtikrina didesnę pareiškėjo dėmesį norimai išspręsti problemai ir didesnę motyvaciją toliau plėtoti veiklas.

Vietos finansavimo sutelkimas yra efektyvus vietos valdymo pavyzdys. Kaimiškose vietovėse plėtra vyksta sunkiau dėl vietos išteklių, o ypač finansinių, sunkesnio prieinamumo. Suvienijus vietos verslo, visuomeninių organizacijų ir valdžios pastangas, vietos finansiniai ištekliai sutelkiami ir panaudojami optimaliai. Kita vertus, kuo vietos plėtra yra labiau grindžiama vietos ištekliais, tuo ji yra atsparesnė globalioms ar/ir nacionalinėms ekonominėms, socialinėms ar gamtinėms krizėms. Todėl vietos finansavimo mechanizmų paieška, o taip pat ir jų panaudojimo valdymas yra reikšmingas vietos plėtros elementas. Kuo vietos finansavimas yra labiau prieinamas, tuo daugiau vietos iniciatyvų gali gauti ES ir valstybės biudžeto paramą, kadangi efektyvus vietos valdymo dėka, paramos lyginamoji dalis gali būti mažesnė.

¹²² Decentralizacija yra suprantama kaip centrinės valdžios įtakos mažinimas. Kartais dar naudojamas terminas – VVG autonomiškumo laipsnis (angl. *degree of autonomy*).

¹²³ LEADER European Observatory, 2000. Local financing and management. Iš LEADER, from Initiative to Method: LEADER II teaching tool-kit. ENRD. https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-resources/leader-historical-resources/leaderII_en.

Paprastai daugelis VVG aiškiai strategijose įsipareigoja ieškoti vietos finansavimo mechanizmų, dirbti kaip tarpininkai tarp investuotojų, kreditorių, projektų vykdytojų ir vietos valdžios, ieškoti ne ES fondų paramos. Praktiškai dažniausiai susitariama su vietos valdžia dėl tam tikro vietos projekto ar VVG veiklos finansavimo, o kiti finansiniai mechanizmai (pavyzdžiui, savitarpio pagalbos fondų steigimas, garantijų teikimas, pradinio kapitalo fondai (angl. *seed capital funds*), rizikos kapitalo fondai, pasitikėjimu pagrįstų paskolų (angl. *loan on trust*) teikimas ir pan.) nėra plačiau išnaudojami. Be to, didesnę vietos projektų pareiškėjų pasitikėjimą kredito įstaigoms gali paskatinti kredito įstaigų, kaip verslo atstovų, įtraukimas į VVG kolegialaus organo sudėtį.

2016-2020 m. vietos projektų išlaidos (pagal vietos projektų paraiškų duomenis) viršijo 81 mln. Eur. Apie 59% šios sumos sudarė ES ir valstybės biudžeto parama, beveik 18% – pareiškėjų įnašas, apie 20% – pareiškėjų skolintos lėšos, 1,6% – vietos projektų partnerių įnašai, o 1,8% – įnašai iš kitų finansavimo šaltinių. Taigi, vietos projektų finansavimas yra paremtas ES ir valstybės biudžeto parama ir pareiškėjų įnašais. Vietos projektų partnerių įnašas yra menkas.

ES ir valstybės biudžeto paramos dalis Lietuvoje svyravo nuo 31% Pasvalio r. VVG iki 79% Klaipėdos r. VVG. Pastarosios VVG atveju vietos projektų finansavimas buvo iš 2 šaltinių: paramos ir pareiškėjų įnašų (21%). Pasvalio r. VVG atveju pareiškėjų įnašas sudarė 7%, o skolintos lėšos – 59% (didžiausia dalis Lietuvoje). Lietuvoje iš viso buvo 7 VVG (Pasvalio r., Lazdijų r., Panevėžio r., Elektrėnų, Alytaus r., Biržų r. ir Švenčionių r. VVG), kur parama sudarė mažiau kaip 50% visų vietos projektų išlaidų, ir tai yra geri pavyzdžiai, kaip su ES ir valstybės biudžeto parama galima pritraukti daugiau lėšų į vietos plėtros procesus. 5 VVG (Klaipėdos r., Kelmės r., Radviliškio r., Kretingos r. ir Ukmergės r. VVG) parama sudarė daugiau kaip 70% visų vietos projektų išlaidų.

Lietuvoje savo lėšomis (pareiškėjų įnašu) vietos projektai daugiausiai buvo finansuojami Kalvarijos (34%), Druskininkų (32%), Kupiškio r. (31%), Rokiškio r. (31%) ir Skuodo r. (31%) VVG. Šiose VVG buvo santykinai nedidelė skolintų lėšų dalis (išskyrus Kupiškio r. VVG, kur skolintų lėšų dalis siekė 16%, o paramos dalis buvo mažesnė nei kitų 4 VVG).

Skolintomis lėšomis vietos projektai daugiausiai buvo finansuojami Pasvalio r. (59%), Lazdijų r. (43%), Alytaus r. (32%), Elektrėnų (32%), Prienų r. (31%), Joniškio r. (30%), Šiaulių r. (30%) ir Varėnos r. (30%) VVG.

Vietos projektų partnerių įnašas Lietuvoje sudarė 1,6% visų vietos projektų išlaidų. 13 VVG vietos projektai nebuvo finansuojami iš vietos projektų partnerių įnašų, o dar 8 VVG vietos projektų partnerių įnašai sudarė mažiau kaip 0,5% visų vietos projektų išlaidų. Taigi, daugiau kaip 40% VVG vietos projektų partnerių įnašas buvo menkas.

Daugiausiai vietos projektai iš partnerių įnašų buvo finansuojami Plungės r. (6,3%), Ukmergės r. (5,3%), Kauno r. (4,6%), Kaišiadorių r. (4,4%) ir Panevėžio r. (4,3%) VVG. Daugiau kaip 2% vietos projektų partnerių įnašas buvo 14 VVG (29% visų VVG).

VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris į vietos projektų finansavimą. Dauguma VVG narių ir administracijos darbuotojų (88%) pritarė nuomonei, kad VVG būtų sudėtinga įgyvendinti VPS, jei mažėtų paramos intensyvumas. Viena vertus, esamas ES ir valstybės biudžeto paramos intensyvumas yra svarbi sąlyga vykstantiems vietos plėtros procesams ir natūralu, kad mažėjant paramos intensyvumui, būtų sudėtingiau išlaikyti vietos plėtros greitį ir kokybę. Kita vertus, tai reiškia, kad vietos finansavimo šaltiniai nėra pakankamai išvystyti, kad galėtų didesne dalimi prisidėti prie vietos projektų įgyvendinimo, o tai rodo vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimo neefektyvumą.

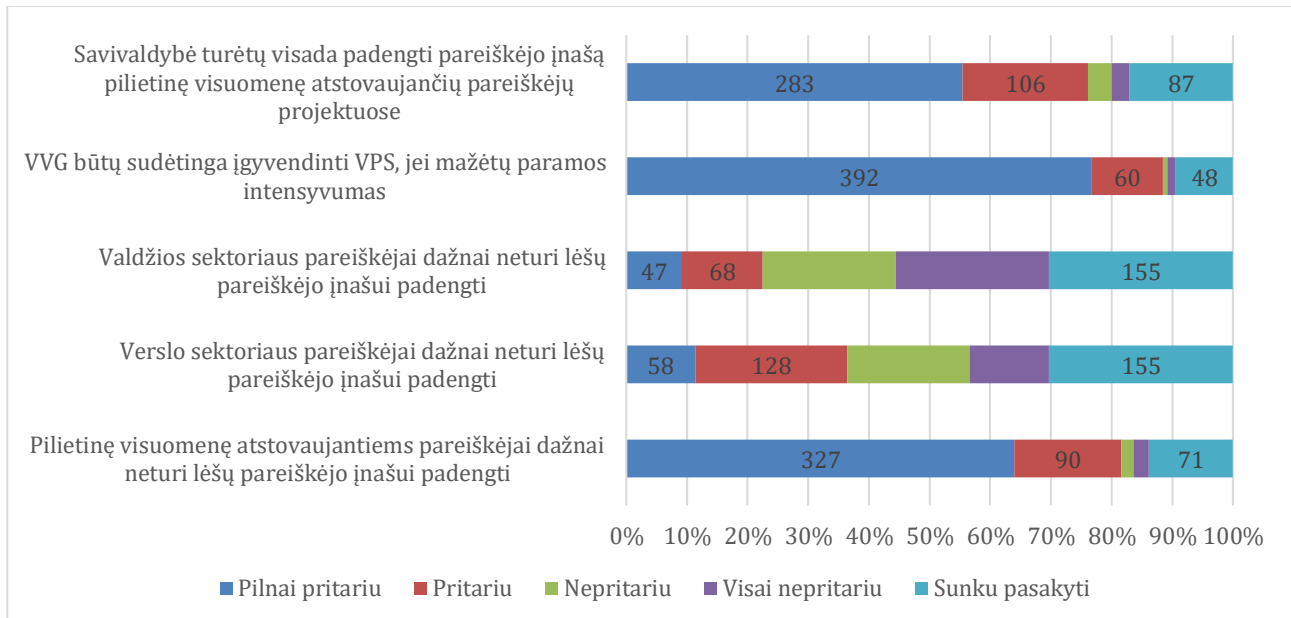
Dauguma VVG narių ir administracijos darbuotojų (81%) manė, kad pilietinę visuomenę atstovaujantiems pareiškėjams dažnai pritrūksta lėšų partnerio įnašui padengti. Apie 14% respondentų buvo sunku pasakyti. 3/4 apklausoje dalyvavusių VVG narių ir administracijos darbuotojų manė, kad savivaldybė turėtų visada padengti pareiškėjo įnašą pilietinę visuomenę atstovaujančių pareiškėjų

projektuose (tam nepritariančių buvo 7%). Taigi, vietos pilietinė visuomenė jaučia finansinių lėšų trūkumą, o vietos valdžios parama dažnai yra gyvybiškai svarbi. Remiantis tyrimo metu surinktais duomenimis daroma išvada, kad esama vietos finansavimo šaltinių įvairovė ir vietos pilietinės visuomenės gebėjimas surasti ir naudotis alternatyviais finansavimo šaltiniais nėra pakankamai išvystyti.

Labiausiai VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris išsiskiria dėl to, ar dažnai vietos valdžios ir verslo sektorių pareiškėjams pritrūksta lėšų pareiškėjo įnašui padengti. Apie 50% respondentų nepritarė nuomonei, kad vietos valdžiai trūksta lėšų partnerio įnašui padengti, o dar apie 30% respondentų buvo sunku pasakyti. Apie 50% nepritariančiųjų buvo pilietinės visuomenės atstovų, 27% – administracijos darbuotojų, 14% – verslo atstovų ir 9% – vietos valdžios atstovų.

1/3 respondentų nepritarė nuomonei, kad vietos verslui trūksta lėšų partnerio įnašui padengti, o dar apie 30% respondentų buvo sunku pasakyti. Daugiau kaip 50% nepritariančiųjų buvo pilietinės visuomenės atstovų, 25% – administracijos darbuotojų, 13% – verslo atstovų ir 8% – vietos valdžios atstovų.

33 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris į vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimą (39 klausimas)

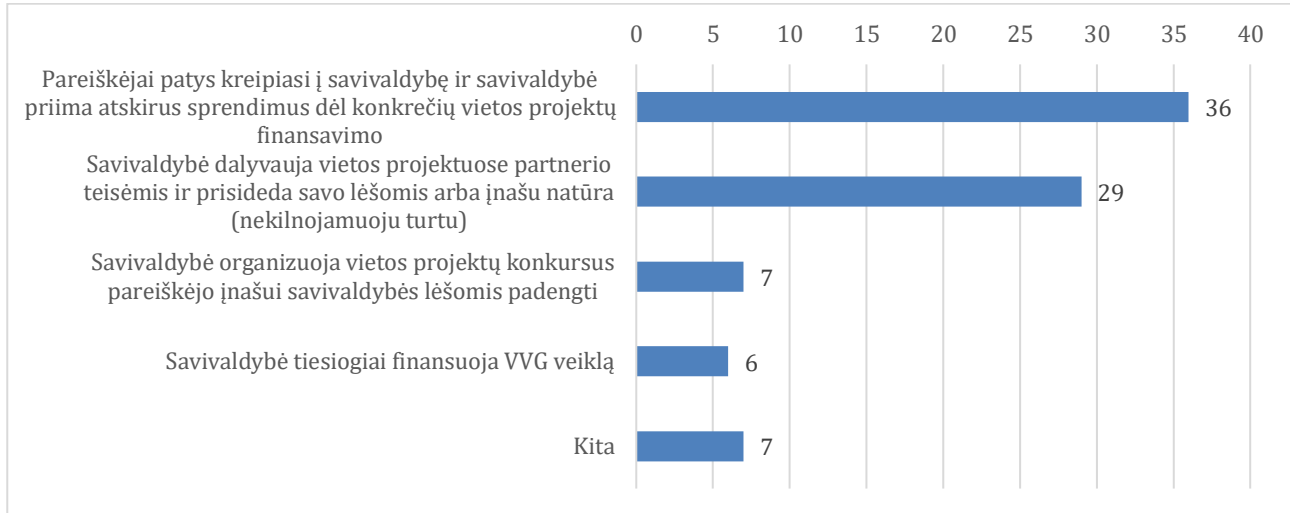

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

Savivaldybių indėlis į VPS ir vietos projektų įgyvendinimo finansavimą. Visos VVG nurodė, kad savivaldybė skiria lėšų vietos projektams įgyvendinti. Dažniausiai pareiškėjai patys kreipiasi į savivaldybę ir savivaldybė priima sprendimus dėl konkrečių vietos projektų finansavimo (tokia tvarka taikoma 36 VVG). 29 VVG nurodė, kad savivaldybė vietos projektuose dalyvauja partnerio teisėmis ir prisideda savo lėšomis arba įnašu natūra (nekilnojamoju turtu). 7 VVG savivaldybė organizuoja vietos projektų konkursus pareiškėjo įnašui savivaldybės lėšomis parengti. Pagėgių VVG savivaldybė lėšas skiria per NVO fondą. Pasvalio r. VVG savivaldybė finansuoja NVO buhalterinės apskaitos konsultavimo paslaugą. Trakų r. VVG nurodė, kad yra priimtas savivaldybės tarybos sprendimas prisidėti prie visų NVO vietos projektų. Tauragės r. savivaldybė skiria lėšų ne tik vietos projektų pareiškėjų įnašui parengti, bet ir VVG įnašui, kai VVG pati turi prisidėti prie projektų (teritorinio bendradarbiavimo). Širvintų r. prie vietos projektų finansavimo prisideda tik pati būdama pareiškėja, kitų vietos projektų ir VVG veiklos nefinansuoja. Ignalinos r. VVG nurodė, kad rengusi ir teikusi daug pasiūlymų sukurti tvarką vietos projektams bendrai finansuoti, tačiau tik 2021 m. balandžio mėnesį pirmą kartą patvirtinta tvarka ir paskelbtas konkursas paraiškoms (po to, kai jau praktiškai įgyvendintos dvi VPS). Iki tol lėšų VVG veiklai nebuvo skirta, tačiau prie pavienių vietos projektų finansavimo prisidėta. Kėdainių r. VVG

nurodė, kad savivaldybės strateginiame plane yra numatytas finansavimas vietos projektams (prisidėjimas 20 proc. prie NVO įnašo).

34 pav. VVG administracijų atstovų atsakymai į klausimą „17.4. Kaip savivaldybė skiria lėšas VPS ir vietos projektams įgyvendinti (kai pareiškėjas nėra savivaldybė)? (pažymėkite visus tinkamus variantus)“

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administracijų atstovų apklausa.

6 VVG nurodė, kad savivaldybė **tiesiogiai finansuoja VVG veiklą** (ne tik vietos projektus). Kai kurios VVG centų tikslumu nurodė, kiek lėšų savivaldybė yra skyrusi VVG veiklai ir vietos projektams. Kitos nurodė apytiksles sumas, kurias savivaldybė skiria per metus arba skyrė nuo VPS įgyvendinimo pradžios. Šios sumos siekia nuo kelių tūkstančių iki kelių šimtų tūkstančių. Norint surinkti tikslesnius duomenis reikėtų papildomai kreiptis į VVG, kadangi savivaldybės prie VPS įgyvendinimo finansavimo gali prisidėti bent 3-4 skirtingais būdais: kaip vietos projektų vykdytojos, kaip vietos projektų partnerės, skirdamos finansavimą VVG veiklai ir organizuodamos vietos projektų konkursus (iš surinktų duomenų nėra aišku, ar tokiu būdu skirdama finansavimą vietos projektui savivaldybė tampa vietos projekto partneriu, ar ne).

VVG atstovų taip pat buvo klausiama, **kas palengvintų vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimą** VVG teritorijoje. Buvo pateikta 19 atsakymų. Daugiausia buvo siūloma padidinti paramos intensyvumą ir paskatinti didesnę vietos valdžios dėmesį (po 25% pasiūlymų), ypač NVO sektoriaus pareiškėjams. VVG atstovų nuomone vietos projektų finansavimą palengvintų PVM tinkamumas „viešojo pobūdžio“ verslo projektams. Vienas VPS administravimo vadovas teigė, kad vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimą VVG teritorijoje palengvintų turtingesnė ir iniciatyvesnė visuomenė. Taigi, vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimą apsunkina nepakankamas vietos valdžios dėmesys ir paramos intensyvumas. Visgi, svarbu paminėti, kad rezultatyviai įgyvendinamas vietos finansavimo ir valdymo principas kaip tik ir turėtų prisidėti prie paramos intensyvumo mažinimo ir alternatyvių finansavimo šaltinių taikymo, kad su numatytais paramos lėšomis būtų galima finansuoti daugiau vietos projektų.

Vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimas taip pat vertintas atliekant atvejo studijas. Atvejo studijos pateiktos ataskaitos 7 priede, o jų rezultatai apibendrinti ataskaitos 8 ir 9 prieduose.

5 VIETOS GYVENTOJŲ AKTYVINIMO VERTINIMAS

Šioje ataskaitos dalyje analizuojama, kokiomis priemonėmis VVG aktyvina vietos gyventojus bei kokiomis priemonėmis aktyvina potencialius pareiškėjus, ugdo jų įgūdžius ir žinias. Taip pat analizuojama, kurios vietos gyventojų aktyvinimo ir potencialių pareiškėjų ugdymo priemonės duoda geriausių rezultatų.

LEADER metodo pagrindas yra vietos gyventojų aktyvumas, kuriam turi būti skiriamas specialus dėmesys, rengiant ir įgyvendinant VPS. Vietos gyventojų aktyvinimas netiesiogiai prisideda prie palankesnių sąlygų jaunimui kurti verslą, užimtumo didėjimo, darbo vietų išsaugojimo, skurdo rizikos mažėjimo, vietos vartotojų ir gamintojų ryšių stiprinimo, gyvenimo kokybės gerėjimo, vietos rekreacinių ir kultūrinių išteklių geresnio išnaudojimo, kaimo ir miesto sąveikos intensyvinimo ir kt.¹²⁴

VPS administravimo taisyklių 10 skyriuje yra numatytos VPS įgyvendinimo viešinimo ir VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo priemonės¹²⁵. Taisyklėse numatytos dvi privalomos priemonės, tai VPS vykdytojos interneto svetainės sukūrimas ir aktualios informacijos publikavimas joje bei aiškinamieji standai. Be privalomų priemonių taip pat yra numatyti viešinimo ir (arba) aktyvinimo renginiai; informavimas spaudoje, per televiziją, radijo kanalais; vaizdo, garso medžiaga; popieriniai ir elektroniniai leidiniai, priemonės su išoriniu ženkliniu. Vietos gyventojų aktyvinimas turi įvairiausių formų. Kokias formas konkrečiai VVG pasirinko, nurodoma VPS įgyvendinimo veiksmų plane.

ESTEP vykdytoje apklausoje VPS administratorių buvo prašoma įvardinti, kurias vietos gyventojų aktyvinimo priemones jie taiko VVG teritorijoje. Kaip ir numatyta VPS administravimo taisyklėse, visos VVG yra sukūrę internetines svetaines. Beveik visos VVG gyventojus aktyvina platindamos informaciją per VVG administracijos darbuotojus ir VVG narius, priimdami vietos gyventojus ir potencialius pareiškėjus VVG administracijos patalpose, organizuodami specialius susitikimus ir kitus renginius kontaktiniu būdu. VVG vietos gyventojus taip pat aktyvina dalyvaudami įvairiose vietos renginiuose, šventėse parodose bei organizuodami tradicinius VVG renginius, taip pat publikuodami pranešimus vietos spaudoje ir skelbdami informaciją Facebook socialiniame tinkle. Verta paminėti, kad 7 proc. VVG neturi Facebook tinklapio. Pagrindine priežastimi, kodėl VVG neturi Facebook puslapio yra įvardijamas žmogiškų išteklių trūkumas nuolat administruoti Facebook puslapį, talpinti joje aktualią informaciją. Visose VVG, kurios neturi Facebook puslapio, yra įsteigti tik 3 pilni etatai, todėl darbuotojams nepakanka laiko. Pastebima, kad trūksta ir finansinių resursų, kuriuos panaudojus būtų galima įgyvendinti pirkimą Facebook svetainei sukurti, kurią jau vėliau galėtų administruoti VVG darbuotojai.¹²⁶ Tik maža dalis VVG platina spausdintus naujienlaiškius, skelbia informaciją per vietos televiziją ar išnaudoja kitus (ne Facebook) socialinius tinklus (žr. 35 pav.)

Detaliai išanalizavus VVG Facebook paskyros naudojimą gyventojų aktyvinimui Kauno r. VVG ir Alytaus r. VVG atvejais (Šilutės r. VVG iki 2020 metų pabaigos nenaudojo Facebook paskyros), nustatyta, kad per 2016–2020 metus Facebook paskyroje buvo paskelbta nuo 615 (Alytaus r. VVG atveju) iki 800 (Kauno r. VVG atveju) žinučių. Apie 20–25% šių žinučių buvo skirta informacijai apie vykstančius renginius, apie 6–10% - informacijai apie kvietimus teikti vietos projektų paraiškas, apie 6–7% - informacijai apie įvairius nacionalinius, regioninius ar vietos konkursus. Apie 10% žinučių Kauno r. VVG atveju buvo skirta informacijai apie Kauno r. VVG veiklą (pavyzdžiui, sprendimus, darbotvarkes, pokyčius ir pan.). Apie 15% žinučių Alytaus r. VVG atveju sudarė informacija apie bendradarbiavimo veiklas. Įdomu yra tai, kad visos šios žinutės sulaukė 4898 paspaudimų „Patinka“ (angl. „Like“) Kauno r. VVG atveju (vidutiniškai po 6,1 „Patinka“ vienai žinutei) ir 2386 paspaudimų „Patinka“ (angl. „Like“) Alytaus r. VVG atveju (vidutiniškai po 3,9 „Patinka“ vienai žinutei). Taigi, sprendžiant apie gyventojų pasiekiamumą

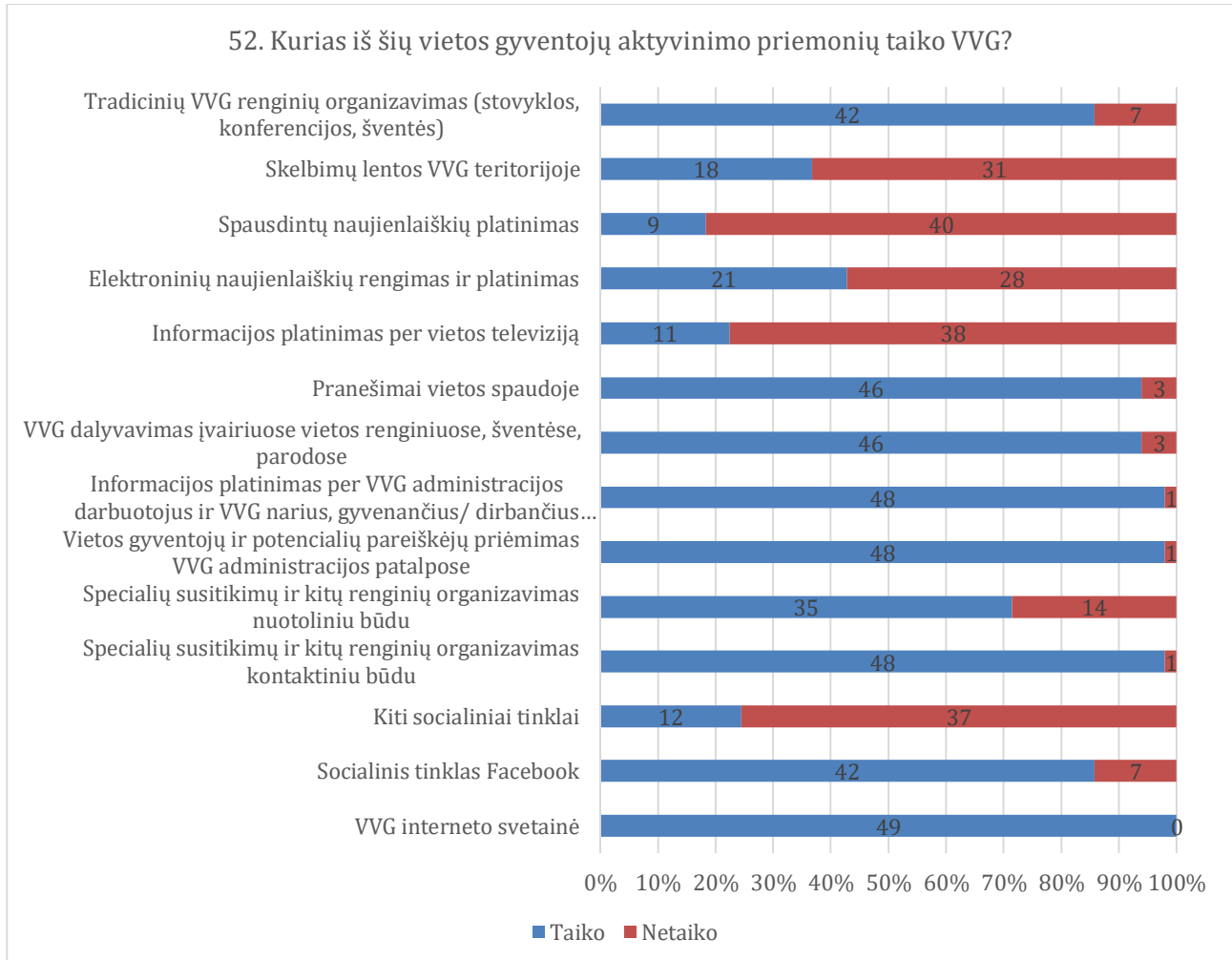
¹²⁴ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa, patvirtinta 2015 m. vasario 13 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2015)842.

¹²⁵ LR žemės ūkio ministro 2016 m. sausio 8 d. įsakymas Nr. 3D-8 „Dėl vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių patvirtinimo. Suvestinė redakcija nuo 2021-04-20.

¹²⁶ Interviu su VVG atstovais, kurie apklausoje nurodė, kad VVG neturi Facebook paskyros.

per Facebook paskyrą pagal paspaudimus “Patinka”, gyventojų aktyvinimas nebūtų itin efektyvus, tačiau, žinoma, šis rodiklis nėra toks tikslus gyventojų pasiekiamumo per Facebook paskyrą rodiklis, kaip pavyzdžiui, paskyros lankomumas ar paskyros draugų skaičius. Atliekant tyrimą Kauno r. VVG Facebook paskyra turėjo 1701 sekėją (vertinama suma asmenų, kuriems paskyra patinka ir kurie ją seka), o Alytaus r. VVG – 1722 sekėjus.¹²⁷

35 pav. VVG taikomos gyventojų aktyvinimo priemonės

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administratorių apklausa.

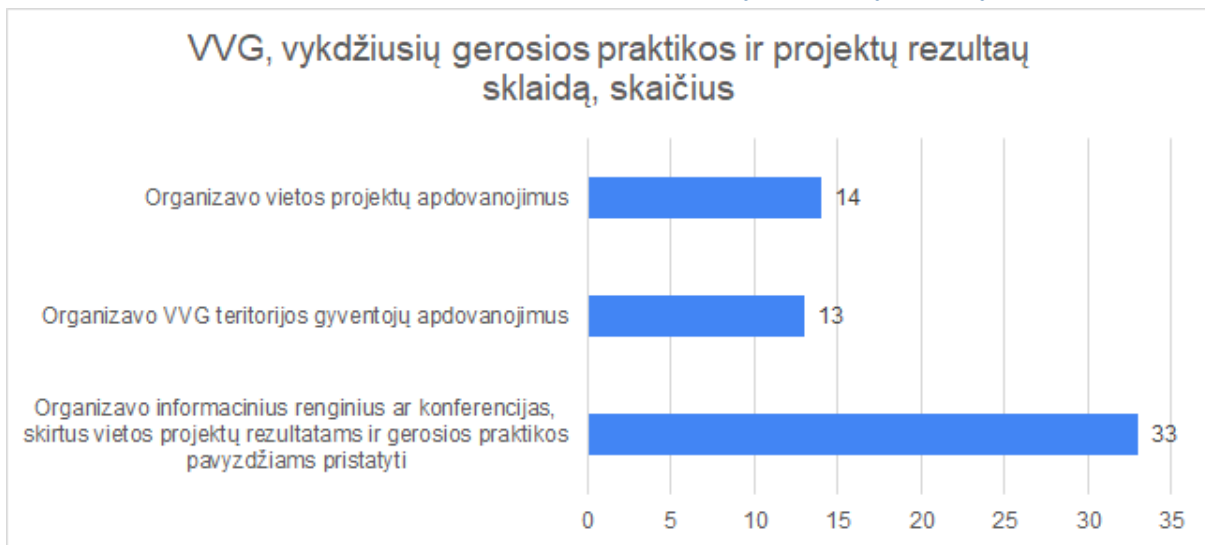
Kai kurių VPS administratoriai akcentavo, kad aktyvinimo veiklos vyksta asmeniškai – su vietos gyventojais susisiekiant telefonu, el. paštu. Susisiekus asmeniškai, trumpai pristatoma VVG veikla, suteikiama informacija apie paskelbtus kvietimus, taip pat trumpai pristatomi gerosios praktikos pavyzdžiai, sėkmingai įgyvendinti projektai, vėliau detalesnė informacija siunčiama el. paštu. Bendraujant asmeniškai stengiamasi sudominti vietos gyventojus ir galimus potencialius pareiškėjus. Taip pat veiksminga aktyvinimo priemone laikomi informaciniai renginiai organizuojami kiekvienoje seniūnijoje bei gerosios praktikos pavyzdžių viešinimas.¹²⁸ 33 VVG 2017-2020 m. organizavo informacinius renginius ar konferencijas, kurių metu pristatė projektų rezultatus ir gerosios praktikos pavyzdžius. Iš 33 VVG, 29 VVG nurodė tikslų organizuotų informacinių renginių ar konferencijų skaičių. 29 VVG nurodė, kad 2017-2020 m. laikotarpiu suorganizavo 241 renginius. Organizuotų renginių skaičius stipriai svyruoja pagal skirtingas VVG, kai kurios VVG nurodė, kad organizavo kelis renginius

¹²⁷ Tikrinta 2021-07-07.

¹²⁸ VPS administratorių apklausoje taip pat buvo užduotas atviras klausimas „53. Kokias kitas priemones VVG taiko vietos gyventojų aktyvinimui?“. Atsakant į šį klausimą VVG administratoriai galėjo nurodyti, kokias kitas aktyvinimo priemones taiko VVG.

(pavyzdžiui, Alytaus r. VVG, Biržų r. VVG suorganizavo po 4 renginius), o kai kurios suorganizavo daugiau nei 20 renginių (pavyzdžiui, Telšių r. VVG – 34, Akmenės r. VVG – 29, Vilkaviškio r. VVG – 26). 14 VVG organizavo vietos projektų apdovanojimus. Tikslaus organizuotų apdovanojimų skaičiaus nustatyti nėra galimybės, kadangi dalis VVG nurodė, kad tokius apdovanojimus organizuoja kasmet, o dalis vieną kartą per visą 2014-2020 m. laikotarpį, dalis tokius apdovanojimus organizuoja neperiodiškai. 13 VVG organizavo teritorijos gyventojų apdovanojimus. Tikslaus šių apdovanojimų skaičiaus nustatyti taip pat nėra galimybės, nes kaip ir vietos projektų apdovanojimų atveju, ne visos VVG juos organizuoja periodiškai. Atsižvelgiant į šalyje paskelbtą karantiną dėl COVID-19 pandemijos 2020 m. visi VVG renginiai, konsultacijos ir kitos viešinimo veiklos, jei tik įmanoma, vyko nuotoliniu būdu.

36 pav. VVG vykdytųjų gerosios praktikos ir projektų rezultatų sklaidą

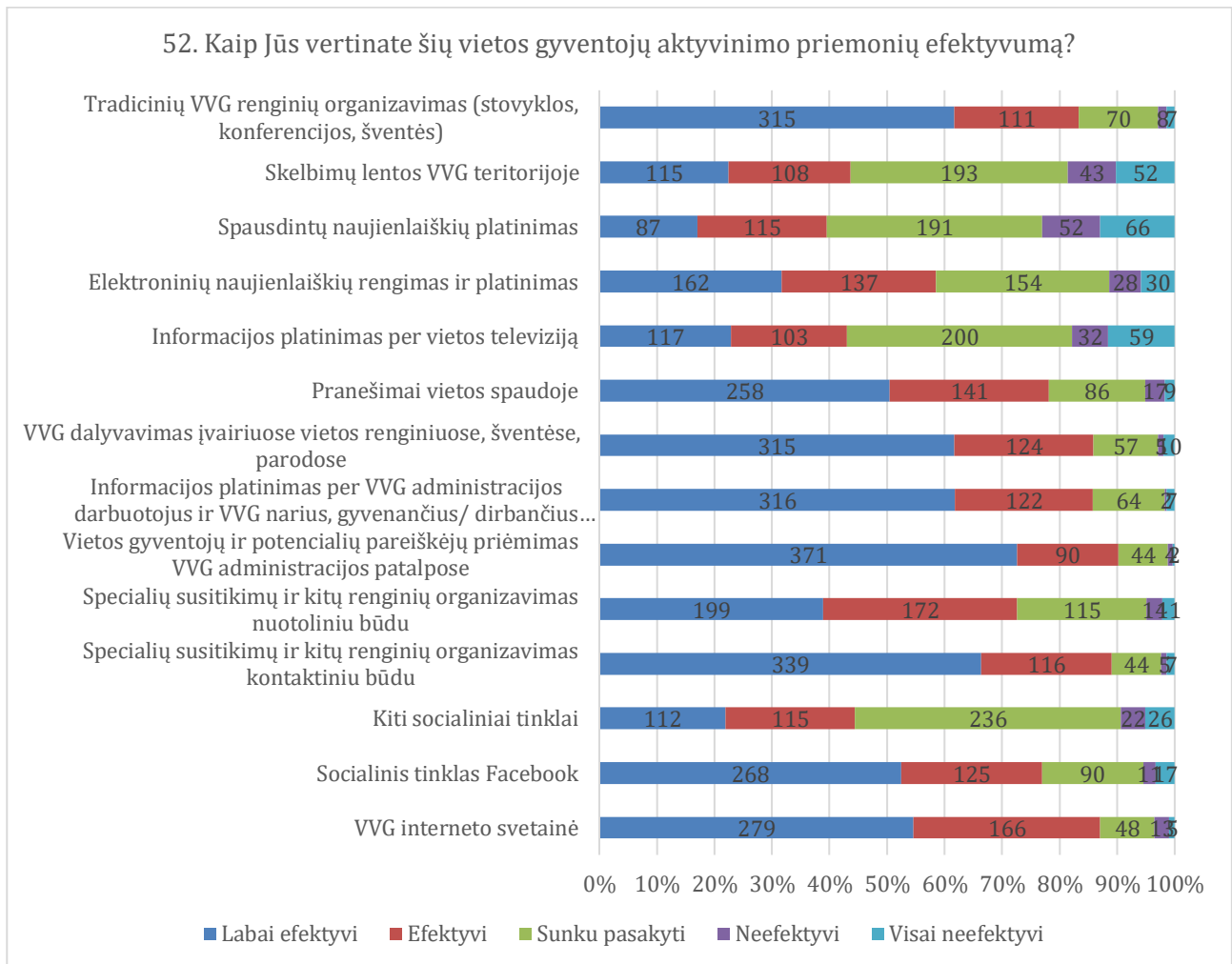

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administratorių apklausa.

Daugiausiai VVG narių ir VPS administratorių (73 proc.) labai efektyviomis vietos gyventojų aktyvinimo priemonėmis laiko vietos gyventojų ir potencialių pareiškėjų priėmimą VVG administracijos patalpose bei specialių susitikimų ir kitų renginių organizavimą kontaktiniu būdu (66 proc.). 63 proc. VVG narių ir VPS administratorių pritaria, kad informacijos platinimas per VVG administracijos darbuotojus ir VVG narius, tradicinių VVG renginių organizavimas (stovyklos, konferencijos, šventės) bei VVG dalyvavimas įvairiuose vietos renginiuose, šventėse, parodose yra taip pat labai efektyvios priemonės. Neefektyviausiomis priemonėmis laikomas spausdintų naujienlaiškių platinimas, skelbimų lentos VVG teritorijoje ir informacijos platinimas per vietos televiziją (žr. 37 pav.). Būtent šias priemones taiko mažiausia dalis VVG.

Remiantis tyrimo metu atliktų 3 VVG (Alytaus r., Kauno r., ir Šilutės r. VVG) atvejų analizių rezultatais, bendras gyventojų aktyvinimo efektyvumas nebuvo aukštas. Vidutinis vietos projektų kokybės balas siekė 74 (Alytaus r. ir Šilutės r. VVG atvejais) ir 82 (Kauno r. VVG atveju) balus. Tai rodo, kad vidutiniškai vietos projektai neatitiko vieno svarbaus (t. y. už kurį buvo galima gauti maksimaliai 20 balų) atrankos kriterijaus. Tai reiškia, kad vietos gyventojų aktyvinimo veiksmai nebuvo itin efektyvūs, kadangi nebuvo pateikta vietos projektų paraiškų, kurios būtų atitikę visus atrankos kriterijus. Be to, nepastebėta ryšio tarp vietos projekto dydžio ir jo kokybės. Alytaus r. VVG didesni vietos projektai buvo kokybiškesni (surinko daugiau balų), nei mažesni, o Šilutės r. VVG atveju – atvirkščiai, mažesni projektai buvo geresnės kokybės, nei stambesni.

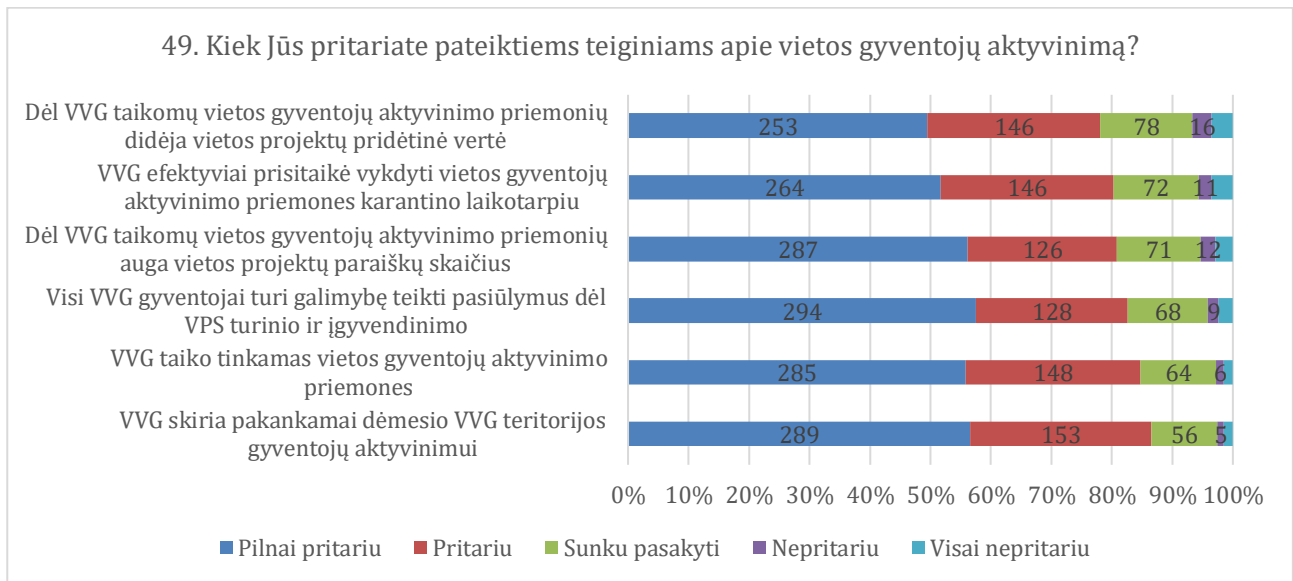
37 pav. VVG vykdomų gyventojų aktyvinimo priemonių efektyvumo vertinimas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Dauguma apklausoje dalyvavusių VVG narių ir VPS administratorių palankiai vertina vietos gyventojų aktyvinimo priemones ir jų poveikį pritardami apklausos klausimyne suformuluotiems teiginiams (38 pav.). Didžiausia dalis (86 proc.) pritaria, kad VVG skiria pakankamai dėmesio VVG teritorijos gyventojų aktyvinimui. 85 proc. pritaria, kad VVG taiko tinkamas vietos gyventojų aktyvinimo priemones. Tik šiek tiek mažesnė dalis (78 proc.) pritaria, kad dėl VVG taikomų vietos gyventojų aktyvinimo priemonių didėja vietos projektų pridėtinė vertė.

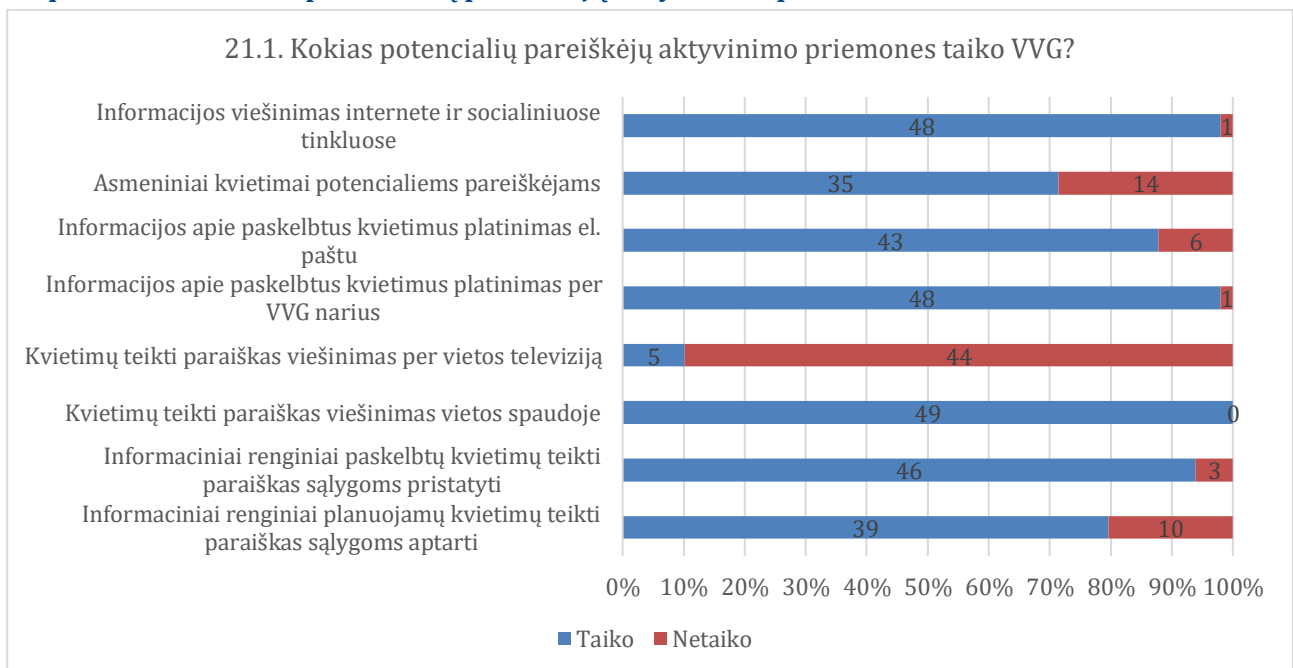
38 pav. VVG narių nuomonė dėl gyventojų aktyvinimo

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Vertinant potencialių pareiškėjų aktyvinimo priemones, daugiausiai VVG vietos spaudoje viešina kvietimus teikti paraiškas, informaciją taip pat viešina internete ir socialiniuose tinkluose, per VVG narius ir siunčiant el. laiškus. Kaip ir gyventojų aktyvinimo atveju, labai maža dalis VVG kvietimus teikti paraiškas viešina per vietos televiziją (žr. 39 pav.). Įdomu tai, kad VVG potencialių pareiškėjų aktyvinimui pasitelkia ir kitas įstaigas ar organizacijas, pavyzdžiui, informaciją skelbia turizmo ir informacijos centrų, savivaldybių internetinėse svetainėse, per bendruomenes.¹²⁹

39 pav. VVG taikomos potencialių pareiškėjų aktyvinimo priemonės

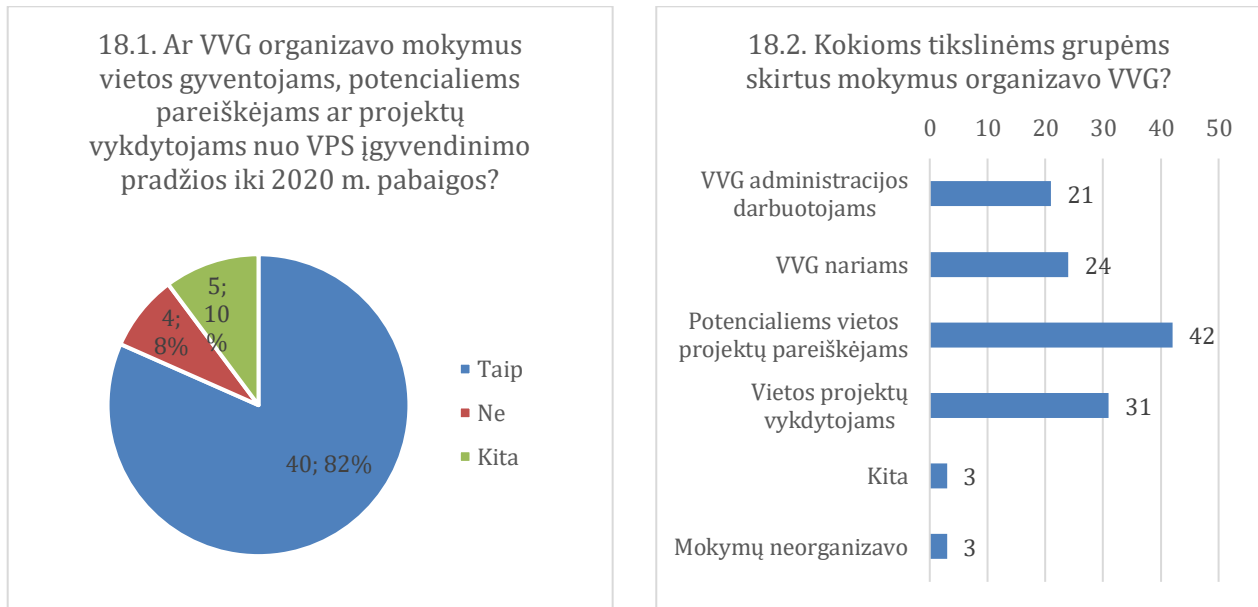

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administratorių apklausa.

¹²⁹ VPS administratorių apklausoje buvo užduotas atviras klausimas „Kokias kitas potencialių pareiškėjų aktyvinimo priemones taiko VVG?“. Atsakant į šį klausimą VVG administratoriai galėjo nurodyti, kokias kitas aktyvinimo priemones taiko VVG.

VVG vykdo ne tik vietos gyventojų bei potencialių pareiškėjų aktyvinimo veiklas, tačiau taip pat stiprina savo ir potencialių pareiškėjų įgūdžius ir žinias organizuojant mokymus. Didžioji dalis (82 proc.) VVG nuo VPS įgyvendinimo pradžios iki 2020 m. organizavo mokymus, dar 10 proc. VVG nurodė, kad organizavo informacinius renginius, kurie iš dalies gali būti laikomi ir mokymų renginiais. Dažniausiai VVG organizuojamų mokymų tikslinė grupė buvo potencialūs vietos projektų pareiškėjai ir vietos projektų vykdytojai (žr. 40 pav.). Kvietimai dalyvauti mokymuose ir informaciniuose renginiuose siunčiami atsižvelgiant į tai, su kokia priemone ar tema yra susiję mokymai ir kam jie galėtų būti aktualiausi.

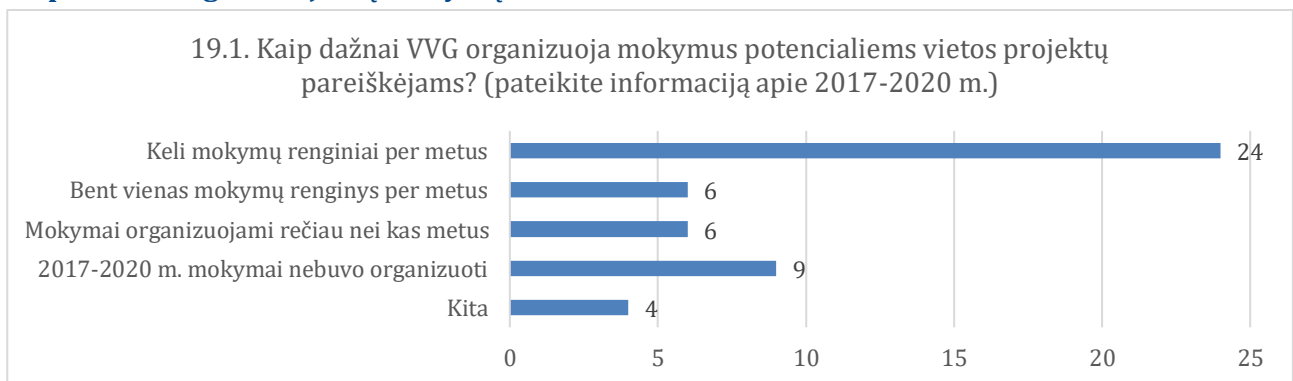
40 pav. VVG organizuojami mokymai ir jų tikslinės grupės

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administratorių apklausa.

Vertinant mokymų dažnumą, 24 VVG nurodė, kad per metus organizuojami keli mokymų renginiai, po 6 VVG nurodė, kad organizuojamas bent vienas mokymų renginys per metus arba mokymai organizuojami rečiau nei kas metus. Net 9 VVG mokymai potencialiems pareiškėjams organizuoti nebuvo. Dalis šių atsakymą nurodžiusių VVG administratorių pateikė paaiškinimą, kad mokymai nebuvo organizuoti dėl lėšų trūkumo, arba mokymai nebuvo planuoti.¹³⁰ Kitų VVG administratoriai nurodo, kad organizuojant mokymus potencialiems vietos projektų pareiškėjams yra sudėtinga suderinti tinkamą laiką bei pritraukti pakankamą mokymų dalyvių skaičių.

41 pav. VVG organizuojamų mokymų dažnumas

¹³⁰ Remiantis atsakymais į atvirą klausimą „19.6. Su kokiais iššūkiais susiduria VVG organizuodama mokymus potencialiems vietos projektų pareiškėjams?“

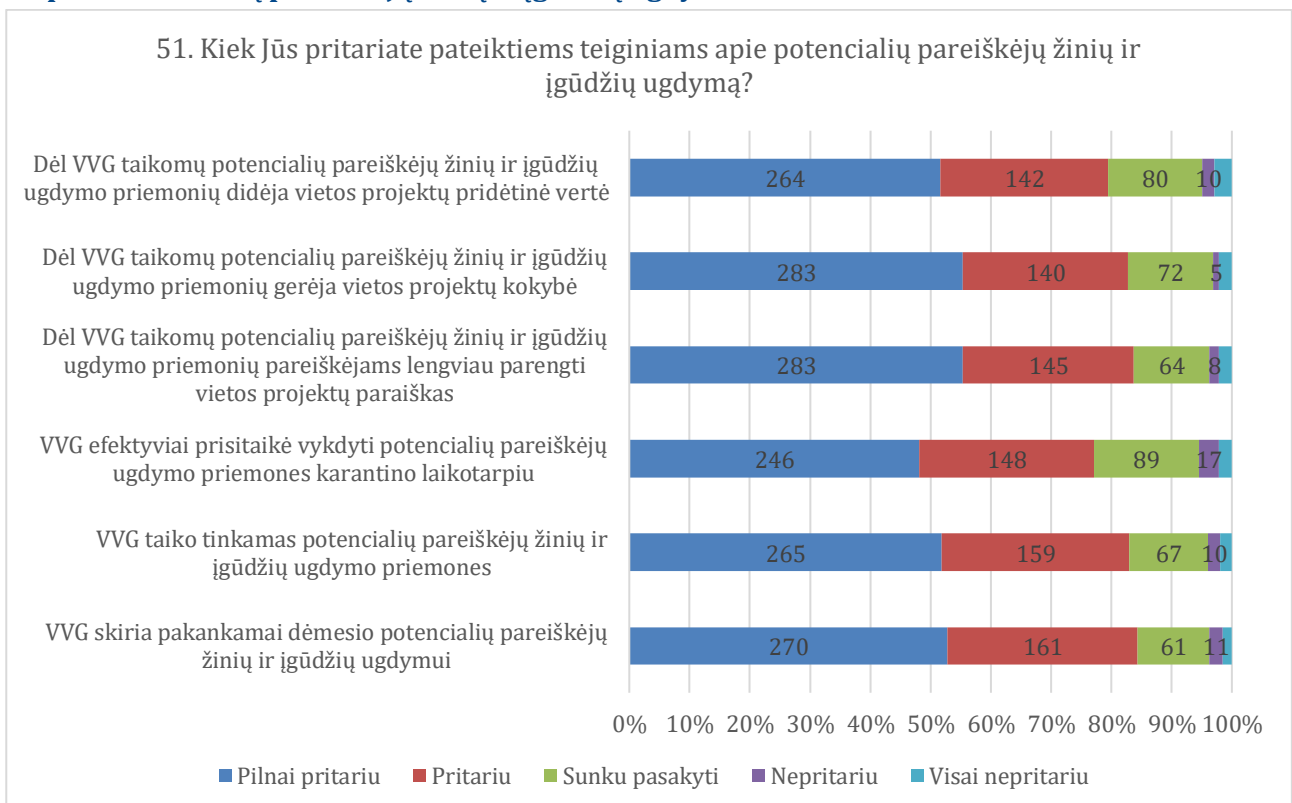
Šaltinis: ESTEP atlikta VVG administratorių apklausa.

VPS administratorių vertinimu¹³¹, efektyviau organizuoti potencialių pareiškėjų mokymus padėtų didesnis finansavimas, kuris leistų samdyti aukštos kvalifikacijos lektorius. VPS administratoriai palankiai vertina 2007-2013 m. finansinio laikotarpio patirtį, kuomet VVG vykdė atskirus mokymų projektus. Potencialių pareiškėjų mokymą galėtų palengvinti ir parengtos bendros instrukcijos vaizdo formatu, kurios būtų prieinamos visoms VVG ir visiems potencialiems pareiškėjams.

Labiausiai potencialius pareiškėjus dominančiomis mokymų temomis (interview metu su VVG atstovais pastebėta, kad šiomis temomis ir vyksta daugiausiai mokymų) yra įvardijamos tos temos, kurios yra susijusios su projektų įgyvendinimo galimybėmis, projektų dokumentacijos tvarkymu, verslo plano parengimu, viešaisiais pirkimais bei socialiniu verslu. VVG potencialių pareiškėjų mokymo poreikius nustato pagal skelbiamų kvietimų pobūdį, bendraujant su VVG nariais ir potencialiais pareiškėjais nei atliekant apklausas¹³².

Dauguma ESTEP vykdytoje apklausoje dalyvavusių VVG narių ir VPS administratorių pritarė apklausoje pateiktiems teiginiams apie potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymą. Didžiausios dalies (84 proc.) respondentų nuomone VVG skiria pakankamai dėmesio potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymui ir dėl VVG taikomų potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymo priemonių pareiškėjams lengviau parengti vietos projektų paraiškas. 83 proc. respondentų nuomone, VVG taiko tinkamas potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymo priemones. Tokia pati dalis respondentų pritaria, kad dėl VVG taikomų potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymo priemonių gerėja vietos projektų kokybė.

42 pav. Potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymo vertinimas

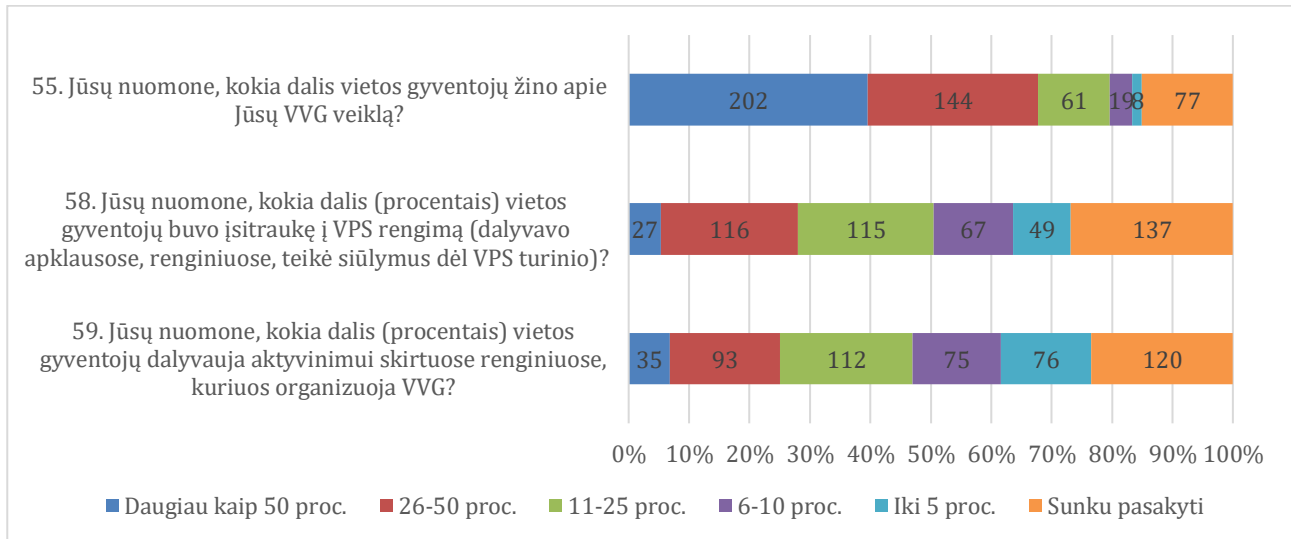
Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

¹³¹ Remiantis atsakymais į atvirą klausimą „19.7. Kas padėtų VVG efektyviau organizuoti potencialių pareiškėjų mokymą?“

¹³² Remiantis atsakymais į atvirą klausimą „19.4. Kokios mokymų temos aktualiausios vietos projektų pareiškėjams? Kaip išsiaiškinate pareiškėjų mokymosi poreikius?“

Vertinant VVG veiklų žinomumą ir vietos gyventojų įsitraukimą, iš VVG narių ir VPS administratorių apklausos, galima matyti, kad daugumos respondentų nuomone (40 proc.) apie VVG veiklą žino daugiau nei 50 proc. vietos gyventojų, dar 28 proc. nuomone, apie VVG veiklą žino 26-50 proc. vietos gyventojų. Respondentų vertinimu, VVG organizuojamuose aktyvinimui skirtuose renginiuose dalyvauja mažesnė dalis vietos gyventojų. Didžiausios dalies (22 proc.) VVG narių nuomone VVG aktyvinimo renginiuose dalyvauja 11-25 proc. vietos gyventojų. Po 23 proc. mano, kad į VPS rengimą buvo įsitraukę 11-25 proc. ar 26-50 proc. vietos gyventojų. Visgi, būtina atkreipti dėmesį, kad didelė dalis respondentų, atitinkamai 23 proc. ir 27 proc., negalėjo įvertinti, kokia dalis vietos gyventojų įsitraukia į VVG organizuojamus renginius aktyvinimui ir kiek dalyvavo VPS rengime.

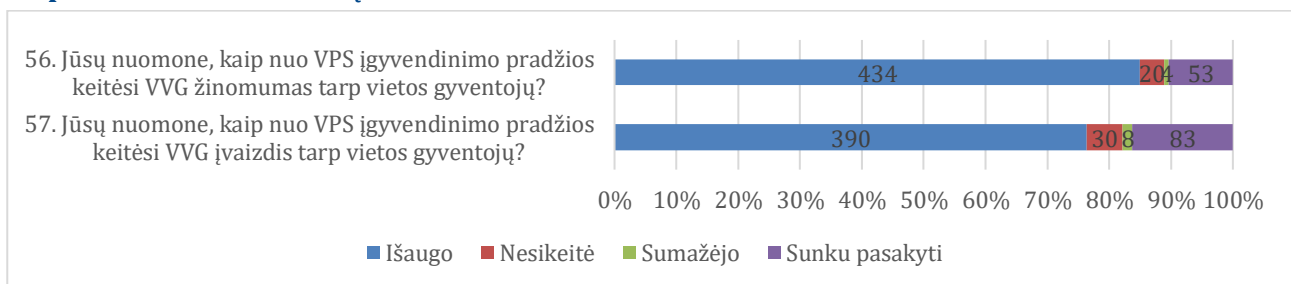
43 pav. VVG veiklos žinomumo ir vietos gyventojų įsitraukimo vertinimas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Absoliučios daugumos VVG narių ir VPS administratorių nuomone, VVG žinomumas tarp vietos gyventojų nuo VPS įgyvendinimo pradžios išaugo (taip mano 85 proc. respondentų). Taip pat gerėjo ir VVG įvaizdis tarp vietos gyventojų (taip mano 76 proc. respondentų).

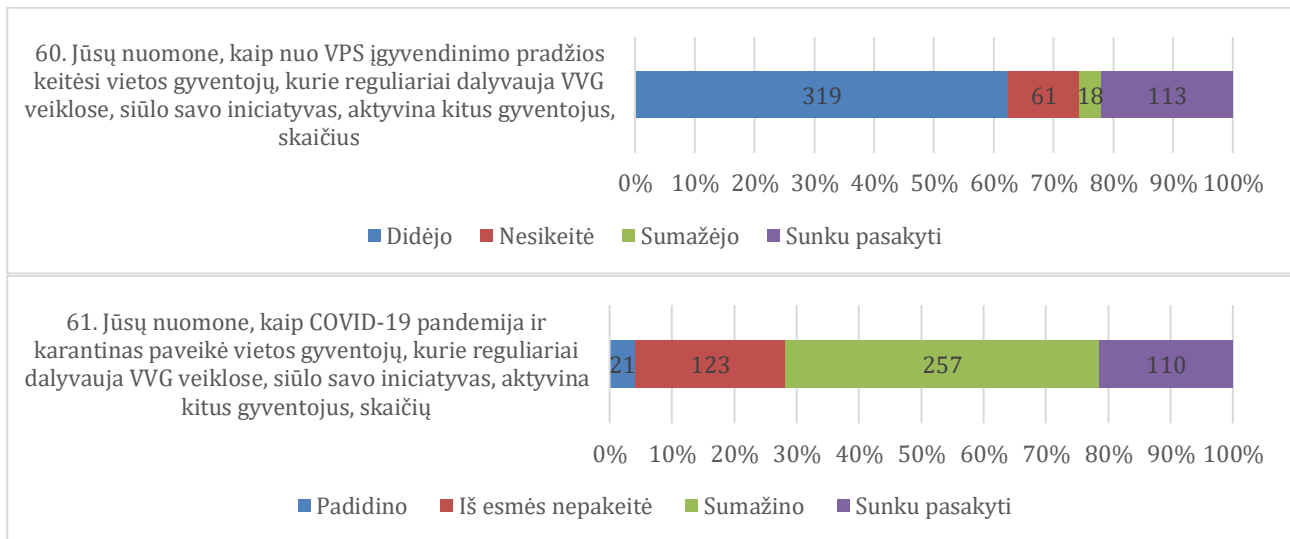
44 pav. VVG žinomumo ir įvaizdžio vertinimas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Vietos gyventojų, reguliariai dalyvaujančių VVG veiklose, siūlančių savo iniciatyvas ir aktyvinančių kitus gyventojus, skaičius taip pat didėjo. Taip mano 62 proc. apklausoje dalyvavusių VVG narių ir VPS administratorių. Tačiau COVID-19 pandemija turėjo neigiamos įtakos vietos gyventojų įsitraukimui. Pusės apklausoje dalyvavusių VVG narių ir VPS administratorių vertinimu, reguliariai VVG veiklose dalyvaujančių vietos gyventojų skaičius pandemijos ir karantino metu mažėjo.

45 pav. Reguliaraus vietos gyventojų dalyvavimo VVG veiklose vertinimas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Apibendrinant galima pastebėti, kad siekiant VPS įgyvendinimo viešinimo ir vietos gyventojų aktyvinimo dauguma VVG gyventojus aktyvina platindamos informaciją per VVG administracijos darbuotojus ir VVG narius, priimdami vietos gyventojus ir potencialius pareiškėjus VVG administracijos patalpose, organizuodami specialius susitikimus ir kitus renginius kontaktiniu būdu, taip pat publikuodami pranešimus vietos spaudoje ir skelbdami informaciją Facebook socialiniame tinkle. Visos šios priemonės yra laikomos efektyviomis siekiant gyventojų aktyvinimo. Būtina akcentuoti tai, kad VVG gyventojų aktyvinimo veiklas dažniausiai parenka atsižvelgiant į VVG teritorijos specifiką. Pavyzdžiui, mažos VVG dažniau organizuoja individualias konsultacijas, o ne mokymus. VVG taip pat rečiau taiko mažiau efektyvias viešinimo priemones, tokias kaip spausdintų naujienlaiškių platinimas ar informacijos skelbimas per vietos televiziją. VVG aktyvinant vietos gyventojus siekia įtraukti ir socialinius partnerius, vietos bendruomenes. Priemonių sėkmingumą įrodo ir tad, kad pagal ESTEP vykdytos apklausos duomenis, didelė dalis vietos gyventojų žino apie VVG veiklas, o VVG žinomumas tarp vietos gyventojų nuo VPS įgyvendinimo pradžios išaugo. Taip pat nuo VPS įgyvendinimo pradžios didėjo ir vietos gyventojų, kurie reguliariai dalyvauja VVG veiklose ir siūlo iniciatyvas, aktyvina kitus gyventojus, skaičius.

Dar viena svarbi VVG vykdoma veikla tai potencialių pareiškėjų aktyvinimas bei jų žinių ir įgūdžių ugdymas. Vertinant potencialių pareiškėjų aktyvinimo priemones, dažniausiai kvietimai teikti paraiškas yra viešinami vietos spaudoje, internete ir socialiniuose tinkluose, per VVG narius ir siunčiant el. laiškus. Potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymas vykdomas organizuojant mokymus ir teikiant individualias konsultacijas. ESTEP vykdytos apklausos duomenimis, VVG skiria pakankamai dėmesio potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymui, taiko tinkamas potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymo priemones dėl kurių pareiškėjams lengviau parengti vietos projektų paraiškas bei gerėja vietos projektų kokybė.

Pastebima, kad įgyvendinant vietos gyventojų aktyvinimo veiklas VVG administracijos susiduria su žmogiškųjų išteklių problema. VVG administracijos darbuotojai vykdo daug veiklų, susijusių su VPS administravimu, todėl lieka mažiau laiko vietos gyventojų aktyvinimui. Ši problema ypač aktuali mažosioms VVG (plačiau žr. ataskaitos 3.3 skyrių).

Ugdant potencialių pareiškėjų žinias ir įgūdžius susiduriama su finansinių išteklių trūkumo problema. Didesnis finansavimas leistų samdyti aukštos kvalifikacijos lektorius bei pritraukti didesnę mokymų dalyvių skaičių. Dalis VPS administratorių palankiai vertina 2007-2013 m. finansinio laikotarpio patirtį, kuomet VVG vykdė atskirus mokymų projektus. Naujuoju finansiniu laikotarpiu siūloma apsvaistyti galimybę didesnę VVG administravimo veikloms skirtų lėšų dalį skirti aktyvinimo veikloms, įskaitant ir

mokymų organizavimui. Taip pat siūloma išnaudoti 2020 m. įgytą nuotolinių renginių ir mokymų organizavimo patirtį ir dalį renginių organizuoti nuotoliniu būdu siekiant, kad juose sudalyvautų daugiau žmonių. Potencialių pareiškėjų mokymui palengvinti taip pat siūloma įvertinti galimybę vaizdo formatu sukurti bendras instrukcijas, kurios būtų aktualios ir prieinamos visoms VVG ir potencialiems pareiškėjams.

6 VVG BENDRADARBIAVIMO PROJEKTŲ VERTINIMAS

Svarbiausi teiginiai:

Kiekybinė ir teritorinė bendradarbiavimo projektų analizė:

- Į bendradarbiavimo projektus 2014-2020 m. buvo įsitraukę 3 iš 4 VVG (12 VVG arba 25 proc. nedalyvavo pagal Priemonės 19.3 veiklos sritį finansuotuose bendradarbiavimo projektuose).
- Teritorinio bendradarbiavimo projektuose dalyvavo pusė VVG (25 iš 49), o tarptautinio bendradarbiavimo projektuose šiek tiek mažiau VVG (23 iš 49).
- Bendradarbiavimo projektuose dalyvavo 37 VVG, 5 kitos VVG iš Lietuvos (4 miesto ir 1 žuvininkystės VVG) ir 53 VVG iš 13 užsienio šalių.
- Tarptautinio bendradarbiavimo projektuose aktyviausiai bendradarbiaujama su partneriais iš Baltijos jūros regiono šalių, t. y. kaimyninių (Latvijos, Lenkijos, Estijos) ir Skandinavijos šalių (Suomijos, Švedijos).
- Vertinant pagal vienai VVG tenkantį bendradarbiavimo projektų skaičių išsiskiria Alytaus rajono ir Utenos regiono VVG – kiekviena VVG buvo įsitraukusi į 4 skirtingus projektus.

Kokybinė bendradarbiavimo projektų analizė:

- Iki 2020 m. pabaigos patvirtinti teritorinio bendradarbiavimo projektai buvo susiję su 6B, 6A ir 3A tikslinėmis sritimis, o tarptautinio bendradarbiavimo projektai apėmė daugiau KPP numatytų Priemonei aktualių tikslinių sričių (visas, išskyrus 2B ir 4A).

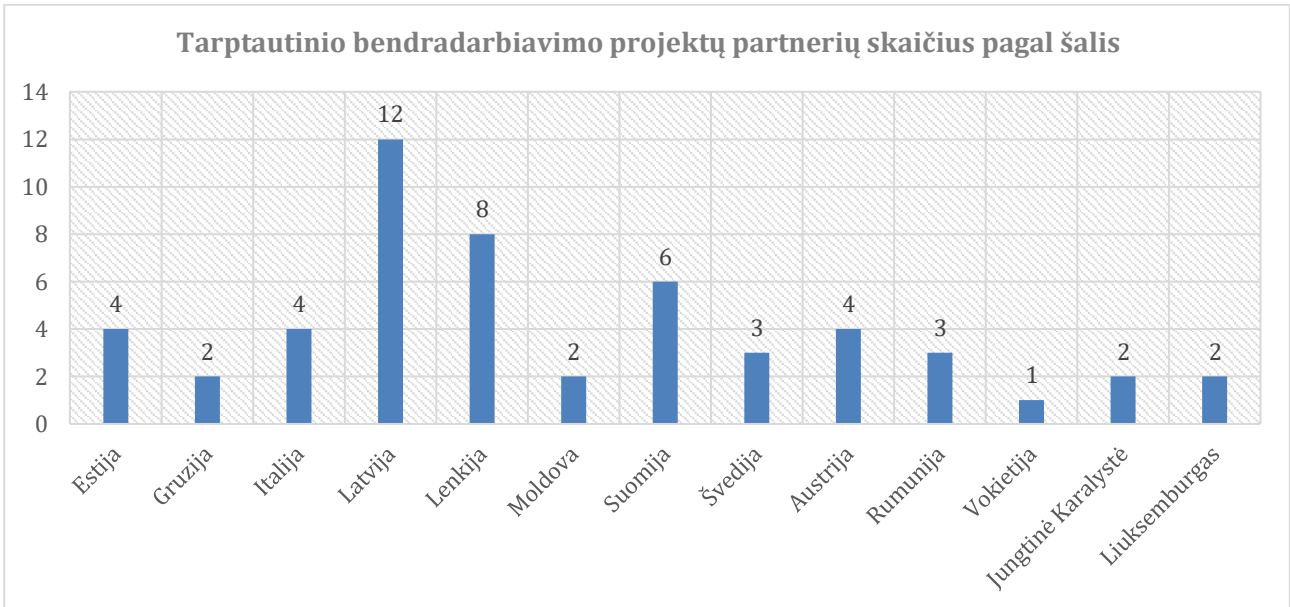
6.1 KIEKYBINĖ IR TERITORINĖ BENDRADARBIAVIMO PROJEKTŲ ANALIZĖ

Pagal Priemonės 19.3 veiklos sritį iki 2020-12-31 buvo finansuoti 8 teritorinio bendradarbiavimo projektai (iš jų 1 vertinamuoju laikotarpiu buvo baigtas įgyvendinti) ir 17 tarptautinio bendradarbiavimo projektų (iš jų 7 buvo baigti įgyvendinti).

Teritorinio bendradarbiavimo projektuose kaip projekto vykdytojas arba partneris dalyvavo pusė (25 iš 49) visų pagal Priemonę įsteigtų VVG ir 2 kitos VVG – viena miesto VVG (Marijampolės miesto VVG) ir viena žuvininkystės VVG (Šilutės žuvininkystės regiono vietos veiklos grupė „Žuvėjų kraštas“).

Tarptautinio bendradarbiavimo projektuose kaip projekto vykdytojas arba partneris dalyvavo šiek tiek mažiau – 23 iš 49 pagal Priemonę įsteigtų VVG. Tarptautinių projektų partneriais buvo trys miestų VVG iš Lietuvos (Garliavos, Mažeikių ir Rietavo) ir 53 vietos veiklos grupės iš 13 kitų šalių. Vertinant geografinį tarptautinių projektų partnerių pasiskirstymą matyti, kad Lietuvos kaimo vietovių VVG plačiausiai bendradarbiauja su vietos veiklos grupėmis iš kaimyninių (Latvijos, Lenkijos, Estijos) ir Skandinavijos šalių (Suomijos, Švedijos). Pagal partnerių skaičių taip pat galima išskirti Italiją, Austriją ir Rumuniją.

46 pav. Tarptautinio bendradarbiavimo projektų partnerių skaičius pagal šalis (N=53)

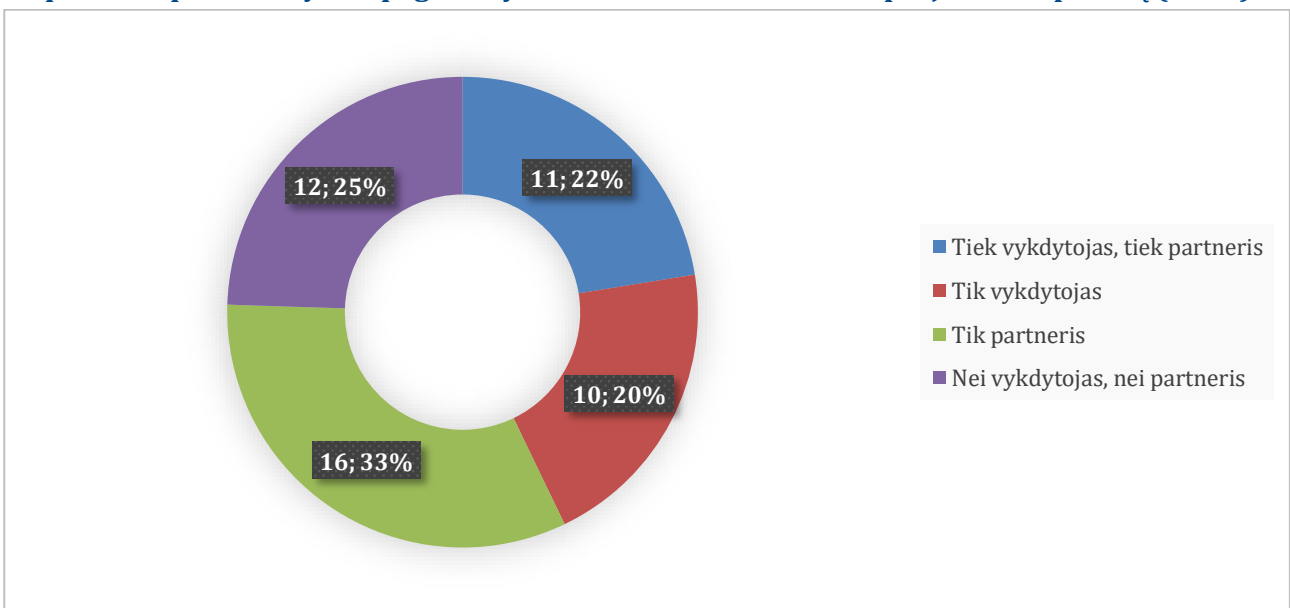

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis apie bendradarbiavimo projektų vykdytojus ir partnerius.

12 VVG (24,5 proc.) iki 2020-12-31 nebuvo įsitraukę į vykdomus bendradarbiavimo projektus, finansuotus pagal Priemonės 19.3 veiklos sritį (nesėkmingos paraiškos nebuvo vertinamos). VVG administracijos darbuotojų apklausos duomenimis, 2007-2013 m. 46 iš 49 (94 proc.) dalyvavo bendradarbiavimo projektuose, 1 VVG nedalyvavo, o 2 VVG atstovai nežinojo, ar VVG dalyvavo bendradarbiavimo projektuose 2007-2013 m.

11 VVG bendradarbiavimo projektuose dalyvavo tiek projekto vykdytojo, tiek partnerio teisėmis (šios VVG priskiriamos aktyviausiai bendradarbiaujančių grupei). 16 VVG į bendradarbiavimo projektus buvo įsitraukę tik partnerio teisėmis, o 10 VVG – tik projekto vykdytojo teisėmis (t. y. šios VVG įgyvendino savo inicijuotus bendradarbiavimo projektus, tačiau kitų VVG inicijuotuose projektuose nedalyvavo).

47 pav. VVG pasiskirstymas pagal dalyvavimo bendradarbiavimo projektuose pobūdį (N=49)

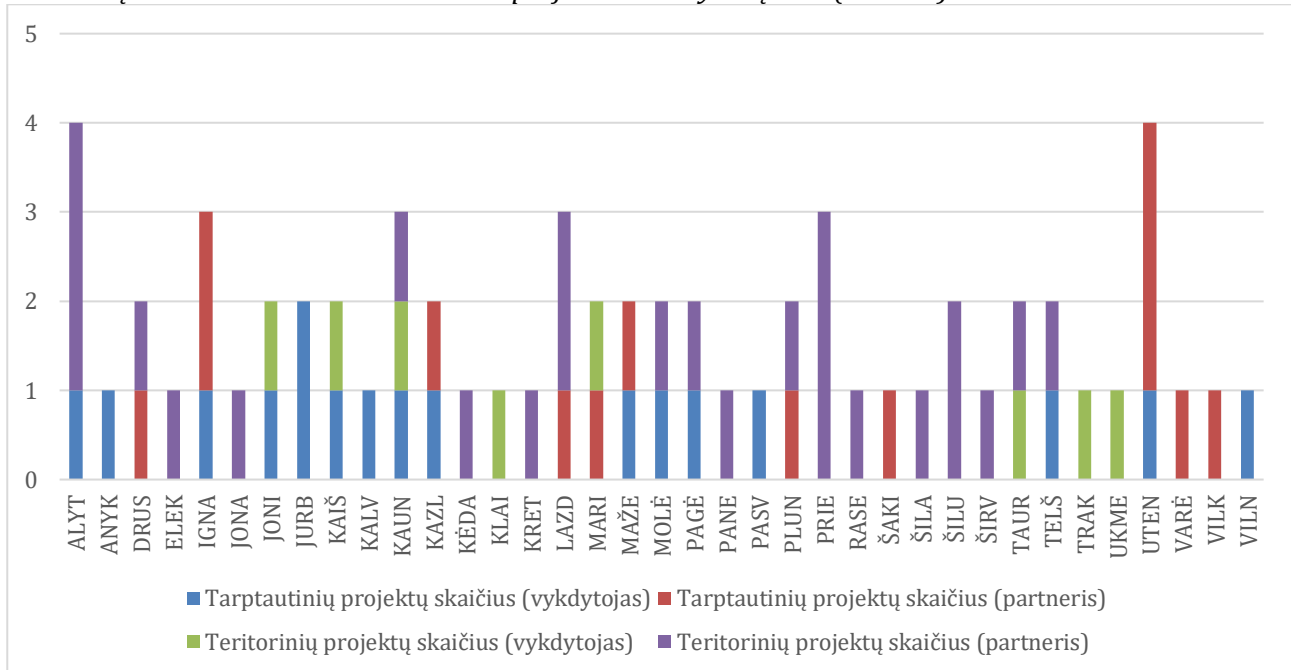

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis apie bendradarbiavimo projektų vykdytojus ir partnerius.

Vertinant pagal vienai VVG tenkantį bendradarbiavimo projektų skaičių išsiskiria Alytaus rajono ir Utenos regiono VVG – kiekviena VVG buvo įsitraukusi į 4 skirtingus projektus. Alytaus rajono VVG vadovavo vienam tarptautiniam projektui ir partnerio teisėmis dalyvavo 3 teritoriniuose projektuose. Utenos regiono VVG vadovauja vienam tarptautiniam projektui ir dalyvauja kituose 3 tarptautiniuose projektuose. Dar 4 VVG buvo įsitraukę į 3 bendradarbiavimo projektus.

48 pav. VVG įsitraukimas į bendradarbiavimo projektus iki 2020-12-31: projektų skaičius pagal pobūdį ir VVG vaidmenį

Pastaba: įtrauktos tik bendradarbiavimo projektuose dalyvavę VVG (37 iš 49).

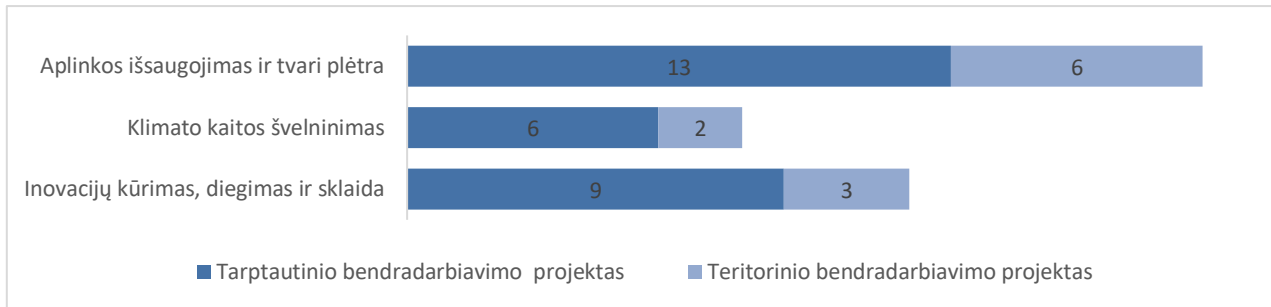
Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis apie bendradarbiavimo projektų vykdytojus ir partnerius.

Apibendrinant, pagal Priemonės 19.3 veiklos sritį iš viso įgyvendinti/ įgyvendinami 25 projektai, iš kurių 17 (68 proc.) yra tarptautinio bendradarbiavimo projektai. projektuose dalyvauja 37 kaimo vietovių arba dvisektorės VVG iš Lietuvos, 4 miestų VVG iš Lietuvos, 1 žuvininkystės VVG iš Lietuvos ir 53 VVG iš užsienio. Vidutiniškai viename tarptautinio bendradarbiavimo projekte dalyvauja 5,7 VVG, teritorinio bendradarbiavimo projekte – 4,4 VVG.

6.2 KOKYBINĖ BENDRADARBIAVIMO PROJEKTŲ ANALIZĖ (PROJEKTŲ TURINYS IR NAUDA)

Baigti įgyvendinti ir įgyvendinami bendradarbiavimo projektai prisideda prie ES kompleksinių tikslų (Inovacijų kūrimas, diegimas ir sklaida, Klimato kaitos švelninimas bei Aplinkos išsaugojimas ir tvari plėtra) įgyvendinimo. Vadovaujantis projektų paraiškose pateikta informacija, 2 bendradarbiavimo projektai prisideda prie visų trijų ES kompleksinių tikslų, po 11 projektų prie dviejų ir prie vieno tikslo, o vienas projektas – prie šių tikslų įgyvendinimo neprisideda. Daugiausiai projektai prisideda prie aplinkos išsaugojimo ir tvarios plėtros tikslo (76 proc. visų bendradarbiavimo projektų), mažiausiai – prie klimato kaitos švelninimo (32 proc. visų bendradarbiavimo projektų). Prie inovacijų kūrimo, diegimo ir sklaidos prisideda kas antras įgyvendintas projektas (48 proc. visų bendradarbiavimo projektų). Panaši tendencija būdinga tiek tarptautinio bendradarbiavimo, tiek teritorinio bendradarbiavimo projektams, tačiau teritorinio bendradarbiavimo projektuose šiek tiek mažiau įgyvendinama veiklų, susijusių su inovacijų kūrimu ir sklaida.

49 pav. Projektų poveikis ES kompleksiniams tikslams: projektų skaičius pagal tikslą ir projekto tipą

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis apie bendradarbiavimo projektus.

Visi 25 bendradarbiavimo projektai prisideda arba yra neutralūs, įgyvendinant partnerystės, vyrų ir moterų lygių galimybių skatinimo ir nediskriminavimo bei darnaus vystymosi principus.

16 bendradarbiavimo projektų (64 proc.) į tikslines grupes įtraukė socialiai pažeidžiamas visuomenės grupes ir jaunimą (asmenis iki 40 metų).

11 bendradarbiavimo projektų (7 tarptautinio bendradarbiavimo ir 4 teritorinio bendradarbiavimo projektai) buvo tiesiogiai skirti jaunimui. Į projektų veiklas įtrauktos stovyklos (4 projektai), mokymai, dirbtuvės, individualios konsultacijos (3 projektai), renginiai (2 projektai). 2 projektai pasirinko įgyvendinti ne specifines į jaunimą orientuotas veiklas, o kiekviename renginyje užtikrinti tam tikrą dalyvių iki 40 m. skaičių.

Žemiau pateikiama mini atvejo studija apie jaunimo įtrauktį į S. Dariaus ir S. Girėno žūties 85-ųjų metinių minėjimą, įgyvendinant tarptautinio bendradarbiavimo projektą Kauno r. VVG.

1 pavyzdys. Mini atvejo studija: tarptautinio bendradarbiavimo projektas „Jie skrenda“

2018 m. Kauno r. VVG, bendradarbiaudama su 1 VVG iš Lietuvos ir 1 VVG iš Lenkijos, įgyvendino tarptautinio bendradarbiavimo projektą „Jie skrenda“ (projekto Nr. 44TT-KK-17-1-02305).

Projekto tikslas: skatinti Kauno rajono ir Myslibužo regiono jaunimo pilietinį ugdymą per aviacijos istorijos pažinimą ir įamžinimą.

Projekto vykdytojas (koordinatorius): Kauno r. vietos veiklos grupė (asociacija, kaimo vietovių VVG).

Partneriai (tipai – miesto, kaimo VVG): 1 partneris iš Lietuvos: Garliavos miesto vietos veiklos grupė (miesto VVG) ir 1 partneris iš Lenkijos – „Lider Pojezierza“ (dvisektorė VVG).

Tikslinė grupė: mokyklinio amžiaus jaunimas, apimant ir socialinę atskirtį patiriančių šeimų vaikus. Taip pat į projekto veiklas buvo įtrauktos jaunimo ir su jaunimu dirbančios organizacijos; Myslibužo ir Kauno rajono gyventojai.

Veiklos, rezultatai, rodikliai. Pagrindinės projekto veiklos: atnaujinti ir įamžinti aviacijos istoriją Kauno rajono ir Myslibužo, kur žuvo S. Darius ir S. Girėnas, teritorijose, pagerinant infrastruktūrą, kuriant tautinio meno kūrinius ir pagilinant istorines žinias; ugdyti jaunimo pilietiškumą per S. Dariaus ir S. Girėno žygdarbio pažinimą ir įamžinimą; aktyvinti Kauno rajono ir Myslibužo jaunimo domėjimąsi savo krašto istorija, aviacija bei tautiniu paveldu.

Projekto metu (2018 m.) suorganizuoti 8 renginiai (2 medžio drožėjų plenerai, po vieną Kauno rajone ir Lenkijoje; 1 jaunimo stovykla; 1 šventė „Jie skrenda“ Kauno r., 1 S. Dariaus ir S. Girėno žūties paminėjimas Lenkijoje, 3 projekto viešinimo renginiai Kauno r. mokyklose), kuriuose dalyvavo 634 dalyviai; jaunimo stovyklos dalyviai sukūrė 2 filmus; atnaujinta S. Dariaus ir S. Girėno žūties vietos turizmo infrastruktūra Pszczelnike, Lider Pojezierza teritorijoje; įrengti 3 video tilto prieigos taškai (po vieną kiekvienos VVG teritorijoje).

Projektas prisidėjo įgyvendinant visų projekte dalyvavusių VVG iš Lietuvos VPS nustatytus tikslus ir veiklos sritis. Projektas taip pat prisidėjo prie ES kaimo plėtros politikos tikslinės srities „Vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas“ (6B) įgyvendinimo; turėjo įtakos partnerystės, vyrų ir moterų, ir lygių galimybių skatinimo ir nediskriminavimo, darnaus vystymosi ir jaunimo skatinimo principų įgyvendinimui.

Projekto ilgalaikė nauda. Projektas ženkliai padidino projekto veiklose dalyvavusio jaunimo aktyvumą ir įsitraukimą į VVG, vietos bendruomenės veiklas, pasibaigus jaunimo stovyklai, buvo sukurtas fotografavimo ir filmavimo būrelis jaunimui, kuris sėkmingai veikia iki šiol. Bendradarbiavimas su partneriu iš Lenkijos - „Lider Pojezierza“ – taip pat tęsiasi, rengiamos bendradarbiavimo paraiškos, įtraukiant ir daugiau partnerių iš Lenkijos.

Svarbiausios pamokos, apribojimai projekto rengimui bei įgyvendinimui:

- Paraiškų pildymas Microsoft „Word“ formatu nėra patogus. Automatizuotas įrankis su klaidų identifikavimo galimybe padėtų greičiau ir tiksliau parengti (taip pat administruojančioms institucijoms patikrinti bei apibendrinti priežiūros, analizės ir informaciniais tikslais) projekto paraišką.
- Nėra suderintas tarptautinio bendradarbiavimo projektų kvietimų grafikas ir paraiškų teikimo terminai tarp skirtingų šalių, tačiau Lietuvoje sudarant paramos sutartį reikalaujama patvirtinimo iš užsienio VVG, kad ji vykdys tarptautinio bendradarbiavimo projektą. Paprastai tokiu atveju atidedamas sutarties sudarymas ir laukiama, kol kita šalis paskelbs kvietimą ir atrinks partnerio projektą. Siūlytina įvertinti galimybes leisti pasirašyti paramos sutartis su sąlyga, kad projekto išlaidos nebus kompensuojamos LEADER lėšomis, kol nebus pateiktas patvirtinimas, kad užsienio partnerio projektas yra atrinktas ir pasirašoma paramos sutartis.
- Priešingai nei 2007-2013 m. finansiniu laikotarpiu, nuo 2014 m. socialiniai partneriai negali būti įtraukti į VPS ir įgyvendinti konkrečias priemones. Dėl to dalis projekto įgyvendinimui reikalingų partnerių nebegali būti įtraukiami į bendradarbiavimo projektus.
- Tarptautinio bendradarbiavimo projektui reikalingos administravimo išlaidos nėra tinkamos finansuoti nei tarptautinio bendradarbiavimo projekto lėšomis, nei VPS administravimo lėšomis, dėl ko mažinamas tarptautinio bendradarbiavimo projekto patrauklumas. Atkreiptinas dėmesys, kad užsienio partneriai šias išlaidas kompensuoja tarptautinio bendradarbiavimo projekto lėšomis.
- Ypač sudėtinga atsiskaityti už bendras projekto išlaidas, kurias patiria užsienio VVG (kai ji yra projekto koordinatorius ir vykdytojas), dėl ko partneriai priversti dirbtinai skaidyti darbus tam, kad būtų galima juos paprasčiau deklaruoti. Pavyzdžiui, jei užsienio VVG viešųjų pirkimų būdu įsigyja leidinio, kuris vienodai aktualus visiems dalyvaujantiems partneriams, rengimo, maketavimo, vertimo paslaugas, Lietuvoje veikiančiai VVG, deklaruojant išlaidas apmokėjimui, reikia pateikti papildomus įrodymus, kad paslaugos įsigytos pagal Lietuvoje taikomas viešųjų pirkimų taisykles, o kartais – ir atlikti papildomą paslaugų pirkimą.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis apie bendradarbiavimo projektus ir interviu su Kauno r. VVG.

8 projektai (4 tarptautinio bendradarbiavimo ir 4 teritorinio bendradarbiavimo projektai) į tikslines grupes įtraukė ir socialiai pažeidžiamas visuomenės grupes: senyvo amžiaus žmones, negalią turinčius asmenis, skurdą ir skurdo riziką patiriančias, daugiavaikes šeimas, bedarbius.

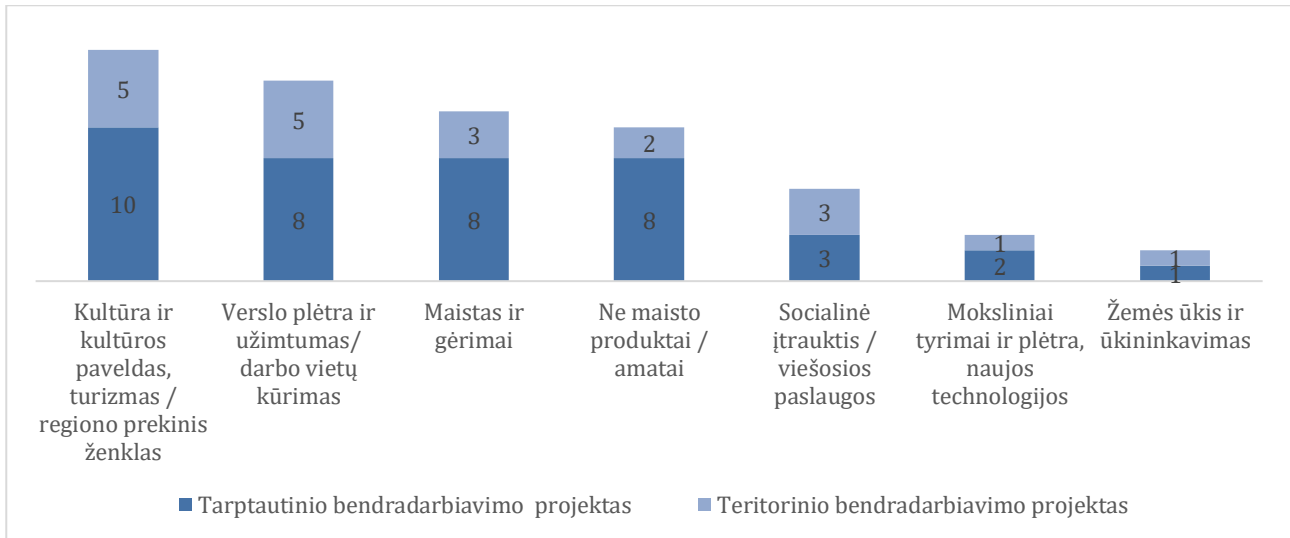
Toliau pateikiama bendradarbiavimo projektų turinio apžvalga atlikta pagal 7 temų kategorijas, į kurias buvo sugrupuotos¹³³ bendradarbiavimo projektų temos ir suplanuotos veiklos:

1. Verslo plėtra ir užimtumas/ darbo vietų kūrimas
2. Moksliniai tyrimai ir plėtra, naujos technologijos
3. Žemės ūkis ir ūkininkavimas
4. Kultūra ir kultūros paveldas, turizmas / regiono prekinis ženklas

¹³³ Grupavimas atliktas pagal projekto paraiškos IV dalyje „Projekto santrauka“ 2 punkte pateikiamą informaciją apie projekto temą ir raktažodžius. Projektams, kurių paraiška nebuvo pateikta vertintojams arba tuo metu galiojusi paraiškos forma nereikalavo pateikti informacijos apie projekto temą ir raktažodžius, projekto tema/temos priskirtos vertintojų pagal suplanuotas veiklas.

5. Maistas ir gėrimai
6. Ne maisto produktai / amatai
7. Socialinė įtrauktis / viešosios paslaugos.

50 pav. Projektų temos: projektų skaičius pagal temą/raktažodį ir projekto tipą

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis apie bendradarbiavimo projektus.

Projektų analizė parodė, kad visi bendradarbiavimo projektai prisideda prie kelių temų. Vyraujanti tema (15 iš 25 projektų arba 60 proc. visų bendradarbiavimo projektų) – **kultūros, kultūros paveldo, turizmo skatinimas**. Dalis šių projektų siekia sukurti Lietuvai naujus lėto turizmo paslaugų konkrečiose teritorijose paketus: atrinka tinkamas paslaugas ar patirtis, maršrutus, rengia informacinius leidinius. Tarptautinių bendradarbiavimo projektų dalyviams sudaromos sąlygos dalintis patirtimi, kaip atrinkti ir gerinti sukurtus produktus.

Daugiau nei pusė projektų (13 iš 25 arba 52 proc. visų bendradarbiavimo projektų) siekia **skatinti verslo plėtrą, užimtumą ir darbo vietų kūrimą** susijusiose teritorijose. Dvejų projektų (Tauragės r. VVG koordinuojamo projekto „Akademija „Nuotykių Leader““ ir Molėtų r. VVG koordinuojamo projekto „LEADER verslumo ir partnerystės plėtrai“) veiklos tiesiogiai nukreiptos į tikslinių grupių verslumo įgūdžių tobulinimą, mokymus ir kontaktų užmezgimą, verslo inovacijų skatinimą. Kitų 11 šios kategorijos projektų veiklos susiję su verslo, teikiančio paslaugas turistams, plėtra. Į šių projektų veiklas įtraukiami labai skirtingi dalyviai: smulkūs vietos verslininkai, ūkininkai, amatininkai, bendruomenių atstovai, socialinės rizikos grupių atstovai, todėl tikėtina, kad projektų veiklą paskatintas bendradarbiavimas prisideda ne tik tiesiogiai prie naujų produktų ar paslaugų kūrimo, esamų tobulinimo, bet ir netiesiogiai prie užimtumo skatinimo ir naujų darbo vietų kūrimo, nes kuriama nauja paslauga Lietuvoje – lėto turizmo paslaugų paketas.

11 projektų temos susijusios **su maistu ir gėrimais**. Šie projektai suburia tai vietai specifinių produktų, patiekalų gamintojus, padeda jiems įsitraukti į turizmo paslaugų toje konkrečioje vietoje paketų kūrimą. Ši projektų tema susijusi su kultūros, kultūros paveldo, turizmo skatinimo veikla ir taip pat su maisto tiekimo grandinės, t. y. jos sutrumpinimo, tema, kadangi projektais skatinama naudoti vietoje išaugintas žaliavas.

Dauguma projektų, kuriančių lėto turizmo paslaugų paketus, apima ne tik maisto ir gėrimų temą, bet ir **ne maisto produktų/ amatų temą**. Toliau pateikiama mini atvejo studija iliustruoja, kaip apjungiamos kelios temos (šiuo atveju – verslo plėtra, kultūra ir kultūros paveldas, turizmas / regiono prekinis ženklas) viename projekte.

2 pavyzdys. Mini atvejo studija: teritorinio bendradarbiavimo projektas „Dzūkijos piliakalnių kelias“

2018-2020 m. Trakų r. VVG, bendradarbiaudama su 3 VVG, įgyvendino teritorinio bendradarbiavimo projektą „Dzūkijos piliakalnių kelias“ (projekto Nr. 44TTKV-18-1-03519-PR001).

Projekto tikslas: skatinti vietos gyventojų socialinį aktyvumą bei verslumą, parengiant Dzūkijos piliakalnių kelią, įtraukiant mažiausiai 2 maršrutus negalia turintiems žmonėms ir šeimoms, taip pat veiklas senyvo amžiaus žmonėms, daugiavaikėms šeimoms.

Projekto vykdytojas (koordinatorius): Trakų krašto vietos veiklos grupė

Partneriai (tipai – miesto, kaimo VVG): 3 partneriai iš Lietuvos: Dzūkijos kaimo plėtros partnerių asociacija (Dzūkijos VVG); Alytaus r. vietos veiklos grupė; Prienų r. savivaldybės vietos veiklos grupė.

Tikslinė grupė: vietos bendruomenių atstovai, šeimos, daugiavaikės šeimos, senyvo amžiaus žmonės, negalia turintys asmenys.

Veiklos rezultatai, rodikliai. „Dzūkijos piliakalnių kelias“ – tai vieša erdvė, kurioje siekiama puoselėti ir populiarinti nekilnojamą kultūros paveldą, tradicinius amatus, aktyvinti vietos gyventojus ir bendruomenes įtraukiant į veiklas įvairių negalia turinčius asmenis, senyvo amžiaus žmones, daugiavaikes šeimas. Projekto metu vyko suplanuotos veiklos, edukacijos, susitikimai, sukurta Facebook paskyra „Dzūkijos piliakalnių kelias“. Didelis dėmesys skirtas neįgaliesiems, kurie dalyvavo kelių dienų kelionėje, kurios maršrutas driekėsi per 4 savivaldybes. Dalyviai nakvojo kaimo turizmo sodybose, įvertino neįgaliesiems skirtą infrastruktūrą. Į veiklas buvo įtraukti socialinės atskirties gyventojai: turintys negalia, daugiavaikės šeimos, senjorai ir kt. Parengtas viešai prieinamas elektroninis leidinys „Dzūkijos piliakalnių kelias“, padedantis susiplanuoti lėtesnį ir įvairiapusiškesnį susipažinimą su Dzūkijos krašto gamta, tradicijomis, maistu, pramogomis ir t.t. Leidinyje apibendrinta informacija apie 16 Dzūkijoje esančių piliakalnių ir galimybes susidaryti individualią užimtumo programą pagal turimas lėšas, pomėgius, keliaujančiųjų ir dienų skaičių.

Projekto metu suorganizuoti 3 mokymai, kuriuose dalyvavo 115 dalyvių; 2 konferencijos, kuriose dalyvavo 120 žmonių. 40-tyje edukacijos savaitės renginių iš viso dalyvavo 400 atstovų iš kiekvienos VVG, 4 pažintinės kelionės „Dzūkijos piliakalnių keliu“ – 160, maratone „Visi Dzūkijos piliakalnių keliu“ – 79 dalyviai.

Projektas prisidėjo įgyvendinant visų 4 VVG VPS numatytas priemones: 3 Trakų r. VPS priemones, 1 Alytaus r. VPS priemonę, 4 Dzūkijos kaimo plėtros partnerių asociacijos (Lazdijų r. VVG) VPS priemones, 3 Prienų r. VPS priemones. Projektas prisidėjo prie ES kaimo plėtros politikos tikslinės srities „Vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas“ (6B) įgyvendinimo.

Projekto ilgalaikė nauda. Projektas pratęsė 2007-2013 m. finansiniu laikotarpiu įgyvendinto projekto metu išgrynintas veiklas, taip pat sukūrė pagrindą, sąlygas vystyti ekonomines veiklas, įtrauktas į Dzūkijos piliakalnių kelią. Nors projektas „Dzūkijos piliakalnių keliu“ baigtas ir leidinys viešai prieinamas tik nuo 2020 m. rudens, nepaisant karantino apribojimų, jaučiamas padidėjęs susidomėjimas siūlomomis veiklomis ir dzūkiškais gaminiais.

Projekto metu paslaugų tiekėjams buvo suorganizuoti mokymai apie skirtingų tikslinių grupių poreikius (neįgaliųjų, senyvo amžiaus asmenų ir kt.), sudaryta galimybė patobulinti teikiamas paslaugas ar produktus ir kartu su specialiujų poreikių asmenimis patikrinti jų patogumą. Tikėtina, kad sukauptos žinios bus panaudotos pritaikant ir kitas teikiamas paslaugas specialiujų poreikių asmenims.

Svarbiausios pamokos, apribojimai projekto rengimui bei įgyvendinimui:

- Planuojant projektą, būtina išlaikyti pusiausvyrą tarp veiklų kiekio ir gylio, taip pat iššūkių kelia reikalavimas užtikrinti vienodą naudą tarp partnerių;
- Veiklų pobūdį apibrėžia ribojimas įsigyti ilgalaikį turtą, jei nėra kuriama ir 3 metus po projekto įgyvendinimo pabaigos išlaikoma nauja darbo vieta. Svarstyta galimybė leisti projekto lėšomis įsigyti ilgalaikį turtą, nurodant vertę, terminą, per kiek jis turi būti nurašomas, ar bendrą krepšelį tokio pobūdžio išlaidoms (pvz. palapinės renginiams lauke ar pan.);
- Projektui administruoti reikalingos išlaidos nėra tinkamos finansuoti nei teritorinio bendradarbiavimo projekto lėšomis, nei VPS administravimo lėšomis, dėl to sudėtinga rasti tam reikalingų finansinių išteklių arba projekto administratoriai turi įsitraukti savanorystės pagrindais. Atkreiptinas dėmesys,

kad užsienio partneriai analogiškas išlaidas kompensuoja teritorinio bendradarbiavimo projektų lėšomis.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis apie bendradarbiavimo projektus ir interviu su Trakų r. VVG.

Tarp visų bendradarbiavimo projektų, kurių dauguma susiję su turizmo plėtra, savo temomis išsiskyrė Kaišiadorių r. VVG koordinuojamas tarptautinis projektas „Atsinaujinanti energija kaimo plėtrai“, Tauragės r. vietos veiklos grupės koordinuojamas teritorinis projektas „Pažangaus kaimo koncepcijos kūrimas ir vystymas Tauragės ir Šilutės rajonuose“ ir Kauno r. vietos veiklos grupės koordinuojamas teritorinis projektas „Pažangaus kaimo tinklaveikos kūrimas“. Projektas „Atsinaujinanti energija kaimo plėtrai“ siekė susisteminti informaciją apie technologines galimybes atsijungti nuo centralizuoto elektros energijos tinklo ir kaimo gyventojų namuose bei mažuose ūkiuose gaminti atsinaujinančią energiją, sukurti fizinius prototipus ir internetinį vadovą. Projektai „Pažangaus kaimo koncepcijos kūrimas ir vystymas Tauragės ir Šilutės rajonuose“ ir „Pažangaus kaimo tinklaveikos kūrimas“ yra susiję su galimybėmis sukurti išmanų (pažangų) kaimą, kuris naudoja novatoriškus skaitmeninių technologijų siūlomus sprendimus, kad padidintų savo atsparumą klimato kaitai, įgyvendintų bio ir žiedinės ekonomikos principus.

8 iš 25 bendradarbiavimo projektų (1 teritorinio bendradarbiavimo ir 7 tarptautinio bendradarbiavimo) yra baigti. Šių projektų pasiekti rezultatai - 25 renginiai, 21 mokymas ir individualios konsultacijos, 45 stovyklos, kuriuose iš viso dalyvavo 2427 dalyviai. Išleisti 4 leidiniai, sukurti rinkodaros planai 6 produktams, parengti 3 filmai, rekonstruoti ir modernizuoti 2 infrastruktūros objektai. Detaliau apie baigtų projektų pasiektus rezultatus – lentelėje.

8 lentelė. Baigtų įgyvendinti bendradarbiavimo projektų pasiekti rezultatai

Baigtų projektų rezultatai	Iš viso	Iš jų pagal tarptautinio bendradarbiavimo projektus	Iš jų pagal teritorinio bendradarbiavimo projektus
Mokymų skaičius, vnt.	21	18	3
Mokymų dalyvių skaičius, vnt.	301	186	115
Konferencijų skaičius, vnt.	3	1	2
Konferencijų dalyvių skaičius, vnt.	205	85	120
Stovyklų skaičius, vnt.	45	5	40
Stovyklų dalyvių skaičius, vnt.	494	94	400
Renginių, švenčių skaičius, vnt.	22	17	5
Renginių, švenčių dalyvių skaičius, vnt.	1437	1198	239
Leidinių skaičius, vnt.	4	3	1
Filmų skaičius, vnt.	3	3	-
Rekonstruota ir modernizuota infrastruktūros objektų, vnt.	2	2 (iš jų vienas Lenkijoje)	-
Sukurta arba nacionalinei specifikai adaptuotas vietos produkto ženklas, vnt.	1	1	-
Sukurti produktų rinkodaros planai, vnt.	6	6	-

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis apie bendradarbiavimo projektų vykdytojus ir partnerius.

17 bendradarbiavimo projektų (7 teritorinio bendradarbiavimo ir 10 tarptautinio bendradarbiavimo) vis dar yra įgyvendinami. Žemiau lentelėje apibendrinti duomenys apie planuojamus projektų rezultatus. Atkreiptinas dėmesys, kad stovyklų, renginių ir jų dalyvių skaičius gali būti smarkiai mažesnis, nei suplanuota dėl projektų įgyvendinimo metu galiojusių karantino apribojimų dėl COVID-19.

9 lentelė. Įgyvendinamų bendradarbiavimo projektų pasiekti rezultatai

Baigtų projektų rezultatai	Iš viso	Iš jų pagal tarptautinio	Iš jų pagal teritorinio bendradarbiavimo projektus
----------------------------	---------	--------------------------	--

	bendradarbiavimo projektus		
Mokymų skaičius, vnt.	133	81	52
Mokymų dalyvių skaičius, vnt.	912	751	161
Konferencijų skaičius, vnt.	17	11	6
Konferencijų dalyvių skaičius, vnt.	706	256	450
Stovyklų skaičius, vnt.	19	8	11
Stovyklų dalyvių skaičius, vnt.	387	144	243
Renginių, švenčių skaičius, vnt.	306	55	251
Renginių, švenčių dalyvių skaičius, vnt.	4502	1341	3161
Leidinių skaičius, vnt.	7	5	2
Filmų skaičius, vnt.	4	1	3
Sukurtos Išmanaus kaimo strategijos, vnt.	35	-	35
Kitos strategijos (turizmo, verslo diversifikavimo, plėtros ir pan.), vnt.	3	-	3

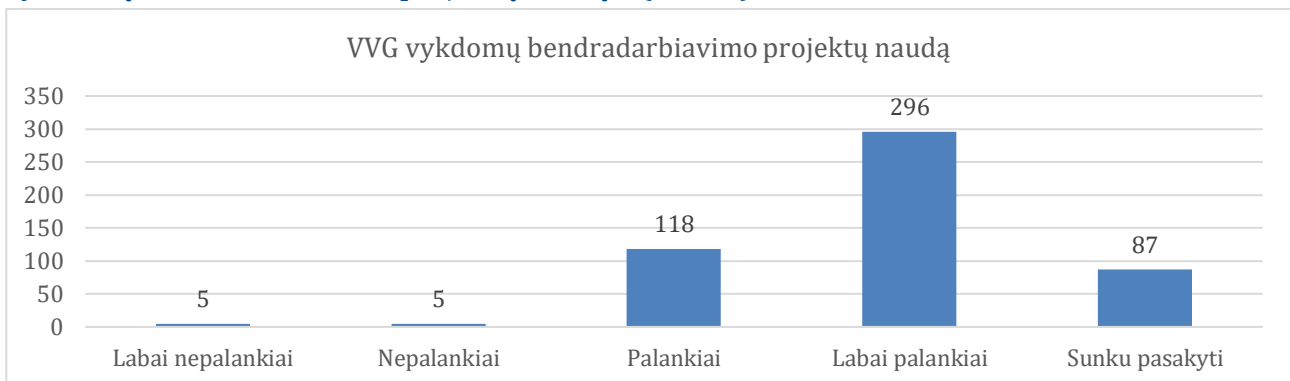
Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis apie bendradarbiavimo projektų vykdytojus ir partnerius.

Apibendrinant siekiamus rezultatus, didžioji įgyvendintų ir įgyvendinamų veiklų susijusios su dalinimusi patirtimi, informacijos sklaida. Visi projektai organizavo mokymus/ renginius/ konferencijas. Leidinių rengimas buvo aktualus 5 projektams, 1 projektas sukūrė elektroninę platformą vietos verslininkams. 2 projektų rezultatai (išmanaus kaimo strategijos) bus naudojami, įgyvendinant 2021-2027 m. finansinės perspektyvos lėšomis finansuojamas kaimo plėtros strategijas.

Atkreipiame dėmesį, kad projektų rezultatų palyginimą ir apibendrinimą apsunkina palikta galimybė pareiškėjams skirtingai interpretuoti rodiklius. Pavyzdžiui, rodiklis „Renginių skaičius“ vienoje paraiškose apima lauko renginius, darbinus susitikimus su partneriais, kitose į juos įtraukti ir mokymai, stovyklos. Aiškesnis konkretaus rodiklio apibūdinimas (rodiklio aprašas ir skaičiavimo metodika), rodiklių standartizavimas padėtų išvengti nekorektiško paraiškų pildymo. Taip pat siūlome įvertinti galimybes automatizuotai pildyti ir pildant tikrinti paraiškas. Tikėtina, kad toks įrankis paspartintų paraiškų vertintojų darbą, taip pat galimybes apibendrinti, analizuoti ir prižiūrėti projektų įgyvendinimą.

Bendradarbiavimo projektų nauda VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūriu. VVG nariai ir administracijos darbuotojai palankiai vertina VVG vykdomų bendradarbiavimo projektų naudą: 58 proc. rinkosi atsakymą labai palankiai, 23 proc. palankiai, tačiau 17 proc. neturėjo nuomonės šiuo klausimu (rinkosi atsakymą „Sunku pasakyti“).

51 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų atsakymai į klausimą „Kaip Jūs vertinate VVG vykdomų bendradarbiavimo projektų naudą?“ (N=511)

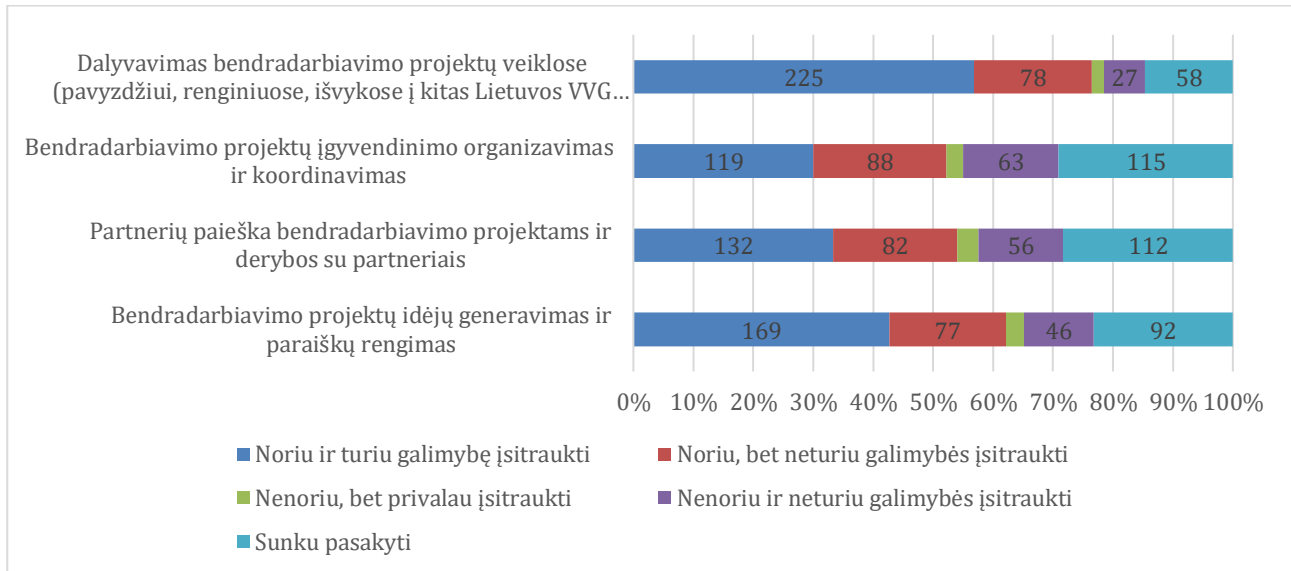

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

Didelę atsakymų „Sunku pasakyti“ dalį galėjo lemti menkas VVG narių įtraukimas į bendradarbiavimo projektų idėjų generavimą, rengimą ir įgyvendinimą – apie trečdalis VVG narių nurodė norintys ir

turintys galimybę įsitraukti į šiuos procesus. Kiek daugiau VVG narių nori ir turi galimybę įsitraukti į bendradarbiavimo projektų veiklas (pavyzdžiui, renginius, išvykas ir pan.) – 57 proc. (žr. 52 pav.). Palyginimui, į kai kurias kitas veiklas (VPS priemonių ir veiklos sričių planavimą, vietos gyventojų kvietimą teikti vietos projektų paraiškas, vietos projektų atranką) VVG nariai jautėsi įtraukti labiau nei į bendradarbiavimo projektų rengimą.

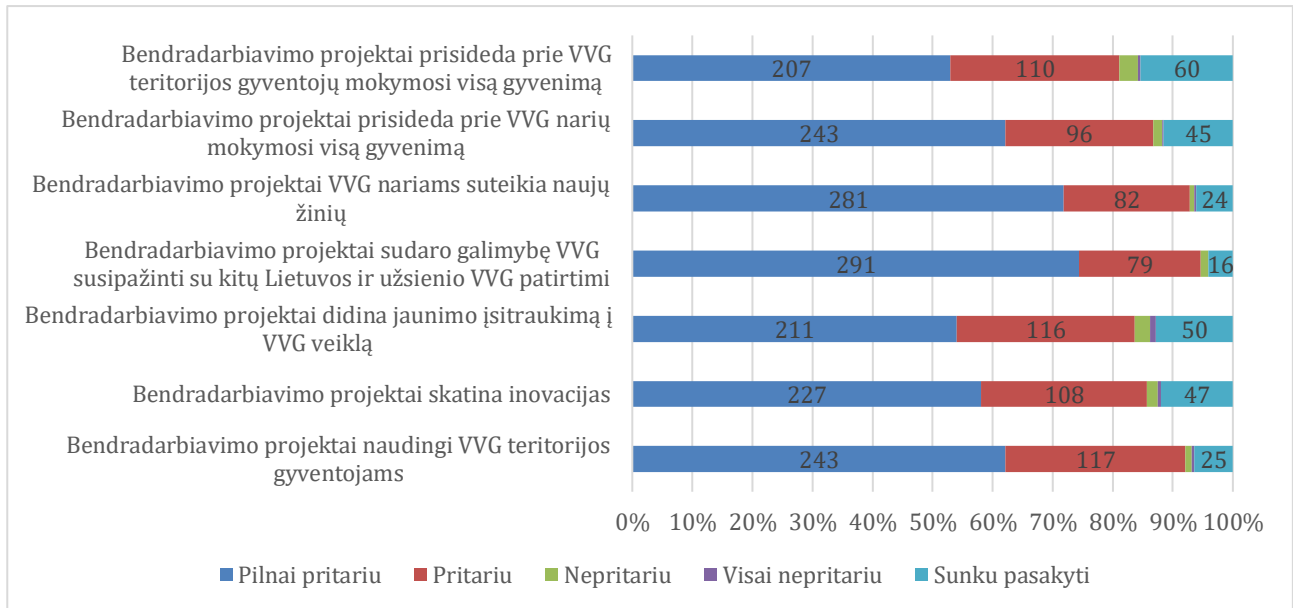
52 pav. VVG narių atsakymai į klausimą „Įvertinkite savo įsitraukimą (norą ir galimybes) į bendradarbiavimo projektų rengimą ir įgyvendinimą“ (N=396)

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūriu bendradarbiavimo projektai labiausiai prisideda prie galimybių susipažinti su kitų Lietuvos ir užsienio VVG patirtimi. Šiam teiginiui pilnai pritaria arba pritaria 72 proc. respondentų. Panašiai palankiai vertinamos bendradarbiavimo projektų suteikiamos žinios VVG nariams (71 proc. respondentų) ir bendra nauda platesniam ratui - VVG teritorijos gyventojams (70 proc. respondentų). Sąlyginai mažiausiai palankiai vertinamas projektų prisidėjimas prie VVG teritorijos gyventojų mokymosi visą gyvenimą (62 proc. respondentų) ir prie jaunimo įsitraukimo į VVG veiklą (64 proc. respondentų), tačiau jų vertinimas išlieka taip pat labai palankus.

53 pav. VVG narių ir administracijos darbuotojų atsakymai į klausimą „Kiek Jūs pritariate/ nepritariate šiems teiginiams apie bendradarbiavimo projektus“ (N=511)

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa.

Paprašius VVG narių ir administracijos darbuotojų palyginti tarptautinio ir teritorinio bendradarbiavimo projektus pagal jų naudą ir įdomumą, pusė respondentų teigė, kad tarptautinio bendradarbiavimo projektai su kitų šalių VVG yra naudingesni (47 proc. visų atsakiusių) ir įdomesni (51 proc.) nei teritorinio bendradarbiavimo projektai. Tačiau taip pat reikšminga dalis respondentų šiuo klausimu neturėjo nuomonės – net trečdalis jų rinkosi atsakymą „Sunku pasakyti“.

7 VPS ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ IR VEIKLOS SRIČIŲ ANALIZĖ

Siekiant atsakyti į klausimą, ar įgyvendinant strategijas pasirinktos naujoviškos priemonės ir (ar) veiklos sritys, nukreiptos į socialinės gerovės ir bendruomenių verslumo skatinimą, socialinių problemų sprendimą, atlikta VPS numatytų priemonių ir veiklos sričių analizė.

Vertinimo metu galiojusiose VPS versijose buvo suplanuotos 429 priemonės ir veiklos sritys,¹³⁴ pagal kurias gali būti finansuojami vietos projektai. Savarankiškos (atitikmenų KPP arba Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014-2020 m. veiksmų programoje neturinčios) priemonės sudarė 70 proc. visų VPS numatytų priemonių ir veiklos sričių (302 iš 429). Vertinant atskirų VVG lygiu savarankiškos priemonės sudaro nuo 40 iki 100 proc. (13-oje VVG numatytos tik savarankiškos priemonės).

VVG rinkosi tiek įprastas, tiek inovatyvias priemones ir veiklos sritis, nukreiptas į socialinės gerovės didinimą ar socialinių problemų sprendimą. Viena iš inovatyvių VPS priemonių ir veiklos sričių buvo NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimas. NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimui buvo numatytos 67 VPS priemonės ir veiklos sritys, pagal kurias vertinamuoju laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti 45 vietos projektai. NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimui skirtas priemonės ar veiklos sritis buvo nusimačiusios visos VVG, išskyrus Prienų r. ir Švenčionių r. VVG, kurios pasirinko įgyvendinti priemones, skirtas NVO partnerystei skatinti ir socialinei veiklai įvairinti¹³⁵.

Daugelyje VPS (31 arba 63 proc. visų VPS) numatyta po vieną priemonę ar veiklos sritį, skirtą NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimui. Tačiau yra VPS, kuriose tokių priemonių ar veiklos sričių numatyta po 2 ar net 3. Po dvi priemones ar veiklos sritis NVO verslui, socialiniam ar bendruomeniniam verslui skatinti yra nusimatę 13 VVG, o po 3 priemones ar veiklos sritis – 3 VVG (Kaišiadorių r., Kelmės r. ir Panevėžio r.). Kaišiadorių r. VVG numatė tokias VPS priemones: „NVO socialinio verslo kūrimas ir plėtra“, „Privataus sektoriaus socialinio verslo kūrimas ir plėtra“ ir „Bendruomeninio verslo kūrimas ir plėtra“. Kelmės r. VVG numatytos panašios VPS priemonės/ veiklos sritys: „NVO socialinio verslo kūrimas ir plėtra“, „Privataus sektoriaus socialinio verslo kūrimas ir plėtra“ ir „Parama buitinių ir kitų paslaugų plėtrai kaimo vietovėse“. Panevėžio r. VVG taip pat numatytos 3 priemonės: „Privataus sektoriaus socialinio verslo kūrimas ir plėtra“, „NVO socialinio verslo kūrimas ir plėtra“ ir „Bendruomeninio verslo kūrimas ir plėtra“.

VPS priemonėmis/ veiklos sritimis buvo siekiama spręsti tokias socialines problemas, kaip nedarbą, skurdą, socialinės infrastruktūros atsilikimą, būtiniausių paslaugų (sveikatos priežiūros, švietimo ir kt.) neprieinamumą ar prastą kokybę, demografinės padėties kaime blogėjimą, socialinę atskirtį, globos, buitinių, logistinių (pavyzdžiui, pavėžėjimo pas gydytoją) ar būsto paslaugų trūkumą, kitas įsisenėjusias socialines ar bendruomenines problemas. Kartu buvo siekiama efektyviau įveikinti bendruomenių poreikiams skirtas patalpas ar pastatus, kurie buvo atnaujinti ES ir valstybės biudžeto lėšomis.

Šeimos ar bendruomenės gerovės augimui buvo organizuojamas socialinę atskirtį patiriančių asmenų užimtumas, plėtojama pelno nesiekiančių organizacijų produktų gamyba, perdirbimas, rinkodara ir realizavimas, užtikrinamas paslaugų gyventojams teikimas, racionalaus paslaugų tinklo vietovėje kūrimas, formuojama aktyvių vietos gyventojų bendradarbiavimo platforma, skirta vietos socialinių problemų sprendimų bendrai paieškai, ir kt. Įgyvendinant išorinio socialinio verslo modelį, gaunamas pelnas buvo paskirstomas reabilituojamų asmenų darbinių įgūdžių suteikimo programai, įvairios formos pagalbai socialiai pažeidžiamiems bendruomenės nariams (negalią turintiems, daugiavaikėms šeimoms, pensinio amžiaus gyventojams, bedarbiams, socialinės rizikos šeimoms, priklausomybę turintiems asmenims ir pan.) ir kitiems socialiniams tikslams.

¹³⁴ Skaiciuojama be priemonių, kurios turi veiklos sričių, kadangi tokiu atveju vietos projektai finansuojami pagal veiklos sritis, o ne priemones.

¹³⁵ Minėtose VPS numatyta priemonė „NVO socialinės veiklos skatinimas ir įvairinimas“.

Tarp VPS priemonių ir veiklos sričių, kurios atitinka KPP arba Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 m. veiksmų programą, dominuoja verslo pradžia ar plėtrai skirtos priemonės (KPP 6.2 ir 6.4 veiklos sritys) bei kaimų atnaujinimui skirtos priemonės (KPP 7.2 ir 7.6 veiklos sritys).

10 lentelė. VPS priemonės ir veiklos sritys pagal pobūdį ir projektų pasiskirstymą

VPS priemonės/ veiklos sritys tipas	VPS priemonių ir veiklos sričių skaičius	Patvirtintų projektų skaičius	Patvirtintų projektų dalis
Savarankiškos VPS priemonės/ veiklos sritys	302	1027	66,9%
Parama ne žemės ūkio verslui kaimo vietovėse pradėti (KPP 6.2)	27	145	9,4%
Parama ne žemės ūkio verslui kaimo vietovėse plėtoti (KPP 6.4)	31	183	11,9%
Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą (KPP 7.2)	27	136	8,9%
Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį (KPP 7.6)	13	23	1,5%
Parama bendradarbiavimui ir trumpoms tiekimo grandinėms (KPP 16.3 ir 16.4)	15	2	0,1%
Parama žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai ir (arba) plėtrai (KPP 4.2)	13	19	1,2%
Žvejybos ir akvakultūros produktų perdirbimas (BIVP-AKVA-3)	1	0	0,0%
Iš viso	429	1535	100,0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

Apibendrinant, didžiąją dalį VPS priemonių ir veiklos sričių sudarė savarankiškos VPS priemonės/ veiklos sritys (302 ir 429 VPS priemonių/ veiklos sričių). Vertinant tik savarankiškas VPS priemonės/ veiklos sritys, nustatyta, kad daugiau nei penktadalį jų (67 iš 302) sudarė VPS priemonės/ veiklos sritys, skirtos inovatyviai spręsti vietos socialines problemas bei didinti socialinę gerovę. NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimui skirtos VPS priemonės/ veiklos sritys numatytos 47 iš 49 VPS. Likusios dvi VVG pasirinko skatinti NVO socialinę veiklą ir partnerystę. Pagal NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimui skirtas VPS priemonės/ veiklos sritys baigti vietos projektai (vertinamuoju laikotarpiu jų buvo 45) sudaro 5 proc. visų vertinamuoju laikotarpiu baigtų vietos projektų. Juose sukurta beveik 70 naujų darbo vietų.

Siekiant atsakyti į klausimus apie nustatytą paramos kryptį tinkamumą ir atitikimą vietos visuomenės ir paramos gavėjų lūkesčiams bei poreikiams, analizuota VPS priemonių ir veiklos sričių įgyvendinimo pažanga.

Vertinamuoju laikotarpiu penktadalis (89 iš 429) VPS priemonių ir veiklos sričių, pagal kurias gali būti finansuojami vietos projektai, dar nebuvo pradėtos įgyvendinti, t. y. pagal jas nebuvo nei patvirtintų, nei baigtų vietos projektų. Didžiąją jų dalį (70 iš 89 arba 79 proc.) sudaro savarankiškos VPS priemonės ir veiklos sritys (68 finansuojamos EŽFKP lėšomis ir 2 – EJŽRF lėšomis). Beveik 60 proc. nepradėtų įgyvendinti savarankiškų VPS priemonių ir veiklos sričių sudaro priemonės/ veiklos sritys, skirtos socialinio ir bendruomeninio verslo skatinimui, trumpoms tiekimo grandinėms ir mokymams.

Tarp nepradėtų įgyvendinti KPP veiklos sritys atitinkančių VPS priemonių ir veiklos sričių (18 iš 89) dominuoja bendradarbiavimui, trumpoms tiekimo grandinėms bei vietos rinkoms plėtoti skirtos priemonės (šių VPS priemonių ir veiklos sričių nepradėjo įgyvendinti 13 VVG). KPP 4.2 veiklos sritį „Parama žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai ir (arba) plėtrai“ atitinkančios VPS priemonės ir veiklos sritys nepradėtos įgyvendinti 4 VVG, o KPP 7.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“ – 1 VVG (Varėnos r.). Tarp nepradėtų įgyvendinti nesavarankiškų VPS priemonių yra ir viena EJŽRF lėšomis finansuojama priemonė – Ignalinos r. VPS priemonė – „Žvejybos ir akvakultūros produktų perdirbimas“ (BIVP-AKVA-3).

Tyrimo metu nustatyta, kad pagal 12 nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių ir veiklos sričių kvietimai teikti vietos projektų paraiškas net nebuvo skelbti, o dar pagal 14 – paskelbti tik 2020 m. pabaigoje arba 2021 m., todėl galima laikyti, kad šios VPS priemonės ir veiklos sritys nepradėtos įgyvendinti dėl

objektyvių priežasčių (pavyzdžiui, VVG sprendimo šių priemonių įgyvendinimą pradėti vėliau). Kol kas sunku pasakyti, ar šios VPS priemonės ir veiklos sritys bus aktualios vietos lygiu ir sulauks paraiškų. Pagal kitas 63 nepradėtas įgyvendinti VPS priemonės ir veiklos sritys kvietimai buvo skelbti (dažnai net po kelis kartus¹³⁶), tačiau paraiškų nebuvo gauta arba jos buvo nekokybiškos ir todėl atmetos. Kai kurias paraiškas atsiėmė patys pareiškėjai. Tyrimo metu nebuvo detalai analizuota, kodėl paskelbus kvietimus nesulaukta paraiškų atskirose VVG, tačiau galima manyti, kad šios VPS priemonės ir veiklos sritys nėra patrauklios vietos lygiu dėl netinkamo jų turinio ir nepakankamo aktualumo vietos lygiu, nepakankamo/ netinkamo vietos gyventojų aktyvinimo, pasikeitusių aplinkybių (pavyzdžiui, dėl COVID-19 pandemijos nėra galimybės organizuoti renginių) arba dėl pareiškėjams nepatrauklių paramos teikimo sąlygų, sudėtingų projektams keliamų reikalavimų.

Viena mažiausiai populiarių VPS priemonių buvo Šilalės r. VPS priemonė „Vietos kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“ (LEADER-19.2-SAVA-4), pagal kurią iki 2020 metų pabaigos buvo paskelbti net 9 kvietimai, tačiau nebuvo finansuotas nei vienas vietos projektas. Pagal šią VPS priemonę numatyta paremti 2 vietos projektus, kuriais plėtojama tradicinių amatų veikla: tradicinių amatų produktų ir/arba paslaugų kūrimas ir jų realizavimas, tradicinių amatų mugių ir kt. renginių organizavimas, tradicinių amatų dirbinių gamybai būtinų sąlygų sudarymas ir kt. Paramos gavėjais galėjo būti bendruomeninės organizacijos, kaimo bendruomenės, VŠĮ ir kitos VVG teritorijoje veikiančios NVO. Vietos projektų atrankai numatyti du atrankos kriterijai: 1) pareiškėjas į veiklą įtraukia daugiau tradicinių amatininkų, sertifikavusių tautinio paveldo produktus; 2) pareiškėjas ne trumpiau nei 1 metus iki paraiškos pateikimo dienos vykdo tradicinių amatų veiklą VVG teritorijoje.

Patvirtintose VPS taip pat yra priemonių/ veiklos sričių, pagal kurias kvietimai teikti vietos projektų paraiškas buvo skelbti 6 kartus, bet iki šiol nėra patvirtintų vietos projektų:

- Anykščių r. VPS priemonė „Privataus sektoriaus socialinio verslo kūrimas ir plėtra“ (LEADER-19.2-SAVA-2);
- Kelmės r. VPS veiklos sritis „Parama maisto tiekimo grandinės organizavimui ir žemės ūkio perdirbimui“ (LEADER-19.2-SAVA-7.2);
- Šilalės r. VPS priemonės „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ (LEADER-19.2-SAVA-6) ir „Bendradarbiavimas, kuriant bendrus produktus ir (arba) vykdant jų rinkodarą“ (LEADER-19.2-SAVA-5);
- Pagėgių VPS priemonė „Parama žemės ūkio produktų perdirbimui ir rinkodarai“ (LEADER-19.2-SAVA-8);
- Šalčininkų r. VPS veiklos sritys „Jaunimo laisvalaikio užimtumo galimybių kūrimas“ (LEADER-19.2-SAVA-8.2) ir „Parama žemės ūkio ir su juo susijusių verslų pradžiai“ (LEADER-19.2-SAVA-5.1).

Pateikti nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių/ veiklos sričių pavyzdžiai rodo, kad vietos lygiu nepopuliarios, gana įvairios VPS priemonės/ veiklos sritys.

Nesulaukus paraiškų po 2 ar 3 kvietimų, rekomenduojama atlikti vietos gyventojų (ar suinteresuotų asmenų) apklausą, siekiant pakartotinai įvertinti VPS priemonės/ veiklos srities aktualumą bei menko potencialių pareiškėjų aktyvumo priežastis. Remiantis apklausos rezultatais, būtų galima pagrįstai priimti sprendimą, ar organizuoti papildomą kvietimą pagal atitinkamą VPS priemonę/ veiklos sritį ir kokių veiksmų reikia imtis, kad būtų sulaukta potencialių projektų paraiškų.

Jeigu po 2 ar 3 kvietimų paraiškų sulaukiama, tačiau jos nėra pakankamai kokybiškos, kad būtų galima skirti finansavimą, rekomenduojama organizuoti specialias pareiškėjų aktyvinimo priemones, kurios padėtų pagerinti paraiškų kokybę. Šios specialios aktyvinimo priemonės gali būti individualios konsultacijos pareiškėjams, kaip pagerinti vietos projekto paraišką, pagalba ieškant projekto partnerių,

¹³⁶ Iš 63 VPS priemonių ir veiklos sričių pagal 15 kvietimai skelbti 1 kartą, pagal 34 – 2-3 kartus, pagal 13 – 4-6 kartus, o pagal savarankišką Šilalės r. VPS priemonę „Vietos kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“ (LEADER-19.2-SAVA-4) kvietimai teikti vietos projektų paraiškas skelbti net 9 kartus ir kol kas nėra nei vieno patvirtinto vietos projekto.

specifinių gyventojų aktyvinimo priemonių (pavyzdžiui, konkrečių specialistų pritraukimas, vietos bendruomenės informavimas apie išskylančius iššūkius bei kvietimas vietos gyventojus prisidėti savo ištekliais ar idėjomis ir kt.) panaudojimas.

Apibendrinant, matyti, kad penktadalis VPS priemonių/ veiklos sričių vertinamuoju laikotarpiu dar nebuvo pradėtos įgyvendinti. Beveik 4/5 šių priemonių ir veiklos sričių buvo savarankiškai pasirinktos VPS rengimo metu. Taigi, labiau specifinės VPS priemonės/ veiklos sritys reikalauja ir didesnio dėmesio jų įgyvendinimui, panaudojant papildomas vietos gyventojų aktyvinimo priemones, telkiant vietos išteklius bei intensyviau išnaudojant bendradarbiavimo galimybes.

8 PRIEMONĖS INDĖLIS ĮGYVENDINANT ES KAIMO PLĖTROS POLITIKOS PRIORITETUS IR TIKSLINES SRITIS

Svarbiausi teiginiai:

- Pagal priemonę „LEADER programa“ finansuojami projektai galėjo prisidėti prie 9 Lietuvos KPP nurodytų ES kaimo plėtros politikos tikslinių sričių (6B, 6A, 6C, 1A, 1C, 2B, 3A, 4A ir 5C), tačiau išanalizavus iki 2020 m. pabaigos baigtus vietos projektus ir bendradarbiavimo projektus nustatyta, kad realiai šie projektai prisideda prie 8 tikslinių sričių (nėra projektų, kurie prisidėtų 2B tikslinės srities).
- Iki 2020 m. pabaigos baigti *vietos projektai* prisideda prie 7 tikslinių sričių (visų, išskyrus 6C ir 2B). Patvirtintose VPS nėra numatyta projektų, kurie prisidėtų prie 2B tikslinės srities, o prie 6C tikslinės srities (IRT naudojimo skatinimas) turėtų prisidėti du Akmenės r. VVG projektai (iki 2020 m. pabaigos dar nebuvo skelbti kvietimai teikti vietos projektų paraiškas pagal atitinkamą Akmenės r. VPS priemonę).
- Iki 2020 m. pabaigos patvirtinti *bendradarbiavimo projektai*, pareiškėjų nuomone, prisidės prie 7 tikslinių sričių (visų, išskyrus 2B ir 4A).
- Vertinant tiek pagal vietos projektų skaičių, tiek pagal jų geografinę pasiskirstymą, priemonė „LEADER programa“ turėtų labiausiai prisidėti prie 4 tikslinių sričių: 6B (vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas), 6A (veiklos įvairinimas ir darbo vietų kūrimo skatinimas), 1C (mokymasis visą gyvenimą) ir 3A (trumpos tiekimo grandinės), tačiau 1C ir 3A tikslinėse srityse įgyvendinimo pažanga iki 2020 m. pabaigos buvo gerokai mažesnė nei 6B ir 6A tikslinėse srityse (įgyvendinimo pažanga vertinama pagal suplanuotų ir baigtų projektų dalį ir pagal VVG, kuriose jau yra baigtų atitinkamos tikslinės srities vietos projektų, dalį).
- Daugelyje VPS suplanuota prisidėti bent prie 4 tikslinių sričių, tačiau yra VPS, kuriose planuojama prisidėti prie 5-6 tikslinių sričių (nei vienoje VPS neplanuota, kad vietos projektai prisidės prie visų 9 Priemonei priskirtų tikslinių sričių; daugiausia – 6 tikslinės srities numatytos Kėdainių r. VVG parengtoje VPS).
- Vertinant iki 2020 m. pabaigos baigtų vietos projektų sąsajas su tikslinėmis sritimis matyti, kad daugelis VPS prisideda prie 3-4 tikslinių sričių, tačiau yra tokių VVG teritorijų, kuriose vietos projektai prisideda vos prie 2 tikslinių sričių (5 VVG). Taip pat yra 6 VVG, kuriose yra vietos projektų, susijusių su 5 tikslinėmis sritimis (tarp jų ir Kėdainių r. VVG).

Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programoje numatyta, kad priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimu siekiama prisidėti prie trečiojo ES kaimo plėtros politikos horizontaliojo tikslo – užtikrinti subalansuotą teritorinę kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, be kita ko, kurti darbo vietas ir jas išlaikyti – įgyvendinimo. Be to, KPP numatyta, kad Priemone prisideda prie 6 ES kaimo plėtros politikos prioritetų ir 9 tikslinių sričių, kurių pagrindinis yra 6-asis prioritetas ir 6B tikslinė sritis (žr. 13 priedą).

Informacija apie vietos projektų ir bendradarbiavimo projektų indėlį į ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis pateikta ataskaitos 8.1 ir 8.2 poskyriuose.

8.1 VIETOS PROJEKTŲ INDĖLIS Į TIKSLINIŲ SRIČIŲ ĮGYVENDINIMĄ

Patvirtintose VPS EŽŪFKP lėšomis numatyta paremti 2082 vietos projektus ir prisidėti prie 8 tikslinių sričių įgyvendinimo (nėra suplanuotų projektų, kurie prisidėtų prie 2B tikslinės srities – kartų kaitos žemės ūkyje skatinimo). Iki 2020 m. pabaigos buvo patvirtinti 1522 projektai, prisidedantys prie 7 tikslinių sričių (nėra patvirtintų projektų, kurie prisidėtų prie 6C tikslinės srities – IRT naudojimo skatinimo). 875 EŽŪFKP lėšomis finansuoti vietos projektai vertinamuoju laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti. Jie prisideda prie 7 tikslinių sričių (visų, išskyrus minėtas 2B ir 6C – žr. 11 lentelė).

11 lentelė. Suplanuotų, patvirtintų ir baigtų vietos projektų skaičius pagal tikslines sritis

Rodiklis	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C	Iš viso
Suplanuoti vietos projektai	90	129	0	125	6	29	634	1 067	2	2 082
Patvirtinti vietos projektai	44	80	0	56	3	21	484	834	0	1 522
Baigti vietos projektai	17	51	0	24	3	10	278	492	0	875
Rezultatyvumas	19%	40%	-	19%	50%	34%	44%	46%	0%	42%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal apibendrintos VPS įgyvendinimo ataskaitos už 2020 m. ir kitus NMA pateiktus duomenis.

Vertinant pagal paremtų (baigtų) vietos projektų, priskirtų konkrečioms tikslinėms sritims skaičių, matyti, kad didžiausio rezultatyvumo pasiekta įgyvendinant 4A tikslinę sritį (iš 6 suplanuotų projektų 3 baigti įgyvendinti, rezultatyvumas 50 proc.). Pagal projektų skaičiumi gausiausias 6B ir 6A tikslines sritis pasiektas atitinkamai 46 proc. ir 44 proc. rezultatyvumas. Mažiausias rezultatyvumas (19%) pasiektas 1A (inovacijų skatinimas) ir 3A (bendradarbiavimas ir trumpos tiekimo grandinės) tikslinėse srityse – baigti įgyvendinti vietos projektai sudaro mažiau nei penktadalį visų suplanuotų paremti projektų.

VPS iš viso suplanuota paremti 2082 EŽŪFKP lėšomis finansuojamus vietos projektus, baigta 875 (rezultatyvumas 42 proc.) ir 24 EJŖŽF finansuojamus vietos projektus, baigti 2 (rezultatyvumas 8 proc.).

Vertinant projektų **teritorinį pasiskirstymą** nustatyta, kad prie 6A ir 6B tikslinių sričių planuojama prididėti visose 49 VPS. Didelėje dalyje VPS taip pat numatyta prisidėti prie 1C ir 3A tikslinių sričių (atitinkamai 36 ir 34 VVG). 24 VPS numatyta prisidėti prie 1A tikslinės srities. Prie 4A ir 5C tikslinių sričių planuojama prisidėti tik pavienėse VPS, o prie 6C tikslinės srities – tik vienoje VPS (Akmenės r. VVG parengtoje VPS numatyta, kad pagal savarankišką VPS priemonę LEADER-19.2-SAVA-9 „Viešųjų elektroninių paslaugų ir informacinių technologijų naudojimo skatinimas“ bus finansuoti du vietos projektai, prisidėsiantys prie 6C tikslinės srities, tačiau iki 2020 m. pabaigos kvietimai teikti vietos projektų paraiškas pagal šią priemonę nebuvo skelbti).

12 lentelė. Suplanuotų, patvirtintų ir baigtų vietos projektų tikslinės sritys ir teritorinis pasiskirstymas VVG lygiu

Rodiklis	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C
VVG, kuriose planuojami projektai, skaičius	24	36	0	34	4	10	49	49	1
VVG, kuriose yra patvirtintų projektų, skaičius	12	32	0	20	2	7	48	49	0
VVG, kuriose yra baigtų projektų, skaičius	9	23	0	14	2	5	47	48	0
VVG, kuriose yra baigtų projektų, dalis	38%	64%	-	41%	50%	50%	96%	98%	0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal apibendrintos VPS įgyvendinimo ataskaitos už 2020 m. ir kitus NMA pateiktus duomenis.

Vertinant iki 2021-04-01 baigtus vietos projektus nustatyta, kad pagal 6B ir 6A tikslines sritis baigtų projektų buvo atitinkamai 48 ir 47 VVG. Pagal 6B tikslinę sritį baigtų projektų nebuvo Utenos r. VVG teritorijoje, o pagal 6A tikslinę sritį – Anykščių r. ir Šakių r. VVG teritorijose. Didesnėje dalyje (23 iš 36) VVG buvo baigtų projektų, susijusių su mokymosi visą gyvenimą skatinimu (1C tikslinė sritis). Pagal kitas tikslines sritis (1A, 3A, 4A ir 5C) baigtų projektų buvo tik pusėje ar mažiau VVG, kuriose suplanuota finansuoti atitinkamus vietos projektus.

Analizuojant duomenis atskirų VVG lygiu nustatyta, kad nėra nei vienos VVG, kurioje patvirtinti vietos projektai prisidėtų prie visų 7 tikslinių sričių¹³⁷. Daugelyje VVG vietos projektai prisideda prie 3-4 tikslinių sričių, tačiau yra kelios VVG, kuriose vietos projektai prisideda vos prie 2 tikslinių sričių (6B ir 6A) ir kelios VVG, kuriose vietos projektai prisideda prie 5 tikslinių sričių (žr. 13 lentelė). Prie 5 tikslinių sričių prisideda Kėdainių, Kelmės, Lazdijų, Radviliškio, Šilutės ir Širvintų rajonų savivaldybėse veikiančių kaimo vietovių VVG patvirtinti vietos projektai.

¹³⁷ Be 6C ir 2B tikslinių sričių, pagal kurias projektai nebuvo planuoti arba iki 2020 m. pabaigos nebuvo pradėti įgyvendinti.

13 lentelė. Patvirtintų vietos projektų skaičius pagal ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis VVG lygiu (tik EŽŪFKP projektai)

VVG	Vietos projektų skaičius	EŽŪFKP projektų skaičius	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C	TS skaičius
AKME	30	30	-	-	-	-	-	-	12	18	-	2
ALYT	28	28	-	2	-	-	-	-	13	13	-	3
ANYK	17	17	-	-	-	-	-	5	4	8	-	3
BIRŽ	26	26	-	-	-	6	-	-	8	12	-	3
DRUS	22	22	-	1	-	-	-	-	7	14	-	3
ELEK	33	33	7	5	-	-	-	-	13	8	-	4
IGNA	41	37	-	2	-	-	-	-	16	19	-	3
JONA	28	28	-	-	-	-	-	-	4	24	-	2
JONI	51	51	-	2	-	-	-	-	10	39	-	3
JURB	37	37	-	4	-	-	-	-	9	24	-	3
KAIŠ	33	33	5	-	-	-	-	-	4	24	-	3
KALV	21	21	-	1	-	-	-	-	5	15	-	3
KAUN	47	47	6	-	-	-	-	2	17	22	-	4
KAZL	20	20	-	2	-	-	-	-	6	12	-	3
KĖDA	45	45	1	-	-	5	-	6	10	23	-	5
KELM	34	34	-	1	-	1	2	-	7	23	-	5
KLAI	12	12	3	-	-	-	-	-	3	6	-	3
KRET	39	39	-	1	-	1	-	-	9	28	-	4
KUPI	41	41	-	11	-	-	-	1	6	23	-	4
LAZD	35	35	-	1	-	2	-	2	6	24	-	5
MARI	40	40	-	3	-	-	-	-	10	27	-	3
MAŽE	34	34	-	3	-	5	-	-	17	9	-	4
MOLĖ	21	21	-	1	-	-	-	-	3	17	-	3
PAGĖ	15	15	-	-	-	-	-	-	2	13	-	2
PAKR	26	26	-	2	-	-	-	-	4	20	-	3
PANE	43	43	-	1	-	3	-	-	18	21	-	4
PASV	23	23	-	2	-	7	-	-	8	6	-	4
PLUN	31	31	-	-	-	1	1	-	7	22	-	4
PRIE	34	34	-	-	-	-	-	-	18	16	-	2
RADV	22	22	1	3	-	1	-	-	5	12	-	5
RASE	44	44	-	1	-	-	-	-	12	31	-	3
ROKI	18	18	-	1	-	-	-	-	11	6	-	3
SKUO	29	29	-	-	-	1	-	-	5	23	-	3
ŠAKI	30	30	8	4	-	6	-	-	-	12	-	4
ŠALČ	20	20	-	-	-	2	-	-	8	10	-	3
ŠIAU	44	44	-	1	-	-	-	1	12	30	-	4
ŠILA	15	15	-	3	-	-	-	-	11	1	-	3
ŠILU	32	32	2	4	-	4	-	-	8	14	-	5
ŠIRV	27	27	1	2	-	2	-	-	17	5	-	5
ŠVEN	44	44	-	2	-	-	-	-	20	22	-	3
TAUR	30	30	-	1	-	3	-	-	6	20	-	4
TELŠ	37	37	-	-	-	1	-	4	27	5	-	4
TRAK	33	33	-	3	-	-	-	-	14	16	-	3
UKME	27	27	-	1	-	1	-	-	4	21	-	4
UTEN	22	19	-	7	-	-	-	-	11	1	-	3
VARĖ	15	15	-	-	-	-	-	-	10	5	-	2
VILK	41	41	1	2	-	-	-	-	21	17	-	4
VILN	65	65	8	-	-	1	-	-	17	39	-	4
ZARA	33	27	1	-	-	3	-	-	9	14	-	4
Iš viso	1535	1522	44	80	-	56	3	21	484	834	-	7

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis.

Tiek vertinant pagal patvirtintų vietos projektų skaičių, tiek pagal jų geografinį pasiskirstymą, vietos projektai labiausiai prisideda prie 6B (vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas) ir 6A (veiklos įvairinimas ir darbo vietų kūrimas) tikslinių sričių. Gerokai mažiau vietos projektų yra susiję su 1C (mokymasis visą gyvenimą) ir 3A (bendradarbiavimas ir trumpojo tiekimo grandinės) tikslinėmis sritimis ir šie projektai vykdomi mažesnėje dalyje VVG teritorijų. Inovacijų skatinimui (1A tikslinės

sritis), AEI naudojimui (5C tikslinė sritis) ir biologinės įvairovės atkūrimui ir išsaugojimui (4A tikslinė sritis) skirtų vietos projektų skaičius mažas ir jie koncentruoti nedideliame skaičiuje VVG teritorijų, o vietos projektų, kurie prisidėtų prie IRT naudojimo skatinimo (6C tikslinė sritis) ir kartu kaitos žemės ūkyje (2B tikslinė sritis) vertinamuoju laikotarpiu vietos lygiu nebuvo patvirtinta.

Vertinant Priemonės indėlį į ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis svarbus ne tik suplanuotų, patvirtintų ir baigtų projektų skaičius pagal tikslines sritis, projektų geografinė aprėptis, bet ir kai kurie kiti rodikliai. Priemonei aktualioms tikslinėms sritims taikomi rodikliai ir jų reikšmės nurodyti lentelėje (žr. 14 lentelė).

14 lentelė. Priemonei aktualioms tikslinėms sritims taikomi rodikliai

KPP rodiklis	Priemonės lygiu vertinamas rodiklis	Reikšmė ir pastabos
1A	T1. Išlaidų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14, 15 ir 35 straipsnius procentinė dalis, palyginti su visomis KPP išlaidomis.	Baigtų vietos projektų išlaidos* ir paramos suma, Eur Baigta 17 vietos projektų. Išlaidos pagal paraiškose pateiktus duomenis – 594 787 Eur. Skirta parama – 450 342 Eur.
1C	T3. Bendras mokymų pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 14 straipsnį dalyvių skaičius	Mokymų dalyvių skaičius 1C tikslinei sričiai VVG priskirtų baigtų vietos projektų mokymuose dalyvavo 2266 dalyviai.
2B	T5. Žemės ūkio valdų, parengusių KPP remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jaunesiems ūkininkams, skaičius	- VPS nėra suplanuotų projektų, kurie prisideda prie 2B tikslinės srities. Rodiklis neaktualus.
3A	T6. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, skaičius	- Rodiklis netaikomas vietos projektų lygiu.
4A	T8. Miškų / kitų miškingų vietovių plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės apsauga (ha)	- Rodiklis netaikomas vietos projektų lygiu.
4A	T9. Žemės ūkio paskirties žemės plotas, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga (ha)	- Rodiklis netaikomas vietos projektų lygiu.
5C	T16. Bendros investicijos į atsinaujinančiosios energijos gamybą (EUR)	Baigtų vietos projektų išlaidos* ir paramos suma, Eur Baigta 10 vietos projektų. Išlaidos pagal paraiškose pateiktus duomenis – 985 909 Eur. Skirta parama – 527 227 Eur.
6A	T20. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	Baigtų vietos projektų, VVG priskirtų 6A tikslinei sričiai, sukurtos darbo vietos 472 naujos darbo vietos (etatai)
6B	T22. Bendras gyventojų, kurie naudojami geresnėmis paslaugomis, skaičius	Skaičiuojami infrastruktūros atnaujinimui skirtų vietos projektų naudos gavėjai Infrastruktūros atnaujinimui skirti 134 iki 2021-04-01 baigti vietos projektai. Iš jų 120 vietos projektų taikytas bent vienas naudos gavėjų rodiklis ¹³⁸ . Vietos projektų vykdytojų duomenimis, naudą dėl infrastruktūros

¹³⁸ VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl atnaujintos infrastruktūros, skaičius; VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl įgyvendinto projekto, skaičius; projekto naudos gavėjų skaičius.

KPP rodiklis	Priemonės lygiu vertinamas rodiklis	Reikšmė ir pastabos
		atnaujinimo projektų gauna daugiau kaip 125 tūkst. asmenų.
6B	T23. Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus	Baigtų vietos projektų, VVG priskirtų 6B tikslinei sričiai, sukurtos darbo vietos
6C	T24. Kaimo gyventojų, kurie naudojami naujomis ar geresnėmis paslaugomis / infrastruktūra (IRT), procentinė dalis	Gyventojų, kurie dalyvavo projektų veiklose, skaičius
		Iki 2021-04-01 nebuvo baigtų vietos projektų, susijusių su 6C tiksline sritimi (iš viso suplanuoti 2 projektai Akmenės r. VVG).

* NMA duomenys apie vietos projektų išlaidas nėra galutiniai, nes fiksuojami paraiškose pateikti duomenys. Tikslesni duomenys apie paramos sumą.

8.2 BENDRADARBIAVIMO PROJEKTŲ INDĖLIS Į TIKSLINIŲ SRIČIŲ ĮGYVENDINIMĄ

Bendradarbiavimo projektai taip pat kaip ir vietos projektai galėjo prisidėti prie visų 9 Lietuvos KPP priemonei „LEADER programa“ priskirtų tikslinių sričių, tačiau vertinant iki 2020 m. pabaigos baigtus bendradarbiavimo projektus matyti, kad bendradarbiavimo projektai prisidėjo prie 5 tikslinių sričių: 3A, 5C, 6A, 6B ir 6C (žr. 15 lentelė). Kaip ir vietos projektų atveju nėra bendradarbiavimo projektų, kurie prisidėtų prie 2B tikslinės srities (žemės ūkio gyvybingumo ir kartų kaitos žemės ūkyje skatinimas). Baigti bendradarbiavimo projektai taip pat neprisidėjo prie inovacijų skatinimo (1A tikslinė sritis), mokymosi visą gyvenimą (1C tikslinė sritis) ir biologinės įvairovės išsaugojimo (4A tikslinė sritis).

15 lentelė. Bendradarbiavimo projektų sąsaja su ES kaimo plėtros politikos tikslinėmis sritimis

Projekto pavadinimas	Projekto vykdytojas (VVG)	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C
Iš viso		1	2	0	2	0	1	7	17	1
TERITORINIS BENDRADARBIAVIMAS		0	0	0	1	0	0	2	4	0
Dzūkijos piliakalnių kelias (baigtas)	TRAK								X	
Kartos kartu	JONI								X	
Lėtojo turizmo skatinimas Ukmergės, Tauragės ir Alytaus rajonuose	UKME							X		
Maistas, kurį galima valgyti žydinti Lietuva	KLAI				X					
Turizmas žmonėms ir apie žmones	KAIŠ								X	
Turizmas žmonėms ir apie žmones	MARI								X	
Pažangaus kaimo koncepcijos kūrimas ir vystymas Tauragės ir Šilutės rajonuose	TAUR							X		
Pažangaus kaimo tinklaveikos kūrimas	KAUN								X	
TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS		1	2	0	1	0	1	5	13	1
Jauni lyderiai (baigtas)	JURB								X	
Akademija „Nuotykių Leader“	TELŠ								X	
Grybų kelias (baigtas)	IGNA							X		
Jie skrenda (baigtas)	KAUN								X	
LEADER verslumo ir partnerystės plėtrai (baigtas)	MOLĖ							X	X	X
Tradicijų ir naujovių sąveika šiuolaikinėje amatininkystėje (baigtas)	ANYK								X	
Turizmo vystymas. Nuo tradicijų prie modernaus verslo.	MAŽE								X	
Gamtos ir pirčių tradicijų galia Tau, šeimai ir verslui!	PASV	X								X
Pirminės žemės ūkio produkcijos perdirbimo ir rinkodaros plėtra Marijampolės regiono kaimo vietovių VVG ir vietos veiklos grupės „Biebžos fondas“ teritorijose (baigtas)	KALV				X					
Bitės-medus-žmonės	PAGĖ		X					X	X	

Projekto pavadinimas	Projekto vykdytojas (VVG)	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C
Laukiniai stebuklai	JONI		X							X
Atsinaujinanti energija kaimo plėtrai (baigtas)	KAIŠ						X			
Lėtos kultūros patirtys 2.00/ CultTrips	ALYT									X
Keliauti yra atrasti/ To travel is to discover	VILN							X		
Pažinkim mūsų regiono kultūrą	KAZL									X
Žvaigždžių akademija	UTEN							X		
Virtuvė mus jungia	JURB									X

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis.

Analizuojant atskirų Priemonės veiklos sričių įgyvendinimo taisykles nustatyta, kad 19.1 veiklos sritis „Parengiamoji parama“ prisideda prie 6B ir 1C tikslinių sričių, o kitos Priemonės veiklos sritys (19.2, 19.3 ir 19.4) – prie visų 9 KPP nurodytų tikslinių sričių. Visgi, išanalizavus iki 2021-04-01 baigtus vietos projektus (19.2 veiklos sritis) ir bendradarbiavimo projektus (19.3 veiklos sritis) nustatyta, kad nėra projektų, kurie prisidėtų prie 2B tikslinės srities (žemės ūkio gyvybingumo ir kartų kaitos žemės ūkyje skatinimas), o prie 6C tikslinės srities (IRT naudojimo skatinimas) prisideda tik vienas tarptautinio bendradarbiavimo projektas (2 vietos projektai suplanuoti, tačiau iki 2020 m. pabaigos dar nebuvo parengti ir patvirtinti). Prie 4A tikslinės srities (biologinės įvairovės išsaugojimas) prisideda tik 3 vietos projektai (patvirtintų ar baigtų bendradarbiavimo projektų šioje srityje vertinamuoju laikotarpiu nebuvo). Prie kitų tikslinių sričių prisideda ir vietos projektai, ir bendradarbiavimo projektai.

9 ATSAKYMAI Į BENDRUOSIUS VERTINIMO KLAUSIMUS

Atsižvelgiant į tai, kad šio tyrimo objektas – iki 2020 m. pabaigos patvirtinti vietos projektai, ir tai, kad iki 2020 m. pabaigos patvirtinti vietos projektai buvo susijęs su 7 tikslinėmis sritimis (1A, 1C, 3A, 4A, 5C, 6A ir 6B), atitinkamai analizuojami šie bendrieji vertinimo klausimai:

- 1) Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremta vietos plėtra kaimo vietovėse? (6B tikslinė sritis, BVK17)
- 2) Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas veiklos įvairinimas, mažųjų įmonių kūrimas ir plėtojimas, taip pat darbo vietų kūrimas? (6A tikslinė sritis, BVK16)
- 3) Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtos inovacijos, bendradarbiavimas ir žinių bazės plėtojimas kaimo vietovėse? (1A tikslinė sritis, BVK1)
- 4) Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas mokymasis visą gyvenimą ir profesinis mokymasis žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose? (1C tikslinė sritis, BVK3)
- 5) Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas prisidėta prie remtų pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas? (3A tikslinė sritis, BVK6)
- 6) Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas? (4A tikslinė sritis, BVK8)
- 7) Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas prisidėta prie atsinaujinančiųjų energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimo ir naudojimo bioekonomikos tikslais? (5C tikslinė sritis, BVK13)

Priemonės pirminiai efektai siejami su vietos plėtra kaimo vietovėse (6B tikslinė sritis), o antriniai efektai, su kitomis aštuoniomis tikslinėmis sritimis. LEADER metodu įgyvendinama M16 priemonė „Bendradarbiavimas“ prisideda prie 8 tikslinių sričių (visoms efektas yra pirminis). LEADER metodu įgyvendinamos M04 priemonės „Investicijos į materialųjį turta“ efektas keturioms tikslinėms sritims yra pirminis, o vienai – antrinis. LEADER metodu įgyvendinama M06 priemonė „Ūkio ir verslo plėtra“ daro pirminį poveikį keturioms tikslinėms sritims. LEADER metodu įgyvendinama M07 priemonė penkioms tikslinėms sritims daro tiesioginį poveikį, o vienai – netiesioginį (žr. 16 lentelė).

16 lentelė. LEADER metodu įgyvendinamų KPP priemonių indėlis į tikslines sritis

Žymėjimas: PE – pirminis efektas; AE – antrinis efektas

LEADER metodu įgyvendinama KPP priemonė	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C
Priemonė „LEADER programa“	AE	AE	AE	AE	AE	AE	AE	PE	AE
LEADER-19.2-4 „Investicijos į materialųjį turta“	-	-	PE	PE	AE	PE	PE	-	-
LEADER-19.2-4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“									
LEADER-19.2-6 „Ūkio ir verslo plėtra“	-	-	PE	PE	-	PE	PE	-	-
LEADER-19.2-6.2 „Parama ekonominės veiklos pradžia kaimo vietovėse“									
LEADER-19.2-6.4.1 „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“									
LEADER-19.2-6.4.2 „Parama biodujų gamybai iš žemės ūkio ir kitų atliekų“									
LEADER-19.2-7 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“	-	-	-	PE	PE	PE	AE	PE	PE
LEADER-19.2-7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“									
LEADER-19.2-7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“									
LEADER-19.2-16 „Bendradarbiavimas“	PE	-	PE	PE	PE	PE	PE	PE	PE

LEADER metodu įgyvendinama KPP priemonė	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C
LEADER-19.2-16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“									
LEADER-19.2-16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“									

Šaltinis: ESTEP pagal GUIDELINES. ASSESSMENT OF RDP RESULTS: HOW TO PREPARE FOR REPORTING ON EVALUATION IN 2017. ANNEX 11 - FICHES FOR ANSWERING COMMON EVALUATION QUESTIONS FOR RURAL DEVELOPMENT PROGRAMMES 2014-2020. CEQ 1 – 21.

Šioje studijoje LEADER indėlis į vietos plėtrą (6B tikslinė sritis) laikomas pirminiu efektu, o vietos projektų indėlis į kitas tikslines sritis – antriniu efektu (antraeilium indėliu), nors dalis vietos projektų yra finansuojami pagal LEADER metodu įgyvendinamas KPP priemones, kurių indėlis į tikslines sritis yra pirmaeilis (pirminis efektas).

Šioje ataskaitos dalyje analizuojami tik baigtų projektų rezultatai. Atliekant tyrimą buvo baigti įgyvendinti 877 vietos projektai.¹³⁹ Informacija apie baigtų vietos projektų pasiskirstymą pagal VVG ir tikslines sritis pateikta lentelėje (žr. 17 lentelė). Daugiausia baigtų projektų yra susiję su 6B tiksline sritimi (vietos plėtros skatinimas) ir 6A tiksline sritimi (veiklos įvairinimas, verslo pradžia ir plėtra, darbo vietų kūrimas). Su šiomis tikslinėmis sritimis susiję vietos projektai buvo vykdomi daugelyje VVG. Dar viena pagal baigtų vietos projektų skaičių ir teritorinę aprėptį svarbesnė tikslinė sritis yra 1C (mokymasis visą gyvenimą) – baigti 53 projektai, jie apėmė 47 proc. VVG. Su kitomis tikslinėmis sritimis susiję tik pavieniai projektai nedidelėje dalyje VVG.

17 lentelė. Iki 2021-04-01 baigtų vietos projektų skaičius pagal ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis VVG lygiu (tik EŽŪFKP projektai)

VVG	Vietos projektų skaičius	EŽŪFKP projektų skaičius	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C	TS skaičius
AKME	22	22	-	-	-	-	-	-	7	15	-	2
ALYT	13	13	-	1	-	-	-	-	5	7	-	3
ANYK	3	3	-	-	-	-	-	1	-	2	-	2
BIRŽ	12	12	-	-	-	2	-	-	4	6	-	3
DRUS	14	14	-	-	-	-	-	-	5	9	-	2
ELEK	19	19	3	4	-	-	-	-	6	6	-	4
IGNA	27	27	-	2	-	-	-	-	11	14	-	3
JONA	7	7	-	-	-	-	-	-	1	6	-	2
JONI	39	39	-	1	-	-	-	-	8	30	-	3
JURB	30	30	-	4	-	-	-	-	4	22	-	3
KAIŠ	21	21	1	-	-	-	-	-	4	16	-	3
KALV	7	7	-	1	-	-	-	-	2	4	-	3
KAUN	16	16	1	-	-	-	-	-	7	8	-	3
KAZL	12	12	-	-	-	-	-	-	4	8	-	2
KĖDA	27	27	1	-	-	2	-	4	8	12	-	5
KELM	19	19	-	-	-	-	2	-	4	13	-	3
KLAI	4	4	-	-	-	-	-	-	2	2	-	2
KRET	20	20	-	-	-	1	-	-	2	17	-	3
KUPI	36	36	-	9	-	-	-	1	6	20	-	4
LAZD	19	19	-	-	-	1	-	2	4	12	-	4
MARI	21	21	-	2	-	-	-	-	3	16	-	3
MAŽE	14	14	-	1	-	1	-	-	5	7	-	4
MOLĖ	7	7	-	-	-	-	-	-	1	6	-	2
PAGĖ	9	9	-	-	-	-	-	-	1	8	-	2
PAKR	14	14	-	1	-	-	-	-	3	10	-	3
PANE	30	30	-	-	-	-	-	-	15	15	-	2
PASV	9	9	-	1	-	3	-	-	3	2	-	4
PLUN	29	29	-	-	-	1	1	-	6	21	-	4
PRIE	12	12	-	-	-	-	-	-	10	2	-	2
RADV	16	16	1	2	-	1	-	-	2	10	-	5

¹³⁹ Baigtais vietos projektais laikomi projektai, kurių galutinės ataskaitos NMA buvo pateiktos iki 2021-04-01 (iš jų 846 vietos projektų galutinės ataskaitos NMA pateiktos iki 2020 m. pabaigos, o 31 vietos projekto – 2021 m.).

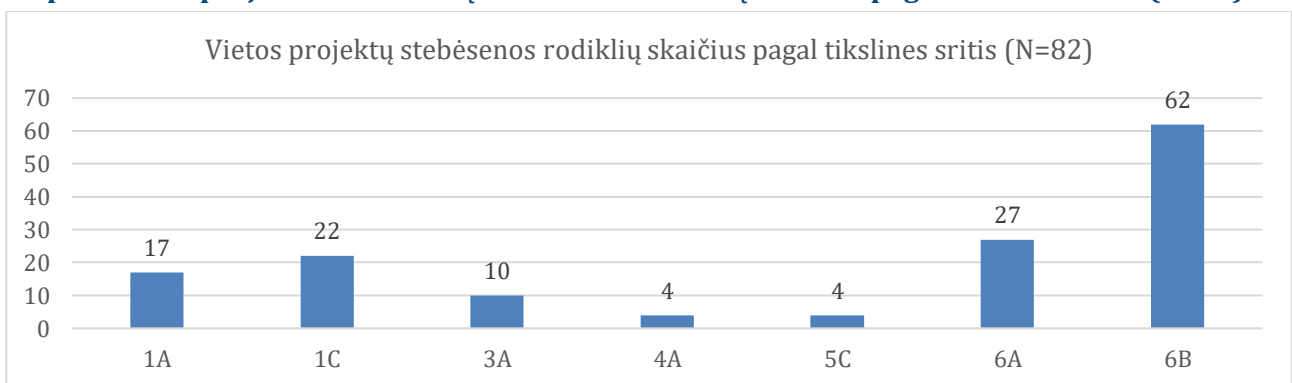
VVG	Vietos projektų skaičius	EŽŪFKP projektų skaičius	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C	TS skaičius
RASE	29	29	-	-	-	-	-	-	5	24	-	2
ROKI	8	8	-	1	-	-	-	-	5	2	-	3
SKUO	16	16	-	-	-	-	-	-	4	12	-	2
ŠAKI	20	20	5	4	-	2	-	-	-	9	-	4
ŠALČ	6	6	-	-	-	2	-	-	1	3	-	3
ŠIAU	21	21	-	1	-	-	-	-	7	13	-	3
ŠILA	12	12	-	3	-	-	-	-	8	1	-	3
ŠILU	27	27	2	4	-	4	-	-	6	11	-	5
ŠIRV	16	16	1	-	-	-	-	-	11	4	-	3
ŠVEN	28	28	-	1	-	-	-	-	14	13	-	3
TAUR	23	23	-	1	-	1	-	-	3	18	-	4
TELŠ	26	26	-	-	-	1	-	2	19	4	-	4
TRAK	21	21	-	2	-	-	-	-	7	12	-	3
UKME	14	14	-	1	-	-	-	-	3	10	-	3
UTEN	13	12	-	3	-	-	-	-	9	-	-	2
VARĖ	4	4	-	-	-	-	-	-	3	1	-	2
VILK	25	25	-	1	-	-	-	-	14	10	-	3
VILN	24	24	2	-	-	-	-	-	9	13	-	3
ZARA	16	15	-	-	-	2	-	-	7	6	-	3
Iš viso	877	875	17	51	-	24	3	10	278	492	-	7
VVG skaičius			9	23	-	14	2	5	47	48	-	

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis.

NMA pateiktais duomenimis, baigtų projektų įgyvendinimo rezultatų stebėsenai taikyti 82 skirtingi rodikliai (ataskaitos 5 priede pateiktas rodiklių sąrašas, aprašyti vertinimo metu nustatyti rodiklių trūkumai bei pateiktos rekomendacijos dėl vietos projektų rodiklių ir rezultatų stebėsenos tobulinimo).

Vietos projektams taikomų stebėsenos rodiklių skaičius pagal tikslines sritis nurodytas paveiksle (žr. 54 pav.). Pateikti duomenys rodo, kad vietos projektų indėlis į vietos plėtrą (6B tikslinė sritis) galėtų būti vertinamas pagal 62 rodiklius, tačiau daugelis šių rodiklių neturi nieko bendro su EK metodiniuose dokumentuose bendriesiems vertinimo klausimams rekomenduojamais rodikliais. Taigi, tobulinant ir unifikuojant vietos projektų stebėsenos rodiklių sistemą verta atsižvelgti ir į EK metodines rekomendacijas, susijusias su bendraisiais vertinimo klausimais.

54 pav. Vietos projektams taikomų stebėsenos rodiklių skaičius pagal tikslines sritis (N=82)

Šaltinis: ESTEP.

Analizuojant vietos projektų indėlį į vietos plėtrą (6B tikslinė sritis), veiklos įvairinimą, verslų kūrimą ir plėtrą, naujų darbo vietų kūrimą (6A tikslinė sritis), mokymąsi visą gyvenimą (1C tikslinė sritis), inovacijas (1A tikslinė sritis), truktų tiekimo grandinių kūrimą (3A tikslinė sritis), biologinės įvairovės išsaugojimą (4A tikslinė sritis) ir atsinaujinančių išteklių naudojimą (5C tikslinė sritis) analizuoti tik tie rodikliai, kurie taikyti bent trečdaliui pagal atitinkamą tikslinę sritį baigtų projektų, nes efektyviai apibendrinti visų su atitinkama tiksline sritimi susijusių rodiklių nėra galimybės.

Vietos projektų indėlio į tikslines sritis vertinimą apsukina ne tik rodiklių gausa ir įvairovė, bet ir tai, kad trūksta viešai prieinamos informacijos apie įgyvendintų vietos projektų turinį.¹⁴⁰ Geru informacijos šaltiniu galima laikyti VVG interneto svetainės skiltį „LEADER gerieji pavyzdžiai“, kur pateikti išsamūs kai kurių projektų (apie 80 vietos projektų) aprašymai ir vaizdinė medžiaga, tačiau šioje skiltyje nėra galimybės atlikti projektų paieškos (pavyzdžiui, pagal VVG, projekto vykdytoją, projektų pobūdį, įgyvendinimo laikotarpį ar kitus požymius). Augant projektų skaičiui paieškos funkcija yra būtina. Taip pat tikslinga apibrėžti, kokią informaciją apie vietos projektus viešai turėtų skelbti atskiros VVG, kad būtų prieinami ne tik projektų pavadinimai, bet ir tikslų bei rezultatų aprašymai.

9.1 6B TIKSLINĖ SRITIS (17 BVK) – VIETOS PLĖTRA

17. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremta vietos plėtra kaimo vietovėse?

Vietos plėtra kaimo vietovėse apibrėžiama kaip geresnė infrastruktūra ir geresnės paslaugos kaimo vietovėse. Papildomai vertinamas šiomis paslaugomis ir infrastruktūra pasinaudojusių kaimo gyventojų skaičius (infrastruktūros ir paslaugų prieinamumas), vietos projektų dalyvių ir naudos gavėjų skaičius, įgyvendinant VPS sukurtos naujos užimtumo galimybės, vietos projektų rezultatų (6B tikslinė srities atveju – atnaujintos infrastruktūros ir pagerintų paslaugų) teritorinis pasiskirstymas (VVG lygiu) ir kaimo vietovių bei kaimo gyventojų, kuriuos apima VVG teritorijos, dalis.

Prie vietos plėtros kaimo vietovėse prisideda visi vietos projektai (ne tik tie, kurie yra priskirti 6B tikslinei sričiai), kadangi priemonė „LEADER programa“ yra priskirta prie tų KPP priemonių, kurių pirminis efektas – vietos plėtra kaimo vietovėse.

Prie vietos plėtros taip pat prisideda šios LEADER metodu įgyvendinamos KPP priemonės ir veiklos sritys, kadangi jų pirminis efektas yra vietos plėtra:

- **LEADER-19.2-7 „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“**
- LEADER-19.2-7.2 „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“ (96 baigti projektai, 91 priskirtas 6B tikslinei sričiai, o 5 – 6A tikslinei sričiai¹⁴¹);
- LEADER-19.2-7.6 „Parama investicijoms į kaimo kultūros ir gamtos paveldą, kraštovaizdį“ (17 baigtų vietos projektų, visi priskirti 6B tikslinei sričiai);
- **LEADER-19.2-16 „Bendradarbiavimas“**
- LEADER-19.2-16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ (nėra baigtų vietos projektų);
- LEADER-19.2-16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ (1 baigtas vietos projektas, priskirtas 1A tikslinei sričiai).

Su 6B tiksline sritimi susijusius projektus planuoja finansuoti visos 49 VVG. VPS iš viso suplanuoti 1067 vietos projektai, patvirtinti – 834, baigti įgyvendinti – 492 vietos projektai (didžiausias skaičius lyginant su kitomis tikslinėmis sritimis). Rezultatyvumas – 46 proc. (didesnis už vidutinį, kuris siekia 42 proc.).

Su tiksline sritimi susijusių vietos projektų skaičius ir teritorinis pasiskirstymas. Iki 2021-04-01 buvo baigti įgyvendinti 492 vietos projektai. Šie projektai apėmė 48 iš 49 VVG. Baigtų projektų nebuvo tik Utenos r. VVG teritorijoje. Šiems projektams skirta 10 mln. Eur paramos. Vidutinė projekto vertė – 21 tūkst. Eur.

¹⁴⁰ VVG informaciją apie projektus skelbia skirtinga forma, skirtingose VVG svetainės vietose arba visai neskelbia (pavyzdžiui, nurodo tik projekto pavadinimą, paramos sumą ir vykdytoją, tačiau nepateikia jokio projekto aprašymo).

¹⁴¹ 91 vietos projektas VVG yra priskirtas 6B tikslinei sričiai, o 5 Marijampolės VVG vietos projektai, susiję su investicijomis į mažos apimties infrastruktūrą, klaidingai priskirti 6A tikslinei sričiai).

18 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (6B tikslinė sritis)

Tikslinė sritis	Baigtų vietos projektų skaičius	VVG, kuriose yra baigtų projektų, skaičius (iš 49)
6B	492	48

Šaltinis: ESTEP.

NMA duomenimis, 6B tikslinei sričiai priskirtiems vietos projektams dažniausiai taikyti šie rodikliai (taikomi daugiau kaip 100 vietos projektų):

- Renginių skaičius – rodiklis taikytas 284 vietos projektams;
- Dalyvių / galutinių naudos gavėjų skaičius – 247 projektai;
- VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl pagerintos infrastruktūros, skaičius – 139 projektai.

Kiti dažniau pasitaikantys rodikliai (taikomi 20-30 projektų):

- Projekto dalyviai, kurių amžius iki 29 metų (imtinai)
- Sukurtų naujų darbo vietų (naujų etatų) skaičius
- Kaimo vietovių, kuriose vykdomas projektas, skaičius
- Projekto naudos gavėjų skaičius
- Projekto naudos gavėjų skaičius pagal atstovaujamas seniūnijas (matuojant seniūnijomis)
- Potencialių naudos gavėjų skaičius
- Projekto veiklų / sukurtų objektų skaičius
- Projekto partnerių skaičius
- Renginio dalyvių skaičius
- Savanorių skaičius
- VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl įgyvendinto vietos projekto, skaičius (vnt.).

Bendras 6B tikslinei sričiai priskirtų rodiklių skaičius yra didžiausias lyginant su kitomis tikslinėmis sritimis – projektų įgyvendinimo produktams ir rezultatams stebėti taikomi 62 skirtingi rodikliai. Jų nėra galimybės prasmingai agreguoti nesigilinant į kiekvieno atskiro projekto rodiklius. Rodiklių skaičius yra per didelis, kad juos būtų galima prasmingai apibendrinti, todėl tyrimo metu išskirti svarbiausi su 6B tiksline sritimi susiję vietos projektų rodikliai:

1. Renginių ir jų dalyvių skaičius;
2. Mokymų ir jų dalyvių skaičius, mokymų temos, edukaciniai užsiėmimai kaimo gyventojams;
3. Infrastruktūros atnaujinimui skirtų projektų ir jų naudos gavėjų skaičius;
4. Sukurtų naujų paslaugų ir produktų skaičius;
5. Savanorių skaičius vietos projektuose;
6. NVO, socialinio ir bendruomeninio verslo projektų skaičius.

Visų rodiklių atveju vertinta ir atitinkamų rezultatų geografinė aprėptis (VVG, kuriose vykdyti atitinkamo pobūdžio projektai, skaičius). Kaimo vietovių plėtrai skirtų projektų rezultatyvumas vertinamas pagal paremtų projektų ir sukurtų naujų darbo vietų skaičių, papildomai vertinami gyventojų skaičiaus pokyčiai VVG lygiu.

9.1.1 Tradiciniai ir kiti renginiai kaimo vietovėse

284 iš 492 kaimo vietovių plėtrai skirtų vietos projektų (58 proc. 6B TS projektų) buvo **susiję su įvairių renginių organizavimu**. Įgyvendinus 284 vietos projektus surengti 1628 renginiai. Renginiai vyko 42 VVG teritorijose. Projektams patvirtinta parama – 3 mln. Eur. Renginių **dalyvių/ galutinių naudos gavėjų skaičius yra beveik 89 tūkst.** (apie 10 proc. atitinkamų VVG teritorijų gyventojų).

Renginiams skirtų projektų vykdytojai. 62 proc. renginiams skirtų vietos projektų (175) įgyvendino įvairios kaimo bendruomenės. Kitus 38 proc. renginiams skirtus vietos projektus (109) įgyvendino kitos organizacijos, pavyzdžiui, savivaldybių administracijos, įvairios biudžetinės įstaigos (bibliotekos, muziejai, darželiai, mokyklos, kultūros ir sporto centrai, regioninių parkų direkcijos), viešosios įstaigos, jaunimo ir sporto klubai, įvairios kitos¹⁴² asociacijos (pavyzdžiui, Zarasų krašto turizmo paslaugų teikėjų asociacija, Šakių rajono bitininkų draugija, Baltijos hanoverių veislės žirgų augintojų asociacija, Molėtų rajono savanorių ugniagesių draugija, Kupiškio krašto žmonių su negalia sąjunga ir pan.).

Renginių pobūdis. Dalis renginių buvo skirti įvairioms **kaimo bendruomenių šventėms organizuoti**. Dalis švenčių buvo vienkartinės, dalis – tradicinės, organizuojamos kasmet ir žinomos ne tik vietos lygiu, bet visoje Lietuvoje (pavyzdžiui, festivalis „Saulėtosios naktys“ Joniškio rajone, VšĮ „Naisių vasaros teatras“ organizuojami „Muzikiniai penktadienio vakarai“ ir įvairūs kiti renginiai).

Dalyje vietos projektų **renginiai buvo susiję su tam tikrų regioninių produktų pristatymu**. Sukurtų regioninių produktų rodiklis taikomas 18 vietos projektų, iš kurių 8 vietos projektuose buvo ne tik sukurti regioniniai projektai, bet ir vyko renginiai, kuriuose tie produktai pristatyti. Projektų vykdytojų duomenimis, šių projektų įgyvendinimo metu iš viso surengti 55 renginiai: 32 Druskininkų VVG teritorijoje, 17 – Jurbarko r. VVG teritorijoje, 5 – Molėtų r. VVG teritorijoje ir 1 Šakių r. VVG teritorijoje. Su regioninių produktų pristatymu susiję renginiai sudarė apie 3 proc. visų 6B tikslinei sričiai priskirtų renginių. Regioninių produktų pristatymui skirti vietos projektai įgyvendinti Druskininkų VVG teritorijoje (5 projektai¹⁴³; visi projektai finansuoti pagal savarankišką VPS priemonę „Regioninių produktų kūrimas panaudojant krašto kultūros ir istorijos paveldą“), Jurbarko r. VVG teritorijoje (2 projektai)¹⁴⁴, Molėtų r. (1 projektas)¹⁴⁵ ir Šakių r. (1 projektas)¹⁴⁶ VVG teritorijose. Įdomu tai, kad Druskininkų, Jurbarko r. ir Molėtų r. VVG teritorijose projektai finansuoti pagal savarankiškas VPS priemones analogiškais pavadinimais – „Regioninių produktų kūrimas panaudojant krašto kultūros ir istorijos paveldą“. Šakių r. VVG teritorijoje projektas „Zanavykų krašto bitininkų tradicijų puoselėjimo šventė“ finansuotas pagal savarankišką VPS priemonę „Vietos bendruomenių aktyvinimas ir telkimas per Zanavykų krašto kultūros savitumo išsaugojimą ir tradicijų tęstinumą“.

9.1.2 Mokymai ir edukaciniai užsiėmimai kaimo gyventojams

18 iš 492 kaimo vietovių plėtrai skirtų projektų (4 proc. 6B TS projektų) organizuoti mokymai arba edukaciniai užsiėmimai kaimo gyventojams.

Mokymų projektai. Pavieniuose kaimo vietovių vystymui (6B tikslinė sritis) skirtuose projektuose buvo organizuojami mokymai. 4 VVG (Joniškio r., Kėdainių r., Kupiškio r. ir Zarasų r. – Visagino) teritorijose įgyvendinti 6 projektai ir surengta 14 mokymų. Mokymuose dalyvavo iš viso 247 dalyviai. Šiems vietos projektams patvirtinta 29 922 Eur paramos.

1 mokymai buvo susiję su inovacijų ir bendradarbiavimo skatinimu, 2 – su verslumo skatinimu, o 13 mokymų organizuoti kitomis temomis. Mokymai, susiję su verslumo (konkrečiai – socialinio verslo) skatinimu surengti Joniškio rajone (1 mokymų renginys, 4 dalyviai). Mokymai organizuoti Gaižaičių kaimo bendruomenei įgyvendinant projektą „Ekonominės veiklos skatinimas Gaižaičių kaimo bendruomenėje“ pagal Joniškio r. VPS priemonę „NVO ekonominės veiklos skatinimas“. Projekto vykdytojas nurodo, kad potencialių naudos gavėjų skaičius projekte yra 301.

¹⁴² Kaimo bendruomenės taip pat yra asociacijos.

¹⁴³ Druskininkų VVG įgyvendinti šie projektai: Verpstės festivalis Viečiūnuose; Stračiūnų krašto tapatybės stiprinimas sukuriant regioninį produktą; Jaskonių bandos; Jotvingių šventė Leipalingyje; Bilso bendruomenės kulinarinės kelionės.

¹⁴⁴ Jurbarko r. VVG įgyvendinti šie projektai: Veliuonos tradicinių amatų kiemelis; Regioninių produktų, atspindinčių krašto istoriją ir kultūrinį paveldą, sukūrimas, rinkodaros didinimas ir pritaikymas turizmo skatinimo reikmėms.

¹⁴⁵ Molėtų r. VVG teritorijoje įgyvendintas projektas „Pažinkime Molėtų krašto muzikavimo tradicijas“.

¹⁴⁶ Šakių r. VVG teritorijoje įgyvendintas projektas „Zanavykų krašto bitininkų tradicijų puoselėjimo šventė“.

Dar vieni mokymai, susiję su verslumo skatinimu, buvo surengti Zarasų–Visagino regiono VVG teritorijoje. Zarasų krašto turizmo paslaugų teikėjų asociacijai įgyvendinant projektą „Mokomės dirbti kartu“, finansuotą pagal Zarasų–Visagino regiono VPS priemonę „Bendradarbiavimas ir gebėjimų ugdymas, kultūrinės ir jaunimo veiklos skatinimas“ buvo surengti du mokymai (1 mokymai, susiję su verslumo skatinimu ir 1 mokymai, susiję su inovacijų ir bendradarbiavimo skatinimu). Projekto vykdytojo duomenimis, šiuose mokymuose dalyvavo iš viso 43 dalyviai (ne unikalūs). Projekto tikslas – telkti Zarasų rajono bendruomenę, skatinti rajone veikiančių turizmo ir susijusias paslaugas teikiančių organizacijų bendradarbiavimą ir socialinę partnerystę su kitais vietos plėtros dalyviais. Projekto idėja – išmokyti turizmo paslaugų teikėjus bendradarbiauti, sudarant jiems sąlygas mokytis, kaip teikti rajonui reikalingas turizmo paslaugas, populiarinti patiekalų iš vietos produktų gaminimą. VVG duomenimis, Vasaknų dvare skonio dienos renginyje virtuvės šefas Egidijus Šešelgis supažindino ir praktiškai parodė susirinkusiems, ką ir kaip galima pagaminti iš ėriuko mėsos. Kaip nurodo VVG, bendruomenės nariai, įgiję daugiau žinių apie vietos produktų gamybą ir pardavimus, galės planuoti užsiimti dar viena veikla – maitinimu, nes rajone daugėja ūkininkų auginančių avis, mėšinius galvijus, vištas, grūdines kultūras, daržoves ir kt.¹⁴⁷

Kiti mokymų renginiai (11 iš 14) nebuvo susiję su VPS rengimo instrukcijoje atskirai išskirtomis mokymų temomis (inovacijų ir bendradarbiavimo skatinimas; verslumo skatinimas; VVG teritorijos gyventojų kompiuterinio raštingumo ugdymas) – jie organizuoti kitomis temomis (pavyzdžiui, sveikos gyvensenos skatinimo tema):

- Kupiškio rajone įgyvendinti 3 projektai ir surengti 6 mokymų renginiai, kuriuose dalyvavo 130 ne unikalų dalyvių. 1 mokymai buvo susiję su bendruomeninių, nevyriausybinių organizacijų, kaimo gyventojų iniciatyvų skatinimu ir 5 mokymai su socialinę atskirtį patiriančių grupių fizinio aktyvumo ir sveikatinimo ugdymu.
- Vienas projektas, kuriame organizuoti mokymai, įgyvendintas Kėdainių rajone (5 mokymai, 70 dalyvių). Mokymai organizuoti Miegėnų bendruomenės centrui gyvendinant projektą „Lai tradicijos veža“, finansuotą pagal Kėdainių r. VPS priemonę „Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“. Mokymams priskirtas mažiesiems bendruomenės nariams skirtas edukacinių programų ciklas (5 edukaciniai užsiėmimai: liaudies keramika, skiautinių siuvimo, vytelių pynimas ir kulinarinio paveldo produktų gamyba). Įgyvendinant vietos projektą taip pat suorganizuoti tradiciniai Joninių ir Advento renginiai, fotografijų paroda. VVG duomenimis, visi renginiai pajavairino vietos gyventojų kultūrinę veiklą, sustiprino bendruomenės narius, jų tarpusavio santykius. Įsigyta garso aparatūra, nešiojamas kompiuteris, fotoaparatas pagerino organizacijos materialinę bazę. Atlikti remonto darbai (lauko durų su stogeliu montavimas, trinkelų tako įrengimas) sudarė sąlygas patogiai ir saugiai naudotis bendruomenės namais.¹⁴⁸

Edukacinių užsiėmimų projektai. 12 vietos projektų, kurie įgyvendinti 7 VVG teritorijose organizuoti įvairūs edukaciniai užsiėmimai (iš viso 138 užsiėmimai). Šie užsiėmimai buvo organizuoti įgyvendinant vietos projektus pagal VPS priemones, skirtas bendruomenių telkimui, kultūrinio savitumo ir tradicijų išsaugojimui, tradicinių renginių organizavimui, jaunimo įtraukimui į bendruomeninę veiklą.

9.1.3 Infrastruktūros atnaujinimas kaimo vietovėse

Įvairios infrastruktūros atnaujinimui ir plėtrai buvo skirti 134 vietos projektai. Tai sudaro 27 proc. visų iki 2021-04-01 baigtų 6B tikslinės srities vietos projektų. 113 projektų¹⁴⁹ finansuota pagal KPP 7.2 ir 7.6 veiklos sritis atitinkančias VPS priemones ir veiklos sritis, o 21 projektas pagal savarankiškas VPS priemones ir veiklos sritis. Infrastruktūros atnaujinimui ir plėtrai skirtiems projektams patvirtinta 5 mln. Eur paramos.

¹⁴⁷ <http://www.zarasaivvg.lt/renginiai/kompetenciju-tobulinimas-ir-akiai-ir-skrandziui/>

¹⁴⁸ http://kedainiurvvg.lt/wp-content/uploads/2020/12/Projektai_II dalis.pdf

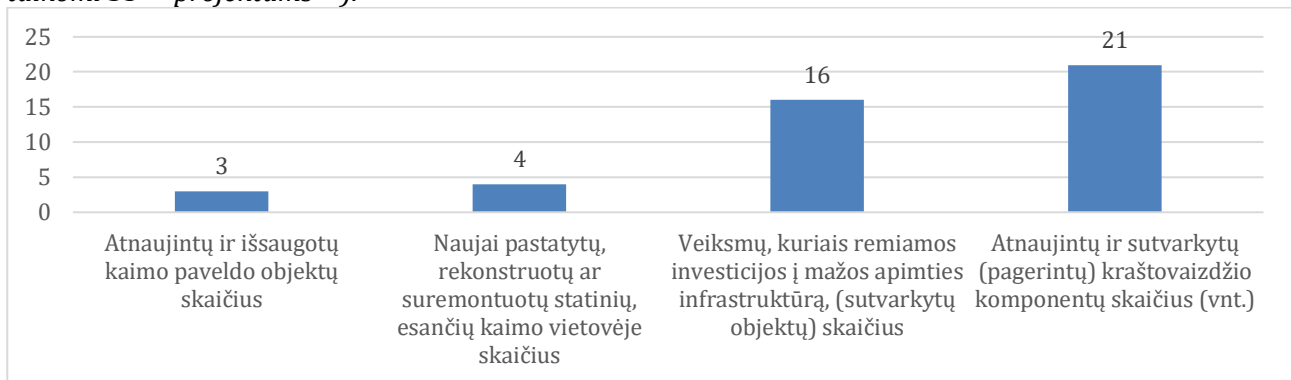
¹⁴⁹ Iš jų 5 Marijampolės VVG projektai priskirti 6A tikslinei sričiai.

Kaimo vietovių vystymui skirtiems vietos projektams taikomi keli rodikliai (žr. 55 pav.), susiję su investicijomis įvairaus pobūdžio infrastruktūrą (statinių/ pastatų atnaujinimą, kraštovaizdžio ir kultūros paveldo objektų tvarkymą, įvairių mažos apimties infrastruktūrą kaimo vietovių viešosiose erdvėse). Vertinant projektų rezultatus skaičiuojama, kiek objektų buvo sutvarkyta ir koks yra atnaujintos infrastruktūros naudotojų skaičius.

Pagal infrastruktūros atnaujinimui skirtas VPS priemones ir veiklos sritis, atitinkančiais KPP 7.2 ir 7.6 veiklos sritis, buvo finansuota 113 vietos projektų¹⁵⁰. Tačiau tik 35 projektams taikomas kuris nors vienas rodiklis, susijęs su atnaujintų infrastruktūros objektų skaičiumi. Ateityje reikėtų užtikrinti, kad visuose projektuose, kuriuose investuojama į infrastruktūrą, būtų taikomas atitinkamas produkto rodiklis. Tai padėtų lengviau identifikuoti aktualius (su infrastruktūros vystymu susijusius) projektus, kadangi infrastruktūros vystymas finansuojamas ir pagal savarankiškas VPS priemones¹⁵¹.

55 pav. Su atnaujinta infrastruktūra susijusių baigtų įgyvendinti 6B tikslinės srities vietos projektų rodiklių reikšmės

Pastaba: Tik nedidelei daliai vietos projektų, kurie finansuoti pagal infrastuktūros atnaujinimui skirtas VPS priemones ir veiklos sritis, tiesiogiai taikomi su atnaujinta infrastruktūra susiję rodikliai (rodikliai taikomi 35¹⁵² projektams¹⁵³).

Šaltinis: ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis.

Nors VVG finansavo 134 infrastruktūros atnaujinimui ir plėtrai skirtus projektus, bent vienas naudos gavėjų rodiklis (VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl atnaujintos infrastruktūros, skaičius; VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl įgyvendinto projekto, skaičius; projekto naudos gavėjų skaičius) taikomas 120 projektų. Projektų vykdytojų duomenimis, **naudą dėl šių projektų gavo daugiau kaip 125 tūkst. asmenų** (dalis asmenų gali būti suskaičiuoti kelis kartus, todėl unikalių naudos gavėjų skaičius būtų mažesnis). **Tai sudaro apie 12 proc. visų kaimo vietovių VVG gyventojų.** Kadangi kai kurie projektai apėmė daugiau nei vieną gyvenamąją vietovę, infrastruktūra buvo atnaujinta apie 150-yje kaimo gyvenamųjų vietovių (tai sudarytų ne daugiau kaip 1 proc. visų kaimo gyvenamųjų vietovių šalyje¹⁵⁴).

¹⁵⁰ 108 projektai, priskirti 6B tikslinei sričiai, ir 5 projektai, klaidingai priskirti 6A tikslinei sričiai.

¹⁵¹ Pagal savarankiškas VPS priemones ir veiklos sritis finansuotas 21 infrastruktūros atnaujinimui ir plėtrai skirtas vietos projektas.

¹⁵² 5 projektai VVG yra priskirti 6A tikslinei sričiai (Marijampolės VVG), nors jie skirti mažos apimties infrastruktūros atnaujinimui. Nepaisant priskyrimo šioje ataskaitoje jų rodikliai sumuojami kartu su 6B tikslinės srities rodikliais.

¹⁵³ Agreguojant rodiklių pavadinimai patikslinti, kad geriau atlieptų vietos projekto turinį. Pavyzdžiui, buvo atvejų, kai buvo investuojama į mažos apimties infrastruktūrą, o taikomas rodiklis „Naujai pastatytų, rekonstruotų ar suremontuotų statinių, esančių kaimo vietovėje skaičius“ arba priešingai, investuojama į pastatus, o taikomas rodiklis „Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į mažos apimties infrastruktūrą, (sutvarkytų objektų) skaičius“. Vilniaus r. VVG taikomas rodiklis „Numatomų sutvarkyti viešosios infrastruktūros objektų skaičius“ pakeistas į rodiklį „Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į mažos apimties infrastruktūrą, (sutvarkytų objektų) skaičius“. Panevėžio r. VVG rodiklis „Rekonstruotų visuomeninės paskirties pastatų skaičius“ pakeistas į rodiklį „Naujai pastatytų, rekonstruotų ar suremontuotų statinių, esančių kaimo vietovėje skaičius“.

¹⁵⁴ Lietuvoje yra apie 19,5 tūkst. kaimo gyvenamųjų vietovių, skaičiuojant be viensėdžių ir geležinkelio stočių.

9.1.4 Nauji regioniniai ir kiti produktai kaimo vietovėse

Vietos projektų vykdytojų duomenimis, iki 2021-04-01 buvo baigti 29 vietos projektai, kuriuose buvo kuriami nauji produktai ar regioniniai produktai. Naujų produktų ar regioninių produktų kūrimo projektai vykdyti 10-yje VVG. Detalesnė informacija apie naujų produktų kūrimo projektus pateikta lentelėje. Šiems projektams patvirtinta 266 656 Eur paramos.

19 lentelė. Naujų produktų ir regioninių produktų kūrimo vietos projektai VVG

VVG	Projekto pavadinimas	Rodiklių skaičius projekte	Sukurtų naujų produktų skaičius	Sukurtų regioninių produktų skaičius
BIRŽ	Iš praeities į dabartį: Biržų krašto tradiciniai šokiai ir muzika vaizdo kompaktinėje plokštelėje	1	300	
DRUS	Bilso bendruomenės kulinarinės kelionės	1		2
DRUS	Jaskonių bandos	1		1
DRUS	Jotvingių šventė Leipalingyje	1		1
DRUS	Stračiūnų krašto tapatybės stiprinimas sukuriant regioninį produktą	1		1
DRUS	Verpstės festivalis Viečiūnuose	1		1
JURB	Bitininkystės mokykla „Skrisk bitele pas mane“	1		1
JURB	Regioninių produktų, atspindinčių krašto istoriją ir kultūrinį paveldą, sukūrimas, rinkodaros didinimas ir pritaikymas turizmo skatinimo reikmėms	1		2
JURB	Senoviško fotografo kiemo įkūrimas Veliuonoje	1		1
JURB	Turizmo paslaugų plėtra Jurbarko krašte	1		1
JURB	Veliunos tradicinių amatų kiemelis	1		1
KĖDA	„Teminio kaimo įkūrimas Kampų kaime“	1	1	
KRET	Imbarės kraštas ir jo tradicijos	1	200	
KRET	Jokūbavo jaunimo dienos 2019	1	3	
MOLĖ	Aukštaitiško kulinarinio paveldo sklaida „Žvejybos Rojuje“ Mindūnuose	1		2
MOLĖ	Pažinkime Molėtų krašto muzikavimo tradicijas	1		1
MOLĖ	Vilna sušildys ir aprengs	1		1
PAKR	Kulinatinio paveldo tradicijos - iš kartos į kartą	1		1
PAKR	Maisto gaminių tradicijos – kaip pas babą kaime	1		3
PAKR	Stačiūnų krašto kulinarinio paveldo atgaivinimas ir populiarinimas	1		5
ŠAKI	Bliuviškių kaimo savitumo išsaugojimas	1	1	
ŠAKI	Čia gimėm, čia augom...	1		100
ŠAKI	Griškabūdžio miestelio kultūros savitumo išsaugojimas	2	10006	
ŠAKI	Lekėčių krašto lankytini objektai ir produktai	1	8003	
ŠAKI	Senųjų Lekėčių fotografijų lauko paroda	1	10	
ŠAKI	Sudargas vaizduose, judesyje ir žodžiuose	2	101	
ŠAKI	Zanavykų krašto bitininkų tradicijų puoselėjimo šventė	2	1	1
ŠVEN	Kultūros savitumo ir tradicijų išsaugojimas Švenčionių rajone	1	100	
VILN	Vilniaus krašto liaudies tradicijų puoselėjimas	1	1	

Šaltinis: NMA.

Naujais produktais ir regioniniais produktais VVG/ vietos projektų vykdytojai laiko labai skirtingus dalykus – tiek konkrečius produktus (pavyzdžiui, medų), tiek informacinę medžiagą (CD, DVD egzempliorius; filmų skaičių, edukacines programas). NMA pateiktais duomenimis Biržų r. VVG teritorijoje įgyvendinant projektą „Iš praeities į dabartį: Biržų krašto tradiciniai šokiai ir muzika vaizdo kompaktinėje plokštelėje“ sukurtas produktas naujas produktas – vaizdo kompaktinė plokštelė „Lioj šokeila, lioj trinkeila. Biržų krašto tradiciniai šokiai ir muzika“ (DVD), kuri išleista 300 egz., tiražu. Šakių r. VVG teritorijoje įgyvendinant projektą „Čia gimėm, čia augom...“ sukurtas ir 100 egz. tiražu išleistas vaizdo filmas „Čia gimėm, čia augom...“. Įgyvendinto projekto „Lekėčių krašto lankytini objektai ir produktai“ nurodytas naujų produktų skaičius yra net 8003. NMA duomenimis, pasiekti tokie rezultatai: leidinių apie vietoves skaičius 8000 vnt.; lankstinukų skaičius 5000 vnt.; katalogų skaičius 3000 vnt.; virtualių ir stacionarių edukacinių programų ir turizmo maršrutų, aprašymų apie turizmo objektus, skaičius 1 vnt.; rodiklių (stendų) skaičius 2 vnt. (tikėtina, kad naujais produktais laikomi produktai, kurių

pavadinimai parašyti pasvirusiu šriftu). Dar vienas Šakių r. VVG įgyvendintas vietos projektas yra projektas „Zanavykų krašto bitininkų tradicijų puoselėjimo šventė“. Šventėje buvo pristatytas Zanavyko krašto medus (regioninis produktas). Šventėms svečiams pravesta programa apie Zanavyko krašto dvarus ir bitininkystės tradicijas (naujas produktas). Švenčionių r. VVG teritorijoje įgyvendintas projektas „Kultūros savitumo ir tradicijų išsaugojimas Švenčionių rajone“. Jo metu išleista 100 CD su vaizdo filmu apie Švenčionių kraštą (naujas produktas).

9.1.5 Naujos paslaugos kaimo vietovėse

Daliai vietos projektų taikomi sukurtų paslaugų rodikliai: sukurtos pagrindinės paslaugos (laisvalaikio, sporto ir kultūros veikla); sukurtos pagrindinės paslaugos (kitos). Šie rodikliai taikomi 11 baigtų vietos projektų: 5 projektai VVG yra priskirti 6B tikslinei sričiai (204 843 Eur paramos), 4 projektai priskirti 6A tikslinei sričiai (po du Pakruojo r. ir Radviliškio r. VVG teritorijose; 235 899 Eur paramos), po vieną projektą 1A ir 3A tikslinėms sritims (abu projektai įgyvendinti Radviliškio r. VVG teritorijoje; atitinkamai 51 810 Eur ir 29 050 Eur paramos). Naujų paslaugų kūrimui skirtiems projektams patvirtinta parama sudarė iš viso 521 602 Eur.

Vieningo supratimo apie tai, kas laikoma nauja paslauga nėra, nes šis rodiklis taikomas tiek VPS priemonėms/ veiklos sritims, pagal kurias investuojama į mažos apimties infrastruktūrą, tiek į verslo plėtrą, bendradarbiavimą ar žemės ūkio produkcijos perdirbimą ir rinkodarą.

Vietos projektų ataskaitose nurodoma, kad iš viso sukurtos 33 paslaugos, iš jų **22 buvo priskirtos 6B tikslinei sričiai ir apėmė 4 VVG teritorijas** (Kalvarijos, Radviliškio r., Rokiškio r. ir Zarasų r.-Visagino):

- 12 paslaugų susiję su Rokiškio r. VVG teritorijoje įgyvendintu vietos projektu „Pandėlio krašto kultūrinio lauko aktualizavimas inovacijų kontekste“. Projektą įgyvendino Rokiškio r. savivaldybės Juozo Keliuočio viešoji biblioteka. Projekto metu buvo sukurtos tokios paslaugos: 2 interaktyvios instaliacijos ("Dviratis"; "Portretas mene"); 2 edukacijos ("Dviračiu po Pandėlio kraštą"; "Aš Pandėlio menininkų darbuose"); 8 sieninių stendų sistema (pateikta tekstinė ir vaizdinė medžiaga apie Pandėlio krašto kultūrą, meną, istoriją ir lankytinas vietas). Projektas priskirtas 6 B tikslinei sričiai ir finansuotas pagal savarankiškos VPS priemonės veiklos sritį „Parama investicijoms į socialinę, kultūrinę, aktyvaus laisvalaikio, turizmo infrastruktūrą ir paslaugas, kurios organizuojamos apjungiant vietos savanorių iniciatyvas“.
- 3 paslaugos, sukurtos Zarasų r.-Visagino VVG teritorijoje įgyvendinus vietos projektą „Salako bendruomenės namų remontas“ (finansuota pagal KPP 7.2 veiklos sritį atitinkančią VPS veiklos sritį „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“).
- 3 paslaugos, sukurtos Radviliškio r. VVG teritorijoje įgyvendinus projektą „Šeduvos paslaugų centro materialinės bazės sukūrimas“ (finansuota pagal savarankišką VPS priemonę „Kaimo gyventojams skirtų pagrindinių vietos paslaugų teikimas ir susijusios infrastruktūros geresnis panaudojimas“).
- 2 naujos paslaugos, susijusios su laisvalaikio, sporto ir kultūros veikla, sukurtos Radviliškio r. VVG teritorijoje Miežaičių kaimo bendruomenei įgyvendinus „Ateitis – mūsų rankose“, finansuotą pagal savarankišką VPS priemonę „Jaunimo įtraukimas į vietos bendruomenės organizavimą ir socialinės atskirties mažinimą“ (6B tikslinė sritis).
- 2 naujos paslaugos, priskirtos 6B tikslinei sričiai sukurtos Kalvarijos r. VVG teritorijoje Sangrūdų kaimo bendruomenei įgyvendinus vietos projektą „Viešosios erdvės sutvarkymas Sangrūdų kaime“ (projektas finansuotas pagal KPP 7.2 veiklos sritį atitinkančią VPS priemonės veiklos sritį „Parama investicijoms į visų rūšių mažos apimties infrastruktūrą“).

Naujos paslaugos buvo kuriamos ne tik 6B tikslinei sričiai, bet ir kai kurioms kitoms tikslinėms sritims priskirtuose vietos projektuose (konkrečiai 6A, 1A ir 3A):

- 6A tikslinei sričiai priskirtos 4 paslaugos, sukurtos Radviliškio r. VVG teritorijoje įgyvendinus vietos projektą „Kavinės „Pas Zitą“ plėtra“. Projektas finansuotas pagal savarankišką VPS priemonę „Ūkio ir verslo plėtra geriau panaudojant vietos išteklius“. Pagal tą pačią priemonę finansuotas ir kitas vietos projektas Radviliškio r. VVG teritorijoje, kuriame sukurta viena nauja paslauga (vietos projektas „Igno Hofmano ūkio verslo plėtra Šiaulėnų mstl.“). 6A tikslinei sričiai taip pat priskirtos dvi naujos paslaugos Pakruojo r. VVG teritorijoje, sukurtos įgyvendinus du projektus, finansuotus pagal savarankišką VPS priemonę „Novatoriška ūkio ir verslo plėtra geriau panaudojant vietos išteklius“. 6A tikslinei sričiai priskirtuose projektuose iš viso sukurtos 7 naujos paslaugos. Jos priskirtos kitų (ne laisvalaikio, sporto ir kultūrinės veiklos paslaugų kategorijai) ir apėmė 2 VVG teritorijas (Pakruojo r. ir Radviliškio r.).
- 1A tikslinei sričiai priskirtos 3 naujos paslaugos, sukurtos Radviliškio r. VVG teritorijoje Vėriškių bendruomenei įgyvendinus projektą „Vėriškių bendruomenės maisto grandinės kūrimas „nuo lauko iki stalo“. Projektas finansuotas pagal savarankišką Radviliškio r. VPS priemonę „Bendradarbiavimo rėmimas vykdant regioninių produktų rinkodarą ir kuriant maisto grandinę „nuo lauko iki stalo“.
- 3A tikslinei sričiai priskirta 1 nauja paslauga, skurta Radviliškio r. Mindaugui Lukaševičiui įgyvendinus projektą „Ž.ū. produkcijos rūšiavimo paslaugų teikimas M. Lukaševičiaus ūkyje“. Projektas finansuotas pagal savarankišką Radviliškio r. VPS priemonę „Parama žemės ūkio produkcijos perdirbimui ir rinkodarai“.

9.1.6 Savanorystė vietos projektuose

Vietos projektai be kitų tikslų prisideda ir prie savanorystės skatinimo kaimo vietovėse. Savanoriškas darbas yra vienas iš vietos projektų finansavimo šaltinių. Iš 1535 vertinamuoju laikotarpiu patvirtintų vietos projektų, prie 100 projektų finansavimo numatyta prisidėti pareiškėjo ar partnerių savanorišku darbu (16-oje projektų numatytas ne tik įnašas savanorišku darbu, bet ir skaičiuojamas projektų veiklose dalyvavusių savanorių rodiklis). Šio įnašo natūra vertė sudaro beveik 223 tūkst. Eur. Be to, yra dar 26 projektai, kuriuose įnašas savanorišku darbu nenumatytas, bet skaičiuojamas projekto veiklose dalyvavusių savanorių skaičius. Savanoriai iš viso dalyvavo 42 vietos projektų įgyvendinime¹⁵⁵. Pritrauktų savanorių skaičius projektų vykdytojų duomenimis sudaro beveik 500 asmenų, iš kurių apie 200 (40 proc.) yra jaunimas iki 29 m. Projektai, kurių veiklose dalyvavo savanoriai, vykdyti 14-oje VVG. Daugiausiai tokių projektų (po 6) įgyvendinta Sūduvos ir Pasvalio r. VVG teritorijose. Kaišiadorių r. VVG teritorijoje įgyvendinti 5 projektai, prisidėję prie savanorystės skatinimo. Kėdainių r., Marijampolės ir Šakių r. VVG teritorijose – po 4 projektus.

Prie savanorystės skatinimo prisideda įvairaus tipo VPS priemonės ir veiklos sritys: nuo infrastruktūros vystymo, regioninių produktų kūrimo ir bendradarbiavimo skatinimo iki bendruomeniškumo ir jaunimo užimtumo skatinimo. Jurbarko r. ir Pakruojo r, VPS numatytos specialios savarankiškos VPS priemonės, skirtos bendradarbiavimo tinklų ir savanoriškos veiklos organizavimui. Anykščių r. ir Sūduvos VVG teritorijose savanoriai įtraukiami į mažos apimties infrastruktūros atnaujinimui skirtų projektų, kuriuose vykdo kaimo bendruomenės, įgyvendinimą. Savanoriai taip pat įtraukiami į įvairių tradicinių kaimo bendruomenių švenčių, sporto ir sveikatingumo renginių organizavimą, kaimo vietovėms aktualių paslaugų (pavyzdžiui, ugniagesių) teikimo organizavimą.

Nors aptarti kiekybiniai rodikliai, susiję su savanorystę skatinančių vietos projektų skaičiumi, teritorine aprėptimi ir pritrauktų savanorių skaičiumi nėra dideli, savanorystė yra ypatingai svarbi socialinės įtraukties skatinimui ir kaimo vietovių gyvybingumo užtikrinimui, kadangi dalyvavimas vietos projektų

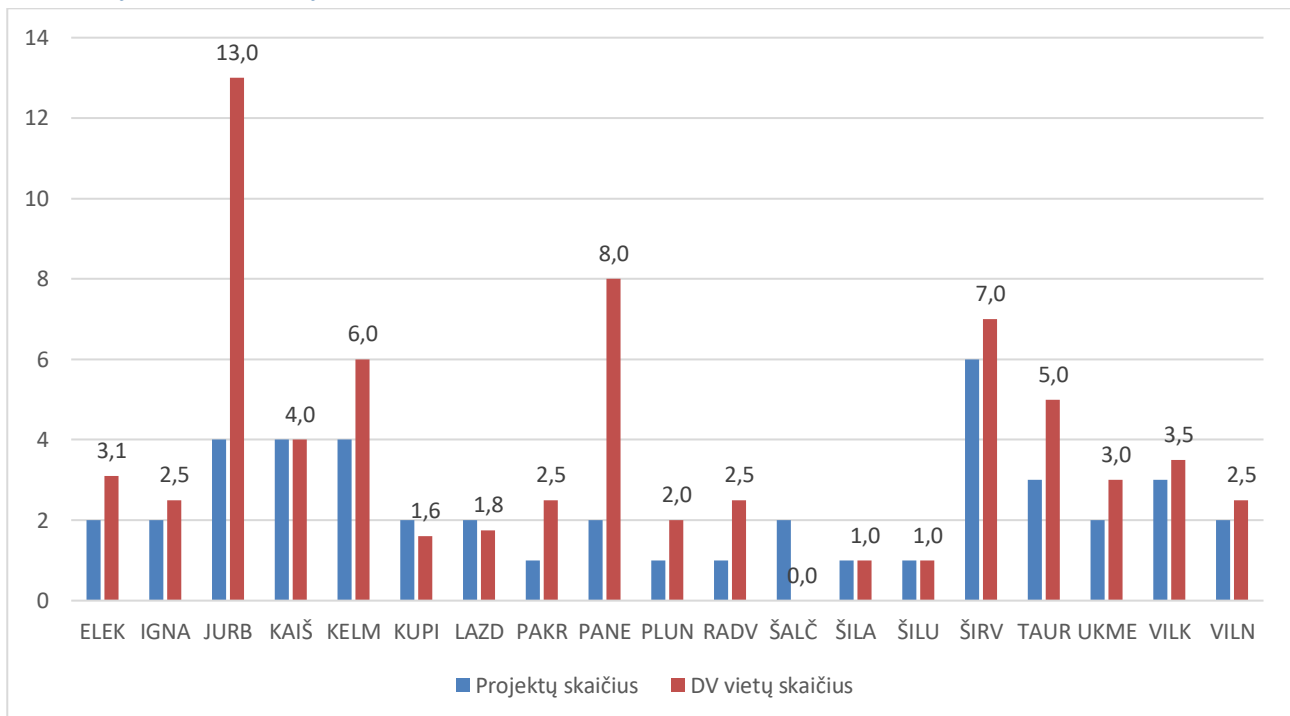
¹⁵⁵ 38 vietos projektus VVG priskyrė 6B tikslinei sričiai ir 4 projektus – 1A tikslinei sričiai (tik Šakių r. VVG).

veiklose stiprina bendruomeninius ryšius VVG teritorijos viduje, stiprina atskirų individų priklausymo bendruomenei jausmą ir norą prisidėti prie VVG teritorijos vystymo.

9.1.7 NVO socialinės veiklos, socialinio ir bendruomeninio verslo projektai

Kaimo vietovių plėtrai svarbūs ne tik įvairių tradicinių renginių organizavimui, kaimo gyventojų mokymui skirti projektai, bet ir projektai, kuriais skatinama NVO socialinė veikla, socialinis ir bendruomeninis verslas. Vertinamuoju laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti 45 tokie vietos projektai¹⁵⁶. Įgyvendinus šiuos projektus sukurta beveik 70 naujų darbo vietų. Projektai įgyvendinti 19-oje VVG (apėmė 39 proc. visų VVG). Daugiausia projektų įgyvendinta Širvintų r. VVG teritorijoje, o daugiausia darbo vietų sukurta Jurbarko r., Panevėžio r. ir Širvintų r. VVG teritorijose. Vertinamuoju laikotarpiu baigtų NVO socialinės veiklos skatinimo, socialinio ir bendruomeninio verslo projektų sąrašas pateiktas ataskaitos 14 priede.

56 pav. Iki 2021-04-01 baigtų socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimui skirtų vietos projektų ir darbo vietų pasiskirstymas VVG

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

9.1.8 Kaimo vietovių plėtrai (6B tikslinė sritis) skirtų projektų rezultatyvumas

Paremti projektai ir sukurtos darbo vietos. VPS įgyvendinimo rezultatyvumą atspindi du pagrindiniai rodikliai – paremtų vietos projektų skaičius ir sukurtų naujų darbo vietų (naujų etatų) skaičius įgyvendinus vietos projektus. VPS numatyta paremti 1067 vietos projektus, susijusius su 6B tiksline sritimi. Iki 2021-04-01 užbaigus 492 projektus pasiektas 46 proc. rezultatyvumas. VPS taip pat numatyta, kad įgyvendinant 6B tikslinei sričiai priskirtus vietos projektus, bus sukurta 417 naujų darbo vietų. Iki 2021-04-01 užbaigtuose vietos projektuose sukurta 56 darbo vietos (rezultatyvumas – 13 proc.). Darbo vietų kūrimas nebuvo pagrindinis iki 2021-04-01 užbaigtų 6B tikslinei sričiai priskirtų vietos projektų tikslas. Darbo vietas kuriantys vietos projektai (31 projektas) sudarė tik 6 proc. 6B tikslinės srities projektų, tačiau net 30 šių projektų (projektų sąrašas pateiktas ataskaitos 14 priede)

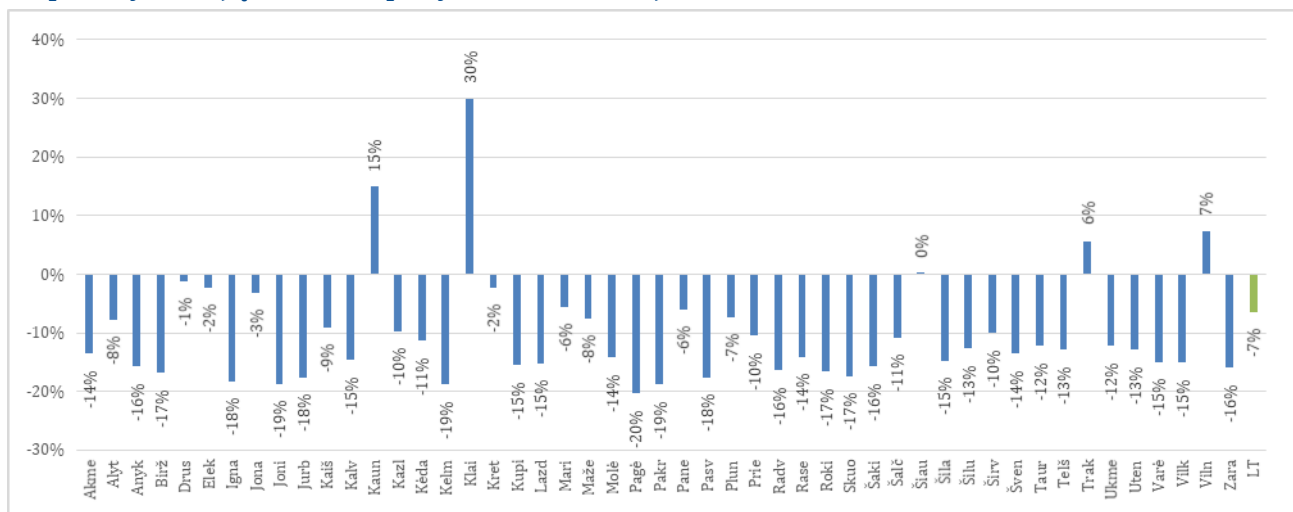
¹⁵⁶ 32 projektus VVG priskyrė 6B tikslinei sričiai, 11 – 6A tikslinei sričiai ir 2 – 1A tikslinei sričiai.

buvo socialinio ar bendruomeninio verslo projektai, todėl jie ypač svarbūs kaimo vietovių vystymui ir socialinės įtraukties skatinimui.

NMA pateiktais duomenimis, įgyvendinus 6B tikslinei sričiai priskirtus vietos projektus išlaikytos 95 darbo vietos. Iš jų 60 darbo vietų išlaikyta Plungės r. VVG teritorijoje įgyvendinus vietos projektą „Alsėdžių gimnazijos valgyklos pritaikymas bendruomenės poreikiams“, tačiau greičiausiai tai yra duomenų suvedimo klaida, nes projekto aprašyme nurodyta, kad įgyvendinus vietos projektą bus bendruomenės reikmėms pritaikytos patalpos ir įrengta 60-ies vietų maitinimo įstaiga, sukurtos dvi naujos darbo vietos (du etatai), išigyta maitinimo įstaigai reikalinga įranga, inventoriūs, padarytas atskiras įėjimas iš kiemo pusės, pritaikytas žmonėms su negalia. Vertinant be šių darbo vietų, išlaikytų darbo vietų rodiklis – 35 darbo vietos.

Gyventojų skaičius VVG teritorijose. Lietuvoje kaimo vietovių VPS apima visas kaimo vietas ir visus kaimo gyventojus, tačiau 2014-2021 m. laikotarpiu bendras kaimo gyventojų skaičius Lietuvoje sumažėjo 7 proc. – 2021 m. VVG teritorijose gyveno 68 tūkst., gyventojų mažiau nei 2014 m. Gyventojų skaičius mažėjo visose kaimo vietovėse, išskyrus Trakų r. VVG ir VVG, kurios veikia trijų didžiųjų miestų žiedinėse savivaldybėse – Klaipėdos r., Kauno r. ir Vilniaus r. Gyventojų skaičius nesikeitė Šiaulių r. VVG teritorijoje. Mažiausiose VVG (VVG, kuriose gyventojų skaičius mažesnis už 14000) gyventojų skaičius mažėjo sparčiau nei vidutinio dydžio VVG. Iš mažiausių VVG tik Druskininkų ir Elektrėnų savivaldybių kaimiškose vietovėse gyventojų skaičius mažėjo lėčiau nei šalies vidurkis. Kai kurios VVG teritorijos minėtu laikotarpiu neteko beveik penktadalio gyventojų.

57 pav. Gyventojų skaičiaus pokytis VVG teritorijose 2014-2020 m.

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai pagal ŽŪM pateiktus duomenis.

Nors demografinius procesus veikia įvairūs socialiniai, ekonominiai ir kiti veiksniai, gyventojų skaičiaus pokytį VVG teritorijose galima laikyti ir netiesioginiu VPS įgyvendinimo poveikio rodikliu. Akivaizdu, kad demografinės tendencijos daugelyje VVG yra neigiamos. Ateityje tai gali tapti rimtu VPS įgyvendinimo apribojimu, kadangi mažėjant gyventojų skaičiui VVG bus sunkiau užtikrinti pakankamą vietos gyventojų aktyvumą rengiant vietos projektų paraiškas ir įgyvendinant vietos projektus. Be to, mažėjant gyventojų skaičiui gali mažėti ir finansavimas VPS įgyvendinti, todėl palankiai vertinamas ŽŪM sprendimas naujuoju programavimo laikotarpiu (2023-2027 m.) taikyti vienodą bazinį paramos dydį visoms VVG ir taikyti didesnę koeficientą mažiau gyventojų turinčioms VVG.

9.2 1A TIKSLINĖ SRITIS (1 BVK) – INOVACIJOS

1. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtos inovacijos, bendradarbiavimas ir žinių bazės plėtojimas kaimo vietovėse?

1A tikslinei sričiai VVG priskiria projektus, skirtus bendruomeniškumo ugdymui, partnerystės ir bendradarbiavimo skatinimui, bendruomeninio ir socialinio verslo plėtrai, regioninių produktų ir paslaugų pasiūlos didinimui, rinkodarai ir pan.

Su 1A tikslinė sritimi susijusius projektus planuoja finansuoti 25 VVG. VPS iš viso suplanuota 90 projektų, patvirtinti – 44, baigta įgyvendinti – 17 projektų. Rezultatyvumas – 18 proc. (mažiausias lyginant su kitomis tikslinėmis sritimis). Daugiausia projektų, prisidedančių prie 1A tikslinės srities, numatyta finansuoti Vilniaus r., Kauno r. ir Šakių r. VVG teritorijose (atitinkamai 18, 12 ir 10 vietos projektų). Daugiausia baigtų projektų yra Šakių r. VVG teritorijoje (5 projektai) ir Elektrėnų VVG teritorijoje (3 projektai). Vilniaus r. VVG teritorijoje baigti 2 projektai, Kauno r. – 1 projektas.

Su tikslinė sritimi susijusių vietos projektų skaičius ir teritorinis pasiskirstymas. Iki 2021-04-01 buvo baigta įgyvendinti 17 vietos projektų, VVG priskirtų 1A tikslinei sričiai. Šie projektai apėmė 9 VVG. Projektams skirta 450 tūkst. Eur paramos. Vidutinė projekto vertė – 26 tūkst. Eur.

20 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (1A tikslinė sritis)

Tikslinė sritis	Baigtų vietos projektų skaičius	VVG, kuriose yra baigtų projektų, skaičius (iš 49)
1A	17	9

Šaltinis: ESTEP.

Šiai tikslinei sričiai priskirtiems vietos projektams taikoma 17 skirtingų rodiklių. Dažniausiai kartojasi rodikliai, susiję su renginių skaičiumi, dalyvių/ naudos gavėjų skaičiumi, sukurtų/ išlaikytų darbo vietų skaičiumi, projektų veiklose dalyvaujančių savanorių skaičiumi.

EK gairėse atsakant į 1 BVK rekomenduojama vertinti su Europos inovacijų partnerystėmis susijusius rodiklius (tokie rodikliai vietos projektų įgyvendinimo stebėsenai nėra aktualūs ir nėra taikomi), paremtų inovatyvių veiksmų skaičių. Taip pat siūlomi kokybiniai rodikliai susiję su inovacijų pobūdžiu, sąlygų bendradarbiauti kūrime kaimo vietovėse, veiksmų, kurie prisideda prie inovacijų, bendradarbiavimo ir žinių sklaidos, apibūdinimu. Tokie rodikliai vietos projektų įgyvendinimo stebėsenai nėra taikomi. Be to, pačios VVG 1A tikslinei sričiai priskirtų projektų nelaiko prisidedančiais prie inovacijų principo įgyvendinimo. Vertinant pačių VVG pateiktus duomenis, į inovatyvių projektų sąrašą¹⁵⁷ VVG įtraukė tik vieną 1A tikslinei sričiai priskirtą projektą (sąrašo yra 120 baigtų vietos projektų, tačiau tik 1 projektas yra susijęs su 1A tikslinė sritimi). Tai Kėdainių r. VVG teritorijoje įgyvendintas vietos projektas „Viešosios erdvės, skirtos vietos gamintojų maisto produktų pristatymui į rinką, įkūrimas“. Projektą įgyvendino Krakių bendruomenės centras (žr. 3 pavyzdys). Projektas finansuotas pagal KPP 16.4 veiklos sritį atitinkančią VPS priemonę „Bendradarbiavimas įgyvendinant vietos lygio populiarinimo veiklą, skirtą trumpoms tiekimo grandinėms bei vietos rinkoms plėtoti“. Kiti 16 bendradarbiavimo ir partnerystės skatinimo projektų, prisidedančių prie 1A tikslinės srities, finansuoti pagal savarankiškas VPS priemones.

¹⁵⁷ VVG teikė duomenis ŽŪM apie vietos projektus, kurie prisideda prie inovacijų principo įgyvendinimo – duomenys parengti pagal ketvirtinę horizontalių sričių pasiekimų ataskaitą (Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių iniciuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių 6 priedas).

3 pavyzdys. Bendradarbiavimas ir trumpų tiekimo grandinių kūrimas – vietos projektas, prisidedantis prie 1A tikslinės srities.

Projekto pavadinimas: Viešosios erdvės, skirtos vietos gamintojų maisto produktų pristatymui į rinką, įkūrimas.

Projekto vykdytojas ir VVG teritorija: Krakių bendruomenės centras, Kėdainių r. VVG.

Projekto tikslas – įkurti viešąją erdvę bei skatinti vietos maisto produktų gamintojų ir vietos bendruomenių bendradarbiavimą gaminant, reklamuojant ir parduodant pagamintą produkciją bei reprezentuoti Krakių seniūniją.

Projekto metu įrengtos ir pritaikytos patalpos-viešoji erdvė: krautuvėlė, kurioje galima išsigyti išskirtinės vietos amatininkų, bendruomenių gaminamos produkcijos ir vietos ūkininkų užaugintos produkcijos pagal sezoniškumą (braškės, medus, pieno produktai, vaisiai, uogos, daržovės ir t.t.) ir kavinė, kurioje teikiamos maitinimo paslaugos (Kračių seniūnijos kulinarinio paveldo bei žydiški patiekalai, kurie gaminami tik iš vietos augintojų).

Projekto įgyvendinimo metu sukurti moliūgų saldainiai reprezentuojantys Krakių kraštą.

Projekto veiklos apėmė 3 Kėdainių r. VVG teritorijos seniūnijas (Dotnuvos, Krakių, Josvainių).

Įgyvendinus projektą sukurta viena darbo vieta. Projekto vykdytojo duomenimis, projekto veiklose dalyvavo 10 subjektų (NVO, VŠĮ, įstaigos, verslininkai, ūkininkai ir kt.).

Šaltinis: Vietos veiklos grupių tinklas, <https://www.leadertinklas.lt/neque-porro-quisquam-est-qui-dolorem-ipsum-quia-dolor/>

Elektrėnų VVG teritorijoje įgyvendinti 3 vietos projektai pagal savarankišką VPS priemonę „Bendruomeniškumo ugdymas“. Projektų įgyvendinimo metu surengta 14 renginių, kuriuose dalyvavo 576 dalyviai/ galutiniai naudos gavėjai.

Kauno r. VVG teritorijoje pagal savarankišką VPS priemonę „Partnerystės tinklo skatinimas vietos veiklos grupės teritorijoje“ įgyvendintas įdomus partnerystės ir bendradarbiavimo tarp vietos bendruomenių projektas (žr. 4 pavyzdys).

4 pavyzdys. Inovatyvus bendradarbiavimo skatinimo vietos projektas, prisidedantis prie 1A tikslinės srities

Projekto pavadinimas: Kulautuvos, Batniavos ir Raudondvario bendruomenių tinklo kūrimas.

Projekto vykdytojas ir VVG: Kulautuvos bendruomenės centras, Kauno r. VVG.

Vietos projekto tikslas - skatinti vietos iniciatyvas, bendruomeniškumą, partnerystę ir turimų išteklių efektyvų naudojimą tarp Kulautuvos, Batniavos ir Raudondvario seniūnijų bendruomenių. Projektu buvo siekiama suskurti aktyvią bendruomeninio tinklo tarp Kulautuvos, Batniavos ir Raudondvario darbo grupę bei suorganizuoti ir įgyvendinti tris bendras Raudondvario, Kulautuvos ir Batniavos iniciatyvas.

Vietos projekto partneriai - Raudondvario kaimo bendruomenės centras, Jaunimo centras „Veikama“, Batniavos bendruomenė. Projekto socialiniai partneriai - Kauno rajono savivaldybės administracijos Kulautuvos seniūnija, Kauno rajono Raudondvario kultūros centras.

Įgyvendinant projektą surengti 3 renginiai, kurie apėmė 3 seniūnijas. Renginių dalyvių/ galutinių naudos gavėjų skaičius – 600, tarp jų 301 asmuo iki 29 m. (imtinai).

Šaltinis: Kauno r. VVG, <http://kaunorvvg.lt/lt/kulautuvos-batniavos-ir-raudondvario-bendruomeniu-tinklo-kurimas>

Šakių r. VVG teritorijoje įgyvendinti net 5 vietos projektai, finansuoti pagal savarankišką VPS priemonę „Bendruomeninio verslumo ugdymas ir jaunimo įtraukimas į vietos bendruomenės veiklą“. Dauguma šių projektų buvo skirti vaikams ir jaunimui. Briedžių bendruomenės centras įgyvendino du projektus:

„Kūrybinė stovykla Briedžių krašto jaunimui ir vietos gyventojams“ (surengta vaikų vasaros stovykla, kurioje dalyvavo 15 asmenų iki 29 m. amžiaus, o bendras galutinių naudos gavėjų skaičius – 25 asmenys, projekte dalyvavo 3 savanoriai iki 29 m.) ir „Kūrybinė stovykla-pleneras „Briedžių dirbtuvės“ vietos jaunimui ir vyresniems Briedžių krašto gyventojams“ (1 renginys, 25 galutiniai naudos gavėjai, 5 savanoriai iki 29 m.). Šakių jaunimo sąjunga „Apskritasis stalas“ įgyvendino projektą „Verslumo ir bendruomeniškumo Santaka - Šakių rajono bendruomenių jaunimui“ (2 renginiai, 106 gautiniai naudos gavėjai, iš jų 91 – asmenys iki 29 m. amžiaus). Jaunimo organizacija „Šešupė“ įgyvendino projektą „Tradiciniai Zanavykų krašto karpiniai“ (7 renginiai, 401 dalyvis, 26 savanoriai iki 29 m. amžiaus). Gerdžiūnų bendruomenė įgyvendino projektą „Gerdžiūnų bendruomeninio verslumo ugdymas ir jaunimo įtraukimas į vietos bendruomenės veiklą“ (3 renginiai, 55 dalyviai/ galutiniai naudos gavėjai, iš jų 50 – unikalūs). Šiems Šakių r. VVG teritorijoje įgyvendintiems projektams taip pat taikomas rodiklis „VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl įgyvendinto vietos projekto, skaičius“ (iš viso 200 gyventojų; Briedžių bendruomenės centro projektų naudos gavėjai – 25 asmenys – skaičiuojami tik 1 kartą).

Iš 17 baigtų vietos projektų 10 buvo skirti bendradarbiavimui ir partnerystei skatinti (jie apėmė 4-ių VVG teritorijas). Kiti 7 vietos projektai finansuoti pagal savarankiškas VPS priemones, skirtas **bendruomeninio ir socialinio verslo plėtrai**. Po du projektus įgyvendinta Vilniaus r. ir Šilutės r. VVG teritorijose, po vieną – Radviliškio r., Kaišiadorių r. ir Širvintų r. VVG teritorijose. Įgyvendinus projektus sukurtos 7,25 darbo vietos (nauji etatai), iš kurių 2,5 darbo vietos susiję su bendruomeninio ir socialinio verslo projektais, įgyvendintais Vilniaus r. VVG teritorijoje. Veriškių kaimo bendruomenė Vilniaus r. įgyvendino projektą „Socialinio taksi paslaugos Vilniaus rajone“. Grigaičių bendruomenė įgyvendino projektą „Bendruomeninio verslo pradžia“, pagal kurį įsigijo ekskavatorių-krautuvą, sukūrė dvi darbo vietas ir ėmė plėtoti verslą, susijusį su statinių griovimu, statybiečių paruošimu, kraštovaizdžio tvarkymu. Abu projektai finansuoti pagal savarankišką Vilniaus r. VPS priemonę „Bendruomenių ir kitų pelno nesiekiančių organizacijų verslumo ir partnerystės skatinimas“.

Šilutės r. VVG teritorijoje įgyvendinti du turinio prasme susiję projektai, finansuoti pagal savarankišką VPS priemonę „Regioninių paslaugų ir produktų pasiūlos didinimas, remiant partnerystę ir bendradarbiavimą“ (žr. 5 pavyzdys).

5 pavyzdys. Vietos projektų rezultatų sinergijos pavyzdys – 1A tikslinė sritis

Gardamo kaimo bendruomenė „Tenenys“ įgyvendino projektą „Renginių apšvietimo paslaugos sukūrimas Šilutės rajone“, Vainuto seniūnijos bendruomenė – projektą „Renginių įgarsinimo paslaugos sukūrimas Šilutės rajone“. Šiems projektams skirta po 47 330 Eur paramos ir sukurta po 1 darbo vieta. Išlaikytų darbo vietų skaičius didesnis – 9 darbo vietos. Įgyvendinusios šiuos projektus Vainuto ir Gardamo bendruomenės tapo Šilutės r. savivaldybės teritorijoje vykstančių švenčių scenos, garso ir apšvietimo paslaugų teikėjomis. Naudojant Šilutės r. savivaldybės įsigytą mobilią sceną ir minėtų projektų įgyvendinimo metu įsigytą techniką sudaryta galimybė Šilutės r. savivaldybėje vykstančius tradicinius renginius ir šventes organizuoti pigiau. Įgyvendinant projektus įsigytą įgarsinimo įrangą naudos Vainuto bendruomenė, įrangai naudoti sukurta 1 darbo vieta – 1 etatas. Gardamo bendruomenė įsigijo renginių apšvietimo įrangą ir transporto priemonę jai vežioti. Renginių apšvietimo paslaugai teikti bendruomenė taip pat įsteigė 1 etatą. Bendruomenės planuoja teikti renginių įgarsinimo ir apšvietimo paslaugas visų strateginių rajonų švenčių metu ir visiems suinteresuotiems privatiems ir juridiniams asmenims pagal iš anksto numatytus įkainius.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA duomenis ir <https://www.silutesnaujienos.lt/lt/savivaldybe-tapo-svenciu-scenos-igarsinimo-ir-apsvietimo-paslaugu-partnere/>

Širvintų r. VVG teritorijoje VšĮ „Vikingų kaimas“ įgyvendino projektą „Etnokultūrinio turizmo paslaugų įgyvendinimas ir sklaida Širvintų r.“. Kaip nurodoma projekto aprašyme, šiuo projektu siekta sukurti prekės ženklą „Senovės Kernavė“ vizualinį identitetą ir edukacines programas, kurios būtų skirtos pristatyti XIII–XIV a. Kernavės miesto gyvenimą, kunigaikščių ir miesto gyventojų amatus, puotas, jos metu buvusius patiekalus ir pramogas. Projekto vykdytojas nurodo, kad edukacinės paslaugos bus teikiamos Kernavės muziejaus viduramžių miestelyje, ir kitose mobiliose asociatyviose erdvėse Širvintų r. Edukatoriai paslaugų metu dėvės istorinius edukacinius kostiumus, kurie bus sukurti iš XIII–XIV a. laikotarpio radinių, atspindinčių aukštą gyventojų statusą per aprangos, avalynės, papuošalų modelius

ir naudojamas medžiagas. Edukacinės programos savo turiniu ir metodais bus pritaikytos trims skirtingoms tikslinėms grupėms – vaikams, šeimoms ir suaugusiems. Įgyvendinus projektą sukurta 0,75 naujo etato, dar 1,75 etatų išlaikyta (iš viso 2,5 darbo vietos).

Kaišiadorių r. VVG teritorijoje įgyvendintas projektas „MB „3 liepos“ verslo pradžia“. Projektas finansuotas pagal savarankišką VPS priemonę „Kaimo plėtros veikėjų bendradarbiavimas skirtas švietimo, socialinių paslaugų teikimo, žemės ūkio produktų perdirbimo ir kitoms vietos ekonomikos veikloms skatinti“. Sukurta 1 darbo vieta.

Radviliškio r. VVG teritorijoje pagal savarankišką VPS priemonę „Bendradarbiavimo rėmimas vykdant regioninių produktų rinkodarą ir kuriant maisto grandinę „nuo lauko iki stalo“, įgyvendintas projektas „Vėriškių bendruomenės maisto grandinės kūrimas „nuo lauko iki stalo““ (žr. 6 pavyzdys).

6 pavyzdys. Bendradarbiavimas ir trumpų tiekimo grandinių kūrimas – vietos projektas, prisidedantis prie 1A tikslinės srities

Projekto pavadinimas: Vėriškių bendruomenės maisto grandinės kūrimas „nuo lauko iki stalo“.

Projekto vykdytojas ir VVG: Vėriškių bendruomenė, Radviliškio r. VVG.

Projekto tikslas – užtikrinti NVO, vykdančios ūkinę veiklą, bendradarbiavimą su vietos ūkininku, sukuriant regioninių produktų rinkodaros sistemą ir maisto grandinę „nuo lauko iki stalo“. Projekto uždaviniai: 1. Įsigyti automobilį, pritaikytą maisto vežimui – pardavimui. 2. Atrinkti ir įdarbinti asmenį, kuris dirbs vairuotoju (-a) – pardavėju (-a) ir kitus darbus.

Projektą paskatino tai, kad jau kleis metus sėkmingai veiklą vykdanči „Vėriškių kepyklėlė“ neturėjo produkcijos gabenimui ir pardavimui pritaikyto automobilio ir negalėjo tinkamai pateikti savo produkcijos didesniai žmonių ratui. Įgyvendinus projektą – įsigijus prekybinį automobilį – išsiplėtė galimybių ratas Vėriškių bendruomenės produkcijos realizacijai. Atsirado galimybė efektyviau spręsti socialines problemas, buvo suskatinamas bendruomenės verslo, vietos ūkininko ir savivaldos institucijų bendradarbiavimas.

Įgyvendinus projektą sukurta viena nauja darbo vieta (etatas) ir 4,15 etato išlaikyta. Projekto veiklose dalyvavo 6 gyventojai, buvo sukurtos 3 naujos paslaugos, o projekto rezultatais projekto vykdytojo duomenimis pasinaudos 12 seniūnijų gyventojai.

Šaltinis: https://www.radviliskiovg.lt/files/Veriskiu_vietos_projektas.pdf

Apibendrinant, prie 1A tikslinės srities prisideda 17 baigtų vietos projektų: 10 projektų susiję su bendradarbiavimu, o 7 projektai – su bendruomeninio ir socialinio verslo plėtra. Projektai vykdyti 9 VVG teritorijose. Įgyvendinus projektus sukurta 8,25 naujos darbo vietos (etatai), iš kurių 2,5 darbo vietos susiję su socialinio ir bendruomeninio verslo projektais. Visgi, nepaisant įgyvendintų projektų, vertinant visas VPS matyti, kad kol kas įgyvendinta tik 19 proc. visų VPS suplanuotų projektų, kurie turi prisidėti prie 1A tikslinės srities (mažiausias rezultatyvumas lyginant su kitomis tikslinėmis sritimis).

9.3 1C TIKSLINĖ SRITIS (3 BVK) – MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ

3. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas mokymasis visą gyvenimą ir profesinis mokymasis žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose?

1C tikslinei sričiai VVG priskiria projektus, susijusius su vietos projektų pareiškėjų ir vykdytojų įgūdžių stiprinimu ir prielaidų kitų VPS priemonių ir veiklos sričių įgyvendinimui sudarymu. Dalis projektų yra susiję su jaunimo įgūdžių ir kompetencijų ugdymu, dalis projektų skirti kaimo bendruomenėms (pavyzdžiui, socialinio verslo tema) ar kitoms specifinėms grupėms.

Su 1C tikslinė sritimi susijusius projektus planuoja finansuoti 36 VVG. VPS iš viso suplanuoti 129 projektai, patvirtinti – 80, baigtas įgyvendinti – 51 projektas. Rezultatyvumas – 40 proc. Daugiausia projektų, prisidedančių prie 1C tikslinės srities, numatyta finansuoti Utenos r., Šakių r. ir Jurbarko r. VVG

teritorijose (atitinkamai 10, 7 ir 6 vietos projektus). Daugiausia baigtų projektų yra Kupiškio r. VVG teritorijoje (9 projektai). Šakių r. ir Jurbarko r. VVG teritorijose baigta po 4 projektus, Utenos r. VVG teritorijoje – 3 projektai.

Su tiksline sritimi susijusių vietos projektų skaičius ir teritorinis pasiskirstymas. Iki 2021-04-01 buvo baigtas įgyvendinti 51 vietos projektas, VVG priskirtas 1C tikslinei sričiai. Šie projektai apėmė beveik pusę – 23 VVG. Projektams skirta 438 tūkst. Eur paramos. Vidutinė projekto vertė – 9 tūkst. Eur (mažiausia lyginant su kitomis tikslinėmis sritimis).

21 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (1C tikslinė sritis)

Tikslinė sritis	Baigtų vietos projektų skaičius	VVG, kuriose yra baigtų projektų, skaičius (iš 49)
1C	51	23

Šaltinis: ESTEP.

Šiai tikslinei sričiai priskirtiems vietos projektams taikomi 22 skirtingi rodikliai. Dažniausiai kartojasi rodikliai, susiję su mokymų skaičiumi, renginių skaičiumi, dalyvių/ naudos gavėjų skaičiumi. Siekiant apibendrinti vietos projektų, susijusių su 1C tiksline sritimi duomenis, minėti 22 skirtingi rodikliai buvo unifikuoti paliekant tik 7 skirtingus rodiklius¹⁵⁸, o dalies rodiklių apibendrinimo atsisakyta¹⁵⁹.

EK gairėse atsakant į 3 BVK rekomenduojama vertinti, kiek kaimo gyventojų dalyvavo mokymuose, skirtuose kvalifikacijai tobulinti, kiek dienų mokymų surengta, kiek sertifikatų išduota. Siūlomi papildomi kokybiniai rodikliai yra susiję su mokymų kokybe ir mokymuose įgytų įgūdžių panaudojimu. Visgi, vietos projektų stebėsenos duomenys nepaisant rodiklių gausos yra gana riboti: galima nustatyti mokymų ir kitų įgūdžių tobulinimui skirtų renginių skaičių ir jų dalyvių skaičių.

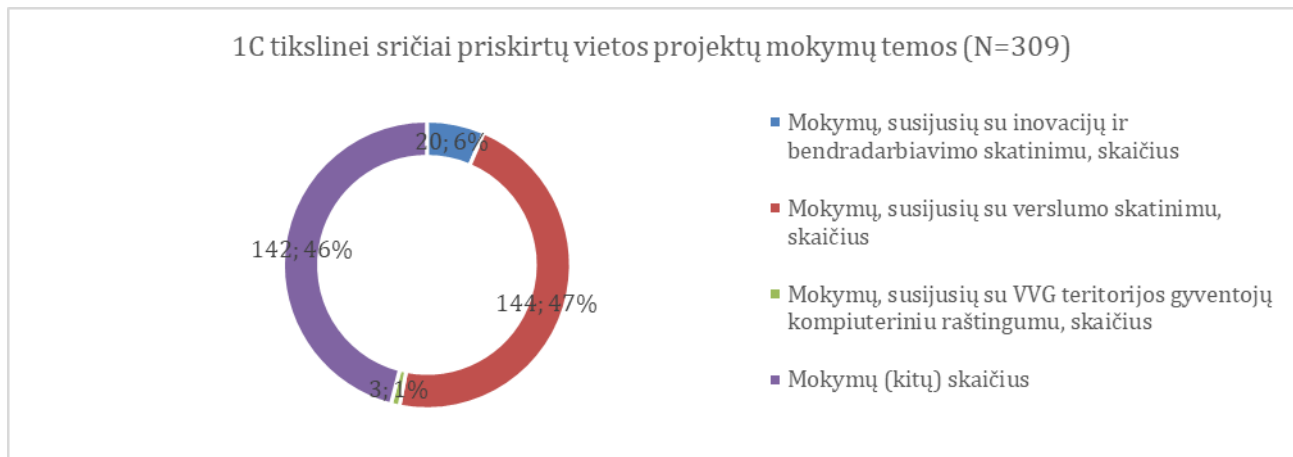
Projektų vykdytojų duomenimis, įgyvendinant 1C tikslinei sričiai priskirtus projektus buvo surengti 309 mokymai ir 76 kiti renginiai. Mokymai organizuoti 40-yje projektų, juose dalyvavo 2266 dalyviai. Vidutiniškai mokymuose dalyvavo 7 dalyviai. Vienam dalyviui apmokyti išleista vidutiniškai 170 Eur paramos.

Vertinant mokymų temas (žr. 58 pav.) matyti, kad 47 proc. visų mokymų sudarė mokymai, susiję su verslumo skatinimu. Tokie mokymai organizuoti įgyvendinant 23 vietos projektus 14-kos VVG teritorijose. 6 proc. mokymų buvo susiję su inovacijų ir bendradarbiavimo skatinimu. Tokie mokymai organizuoti įgyvendinant 8 vietos projektus ir vyko 6-ių VVG teritorijose. Su VVG teritorijos gyventojų kompiuterinio raštingumo ugdymu susiję mokymai organizuoti dviejuose vietos projektuose – po vieną projektą įgyvendinta Ignalinos r. ir Švenčionių r. VVG teritorijose. Didelę dalį (46 proc.) visų vietos projektuose organizuotų mokymų sudarė kiti mokymai (jų temos stebėsenos duomenyse nėra detalizuotos). Mokymai kitomis temomis organizuoti 22 vietos projektuose, įgyvendintuose 17-kos VVG teritorijose. Didžioji dalis mokymų vykdyti pagal savarankišką VPS priemones ir veiklos sritis, skirtas vietos projektų pareiškėjų ir vykdytojų įgūdžių įgijimui. Kai kuriose VVG mokymų projektai vykdyti pagal verslumo ugdymui, socialinio verslo įgūdžių įgijimui skirtas VPS priemones.

¹⁵⁸ Palikti šie rodikliai: Dalyvių / galutinių naudos gavėjų skaičius; Mokymų (kitų) skaičius; Mokymų dalyvių (ne unikalų) skaičius; Mokymų, susijusių su inovacijų ir bendradarbiavimo skatinimu, skaičius; Mokymų, susijusių su verslumo skatinimu, skaičius; Mokymų, susijusių su VVG teritorijos gyventojų kompiuteriniu raštingumu, skaičius; Renginių skaičius. Unifikuojant rodiklius, rodiklis „Mokymo kursų skaičius“ pakeistas specifiskesniu mokymų skaičiaus rodikliu (pavyzdžiui, mokymų, susijusių su verslumo skatinimu, skaičius arba mokymų (kitų) skaičius). Kai kurie specifiniai renginių ar mokymų skaičiaus rodikliai pakeisti į bendresnius unifikuotus (pavyzdžiui, rodiklis „Organizuotų seminarų, konferencijų, mokymų, kitų viešinimo ir informavimo renginių skaičius“ pakeistas rodikliu „Renginių skaičius“; rodiklis „Praktinių-informacinių seminarų skaičius“ – rodikliu „Mokymų (kitų) skaičius“).

¹⁵⁹ Pastarieji taikomi tik pavieniams vietos projektams ir nėra susiję nei su mokymų/ renginių skaičiumi, nei su jų dalyvių skaičiumi (pavyzdžiui, kartais skaičiuojama iš kelių seniūnijų buvo projekto dalyviai arba kokioms tikslinėms grupėms jie priklausė, pavyzdžiui, kiek buvo jaunimo). KPP lygiu šie rodikliai neturi didelės pridėtinės vertės arba yra sunkiai agreguojami.

58 pav. 1C tikslinei sričiai priskirtų vietos projektų mokymų temos

Šaltinis: ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis.

Renginiai organizuoti 16 projektų (iš jų 5 projektuose vyko ir mokymai, ir kiti renginiai). Renginiuose dalyvavo 4491 dalyvis.

Bendras 1C tikslinei sričiai priskirtų mokymų ir kitų renginių dalyvių skaičius – apie 6,7 tūkst. Visgi, šio rodiklio negalima palyginti su VVG teritorijų gyventojų skaičiumi, nes nėra aišku, kiek unikalių dalyvių dalyvavo mokymuose ir kituose renginiuose (ypač tais atvejais, kai vieno projekto metu organizuoti keli mokymai skirtingomis temomis ar keli renginiai).

Siekiant atlikti kokybinį mokymų turinio ir naudos vertinimą būtų naudinga inicijuoti atskirą teminį priemonės „LEADER programa“ vertinimą, kurio objektu turėtų būti tik mokymams skirti vietos projektai. Tokio vertinimo metu būtų galima atlikti mokymų dalyvių apklausas ir įvertinti mokymų naudą, kokybę, įgytų žinių panaudojimą.

9.4 2B TIKSLINĖ SRITIS (5 BVK) – PARAMA ŽEMĖS ŪKIUI

5. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas palankesnių sąlygų sudarymas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir, visų pirma, kartu kaitai palengvinti?

Nei vienoje VPS nėra numatyta remti vietos projektų, kurie prisidėtų prie 2B tikslinės srities, todėl vertinamuoju laikotarpiu nebuvo nei patvirtintų, nei baigtų vietos projektų, tiesiogiai susijusių su šia tiksline sritimi. Visgi, vietos projektai gali netiesiogiai prisidėti prie 2B tikslinės srities, kadangi prie 2B tikslinės srities prisideda bendradarbiavimo projektai (M16 priemonė), investicijos į materialųjį turtą (M4 priemonė), parama ūkio ir verslo plėtrai (M6 priemonė), o šios priemonės yra įgyvendinamos ir LEADER metodu. Pagal šias LEADER metodu įgyvendinamas priemones iš viso finansuotas 191 baigtas vietos projektas, 183 buvo priskirti 6A tikslinei sričiai (veiklos įvairinimas), 6 projektai – 3A tikslinei sričiai (bendradarbiavimas ir trumpos tiekimo grandinės), po vieną – 1A ir 5C tikslinėms sritims (inovacijos ir atsinaujinančių energijos išteklių naudojimas). 69 projektus įgyvendino fiziniai asmenys, iš jų 41 projektą – jaunesni nei 40 m. amžiaus fiziniai asmenys (šioms projektams skirta 1 793 307 Eur. paramos).

Parama ūkininkų projektams. Atskirai galima išskirti 9 vietos projektus, pagal kuriuos parama skirta ūkininkams, pradedantiems arba plėtojantiems ne žemės ūkio verslą, ypač kaimo turizmo veiklą, taip pat investuojantiems į žemės ūkio produkcijos perdirbimui skirtą įrangą. Tikėtina, kad pagal VPS buvo finansuota ir daugiau vietos projektų, kuriuos pateikę fiziniai asmenys yra ūkininkai, tačiau tokia informacija nėra fiksuojama stebėsenos duomenų bazėse, todėl nėra galimybės įvertinti, kiek ūkininkų pasinaudojo parama pagal VPS.

Ūkininkų dalyvavimas mokymuose. Be to, vietos projektai galėjo prisidėti prie ūkininkų mokymosi visą gyvenimą, kadangi dalis mokymų dalyvių galėjo būti ūkininkai. Tokiu pjūviu informacija irgi nėra renkama.

Ūkininkai – bendradarbiavimo skatinimui skirtų projektų dalyviai ir naudos gavėjai. Ūkininkai taip pat galėjo būti bendradarbiavimo skatinimui skirtų vietos projektų dalyviais ar naudos gavėjais (daugelis tokių projektų finansuoti pagal bendradarbiavimo skatinimui skirtas savarankiškas VPS priemones). Pagal LEADER metodu įgyvendinamą M16 priemonę Kėdainių rajone Krakių bendruomenės centras įgyvendino projektą „Viešosios erdvės, skirtos vietos gamintojų maisto produktų pristatymui į rinką, įkūrimas“. Šia erdve gali naudotis ir ūkininkai. Pagal bendradarbiavimo skatinimui skirtas savarankiškas ir kitas VPS priemones ir veiklos sritis iš viso finansuoti 23 projektai.

22 lentelė. Bendradarbiavimo skatinimui skirtos VPS priemonės ir veiklos sritys

Kodas	VVG	Tipas	Pavadinimas	Baigti projektai
JONA-LEADER-19.2-SAVA-7	JONA	3	Bendradarbiavimo tinklų ir savanoriškos veiklos organizavimas	1
KAIŠ-LEADER-19.2-SAVA-9	KAIŠ	3	Kaimo plėtros veikėjų bendradarbiavimas skirtas švietimo, socialinių paslaugų teikimo, žemės ūkio produktų perdirbimo ir kitoms vietos ekonomikos veikloms skatinti	1
KĖDA-LEADER-19.2-16.4	KĖDA	2	Bendradarbiavimas įgyvendinant vietos lygio populiarinimo veiklą, skirtą trumpoms tiekimo grandinėms bei vietos rinkoms plėtoti	1
ŠILU-LEADER-19.2-SAVA-5	ŠILU	3	Regioninių paslaugų ir produktų pasiūlos didinimas, remiant partnerystę ir bendradarbiavimą	2
MOLĖ-LEADER-19.2-SAVA-7	MOLĖ	3	Bendradarbiavimo tinklų kūrimas ir savanoriškos veiklos organizavimas.	1
PAGĖ-LEADER-19.2-SAVA-5	PAGĖ	3	Bendradarbiavimo tinklų kūrimas ir savanoriškos veiklos rėmimas	1
PAKR-LEADER-19.2-SAVA-8	PAKR	3	Bendradarbiavimo tinklų ir savanoriškos veiklos organizavimas	2
RADV-LEADER-19.2-SAVA-8	RADV	3	Bendradarbiavimo rėmimas vykdant regioninių produktų rinkodarą ir kuriant maisto grandinę „nuo lauko iki stalo“	1
RADV-LEADER-19.2-SAVA-9	RADV	3	Bendradarbiavimo tinklų ir savanoriškos veiklos organizavimas	4
ŠIRV-LEADER-19.2-SAVA-6	ŠIRV	3	Parama NVO bendradarbiavimui organizuojant bendrus darbo procesus ir dalijantis infrastruktūra bei ištekliais ir siekiant plėtoti su kaimo turizmu susijusias paslaugas ir (arba) vykdyti jų rinkodarą	1
JURB-LEADER-19.2-SAVA-8	JURB	3	Bendradarbiavimo tinklų ir savanoriškos veiklos organizavimas	4
ZARA-LEADER-19.2-SAVA-5	ZARA	3	Bendradarbiavimas ir gebėjimų ugdymas, kultūrinės ir jaunimo veiklos skatinimas	4

Šaltinis: ESTEP pagal VPS.

Geresnė viešoji infrastruktūra ir paslaugos ūkininkams. Galiausiai prie kartų kaitos kaime netiesiogiai gali prisidėti ir tai, kad įgyvendinant vietos projektus kaimo vietovėse atnaujinama viešoji infrastruktūra ir sudaromos sąlygos teikti geresnės kokybės paslaugas. Tačiau nėra kiekybinių duomenų apie tai, kaip ūkininkai vertina atnaujintą infrastruktūrą ir kiek ji prisideda prie jaunų žmonių sprendimo rinktis ūkininko kelią.

9.5 3A TIKSLINĖ SRITIS (6 BVK) – BENDRADARBIAVIMAS

6. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas prisidėta prie remtų pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas?

3A tikslinei sričiai VVG priskiria projektus, kurie finansuojami pagal VPS priemones ir veiklos sritis, skirtas žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai, trumpoms maisto tiekimo grandinėms, bendradarbiavimui, žemės ūkio verslų kūrimui ir plėtrai. Su 3A tiksline sritimi susijusius projektus planuoja finansuoti 34 VVG. VPS iš viso suplanuoti 125 projektai, patvirtinti – 56 projektai, baigti įgyvendinti – 24 projektai. Rezultatyvumas – 19 proc.

Su tiksline sritimi susijusių vietos projektų skaičius ir teritorinis pasiskirstymas. Iki 2021-04-01 buvo baigti įgyvendinti 24 vietos projektai¹⁶⁰, VVG priskirti 3A tikslinei sričiai. Šie projektai apėmė 14 VVG. Projektams skirta beveik 1,2 mln. Eur paramos. Vidutinė projekto vertė – 48 tūkst. Eur (antra pagal dydį lyginant su kitomis tikslinėmis sritimis, po 5C tikslinės srities).

23 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (3A tikslinė sritis)

Tikslinė sritis	Baigtų vietos projektų skaičius	VVG, kuriose yra baigtų projektų, skaičius (iš 49)
3A	24	14

Šaltinis: ESTEP.

3A tikslinei sričiai klaidingai priskirti du projektai¹⁶¹, todėl toliau analizuojami 22 projektai. 14 projektų įgyvendino fiziniai asmenys, 8 projektus – juridiniai asmenys (įmonės). Vienas iš bendrųjų rodiklių, susijusių su 3A tiksline sritimi yra paramą gavusių ūkių skaičius. Projektų skaičius šiuo atveju atitinka paramos gavėjų skaičių, nes visus projektus įgyvendino skirtingi asmenys ir įmonės. Visi 22 projektai įgyvendinti be partnerių.

Projektų įgyvendinimo stebėsenai taikomi tik sukurtų/ išlaikytų darbo vietų ir inovacijų rodikliai, todėl nėra galimybės įvertinti šių projektų indėlio į kitus bendruosius rodiklius, susijusius su paramos gavėjų bendradarbiavimu, dalyvavimu tiekimo grandinėse ar produktyvumu. Įgyvendinant projektus sukurtos 33 darbo vietos, dalis jų skirtos socialinę atskirtį patiriantiems asmenims arba asmenims iki 40 metų.

Įgyvendinant projektus taip pat įdiegtos 3 inovacijos (2 Šakių r. ir 1 Radviliškio r. VVG). Radviliškio rajone ūkininkas įsigijo kruopų rūšiutuva, kuris naudojamas rūšiuoti kmynų sėklas jas atskiriant nuo panašios fizinės formos piktžolių, nesunokusių sėklų ir kitų priemaišų. Teigiama, kad taip apdorojus sėklas gerinama ūkyje auginamos žemės ūkio produkcijos pridėtinė vertė ir kokybė, ūkis tampa konkurencingesniu rinkoje, nes papildomai teikia kmynų rūšiavimo paslaugą aplinkiniams ūkiams, veikiantiems VVG teritorijoje, tai pareiškėjui generuoja papildomas pajamas.

Šakių rajone įgyvendinus projektą „UAB Foodlogistics verslo plėtra įdiegiant inovatyvią krovinių automobilių, autobusų, žemės ūkio technikos bei lengvųjų automobilių plovimo paslaugą bekontaktėje plovykloje“ įmonė pradėjo teikti Šakiuose naują inovatyvią paslaugą, kurios labai trūko. Krovinių automobilių, autobusų, žemės ūkio technikos ir lengvųjų automobilių savininkams atsirado galimybė nusiplauti ne tik lengvuosius automobilius, bet ir krovinius automobilius, traktorius bei autobusus. Įgyvendinus kitą vietos projektą Šakių rajone įsteigta ir praplėsta unikali poilsio ir laisvalaikio paslaugų teikimo bazė, įsigyti virtualios realybės simulatoriai su kompiuterine įranga, elektros generatoriai, transporto priemonė ir priekaba. Tikėtina, kad visos minėtos inovacijos yra naujos VVG teritorijoje, bet ne šalies lygiu.

¹⁶⁰ Tikėtina, kad 1 Mažeikių r. VVG projektas 3A tikslinei sričiai priskirtas klaidingai, nes jis finansuotas pagal Mažeikių r. VPS priemonę „NVP socialinės veiklos skatinimas“, kuri VPS priskirta 6B tikslinei sričiai, nors pagal šią priemonę finansuotus projektus VVG priskiria 3A tikslinei sričiai.

¹⁶¹ Mažeikių r. VVG projektas „Sensorinis kambarys“ 3A tikslinei sričiai priskirtas klaidingai, nes jis finansuotas pagal Mažeikių r. VPS priemonę „NVP socialinės veiklos skatinimas“, kuri VPS priskirta 6B tikslinei sričiai (VVG visus pagal šią priemonę finansuotus projektus dėl nežinomų priežasčių priskiria 3A tikslinei sričiai). Pasvalio r. VVG projektas „MB „Varanga“ verslo įkūrimas“ taip pat priskirtas 3A tikslinei sričiai, nors priemonė, pagal kurią jis finansuotas, VPS priskirta 6A tikslinei sričiai.

9.6 4A TIKSLINĖ SRITIS (8 BVK) – BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ IR KRAŠTOVAIZDŽIO BŪKLĖ

8. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas?

4A tikslinei sričiai VVG priskiria projektus, susijusius su laisvalaikio ir turizmo veiklų skatinimu saugomose teritorijose, miškų rekreacinio potencialo didinimu, sveikos gyvensenos ir aktyvaus poilsio skatinimu atnaujinant tam skirtą viešąją infrastruktūrą. Su 4A tiksline sritimi susijusius projektus planuoja finansuoti 4 VVG (Kelmės r. VVG, Plungės r. VVG, Skuodo r. VVG ir Varėnos r. VVG). 2 VVG planus pavyko pilnai įgyvendinti (Kelmės r. ir Plungės r. VVG), o kitos VVG planų prisidėti prie 4A tikslinės srities neatsisakė, nors iki 2020 m. pabaigos skelbti kvietimai teikti vietos projektų paraiškas nebuvo sėkmingi. Varėnos r. VVG planavo finansuoti 2 projektus pagal savarankišką VPS priemonę LEADER-19.2-SAVA-7 „Parama miškų rekreacinio potencialo didinimui“, tačiau po trijų 2019-2020 m. skelbtų kvietimų negavus nei vienos paraiškos ambicija buvo sumažinta iki 1 projekto. Skuodo r. VVG planavo finansuoti 2 projektus pagal savarankišką VPS priemonę LEADER-19.2.-SAVA-7.2. „Laisvalaikio ir turizmo veiklų skatinimas saugomose teritorijose“ ir šių planų kol kas neatsisakyta, nors 2019 m. skelbtas kvietimas teikti vietos projektų paraiškas nebuvo sėkmingas.

Minėtose VPS iš viso suplanuoti 6 projektai, patvirtinti ir baigti – 3 projektai. Rezultatyvumas – 50 proc. (didžiausias lyginant su kitomis tikslinėmis sritimis).

Su tiksline sritimi susijusių vietos projektų skaičius ir teritorinis pasiskirstymas. Iki 2021-04-01 buvo baigti įgyvendinti 3 vietos projektai, VVG priskirti 4A tikslinei sričiai. Šie projektai apėmė 2 VVG. Projektams skirta 79 tūkst. Eur paramos. Vidutinė projekto vertė – 26 tūkst. Eur.

24 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (4A tikslinė sritis)

Tikslinė sritis	Baigtų vietos projektų skaičius	VVG, kuriose yra baigtų projektų, skaičius (iš 49)
4A	3	2

Šaltinis: ESTEP.

Du projektai įgyvendinti Kelmės r. VVG ir vienas – Plungės r. VVG. Plungės rajone asociacija „Godingos bičiuliai“ kartu su Plungės rajono savivaldybės administracija įgyvendino projektą „Godingos ir Varkalių piliakalnių bei jų prieigų tvarkyba ir pritaikymas laisvalaikio ir turizmo reikmėms“. Projekto tikslas – pritaikyti Godingos ir Varkalių piliakalnius bei jų prieigas laisvalaikio ir turizmo reikmėms. Projekto metu atlikti Godingos ir Varkalių piliakalnių ir jų prieigų konservavimo bei pritaikymo turistų lankymui darbai: įrengti pėsčiųjų takai, laiptai, informaciniai stendai ir laužavietės, taip pat įsigyta reikalinga įranga ir sukurta 1 darbo vieta. Projektui skirta paramos suma – 49 793,00 Eur.

Kelmės rajone įgyvendinti du projektai Tytuvėnų mieste. Tytuvėnų regioninio parko direkcija įgyvendino projektą „Bridvaišio ežero pakrantės sutvarkymas“, kurio metu ežero pakrantėje buvo sutvarkyta laisvalaikio ir rekreacijai skirta infrastruktūra (žaidimų aikštelė, poilsio vieta, pavėsinė, laužavietė). Projekto vykdytojų duomenimis, dėl įgyvendinto projekto 3000 VVG teritorijos gyventojų galės naudotis geresne infrastruktūra. Vėlgi „Tytuvėnų piligrimų centras“ įgyvendino projektą „Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio rožių sodo įrengimas“. Projekto tikslas – Tytuvėnų bažnyčia ir vienuolynui priklausančioje teritorijoje įrengti rožių sodą su bažnytine simbolika. Projekto metu surengti 2 renginiai, kuriuose dalyvavo 400 dalyvių. Projekto vykdytojas nurodo, kad dėl pagerintos infrastruktūros (įrengto rožių sodo) naudą gaus 2300 VVG teritorijos gyventojų.

Vertinant 4A tikslinei sričiai priskirtų vietos projektų indėlį į biologinės įvairovės atkūrimą turėtų būti analizuojama, kaip projektai prisidėjo prie biologinės įvairovės atkūrimo ir išsaugojimo, ypač Natura 2000 teritorijose, taip pat prie paukščių indekso pokyčių, tačiau pagal VPS finansuotiems vietos

projektams šie rodikliai nėra taikomi, be to, vykdyti projektai tiesiogiai neprisideda prie 4A tikslinei sričiai aktualių bendrųjų rodiklių, susijusių su paremtais plotais, Natura 2000 teritorijomis ar paukščių indeksu.

9.7 5C TIKSLINĖ SRITIS (13 BVK) – ATSINAUJINANTYS ENERGIJOS IŠTEKLIAI

13. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdamas intervencijas prisidėta prie atsinaujinančiųjų energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimo ir naudojimo bioekonomikos tikslais?

5C tikslinei sričiai VVG priskiria projektus, kuriais didinamas viešųjų pastatų energetinis efektyvumas, skatinamas atsinaujinančių energijos išteklių naudojimas, šalutinių produktų ir atliekų naudojimas, taip pat atitinkamų ne žemės ūkio verslų plėtra. Vietos projektai finansuojami pagal LEADER metodu įgyvendinamą KPP priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ (M6 priemonė) bei savarankiškas VPS priemones ir veiklos sritis. Su 5C tiksline sritimi susijusius projektus planuoja finansuoti 10 VVG. VPS iš viso suplanuoti 29 projektai, patvirtintas – 21, baigta įgyvendinti – 10 projektų. Rezultatyvumas – 34 proc.

Su tiksline sritimi susijusių vietos projektų skaičius ir teritorinis pasiskirstymas. Iki 2021-04-01 buvo baigta įgyvendinti 10 vietos projektų, VVG priskirtų 5C tikslinei sričiai. Šie projektai apėmė 5 VVG. Projektams skirta 527 tūkst. Eur paramos. Vidutinė projekto vertė – 53 tūkst. Eur (didžiausia, lyginant su kitomis tikslinėmis sritimis).

25 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (5C tikslinė sritis)

Tikslinė sritis	Baigtų vietos projektų skaičius	VVG, kuriose yra baigtų projektų, skaičius (iš 49)
5C	10	5

Šaltinis: ESTEP.

Kėdainių r. ir Telšių r. įgyvendinti viešosios paskirties pastatų energetinio efektyvumo didinimo projektai (iš viso 6 projektai), Lazdijų r., Anykščių r. ir Kupiškio r. VVG – su verslo plėtra susiję projektai (iš viso 4 projektai).

Viešosios paskirties pastatų energetinio efektyvumo didinimo projektai. Kėdainių rajone įvairios energetinio efektyvumo didinimo priemonės įdiegtos 4 pastatuose: Krakių kultūros centre, Kunionių bendruomenės centro namuose, Šventybrasčio bendruomenės namuose ir Devynduonių kaimo bendruomenės patalpų. Projektų vykdytojų duomenimis naudą gauna 1421 VVG teritorijos gyventojas (6 proc.). Telšių rajone buvo padidintas dviejų kaimo bendruomenių (Lauko Sodos ir Rūdubių) namų pastatų energetinis efektyvumas (sutvarkyti du pastatai, naudą gauna 378 VVG teritorijos gyventojai – 2 proc.).

Verslo plėtros projektai. Lazdijų rajone finansavimas skirtas dviejų įmonių verslo plėtros projektams. Sukurta 2,75 darbo vietų (naujų etatų) ir tiek pat išlaikyta. VVG nurodo, kad viena įmonė projekto įgyvendinimo laikotarpiu įsigijo traktorių projekto veikloms vykdyti. Kita įmonė įsigijo teleskopinį krautuvą. Abu projektai finansuoti pagal savarankišką VPS priemonę „Atsinaujinančių energijos išteklių tiekimas, šalutinių produktų perdirbimas ir naudojimas“, tačiau iš viešai prieinamos informacijos nėra aišku, kaip projektai siejasi su VPS priemonės tikslais ir 5C tiksline sritimi.

Anykščių ir Kupiškio rajonuose taip pat finansuoti verslo plėtros projektai. Anykščių rajone įrengtas iš karklų supintų labirintų parkas ir sukurta 2,5 darbo vietos. Kupiškio rajone UAB „Slavita“ įgyvendino projektą „Baldinių detalių iš klijuoto dygiuoto tašo gamybos linijos diegimas“, kurio metu įdiegta nauja technologija įmonėje ir gaminami du nauji produktai – detalės iš dygiuoto klijuoto tašo bei medžio pjuvenų briketai. Susidariusios medienos atliekos presuojamos į pjuvenų briketus ir panaudojamos

gamybinių/ administracinių patalpų šildymui. Tokiu būdu vykdoma beatliekė gamyba, mažinamas žalingas poveikis aplinkai ir žmogui. Projekto metu sukurtos 5 naujos darbo vietos ir išlaikytos 146 darbo vietos.

Nors projektai priskirti 5C tikslinei sričiai, jiems nėra taikomi bendrieji rodikliai, susiję su atsinaujinančių išteklių energijos gamyba ir naudojimu, todėl nėra galimybės įvertinti šių projektų indėlio į bendruosius rodiklius.

9.8 6A TIKSLINĖ SRITIS (16 BVK) – VEIKLOS ĮVAIRINIMAS IR DARBO VIETOS

16. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas veiklos įvairinimas, mažųjų įmonių kūrimas ir plėtojimas, taip pat darbo vietų kūrimas?

6A tikslinė sritis yra antroji pagal svarbą pagal VPS numatytų priemonių ir veiklos sričių skaičių ir suplanuotų paremti vietos projektų skaičių. Ši tikslinė sritis apima veiklos įvairinimą kaimo vietovėse (parama ne žemės ūkio verslo pradžia ir plėtra, paramą socialiniam ir bendruomeniniam verslui) ir darbo vietų kūrimą.

Su 6A tikslinė sritimi susijusius vietos projektus planuoja finansuoti visos 49 VVG. VPS iš viso suplanuoti 634 projektai, patvirtinti – 484, baigti įgyvendinti – 278 projektai. Rezultatyvumas – 44 proc. VVG duomenimis, 6A tikslinei sričiai priskirti 489 vietos projektai, tačiau 6A tikslinei sričiai klaidingai priskirti 5 Marijampolės VVG projektai, susiję su investicijomis į mažos apimties infrastruktūrą (jie aptarti prie 6B tikslinės srities), todėl realiai yra 278 baigti įgyvendinti vietos projektai, susiję su 6A tikslinė sritimi.

Su tikslinė sritimi susijusių vietos projektų skaičius ir teritorinis pasiskirstymas. Iki 2021-04-01 buvo baigti įgyvendinti 283 vietos projektai, VVG priskirti 6A tikslinei sričiai. Šie projektai apėmė beveik visas – 47 VVG. Baigtų projektų nebuvo tik Anykščių r. ir Šakių r. VVG. Šiems projektams skirta beveik 12,5 mln. Eur paramos. Vidutinė projekto vertė – 44 tūkst. Eur.

26 lentelė. Pagrindiniai įgyvendinimo rodikliai (6A tikslinė sritis)

Tikslinė sritis	Baigtų vietos projektų skaičius	VVG, kuriose yra baigtų projektų, skaičius (iš 49)
6A	278	47

Šaltinis: ESTEP.

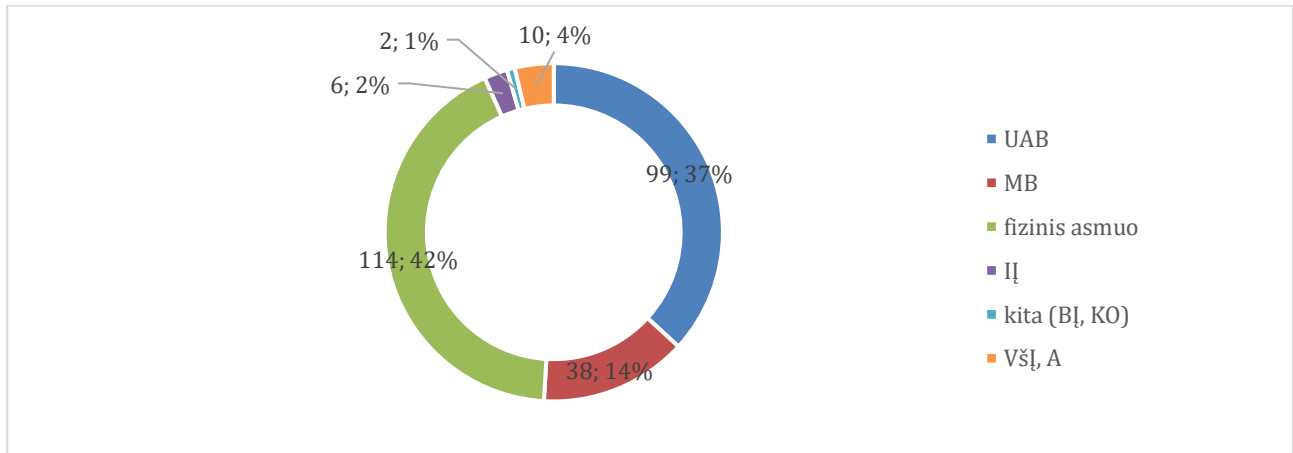
Šiai tikslinei sričiai priskirtiems vietos projektams taikomi 27 skirtingi rodikliai. Svarbiausi rodikliai šioje tikslinėje srityje yra paremtų vietos projektų skaičius, paramos gavėjų skaičius ir sukurtų/ išlaiktų darbo vietų skaičius.

EK gairėse atsakant į 16 BVK rekomenduojama vertinti, kiek naujų įmonių buvo sukurta, kiek įmonių diversifikavo savo veiklą, kiek naujų darbo vietų buvo sukurta. Vietos projektų įgyvendinimo stebėsenai taikomi rodikliai sudaro galimybę įvertinti tik sukurtų darbo vietų skaičių ir paremtų įmonių skaičių.

Sukurtos naujos darbo vietos. Vertinamuoju laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti 278 vietos projektai, susiję su 6A tikslinė sritimi. Naujos darbo vienos buvo kuriamos 274 vietose projektuose. Iš viso sukurtos **472 naujos darbo vietos** (nauji etatai). Realiai įdarbintų žmonių skaičius gali būti didesnis, nes kai kuriuose projektuose vieną etatą dalinasi keli dirbantys asmenys (dirba ne pilnu etatu). Tačiau kiek asmenų realiai įdarbinta duomenų nėra ir juos surinkti būtų labai sudėtinga. Tikslinga tobulinti stebėsenos rodiklius ir vertinti ne tik sukurtų etatų, bet ir įdarbintų asmenų skaičių. Tokiu būdu būtų galima tiksliau įvertinti, kiek asmenų patiria naudą užimtumo prasme iš vietos projektuose sukurtų darbo vienetų (naujų etatų).

Paremtų vietos projektų vykdytojai. 6A tikslinei sričiai priskirtus vietos projektus vykdė 269 unikalūs projektų vykdytojai (iš jų 9 vykdė po du vietos projektus, todėl bendras projektų skaičius yra 278). Projektus dažniausiai vykdė fiziniai asmenys ir uždarnosios akcinės bendrovės (žr. 59 pav.). Po du projektus vykdė 7 uždarnosios akcinės bendrovės, vienas fizinis asmuo ir viena mažoji bendrija. Daugiau kaip pusę (54 proc.) finansuotų 6A tikslinės srities vietos projektų vykdė MVĮ.

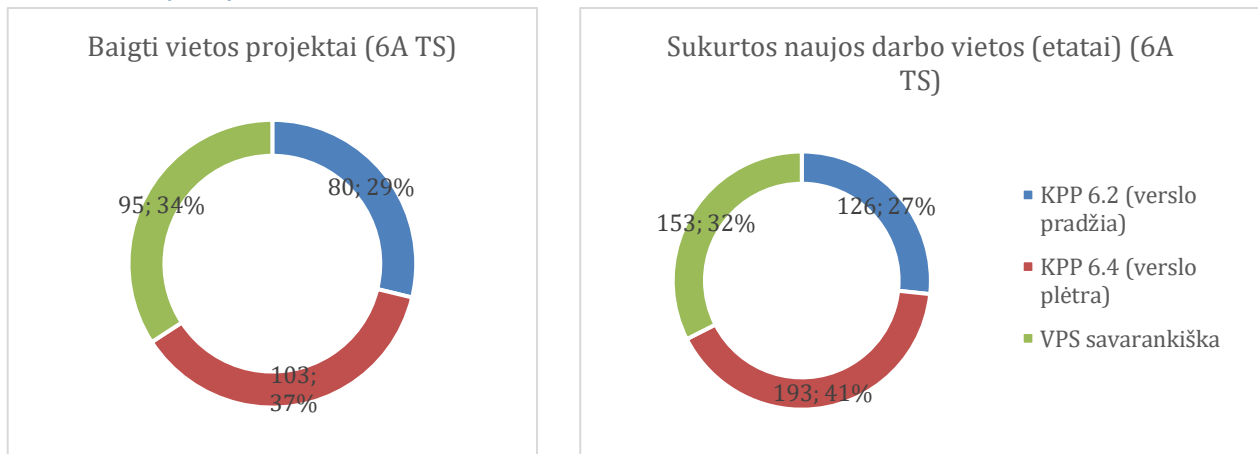
59 pav. 6A tikslinės srities projektų vykdytojai

Šaltinis: ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis.

Projektų pasiskirstymas pagal pobūdį. 2/3 visų 6A tikslinei sričiai priskirtų vietos projektų sudarė vietos projektai, finansuoti pagal KPP 6.2 ir 6.4 veiklos sritis atitinkančias VPS priemones ir veiklos sritis – tai ne žemės ūkio verslo pradžia ir plėtra skirti vietos projektai. Pagal savarankiškas VPS priemones finansuoti 95 vietos projektai, susiję su verslo pradžia ir plėtra (veiklos įvairinimu kaime), verslumo ugdymu ir naujų darbo vietų kūrimu. Daugiausia darbo vietų sukurta verslo plėtrai skirtuose projektuose (žr. 60 pav.).

60 pav. 6A tikslinės srities projektų ir darbo vietų pasiskirstymas pagal VPS priemonių ir veiklos sričių tipą

Šaltinis: ESTEP.

Vietos projektų teritorinis pasiskirstymas. Duomenys apie paramos, baigtų vietos projektų, jų vykdytojų ir sukurtų darbo vietų pasiskirstymą VVG teritorijose apibendrinti lentelėje (žr. 27 lentelė). Daugiausia 6A tikslinės srities projektų įgyvendinta Telšių r.-Rietavo (19), Panevėžio r. (15), Švenčionių r. ir Vilkaviškio r. (po 14) VVG teritorijose. Daugiausia darbo vietų sukurta Telšių r.-Rietavo (34), Kauno r. (32) ir Švenčionių r. (26) VVG teritorijose. Kauno r. VVG iš kitų VVG išsiskiria pagal vienam vietos projektui tenkančių darbo vietų skaičių – 4,5 darbo vietos, kai visų VVG vidurkis – tik 1,7 darbo vietos.

Vidutinė vienos darbo vietos kaina šioje VVG taip pat viena mažiausių (14,2 tūkst. Eur). Taigi, Kauno r. VVG iš kitų VVG išsiskiria didžiausiu efektyvumu kuriant naujas darbo vietas. Visose VVG vidutinė vienos darbo vietos kaina svyravo nuo 13,6 iki 47,7 tūkst. Eur (vidurkis – 26,2 tūkst. Eur). Prie gero Kauno r. VVG teritorijos rezultato prisidėjo daugelis čia finansuotų projektų, nes daugelyje jų kuriama po 3 ir daugiau darbo vietų, o ypač UAB „Raudondvario klinika“ įgyvendintas projektas „Šeimos klinikos įkūrimas Raudondvario kaime“ (sukurta 11 naujų darbo vietų).

27 lentelė. 6A tikslinės srities projektai ir darbo vietos VVG teritorijose

Pastaba: žalia spalva pažymėti trys geriausi rodikliai, o rausva – trys mažiausi rodikliai.

VVG	Baigtų vietos projektų skaičius	Sukurtų naujų darbo vietų (etatu) skaičius	Patvirtinta paramos suma, tūkst. Eur	Vidutinis DV skaičius projekte	1000 VVG teritorijos gyventojų tenka DV
AKME	7	11	355,3	1,5	0,97
ALYT	5	9	350,4	1,8	0,41
BIRŽ	4	6	164,2	1,5	0,89
DRUS	5	7	200,8	1,4	1,55
ELEK	6	8	251,0	1,4	0,89
IGNA	11	13	388,9	1,2	1,18
JONA	1	1	47,7	1,0	0,75
JONI	8	17	618,7	2,2	0,90
JURB	4	9	204,9	2,3	0,75
KAIŠ	4	6	115,8	1,4	0,50
KALV	2	3	106,5	1,6	1,77
KAUN	7	32	448,5	4,5	0,13
KAZL	4	8	175,6	1,9	1,94
KĖDA	8	15	303,6	1,8	0,49
KELM	4	4	115,3	1,1	0,63
KLAI	2	4	64,4	1,8	0,23
KRET	2	3	45,9	1,6	0,53
KUPI	6	8	297,1	1,4	1,07
LAZD	4	11	249,8	2,8	0,77
MARI	3	6	138,9	2,0	0,59
MAŽE	5	9	258,1	1,8	0,59
MOLĖ	1	1	32,0	1,0	0,96
PAGĖ	1	2	45,5	2,0	1,96
PAKR	3	6	224,3	2,0	0,79
PANE	15	20	537,1	1,3	0,31
PASV	3	5	151,6	1,7	0,68
PLUN	6	13	217,7	2,1	0,68
PRIE	10	15	437,9	1,5	0,64
RADV	2	3	91,4	1,5	0,57
RASE	5	10	234,3	1,9	0,52
ROKI	5	5	135,8	0,9	0,69
SKUO	4	5	160,1	1,3	1,03
ŠALČ	1	2	27,2	2,0	0,46
ŠIAU	7	18	458,3	2,5	0,36
ŠILA	8	16	523,5	2,0	0,65
ŠILU	6	15	416,2	2,5	0,50
ŠIRV	11	13	300,3	1,2	1,16
ŠVEN	14	26	564,6	1,9	0,59
TAUR	3	5	140,5	1,7	0,68
TELŠ	19	34	812,4	1,8	0,51
TRAK	7	9	313,2	1,3	0,57
UKME	3	7	112,9	2,3	0,83
UTEN	9	11	367,6	1,3	0,93
VARĖ	3	4	110,9	1,2	0,86
VILK	14	18	482,1	1,3	0,44
VILN	9	14	392,6	1,6	0,11
ZARA	7	7	189,5	1,0	1,23
Iš viso	278	472	12 380,8	1,7	0,01

Šaltinis: ESTEP.

Siekiant palyginti skirtingų VVG rezultatus tarpusavyje aktualus ne tik vidutinis darbo vietų skaičius vietos projekte ir vidutinė darbo vietos kaina, bet ir tai, kiek sukurtos darbo vietos galėjo prisidėti prie užimtumo konkrečios VVG teritorijoje. Tuo tikslu apskaičiuota, kiek naujų darbo vietų (etatų) tenka 1000 VVG teritorijos gyventojų. Pagal šį rodiklį geriausių rezultatų pasiekia mažiausios VVG, nes čia gyventojų skaičius labai mažas, o VVG išsipareigojimai dėl darbo vietų kūrimo yra panašūs kaip ir kitose VVG. Ir priešingai, VVG, kuriose gyventojų skaičius didžiausias sudėtinga pasiekti gerą rezultatą – Kauno r. VVG, kurioje kiti santykiniai rodikliai buvo labai geri, pagal 1000 VVG teritorijos gyventojų tenkančių darbo vietų skaičių yra tarp trijų VVG, kuriose šis rodiklis mažiausias (kartu su Vilniaus r. ir Klaipėdos r. VVG). Siekiant atlikti gilesnę kokybinę įgyvendintų vietos projektų turinio analizę tikslinga inicijuoti atskirą teminį priemonės „LEADER programa“ vertinimą, skirtą įvertinti 6A tikslinei sričiai priskirtų vietos projektų indėlį į veiklos įvairinimą kaimo vietovėse, verslumo skatinimą ir kaimo gyventojų užimtumą.

9.9 6C TIKSLINĖ SRITIS (18 BVK) – IRT NAUDOJIMAS

18. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas padidinta prieiga prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT), taip pat jų naudojimas ir kokybė kaimo vietovėse?

Su 6C tiksline sritimi susijusius vietos projektus planuoja finansuoti tik viena – Akmenės r. VVG. VPS suplanuoti 2 projektai, tačiau patvirtintų ir baigtų projektų vertinamuoju laikotarpiu nebuvo. Rezultatyvumas – 0 proc.

Su tiksline sritimi susijusių vietos projektų skaičius ir teritorinis pasiskirstymas. Iki 2021-04-01 nebuvo nei patvirtintų, nei baigtų vietos projektų, tiesiogiai susijusių su 6C tiksline sritimi, nors Akmenės r. VPS pagal savarankišką VPS priemonę „Viešųjų elektroninių paslaugų ir informacinių technologijų naudojimo skatinimas“ planuoja paremti du projektus, susijusius su 6C tiksline sritimi.

Prie 6C tikslinės srities netiesiogiai prisideda mokymai, susiję su VVG teritorijos gyventojų kompiuterinio raštingumo ugdymu. NMA duomenimis, iki 2021-04-01 buvo baigti įgyvendinti **du vietos projektai, kuriems taikytas rodiklis „Mokymų, susijusių su VVG teritorijos gyventojų kompiuteriniu raštingumu, skaičius“**. Pagal Ignalinos r. VPS finansuotas Lietuvos ūkininkų sąjungos Ignalinos skyriaus projektas „Verslas kuriantis socialinę poveikį“, kurio metu surengti 1 mokymai, susiję su kompiuteriniu raštingumu (elektroninės komercijos ir komunikacijos temomis). Projektas vykdytas šešiose (iš 11) Ignalinos r. VVG teritorijos seniūnijose. Projekto metu iš viso surengta 10 mokymų įvairiomis temomis. Mokymuose dalyvavo 57 unikalūs dalyviai.

Pagal Švenčionių r. VPS finansuotas Švenčionių krašto kaimo bendruomenių asociacijos projektas „Bendruomeninio verslo pagrindu veikiančios vietos maisto sistemos kūrimas ir tinklaveika“, kurio metu surengti 5 mokymai, kuriuose dalyvavo 20 dalyvių. Nurodyta, kad 2 mokymai buvo susiję su kompiuterinio raštingumo ugdymu, tačiau iš viešai prieinamos informacijos apie projektą šį faktą sunku patvirtinti.

10 LEADER METODO PRIDĖTINĖ VERTĖ

Kaip vienas iš kaimo plėtros vystymosi metodų, LEADER metodas mokslinėje literatūroje buvo analizuojamas iš įvairių perspektyvų: LEADER metodo ateitis (pavyzdžiui, Dargan and Shucksmith, 2008; Dax et al., 2013; Neumeier, 2011), „iš apačios į viršų požiūris“ (pavyzdžiui, Thuesen, 2010), tarpsektorinis bendradarbiavimas (pavyzdžiui, Scott, 2002),¹⁶² LEADER principų įgyvendinimas (pavyzdžiui, Motte et al, 2017) ir kt. Tačiau LEADER metodo pridėtinė vertė mokslinėje literatūroje analizuota mažesniu mastu. Analizuojant LEADER metodo pridėtinę vertę svarbu įvertinti naudą (pridėtinę vertę), kurios nebūtų, jei veiksmai būtų įgyvendinami netaikant LEADER metodo. LEADER pridėtinė vertė apibrėžiama kaip žmonių elgsenos pokyčiai, dėl kurių gerėja socialinis kapitalas, vietos valdymas, projektų rezultatai ir poveikis, o visa tai kartu prisideda prie struktūrinių pokyčių VVG teritorijoje. Visgi mokslinėje literatūroje šie trys pridėtinės vertės elementai yra analizuojami atskiruose tyrimuose, vertinant tik LEADER metodo poveikį socialiniam kapitalui arba geresniam valdymui vietos lygiu arba geresnių rezultatų pasiekimui.

Socialinis kapitalas. LEADER metodo ir VVG įtaka didinant socialinį kapitalą mokslinėje literatūroje nagrinėjama pasitelkiant skirtingas teorines prieigas ir analizės metodus. Gana dažnu atveju socialinis kapitalas yra vertinamas pasirenkant konkrečius regionus ar VVG. Pavyzdžiui, Pisani and Aguanno (2018) remdamiesi tinklaveiklos teorine prieiga įvertino LEADER metodu pagerintą socialinį kapitalą Italijos „Prealpi and Dolomiti“ VVG. Taip pat socialinis kapitalas yra vertinamas ir visos šalies mastu. Costa et al (2016) įvertino LEADER priemonės poveikį vietos plėtrai daugiausiai dėmesio skiriant socialiniam kapitalui, tarpusavio santykių stiprinimui ir partnerystės sinergijai Italijoje. Tyrimo metu buvo atlikta 132 Italijos VVG apklausa. Tyrimo rezultatai rodo, jog VVG reikšmingai prisideda prie vietos bendruomenės socialinio kapitalo didinimo ir aktyvesnio bendradarbiavimo taip skatinant efektyvesnį išteklių panaudojimą ir kuriant galimybes aktyvesnei vietos plėtrai. Darbas partnerystėje prisideda prie socialinio kapitalo vystymo ir padidina sukurtų tinklų narių santykių vertę. Prieiga prie naujos informacijos ir idėjų suteikia galimybę bendradarbiaujantiems partneriams kartu spręsti konkretų vietos plėtros klausimą. Dirbant kartu, dalinantis rizika ir išnaudojant vienas kito patirtį padidėja sėkmės tikimybė.

Wojewódzka-Wiewiórska et al (2017) atliko Latvijos ir Lenkijos atvejų studijas ir įvertino socialinio kapitalo kūrimą per LEADER metodą. Tyrimo daromos išvados, kad pagal LEADER priemonę 2007–2013 m. Latvijoje ir Lenkijoje įgyvendinti projektai turėjo įtakos kaimo bendruomenėms kuriant socialinį kapitalą skirtingais lygmenimis tuo pačiu metu: kuriant pasitikėjimą, kuriant ryšius, susijusius su bendrosiomis vertybėmis ir didinant piliečių įsitraukimą į bendras iniciatyvas. Atlikta teminė projektų analizė atskleidė, kad įgyvendinant LEADER projektus 2007–2013 m. Latvijoje ir Lenkijoje, buvo pagerintos vietos gyventojų galimybės dalyvauti interesų grupių ir asociacijų veikloje.

Geresnis valdymas vietos lygiu. Ši sritis, lyginant su socialinio kapitalo sritimi, mokslinėje literatūroje analizuota mažesniu mastu. Thuesen and Nielsen (2014) analizavo LEADER metodo pridėtinę vertę geresniam valdymui vietos lygiu Danijoje. Tyrimo rezultatai rodo, kad VVG prie geresnio valdymo vietos lygiu prisideda per VVG koordinatorių pagalbą įgyvendinant projektus, demokratizaciją ir sprendimų priėmimą „iš apačios į viršų“. VVG pridėtinė vertė atsiranda dėl to, kad VVG darbuotojai (koordinatoriai) padeda projektus įgyvendinti sklandžiau, projektų vykdytojams teikia konsultacijas, pagalbą pildant dokumentus, dalinasi gerąją patirtimi ir kt. Prie demokratizacijos prisidedama skatinant sprendimus priimti vietos lygiu, sumažinama piktnaudžiavimo rizika, kadangi projektą padeda įgyvendinti vietiniai pažįstami asmenys, sukuriama glaudus ryšys tarp VVG tarybos ir projektų vykdytojų, atsiranda didesnis vieningumas vietos lygiu. Sprendimų priėmimas „iš apačios į viršų“ leidžia sumažinti biurokratijos lygį, projektų vykdytojai gali greitai sulaukti pagalbos iš VVG. Remiantis fokus grupių

¹⁶² Annette Aagaard Thuesen and Niels Christian Nielsen „A TERRITORIAL PERSPECTIVE ON EU'S LEADER APPROACH IN DENMARK: THE ADDED VALUE OF COMMUNITY-LED LOCAL DEVELOPMENT OF RURAL AND COASTAL AREAS IN A MULTI-LEVEL GOVERNANCE SETTINGS“. European Countryside, 4 2014, p. 307-326.

diskusijų rezultatais tyrime daroma išvada, kad šie aspektai negalėtų būti užtikrinami tokiu pat efektyvumu ir rezultatyvumu be LEADER metodo (jei sistema būtų valdoma tik nacionaliniu lygmeniu).

Pollerman et al (2018) vertino LEADER metodo poveikį geresniam vietos valdymui penkiuose Vokietijos regionuose. Geresnis vietos valdymas vertinime buvo apibrėžtas kaip geresnis bendradarbiavimas tarp viešojo sektoriaus, verslo ir visuomenės atstovų. Tyrimo metu buvo nustatyti vidiniai VVG vertinimo kriterijai, susiję su geresniu vietos valdymu (sprendimų priėmimo procese dalyvauja daugiau bendruomenės narių, pagerėjęs lyčių balansas sprendimų priėmimo procese, VVG kaip vietos valdymo susitarimo funkcionalumas) ir išoriniai vertinimo kriterijai, susiję su geresniu vietos valdymu (padidėjęs VVG narių bendradarbiavimas su kitomis grupėmis, pagerėjusi projektų kokybė, padidėjusi įvairių grupių parama VVG teritorijoje). Šie kriterijai įvertinti pagal rodiklius nustatytus atliekant VVG apklausas. Tyrimo rezultatai rodo, kad vertinant pagal vidinius vertinimo kriterijus, įgyvendinant LEADER priemonę pastebimas platesnis vietos suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas darbo grupėse, tačiau vertinant lyčių balansą pastebima, kad vis dar egzistuoja lyčių pusiausvyros trūkumas, o VVG sudėtyje trūksta mažiau privilegijuotų grupių atstovų. Vertinant išorės kriterijus pastebima, kad padidėjo tiek parama iš skirtingų grupių, tiek bendradarbiavimas su kitomis grupėmis VVG teritorijoje.

Geresni projektų rezultatai ir poveikis. Mokslinėje literatūroje dažniausiai analizuojamas LEADER metodu įgyvendinamų projektų poveikis tam tikroms sritims. Pavyzdžiui, Hoffman and Hoffman (2018) analizuodama Wielkopolskie vaivadijos atvejį nustatė, kad VVG įgyvendinami projektai pakeitė kaimo erdvę, prisidėjo prie kultūrinio paveldo puoselėjimo, pagerino kaimo gyventojų gyvenimo sąlygas (kuriant naujas darbo vietas, plečiant vietos verslus, modernizuojant mokyklas, sporto aikštynus, kuriant turistinę bazę). Tačiau beveik nepavyko rasti literatūros, kurioje būtų įvertinta, ar LEADER metodu įgyvendintų projektų rezultatai ir poveikis geresni lyginant su projektais įgyvendinamais ne LEADER metodu. Kvistgaard (2018) geresnius projektų įgyvendinamų pagal LEADER priemonę rezultatus vertino atsižvelgdamas, koku mastu (dideliu, vidutiniu, mažu) projektai prisidėjo prie 7 LEADER metodo principų įgyvendinimo. Gauti rezultatai rodo, kad LEADER metodas prisideda prie geresnių rezultatų pasiekimo įgyvendinant inovacijų, teritorinį, partnerystės bei tinklaveikos ir bendradarbiavimo principus.

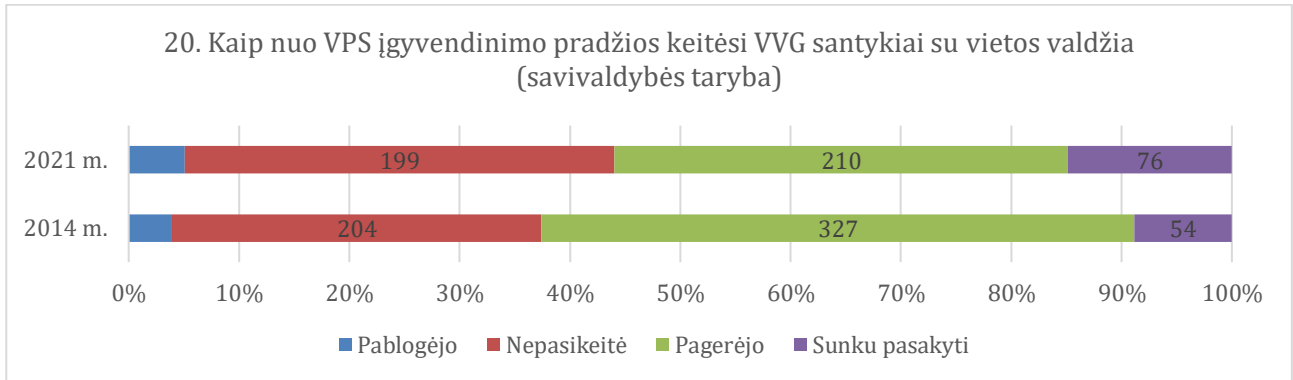
Vertinant pridėtinę vertę (ypač geresnių rezultatų ir poveikio prasme) svarbu nustatyti ne tik tai, kas yra, bet ir tai, kas būtų buvę, jei LEADER metodas nebūtų taikomas (t. y. sukonstruoti kontrafaktinę situaciją). Atlikta aktualios literatūros analizė rodo, kad kontrafaktiniai tyrimai vertinant LEADER metodo pridėtinę vertę yra taikomi retai (ieškant aktualių literatūros šaltinių ir atliekant analizę nebuvo rastas nei vienas kontrafaktinis vertinimas). LEADER metodo pridėtinę vertę dažniausiai vertinama naudojant apklausos, fokus grupės metodus ir analizuojant statistinius bei administracinius duomenis. Dar viena problema kilusi analizuojant mokslinę literatūrą, susijusią su LEADER metodo pridėtinę verte yra kalbos apribojimai. Daugelis tyrimų, susijusių su LEADER metodo įgyvendinimu atliekami ne anglų kalba.

10.1 LEADER METODO ĮTAKA SOCIALINIAM KAPITALUI IR VALDYMUI VIETOS LYGIU LIETUVOJE

LEADER metodo įtaka socialiniam kapitalui ir valdymui vietos lygiu vertinama remiantis ESTEP atliktos VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausos rezultatais. 2021 m. apklausos rezultatai taip pat buvo palyginti su 2014 m. ŽŪM atliktos VVG narių apklausos rezultatais.

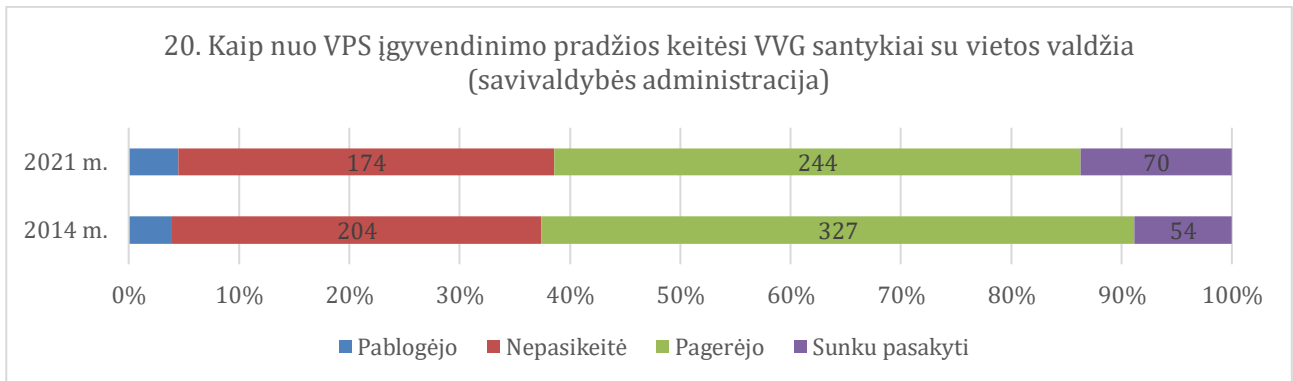
Vertinant pokyčius, susijusius su valdymu vietos lygiu, galima pastebėti, kad 2021 m., daugumos respondentų vertinimu, nuo VPS įgyvendinimo pradžios VVG santykiai pagerėjo su VVG teritorijoje veikiančiais socialiniais partneriais (taip mano 56 proc. respondentų), VVG teritorijoje veikiančiais ekonominiais partneriais (taip mano beveik 43 proc. respondentų), savivaldybės administracija (taip mano beveik 48 proc.) ir savivaldybės taryba (taip mano 41 proc.) (žr. 61 pav.-64 pav.).

61 pav. VVG santykiai su savivaldybės taryba

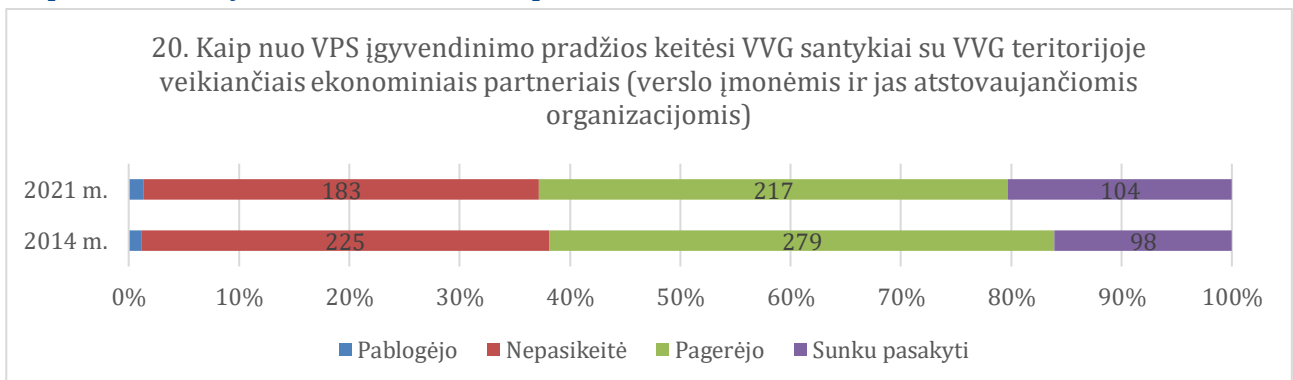
Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d. ir ŽŪM (2014) LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita.

62 pav. VVG santykiai su savivaldybės administracija

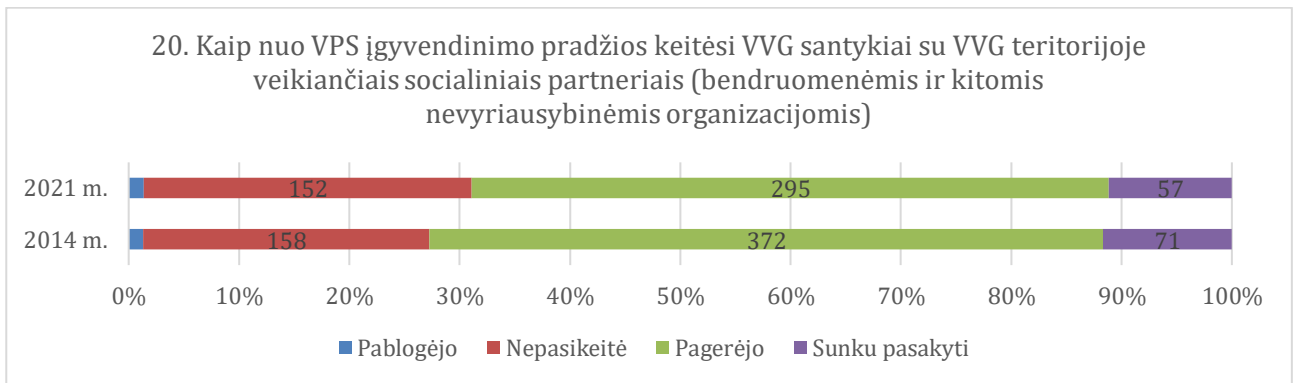
Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d. ir ŽŪM (2014) LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita.

63 pav. VVG santykiai su ekonominiais partneriais

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d. ir ŽŪM (2014) LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita.

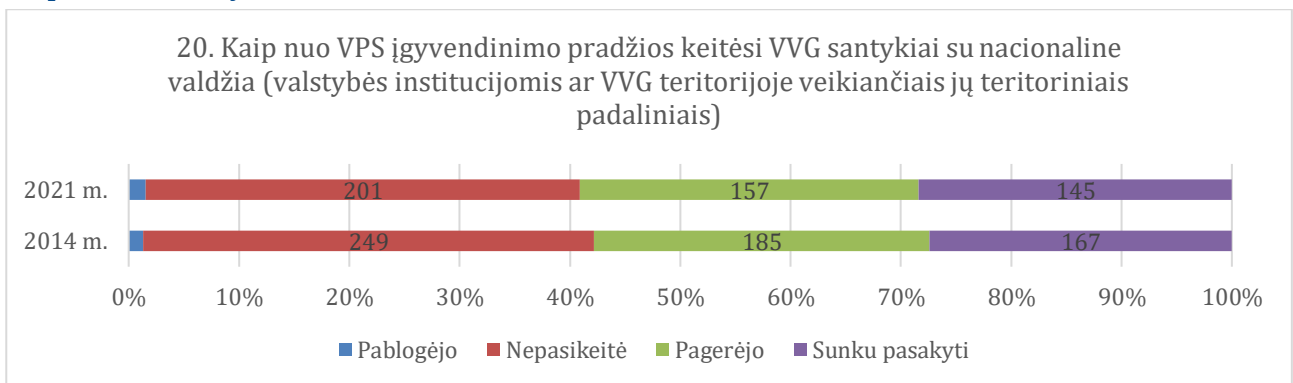
64 pav. VVG santykiai su socialiniais partneriais

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d. ir ŽŪM (2014) LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita.

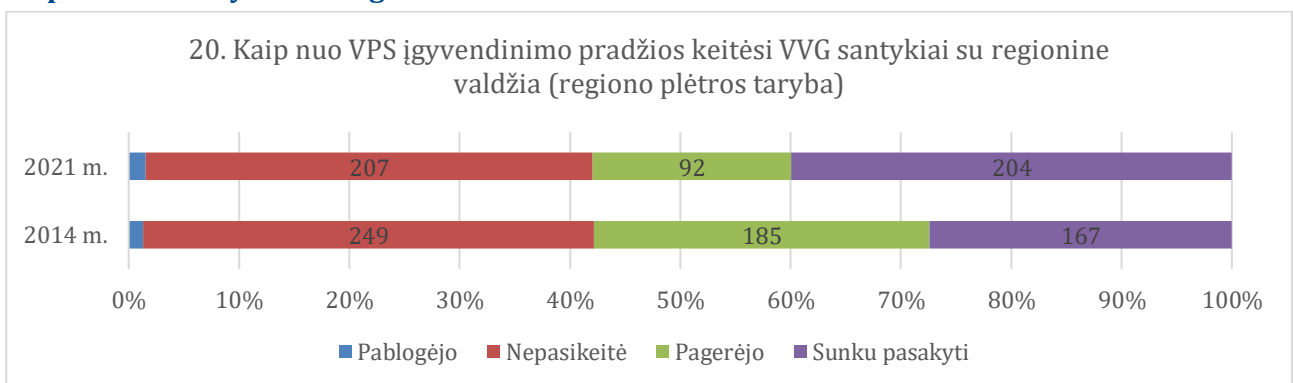
Kalbant apie VVG santykius su nacionaline valdžia, didžioji dalis respondentų (39 proc.) mano, kad jie nepasikeitė ir kiek mažiau (31 proc.), kad pagerėjo. Visgi didelė dalis (28 proc.) neturėjo nuomonės ir negalėjo įvertinti kaip šie santykiai pasikeitė. Vertinant santykius su regionine valdžia beveik 41 proc. VVG narių mano, kad santykiai nepasikeitė, tačiau beveik tokia pati dalis (40 proc.) negalėjo įvertinti šio aspekto (žr. 65 pav.-66 pav.).

65 pav. VVG santykiai su nacionaline valdžia

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d. ir ŽŪM (2014) LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita.

66 pav. VVG santykiai su regionine valdžia

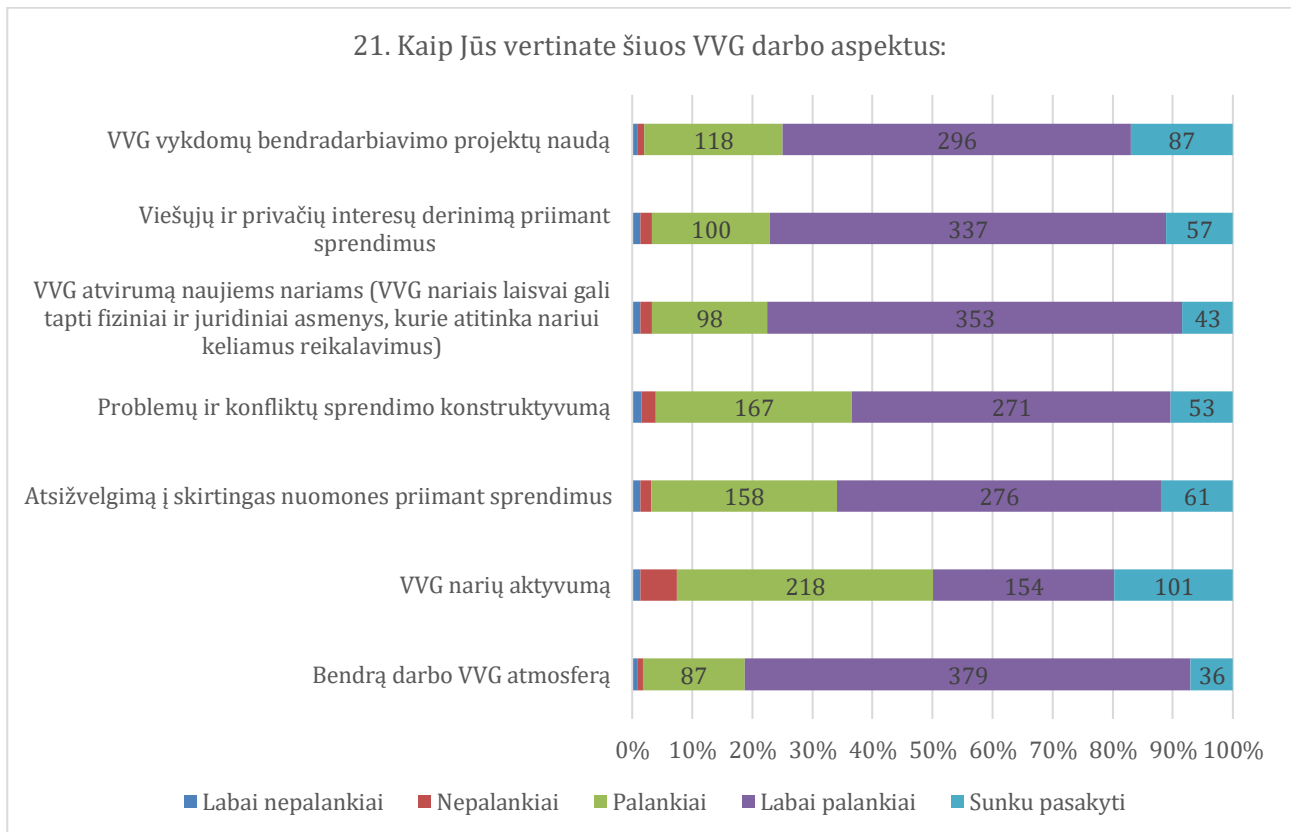

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d. ir ŽŪM (2014) LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita.

Lyginant su 2014 m., galima pastebėti, kad VVG narių vertinimas dėl santykių pokyčio su VVG teritorijoje veikiančiais socialiniais ir ekonominiais partneriais bei nacionaline valdžia iš esmės išlieka panašus. Tačiau gana reikšmingai sumažėjo dalis manančių, kad VVG santykiai gerėja su regionine valdžia ir savivaldybės taryba.

VVG nariai iš esmės labai palankiai ir palankiai vertina visus VVG darbo aspektus. Iš pateikto grafiko galima matyti, kiek mažiau VVG narių labai palankiai vertina VVG narių aktyvumą, atsižvelgimą į skirtingas nuomones priimant sprendimus bei problemų ir konfliktų sprendimų konstruktyvumą.

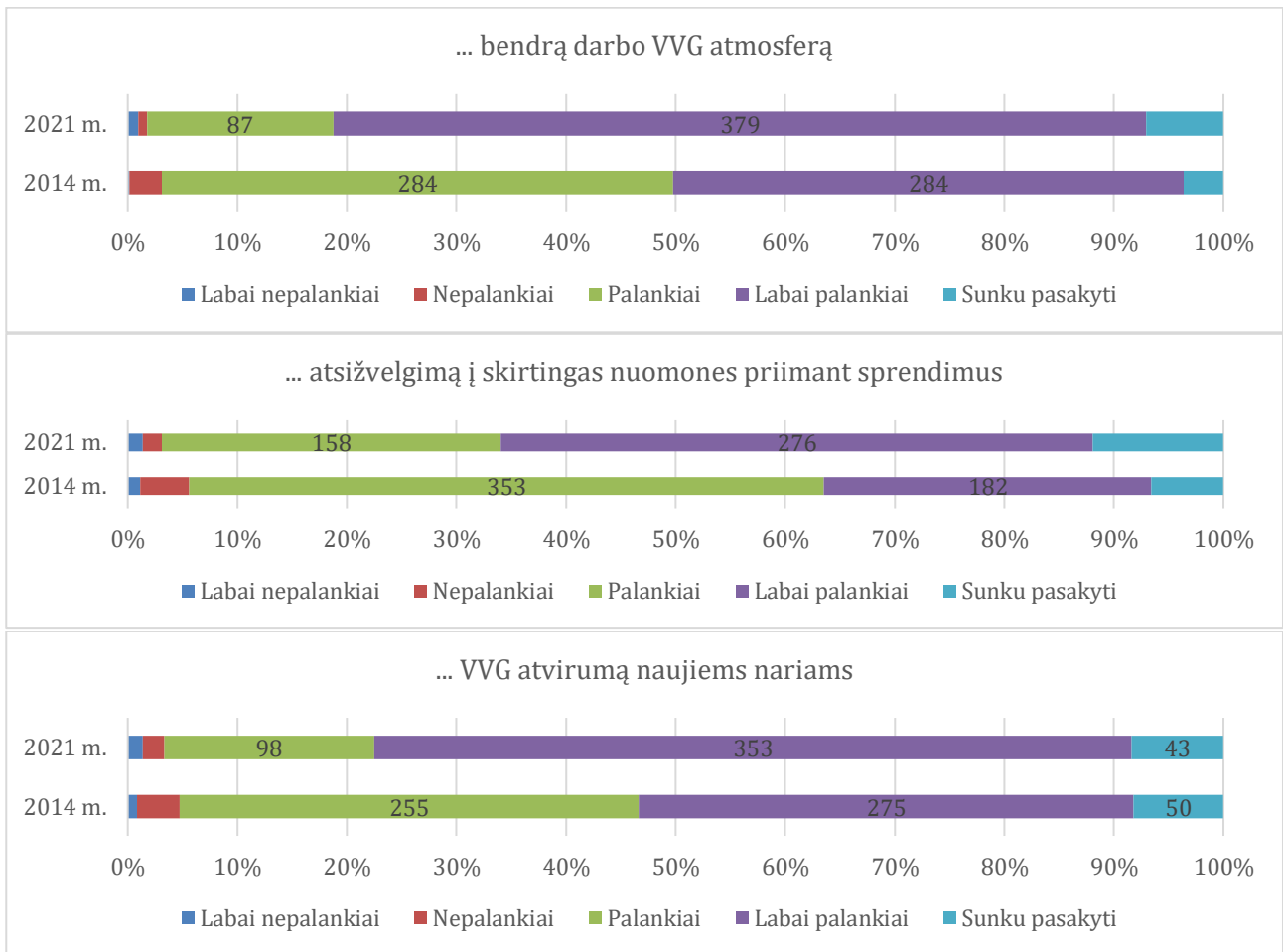
67 pav. VVG darbo aspektų vertinimas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Lyginant su 2014 m. apklausos duomenimis, galima pastebėti, kad 2021 m. labiausiai padidėjo VVG narių dalis bendrą darbo VVG atmosferą vertinančių labai palankiai (pokytis lyginant su 2014 m. yra beveik 28 proc. punktai), taip pat ženkliai padidėjo dalis labai palankiai vertinančių atsižvelgimą į skirtingas nuomones priimant sprendimus (pokytis 24 proc. punktai) bei VVG atvirumą (pokytis beveik 24 proc.) (žr. 68 pav.).

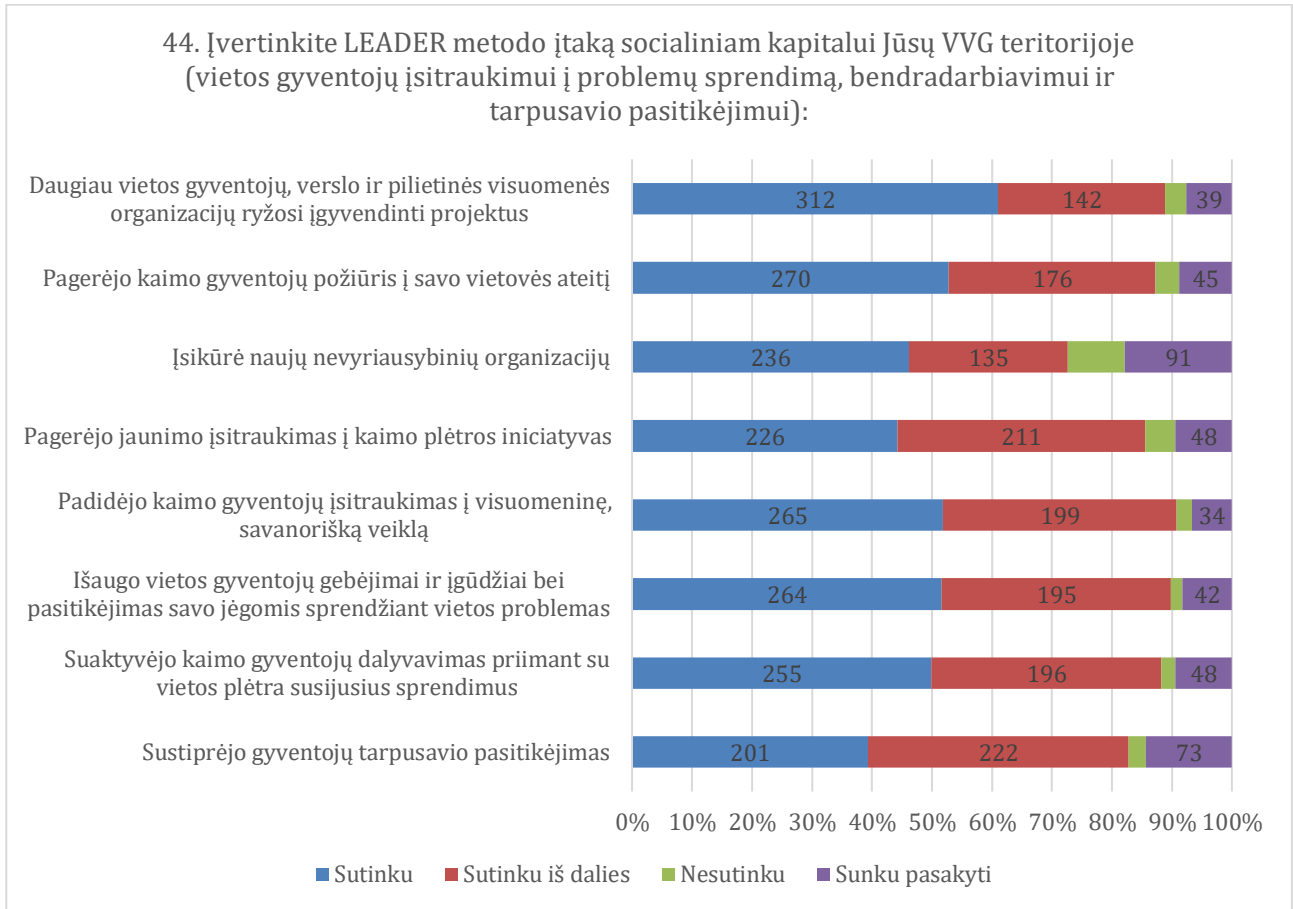
68 pav. Atskirų VVG darbo aspektų vertinimas 2014 m. ir 2021 m.

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d. ir ŽŪM (2014) LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita.

VVG narių vertinimu LEADER metodas prisidėjo prie socialinio kapitalo didėjimo įvairiais aspektais. Daugiau nei pusė VVG narių sutinka (ir nemaža dalis iš dalies sutinka), kad LEADER metodo dėka daugiau vietos gyventojų, verslo ir pilietinės visuomenės organizacijų ryžosi įgyvendinti projektus; pagerėjo kaimo gyventojų požiūris į savo vietovės ateitį; padidėjo kaimo gyventojų įsitraukimas į visuomeninę, savanorišką veiklą bei išaugo vietos gyventojų gebėjimai ir įgūdžiai bei pasitikėjimas savo jėgomis sprendžiant vietos problemas (žr. 69 pav.).

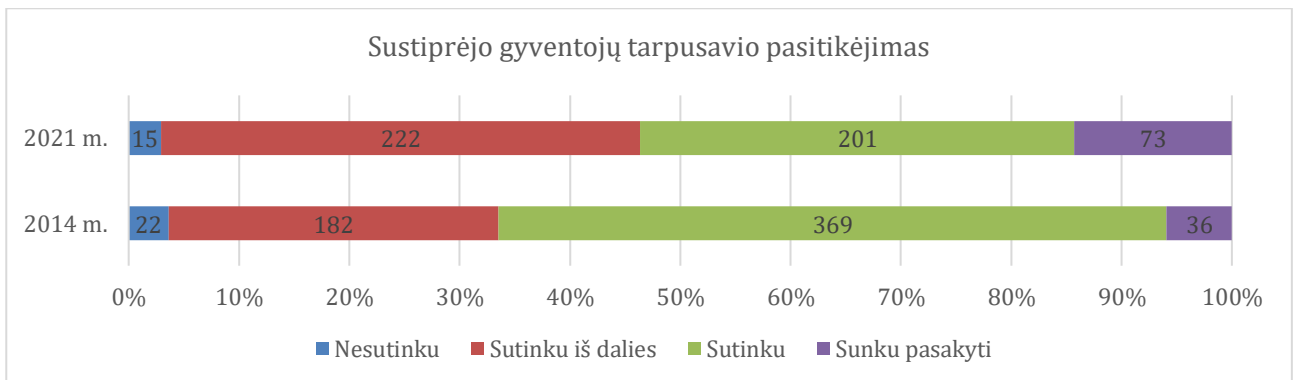
69 pav. LEADER metodo įtaka socialiniam kapitalui

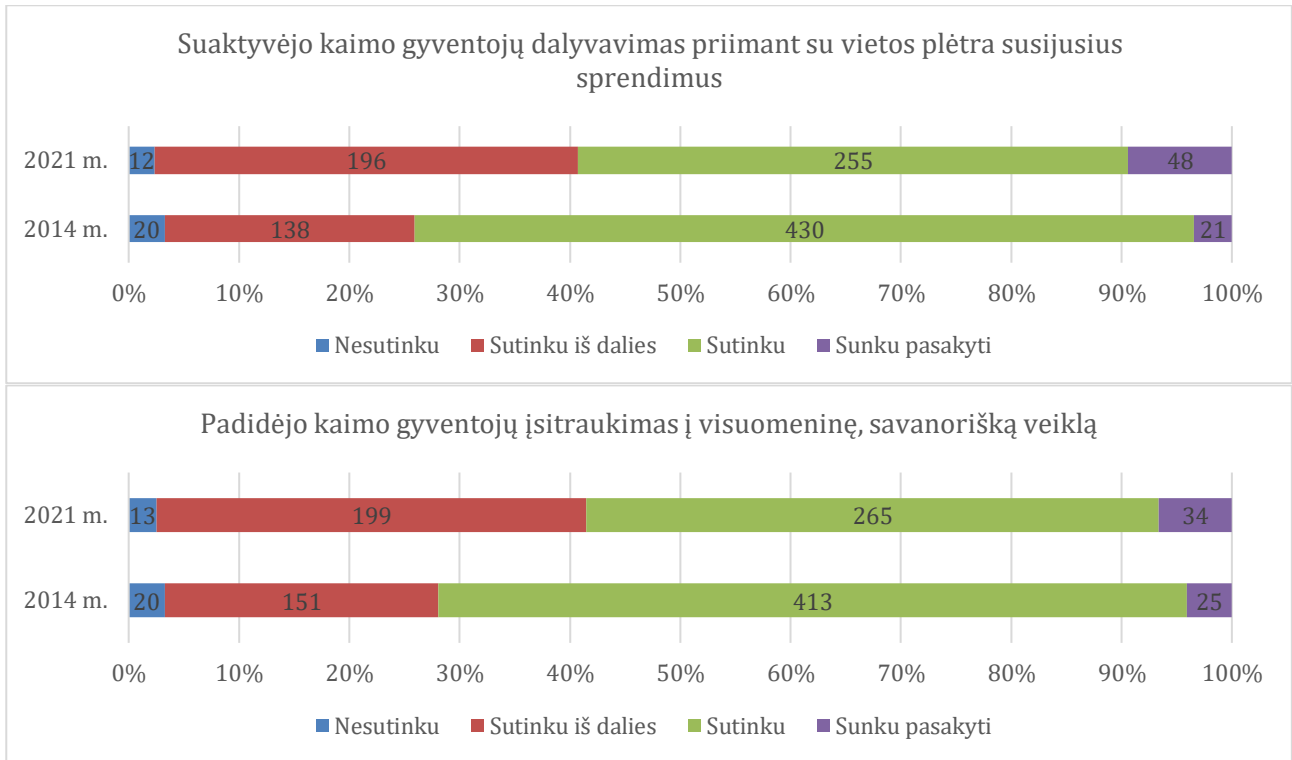

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Lyginant su 2014 m. duomenimis galima pastebėti tendenciją, kad vertinant atskirus socialinio kapitalo aspektus, 2021 m. sumažėjo dalis sutinkančių ir padidėjo dalis sutinkančių iš dalies arba neturinčių nuomonės. 2021 m. daugiausiai sumažėjo dalis sutinkančių, kad sustiprėjo gyventojų tarpusavio pasitikėjimas (sutinkančių dalis sumažėjo 21 proc. punktu), suaktyvėjo kaimo gyventojų dalyvavimas priimant su vietos plėtra susijusius sprendimus (sutinkančių dalis sumažėjo 21 proc. punktu) bei padidėjo kaimo gyventojų įsitraukimas į visuomeninę, savanorišką veiklą (sutinkančių dalis sumažėjo 16 proc. punktu).

70 pav. LEADER metodo įtakos vertinimas atskiriems socialinio kapitalo aspektams 2014 m. ir 2021 m.

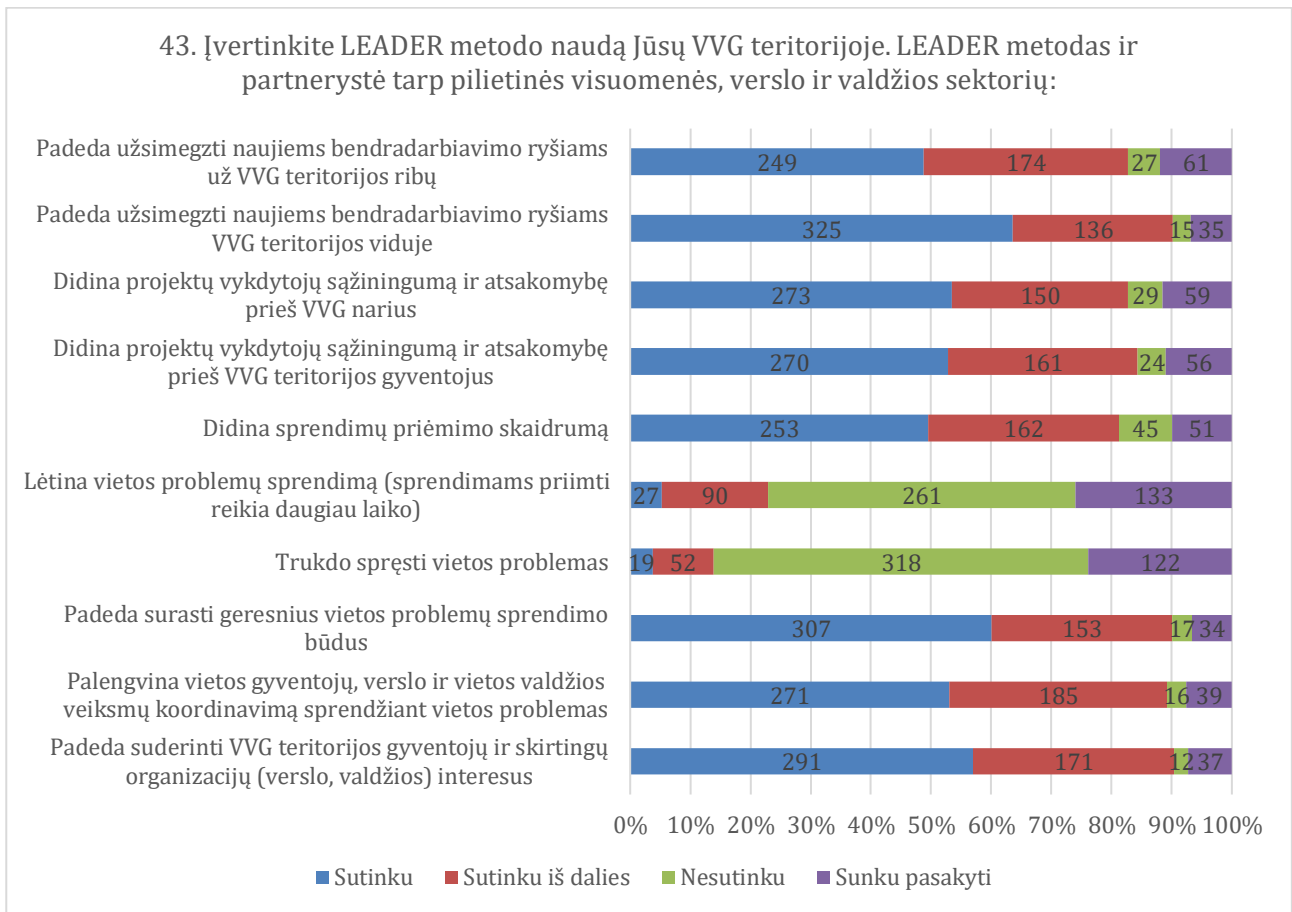

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d. ir ŽŪM (2014) LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita.

Remiantis apklausos duomenimis VVG palankiai vertina LEADER metodo naudą VVG partnerystei tarp pilietinės visuomenės, verslo ir valdžios sektorių. Dauguma VVG narių sutinka ir iš dalies sutinka su pateiktais teiginiais, išskyrus tuos atvejus, kai VVG metodo nauda vertinama neigiamai (žr. 70 pav.).

71 pav. LEADER metodo naudos vertinimas

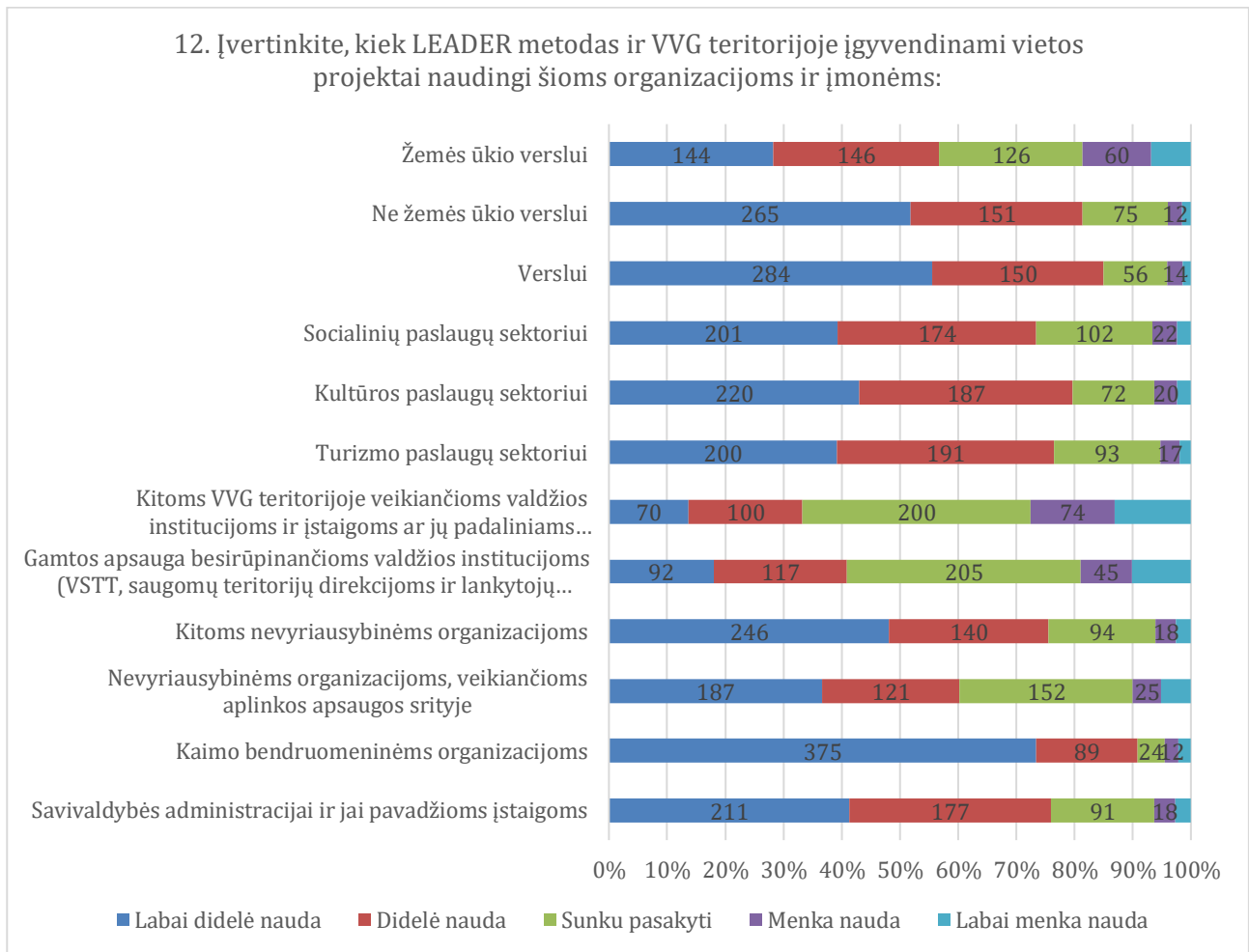
Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Apibendrinant galima pastebėti, kad VVG narių vertinimu, LEADER metodas prisideda prie geresnio valdymo vietos lygiu vertinant pagal VVG santykių gerėjimą su socialiniais ir ekonominiais partneriais bei vietos valdžia bei atsižvelgiant į tai, kad VVG nariai daugelį VVG darbo aspektų vertina teigiamai. LEADER metodas taip pat reikšmingai prisideda ir prie socialinio kapitalo didinimo ypač prie to, kad daugiau vietos gyventojų, verslo ir pilietinės visuomenės organizacijų ryžosi įgyvendinti projektus; kad pagerėjo kaimo gyventojų požiūris į savo vietovės ateitį; padidėjo kaimo gyventojų įsitraukimas į visuomeninę, savanorišką veiklą bei išaugo vietos gyventojų gebėjimai ir įgūdžiai bei pasitikėjimas savo jėgomis sprendžiant vietos problemas.

10.2 LEADER METODU ĮGYVENDINAMŲ PROJEKTŲ REZULTATAI IR POVEIKIS

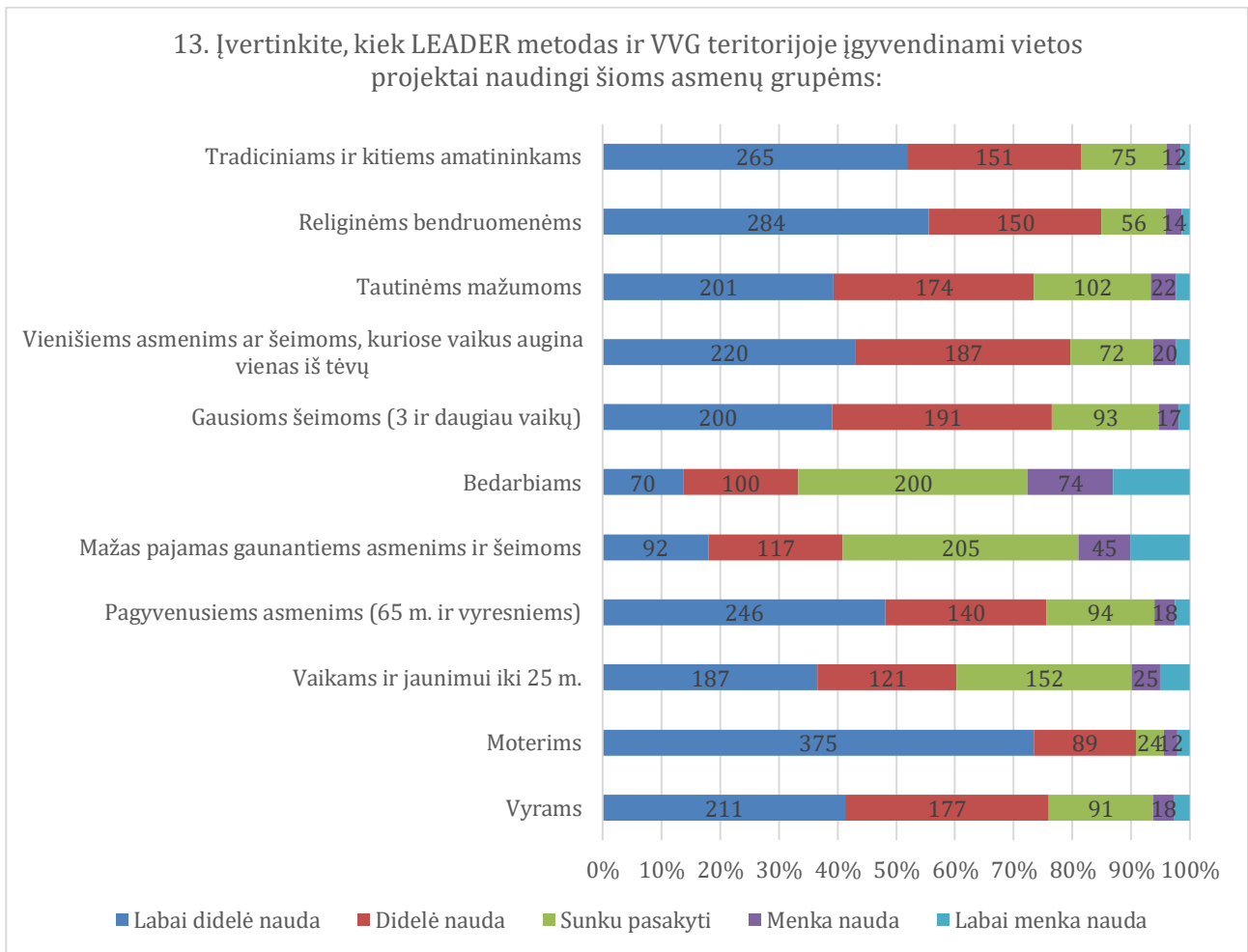
Vertinant LEADER metodu įgyvendinamų projektų pridėtinę vertę organizacijoms ir įmonėms, VVG narių vertinimu, LEADER metodas ir VVG teritorijoje įgyvendinami projektai labiausiai naudingi kaimo bendruomeninėms organizacijoms, kitoms nevyriausybinėms organizacijoms, verslui ir ne žemės ūkio verslui (žr. 72 pav.). Vertinant pridėtinę vertę atskiroms gyventojų grupėms, VVG nariai mano, jog įgyvendinant VPS projektus labai didelę naudą patiria moterys ir pagyvenę asmenys. Įdomu tai, kad nemaža dalis VVG narių (40 proc.) negalėjo įvertinti, ar vietos projektai yra naudingi bedarbiams ir mažas pajamas gaunantiems asmenims ir šeimoms (žr. 73 pav.).

72 pav. LEADER metodo ir vietos projektų naudos vertinimas organizacijoms ir įmonėms

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

73 pav. LEADER metodo ir vietos projektų naudos vertinimas atskiroms gyventojų grupėms

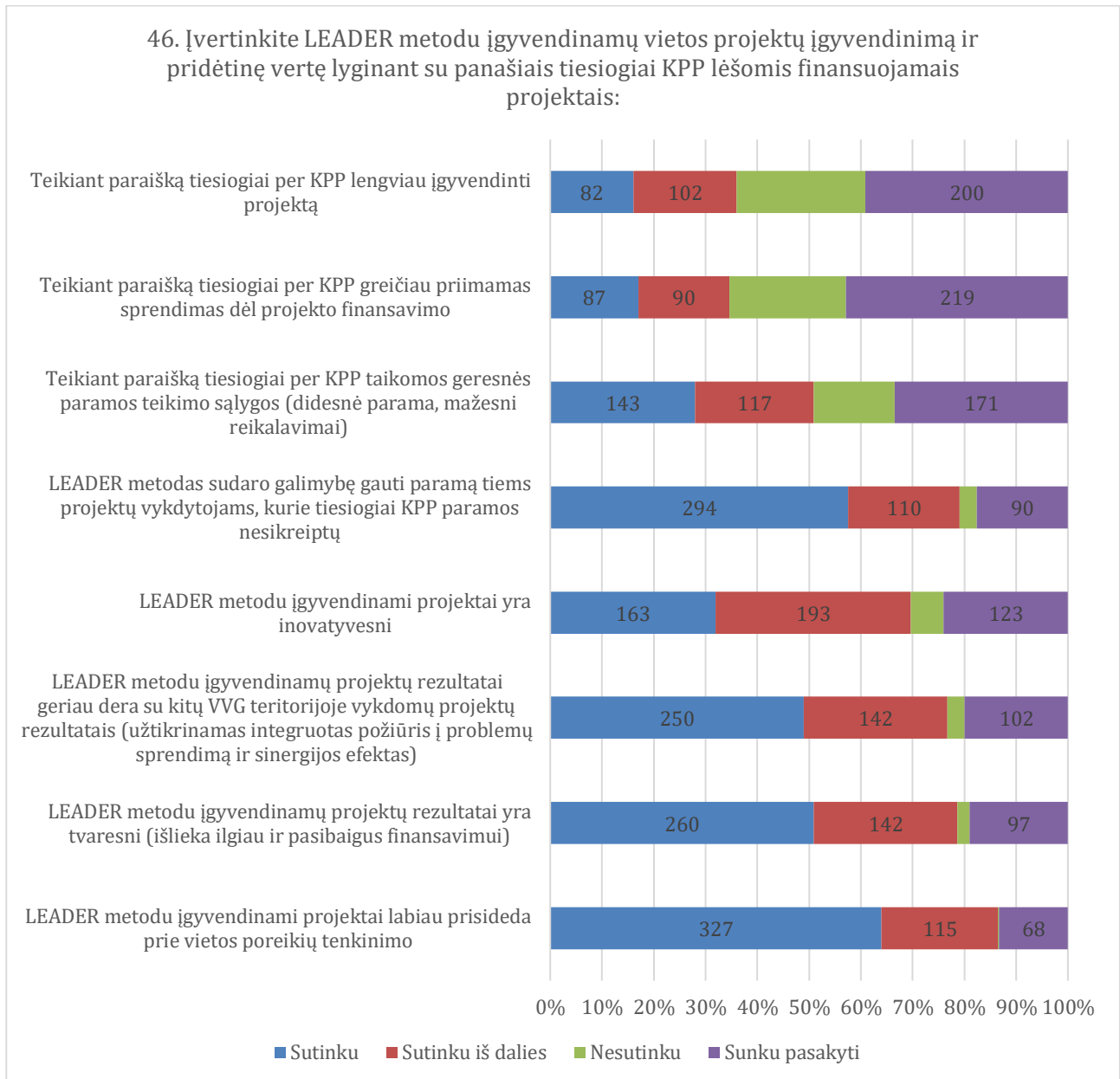

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Vertinant LEADER metodu įgyvendinamų vietos projektų pridėtinę vertę lyginant su panašiais tiesiogiai KPP lėšomis finansuojamais projektais, daugumos VVG narių nuomone, LEADER metodu įgyvendinami projektai labiau prisideda prie vietos poreikių tenkinimo (su šiuo teiginiu sutinka 64 proc., o iš dalies sutinka 23 proc.). LEADER metodas taip pat labai svarbus tuo, kad sudaro galimybę gauti paramą tiems projektų vykdytojams, kurie tiesiogiai KPP paramos nesikreiptų (su šiuo teiginiu sutinka 58 proc., o iš dalies sutinka 22 proc.). VVG narių vertinimu, LEADER metodu įgyvendinamų projektų rezultatai yra tvaresni (išlieka ilgiau ir pasibaigus finansavimui) (su šiuo teiginiu sutinka 51 proc., o iš dalies sutinka 28 proc.) ir geriau dera su kitų VVG teritorijoje vykdomų projektų rezultatais (užtikrinamas integruotas požiūris į problemų sprendimą ir sinergijos efektas) (su šiuo teiginiu sutinka 49 proc., o iš dalies sutinka 28 proc.) (žr. 74 pav.).

Vykdytoje apklausoje VVG narių taip pat buvo prašoma įvardinti tris VVG teritorijoje finansuotus projektus, kurie sukūrė didžiausią pridėtinę vertę. Atsakymuose minimi labai įvairūs projektai, kuriais kuriamos darbo vietos, socialinis verslas, kuriami dienos centrai, bendruomenių namai, gerinama infrastruktūra, puoselėjimas kultūrinis paveldas ir krašto tradicijos.

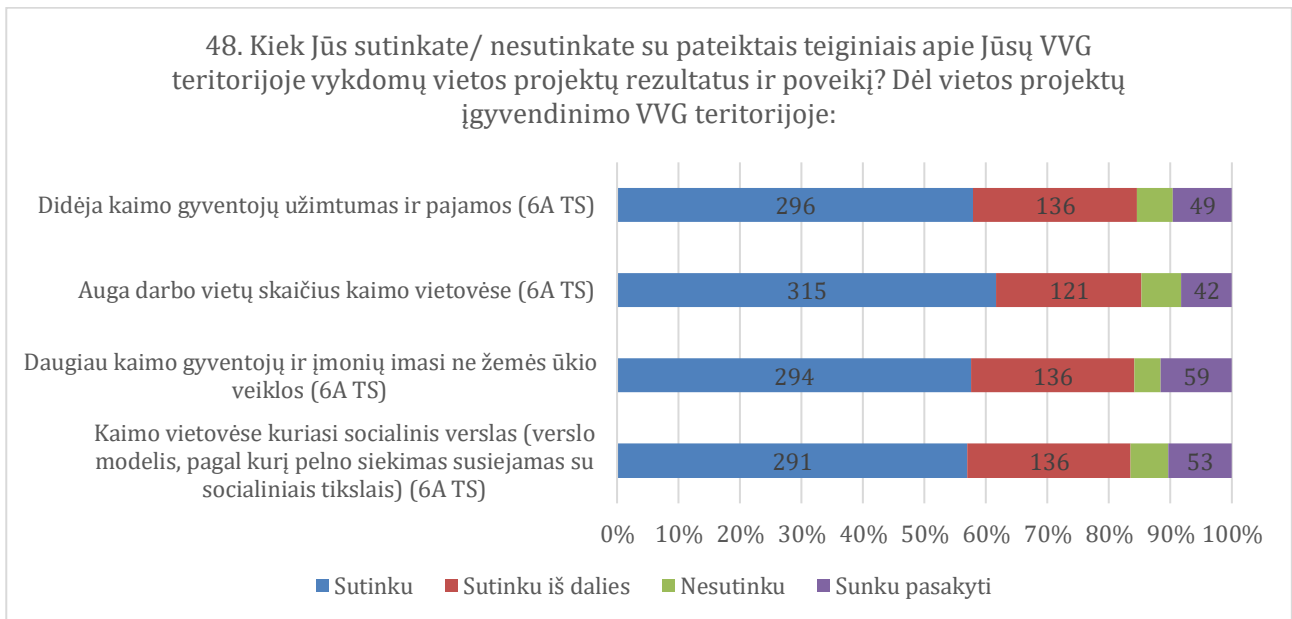
74 pav. LEADER metodu įgyvendinamų vietos projektų pridėtinė vertė lyginant su panašiais tiesiogiai KPP lėšomis finansuojamais projektais

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

VPS numatyti projektai daugiausiai prisideda prie 6A ir 6B bei 1A, 1C ir 3A KPP tikslinių sričių. Didžioji dalis VVG narių sutinka, kad įgyvendinant projektus, prisidedančius prie 6A tikslinės srities didėja kaimo gyventojų užimtumas ir pajamos, auga darbo vietų skaičius, daugiau kaimo gyventojų imasi ne žemės ūkio veiklos bei kuriasi socialinis verslas (žr. 75 pav.)

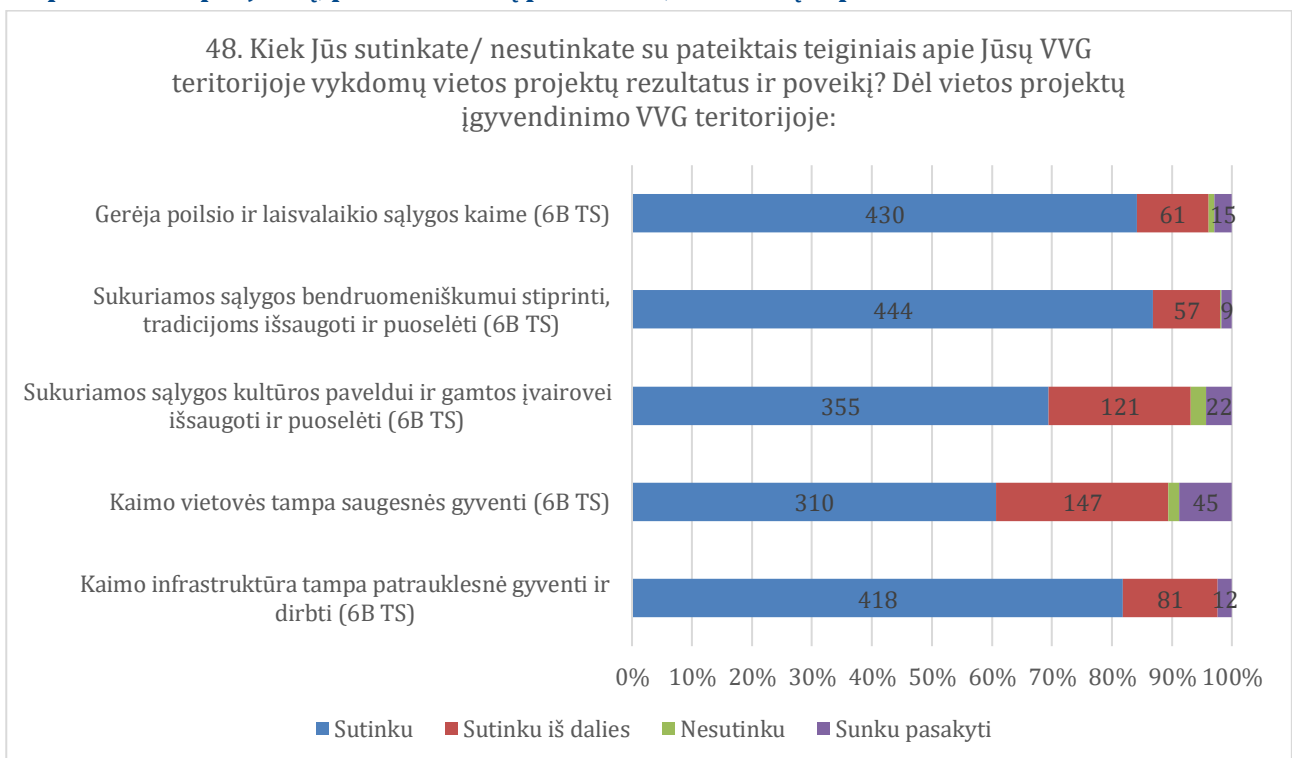
75 pav. Vietos projektų, prisidedančių prie 6A TS, rezultatų ir poveikio vertinimas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Įgyvendinant projektus, prisidedančius prie 6B TS, didžiausios dalies (87 proc.) VVG narių nuomone, sukuriamos sąlygos bendruomeniškumui stiprinti, tradicijoms išsaugoti ir puoselėti. 84 proc. apklausoje dalyvavusių VVG narių nuomone, įgyvendinant projektus, prisidedančius prie 6B TS, gerėja poilsio ir laisvalaikio sąlygos kaime. 82 proc. nuomone, kaimo infrastruktūra tampa patrauklesne gyventi ir dirbti (žr. 76 pav.).

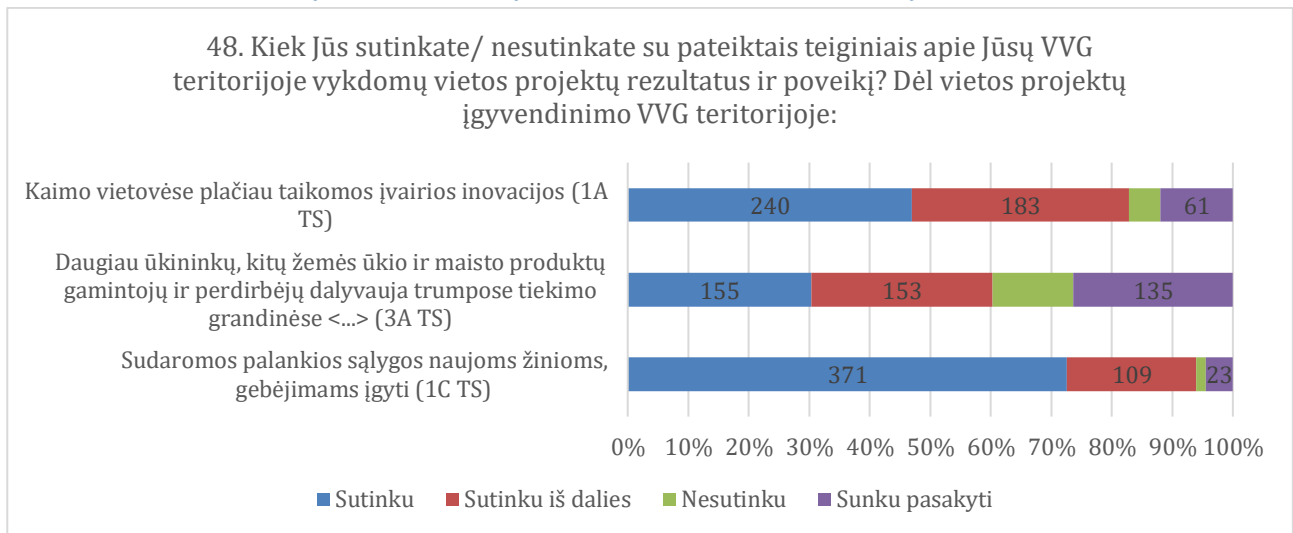
76 pav. Vietos projektų, prisidedančių prie 6B TS, rezultatų ir poveikio vertinimas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Dauguma VVG narių (73 proc.) taip pat sutinka, kad įgyvendinat projektus, prisidedančius prie 1C tikslinės srities yra sudaromos palankios sąlygos naujoms žinioms ir gebėjimams įgyti. Tačiau kiek mažiau nei pusė VVG narių (47 proc.) sutinka, kad kaimo vietovėse plačiau taikomos įvairios inovacijos ir tik 30 proc. sutinka, kad daugiau ūkininkų, kitų žemės ūkio ir maisto produktų gamintojų ir perdirbėjų dalyvauja trumpose tiekimo grandinėse. Net 26 proc. respondentų šiuo klausimu neturėjo nuomonės. Prastesnius šios srities vertinimus galėjo lemti tai, kad lyginant su kitomis TS, pagal šią TS įgyvendinama mažiau projektų.

77 pav. Vietos projektų, prisidedančių prie 1A, 1C ir 3A TS rezultatų ir poveikio vertinimas

Šaltinis: ESTEP atlikta VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausa, 2021 m. kovo 30 – balandžio 13 d.

Apibendrinant galima teigti, jog, VVG narių ir administracijos darbuotojų nuomone, LEADER metodu įgyvendinami projektai lyginant su panašiais tiesiogiai KPP lėšomis finansuojamais projektais, labiau prisideda prie vietos poreikių tenkinimo bei sudaro galimybę gauti paramą tiems projektų vykdytojams, kurie tiesiogiai KPP paramos nesikreiptų. LEADER metodu įgyvendinamų projektų rezultatai taip pat yra laikomi tvaresniais ir geriau derančiais su kitų VVG teritorijoje vykdomų projektų rezultatais. Pastebima, kad LEADER metodas ir VVG teritorijoje įgyvendinami projektai labiausiai naudingi kaimo bendruomeninėms organizacijoms bei verslui.

11 LEADER METODAS IR BIVP 2023-2027 M.

Lietuvoje iki šiol atlikta labai mažai LEADER metodo vertinimų¹⁶³ arba jie yra gana fragmentiški, orientuoti tik į tam tikrus klausimus, nebūtinai akcentuojant LEADER metodo indėlį į kaimo vietovių vystymąsi, tačiau ES lygiu plačiai pripažįstama LEADER metodo/ BIVP nauda ir indėlis užtikrinant kaimo vietovių vystymą(si) ir gyvybingumą.

Laikotarpiu po 2020 m. LEADER priemonė išliks privaloma EŽŪFKP lėšomis finansuojamų programų dalimi. 2023-2027 m. numatytas reikalavimas LEADER priemonei skirti ne mažiau kaip 5 proc. EŽŪFKP lėšų. ELARD¹⁶⁴ dar 2019 m. išvelgė riziką, kad kartu programuojant tiek pirmąjį, tiek antrąjį BŽŪP ramsčius sumažės EŽŪFK finansavimas ir dėl to gali sumažėti LEADER priemonei skiriamos lėšos. ELARD pabrėžė būtinybę LEADER priemonės finansavimą išlaikyti bent jau tame pačiame lygyje kaip ir 2014-2020 m. Visgi, Žemės ūkio ministerijos duomenimis, Lietuvoje LEADER priemonės finansavimas 2023-2027 m. bus 34 proc. mažesnis nei 2014–2020 m. programiniu laikotarpiu. Tačiau ir naujajame laikotarpyje jis sudarys 5 proc. EŽŪFKP lėšų (75 mln. Eur). Finansavimas mažėja dėl Brexit'o, ES žaliojo kurso, derybų dėl daugiametės finansinės perspektyvos ir trečdaliu mažesnių lėšų kaimo plėtrai.¹⁶⁵

Žemės ūkio ministerija jau yra parengusi metodiką, kaip LEADER priemonės lėšos bus skirstomos VVG. Svarbiausias naujosios metodikos principas yra didesnis dėmesys kaimo vietovių socialinėms problemoms – skurdo rizikai ir nedarbui. Metodikoje įtvirtintas ir solidarumo principas – bazinė paramos suma bus vienoda visoms VVG. Taip siekiama išsaugoti ilgamečiu darbu sukurtą VVG tapatybę, akcentuojant, kad VVG turi būti arti savo gyventojų ir geriausiai išmanyti vietovės problematiką. Naujoji metodika yra geriau orientuota į LEADER tikslus – skatinti užimtumą, socialinę įtrauktį, vietos plėtrą kaimo vietovėse. Visas LEADER biudžetas yra padalintas į tris lygias dalis po 25 mln. Eur. (bazinė paramos suma; paramos suma pagal gyventojų skaičiaus rodiklį; paramos suma pagal socialinius teritorijos rodiklius – skurdo lygį ir nedarbą). Kiekviena VVG apskaičiuota lėšų suma bus sudaryta iš minėtų trijų dalių sumos.

Kaip nurodo ŽŪM, bazinė paramos suma solidarumo principu bus padalinta visoms VVG po lygiai, t. y. apie 0,5 mln. kiekvienai VVG. Antrasis trečdalis VVG bus skiriamas įvertinus VVG teritorijos skurdo ir nedarbo rodiklius. Trečioji paramos dalis, kaip ir anksčiau, bus skaičiuojama pagal gyventojų skaičiui taikomus koeficientus. Iki 15 tūkst. gyventojų turinčiai VVG bus taikomas 1,2 koeficientas, nuo 15 iki 24 tūkst. gyventojų – 0,85, nuo 24 iki 33 tūkst. – 0,6, o daugiau kaip 33 tūkst. – 0,45 koeficientas.

Kalbant apie 2023-2027 m. VPS turinį, ŽŪM planuoja VVG pasitelkti diegti naujas programas. Viena jų – „Sumaniųjų/ Pažangių kaimų“. Įgyvendindamos bendradarbiavimo projektus kai kurios VVG jau yra pradėjusios rengti Pažangių kaimų strategijas. Kauno r. VVG kartu su partneriais (Panevėžio r. VVG, Druskininkų VVG ir Lazdijų r. VVG) įgyvendina teritorinio bendradarbiavimo projektą „Pažangaus kaimo tinklaveikos kūrimas“. Projekto tikslas – kurti ir plėtoti pažangaus kaimo tinklaveiką, kur žmonės kurtų geresnę ir patrauklesnę aplinką kaimo vietovėse. Projekto metu numatyta sukurti 28 teritorijų Pažangių kaimų strategijas. Tauragės r. VVG kartu su partneriais (Šilutės r. VVG ir Šilutės žuvininkystės regiono VVG „Žuvėjų kraštas“) įgyvendina teritorinio bendradarbiavimo projektą „Pažangaus kaimo koncepcijos kūrimas ir vystymas Tauragės ir Šilutės rajonuose“. Projekto tikslas – modernizuoti kaimą, kad jis taptų patraukliu jaunos šeimos ir vystyti verslui, parengiant pažangaus kaimo strategijas. Projekto metu numatyta sukurti 7 teritorijų Pažangių kaimų strategijas.

¹⁶³ Šio tyrimo autoriams žinomi tik du KPP lygiu atlikti vertinimai: 2014 m. ŽŪM atliktas vertinimas, kuriame vertinta LEADER metodo įtaka partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui, ir šis tyrimas. Be jų 2019 m. dar buvo atlikti keturi 2014-2020 m. VPS bandomieji vertinimai, kurie buvo VPS tarpinio vertinimo dalis ir orientavosi į VPS įgyvendinimo rezultatų peržiūrą siekiant priimti sprendimą dėl 20 proc. rezervo skyrimo VPS įgyvendinti.

¹⁶⁴ ELARD, Updated position of European LEADER Association for Rural Development, ELARD Renewing LEADER/CLLD for 2021-2027 programming period, Approved in ELARD General Assembly, Brussels, 10th April 2019. <http://elard.eu/wp-content/uploads/2020/04/video.pdf>

¹⁶⁵ Žemės ūkio ministerijos informacija, <https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/leader-iniciatyvos-lesos-bus-skirstomos-pagal-socialinius-kaimo-vietoviu-rodiklius>

Atliekant šį tyrimą jau buvo žinomi BŽŪP tikslai laikotarpiu po 2020 m. ir buvo pradėtas rengti Lietuvos bendrosios žemės ūkio politikos po 2020 m. strateginio plano projektas.

BŽŪP po 2020 m. keliami 9 konkretūs ir vienas kompleksinis tikslas, pagal kuriuos VVG turi būti skatinamos gerinti ūkininkų padėtį vertės grandinėje (c tikslas), pritraukti ir išlaikyti jaunuosius ūkininkus ir sudaryti palankesnes sąlygas verslo plėtrai kaimo vietovėse (g), skatinti užimtumą, ekonomikos augimą, lyčių lygybę, socialinę įtrauktį ir vietos plėtrą kaimo vietovėse, įskaitant bioekonomiką ir tvarią miškininkystę (h) bei modernizuoti sektorių, kaupiant žinias ir keičiantis jomis, diegiant inovacijas ir gerinant skaitmeninimą žemės ūkyje ir kaimo vietovėse, taip pat skatinant jų praktinį taikymą (kompleksinis tikslas).

VVG ir būsimo laikotarpio VPS Lietuvoje galėtų prisidėti prie šių Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023-2027 m. strateginio plano¹⁶⁶ poreikių:

- skatinti ūkių bendradarbiavimą, apsirūpinant ištekliais, plėtojant produkcijos perdirbimą, organizuojant logistiką ir rinkodarą (c.1);
- paskatinti ūkio subjektus perdirbti ūkiuose užaugintą produkciją ir įsitraukti į vietinę maisto sistemą ir trumpas maisto teikimo grandines (c.2);
- skatinti ūkio subjektus gaminti tautinio paveldo produktus (c.7);
- skatinti verslų kūrimąsi kaime (g.3);
- remti kaimo gyventojų ir kaimo bendruomenių verslo iniciatyvas (h.1);
- užtikrinti bendruomenių inicijuotos vietos plėtros tęstinumą, sprendžiant kaimo gyventojų užimtumo ir socialinės įtraukties iššūkius (h.2);
- užtikrinti, kad kaimo gyventojų gyvenimo sąlygos atitiktų aplinkos, saugos ir sveikatos reikalavimus (h.3);
- gerinti kaimo vietovių pasiekiamumą užtikrinančią susisiekimo infrastruktūrą, spartinti viešųjų paslaugų perkėlimą į elektroninę erdvę (h.4);
- skatinti bioekonomikos verslus (h.5);
- skatinti pažangių kaimų kūrimąsi (h.6).

Siekiant didinti LEADER metodo pridėtinę vertę 2023-2027 m. svarbu užtikrinti tinkamą dėmesį vietos specifinių pranašumų ar išskirtinumų išnaudojimui, inovacijų ir gerosios praktikos pavyzdžių sklaidai, viešinimui ir taikymui, o taip pat geresniam integruoto požiūrio taikymui.

Siekiant tinkamai **išnaudoti vietos specifinius pranašumus ir išskirtinumus** tikslinga šiuos aspektus įtraukti į vietos projektų atrankos kriterijus. Be to, VPS įgyvendinimo metu svarbu laikytis proaktyvaus požiūrio ir skirti daugiau dėmesio VVG teritorijos poreikių stebėsenai ir VPS indėlio į poreikių tenkinimą vertinimui. VVG akcentuoja ir didesnio VPS turinio lankstumo svarbą, daugiau galimybių VVG planuoti ir įgyvendinti savarankiškas VPS priemones ir veiklos sritis.

Siekiant **gerinti inovacijų ir gerosios praktikos pavyzdžių viešinimą ir taikymą**, tiek atskirų VVG, tiek KPP lygiu būtina gerinti informacijos įgyvendintus vietos projektus ir jų rezultatus viešinimą, tam išnaudojant įvairius viešinimo kanalus (atskirų VVG interneto svetaines, VVG tinklo interneto svetainę, įvairias publikacijas, mokymus ir kitus renginius, įskaitant išvykas į kitas Lietuvos ir užsienio VVG ir pan.). Dalis VVG vis dar neskelbia jokios informacijos apie įgyvendinamų ar įgyvendintų vietos projektų turinį (apsiribojama projekto pavadinimo, pareiškėjo pavadinimo ir paramos sumos nurodymu). VVG tinklo interneto svetainėje jau sukaupta apie 80 gerosios praktikos pavyzdžių (įgyvendintų vietos projektų aprašymų), tačiau būtina šiuos pavyzdžius sugrupuoti pagal temas, VVG, pareiškėjų tipą ir įdiegti patogią informacijos apieškos funkciją.

¹⁶⁶ LAEI, 2020. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės situacijos vertinimas. https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/BZUP_SP_SSGG_2021-04-16_ex-ante.pdf.

Siekiant **užtikrinti integruotą požiūrį į kaimo vietovių plėtrą** būtina numatyti priemones, kurios skatintų integruotų vietos projektų arba projektų sekų ar vienas kitą papildančių projektų įgyvendinimą, o taip pat platesnę įvairių sektorių partnerystę įgyvendinant vietos plėtros projektus ir daugiasektorinį požiūrį.

Rengiant 2023-2027 m. VPS bus privaloma atsižvelgti ne tik ES žaliąjį kursą, skiriant daugiau dėmesio aplinkosaugai, klimato kaitos mažinimo klausimams, tačiau vietos lygiu išliks svarbūs užimtumo didinimo klausimai, kuriuos papildys kaimo gyventojų skurdo ir socialinės integracijos klausimai, pažangių kaimų kūrimo, bendradarbiavimo ir trumpų tiekimo grandinių bei bioekonomikos verslų skatinimo klausimai.

VVG bus svarbu užtikrinti ne tik tinkamą VPS turinį, atsižvelgiant į naujus BŽŪP tikslus ir Lietuvos BŽŪP po 2020 m. strateginio plano poreikius, bet ir tinkamą LEADER metodo principų įgyvendinimą. Vertinimo metu atlikta analizė atskleidė, kad kai kurių VVG teritorijose sunkiau sekasi užtikrinti tinkamą vietos projektų teritorinį pasiskirstymą (ypač didesnėse, daugiau seniūnijų ir gyventojų turinčiose VVG, o taip pat tose VVG, kurių teritorijos apima kelias savivaldybes), vietos projektų finansavimui pritraukti kitus finansavimo šaltinius, tokius kaip partnerių įnašas, įskaitant įnašus natūra ir partnerių lėšas. Viena iš priemonių užtikrinti geresnę teritorinę vietos projektų aprėptį yra platesnė partnerystė vietos lygiu (šis sprendimas vertinimo metu surinktais duomenimis ypač pasiteisimo Kauno r. VVG teritorijoje). Inovacijų, tinklaveikos ir bendradarbiavimo principų įgyvendinimas kai kuriose VVG taip pat kelia iššūkių ir turėtų būti tobulinamas.

Galiausiai, naujuoju laikotarpiu būtina skirti daugiau dėmesio priemonėms, kurios užtikrintų greitesnę ir sėkmingesnę VPS įgyvendinimo pradžią (aktualių teisės aktų parengimas iki VPS rengimo pradžios, sklandesnis VPS atrankos procesas, grupiniai mokymai ir individualios konsultacijos VVG rengiant VPS). Tam tikrų iššūkių vis dar kelia VVG dydžio ir adekvataus VPS administravimo išlaidų finansavimo klausimai. Šio tyrimo kontekste VVG stambinimą matėme kaip priemonę užtikrinti didesnę finansavimą VPS administravimui ir didesnę VPS administravimo efektyvumą, tačiau kai kurie surinkti duomenys atskleidė, kad mažesnės, arčiau vietos gyventojų esančios VPS gali pasiekti geresnių santykinų VPS įgyvendinimo rezultatų, nors ir yra neigiamai veikiamos tokių nuo VVG dydžio priklausančių veiksnių kaip žmogiškųjų išteklių, idėjų ir kitų resursų trūkumas rengiant ir įgyvendinant VPS. Šią problemą galima spręsti skiriant daugiau dėmesio tinklaveikai ir bendradarbiavimui su kitomis VPS, mokslo įstaigomis ir įvairiomis skėtinėmis organizacijomis, kurios gali sustiprinti mažesnes VVG idėjomis, gerosios praktikos pavyzdžiais ir tam tikra technine pagalba įgyvendinant vietos projektus (pavyzdžiui, projektų inovatyvumo vertinimo delegavimas specialiai ekspertų komisijai).

Be to, būtina nuosekliau ir sistemingiau vykdyti LEADER metodo įgyvendinimo ir poveikio vertinimo veiklas tiek atskirtų VVG/ VPS lygiu, tiek KPP lygiu. Tuo tikslu tikslinga įkurti **nacionalinį LEADER stebėsenos ir vertinimo pagalbos tinklą**, kuriame ŽŪM atrinkti ekspertai kartu su ŽŪM, NMA ir VVG atstovais rengtų atskirų LEADER aspektų įgyvendinimo ir poveikio vertinimo metodikas ir kasmet atliktų teminius vertinimus. Tikslinga atskirai įvertinti kiekvieno LEADER principo įgyvendinimą vietos ir KPP lygiu (7 atskiri vertinimai), vietos projektų indėlį į ES kaimo plėtros politikos prioritetus ir tikslines sritis (taip pat 7 atskiri vertinimai), LEADER indėlį į horizontalių prioritetų įgyvendinimą (atskiri vertinimai pagal kiekvieną horizontalų prioritetą). Galiausiai, būtina skirti gerokai daugiau dėmesio nacionalinių lygiu vieningos vietos projektų įgyvendinimo stebėsenos rodiklių sistemos sukūrimui, nacionalinio pagrindinių stebėsenos rodiklių rinkinio parengimui, įskaitant rodiklių skaičiavimo aprašus, kurie būtų privalomi visoms VVG ir visiems vietos projektų vykdytojams. Minėtas nacionalinis LEADER stebėsenos ir vertinimo tinklas galėtų teikti metodinę pagalbą vietos projektų įgyvendinimo rezultatų stebėsenos ir rodiklių nustatymo klausimais.

Svarbu paminėti, kad vienas išorinis priemonės „LEADER programa“ vertiniamas per programavimo laikotarpį negali kokybiškai įvertinti visų EK metodiniuose dokumentuose išskirtų privalomų ir papildomų LEADER/ BIVP vertinimo elementų. Atliekant vertinimus būtina atsižvelgti į VVG narių nuomones, tačiau VVG nariams sudėtinga užpildyti didelės apimties klausimynus, todėl geriau atlikti

vieną ar kelias trumpas temines apklausas per metus, o ne vieną sudėtingą ir ilgą apklausą per programavimo laikotarpį. Kitose ES šalyse yra tęstinių (longitudinių) tyrimų, kuriuos įgyvendinant VVG narių apklauso tam tikrais klausimais vykdomos kasmet ar net kelis kartus per metus. Tokią praktiką tikslinga taikyti ir Lietuvoje, juolab, kad vieną kartą parengtus tyrimo metodiką ir klausimyną, pakartotinis jo išplatınimas ir rezultatų apibendrinimas nereikalautų didelių išteklių.

12 IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

LEADER metodas ES atsirado prieš daugiau kaip 30 metų kaip alternatyva tradicinėms iš viršaus į apačią būdu rengiamoms ir įgyvendinamoms kaimo plėtros programoms. Lietuvoje pirmosios bandomosios kaimo vietovių vietos plėtros strategijos įgyvendintos 2004-2006 m., o nuo 2007-2013 m. LEADER metodas apima visas kaimo vietas šalyje.

2014-2020 m. laikotarpiu EŽŪFKP lėšomis finansuojamos 46 kaimo vietovių ir 3 dvisektorės VPS (pastarosios finansuojamos dviejų fondų – EŽŪFKP ir EJŖŽF lėšomis). LEADER metodui įgyvendinti Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programoje numatyta atskira priemonė – priemonė „LEADER programa“, kurią sudaro 4 veiklos sritys: parengiamoji parama (19.1 veiklos sritis), parama VPS įgyvendinti (19.2 veiklos sritis), parama bendradarbiavimui (19.3 veiklos sritis) ir parama VPS administravimui ir vietos gyventojų aktyvinimui (19.4 veiklos sritis).

Priemonei įgyvendinti iš viso skirta beveik 114 mln. Eur (iš jų 0,5 mln. Eur pagal 19.1 veiklos sritį, iki 2020 m. pabaigos išmokėta 86 proc.; 88,4 mln. Eur pagal 19.2 veiklos sritį, išmokėta 34 proc.; beveik 3 mln. pagal 19.3 veiklos sritį, išmokėta 25 proc. ir 22,1 mln. pagal 19.4 veiklos sritį, išmokėta 69 proc.). Bendras priemonės įgyvendinimo finansinis rezultatyvumas iki 2020 m. pabaigos yra 41 proc.

LEADER principų įgyvendinimo vietos lygiu vertinimas

LEADER metodo esmė – 7 principai, kurie išskiria šį metodą iš kitų intervencijų įgyvendinimo būdų ir užtikrina LEADER metodo pridėtinę vertę. Lietuvoje nustatyti 7 LEADER principai:

- 1) teritorinis principas;
- 2) „iš apačios į viršų“ principas;
- 3) partnerystės principas;
- 4) inovacijų principas;
- 5) integruoto požiūrio principas;
- 6) tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas;
- 7) vietos finansavimo ir valdymo principas.

Europos Komisijos dokumentuose tinklaveikos ir bendradarbiavimo principai nurodyti kaip atskiri principai, o Lietuvoje, tinklaveikos ir bendradarbiavimo principai sujungti į vieną. Kaip septintas principas Lietuvoje numatytas vietos finansavimo ir valdymo principas. Šioje ataskaitoje vadovaujamesi Lietuvoje taikomu LEADER principų sąrašu.

Kiekvienoje VPS nurodyta, kaip atskirų LEADER principų buvo laikomasi rengiant VPS ir kaip jų bus laikomasi įgyvendinant VPS. LEADER principų įgyvendinimas vietos lygiu vertintas analizuojant administracinius duomenis, VVG narių ir administracijų atstovų apklausų duomenis ir atliekant atvejo studijas VVG/ VPS lygiu. Rengiant atvejo studijas pagal aiškiai apibrėžtus kiekybinius rodiklius ir vertinimo kriterijus buvo palygintas LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumas ir efektyvumas atskirose VVG. Apibendrinti atvejo studijų rezultatai pateikti ataskaitos 8 ir 9 prieduose.

▪ LEADER principų įgyvendinimo vertinimo prieiga

Teritorinio principo įgyvendinimas vertintas pagal tai, kokia yra vietos projektų teritorinė aprėptis VVG teritorijos seniūnijų lygiu, koks yra VVG atstovų požiūris į informacijos apie VVG teritorijos poreikius ir išteklius atnaujinimą ir kaip vietos projektuose išnaudojami vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinumai.

„Iš apačios į viršų“ principo įgyvendinimas vertintas pagal VVG narių įsitraukimą į VPS įgyvendinimo procesus, vietos gyventojų aktyvumą (įsitraukimo) laipsnį ir išlaidas vietos gyventojų aktyvinimui.

Partnerystės principo įgyvendinimas vertintas pagal VVG visuotinių narių susirinkimų ir VVG kolegialaus valdymo organo posėdžių lankomumą ir sektorių atstovavimo proporcijas priimant sprendimus atskiruose VVG kolegialaus valdymo organo posėdžiuose. Taip pat pagal pasitikėjimą VVG ir LEADER metodo indėlį į partnerystę tarp skirtingų sektorių vietos lygiu.

Inovacijų principo įgyvendinimas vertintas pagal tai, kiek su inovacijomis susijusių vietos projektų įgyvendinama vietos lygiu, kiek lėšų skiriama šiems projektams įgyvendinti. Taip pat analizuota, kokios inovacijos buvo diegiamos vietos projektuose, kokiomis priemonėmis VVG rinko ir skleidė informaciją apie inovacijas VVG teritorijoje, kokias veiklos inovacijas taikė.

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimas vertintas pagal tai, kiek VVG yra įsitraukusios į tinklaveiką su nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, kokiais būdais bendradarbiauja su šiomis organizacijomis. Taip pat vertinta, kiek ir kokių bendradarbiavimo projektų vykdo, kiek šie projektai efektyvūs. Bendradarbiavimo projektų efektyvumas vertintas atliekant atvejo studijas ir analizuojant, ar įgyvendinant projektus buvo sukurta nauja tinklaveika, naujas produktas, inovacija, ar buvo panaudoti vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinimai, kiek vietos gyventojų buvo suaktyvinta.

Integruoto požiūrio principo įgyvendinimas vertintas analizuojant, ar VVG įgyvendina integruotus projektus (t. y. projektus, prisidedančius prie kelių KPP tikslinių sričių), kokią dalį vietos projektų sudaro su partneriais įgyvendinami vietos projektai, ar VVG teritorijoje vietos projektų atrankai taikomas darnaus vystymosi kriterijus, ar vykdomi NVO socialinės veiklos skatinimo, socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimo projektai, kokią dalį vietos projektų sudaro integruoti ir kompleksiniai projektai.

Vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimas vertintas pagal tai, kiek prie vietos projektų finansavimo prisideda skirtingus sektorius (viešąjį, privatų ir NVO) atstovaujantys projektų vykdytojai ir partneriai, kokią dalį vietos projektų išlaidų sudaro ne paramos lėšos.

▪ LEADER principų įgyvendinimo vertinimo rezultatai

Teritorinio principo įgyvendinimui visų VVG lygiu vertinti pagrindiniu rodikliu pasirinktas vietos projektų teritorinės aprėpties laipsnis (vertinant VVG teritorijos seniūnijų lygiu). Taip pat vertinta VVG atstovų požiūris į tai, kaip dažnai reikia atnaujinti VPS informaciją apie VVG teritorijos poreikius ir išteklius, Rengiant atvejo studijas analizuota, kaip vietos projektuose išnaudojami vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinimai.

Nustatyta, kad bendrai Lietuvoje 2017-2020 m. patvirtinti vietos projektai apima 83 proc. visų VVG teritorijose esančių seniūnijų. 20-tyje VVG vietos projektai įgyvendinami visose VVG teritorijos seniūnijose. Jungtinėse VVG¹⁶⁷ vietos projektų teritorinė aprėptis skirtinga. Sūduvos ir Alytaus r.-Birštono VVG pavyko užtikrinti tolygesnį projektų pasiskirstymą tarp skirtingose savivaldybėse esančių seniūnijų, o Zarasų r.-Visagino ir Telšių r.-Rietavo VVG teritorijose projektai koncentruojasi vienos savivaldybės teritorijoje. Gerą teritorinę vietos projektų aprėptį sunkiau užtikrinti gyventojų (ir seniūnijų) skaičiumi didesnėms VVG (ypač žiedinių savivaldybių VVG) ir rečiau apgyvendintoms VVG. Didesnėse VVG teritorijose geresnę vietos projektų teritorinę aprėptį galima užtikrinti skatinant partnerystę vietos projektų lygiu (pavyzdžiui, Kauno r. VVG teritorijoje vietos projektai apėmė 63 proc. VVG teritorijos, tačiau įvertinus vietos projektų partnerių atstovaujamas seniūnijas vietos projektų teritorinė aprėptis siekia 96 proc.). Kita priemonė vietos projektų teritorinei aprėpčiai pagerinti – vietos projektų, kurių veiklos apima kelias/ visą VVG teritorijos seniūniją, finansavimas (pavyzdžiui, mokymų, bendradarbiavimo projektų).

Daugelis VVG laikosi požiūrio, kad laikosi pasyvaus požiūrio į VPS informacijos apie vietos išteklius ir poreikius atnaujinimą – 30-ties VVG administracijų atstovai apklausoje nurodė, kad VPS informacija

¹⁶⁷ VVG, kurių teritorija apima dvi savivaldybes ar jų dalis.

apie VVG teritorijos išteklius ir plėtros poreikius (VPS I.2 ir I.4 dalys) turėtų būti atnaujinama tik rengiant naują VPS arba net rečiau. Vertintojų nuomone, siekiant efektyviai įgyvendinti teritorinį principą, informaciją apie VVG teritorijos poreikius reikia atnaujinti bent kartą per VPS įgyvendinimo laikotarpį arba dažniau (ypač kai nesulaukiama vietos projektų paraiškų paskelbus kelis kvietimus teikti vietos projektų paraiškas).

Atvejo studijos atskleidė, kad vietos specifinių pranašumų ir išskirtinumų panaudojimo vietos projektuose lygis skirtingose VVG skiriasi didžiausio rezultatyvumo pasiekta Kauno r. VVG, o mažiausio – Alytaus r. VVG.

„Iš apačios į viršų“ principo esmė VPS įgyvendinimo metu – užtikrinti pakankamą vietos gyventojų aktyvumą ir vietos projektų paraiškų kokybę. Vietos gyventojų aktyvinimas ir aktyvumas sudaro geresnes prielaidas vietos projektų paraiškų kokybei (dėl pareiškėjų mokymo, individualaus konsultavimo, informacijos apie inovacijos sklaidos, didesnės konkurencijos tarp pareiškėjų ir pan.). Vertinant vietos projektų paraiškų kokybę nustatyta, kad vidutiniškai Lietuvoje patvirtinti vietos projektai buvo įvertinti 78 balais iš 100, o 100 balų įvertinti vietos projektai sudarė tik 17 proc. visų patvirtintų vietos projektų. Yra VVG, kuriose vietos projektai vidutiniškai surenka mažiau kaip 65 balus. Tai rodo, kad gali būti finansuojami abejotinos kokybės projektai, o kokybiškesnių projektų dėl nepakankamo vietos gyventojų aktyvumo nėra pateikiama.

Rengiant atvejo studijas nustatyta, kad atskirų VVG lygiu buvo suaktyvinta nuo 4 iki 8 proc. vietos gyventojų. Vietos gyventojų aktyvinimo kokybę rodo skirtingų tikslinių grupių (jaunimo, socialiai pažeidžiamų asmenų) įtraukimas į VVG, vietos ir bendradarbiavimo projektų renginius, taip pat savanorių skaičius vietos lygiu. Visos vertintos VVG pasiekė gerų rezultatų aktyvindamos vietos gyventojus, tačiau išsiskiria Kauno r. VVG, kurioje vietos gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnis didžiausias dėl jaunimo ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų įtraukimo bei aukštesnio principo įgyvendinimo efektyvumo (mažesnių išlaidų vienam suaktyvintam vietos gyventojui).

Partnerystės principui įgyvendinti svarbu, kad visų trijų sektorių atstovai VPS įgyvendinimo metu būtų įtraukti į sprendimų priėmimą, kad VVG būtų sukurta palanki bendra darbo atmosfera, vyrautų pasitikėjimas ir būtų konstruktyviai sprendžiami konfliktai. Vertinimo metu atlikta sektorių atstovavimo analizė priimant sprendimus VVG kolegialaus valdymo organo posėdžiuose atskleidė, kad vidutiniškai pusėje visų analizuotų 2020 m. vykusių VVG kolegialaus valdymo organo posėdžių nebuvo laikomasi rekomenduojamų sektorių atstovavimo proporcijų, 8 VVG sektorių atstovavimo proporcijos buvo išlaikytos visuose kolegialaus valdymo organo posėdžiuose.

Partnerystės principo įgyvendinimo efektyvumą rodo pasitikėjimas VVG ir LEADER metodo indėlis į partnerystę vietos lygiu. Daugelio VVG narių ir VPS administracijos darbuotojų nuomone, vertinamuoju laikotarpiu gerėjo VVG santykiai su VVG teritorijoje veikiančiais socialiniais ir ekonominiais partneriais, vietos regionine ir nacionaline valdžia. Labiausiai pagerėjo santykiai su kaimo bendruomenėmis ir kitomis NVO bei savivaldybės administracija.

VVG nariai palankiai vertina iš esmės visus darbo VVG aspektus (bendrą darbo VVG atmosferą, atsižvelgimą į skirtingas nuomones, problemų ir konfliktų sprendimo konstruktyvumą, VVG atvirumą naujiems nariams, viešųjų ir privačių interesų derinimą priimant sprendimus). Kiek daugiau VVG narių nepalankiai vertino VVG narių aktyvumą arba neturėjo nuomonės dėl šio VVG veiklos aspekto. Lyginant su 2014 m. ypač išaugo dalis VVG narių, kurie labai palankiai vertina bendrą darbo VVG atmosferą, atsižvelgimą į skirtingas nuomones ir VVG atvirumą naujiems nariams.

Inovacijų principas yra LEADER metodo „prekinis ženklas“. Inovacijos yra būtina efektyvios ir rezultatyvios vietos plėtros sąlyga. Visgi, inovatyvumo principo įgyvendinimą tarp atskirų VVG sudėtinga palyginti dėl VVG skirtumų ir skirtingo požiūrio į inovacijas vietos projektuose (ne visos VVG yra nusimatę vertinti vietos projektų inovatyvumą ir skatinti inovacijas vietos projektų lygiu). Finansuojant vietos projektus prie ES kaimo plėtros politikos 1A tikslinės srities suplanuota prisidėti

25-iose VVG. Patvirtintų projektų vertinamuoju laikotarpiu buvo 12-oje VVG, o baigtų projektų – tik 9-iose VVG. Vertinant pagal suplanuotų ir baigtų vietos projektų rodiklius pagal šią tikslinę sritį vertinamuoju laikotarpiu buvo pasiektas mažiausias rezultatyvumas – tik 19 proc. (baigta tik 17 projektų). Kita vertus, inovacijos yra ir horizontali sritis, todėl VVG buvo prašoma nurodyti, kokie projektai prisideda prie šio horizontalaus principo įgyvendinimo. VVG atstovų nuomone, iš 13 proc. vietos projektų (207 iš 1535 vertintų vietos projektų) prisideda prie inovacijų principo įgyvendinimo. Projektai buvo įgyvendinami 35 VVG teritorijose. Vertinamuoju laikotarpiu 120 projektų buvo baigta įgyvendinti.

Tarp įdiegtų inovacijų dominuoja **įrangos**, kurios niekas neturėjo VVG teritorijoje, įsigijimas. Vienos įdomiausių inovatyvių **paslaugų**, sukurtų Lietuvos VVG teritorijose, yra prekyba karštu maistu iš prekybos aparatų ir drabužių projektavimas su naujos kartos kompiuterine technologija. Vienos įdomiausių **technologinio proceso** inovacijų buvo tradiciniam kepiniai sukurta ir pritaikyta sveikesnė technologija, mažinant cukraus kiekį ir naudojant viso grūdo miltus, ultragarsinė šaldymo technologija, vibroseperatoriaus komplektas su CIP ir inovatyvia ultragarsine valymo sistema ir moderni uždarnos recirkuliacinės sistemos įranga žuvies mailiaus auginimui. Santykinai nedaug buvo skiriama dėmesio **organizacinėms inovacijoms**. Vienas įdomiausių organizacinės inovacijos pavyzdžių buvo įrengta problemų ir idėjų dėžė-siena, kuri skirta anonimiškai išreikšti lūkesčius, esančias problemas, idėjas.

VVG administracijų atstovų buvo klausiama, kokias su inovacijomis susijusias veiklas VVG administracija vykdė nuo VPS įgyvendinimo pradžios. 33 proc. VVG nurodė susipažinę su kitų VVG gerąja praktika ir pritaikę šias žinias savo veikloje. Tiek pat VVG (16 arba 33 proc.) susipažino su kitų VVG gerąja praktika ir paskleidė šią informaciją VVG teritorijoje. 16 VVG supažindino kitas VVG su savo teritorijoje vykdomomis inovacijomis. 21 VVG (43 proc.) rinko ir skleidė informaciją VVG teritorijos gyventojams ir potencialiems pareiškėjams apie kitose VVG taikomas inovacijas.

VVG atstovai informaciją apie inovacijas dažniausiai gauna iš VVG tinklo ir savarankiškai analizuodami įvairią susijusią informaciją. Antroje vietoje yra inovatyvių vietos projektų lankymas tiek VVG teritorijoje, tiek lankantis kitose VVG. Bendradarbiavimą su mokslo įstaigomis ir tarptautinio bendradarbiavimo projektus ir išorės konsultantų pagalbą naudojančios nurodė mažiau VVG, tačiau tos, kurios šiuos kanalus naudoja, mano, kad jie suteikia naudingos informacijos. Didelė VVG dalis nesinaudoja išorės konsultantų pagalba ir tarptautinio bendradarbiavimo projektais kaip priemone informacijai apie inovacijas rinkti. Bendradarbiavimo su mokslo įstaigomis taip pat nenaudoja didelė dalis VVG.

Atvejo studijų atskleidė, kad visos VVG rezultatyviai įgyvendina inovacijų principą, tačiau geriausių rezultatų pasiekta Šilutės r. VVG, kadangi čia projektai su inovacijomis sudaro didesnę dalį visų finansuotų vietos projektų. Alytaus r. VVG inovacijų principas įgyvendinamas per bendradarbiavimo, o ne vietos projektus.

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas įgyvendinamas VVG dalyvaujant nacionalinėse ir tarptautinėse tinklaveikose bei įgyvendinant teritorinio ir tarptautinio bendradarbiavimo projektus. VVG aktyviau dalyvauja nacionaliniuose tinkluose ir organizacijose (VVG tinkle, Lietuvos kaimo bendruomenių sąjungos veikloje, Lietuvos kaimo tinkle) ir dalyvavimą šiose tinklaveikose laiko naudingą. Į tarptautinę tinklaveiką (nevertinant tarptautinio bendradarbiavimo projektų) nurodė įsitraukę tik 9 VVG. 59 proc. VVG (29 iš 49) nurodė bendradarbiaujančios su mokslo įstaigomis. Vyrauja VDU Žemės ūkio akademija, tačiau bendradarbiaujama ir su vietos bendrojo ugdymo, profesinėmis mokyklomis, VVG teritorijoje veiklą vykdančiomis kolegijomis.

Į bendradarbiavimo projektus 2014-2020 m. buvo įsitraukę 3 iš 4 VVG (12 VVG arba 25 proc. nedalyvavo pagal Priemonės 19.3 veiklos sritį finansuotuose bendradarbiavimo projektuose). Teritorinio bendradarbiavimo projektuose dalyvavo pusė VVG (25 iš 49), o tarptautinio bendradarbiavimo projektuose šiek tiek mažiau VVG (23 iš 49). Tarptautinio bendradarbiavimo projektuose aktyviausiai bendradarbiaujama su partneriais iš kaimyninių (Latvijos, Lenkijos, Estijos) ir Skandinavijos šalių

(Suomijos, Švedijos). Vertinant pagal vienai VVG tenkanti bendradarbiavimo projektų skaičių išsiskiria Alytaus rajono ir Utenos regiono VVG – kiekviena VVG buvo įsitraukusi į 4 skirtingus bendradarbiavimo projektus.

Tarp priežasčių, ribojančių VVG dalyvavimą bendradarbiavimo projektuose, dažniausiai minimas žmogiškųjų išteklių projektams rengti ir įgyvendinti trūkumas, laiko projektams rengti ir įgyvendinti trūkumas, taip pat lėšų pareiškėjo įnašui padengti (kai pareiškėjo įnašas reikalingas) trūkumas. Maža dalis VVG nurodė, kad yra sudėtinga sugalvoti projekto idėją ar sunku suderinti kvietimus tarp šalių laiko atžvilgiu.

Visos VVG apklausoje nurodė įgyvendinę bendradarbiavimo projektus 2007-2013 m. Dauguma VVG mano, kad 2014-2020 m. netapo lengviau įgyvendinti teritorinio ir tarptautinio bendradarbiavimo projektus. Tarp priežasčių, kurios apsunkina bendradarbiavimo projektų įgyvendinimą nurodytos šios: apribojimai tikslinti biudžetą projekto įgyvendinimo metu, per griežti ribojimai dėl paslaugų ar prekių įsigijimo, išsigyjant ilgalaikį turtą privaloma sąlyga kurti darbo vietą. Siūloma įvertinti galimybes automatizuoti paraiškos pildymą, į kompensuojamas išlaidas įtraukti netiesiogines, administravimo išlaidas, suvienodinti kriterijus visoms (miesto, kaimo vietovių ir žuvininkystės) VVG.

Integruoto požiūrio principas yra vienas sunkiausiai įgyvendinamų LEADER principų. Veiksmų integruotumo galima siekti įvairiais būdais, pavyzdžiui, derinant kvietimų teikti vietos projektų paraiškas laiką taip, kad vieni projektai galėtų pasinaudoti kitų projektų rezultatais, įgyvendinant integruotus vietos projektus (projektus, kurie prisideda prie kelių ES kaimo plėtros politikos tikslinių sričių), skatinant partnerystę vietos projektų lygiu, įgyvendinant projektus, kurie atitinka darnaus vystymosi atrankos kriterijų (integruotai spendžia socialines, ekonomines ir aplinkosaugines VVG teritorijos problemas), taip pat skatinant socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimąsi ir plėtrą.

Nors VPS įgyvendinimo taisyklėse yra numatyta galimybė įgyvendinti integruotus vietos projektus, nei viena VVG neskelbė kvietimų teikti integruotų vietos projektų paraiškas, Daugelis VVG nurodo, kad paprastus projektus pareiškėjams lengviau parengti ir įgyvendinti, o VVG teritorijoje nėra poreikio įgyvendinti integruotus vietos projektus. Vertinimo metu buvo laikoma, kad integruotą požiūrį netiesiogiai atspindi socialinio ir bendruomeninio verslo projektai. Vertinamuoju laikotarpiu buvo patvirtintas 131 vietos projektas, finansuotas pagal VPS priemonės/ veiklos sritis, skirtas NVO socialinės veiklos skatinimui, socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimui ir plėtrai. 45 vietos projektai buvo baigti įgyvendinti. Įgyvendinant šiuos projektus sukurta 70 naujų darbo vietų (etatų) 19-kos VVG teritorijose.

Kitas netiesioginis integruoto požiūrio rodiklis yra su partneriais įgyvendinamų vietos projektų dalis. Vertinimo metu buvo laikoma, kad skirtingų partnerių įtraukimas į vietos projektų įgyvendinimą užtikrina geresnį vietos projektų daugiasektoriškumą. Nustatyta, kad vertinant visas VVG vidutiniškai 37 proc. patvirtintų vietos projektų yra vykdomi su partneriais, tačiau kai kuriose VVG nėra nei vieno su partneriais vykdomo projekto, o kai kuriose šis rodiklis siekia 70 ir daugiau procentų.

Siekiant efektyviau išnaudoti vietos projektų tarpusavio integruotumą, reikia numatyti papildomas finansines paskatas tokiems projektams ar projektų grandinėms (sekoms) (t. y. kai vietos projektai naudojami jau įgyvendintų vietos projektų rezultatais), parengti papildomas instrukcijas, kaip rengiant VPS turėtų būti planuojamos daugiasektorinės VPS priemonės ir veiklos sritys.

Vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimas vertintas pagal tai, kiek papildomų išteklių pritraukiama VPS įgyvendinti. NVO sektorių atstovaujantys pareiškėjai vykdo 54 proc. visų patvirtintų vietos projektų, privatų sektorių (verslą) atstovaujantys pareiškėjai – 35 proc. projektų, o valdžios sektoriaus pareiškėjai – 11 proc. projektų. Parama sudaro apie 59 proc. visų vietos projektų išlaidų, tačiau yra VVG kur šis rodiklis siekia 70 ir daugiau procentų. Vienoje VVG paramos dalis siekia tik 31 proc. visų vietos projektų išlaidų. Pareiškėjų įnašas vidutiniškai Lietuvoje sudaro 18 proc. visų vietos projektų išlaidų, tačiau yra VVG, kuriose šis rodiklis siekia 30 ir daugiau procentų. Partnerių įnašas

sudaro vidutiniškai 1,6 proc. visų vietos projektų išlaidų, tačiau kai kuriose VVG partneriai prie vietos plėtros finansavimo visai neprisideda arba prisideda gerokai daugiau – 4 proc. ir daugiau. Tai rodo, kad VVG skirtingai sekasi pritraukti kitus finansavimo šaltinius vietos projektų finansavimui.

Vertinant visus vertinamuoju laikotarpiu patvirtintus vietos projektus bendrai, matyti, kad 48,2 mln. Eur paramos padėjo pritraukti apie 33,1 mln. Eur lėšų iš kitų šaltinių (šioje sumoje 15,9 mln. Eur sudaro pareiškėjo ir partnerių įnašai, 15,8 mln. Eur. – skolintos lėšos ir 1,5 mln. Eur – kiti šaltiniai). Privataus sektoriaus pareiškėjai ir partneriai prie vietos projektų finansavimo prisideda 9,3 mln. Eur, NVO sektoriaus pareiškėjai ir partneriai – 3,1 mln. Eur, viešojo sektoriaus pareiškėjai ir partneriai (daugiausia savivaldybės) – 2,9 mln. Eur. Dar 0,5 mln. Eur prisidėjo partneriai, kurių sektoriaus nebuvo galimybės nustatyti, nes projekte yra keli partneriai ir administraciniuose duomenyse nėra informacijos apie tai, kuris partneris finansuoja partnerio įnašą.

Vietos gyventojų aktyvinimo vertinimas

Remiantis ESTEP atliktos apklausos duomenimis VVG taiko įvairias vietos gyventojų aktyvinimo priemones (detalesnį žr. ataskaitos 5 skyrių). Taikomos priemonės laikomos pakankamomis ir efektyviomis, nes didelė dalis vietos gyventojų žino apie VVG veiklas, o VVG žinomumas tarp vietos gyventojų nuo VPS įgyvendinimo pradžios išaugo. Atvejo studijų rezultatai atskleidė, kad atskirose VVG galėjo būti suaktyvinta nuo 4 iki 8 proc. vietos gyventojų. VVG narių nuomone, nuo VPS įgyvendinimo pradžios didėjo ir vietos gyventojų, kurie reguliariai dalyvauja VVG veiklose ir siūlo iniciatyvas, aktyvina kitus gyventojus, skaičius. VVG gyventojų aktyvinimo veiklas dažniausiai parenka atsižvelgdamos į VVG teritorijos specifiką ir rečiau taiko mažiau efektyvias viešinimo priemones, tokias kaip spausdintų naujienlaiškių platinimas ar informacijos skelbimas per vietos televiziją. Visgi, pastebima, kad įgyvendindamos vietos gyventojų aktyvinimo veiklas VVG administracijos susiduria su žmogiškųjų išteklių trūkumu. VVG administracijos darbuotojai vykdo daug veiklų, susijusių su VPS administravimu, todėl lieka mažiau laiko vietos gyventojų aktyvinimui. Ši problema ypač aktuali mažosioms VVG.

VVG prisideda prie savo ir potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymo. ESTEP vykdytos apklausos duomenimis, VVG skiria pakankamai dėmesio potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymui, taiko tinkamas potencialių pareiškėjų žinių ir įgūdžių ugdymo priemones (detalesnį žr. ataskaitos 5 skyrių), dėl kurių pareiškėjams lengviau tampa parengti vietos projektų paraiškias, gerėja vietos projektų kokybė. Visgi, remiantis tyrimo metu atliktų 3 VVG atvejų analizė rezultatais, vidutinis vietos projektų kokybės balas siekė 74 (Alytaus r. ir Šilutės r. VVG atvejais) ir 82 (Kauno r. VVG atveju) balus iš 100 galimų, todėl ateityje ir toliau turėtų būti skiriamas pakankamas dėmesys potencialių pareiškėjų įgūdžių ir žinių ugdymui, o tam būtina užtikrinti pakankamus finansinius išteklius. Ugdant potencialių pareiškėjų žinias ir įgūdžius VVG susiduria su finansinių išteklių trūkumu. Didesnis finansavimas leistų samdyti aukštos kvalifikacijos lektorius bei pritraukti didesnę mokymų dalyvių skaičių.

2023-2027 m. laikotarpiu siūloma apsvaistyti galimybę didesnę VPS administravimui skirtų lėšų dalį skirti aktyvinimo veikloms, įskaitant ir mokymų organizavimui. Taip pat siūloma išnaudoti 2020 m. įgytą nuotolinių renginių ir mokymų organizavimo patirtį ir dalį renginių organizuoti nuotoliniu būdu siekiant, kad juose sudalyvautų daugiau žmonių. Potencialių pareiškėjų mokymui palengvinti taip pat siūloma įvertinti galimybę vaizdo formatu sukurti bendras instrukcijas, kurios būtų aktualios ir prieinamos visoms VVG ir potencialiems pareiškėjams.

VPS įgyvendinimo priemonių ir veiklos sričių analizė

Vertinimo metu galiojusiose VPS versijose buvo suplanuotos 429 priemonės ir veiklos sritys,¹⁶⁸ pagal kurias gali būti finansuojami vietos projektai. Savarankiškos (atitikmenų KPP arba Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014-2020 m. veiksmų programoje neturinčios) priemonės sudarė 70 proc.

¹⁶⁸ Skaičiuojama be priemonių, kurios turi veiklos sričių, kadangi tokiu atveju vietos projektai finansuojami pagal veiklos sritis, o ne priemones.

visų VPS numatytų priemonių ir veiklos sričių (302 iš 429). Vertinant atskirų VVG lygiu savarankiškos priemonės sudaro nuo 40 iki 100 proc. (13-oje VVG numatytos tik savarankiškos priemonės).

VVG rinkosi tiek įprastas, tiek inovatyvias priemones ir veiklos sritis, nukreiptas į socialinės gerovės didinimą ar socialinių problemų sprendimą. Viena iš inovatyvių VPS priemonių ir veiklos sričių buvo NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimas. NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimui buvo numatytos 67 VPS priemonės ir veiklos sritys, pagal kurias vertinamuoju laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti 45 vietos projektai. NVO verslo, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimui skirtas priemonės ar veiklos sritis buvo nusimačiusios visos VVG, išskyrus Prienų r. ir Švenčionių r. VVG, kurios pasirinko įgyvendinti priemones, skirtas NVO partnerystei skatinti ir socialinei veiklai įvairinti¹⁶⁹.

Daugelis VVG rinkosi inovatyvius būdus spręsti vietos problemas. Atlikus VPS turinio analizę nustatyta, kad daugiau kaip penktadalį (67 iš 302) visų savarankiškų VPS priemonių/ veiklos sričių, sudarė priemonės/ veiklos sritys, skirtos inovatyviai spręsti vietos socialines problemas bei didinti socialinę gerovę. Pagal daugelį (69 proc.) šių VPS priemonių/ veiklos sričių vertinamuoju laikotarpiu buvo pradėtų ir baigtų įgyvendinti vietos projektų. Visgi, 31 proc. socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimui skirtų VPS priemonių/ veiklos sričių vertinamuoju laikotarpiu dar nebuvo pradėtos įgyvendinti, t. y., nepaisant skelbtų kvietimų teikti vietos projektų paraiškas pagal jas dar nebuvo patvirtintų vietos projektų. Tai gali rodyti tiek nepakankamą šių priemonių/ veiklos sričių aktualumą vietos lygiu, tiek netinkamą/ neefektyvų vietos gyventojų aktyvinimą, tiek potencialiems pareiškėjams per sudėtingus reikalavimus. Konkrečias priežastis būtina aiškintis kiekvienos atskiros VVG/ VPS lygiu. Vertinimo metu nustatyta, kad maždaug trečdalis nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių/ veiklos sričių atveju to priežastys yra objektyvios (nebuvo kvietimų arba jie paskelbti tik 2020 m. pabaigoje ar 2021 m.). Tačiau didžiąją dalį nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių/ veiklos sričių sudaro tokios priemonės, pagal kurias kvietimai teikti vietos projektų paraiškas buvo skelbti po kelis kartus, tačiau patvirtintų projektų vis dar nėra.

Vertinant bendrai pastebėta, kad tarp nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių/ veiklos sričių didesnę dalį sudaro savarankiškos VPS priemonės/ veiklos sritys. Nors tokios priemonės/ veiklos sritys VVG yra vertinamos kaip aktualesnės, geriau atitinkančios vietos poreikius. Visgi, jų įgyvendinimas yra sudėtingesnis ir reikalauja didesnio VVG dėmesio, ypač užtikrinant veiksmingą vietos gyventojų aktyvinimą (pavyzdžiui, teikiant individualias konsultacijas ir pagalbą potencialiems pareiškėjams inicijuojant vietos projektus ir rengiant vietos projektų paraiškas).

Vietos projektų indėlis į ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis

Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programoje numatyta, kad priemonė „LEADER programa“ prisidės prie 9 ES kaimo plėtros politikos tikslinių sričių. Tačiau analizuojant patvirtintas VPS nustatyta, kad reikšmingesnis indėlis numatytas tik į 7 tikslines sritis. VPS neplanuojami vietos projektai, kurie prisidėtų prie 2B (parama žemės ūkio konkurencingumui) tikslinės srities, o prie 6C (IRT naudojimo skatinimas) tikslinės srities turėtų prisidėti tik 2 vietos projektai, kurie suplanuoti Akmenės r. VPS.

Priemonės pirmaeilis indėlis numatytas į 6B tikslinę sritį (kaimo vietovių vystymas – vietos plėtra), o antraeilis – į 6A (veiklos įvairinimas kaime ir darbo vietų kūrimas), 6C (IRT naudojimo skatinimas), 1A (inovacijų skatinimas), 1C (mokymasis visą gyvenimą), 3A (bendradarbiavimas ir trumpos tiekimo grandinės), 4A (biologinė įvairovė ir kraštovaizdžio būklė) ir 5C (atsinaujinantys energijos ištekliai) tikslines sritis.

Vertinamuoju laikotarpiu tiek patvirtintų, tiek baigtų vietos projektų buvo pagal 7 tikslines sritis (visas, išskyrus 2B, kuri neaktuali, ir 6C, kuri aktuali tik Akmenės r. VVG). Pagal baigtų įgyvendinti vietos projektų skaičių ir teritorinį pasiskirstymą VVG lygiu vertinamuoju laikotarpiu Priemonė labiausiai

¹⁶⁹ Minėtose VPS numatyta priemonė „NVO socialinės veiklos skatinimas ir įvairinimas“.

prisidėjo prie kaimo vietovių vystymo (6B tikslinė sritis), veiklos įvairinimo ir darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse (6A tikslinė sritis), kaimo gyventojų žinių ir gebėjimų ugdymo bei mokymosi visą gyvenimą (1C tikslinė sritis). Pagal kitas tikslines sritis baigti tik pavieniai projektai pavienėse VVG.

Didžiausio įgyvendinimo rezultatyvumo pasiekta pagal 4A tikslinę sritį (baigti 3 iš 6 suplanuotų projektų, rezultatyvumas 50 proc.), 6B tikslinę sritį (baigti 492 vietos projektai, rezultatyvumas 46 proc.) ir 6A tikslinę sritį (baigti 278 vietos projektai, rezultatyvumas 44 proc.). Pagal 1A tikslinę sritį (inovacijų skatinimas) ir 3A tikslines sritis pasiektas tik 19 proc. rezultatyvumas (baigta atitinkami 17 ir 24 projektai).

Vietos projektų indėlio į tikslines sritis vertinimą KPP lygiu apsunkina tai, kad vietos projektams taikoma daug skirtingų stebėsenos rodiklių, kurie skiriasi nuo bendrųjų ES lygiu nustatytų rodiklių. Visą vietos projektų stebėsenos rodiklių sąrašą sudaro 82 skirtingi rodikliai, nėra išskirti pagrindiniai (KPP lygiu aktualūs) rodikliai. Dalis rodiklių turinio požiūriu yra labai panašūs, tačiau tiesiogiai negali būti agreguojami ir apibendrinami KPP lygiu. Būtina iš esmės peržiūrėti vietos projektų įgyvendinimo stebėsenos rodiklių sistemą, išskirti pagrindinius (KPP lygiu aktualius) rodiklius ir unifikuoti jų apibrėžimus (pavadinimus), nustatyti rodiklių tarpusavio sąsajas (hierarchiją), parengti visoms VVG privalomus pagrindinių rodiklių skaičiavimo aprašus ir užtikrinti centralizuotą stebėsenos informacijos kokybės kontrolę, kad vietos projektų rodiklių reikšmės, suvestas į NMA informacines sistemas, patikrintų vienas NMA darbuotojas, kuris užtikrintų vieningą rodiklių suvedimą ir interpretavimą visose VVG (plačiau žr. ataskaitos 5 priede nurodytus rodiklių/ stebėsenos informacijos trūkumus). Be pagrindinių rodiklių vietos lygiu ir toliau galėtų būti taikomi specifiniai, vietos projektų specifikai aktualūs rodikliai.

Tyrimo metu buvo laikoma, kad 6B tikslinei sričiai VVG priskirti vietos projektai prie kaimo vietovių vystymo ir vietos plėtros prisideda tiesiogiai, o kitoms tikslinėms sritims priskirti vietos projektai – netiesiogiai. Visgi, toks vietos projektų skirstymas aktualus tik KPP lygiu, vertinant vietos projektų indėlį į tikslines sritis. Šalies lygiu aktualiau visų vietos projektų rezultatus vertinti bendrai, neskirstant jų pagal tikslines sritis, nes skirtingos VVG turinio požiūriu vienodus projektus dažnai priskiria skirtingoms tikslinėms sritims (pavyzdžiui, infrastruktūros vystymui skirti vietos projektai priskiriami 6B ir 6A tikslinėms sritims, naujų paslaugų kūrimui skirti vietos projektai – ne tik 6B, bet ir kitoms tikslinėms sritims, socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimui skirti vietos projektai – 6B, 6A ir 1A tikslinėms sritims ir pan.).

▪ Vietos projektų indėlis į kaimo vietovių vystymą (6B tikslinė sritis)

Kaimo vietovių vystymui skirti 6B tikslinei sričiai priskirti vietos projektai. Vertinamuoju laikotarpiu įgyvendinti vietos projektai prisidėjo bendruomeniškumo skatinimo organizuojant įvairius renginius, kaimo gyventojų mokymosi visą gyvenimą, infrastruktūros atnaujinimo kaimo vietovėse ir naujų paslaugų ir produktų kūrimo, savanorystės skatinimo, NVO (pavyzdžiui, kaimo bendruomenių) socialinės veiklos skatinimo, socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimo kaimo vietovėse.

Vertinant vietos projektų indėlį į kaimo vietovių vystymą (6B tikslinė sritis) nustatyta, kad vietos projektams dažniausiai taikyti renginių skaičiaus ir dalyvių/ naudos gavėjų rodikliai (maždaug pusė visų baigtų projektų) bei naudą dėl pagerintos infrastruktūros gaunančių VVG teritorijos gyventojų rodiklis (apie trečdaliui visų baigtų projektų).

Tradiciniai ir kiti renginiai kaimo vietovėse. Vertinamuoju laikotarpiu pagal 6B tikslinę sritį įgyvendinti 284 vietos projektai, susiję su įvairių renginių organizavimu. Įgyvendinus šiuos projektus surengti 1628 renginiai. Renginiai vyko 42 VVG teritorijose. Projektams patvirtinta parama – 3 mln. Eur. Renginių dalyvių/ galutinių naudos gavėjų skaičius yra beveik 89 tūkst. (apie 10 proc. atitinkamų VVG teritorijų gyventojų).

62 proc. renginiams skirtų vietos projektų įgyvendino įvairios kaimo bendruomenės, o 38 proc. – kitos organizacijos, pavyzdžiui, savivaldybių administracijos, įvairios biudžetinės įstaigos (bibliotekos, muziejai, darželiai, mokyklos, kultūros ir sporto centrai, regioninių parkų direkcijos), viešosios įstaigos, jaunimo ir sporto klubai, įvairios kitos¹⁷⁰ asociacijos.

Dalis renginių buvo skirti įvairioms kaimo bendruomenių šventėms organizuoti. Dalis švenčių buvo vienkartinės, dalis – tradicinės, organizuojamos kasmet ir žinomos ne tik vietos lygiu, bet visoje Lietuvoje (pavyzdžiui, festivalis „Saulėtosios naktys“ Joniškio rajone, VŠĮ „Naisių vasaros teatras“ organizuojami „Muzikiniai penktadienio vakarai“ ir įvairūs kiti renginiai). Dalyje vietos projektų renginiai buvo susiję su tam tikrų regioninių produktų pristatymu.

Mokymai ir edukaciniai užsiėmimai kaimo gyventojams. Pavieniuose 6B tikslinei sričiai priskirtuose projektuose organizuoti mokymai ir edukaciniai užsiėmimai kaimo gyventojams. Iš viso surengta 14 mokymų ir 138 edukaciniai užsiėmimai. Mokymai organizuoti 4 VVG teritorijose (Joniškio r., Kėdainių r., Kupiškio r. ir Zarasų r. – Visagino). Iš viso įgyvendinti 6 projektai ir surengta 14 mokymų. Mokymuose dalyvavo iš viso 247 dalyviai.

Infrastruktūros atnaujinimas kaimo vietovėse. Vertinamuoju laikotarpiu įgyvendinti 134 viešosios infrastruktūros atnaujinimui skirti projektai¹⁷¹. Pagal infrastruktūros atnaujinimui skirtas VPS priemones ir veiklos sritis, atitinkančiais KPP 7.2 ir 7.6 veiklos sritis, buvo finansuota 113 vietos projektų, o 21 projektas finansuotas pagal savarankiškas VPS priemones/ veiklos sritis. Tačiau tik 35 projektams taikomas kuris nors vienas rodiklis, susijęs su atnaujintų infrastruktūros objektų skaičiumi. Ateityje reikėtų užtikrinti, kad visuose projektuose, kuriuose investuojama į infrastruktūrą, būtų taikomas atitinkamas produkto rodiklis. Tai padėtų lengviau identifikuoti aktualius (su infrastruktūros vystymu susijusius) projektus ir tiksliau įvertinti vietos projektų indėlį į kaimo vietovių vystymą.

Bent vienas naudos gavėjų rodiklis (VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl atnaujintos infrastruktūros, skaičius; VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl įgyvendinto projekto, skaičius; projekto naudos gavėjų skaičius) taikomas 120 projektų. Projektų vykdytojų duomenimis, naudą dėl šių projektų gavo daugiau kaip 125 tūkst. asmenų (dalis asmenų gali būti suskaičiuoti kelis kartus, todėl unikalių naudos gavėjų skaičius būtų mažesnis). Tai sudaro apie 12 proc. visų kaimo vietovių VVG gyventojų. Kadangi kai kurie projektai apėmė daugiau nei vieną gyvenamąją vietovę, infrastruktūra buvo atnaujinta apie 150-yje kaimo gyvenamųjų vietovių (tai sudarytų ne daugiau kaip 1 proc. visų kaimo gyvenamųjų vietovių šalyje).

Nauji regioniniai ir kiti produktai kaimo vietovėse. Vietos projektų vykdytojų duomenimis, iki 2021-04-01 buvo baigti 29 vietos projektai, kuriuose buvo kuriami nauji produktai ar regioniniai produktai. Naujų produktų ar regioninių produktų kūrimo projektai vykdyti 10-yje VVG. Naujais produktais ir regioniniais produktais VVG/ vietos projektų vykdytojai laiko labai skirtingus dalykus – tiek konkrečius produktus (pavyzdžiui, medų), tiek informacinę medžiagą (CD, DVD egzempliorius; filmų skaičių, edukacines programas).

Naujos paslaugos kaimo vietovėse. Naujos paslaugos buvo kuriamos 11 baigtų vietos projektų: 5 projektai VVG yra priskirti 6B tikslinei sričiai (204 843 Eur paramos), 4 projektai priskirti 6A tikslinei sričiai (po du Pakruojo r. ir Radviliškio r. VVG teritorijose; 235 899 Eur paramos), po vieną projektą 1A ir 3A tikslinėms sritims (abu projektai įgyvendinti Radviliškio r. VVG teritorijoje; atitinkamai 51 810 Eur ir 29 050 Eur paramos). Naujų paslaugų kūrimui skirtiems projektams patvirtinta parama sudarė iš viso 521 602 Eur. Vietos projektų ataskaitose nurodoma, kad iš viso sukurtos 33 paslaugos. Vieningo supratimo apie tai, kas laikoma nauja paslauga nėra, nes šis rodiklis taikomas tiek VPS priemonėms/ veiklos sritims, pagal kurias investuojama į mažos apimties infrastruktūrą, tiek į verslo plėtrą, bendradarbiavimą ar žemės ūkio produkcijos perdirbimą ir rinkodarą.

¹⁷⁰ Kaimo bendruomenės taip pat yra asociacijos.

¹⁷¹ 129 projektai, priskirti 6B tikslinei sričiai, ir 5 projektai, Marijampolės VVG klaidingai priskirti 6A tikslinei sričiai.

Savanorystė vietos projektuose. Vietos projektai be kitų tikslų prisidėjo prie savanorystės skatinimo kaimo vietovėse. Savanoriškas darbas yra vienas iš vietos projektų finansavimo šaltinių. Iš 1535 vertinamuoju laikotarpiu patvirtintų vietos projektų, prie 100 projektų finansavimo numatyta prisidėti pareiškėjo ar partnerių savanorišku darbu. Šio įnašo natūra vertė sudaro beveik 223 tūkst. Eur. Be to, yra dar 26 projektai, kuriuose įnašas savanorišku darbu nenumatytas, bet skaičiuojamas projekto veiklose dalyvavusių savanorių skaičius. Savanoriai iš viso dalyvavo 42 vietos projektų įgyvendinime¹⁷². Pritrauktų savanorių skaičius projektų vykdytojų duomenimis sudaro beveik 500 asmenų, iš kurių apie 200 (40 proc.) yra jaunimas iki 29 m. Projektai, kurių veiklose dalyvavo savanoriai, vykdyti 14-oje VVG. Savanorystė yra ypatingai svarbi socialinės įtraukties skatinimui ir kaimo vietovių gyvybingumo užtikrinimui, kadangi dalyvavimas vietos projektų veiklose stiprina bendruomeninius ryšius VVG teritorijos viduje, stiprina atskirų individų priklausymo bendruomenei jausmą ir norą prisidėti prie VVG teritorijos vystymo.

NVO socialinės veiklos, socialinio ir bendruomeninio verslo projektai. Vienas iš inovatyvių būdų spręsti kaimo vietovių socialines problemas ir didinti socialinę gerovę yra NVO socialinės veiklos, socialinio ar bendruomeninio verslo skatinimas. Vertinamuoju laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti 45 socialinio ar bendruomeninio verslo kūrimui ir plėtrai skirti vietos projektai¹⁷³. VVG šiuos projektus priskiria skirtingoms tikslinėms sritims: 6B tikslinei sričiai priskirti 32 projektai (54 darbo vietos), 6A tikslinei sričiai – 11 projektų (13 darbo vietų), 1A tikslinei sričiai – 2 projektai (2,5 darbo vietos). Įgyvendinus šiuos projektus sukurta beveik 70 naujų darbo vietų. Projektai įgyvendinti 19-oje VVG (39 proc. visų VVG). Daugiausia projektų įgyvendinta Širvintų r. VVG teritorijoje, o daugiausia darbo vietų sukurta Jurbarko r., Panevėžio r. ir Širvintų r. VVG teritorijose. Vertinamuoju laikotarpiu baigtų NVO socialinės veiklos skatinimo, socialinio ir bendruomeninio verslo projektų sąrašas pateiktas ataskaitos 14 priede.

VPS įgyvendinimo rezultatyvumą atspindi du pagrindiniai rodikliai – paremtų vietos projektų skaičius ir sukurtų naujų darbo vietų (naujų etatų) skaičius įgyvendinus vietos projektus. Kalbant apie vietos projektų indėlį į kaimo vietovių vystymą (6B tikslinė sritis), VPS numatyta paremti 1067 vietos projektus (vertinamuoju laikotarpiu paremti 492; rezultatyvumas – 46 proc.) ir sukurti 417 naujų darbo vietų. Iki 2021-04-01 užbaigtuose vietos projektuose sukurtos 56 darbo vietos (rezultatyvumas – 13 proc.), iš kurių 54 yra susiję su socialinio ir bendruomeninio verslo projektais.

▪ Vietos projektų indėlis į kitas ES kaimo plėtros politikos tikslines sritis

Su inovacijų skatinimu susijusiai **1A tikslinei sričiai** VVG priskiria vietos projektus, skirtus bendruomeniškumo ugdymui, partnerystės ir bendradarbiavimo skatinimui, bendruomeninio ir socialinio verslo plėtrai, regioninių produktų ir paslaugų pasiūlos didinimui, rinkodarai ir pan. Prie 1A tikslinės srities (inovacijų skatinimas) prisidėjo 17 baigtų vietos projektų, vykdyti 9 VVG teritorijose: 10 projektų susiję su bendradarbiavimu, o 7 projektai – su bendruomeninio ir socialinio verslo plėtra. Po du bendruomeninio ir socialinio verslo projektus įgyvendinta Vilniaus r. ir Šilutės r. VVG teritorijose, po vieną – Radviliškio r., Kaišiadorių r. ir Širvintų r. VVG teritorijose. Įgyvendinus projektus sukurtos 8,25 darbo vietos (nauji etatai), iš kurių 2,5 darbo vietos susiję su socialinio ir bendruomeninio verslo projektais.

Mokymosi visą gyvenimą skatinimui skirtai **1C tikslinei sričiai** VVG priskiria projektus, susijusius su vietos projektų pareiškėjų ir vykdytojų įgūdžių stiprinimu ir prielaidų kitų VPS priemonių ir veiklos sričių įgyvendinimui sudarymu. Dalis projektų yra susiję su jaunimo įgūdžių ir kompetencijų ugdymu, dalis projektų skirti kaimo bendruomenėms (pavyzdžiui, mokymai socialinio verslo tema) ar kitoms specifinėms grupėms. Prie 1C tikslinės srities prisidėjo 51 projektas. Įgyvendinant šiuos projektus buvo surengti 309 mokymai ir 76 kiti renginiai. Mokymai organizuoti 40-yje projektų, juose dalyvavo 2266

¹⁷² 38 vietos projektus VVG priskyrė 6B tikslinei sričiai ir 4 projektus – 1A tikslinei sričiai (tik Šakių r. VVG).

¹⁷³ 32 projektus VVG priskyrė 6B tikslinei sričiai, 11 – 6A tikslinei sričiai ir 2 – 1A tikslinei sričiai.

dalyviai. Vidutiniškai mokymuose dalyvavo 7 dalyviai. Vienam dalyviui apmokyti išleista vidutiniškai 170 Eur paramos. Vertinant mokymų temas matyti, kad 47 proc. visų mokymų sudarė mokymai, susiję su verslumo skatinimu. Renginiai organizuoti 16 projektų (iš jų 5 vyko ir mokymai, ir kiti renginiai). Renginiuose dalyvavo 4491 dalyvis. Bendras 1C tikslinei sričiai priskirtų mokymų ir renginių dalyvių skaičius – apie 6,7 tūkst.

Vertinamuoju laikotarpiu baigti įgyvendinti vietos projektai tiesiogiai neprisidėjo prie **2B tikslinės srities**, tačiau vietos projektų indėlis į šią tikslinę sritį yra netiesioginis, kadangi pagal VPS finansuoti ūkininkų projektai, ūkininkai galėjo dalyvauti mokymuose, be to, jie buvo bendradarbiavimo projektų dalyviai ir naudos gavėjai. Galiausiai, ūkininkai naudojami vietos projektų įgyvendinimo metu atnaujinta infrastruktūra kaimo vietovėse. Prie 2B tikslinės srities prisideda bendradarbiavimo projektai (M16 priemonė), investicijos į materialųjį turtą (M4 priemonė), parama ūkio ir verslo plėtrai (M6 priemonė), o šios priemonės yra įgyvendinamos ir LEADER metodu. Pagal šias LEADER metodu įgyvendinamas priemones iš viso finansuotas 191 baigtas vietos projektas. 69 projektus įgyvendino fiziniai asmenys, iš jų 41 projektą – jaunesni nei 40 m. amžiaus fiziniai asmenys (šiemis projektams skirta 1 793 307 Eur. paramos).

Bendradarbiavimo skatinimui skirtai **3A tikslinei sričiai** VVG priskiria projektus, kurie finansuojami pagal VPS priemones ir veiklos sritis, skirtas žemės ūkio produktų perdirbimui, rinkodarai, trumpoms maisto tiekimo grandinėms, bendradarbiavimui, žemės ūkio verslų kūrimui ir plėtrai. Vertinamuoju laikotarpiu pagal šią tikslinę sritį pasiektas rezultatyvumas yra vienas mažiausių (19 proc.). Iš 24 baigtų vietos projektų 3A tikslinei sričiai klaidingai priskirti du projektai¹⁷⁴, todėl realiai baigti 22 projektai. 14 projektų įgyvendino fiziniai asmenys, 8 projektus – juridiniai asmenys (įmonės). Vienas iš bendrųjų rodiklių, susijusių su 3A tiksline sritimi, yra paramą gavusių ūkių skaičius. Projektų skaičius šiuo atveju atitinka paramos gavėjų skaičių, nes visus projektus įgyvendino skirtingi asmenys ar įmonės. Visi 22 projektai įgyvendinti be partnerių, nors 3A tikslinė sritis turi skatinti bendradarbiavimą. Projektų įgyvendinimo stebėsenai taikomi tik sukurtų/ išlaikytų darbo vietų ir inovacijų rodikliai, todėl nėra galimybės įvertinti šių projektų indėlio į kitus bendruosius rodiklius, susijusius su paramos gavėjų bendradarbiavimu, dalyvavimu tiekimo grandinėse ar produktyvumu. Įgyvendinant projektus sukurtos 33 darbo vietos, dalis jų skirtos socialinę atskirtį patiriantiems asmenims arba asmenims iki 40 metų. Įgyvendinant projektus taip pat įdiegtos 3 inovacijos (2 Šakių r. ir 1 Radviliškio r. VVG).

Biologinės įvairovės atkūrimui ir išsaugojimui bei kraštovaizdžio būklės gerinimui skirtai **4A tikslinei sričiai** VVG priskiria projektus, susijusius su laisvalaikio ir turizmo veiklų skatinimu saugomose teritorijose, miškų rekreacinio potencialo didinimu, sveikos gyvensenos ir aktyvaus poilsio skatinimu atnaujinant tam skirtą viešąją infrastruktūrą. Iki 2021-04-01 buvo baigti įgyvendinti 3 vietos projektai. Plungės rajone asociacija „Godingos bičiuliai“ kartu su Plungės rajono savivaldybės administracija įgyvendino projektą „Godingos ir Varkalių piliakalnių bei jų prieigų tvarkyba ir pritaikymas laisvalaikio ir turizmo reikmėms“ ir sukūrė 1 naują darbo vietą. Kelmės rajone įgyvendinti du projektai Tytuvėnų mieste. Tytuvėnų regioninio parko direkcija įgyvendino projektą „Bridvaišio ežero pakrantės sutvarkymas“, kurio metu ežero pakrantėje buvo sutvarkyta laisvalaikiui ir rekreacijai skirta infrastruktūra (žaidimų aikštelė, poilsio vietė, pavėsinė, laužavietė). Projekto vykdytojų duomenimis, dėl įgyvendinto projekto 3000 VVG teritorijos gyventojų galės naudotis geresne infrastruktūra. VšĮ „Tytuvėnų piligrimų centras“ įgyvendino projektą „Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblio rožių sodo įrengimas“. Vertinant 4A tikslinei sričiai priskirtų vietos projektų indėlį į biologinės įvairovės atkūrimą turėtų būti analizuojama, kaip projektai prisidėjo prie biologinės įvairovės atkūrimo ir išsaugojimo, ypač Natura 2000 teritorijose, taip pat prie paukščių indekso pokyčių, tačiau vietos projektams šie rodikliai nėra taikomi ir nėra aktualūs.

¹⁷⁴ Mažeikių r. VVG projektas „Sensorinis kambarys“ 3A tikslinei sričiai priskirtas klaidingai, nes jis finansuotas pagal Mažeikių r. VPS priemonę „NVP socialinės veiklos skatinimas“, kuri VPS priskirta 6B tikslinei sričiai (VVG visus pagal šią priemonę finansuotus projektus dėl nežinomų priežasčių priskiria 3A tikslinei sričiai). Pasvalio r. VVG projektas „MB „Varanga“ verslo įkūrimas“ taip pat priskirtas 3A tikslinei sričiai, nors priemonė, pagal kurią jis finansuotas, VPS priskirta 6A tikslinei sričiai.

Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimui skirtai **5C tikslinei sričiai** VVG priskiria projektus, kuriais didinamas viešųjų pastatų energetinis efektyvumas, skatinamas atsinaujinančių energijos išteklių naudojimas, šalutinių produktų ir atliekų naudojimas, taip pat atitinkamų ne žemės ūkio verslų plėtra. Iki 2021-04-01 buvo baigta įgyvendinti 10 vietos projektų, VVG priskirtų 5C tikslinei sričiai. Šie projektai apėmė 5 VVG. Kėdainių r. ir Telšių r. įgyvendinti viešosios paskirties pastatų energetinio efektyvumo didinimo projektai (iš viso 6 projektai), Lazdijų r., Anykščių r. ir Kupiškio r. VVG – su verslo plėtra susiję projektai (iš viso 4 projektai). Kėdainių rajone įvairios energetinio efektyvumo didinimo priemonės įdiegtos 4 pastatuose. Telšių rajone buvo padidintas dviejų kaimo bendruomenių (Lauko Sodos ir Rūdupių) namų pastatų energetinis efektyvumas. Lazdijų rajone finansavimas skirtas dviejų įmonių verslo plėtros projektams. Anykščių ir Kupiškio rajonuose taip pat finansuoti verslo plėtros projektai. Įgyvendinus šiuos 4 projektus sukurta 10,25 naujų darbo vietų. Nors projektai priskirti 5C tikslinei sričiai, jiems nėra taikomi bendrieji rodikliai, susiję su atsinaujinančių išteklių energijos gamyba ir naudojimu, todėl nėra galimybės įvertinti šių projektų indėlio į bendruosius rodiklius.

Veiklos įvairinimui kaime ir darbo vietų kūrimui skirtai **6A tikslinei sričiai** VVG priskyrė 283 baigtus vietos projektus, tačiau 5 vietos projektai¹⁷⁵ šiai tikslinei sričiai priskirti klaidingai, todėl vertinami 278 vietos projektai. 6A tikslinė sritis yra antroji pagal svarbą pagal VPS numatytų priemonių ir veiklos sričių skaičių ir suplanuotų paremti vietos projektų skaičių.

Naujos darbo vietos buvo kuriamos 274 vietos projektuose. Iš viso sukurta **472 naujos darbo vietos** (nauji etatai). Realiai įdarbintų žmonių skaičius gali būti didesnis, nes kai kuriuose projektuose vieną etatą dalinasi keli dirbantys asmenys (dirba ne pilnu etatu). Tačiau kiek asmenų realiai įdarbinta duomenų nėra ir juos surinkti būtų labai sudėtinga. Tikslinga tobulinti stebėsenos rodiklius ir vertinti ne tik sukurtų etatų, bet ir įdarbintų asmenų skaičių. Tokiu būdu būtų galima tiksliau įvertinti, kiek asmenų patiria naudą užimtumo prasme iš vietos projektuose sukurtų darbo vietų (naujų etatų).

Dalis 6A tikslinei sričiai priskirtų vietos projektų ir darbo vietų yra susiję su socialinio ir bendruomeninio verslo kūrimu (11 projektų ir 13 darbo vietų).

6A tikslinei sričiai priskirtus vietos projektus vykdė 269 unikalūs projektų vykdytojai (iš jų 9 vykdė po du vietos projektus). Projektus dažniausiai vykdė fiziniai asmenys ir uždarnosios akcinės bendrovės (atitinkamai 42 proc. ir 37 proc. visų projektų). Po du projektus vykdė 7 uždarnosios akcinės bendrovės, vienas fizinis asmuo ir viena mažoji bendrija. Daugiau kaip pusę (54 proc.) finansuotų 6A tikslinės srities vietos projektų vykdė MVĮ.

Daugiausia darbo vietų sukurta Telšių r.-Rietavo (34), Kauno r. (32) ir Švenčionių r. (26) VVG teritorijose. Kauno r. VVG iš kitų VVG išsiskiria pagal vienam vietos projektui tenkančių darbo vietų skaičių – 4,5 darbo vietos, kai visų VVG vidurkis – tik 1,7 darbo vietos. Vidutinė vienos darbo vietos kaina šioje VVG taip pat viena mažiausių (14,2 tūkst. Eur). Taigi, Kauno r. VVG iš kitų VVG išsiskiria didžiausiu efektyvumu kuriant naujas darbo vietas. Visose VVG vidutinė vienos darbo vietos kaina svyravo nuo 13,6 iki 47,7 tūkst. Eur (vidurkis – 26,2 tūkst. Eur).

Siekiant palyginti skirtingų VVG rezultatus ir efektyvumą tarpusavyje aktualus ne tik vidutinis darbo vietų skaičius vietos projekte ir vidutinė darbo vietos kaina, bet ir tai, kiek sukurtos darbo vietos galėjo prisidėti prie užimtumo konkrečios VVG teritorijoje. Tuo tikslu apskaičiuota, kiek naujų darbo vietų (etatų) tenka 1000 VVG teritorijos gyventojų. Pagal šį rodiklį geriausių rezultatų pasiekia mažiausios VVG, nes čia gyventojų skaičius labai mažas, o VVG įsipareigojimai dėl darbo vietų kūrimo yra panašūs kaip ir kitose VVG. Ir priešingai, VVG, kuriose gyventojų skaičius didžiausias sudėtinga pasiekti gerą rezultatą. Kauno r. VVG, kurioje kiti santykiniai darbo vietų kūrimo rodikliai buvo labai geri, pagal 1000 VVG teritorijos gyventojų tenkančių darbo vietų skaičių yra tarp trijų VVG, kuriose šis rodiklis mažiausias (kartu su Vilniaus r. ir Klaipėdos r. VVG).

¹⁷⁵ 5 vietos projektai Marijampolės VVG, susiję su investicijomis į mažos apimties infrastruktūrą.

Siekiant atlikti gilesnę kokybinę įgyvendintų vietos projektų turinio analizę tikslinga inicijuoti atskirą teminį priemonės „LEADER programa“ vertinimą, skirtą įvertinti 6A tikslinei sričiai priskirtų vietos projektų indėlį į veiklos įvairinimą kaimo vietovėse, verslumo skatinimą ir kaimo gyventojų užimtumą.

Vertinamuoju laikotarpiu baigti įgyvendinti vietos projektai tiesiogiai neprisidėjo prie **6C tikslinės srities** (IRT naudojimo skatinimas). Su 6C tiksline sritimi susijusius vietos projektus planuoja finansuoti tik viena – Akmenės r. VVG. VPS suplanuoti 2 projektai, tačiau patvirtintų ir atitinkamai baigtų projektų vertinamuoju laikotarpiu nebuvo. Rezultatyvumas – 0 proc.

Vietos projektų indėlis į naujų darbo vietų kūrimą. VPS suplanuota EŽŪFKP lėšomis sukurti 1431 naują darbo vietą. Vertinamuoju laikotarpiu iš viso sukurta 580 darbo vietų, rezultatyvumas – 41 proc. Toliau pateikiami duomenys apie VPS suplanuotas ir vertinamuoju laikotarpiu sukurtas darbo vietas tikslinių sričių lygiu:

- 1A tikslinė sritis: suplanuotos 85 darbo vietos, sukurtos 8,25, rezultatyvumas – 10 proc.;
- 3A tikslinė sritis: suplanuotos 167 darbo vietos, sukurtos 33, rezultatyvumas – 20 proc.;
- 4A tikslinė sritis: suplanuota 1 darbo vieta, sukurta 1, rezultatyvumas – 100 proc.;
- 5C tikslinė sritis: suplanuotos 26 darbo vietos, sukurtos 10,25, rezultatyvumas – 39 proc.;
- 6A tikslinė sritis: suplanuotos 736 darbo vietos, sukurta 472, rezultatyvumas – 64 proc.;
- 6B tikslinė sritis: suplanuota 417 darbo vietų, sukurtos 56, rezultatyvumas 13 proc.

LEADER metodo pridėtinė vertė

LEADER metodo pridėtinė vertė suprantama kaip nauda, kurios nebūtų, jei veiksmai būtų įgyvendinami netaikant LEADER metodo. LEADER metodo pridėtinė vertė apibrėžiama kaip žmonių elgsenos pokyčiai, dėl kurių gerėja socialinis kapitalas, vietos valdymas, vietos projektų rezultatai ir poveikis, o visa tai kartu prisideda prie struktūrinių pokyčių VVG teritorijoje.

LEADER metodo pridėtinė vertė buvo vertinama remiantis ESTEP atliktos VVG narių ir VPS administracijų darbuotojų apklausos rezultatais. 2021 m. apklausos rezultatai buvo palyginti su 2014 m. ŽŪM atliktos VVG narių apklausos rezultatais.

Daugelio VVG narių ir VPS administracijos darbuotojų nuomone, vertinamuoju laikotarpiu gerėjo VVG santykiai su VVG teritorijoje veikiančiais socialiniais ir ekonominiais partneriais, vietos regionine ir nacionaline valdžia. Labiausiai pagerėjo santykiai su kaimo bendruomenėmis ir kitomis NVO bei savivaldybės administracija. Santykinai didžiausia VVG narių dalis neturėjo nuomonės dėl santykių su regionine valdžia. Tai gali rodyti, kad VVG nebendradarbiauja su regionų plėtros tarybomis ir kitomis konkrečios apskrities teritorijoje veikiančiomis VVG. Santykinai didesnė VVG narių dalis mano, kad santykiai su vietos valdžia pablogėjo. Tai galėjo lemti tam tikros įtampos atskirų VVG lygiu.

VVG nariai palankiai vertina iš esmės visus darbo VVG aspektus (bendrą darbo VVG atmosferą, atsižvelgimą į skirtingas nuomones, problemų ir konfliktų sprendimo konstruktyvumą, VVG atvirumą naujiems nariams, viešųjų ir privačių interesų derinimą priimančias sprendimus). Kiek daugiau VVG narių nepalankiai vertino VVG narių aktyvumą arba neturėjo nuomonės dėl šio VVG veiklos aspekto. Taip pat didesnė VVG narių dalis beturėjo nuomonės dėl VVG vykdomų bendradarbiavimo projektų naudos. Lyginant su 2014 m. ypač išaugo dalis VVG narių, kurie labai palankiai vertina bendrą darbo VVG atmosferą, atsižvelgimą į skirtingas nuomones ir VVG atvirumą naujiems nariams.

Vertindami LEADER metodo įtaką socialiniam kapitalui daugelis VVG narių pritarė, kad dėl LEADER metodo išaugo vietos gyventojų gebėjimai ir įgūdžiai, pasitikėjimas savo jėgomis sprendžiant vietos problemas, padidėjo kaimo gyventojų įsitraukimas į visuomeninę, savanorišką veiklą, pagerėjo kaimo gyventojų požiūris į savo vietovės ateitį, daugiau vietos gyventojų, verslo ir pilietinės visuomenės organizacijų ryžosi įgyvendinti vietos projektus. Lyginant su 2014 m. daugiausiai sumažėjo dalis sutinkančių, kad sustiprėjo gyventojų tarpusavio pasitikėjimas (sutinkančių dalis sumažėjo 21 proc.

punktu), suaktyvėjo kaimo gyventojų dalyvavimas priimant su vietos plėtra susijusius sprendimus (sutinkančių dalis sumažėjo 21 proc. punktu) bei padidėjo kaimo gyventojų įsitraukimas į visuomeninę, savanorišką veiklą (sutinkančių dalis sumažėjo 16 proc. punktu). Šie rezultatai gali rodyti tam tikrą stagnaciją vietos lygiu ar nepakankamą vietos gyventojų aktyvumą. Jie gali būti paveikti ir COVID-19 pandemijos bei neapibrėžtumo.

VVG narių nuomone, LEADER metodas naudingiausias kaimo bendruomeninėms organizacijoms ir verslui, ypač ne žemės ūkio verslui. Vertinant LEADER metodo naudą atskiroms asmenų grupėms laikoma, kad LEADER metodas naudingiausias moterims ir pagyvenusiems asmenims, o mažiausiai naudingas bedarbiams, mažas pajamas gaunantiems asmenims ir šeimoms. Santykinai mažesnė VVG narių dalis mano, kad LEADER metodas naudingas jaunimui, nors daugelyje VPS akcentuojamas siekis didinti jaunimo užimtumą ir įtraukimą į vietos problemų sprendimą.

Ateityje rekomenduojama skirti daugiau dėmesio teminiams LEADER metodo vertinimas, siekiant nustatyti, kaip vietos projektai prisideda prie atskirų horizontalių prioritetų, tokių kaip jaunimas, inovacijos ir kiti įgyvendinimo, dažniau/ reguliariai vertinti LEADER principų įgyvendinimą, siekiant palyginti atskirų VVG pasiekimus, nustatyti ir skleisti gerąją praktiką, susijusią su LEADER principų įgyvendinimu.

VPS rengimas, VVG gebėjimų stiprinimas ir priemonės „LEADER programa“ įgyvendinimo mechanizmo kūrimas ir tobulinimas

2014-2020 m. laikotarpio vietos plėtros strategijos buvo rengiamos 2014-2015 m., o tvirtinamos – 2016 m. pirmąjį pusmetį. Pirmosios patvirtintų vietos projektų paraiškos buvo surinktos 2017 m. (iš viso 134 patvirtinti projektai). Daugiausia patvirtintų projektų paraiškų surinkta 2018 m. (608). 2019 m. surinkta atitinkamai 530 patvirtintų paraiškų, o 2020 m., kai vyko tarpinis VPS įgyvendinimo vertinimas, buvo surinktos 263 patvirtintų vietos projektų paraiškos. VPS suplanuota paremti 2082 EŽŪFKP lėšomis finansuojamus vietos projektus ir 24 EJŖŽF lėšomis finansuojamus vietos projektus. Vertinamuoju laikotarpiu buvo patvirtinti 1522 EŽŪFKP projektai ir 13 EJŖŽF projektų. Iš jų 875 EŽŪFKP projektai ir 2 EJŖŽF projektai buvo baigti įgyvendinti. Rezultatyvumas atitinkamai 42 proc. ir 8 proc. Nedidelį VPS įgyvendinimo rezultatyvumą lėmė vėlyva VPS įgyvendinimo pradžia (dėl užsitęsusių VPS atrankos ir ilgų VPS įgyvendinti reikalingų teisės aktų rengimo, derinimo ir keitimo procedūrų) ir dėl poreikio atlikti VPS tarpinį vertinimą pristabdytas VPS keitimas ir įgyvendinimas 2020 m. Buvo VPS, kurios iki 2020 m. panaudojo visus 80 proc. vietos projektams numatytų lėšų ir negalėjo naudoti 20 proc. rezervo, kol nėra atliktas VPS tarpinis vertinimas.

ŽŪM ir NMA vaidino svarbų vaidmenį rengiant VPS, kuriant ir tobulinant Priemonės įgyvendinimo mechanizmą. KPP lygiu sukurta veiksminga vietos subjektų įtraukimo į Priemonės kūrimą ir tobulinimą sistema (LEADER priemonės darbo grupė, LEADER metodo įgyvendinimo koordinavimo grupė, savaitiniai susitikimai su VVG tinklo valdyba, Google disko įrankis, kurį VVG naudoja probleminiams klausimams kelti, o ŽŪM ir NMA – paaiškinimams ir metodologinei pagalbai teikti). Sukurtos darbo grupės padeda įgyvendinti LEADER principus (ypač partnerystės, „iš apačios į viršų“, tinklaveikos ir bendradarbiavimo) KPP lygiu. Sukurti mechanizmai rodo, kad vietos subjektai yra nuolat įtraukiami į Priemonės įgyvendinimo mechanizmo tobulinimą, su jais yra konsultuojamasi įvairiais formatais ir jie turi galimybę pateikti pasiūlymus dėl Priemonės tobulinimo.

Įgyvendinant 19.1 veiklos sritį „Parengiamoji parama“ visoms 49 VVG buvo suteikta parama VPS rengimui ir VVG gebėjimų stiprinimui, siekiant parengti ir įgyvendinti VPS. 2014-2020 m. 19.1 veiklos srities įgyvendinimo taisyklėse didžiausia kaimo vietovių VPS rengimui numatyta paramos suma siekė 9 tūkst. Eur, o dvisektorių – 12 tūkst. Eur. Ši suma, lyginant su 2007-2013 m. laikotarpiu, buvo reikšmingai sumažinta, siekiant VVG paskatinti VPS rengti pačias, o ne samdyti konsultantus (2007-2013 m. laikotarpiu VPS rengimui didžiausia skiriamos paramos suma siekė 20 tūkst. Eur). Kaip ir rengiant 2014-2020 m. VPS, taip ir galvojant apie naujo laikotarpio (2023-2027 m.) VPS, apie pusė VVG atstovų mano, kad VPS turėtų būti rengiamos su nedidele išorės ekspertų pagalba, o kita pusė – kad

išorės ekspertų pagalba turi būti reikšminga. Išorės ekspertų pagalbos labiausiai tikimasi surenkant ir apibendrinant statistinę informaciją, parengiant vietos gyventojų apklausų klausimynus ir apibendrinant apklausų duomenis.

Daugeliui VVG reikalinga ŽŪM pagalba rengiant VPS. 1/5 VVG atstovų iš ŽŪM ir NMA tikisi tokios pačios pagalbos, kaip ir rengiant dabartinę VPS, tačiau didžioji dauguma VVG tikėtusi didesnės pagalbos. Kalbant apie konkrečius veiksmus, iš ŽŪM ir NMA tikimasi grupinių mokymų ir individualių konsultacijų VPS rengimo klausimais bei didesnio finansavimo VPS parengti. VVG atstovai taip pat akcentuoja, kad labai svarbu laiku parengti VPS rengimui ir įgyvendinimui reikalingus teisės aktus (VPS atrankos taisyklės, VP administravimo taisyklės ir kt.), supaprastinti VPS rengimo tvarką ir formą. Laiku neparengus visų VPS įgyvendinimui svarbių teisės aktų susidaro situacijos, kai patvirtintų VPS nuostatos prieštarauja vėliau priimtiems teisės aktams.

Kalbant apie naujo laikotarpio VPS, VVG atstovams svarbi galimybė įgyvendinti ne tik KPP priemonės ir veiklos sritis atitinkančias VPS priemones, bet ir savarankiškas VPS priemones. VVG atstovų nuomone, tokios priemonės labiau prisideda prie VVG teritorijos vietos plėtros poreikių tenkinimo ir užtikrina didesnę LEADER metodo įgyvendinimo lankstumą. Kai kurių VVG atstovų nuomone tokios priemonės VPS turėtų būti pagrindinės. 2014-2020 m. laikotarpiu VPS buvo suplanuotos 429 priemonės/ veiklos sritys¹⁷⁶. Iš jų 302 buvo savarankiškos (70 proc.), o likusios atitiko KPP arba Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014-2020 m. veiksmų programos priemones/ veiklos sritis. Vertinant pagal savarankiškų VPS priemonių ir veiklos sričių finansinį svorį, joms teko apie 63 proc. vietos projektams numatytų lėšų. Atsižvelgiant į VVG nurodytą savarankiškų priemonių aktualumą, rengiant VPS 2023-2027 m. laikotarpiui būtina toliau užtikrinti galimybę VVG įgyvendinti savarankiškas priemones. Didesnis lankstumas modeliuojant BIVP priemones, kuris pasiekiamas per savarankiškų priemonių įgyvendinimą, ir BIVP administravimą yra numatytas ir naujo laikotarpio BŽŪP. Didesnis lankstumas modeliuojant priemones turėtų būti derinamas su VVG gebėjimų stiprinimo ir vietos gyventojų aktyvinimo iniciatyvomis, nes VPS turinio ir įgyvendinimo pažangos analizė atskleidė, kad būtent savarankiškos VPS priemonės/ veiklos sudaro didelę dalį vertinamuoju laikotarpiu nepradėtų įgyvendinti VPS priemonių.

Mažesnėms VVG aktuali ir finansinių bei žmogiškųjų išteklių, kuriuos VVG gali skirti VPS administruoti, problema. Nors šią problemą padėtų spręsti VVG stambinimas, VVG atstovų nuomone, siekiant užtikrinti, kad VVG būtų arčiau vietos gyventojų, reikia ieškoti alternatyvų VVG jungimui. Tokiomis alternatyvomis galėtų būti VPS administruoti skiriamų paramos lėšų dalies didinimas ar daugiafondžių strategijų kūrimas).

VVG narių ir administracijų atstovų apklausos duomenys rodo, kad sėkmingesnę VPS įgyvendinimą ir didesnę vietos projektų indėlį tenkinant VVG teritorijos plėtros poreikius padėtų užtikrinti didesnis finansavimas, biurokratijos mažinimas, aktyvesnis gyventojų įtraukimas, aktyvesnė komunikacija ir bendradarbiavimas, kokybiškesnės VPS ir lankstesnis jų keitimas. Apklausos rezultatai taip pat rodo, kad VPS įgyvendinimą, ypač kalbant apie inovatyvius projektus, neigiamai veikia ir vietos gyventojų pasyvumas, idėjų trūkumas ir informacijos apie gerosios praktikos pavyzdžius trūkumas. Kaip ir VPS administravimo išlaidų atveju, didesnėse VVG teritorijose lengviau užtikrinti pakankamą žinių ir idėjų kritinę masę nei mažiau gyventojų turinčiose VVG.

Nuolatinis kvalifikacijos kėlimas ir gebėjimų stiprinimas siekiant efektyvesnio VPS įgyvendinimo itin svarbus ir išlieka aktualus, todėl VVG gebėjimų stiprinimo veiklos turėtų būti tęsiamos ateityje. Nors VVG turi galimybę organizuoti mokymus, tačiau apklausos rezultatai rodo, kad ne visoms VVG mokymams pakanka lėšų (dažniau lėšų trūkumą mokymams nurodo mažosios VVG), todėl čia labai svarbus VVGT, ŽŪM, NMA ir LKT vaidmuo organizuojant mokymus bendrai visoms VVG.

¹⁷⁶ Vertinant be VPS priemonių, kurios turi veiklos sričių.

Siekiant padidinti Priemonės įgyvendinimo rezultatyvumą, Priemonės įgyvendinimo laikotarpiu buvo atliekami Priemonės įgyvendinimo taisyklių pakeitimai. Vienas iš reikšmingiausių pakeitimų atliktas 2018 m., kai vietos projektų atrankos ir tinkamumo vertinimo funkcija buvo perleista VVG, o NMA buvo priskirtos kontrolės (vertinimo priežiūros), metodinės pagalbos bei galutinio sprendimo dėl vietos projektų finansavimo funkcijos. Šis pakeitimas sudarė sąlygas pagreitinti vietos projektų paraiškų vertinimą (pagal 2018 m. surinktas vietos projektų paraiškas buvo patvirtinta daugiausia vietos projektų per visą vertinamąjį laikotarpį – net 40 proc.).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Albrechts, L. (2010). More of the same is not enough! How could strategic spatial planning be instrumental in dealing with the challenges ahead? *Environment and Planning B: Planning and Design*, 37(6), 1115–1127. doi:10.1068/b36068
2. Barca, F. (2009). An agenda for a reformed cohesion policy: A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations (Independent Report, Prepared at the Request of the European Commissioner for Regional Policy, Danuta Hübner). Brussels: European Commission.
3. Chevalier & Vollet, 2018. LEADER 2007-2013: an innovation dependent on local and national institutional arrangements? Some European illustrations. *Regional Science Policy and Practice*. 2018, p.1-16.
4. Conservative Party (2010) *Big Society, Not Big Government: Building a Big Society*, Conservatives, London.
5. Copus, A. and Skuras, D. 2006. Business Networks and Innovation in Selected Lagging Areas of the European Union: A Spatial Perspective. *European Planning Studies* 14 (1), p.79–93.
6. Costa A. et al. 2016. „WHAT IMPACT OF LOCAL ACTION GROUPS ON SOCIAL CAPITAL AND LOCAL DEVELOPMENT?“ *Journal of Public Administration, Finance and Law*, Issue 9. p. 7-25.
7. Dax et al., 2016. The LEADER program 2007-2013: enabling or disabling social innovation and neo-endogenous development? Insights from Austria and Ireland. *European Urban and Regional Studies*, 23(1), p. 56-68.
8. Department of Trade and Industry. 2002. *Social Enterprise: A Strategy for Success*, DTI, London.
9. ECA (European Court of Auditors), 2010. Implementation of the LEADER approach for rural development. Special Report No. 5. P. 110.
10. ENRD, 2016. LEADER local development strategies (LDS): guidance on design and implementation. European Network for Rural Development. 2016 May. P. 30.
11. ENRD, 2020a. Local partnerships: precious principles and concerns about the future. *EU Rural Review: LEADER achievements*, No.29. P.18.
12. ENRD, 2020b. Vibrant rural areas: EAFRD project. Project brochure. P. 32.
13. European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development Unit C.4. 2017. Guidelines. Evaluation of LEADER/CLLD. Brussels. P.78.
14. European Commission, 2018. Guidance for Member States and Programme Authorities on Community-led Local Development in European Structural and Investment Funds. Version 4. P.62.
15. European Commission. 2006. The LEADER approach: a basic guide. Fact Sheets. P. 27.
16. European Commission. 2014a. Guidance on community-led local development (CLLD) for local actors. Retrieved https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_clld_local_actors_en.pdf
17. European Commission. 2014b. Guidance on community-led local development in European structural and investment funds (No. Version 3). Retrieved from http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_community_local_development.pdf
18. Fitjar, R.D. and Rodríguez-Pose, A. 2016. Nothing Is in the Air. *Growth and Change* 48 (1), p. 22–39.
19. Graffenberger, M. 2019. Bypassing Structural Shortcomings: Innovative Firms in Peripheral Regions. In *Regional and local development in times of polarisation: re-thinking spatial policies in Europe*. (eds. Lang, T. & Gormar, F.). New Geographies of Europe. Palgrave Macmillan. P. 287-317.
20. Grillitsch, Markus, and Magnus Nilsson. 2015. Innovation in Peripheral Regions: Do Collaborations Compensate for a Lack of Local Knowledge Spillovers? *The Annals of Regional Science* 54 (1): P. 299–321.
21. Hellenic Ministry of Rural Development and Food. 2012. Clear rules and methodologies to ensure multi-sector integration in local strategies. Better LEADER practices for Local Development Strategies Across the EU. No. 3. European Network for Rural Development.
22. Hoffman R. and N. Hoffman. 2018. „The LEADER programme as an impulse for new projects in rural areas“. *Quaestiones Geographicae* 37(2), Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, pp. 141–150.

23. Jakobsen, S.E., and Lorentzen, T. 2015. Between Bonding and Bridging: Regional Differences in Innovative Collaboration in Norway. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography* 69 (2), p. 80–89.
24. Kis, K.; Gal, J. & Veba, A. 2012. Effectiveness, efficiency and sustainability in local rural development partnerships. *Applied Studies in Agribusiness and Commerce*. Vol. 6 No. 3-4 (2012).
25. Konecny et al., 2020. Area-based approaches are losing the essence of local targeting: LEADER/CLLD in the Czech Republic. *European Planning Studies*, DOI: 10.1080/09654313.2020.1764913.
26. Kvistgaard M. 2018. „Evaluating enhanced results of LEADER: the Danish experience“. Good Practice Workshop: “Showing the added value of LEADER/CLLD through evaluation”17-18 May 2018 Helsinki, Finland. https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/gpw-07_7_enhanced_results_kvistgaard_0.pdf
27. Lukesch, R. 2018. Keynote paper. LEADER Reloaded: the ELARD COnference on the Heartbeat of the LEADER Community. 2018 September 26. P.23.
28. Lukesch, R. et al., 2020. The LEADER Approach and Social Innovation in Rural Areas – a Liaison? *LDnet*. P. 1-5.
29. Malecki, E.J. and Tootle, D.M. 1996. The Role of Networks in Small Firm Competitiveness.” *International Journal of Technology Management* 11 (1): 43–57.
30. Motte M. et al. 2017 „LEADER APPROACH IN ESTONIA: SEVEN KEY ELEMENTS IN THE LOCAL DEVELOPMENT STRATEGIES AND IN THE IMPLEMENTATION OF LEADER“. 8th International Scientific Conference Rural Development 2017 Aleksandras Stulginskis University.
31. Motte, M.; Prits, M. and Aro, K. 2017. Leader approach in estonia: seven key elements in the local development strategies and in the implementation of leader. *Proceedings of the 8th International Scientific Conference Rural Development 2017*. P. 1213-1219.
32. Munoz, S.A.; Steiner, A. & Farmer, J. 2014. Processes of community-led social enterprise development: learning from the rural context. *Community Development Journal*. November 14, 2014.
33. Navaro, Woods, & Cejudo, 2015. The LEADER Initiative has been a victim of its own success. The decline of the bottom-up approach in rural development programs. The case of Wales and Andalusia. *Sociologia Ruralis*, 56(2), p.270-288.
34. OECD, 2006. The new rural paradigm: policies and governance. *OECD Rural Policy Reviews*. Paris: OECD Publishing.
35. OECD, 2020. How's Life? 2020 : Measuring Well-being. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9870c393-en>.
36. Ozman, M. 2009. Inter-Firm Networks and Innovation: A Survey of Literature. *Economics of Innovation and New Technology* 18 (1), p. 39–67.
37. Pisani E. and M. Aguanno. 2018. „The assessment of the added value of LEADER/CLLD as improved social capital in the LAG Prealpi & Dolomiti (Italy)“. Good Practice Workshop: “Showing the added value of LEADER/CLLD through evaluation”17-18 May 2018 Helsinki, Finland. https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/gpw-07_4_social_capital_pisani_aguanno_0.pdf
38. Pllerman K. 2018. „Assessing an improved local governance through LEADER/CLLD –Looking at the input and output of governance arrangements“. Good Practice Workshop: “Showing the added value of LEADER/CLLD through evaluation”17-18 May 2018 Helsinki, Finland. https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/gpw-07_5_improved_governance_pollermann_0.pdf
39. Pollermann, K., Raue, P., & Schnaut, G. 2013. Rural development experience in Germany: opportunities and obstacles in fostering smart places through LEADER. *Studies in Agricultural Economics*, 115, p. 111-117.
40. Rekomendacijos dėl LEADER bendradarbiavimo veiklų įgyvendinimo 2014-2020 m. kaimo plėtros programose. Projektas 2013/10/11. Atnaujinta 2017/04/27. P.26.
41. Rodríguez-Pose, A. and Fitjar, R.D. 2013. Buzz, Archipelago Economies and the Future of Intermediate and Peripheral Areas in a Spiky World. *European Planning Studies* 21 (3), p. 355–72.
42. Servillo L., 2019. Tailored polities in the shadow of the state’s hierarchy. The CLLD implementation and a future research agenda. *European Planning Studies*, 27(4), p.678-698.

43. Sisto, R.; Lopolito, A. and van Viet, M. 2018. Stakeholder participation in planning rural development strategies: Using backcasting to support Local Action Groups in complying with CLLD requirements Land Use Policy, 70. pp. 442–450.
44. Thuesen A. A. and N. C. Nielsen. 2014. „A TERRITORIAL PERSPECTIVE ON EU’S LEADER APPROACH IN DENMARK: THE ADDED VALUE OF COMMUNITY-LED LOCAL DEVELOPMENT OF RURAL AND COASTAL AREAS IN A MULTI-LEVEL GOVERNANCE SETTINGS“. European Countryside, 4, p. 307-326.
45. Wojewódzka-Wiewiórska A. et al. 2017. „BUILDING SOCIAL CAPITAL THROUGH LEADER APPROACH 2007-2013: CASE OF LATVIA AND POLAND“. 8th International Scientific Conference Rural Development 2017, Aleksandras Stulginskis University.
46. ŽŪM, 2014. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų "iš apačios" skatinimui vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita. Vilnius: ŽŪM. P. 132.

1 PRIEDAS. BENDRIEJI KAIMO PLĖTROS VERTINIMO KLAUSIMAI IR JŲ AKTUALUMAS VERTINANT PRIEMONĘ „LEADER PROGRAMA“

Bendrieji kaimo plėtros vertinimo klausimai pateikti Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 808/2014, kuriuo nustatomos EP ir Tarybos reglamento Nr. 1305/2013 taikymo taisyklės (toliau – Komisijos Reglamentas Nr. 808/2014), V priede.

Vertinimo klausimai, susiję su priemone „LEADER programa“ išskirti mėlynai. Žaliai pažymėti su tikslinėmis sritimis, prie kurių Lietuvoje turi prisidėti vietos projektai, susiję klausimai.

Su tikslinė sritimi susiję vertinimo klausimai

Atsakymai į klausimus, susijusius su kiekviena iš kaimo plėtros programą įtraukta tikslinė sritimi pateikiami išplėstinėse 2017 ir 2019 m. metinėse įgyvendinimo ataskaitose ir ex post vertinimo ataskaitoje.

- 1.1A tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtos inovacijos, bendradarbiavimas ir žinių bazės plėtojimas kaimo vietovėse?
- 2.1B tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas žemės ūkio, maisto produktų gamybos bei miškininkystės ir mokslinių tyrimų bei inovacijų ryšių stiprinimas, taip pat siekiant geresnio aplinkosaugos valdymo ir aplinkosauginio veiksmingumo?
- 3.1C tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas mokymasis visą gyvenimą ir profesinis mokymasis žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose?
- 4.2A tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas prisidėta prie remtų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo jų restruktūrizavimo ir modernizavimo, visų pirma siekiant intensyvinti dalyvavimą rinkoje ir pat žemės ūkio veiklos įvairinimą?
- 5.2B tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas palankesnių sąlygų sudarymas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir, visų pirma, kartų kaitai palengvinti?
- 6.3A tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas prisidėta prie remtų pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas?
- 7.3B tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremta ūkių rizikos prevencija ir valdymas?
- 8.4A tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas?
- 9.4B tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas vandentvarkos gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą?
- 10.4C tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremta dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas?

11.5A tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas prisidėta prie vandens naudojimo žemės ūkyje efektyvumo didinimo?

12.5B tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas prisidėta prie energijos vartojimo žemės ūkyje ir maisto perdirbimo sektoriuje efektyvumo didinimo?

13.5C tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas prisidėta prie atsinaujinančiųjų energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų, liekanų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimo ir naudojimo bioekonomikos tikslais?

14.5D tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas prisidėta prie žemės ūkyje išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimo?

15.5E tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas anglies dioksido išlaikymas ir sekvestracija žemės ūkyje ir miškininkystėje?

16.6A tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremtas veiklos įvairinimas, mažųjų įmonių kūrimas ir plėtojimas, taip pat darbo vietų kūrimas?

17.6B tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas paremta vietos plėtra kaimo vietovėse?

18.6C tikslinė sritis. Kiek pagal kaimo plėtros programą vykdant intervencijas padidinta prieiga prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT), taip pat jų naudojimas ir kokybė kaimo vietovėse?

Su kitais kaimo plėtros programos aspektais susiję vertinimo klausimai.

Atsakymai į toliau pateiktus klausimus pateikiami išplėstinėse 2017 ir 2019 m. metinėse įgyvendinimo ataskaitose ir ex post vertinimo ataskaitoje.

19. Kiek prioritetų ir tikslinių sričių sinergija padėjo padidinti kaimo plėtros programos efektyvumą?

20. Kiek techninė pagalba padėjo įgyvendinant Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 59 straipsnyje ir Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 51 straipsnio 2 dalyje nurodytus tikslus?

21. Kiek nacionalinis kaimo tinklas padėjo įgyvendinant Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 54 straipsnio 2 dalyje nurodytus tikslus?

Su Sąjungos lygio tikslais susiję vertinimo klausimai

Atsakymai į toliau pateiktus klausimus pateikiami išplėstinėje 2019 m. metinėje įgyvendinimo ataskaitoje ir ex post vertinimo ataskaitoje.

22. Kiek kaimo plėtros programa padėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo bent 75 % padidinti 20–64 metų amžiaus gyventojų užimtumo lygį?

23. Kiek kaimo plėtros programa padėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo investuoti 3 % BVP į mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas?

24. Kiek kaimo plėtros programa padėjo švelninant klimato kaitą, prisitaikant prie jos ir siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo bent 20 % arba, jei leis sąlygos 30 %, sumažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, palyginti su 1990 m., suvartojamo galutinio energijos kiekio atsinaujinančiosios energijos dalį padidinti iki 20 % ir energijos vartojimo efektyvumą padidinti 20 %?

25. Kiek kaimo plėtros programa padėjo siekiant pagrindinio 2020 m. ES strategijos tikslo sumažinti europiečių, gyvenančių žemiau nacionalinės skurdo ribos, skaičių?
26. Kiek kaimo plėtros programa padėjo gerinant aplinkos būklę ir siekiant ES biologinės įvairovės strategijos tikslo sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir ekosistemų funkcijų blogėjimą ir jas atkurti?
27. Kiek kaimo plėtros programa padėjo siekiant BŽŪP tikslo didinti žemės ūkio konkurencingumą?
28. Kiek kaimo plėtros programa padėjo siekiant BŽŪP tikslo užtikrinti tvarų gamtos išteklių valdymą ir klimato politikos veiksmų vykdymą?
29. Kiek kaimo plėtros programa padėjo siekiant BŽŪP tikslo užtikrinti subalansuotą teritorinę kaimo ekonomikos ir bendruomenių plėtrą, įskaitant darbo vietų kūrimą ir jų išlaikymą?
30. Kiek kaimo plėtros programa padėjo skatinti inovacijas?

2 PRIEDAS. LEADER PRIDĖTINĖS VERTĖS VERTINIMAS (PAVYZDYS)

1 paaiškinimas. LEADER pridėtinės vertės vertinimas

Kaip galima stebėti pridėtinę vertę?

Taikant BIVP principus turėtų būti gerinamas VVG vietovės socialinis kapitalas ir vietos valdymas, skatinant svarbiausių subjektų ir (arba) visų vietos gyventojų elgesio pokyčius. **Elgesio pokyčiai** gali būti susiję su: i) reikiama mąstymo modeliais ir įsitikinimais (motyvacija, saviverte), nuo kurių priklauso tam tikras elgesys; ii) asmenų ir kolektyvinių subjektų gebėjimais ir pajėgumu (pasitikėjimu, savitarpiškumu, bendradarbiavimu ir tinklais); iii) naujomis galimybėmis (t. y. gebėjimu gauti išteklių ir socialinės paramos – įgūdžių, žinių, patarimų).

Yra tam tikrų būdų vertinti elgesio pokyčių pobūdį ir kokia linkme jie vyksta. Tam tikras elgesys gali būti: i) didinamas, ii) mažinamas, iii) stiprinamas, iv) gerinamas ar net v) išlaikomas, nepaisant neigiamos įtakos.

Geresnis vietos valdymas gali būti išreikštas kaip: i) pasirengimas plėsti sprendimų priėmimo procesus, į juos įtraukiant didesnes bendruomenių dalis ir daugiau suinteresuotųjų subjektų, paisant socialinės, geografinės, institucinės ir lyčių pusiausvyros;

ii) gebėjimas ir pajėgumas pripažinti pasidalijamąjį vadovavimą vietai; iii) gebėjimas valdyti iš įvairių viešųjų ir privačių šaltinių gautas lėšas; iv) sustiprintas gebėjimas plėtoti partnerystės ryšius ir bendradarbiavimu grindžiamą valdymą, aktyvus vaidmuo formuojant daugiapakopį valdymą ir t. t.

Norimi **socialinio kapitalo** ir vietos valdymo pokyčiai turėtų būti jau numatyti rengiantis vykdyti VVG veiklą (pvz., apibūdinti nustatant BIVP strategijos intervencinės veiklos loginį pagrindą arba pagrindžiant bendradarbiavimo projektus ir įvairią aktyvinimo veiklą).

Tais atvejais, kai vykdam VVG veiklą nėra išreikšti numatomi pokyčiai, susiję su socialiniu kapitalu ir nustatyti pagal jos intervencijų loginį pagrindą, vertinimą arba savarankišką vertinimą atliekanti grupė gali arba i) bandyti aiškiai juos nustatyti (t. y. išskirti iš to, ką įgyvendino VVG), arba ii) stengtis atlikti stebėjimus naudodamasi įvairiais vertinimo metodais.

Galiausiai LEADER metodo pridėtinė vertė taip pat turėtų būti aiškiai matoma kaip **didesni rezultatai** (t. y. įgyvendinti projektai turėtų būti kitokio pobūdžio ir kitokios kokybės negu tie, kurie yra arba teoriškai būtų buvę įgyvendinami pagal kitas programas arba priemones). Šių skirtumų išraiška gali būti naujų projektų valdytojų dalyvavimas, kitokių rūšių projektai, pradami nustačius ne tokią griežtą tinkamumo finansuoti ribą, projektai, kuriais labiau ir tvariau remiami vietos gyventojai, nes geriau atsižvelgiama į jų poreikius ir integruojamasi į vietos sistemas – taip pasiekiamas didesnis tų projektų ir galimo papildomo jų poveikio tvarumas.

Šio pobūdžio lyginamąją analizę nelengva atlikti tokiomis aplinkybėmis, kai kiekvienas projektas yra unikalus, tačiau jeigu šis klausimas bus iškeltas diskusijoms palankioje aplinkoje (pvz., tikslinėje grupėje), vertintojas gaus patikimų atsakymų, nes vietos subjektai paprastai žino, kuo LEADER metodo taikymas skiriasi nuo kitų (arba ankstesnių) paramos intervencinių veiksmų.

Šaltinis: EUROPEAN COMMISSION – Directorate-General for Agriculture and Rural Development – Unit C.4 (2017): *Guidelines. Evaluation of LEADER/CLLD*. Brussels, August, 2017.

3 PRIEDAS. VVG NARIŲ IR VPS ADMINISTRACIJŲ APKLAUSOS KLAUSIMYNAS

Klausimynas skirtas nuomonėms surinkti. Pateiktas atskirai

4 PRIEDAS. VPS ADMINISTRACIJŲ APKLAUSOS KLAUSIMYNAS

Klausimynas skirtas faktinei informacijai ir papildomiems duomenims surinkti. Pateiktas atskirai.

5 PRIEDAS. BAIGTŲ VIETOS PROJEKTŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATŲ STEBĖSENOS RODIKLIAI (SĄRAŠAS), JŲ TRŪKUMAI IR REKOMENDACIJOS DĖL RODIKLIŲ SISTEMOS TOBULINIMO

28 lentelė. Baigtų vietos projektų įgyvendinimo stebėsenai taikomi rodikliai

Pastaba: rausvai išskirti projektai, kurių pavadinimai sutampa, o matavimo vienetai skiriasi.

Kodas	Pavadinimas	Mat. vnt.	Projektų, kuriems taikomas, skaičius	VVG, kurios taiko, skaičius
17KO_6	Numatomų sutvarkyti viešosios infrastruktūros objektų skaičius	VNT	2	1
29_42VS1	Projekto dalyviai, kurių amžius iki 29 metų (imtinai)	VNT	26	10
29_42VS1	Projekto dalyviai, kurių amžius iki 29 metų (imtinai)	P	2	1
42VS_(1)	Sukurtų naujų darbo vietų (naujų etatų) skaičius įgyvendinus vietos projektus	VNT	2	2
42VS_(2)	Išlaikytų darbo vietų (etatų) skaičius įgyvendinus vietos projektus	VNT	6	6
42VS_(3)	Sukurtų naujų darbo vietų skaičius VVG administracijoje, vykdant VPS administravimo veiklą	VNT	1	1
42VS_(5)	Sukurtų darbo vietų (etatų) skaičius kaimo gyventojams	VNT	18	10
42VS_(5)	Sukurtų darbo vietų (etatų) skaičius kaimo gyventojams	P	1	1
42VS_12	Planuojamas mokymų dalyvių skaičius (ne unikalių)	VNT	1	1
42VS_20	Suorganizuotų vaikų vasaros stovyklų skaičius	VNT	3	2
42VS_21	Pažintinių išvykų skaičius	VNT	5	2
42VS_4	Paremtų vietos projektų, kuriuos pateikė MVĮ, skaičius	VNT	1	1
42VS_UNIK	Unikalių dalyvių skaičius	VNT	19	7
42VS1_01	Į projekto veiklas įtrauktų socialiai pažeidžiamų grupių atstovų skaičius (vnt.)	VNT	13	4
42VS1_02	Patalpų įrengimas	VNT	3	3
42VS1_03	Praktinių-informacinių seminarų skaičius (vnt.)	VNT	2	1
42VS1_05	Į projekto rengimą įtrauktų jaunų žmonių skaičius	VNT	7	2
42VS1_06	Projekto naudos gavėjų (VVG teritorijos jaunimas ir jaunos šeimos) skaičius	VNT	1	1
42VS1_07	Jaunimui, jaunos šeimos skirtų veiklų/užsiėmimų skaičius per vietos projekto įgyvendinimo laikotarpį	VNT	1	1
42VS1_GYVSK	Gyventojų, dalyvaujančių projekto veiklose, skaičius (vnt.)	VNT	9	5
42VS1_SAV29	Savanorių (jaunimo iki 29 m.) dalyvaujančių projekto veiklose, skaičius (vnt.)	VNT	20	6
51TP_6	Organizuotų seminarų, konferencijų, mokymų, kitų viešinimo ir informavimo renginių skaičius	VNT	1	1
DAL_SUB_SK	Projekto veiklose dalyvaujančių subjektų skaičius (NVO, VšĮ, įstaigos, verslininkai, ūkininkai ir kt.)	VNT	19	4
DALYV_SK_MOK	Numatomas dalyvių skaičius mokymo projektuose	VNT	3	3
DV_42VS1	Sukurtų naujų darbo vietų (naujų etatų) skaičius	VNT	310	48
DV10_42VS1	Edukacinių programų parengimas	VNT	3	2
DV11_42VS1	Sukurtų darbo vietų (etatų) socialinę atskirtį patiriantiems asmenims skaičius (vnt.)	VNT	10	9
DV2_42VS1	Išlaikytų darbo vietų (etatų) skaičius	VNT	256	46
DV2_42VS1	Išlaikytų darbo vietų (etatų) skaičius	P	2	2
DV3_42VS1	Asmenims iki 29 metų amžiaus (imtinai) naujai sukurtų darbo vietų skaičius (etatai)	VNT	12	2
DV4_42VS1	Asmenims nuo 30 iki 40 metų amžiaus (imtinai) naujai sukurtų darbo vietų skaičius (etatai)	VNT	4	1
DV5_42VS1	Asmenims iki 40 metų amžiaus (imtinai) naujai sukurtų darbo vietų skaičius (etatai)	VNT	24	10
DV6_42VS1	Asmenims nuo 41 metų amžiaus naujai sukurtų darbo vietų skaičius (etatai)	VNT	8	2
DV7_42VS1	Dalyviai / galutiniai naudos gavėjai, kurių amžius iki 40 metų	VNT	7	6
DV7_42VS1	Dalyviai / galutiniai naudos gavėjai, kurių amžius iki 40 metų	P	2	1
DV8_42VS1	Galutiniai naudos gavėjai iš socialiai pažeidžiamų grupių arba (ir) jaunimo atstovai iki 29 metų	VNT	5	3
EDUK_42VS1	Edukacinių užsiėmimų skaičius	VNT	13	8

GAV_42VS1	Dalyvių / galutinių naudos gavėjų skaičius	VNT	291	41
GYV_SK_VNT	Kaimo gyventojų, kurie naudojami projektų rezultatais, skaičius (vnt.)	VNT	2	1
INF_42VS1	Sukurta informacinė medžiaga (leidinys, vaizdo medžiaga, kt.)	VNT	6	3
INOV_42VS1	Inovacijų skaičius	VNT	8	5
JU06	Grynasis pelningumas	P	2	1
JU1	Sukurtų naujų darbo vietų skaičius	VNT	7	6
KA_42VS_7	VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl pagerintos infrastruktūros, skaičius	VNT	158	39
KA2_42VS1	Veiksmų, kuriais remiamos investicijos į mažos apimties infrastruktūrą, (sutvarkytų objektų) skaičius	VNT	9	4
KA4_42VS1	Kaimo vietovių, kuriose vykdomas projektas, skaičius	VNT	29	8
KA5_42VS1	Sukurtos pagrindinės paslaugos (laisvalaikio, sporto ir kultūros veikla)	VNT	3	3
KA6_42VS1	Sukurtos pagrindinės paslaugos (kitos)	VNT	9	4
KAIM_SK	Kaimų (kaimo vietovių), kuriuose vykdomi projektai, skaičius	VNT	1	1
KOMPON_SK	Atnaujintų ir išsaugotų kaimo kraštovaizdžio komponentų ir visuomeninės paskirties erdvių skaičius	VNT	1	1
KOMPON_SK2	Atnaujintų ir sutvarkytų (pagerintų) kraštovaizdžio komponentų skaičius (vnt.)	VNT	15	4
M_42VS1	Mokymų, susijusių su inovacijų ir bendradarbiavimo skatinimu, skaičius	VNT	9	7
M2_42VS1	Mokymų, susijusių su VVG teritorijos gyventojų kompiuteriniu raštingumu, skaičius	VNT	2	2
M3_42VS1	Mokymų, susijusių su verslumo skatinimu, skaičius	VNT	22	15
M4_42VS1	Mokymų (kitų) skaičius	VNT	24	16
M5_42VS1	Mokymų dalyvių (ne unikalių) skaičius	VNT	28	15
MOK_DAL_SK	Mokymo kursuose numatomas bendras dalyvių (galutinių naudos gavėjų) skaičius	VNT	1	1
NAUD_GAV	Projekto naudos gavėjų skaičius	VNT	30	14
NAUD_GAV_S EN	Projekto naudos gavėjų skaičius pagal atstovaujamas seniūnijas (matuojant seniūnijomis)	VNT	39	10
NAUJ_PROD_4 2VS1	Sukurtų naujų produktų skaičius	VNT	13	6
OBJ_SK	Atnaujintų ir išsaugotų kaimo paveldo objektų skaičius	VNT	3	2
ORG_MOK_SK	Mokymo kursų skaičius	VNT	5	4
PAR_42VS1	Ekspozicijų ir parodų skaičius	VNT	2	1
POT_42VS1	Potencialių naudos gavėjų skaičius	VNT	24	9
PRO_SOC_SK	Projekto socialinių partnerių skaičius	VNT	1	1
PROD_42VS1	Sukurtų regioninių produktų skaičius	VNT	18	5
PRODUKTAI	Sukurta naujų produktų	VNT	2	2
PROJ_42VS1	Projekto veiklų / sukurtų objektų skaičius	VNT	33	13
PROJ_PART	Projekto partnerių skaičius	VNT	34	9
REK_PAST_SK	Rekonstruotų visuomeninės paskirties pastatų skaičius	VNT	1	1
RENG_42VS1	Renginių skaičius	VNT	314	44
RENG0	Renginių skaičius, kai projektą sudaro keli renginiai	VNT	1	1
RENG2	Renginių ir (arba) leidinių ar kitų viešinimo priemonių (straipsnių interneto svetainėse, laikraščiuose, žurnaluose ir kt. sk.), kuriuose skleidžiama informacija, susijusi su žemdirbių ir kitų kaimo plėtros dalyvių interesų atstovavimu ES organizacijose, sk	VNT	1	1
RENG3	Renginio dalyvių skaičius	VNT	33	17
RIN_42VS1	Rinkodaros priemonių skaičius	VNT	7	4
SAV_SK_42VS 1	Savanorių skaičius	VNT	24	9
STAT_SK	Naujai pastatyti, rekonstruoti ar suremontuoti statinių, esančių kaimo vietovėje skaičius	VNT	8	4
TRAD_42VS1	Tradicinių amatininkų, įtrauktų į projekto veiklą, skaičius	VNT	9	1
TRADI_AMA	Tradicinių amatininkų skaičius	VNT	1	1
V_42VS1	Sukurtų/išplėtotų verslų skaičius	VNT	4	1
VEIKL_SK	Veiklų skaičius	VNT	2	1
VVG_GYV_SK	VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl įgyvendinto vietos projekto, skaičius (vnt).	VNT	34	15

Šaltinis: NMA, ESTEP skaičiavimai.

NMA pateiktais duomenimis, baigtų projektų įgyvendinimo rezultatų stebėsenai taikyti 82 skirtingi rodikliai. Dalis šių rodiklių taikomi vos keletui vietos projektų arba vos keliose VVG, pavyzdžiui, 26 rodiklius taiko tik kuri nors viena VVG, 11 rodiklių – tik dvi VVG, 26 rodikliai aktualūs tik 1-2 projektų įgyvendinimo stebėsenai, o tokių rodiklių, kurie taikomi daugiau nei šimtui projektų arba daugelyje VVG yra vos keli. Be to, didelė dalis rodiklių yra labai panašūs (ar net vienodi) turinio požiūriu, tačiau duomenų bazėse egzistuoja kaip atskiri rodikliai, pavyzdžiui, su mokymų ar projektų veiklų dalyviais susiję 15 skirtingų rodiklių, su naujomis darbo vietomis – 11 rodiklių, su įvairiais renginiais (kursais, stovyklomis, išvykomis, seminarais, konferencijomis, edukacijomis ir kt.) – 9 rodikliai, be renginių rodiklių yra 4 su mokymais susiję rodikliai, su projektų naudos gavėjais susiję 6 skirtingi rodikliai, su infrastruktūra (sutvarkyti viešosios infrastruktūros, kultūros paveldo objektai, patalpos, pastatai) – 8 rodikliai ir pan. Tokia vietos projektų įgyvendinimo stebėsenai taikomų rodiklių gausa ir įvairovė apsukina stebėsenos rezultatų apibendrinimą, mažina stebėsenos informacijos informatyvumą, didina administracinę naštą, susijusią su stebėsenos informacijos rinkimu ir saugojimu, apkrauna informacines sistemas ir mažina duomenų palyginamumą.

Siekiant palengvinti vietos projektų rodiklių duomenų agregavimą KPP lygiu rekomenduojama **sudaryti pagrindinių stebėsenos rodiklių sąrašą** ir parengti vieningus šių rodiklių aprašus, kad visos VVG vienodai suprastų ir skaičiuotų pagrindinius rodiklius. Atsižvelgiant į tai, kad VPS priemonių ir veiklos sričių įvairovė nėra didelė, tikslinga parengti vieningą rekomenduojamų pagrindinių rodiklių sąrašą skirtingo pobūdžio intervencijoms, suderinti šį sąrašą su bendraisiais ES lygiu nustatytais rodikliais, pristatyti VVG ir valdyti centralizuotai (NMA/ ŽŪM užtikrinant, kad turinio požiūriu vienodi rodikliai nebūtų įtraukti kaip du skirtingi rodikliai). Vietos lygiu ir toliau galėtų būti taikomi ne tik pagrindiniai, bet ir kiti vietos projektų specifika atitinkantys rodikliai, tačiau jų duomenys nebūtų agreguojami KPP lygiu.

Pagrindinių rodiklių sąrašą galėtų sudaryti ne daugiau kaip 10-15 rodiklių, kurie galėtų turėti papildomus pjūvius, pavyzdžiui:

- sukurtos darbo vietos (bendras rodiklis) gali turėti pjūvius pagal lytį ir amžių;
- mokymų rodiklis gali turėti pjūvius pagal mokymų temą;
- renginių rodiklis – požymį, koks tai renginys (seminaras/ konferencija, stovykla, išvyka, edukacija);
- infrastruktūros objektų rodikliui aktualūs požymiai pagal objekto tipą (kultūros paveldo objektas – taip/ ne; pastatas – taip/ ne); pastatams galima fiksuoti, ar pastatas naujas, ar renovuotas, koks pastato plotas; taip pat galima fiksuoti kitus objekto požymius – viešoji erdvė, laisvalaikio infrastruktūra ar pan.
- mokymų dalyviams – dalyvavimų skaičių ir dalyvių skaičių (unikalių);
- kitiems projektų naudos gavėjams tikslinga fiksuoti konkrečią gyvenamąją vietovę (kai skaičiuojami pagerintos infrastruktūros naudotojai) ir tikslingą grupę (jauni asmenys – taip/ ne; pagyvenę asmenys – taip/ ne; socialiai pažeidžiami asmenys – taip/ ne).

Tokiu būdu stebėsenos rodiklių sistema būtų hierarchinė, t. y., leistų matyti bendrą sukurtų darbo vietų skaičių ir atskirai darbo vietas vyrams/ moterims, jauniems/ pagyvenusiems asmenims; dalis darbo vietų galėtų būti lyčiai ir amžiui neutralios ir būtų aišku, kaip agreguoti rodiklių reikšmes. Šiuo metu, nesileidžiant į projektų lygio duomenis nėra aišku, ar reikia sudėti visas darbo vietas, ar dalį reikia eliminuoti, nes tai tos pačios darbo vietos, tik paskirstytos pagal amžių ar kitus požymius. Kitas hierarchinės sistemos pavyzdys – sutvarkyti infrastruktūros objektai: fiksuojant skirtingus požymius būtų galima skaičiuoti bendrą objektų skaičių ir atskirai išsifiltruoti tik tuos, kurie buvo kultūros paveldo objektai, nauji ar renovuoti pastatai ir pan.

Su renginiais susijusių projektų rodiklių trūkumai. Analizuojant duomenis apie vietos projektų renginius ir jų dalyvius nustatyta įvairių trūkumų ir netikslumų, kurie apsunkina vietos projektų stebėsenos informacijos apibendrinimą VVG ir KPP lygiu. Dėl rodiklių gausos ir neaiškių rodiklių tarpusavio priklausomybių (hierarchijos) vietos projektų lygio duomenis sudėtinga apibendrinti ne tik

KPP, bet ir VVG lygiu (rodikliai prasmingi ir informatyvūs tik vietos projekto lygiu). Analizuojant su renginiais susijusių vietos projektų lygio duomenis pastebėta, kad:

- a. Yra projektų, kuriems taikomi keli su dalyviais susiję rodikliai (pavyzdžiui, renginio dalyvių skaičius, potencialių naudos gavėjų skaičius, projekto naudos gavėjų skaičius, dalyvių/ gautinių naudos gavėjų skaičius) todėl neaišku, kurių rodiklių reikšmės ir kaip agreguoti rodiklių reikšmės, kad du kartus nebūtų suskaičiuoti tie patys dalyviai. Svarbu paminėti ir tai, kad vos kelios VVG naudoja rodiklį „Unikalių dalyvių skaičius“. Tikėtina, kad kitose VVG atsiskaitoma ne už renginių dalyvius, o už dalyvavimus (vienas dalyvis gali dalyvauti kelis kartus, jei projekte organizuojami keli renginiai).
- b. Kartais projektams taikomi keli su renginiais susiję rodikliai (pavyzdžiui, renginių skaičius ir edukacinių užsiėmimų skaičius), bet tik vienas su dalyviais susijęs rodiklis, todėl nėra aišku, ar jis apima tik renginių dalyvius ar ir edukacinių užsiėmimų dalyvius.
- c. Yra projektų, kuriuose renginių skaičiaus rodiklio reikšmė sutampa su agreguota kito tipo renginių (edukacinių užsiėmimų, pažintinių išvykų) rodiklių reikšmių suma. Gali būti, kad tai yra skirtingi to paties rodiklio (renginių skaičiaus) pūviai, todėl reikšmių negalima agreguoti.
- d. Yra keletas projektų, kuriems taikomas renginių rodiklis, tačiau nėra nei vieno rodiklio, kuris rodytų renginių dalyvių skaičių.
- e. Yra daug projektų, kuriems taikomas renginių skaičiaus rodiklis ir vienas iš šių dviejų rodiklių: „VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl įgyvendinto vietos projekto, skaičius (vnt).“ arba „VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl pagerintos infrastruktūros, skaičius“. Nėra aišku, ar šiuose projektuose buvo skaičiuojamas renginių dalyvių skaičius. Gali būti, kad gyventojų, gaunančių naudą dėl įgyvendinto projekto, skaičius atitinka renginių dalyvių skaičių. VVG turėtų būti pateiktos aiškios gairės, kurie rodikliai yra tarpusavyje susiję ir vietos projekte taikant vieną rodiklį būtina taikyti ir kitą (pavyzdžiui, renginių skaičius ir renginio dalyvių skaičius).
- f. Yra projektų, kuriuose renginių dalyvių skaičių atspindi ne bendras rodiklis (pavyzdžiui, dalyviai / galutiniai naudos gavėjai), o specifinę tikslinę grupę atspindintis rodiklis (pavyzdžiui, dalyviai / galutiniai naudos gavėjai, kurių amžius iki 40 metų). Kituose projektuose taikomi abu dalyvių skaičiaus rodikliai, todėl negalima taikyti vieno algoritmo duomenims agreguoti, nes kai kurios reikšmės gali būti suskaičiuotos du kartus.
- g. Yra projektų, kuriuose renginių skaičiaus rodiklio reikšmės yra įtartina didelės – didesnės nei 50, kai projektų biudžetai vos keli tūkstančiai eurų. Pavyzdžiui, NMA duomenimis, Vilniaus r. VVG buvo finansuotas projektas „Sveikata svarbiausia gyvenimo vertybė“, kurio metu surengti 166 renginiai (projekto biudžetas – 14879 Eur). Tokias reikšmes prieš agreguojant būtina patikrinti ir, esant poreikiui, patikslinti, tačiau to neįmanoma vieno atlikti vieno laike apriboto tyrimo metu. Klaidas būtina taisyti VVG ir NMA duomenų bazėse, o ne tyrimo tikslais suformuotose rodiklių ataskaitose (tai buvo daroma tyrimo metu, kiek leido riboti tyrimo išteklių ir viešai prieinama informacija). NMA turėtų būti paskirtas vienas darbuotojas, kuris patikrintų visų užbaigtų vietos projektų reikšmes prieš jas patvirtinant ir užfiksuojant duomenų bazėse, kurios naudojamos stebėsenos rodiklių ataskaitoms formuoti. Tokiu būdu būtų ne tik patikrinama duomenų kokybė, bet ir užtikrintas vienodas rodiklių interpretavimas juos suvedant į duomenų bases. Dabar šį darbą NMA atlieka visi vietos projektus ir VPS administruojantys darbuotojai, todėl sudėtinga užtikrinti vieningą požiūrį.

Pasitaiko atveju, kai vienam vietos projektui taikomas ir renginių skaičiaus, ir mokymų skaičiaus rodiklis. Tuo pačiu taikomi ir du rodikliai, susiję su projekto dalyviais: mokymų dalyvių skaičius ir dalyvių/ galutinių naudos gavėjų skaičius (rodiklių reikšmės kartais sutampa, o kartais skiriasi; kai rodiklių reikšmės sutampa, nėra aišku, ar tie patys dalyviai dalyvaus ir renginiuose, ir mokymuose ar dalyviai bus skirtingi). Kartais projektui taikomas tik mokymų skaičiaus rodiklis, tačiau du rodikliai, susiję su projekto dalyviais: mokymų dalyvių skaičius ir dalyvių/ galutinių naudos gavėjų skaičius. Kai šių rodiklių skaičius skiriasi ir dalyvių/ galutinių naudos gavėjų skaičius yra mažesnis už mokymų dalyvių skaičių, galima įtarti, kad dalyvių skaičiaus rodiklis rodo unikalius dalyvius. Tačiau kiekvieną

atvejį reikia tikrinti atskirai ir tai turėtų atlikti VVG administracijos ar NMA darbuotojai, kad vietos projektų rodiklių interpretacija ir agregavimas KPP lygiu būtų kiek įmanoma aiškesni ir paprastesni.

Kartais projektui taikomi keli su mokymų skaičiumi susiję rodikliai, pavyzdžiui, vienas bendresnis – mokymo kursų skaičius, o kiti specifiškesni, pavyzdžiui, mokymų, susijusių su verslumo skatinimu skaičius ir mokymų (kitų) skaičius. Tokiais atvejais nėra aišku, ar bendresnis rodiklis yra specifiškesnių rodiklių suma, ar tai papildomas rodiklis, kurio reikšmės reikia sudėti kartu su kitais rodikliais.

Su naujais produktais ar regioniniais produktais susijusių projektų rodiklių trūkumai. Nėra galimybės nustatyti sukurtų produktų ar regioninių produktų skaičiaus, nes yra projektų, kuriems taikomi du ar net trys rodikliai, atspindintys sukurtų produktų skaičių, pavyzdžiui:

- Yra atvejų, kai viename projekte du kartus fiksuojamas rodiklis „Sukurtų naujų produktų skaičius“. Greičiausiai taip yra todėl, kad sukurti du skirtingi produktai, bet produktų pavadinimai nėra fiksuojami;
- Yra atvejų, kai viename projekte yra du rodikliai: projekto veiklų/ sukurtų objektų skaičius ir sukurtų naujų produktų skaičius. Neaišku, kas yra objektai, kas yra veiklos, kas yra produktai, ar naujo produkto sukūrimo veikla ir naujas produktas yra atskiri rodikliai;
- Yra atvejų, kai viename projekte yra trys rodikliai (projekto veiklų/ sukurtų objektų skaičius; sukurtų naujų produktų skaičius; sukurtų regioninių produktų skaičius).

Tokiais atvejais nesigilinant į kiekvieno konkretaus vietos projekto turinį neįmanoma pasakyti, kiek produktų buvo sukurta. Būtina unifikuoti rodiklius ir fiksuoti ne tik produktų skaičių, bet ir produkto pavadinimą (stebėsenos sistemoje turi būti papildomas laukas produkto pavadinimui įvesti). Taip pat būtina aiškiau apibrėžti, ar skaičiuojamas produktas ar jo egzempliorių skaičius, nes yra daug projektų, kur sukurtų produktų skaičius matuojamas šimtais ar net tūkstančiais. Tyrimo metu darėme prielaidą, kad tai egzempliorių skaičius, bet stebėsenos sistemoje reikalingi du rodikliai – naujų produktų skaičius (papildomai fiksuojant produkto pavadinimą) ir naujo produkto egzempliorių skaičius (papildomai fiksuojant produkto pavadinimą ir jo egzempliorių skaičių).

Sukurtų darbo vietų skaičiavimas yra komplikuoatas dėl to, kad 6A tikslinei sričiai priskirtuose vietos projektuose vertinami bent 9 skirtingi sukurtų darbo vietų rodikliai:

- Asmenims iki 29 metų amžiaus (imtinai) naujai sukurtų darbo vietų skaičius (etatai)
- Asmenims iki 40 metų amžiaus (imtinai) naujai sukurtų darbo vietų skaičius (etatai)
- Asmenims nuo 30 iki 40 metų amžiaus (imtinai) naujai sukurtų darbo vietų skaičius (etatai)
- Asmenims nuo 41 metų amžiaus naujai sukurtų darbo vietų skaičius (etatai)
- Sukurtų darbo vietų (etatų) skaičius kaimo gyventojams
- Sukurtų darbo vietų (etatų) socialinę atskirtį patiriantiems asmenims skaičius (vnt.)
- Sukurtų naujų darbo vietų (naujų etatų) skaičius
- Sukurtų naujų darbo vietų (naujų etatų) skaičius įgyvendinus vietos projektus
- Sukurtų naujų darbo vietų skaičius

Rodiklius būtina unifikuoti ir nustatyti aiškia jų hierarchiją bei taikymo tvarką. Pavyzdžiui, negali būti taip, kad projekte vertinamos tik asmenims iki 40 m. sukurtos darbo vietos, nevertinant bendro sukurtų darbo vietų skaičiaus. Taip pat būtina aiškiau apibrėžti, kokie amžiaus intervalai aktualūs skaičiuojant skirtingoms tikslinėms grupėms skirtas naujas darbo vietas. Šiuo metu vienuose projektuose amžiaus intervalai iki 29 m. imtinai ir nuo 30 m., o kituose – iki 40 m. imtinai ir nuo 41 m. Šiuo atveju reikėtų išskirti 3 intervalus: iki 29 m., nuo 30 m. iki 40 m. ir nuo 41 m.

6 PRIEDAS. KIEKYBINIS LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATYVUMO IR EFEKTYVUMO VERTINIMAS: LEADER METODO ĮGYVENDINIMO REZULTATYVUMO INDEKSAS, JO APSKAIČIAVIMO METODIKA IR LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO EFEKTYVUMO VERTINIMO KRITERIJAI

Rengiant mini atvejo studijas buvo išbandytas kiekybinis LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimas. LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumas vertintas pagal tyrimo tikslais sudarytą LEADER metodo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksą. LEADER principų įgyvendinimo efektyvumas vertintas pagal pavienius atskirų LEADER principų įgyvendinimo efektyvumo vertinimo kriterijus. Prie kiekvieno principo aprašymo nurodyti konkretūs rodikliai ir vertinimo kriterijai, kurių pagrindu rengiant atvejo studijas buvo apskaičiuotos LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksų reikšmės. Atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksų reikšmės buvo agreguotos į bendrą LEADER metodo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksą. Sudarant LEADER metodo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksą vadovautasi prielaida, kad siekiant sistemiskai įvertinti LEADER metodo rezultatyvumą ir efektyvumą, reikia vertinti kaip yra laikomasi kiekvieno principo atskirai ir visų principų bendrai (kaip sistemos).

Kalbant bendrai, rezultatyvumas rodo, kaip VVG veikla ir pagal VPS finansuojami vietos plėtros projektai atitinka konkrečiam LEADER principui keliamus reikalavimus. Efektyvumas atspindi santykį tarp rezultato ir sąnaudų (pavyzdžiui, darbo valandų, paramos lėšų, žmogiškojo kapitalo ir kt.). Taigi, efektyvumo vertinimui yra reikalingi rezultato ir sąnaudų rodikliai.

Toliau pristatomi atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai, jų reikšmėms apskaičiuoti naudojami rodikliai (duomenys) ir atskirų rodiklių bei vertinimo kriterijų agregavimo į indeksus algoritmas.

LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksui apskaičiuoti reikia atlikti tokius veiksmus:

1. **Surinkti duomenis, reikalingus atskirų indeksą sudarančių rodiklių reikšmėms apskaičiuoti** (iš viso 61 rodiklis. Indeksą sudarančių rodiklių reikšmėms apskaičiuoti naudojami šie duomenys (detaliau žr. atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo lenteles):
 - a. VPS pateikta informacija apie VVG teritorijos specifinius pranašumus (VPS 3.1 dalis – SSGG stiprybės) ir išskirtinumus (VPS 2.1 dalis – VVG teritorijos išskirtinumas ir identitetas);
 - b. Metinių VPS įgyvendinimo ataskaitų informacija;
 - c. Patvirtintų vietos projektų aprašymai – atliekant tyrimą naudotos VVG parengtos paraiškų vertinimo ataskaitos;
 - d. Bendradarbiavimo projektų ataskaitos;
 - e. VVG kolegialių valdymo organų posėdžių protokolai;
 - f. Ekspertinis vertinimas (vietos projektų, kurie galėjo panaudoti ir panaudojo VVG teritorijos specifinius pranašumus ir išskirtinumus, skaičius);
 - g. VVG teritorijos seniūnijų sąrašas ir duomenys apie kiekvieno patvirtinto vietos projekto įgyvendinimo seniūniją;
 - h. ESTEP atliktų VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausų duomenys;
 - i. ESTEP apibendrinti VVG duomenys apie vietos projektų inovacijas, parengti pagal ketvirtinę horizontalių sričių pasiekimų ataskaitą (Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių 6 priedas);
 - j. NMA pateikti ir ESTEP apibendrinti duomenys apie vietos projektų finansavimo šaltinius ir partnerius;
 - k. VVG interneto svetainės, VVG Facebook paskyros.

2. **Apskaičiuoti atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo vertinimo kriterijų reikšmes** (iš viso 12 vertinimo kriterijų)
3. **Apskaičiuoti atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksus** (iš viso 7 indeksai).
4. **Apskaičiuoti LEADER metodo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksą.**

Atskirai apskaičiuojamos atskirų LEADER principų įgyvendinimo efektyvumo vertinimo kriterijų reikšmės (iš viso 9 kriterijų).

Atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksus sudarančių rodiklių ir vertinimo kriterijų sąrašai pateikti lentelėse 1 punkte. Atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksų apskaičiavimo algoritmas aprašytas 2 punkte. Agreguoto LEADER metodo įgyvendinimo rezultatyvumo indekso apskaičiavimo algoritmas aprašytas 3 punkte. LEADER principų įgyvendinimo efektyvumo vertinimo kriterijų apskaičiavimo algoritmas aprašytas 4 punkte.

1) Atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo rodikliai ir vertinimo kriterijai

Kiekvienam LEADER principui nustatyti principo įgyvendinimo *rezultatyvumo* vertinimo kriterijai ir principo įgyvendinimo *efektyvumo* vertinimo kriterijai. Iš rezultatyvumo vertinimo kriterijų apskaičiuojami atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksai ir bendras LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas.

a. Teritorinis principas

Teritorinio principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai nurodyti lentelėje.

29 lentelė. Teritorinio principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai

Vertinimo kriterijus	Rodikliai (reikalingi duomenys)	Duomenų šaltiniai
Rezultatyvumas		
(K1) Vietos projektų teritorinės aprėpties laipsnis (R1)	(R1) Seniūnijų, kuriose įgyvendinami vietos plėtros projektai, dalis	<ul style="list-style-type: none"> – ESTEP sudarytas VVG teritorijų seniūnijų sąrašas – ESTEP apibendrinti duomenys apie vietos projektų pasiskirstymą seniūnijose (pagal NMA pateiktus ir VVG patikslintus vietos projektų paraiškų duomenis apie vietos projektų įgyvendinimo)
(K2) Vietos išteklių panaudojimo lygis $0.4*(R2)+0.6*(R5)$	(R2) Vietos projektų, siejamų su vietos specifinių pranašumų ar išskirtinumų panaudojimu, dalis (R3) Vietos projektų, siejamų su vietos specifinių pranašumų ar išskirtinumų panaudojimu, skaičius (R4) Vietos projektų, potencialiai galėjusių panaudoti vietos specifinius pranašumus ar išskirtinumus, skaičius (R5) Paramos projektams su vietos specifiniais pranašumais ar išskirtinumais, dalis (R6) Parama projektams su vietos specifiniais pranašumais ar išskirtinumais, tūkst. Eur (R7) Parama projektams, potencialiai galėjusiems panaudoti vietos specifinius pranašumus ar išskirtinumus, tūkst. Eur	<ul style="list-style-type: none"> – VPS informacija apie vietos specifinius pranašumus ir išskirtinumus; – VVG pateiktos vietos projektų vertinimo ataskaitos. – Ekspertinis vertinimas (vietos projekto sąsaja su VVG teritorijos specifiniais pranašumais ir išskirtinumais)
(K3) Informacijos apie vietos poreikius ir išteklius prieinamumas $0.5*(R8)+0.5*(R9)$	(R8) VVG požiūris, ar reikia reguliariai atnaujinti informaciją apie VVG teritorijos išteklius ir plėtros poreikius (R9) VVG požiūris, kaip dažnai reikia atnaujinti informaciją apie VVG teritorijos išteklius ir plėtros poreikius	<ul style="list-style-type: none"> – VVG administratorių apklausa (8.1 ir 8.2 klausimai)
Efektyvumas		

Vertinimo kriterijus	Rodikliai (reikalingi duomenys)	Duomenų šaltiniai
(E1) Vietos projektų investicijos, siejamos su vietos specifiniais pranašumais ir išskirtinumais, tūkst. Eur/vnt. (RE1)/(RE2)	(RE1) Vietos projektų, siejamų su vietos specifiniais pranašumais ar išskirtinumais, bendra vertė tūkst. Eur (RE2) Vietos išskirtinumų ir specifinių pranašumų, panaudotų vietos plėtros projektuose, skaičius	<ul style="list-style-type: none"> – VPS informacija apie vietos specifinius pranašumus ir išskirtinumus; – VVG pateiktos vietos projektų vertinimo ataskaitos; – Ekspertinis vertinimas vietos projekto sąsajos su VVG teritorijos specifiniais pranašumais ir išskirtinumais vertinimas.

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

Teritorinio principo rezultatyvumas priklauso nuo to, ar visoje VVG teritorijoje buvo vykdomi vietos projektai, kokius vietos išteklius jie panaudojo bei nuo informacijos apie vietos poreikius bei išteklius prieinamumo.

(K1) Vietos projektų teritorinės aprėpties laipsnis parodo, kokioje dalyje VVG teritorijos seniūnijų buvo vykdomi vietos projektai. Vietos projektų vykdymo vieta buvo nustatoma pagal pareiškėjo paraiškoje deklaruotą gyvenamąją vietą. Vietos projektų teritorinės aprėpties laipsnis yra seniūnijų, kuriose buvo vykdomi vietos projektai, skaičius padalintas iš visų VVG teritorijoje esančių seniūnijų skaičiaus.

(K2) Vietos išteklių panaudojimo lygis priklauso nuo 2 rodiklių: kokia dalis vietos projektų buvo siejami su VVG teritorijos specifiniais pranašumais ir išskirtinumais, bei kokia dalis ES ir valstybės biudžeto paramos buvo panaudota tuose vietos projektuose. VVG teritorijos specifinių pranašumų ir išskirtinumų sąrašas buvo parengtas pagal VPS pateiktą informaciją apie VVG teritorijos SSGG stiprybes (VPS 3.1 dalis), o VVG teritorijos išskirtinumų sąrašas pagal VPS informaciją apie VVG teritorijos išskirtinumus ir identitetą (VPS 2.1 dalis).

Ne visi vietos projektai buvo skirti išnaudoti vietos išteklius, išskirtinumus ar specifinius pranašumus. Vietos projekto sąsajos su vietos specifiniais pranašumais ir/ar išskirtinumais buvo nustatomi pagal vietos projektui taikytus atrankos kriterijus (pavyzdžiui, atrankos kriterijus – projektas susijęs su turizmo paslaugų plėtra, kai vienas iš VVG specifinių pranašumų yra turizmas), arba pagal vietos projekto esmės aprašymą. Jeigu bent vienas vietos projektas buvo siejamas su vietos specifinių pranašumų ar išskirtinumų panaudojimu, buvo laikoma, kad visi kiti vietos projektai, kurie buvo teikiami pagal tą pačią VPS priemonę ar VPS veiklos sritį, potencialiai galėjo būti siejami su vietos specifiniais pranašumais ar išskirtinumais. Tokiu būdu buvo išskirtos VPS priemonės ir VPS veiklos sritys, kurios galėjo būti siejamos su vietos specifinių pranašumų ir išskirtinumų panaudojimu. Pagal šias išskirtas VPS priemones ir VPS veiklos sritis pateikti vietos projektai sudarė vietos projektų, potencialiai galėjusių panaudoti vietos specifinius pranašumus ar išskirtinumus, sąrašą (R4 rodiklis), o šiems projektams prašoma parama – paramos projektams, potencialiai galėjusiems panaudoti vietos specifinius pranašumus ar išskirtinumus, sumą (R7 rodiklis).

Vietos išteklių panaudojimo lygis buvo apskaičiuojamas pagal svertinį dviejų rodiklių vidurkį. Apskaičiuojant vidurkį buvo panaudoti rodiklių svoriai, kurie buvo nustatyti ekspertinio vertinimo būdu. Manoma, kad abu rodikliai – vietos projektų, siejamų su vietos specifinių pranašumų ar išskirtinumų panaudojimu, dalis (R2 rodiklis) ir paramos projektams su vietos specifiniais pranašumais ar išskirtinumais, dalis (R5 rodiklis) – yra svarbūs vietos išteklių panaudojimo lygiui įvertinti, tačiau didesnis svoris buvo skirtas paramos dalies rodikliui (R5 rodikliui), kadangi rezultatyviau yra turėti daugiau paramos į vietos specifinius pranašumus ar išskirtinumus, nei kad didesni skaičių vietos projektų, siejamų su specifinių pranašumų ar išskirtinumų panaudojimą. Dėl to, vietos projektų, siejamų su vietos specifinių pranašumų ar išskirtinumų panaudojimu, dalies rodikliui (R2 rodiklis) buvo skirtas 0,4 svorio koeficientas, o paramos projektams su vietos specifiniais pranašumais ar išskirtinumais, dalies rodikliui (R5 rodiklis) – 0,6 svorio koeficientas.

(K3) Informacijos apie vietos poreikius ir išteklius prieinamumas. Šiame tyrime analizuota, ar informacija apie vietos poreikius ir išteklius yra nuolat stebima ir kaip dažnai ji yra atnaujinama. Šiam kriterijui įvertinti naudoti VVG administratorių apklausos duomenys. Apklausos metu buvo klausiama, ar VPS įgyvendinimo metu išliko aktuali (nesikeitė) VPS informacija apie VVG teritorijos stiprybės, silpnybės, galimybes, grėsmės, plėtros poreikiai, VPS prioritetai, priemonės ir veiklos sritys. Respondentai galėjo pasirinkti vieną iš 4 atsakymų:

- 1) situacija nesikeitė, atitinkama VPS dalis išliko aktuali;
- 2) situacija pasikeitė, atitinkama VPS dalis nebuvo atnaujinta;
- 3) situacija pasikeitė, atitinkama VPS dalis buvo atnaujinta;
- 4) sunku pasakyti.

Jeigu buvo pasirenkamas pirmas atsakymas, buvo laikoma, kad tai yra pasyvus požiūris į informacijos apie vietos poreikius ir išteklius valdymą, o tai buvo prilyginama 0 balų. Jeigu buvo manoma, kad situacija pasikeitė, tačiau informacija nebuvo atnaujinama, buvo laikoma, kad VVG supranta tokios informacijos atnaujinimo poreikį, tačiau jos neatnaujino, dėl to buvo skiriama 0,5 balo. Jeigu buvo manoma, kad situacija pasikeitė, o VPS atitinkama dalis buvo atnaujinta, tuomet buvo laikoma, kad tai aktyvus požiūris į vietos plėtros duomenų valdymą, ir už tai buvo skiriamas 1 balas. Atsakymas – sunku pasakyti – buvo priskiriamas prie pasyvaus požiūrio, dėl to už jį buvo skiriama 0 balų.

Taip pat respondentų buvo klausiama, kaip dažnai turėtų būti atnaujinama informacija apie VVG teritorijos išteklius ir plėtros poreikius (VPS I.2 ir I.4 dalys). Buvo pateikti 6 atsakymo variantai, pasirenkant terminą, kaip dažnai tokie duomenys turėtų būti atnaujinami. Jei buvo atsakoma, kad duomenys turėtų būti atnaujinami bent kartą per metus, tuomet buvo skiriamas 1 balas, jei bent kartą per 5 metus – 0,5 balo, o jei tik rengiant naują VPS – 0 balų.

Informacijos apie vietos poreikius ir išteklius prieinamumo koeficientas buvo apskaičiuojamas pagal svertinį dviejų rodiklių vidurkį. Manoma, kad abu rodikliai – tiek poreikis atnaujinti informaciją apie vietos plėtrą, tiek tokių duomenų atnaujinimo dažnumas – yra vienodai svarbūs vietos plėtros duomenų valdyme, todėl abiejų rodiklių svoriai buvo lygūs 0,5.

Teritorinio principo efektyvumas vertinamas pagal vieną kriterijų – **vietos projektų investicijas, siejamas su vietos specifiniais pranašumais ir išskirtinumais**. Šis rodiklis parodo, kiek daug paramos teko vienam vietos projektų panaudotam vietos specifiniam pranašumui ar išskirtinumui. Kuo didesnė parama vienam vietos specifiniam pranašumui, tuo efektyviau yra išnaudojama LEADER skirta parama.

Analizuojant vietos projektų, potencialiai galėjusių panaudoti vietos specifinius pranašumus ar išskirtinumus, sąrašą (žr. R4 rodiklio apskaičiavimo metodiką), nustatyta vietos specifinių pranašumų ir išskirtinumų, panaudotų šiuose projektuose, įvairovė (RE2 rodiklis). Taip pat nustatyta šių vietos projektų bendra vertė. Teritorinio principo efektyvumas nustatomas projektų bendrą vertę padalijus iš panaudotų vietos specifinių pranašumų ir išskirtinumų skaičiaus.

Siekiant nustatyti, ar pagal šį kriterijų VVG veikė efektyviai, ar ne, gautą kriterijaus reikšmę reikia palyginti su nacionaliniu vidurkiu. Kadangi nacionaliniu mastu šis rodiklis nebuvo skaičiuojamas, nustatyti efektyvumo lygio nacionaliniu mastu nebuvo galima. Vietoje to, efektyvumas buvo nustatomas trijų VVG (Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r.) atžvilgiu, t. y. vienos VVG kriterijaus reikšmę palyginus su kitų dviejų VVG kriterijaus reikšmėmis.

b. „Iš apačios į viršų“ principas

„Iš apačios į viršų“ principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai nurodyti lentelėje.

30 lentelė. „Iš apačios į viršų“ principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai

Vertinimo kriterijus	Rodikliai (reikalingi duomenys)	Duomenų šaltiniai
Rezultatyvumas		
(K4) Gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnis (R12)+ $c1*(R14)+c2*(R16)+c3*(R18)$	(R10) Gyventojų skaičius VVG teritorijoje (R11) VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių skaičius (R12) VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių dalis nuo visų VVG gyventojų (R11)/(R10) (R13) Jaunimo, dalyvavusio VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginiuose, skaičius (R14) Jaunimo dalis nuo visų VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių (R13)/(R11) (R15) Savanorių, įsitraukusių į VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginius, skaičius (R16) Savanorių, įsitraukusių į VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginius, dalis nuo visų dalyvių (R15)/(R11) (R17) Socialinę atskirtį patiriančių asmenų, įsitraukusių į vietos projektus, skaičius (R18) Socialinę atskirtį patiriančių asmenų, įsitraukusių į vietos projektus, dalis visų VVG renginių dalyvių (R17)/(R11)	VPS įgyvendinimo ataskaitos, VVG pateiktos vietos projektų vertinimo ataskaitos, bendradarbiavimo projektų ataskaitos, VVG interneto svetainė, VVG Facebook paskyra
Efektyvumas		
(E2) VVG veiklos ir gyventojų aktyvinimo išlaidos vienam aktyviam gyventojui, Eur/gyv. (RE3)/(RE4)	(RE3) VVG veiklos ir VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo išlaidoms skirta suma, tūkst. Eur (RE4) Dalyvių skaičius VVG renginiuose	NMA (informacija apie paramą VPS viešiniui).
(E3) ES ir valstybė biudžeto paramos kokybė	(RE5) VVG teritorijos vietos projektų kokybė, vidutinis balas (RE6) Vietos projektams patvirtinta paramos suma, tūkst. Eur	NMA.

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

„Iš apačios į viršų“ principo rezultatyvumą atspindi **gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnis**. Šis laipsnis priklauso nuo vietos gyventojų aktyvinimo veiksmų rezultatų, t. y. nuo VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių skaičiaus bei sudėties. Taigi, laipsnis įtraukia ne tik vietos gyventojų aktyvinimo mastą, bet ir kokybę. Rodikliui apskaičiuoti naudojamas renginių dalyvių skaičius, todėl šiame skaičiuje yra asmenų, kurie dalyvavo, pvz. keliuose renginiuose, ir tokie asmenys įtraukti kelis kartus. Rodiklio privalumas yra tai, kad jis tinka palyginimui su kitomis VVG. Rodiklio trūkumas yra tai, kad aktyvių gyventojų skaičiuje yra tų pačių gyventojų, todėl šis rodiklis rodo ne unikalių (skirtingų) aktyvių gyventojų skaičių, o kaip masiškai dalyvaujama vietos plėtros procesuose. Rodiklis gali būti tikslesnis, jei VVG renginiuose visi dalyviai būtų registruojami elektroninėmis priemonėmis, o duomenys apie dalyvius saugomi elektroninėje bazėje. Tokiu atveju būtų nesunku tiksliai įvertinti ne tik gyventojų aktyvumą, bet ir naujų gyventojų įtraukimą, jaunimo aktyvumą ir pan.

Vietos gyventojų įsitraukimo kokybę, šiuo atveju, atspindi vietos gyventojų tikslinių grupių įvairovė. Yra laikoma, kad kuo daugiau yra aktyvinamos tikslinės vietos gyventojų grupės (pavyzdžiui, jaunimas, socialinę atskirtį patiriantys asmenys ir kt.), tuo geresni yra vietos gyventojų aktyvinimo rezultatai.

Gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnis apskaičiuojamas, remiantis 4 rodikliais: VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių skaičiumi (R11 rodikliu), jaunimo dalimi nuo visų VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių (R14 rodikliu), savanorių, įsitraukusių į VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginius, dalimi nuo visų dalyvių (R16 rodikliu) ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų, įsitraukusių į vietos projektus, dalimi visų VVG renginių dalyvių (R18 rodiklis).

(R11) VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių skaičius apima dalyvių, kurie dalyvavo įvairiose VVG renginiuose (pavyzdžiui, mokymuose potencialiems pareiškėjams, aktyvinimo ir viešinimo renginiuose, šventėse, diskusijose ir pan.), o taip pat ir vietos projektų bei bendradarbiavimo projektų renginiuose. Informacija apie dalyvių skaičių pateikiama VPS įgyvendinimo ataskaitose, vietos projektų ir bendradarbiavimo projektų ataskaitose. Taip pat informacija buvo

renkama VVG administratorių apklausos būdu, VVG interneto svetainėje bei VVG Facebook paskyroje. Tais atvejais, kai buvo žinoma apie renginį, tačiau jo dalyvių skaičius nebuvo nurodomas (paprastai, tai aktyvinimo ir viešinimo renginiai, mokymai ir pan.), buvo daroma prielaida, kad tokiuose renginiuose dalyvavo 20 vietos gyventojų.

(R14) Jaunimo dalis nuo visų VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių. Jaunimo, dalyvavusio VVG, vietos projektų bei bendradarbiavimo projektų renginiuose, skaičius nustatytas, remiantis VPS įgyvendinimo ataskaitų, vietos projektų ir bendradarbiavimo projektų ataskaitų bei publikacijų VVG interneto svetainėje ar VVG Facebook paskyroje informacija. Tais atvejais, kai šaltiniuose buvo nurodomas tik bendras dalyvių skaičius, o jų sudėtis pagal tikslines grupes nebuvo aiškus (pavyzdžiui, kiek renginyje dalyvavo jaunimo), buvo daroma prielaida, kad jaunimas sudarė 10% visų to renginio dalyvių.

(R16) Savanorių, įsitraukusių į VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginius, dalis nuo visų dalyvių. Savanorių skaičius buvo analizuojamas pagal vietos projektų vertinimo ataskaitų ir bendradarbiavimo projektų ataskaitų nurodytą informaciją, o taip ir pagal informaciją apie VVG renginiuose dirbusių savanorių skaičių, jei jis buvo nurodomas tiksliai.

(R18) Socialinę atskirtį patiriančių asmenų, įsitraukusių į vietos projektus, dalis visų VVG renginių dalyvių. Socialinę atskirtį patiriančių asmenų, dalyvavusio VVG, vietos projektų bei bendradarbiavimo projektų renginiuose, skaičius nustatytas, remiantis VPS įgyvendinimo ataskaitų, vietos projektų ir bendradarbiavimo projektų ataskaitų bei publikacijų VVG interneto svetainėje ar VVG Facebook paskyroje informacija. Tais atvejais, kai šaltiniuose buvo nurodomas tik bendras dalyvių skaičius, o jų sudėtis pagal tikslines grupes nebuvo aiškus (pavyzdžiui, kiek renginyje dalyvavo socialinę atskirtį patiriančių asmenų), buvo daroma prielaida, kad socialinę atskirtį patiriančių asmenų dalyvavo 5% to renginio dalyvių.

Skaičiuojant gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnį, buvo panaudoti rodiklių dinaminiai konvertavimo koeficientai. Šie koeficientai buvo apskaičiuojami remiantis mažėjančio naudingumo principu, t. y. kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo jo poveikis indekso reikšmei didėjo lėčiau. Gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnis ne tik kiekybiškai, bet ir kokybiškai atspindi vietos gyventojų aktyvumą. Tai reiškia, kad analizuojant gyventojų aktyvumą, buvo svarbu atsižvelgti ne tik į renginių dalyvių skaičių, bet ir į tai, kokie dalyviai (pavyzdžiui, jaunimas, pagyvenusio amžiaus gyventojai, daugiavaikės šeimos, neįgalieji ir kt.) dalyvavo renginiuose. Kuo daugiau yra įtraukiama kuo įvairesnių tikslinių vietos gyventojų grupių, tuo gyventojų aktyvinimo rezultatas yra geresnis. Siekiant užtikrinti, kad viena kuri nors tikslinė grupė neturėtų dominuojančios įtakos indekso reikšmei, yra taikomas mažėjančio naudingumo principas. Šiuo atveju kiekvieno rodiklio konvertavimo koeficientas buvo apskaičiuojamas pagal formulę $c = \frac{\ln(x+1)}{x}$, kur x – rodiklio koeficientas. Rodiklių konvertavimo koeficientai buvo skaičiuojami tikslinių grupių rodikliams ir nebuvo skaičiuojami dalyvių skaičiui¹⁷⁷.

„Iš apačios į viršų“ principo efektyvumas vertinamas pagal šiuos kriterijus:

- 1) **(E2) VVG veiklos ir gyventojų aktyvinimo išlaidos vienam aktyviam gyventojui.** Rodiklis parodo, kiek sąlyginai buvo skirta paramos vieną vietos gyventoją įtraukti į vietos plėtros procesus. Rodiklio trūkumas yra tai, kad ne visos VVG veiklos ir gyventojų aktyvinimo išlaidos yra skirtos gyventojų aktyvinimui. Be to, gyventojų skaičius VVG renginiuose yra netikslus, dėl renginių, kuriuose dalyviai nebuvo registruojami, dalyvių skaičiaus neįtraukimo. Nežiūrint į tai, šis rodiklis tinka palyginimui tarp VVG, kurios yra skirtingo dydžio bei gauna skirtingo dydžio paramą.

¹⁷⁷ VVG ir vietos projektų renginių dalyvių dalies visų VVG gyventojų skaičiujame rodiklio konvertavimo koeficientas yra 1, t. y. dalyvių dalis visų VVG gyventojų skaičiujame yra pamatinė gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnio reikšmė, prie kurios pridėjami kiti kokybiniai parametrai (pavyzdžiui, įvairių tikslinių grupių struktūrinės dalys).

- 2) **(E3) ES ir valstybė biudžeto paramos kokybė.** Kiekvienas vietos projektas atrankos metu yra vertinamas balais, kaip jis atitinka atrankos kriterijus. Maksimalus balų skaičius yra 100 balų, o minimalus – 40 balų. Kuo daugiau balų vietos projektas surenka, tuo jo kokybė yra geresnė. Taigi, tuo geresnė ir šiam projektui skirtos ES ir valstybės biudžeto panaudojimo kokybė. ES ir valstybės biudžeto paramos kokybė apskaičiuojama pagal formulę: ES ir valstybės biudžeto paramos kokybė apskaičiuojama pagal formulę: $\sum_i (s_i * q_i) / \sum_i s_i$, kur i – vietos projektas, s – vietos projektui skirta parama (tūkst. Eur), q – vietos projekto balų suma (vietos projekto kokybė).

Siekiant nustatyti, ar pagal šiuos kriterijus VVG veikė efektyviai, ar ne, gautas kriterijų reikšmes reikia palyginti su nacionaliniu vidurkiu. Kadangi nacionaliniu mastu šis rodiklis nebuvo skaičiuojamas, nustatyti efektyvumo lygio nacionaliniu mastu nebuvo galima. Vietoje to, efektyvumas buvo nustatomas trijų VVG (Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r.) atžvilgiu, t. y. vienos VVG kriterijų reikšmes palyginus su kitų dviejų VVG kriterijaus reikšmėmis.

c. Partnerystės principas

Partnerystės principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai nurodyti lentelėje (žr. 31 lentelė).

31 lentelė. Partnerystės principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai

Vertinimo kriterijus	Rodikliai (reikalingi duomenys)	Duomenų šaltiniai
Rezultatyvumas		
(K5) Sektorių atstovavimas VVG $0.25*(R19)+0.25*(R20)+0.25*(R21)+0.25*(R22)$	(R19) VVG narių struktūra (R20) VVG valdybos narių struktūra (R21) VVG valdybos posėdžių narių struktūra (R22) VVG stebėsenos grupės struktūra	VVG valdybos posėdžių protokolai; VPS įgyvendinimo ataskaitos; VVG interneto svetainės informacija.
Efektyvumas		
(E4) Pasitikėjimas VVG, balai $[(RE7)+...+(RE11)]/5$	(RE7) VVG narių požiūris į bendrą darbo VVG atmosferą, balai (RE8) VVG narių požiūris į VVG narių aktyvumą, balai (RE9) VVG narių požiūris, kaip atsižvelgiama į skirtingas nuomones priimant sprendimus, balai (RE10) VVG narių požiūris į problemų ir konfliktų sprendimo konstruktyvumą, balai (RE11) VVG narių požiūris į viešųjų ir privačių interesų derinimą priimant sprendimus, balai	VVG narių apklausa (21 klausimas)
(E5) LEADER metodo indėlis į partnerystę, balai $[(RE12)+...+(RE20)]/9$	(RE12) LEADER indėlis į partnerystę tarp verslo ir vietos valdžios, balai (RE13) LEADER indėlis į partnerystę tarp verslo ir pilietinės visuomenės (socialinių partnerių), balai (RE14) LEADER indėlis į partnerystę tarp vietos valdžios ir pilietinės visuomenės (socialinių partnerių), balai (RE15) LEADER indėlis į partnerystę tarp visų trijų sektorių (vietos valdžios, verslo ir pilietinės visuomenės), balai (RE16) LEADER indėlis į partnerystę tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių valdžios įstaigų, balai (RE17) LEADER indėlis į partnerystę tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių verslų, balai (RE18) LEADER indėlis į partnerystę tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių pilietinės visuomenės organizacijų (bendruomenių ir kitų nevyriausybinė organizacijų), balai (RE19) LEADER indėlis į partnerystę su kitomis Lietuvos VVG (teritorinio bendradarbiavimo skatinimo), balai (RE20) LEADER indėlis į partnerystę su kitų šalių VVG (tarptautinio bendradarbiavimo skatinimo), balai	VVG narių apklausa (22 klausimas)

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

Partnerystės principo rezultatyvumas vertinamas pagal vieną kriterijų – trijų sektorių (pilietinės visuomenės, verslo ir vietos valdžios) atstovavimą VVG. Nežiūrint į tai, kad pilietinės visuomenės, vietos verslo ir vietos valdžios atstovavimo proporcijos yra griežtai reglamentuotos, praktiškai visuomet šios proporcijos keičiasi, priklausomai nuo posėdžio, nuo VVG teritorijos ar šalies. Todėl siekiant suprasti, kaip praktiškai partnerystė yra realizuojama, reikia įvertinti, kaip šių atstovavimo proporcijų yra laikomasi. Vertinimui analizuojami VVG visuotinių narių susirinkimų ar valdybos posėdžių protokolai.

(K5) Sektorių atstovavimas VVG buvo apskaičiuotas, remiantis 4 rodikliais: VVG narių struktūra (R19 rodiklis), VVG valdybos narių struktūra (R20 rodiklis), VVG valdybos posėdžių narių struktūra (R21 rodiklis) ir VVG stebėsenos grupės struktūra (R22 rodiklis). Atliekant sektorių atstovavimo analizę priimant sprendimus visuotiniuose VVG narių susirinkimuose ir valdybos posėdžiuose buvo analizuojami viešai (VVG interneto svetainėje) prieinami duomenys apie VVG narių visuotinius susirinkimus ir valdybos posėdžius (susirinkimų ir posėdžių sąrašas) ir viešai prieinami susirinkimų ir posėdžių protokolai.

Kiekvienas rodiklis buvo vertinamas interesų atstovavimo koncentracijos laipsniu. Interesų koncentracijos laipsnis apskaičiuojamas remiantis Herfindahlio ir Hirschmano indekso (HHI) metodika. Laipsnio skaičiavimuose atsižvelgiama į atstovaujamo sektoriaus dalies svorį, t. y. yra rekomenduojama, kad pilietinės visuomenės dalis būtų iki 49%, verslo dalis – iki 35%, o valdžios dalis – iki 30% (pagal VPS atrankos taisyklių 12.4 punktą, kuriame apibrėžti reikalavimai kolegialaus valdymo organo sudėčiai). Skaičiavimuose daroma prielaida, kad ideali sektorių atstovavimo proporcija yra tuomet, kai pilietinės visuomenės dalis yra 45%, verslo – 30%, o valdžios – 25%. Skaičiuojant interesų koncentracijos laipsnį, faktinės sektorių atstovavimo dalys koreguojamos iš pilietinės visuomenės dalies atimant 15 proc. p., o prie valdžios dalies pridėdant 5 proc. p. Verslo atstovavimo dalis nekeičiama. Tokiu atveju idealus interesų koncentracijos laipsnis yra 2700. Praktiškai, pasitaiko atveju, kai VVG kolegialiuose valdymo organuose pilietinės visuomenės dalis yra 50 proc., o verslo ir valdžios po 25 proc. (pvz., kai VVG valdyba yra iš 12 asmenų, iš kurių 6 yra pilietinės visuomenės atstovai). Iš principo tai atitinka rekomenduojamą proporciją, tačiau šiuo atveju interesų koncentracijos laipsnis padidėja iki 2750. Todėl yra laikytina, kad rekomenduojamas koncentracijos laipsnis yra 2750, kurį viršijus, teigiama, kad interesų atstovavimo proporcija yra pažeista. Kuo faktinis interesų koncentracijos laipsnis didesnis už 2750, tuo faktinės sektorių atstovavimo proporcijos priimant sprendimus labiau neatitinka rekomenduojamų.

Sektorių atstovavimas VVG koeficientas buvo apskaičiuojamas pagal aritmetinį šių 4 rodiklių vidurkį. Manoma, kad visi 4 rodikliai yra vienodai svarbūs sektorių atstovavimui VVG, todėl visų jų svoriai buvo lygūs 0,25.

Partnerystės principo efektyvumas vertinamas pagal pasitikėjimo VVG laipsnį ir LEADER metodo indėlį į partnerystę VVG teritorijoje. VVG yra efektyviai veikianti partnerystė, jei ja pasitiki didžioji dalis jos narių, o LEADER priemonių finansuota veikla daro poveikį vietos gyventojų veiklos partnerystei. Pasitikėjimo VVG laipsniui ir LEADER metodo indėliui į vietos partnerystę įvertinti naudojami duomenys, gauti VVG narių apklausos metu.

(E4) Pasitikėjimas VVG yra vertinamas pagal VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūrį į 5 VVG darbo rodiklius:

- 1) VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris į bendrą darbo VVG atmosferą;
- 2) VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris į VVG narių aktyvumą;
- 3) VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris, kaip atsižvelgiama į skirtingas nuomones priimant sprendimus;
- 4) VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris į problemų ir konfliktų sprendimo konstruktyvumą;
- 5) VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūris į viešųjų ir privačių interesų derinimą priimant sprendimus.

Išreiškiant savo požiūrį, respondentas galėjo pasirinkti vieną iš penkių atsakymo variantų:

- 1) Labai palankiai (5 balai);
- 2) Palankiai (4 balai);
- 3) Nepalankiai (2 balai);
- 4) Visai nepalankiai (1 balas);
- 5) Sunku pasakyti (3 balai).

Kiekvieno rodiklio įvertis yra lygus visų respondentų atsakymų svertiniam vidurkiui.

Pasitikėjimo VVG koeficientas buvo apskaičiuojamas pagal aritmetinį šių 5 rodiklių vidurkį. Manoma, kad visi 5 rodikliai yra vienodai svarbūs sektorių atstovavimui VVG, todėl visų jų svoriai buvo lygūs 0,20.

(E5) LEADER metodo indėlis į partnerystę yra vertinamas pagal VVG narių ir administracijos darbuotojų požiūrį į šiuos 9 LEADER indėlio rodiklius:

- 1) LEADER indėlis į partnerystę tarp verslo ir vietos valdžios;
- 2) LEADER indėlis į partnerystę tarp verslo ir pilietinės visuomenės (socialinių partnerių);
- 3) LEADER indėlis į partnerystę tarp vietos valdžios ir pilietinės visuomenės (socialinių partnerių);
- 4) LEADER indėlis į partnerystę tarp visų trijų sektorių (vietos valdžios, verslo ir pilietinės visuomenės);
- 5) LEADER indėlis į partnerystę tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių valdžios įstaigų;
- 6) LEADER indėlis į partnerystę tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių verslų;
- 7) LEADER indėlis į partnerystę tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių pilietinės visuomenės organizacijų (bendruomenių ir kitų nevyriausybinė organizacijų);
- 8) LEADER indėlis į partnerystę su kitomis Lietuvos VVG (teritorinio bendradarbiavimo skatinimo);
- 9) LEADER indėlis į partnerystę su kitų šalių VVG (tarptautinio bendradarbiavimo skatinimo).

Išreiškiant savo požiūrį, respondentas galėjo pasirinkti vieną iš keturių atsakymo variantų:

- 1) Labai prisideda (4 balai);
- 2) Iš dalies prisideda (3 balai);
- 3) Neprisideda (2 balai);
- 4) Sunku pasakyti (1 balas).

Kiekvieno rodiklio įvertis yra lygus visų respondentų atsakymų svertiniam vidurkiui.

LEADER metodo indėlio į partnerystę koeficientas buvo apskaičiuojamas pagal aritmetinį šių 9 rodiklių vidurkį. Manoma, kad visi 9 rodikliai yra vienodai svarbūs sektorių atstovavimui VVG.

Siekiant nustatyti, ar pagal šiuos kriterijus VVG veikė efektyviai, ar ne, gautas kriterijų reikšmes reikia palyginti su nacionaliniu vidurkiu. Kadangi nacionaliniu mastu šis rodiklis nebuvo skaičiuojamas, nustatyti efektyvumo lygio nacionaliniu mastu nebuvo galima. Vietoje to, efektyvumas buvo nustatomas trijų VVG (Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r.) atžvilgiu, t. y. vienos VVG kriterijų reikšmes palyginus su kitų dviejų VVG kriterijaus reikšmėmis.

d. Inovacijų principas

Inovacijų principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai nurodyti lentelėje (žr. 32 lentelė).

32 lentelė. Inovacijų principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai

Vertinimo kriterijus	Rodikliai (reikalingi duomenys)	Duomenų šaltiniai
Rezultatyvumas		
(K6) Vietos projektų inovatyvumo lygis $0.4*(R23)+0.6*(R26)$	(R23) Vietos projektų su inovacijomis dalis (R24)/(R25) (R24) Projektų, kurie prisideda prie inovacijų ir naujų technologijų kūrimo, skaičius (R25) Vietos projektų, kuriems buvo taikomas inovatyvumo atrankos kriterijus, skaičius (R26) Investicijų į inovacijas dalis nuo visos vietos projektams, kuriems taikomas inovatyvumo atrankos kriterijus, patvirtintos paramos sumos (R27)/(R28) (R27) Investicijų dalis, tenkanti inovacijoms, tūkst. Eur (R28) Projektams, kuriems taikomas inovatyvumo atrankos kriterijus, patvirtinta paramos suma, tūkst. Eur	VPS, VP ataskaitos*, ESTEP**
(K7) Inovacijų sklaida (R29)	(R29) Ar buvo skleidžiama geroji praktika ir/ar išmoktos pamokos? Taip/Ne	VVG interneto svetainė, VVG Facebook paskyra
(K8) Inovatyvių informacinių technologijų, komunikacijų priemonių naudojimas (R30)	(R30) Inovatyvių komunikacijos, demonstracijos ar informacinių technologijų taikymas VVG renginiuose, Taip/Ne	VPS įgyvendinimo ataskaitos, VVG interneto svetainė, VVG Facebook paskyra
Efektyvumas		
(E6) Vidutinė investicijų į inovacijas suma, tenkanti vienam projektui su inovacijomis, tūkst. Eur/projektui (RE21)/(RE22)	(RE21) Investicijų į inovacijas suma, tūkst. Eur (RE22) Projektų, kurie prisideda prie inovacijų ir naujų technologijų kūrimo, skaičius	ESTEP**

* VPS - VPS informacija apie vietos specifinius pranašumus ir išskirtinumus; VP ataskaitos - VVG pateiktos vietos projektų vertinimo ataskaitos.

** ESTEP apibendrinti VVG duomenys apie vietos projektų inovacijas, parengti pagal ketvirtinę horizontalių sričių pasiekimų ataskaitą (Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, administravimo taisyklių 6 priedas).

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

Inovacijų principo rezultatyvumas priklauso nuo trijų kriterijų:

- 1) **Inovatyvumo lygis (K6)** apskaičiuojamas, remiantis dviem rodikliais: vietos projektų su inovacijomis dalies (R23) ir investicijų į inovacijas dalis nuo visos vietos projektams, kuriems taikomas inovatyvumo atrankos kriterijus, patvirtintos paramos sumos (R26). Inovatyvumo lygis buvo apskaičiuojamas pagal svertinį dviejų rodiklių vidurkį. Apskaičiuojant vidurkį buvo panaudoti rodiklių svoriai, kurie buvo nustatyti ekspertinio vertinimo būdu. Manoma, kad abu rodikliai – vietos projektų su inovacijomis dalis (R23) ir investicijų į inovacijas dalis nuo visos vietos projektams, kuriems taikomas inovatyvumo atrankos kriterijus, patvirtintos paramos sumos (R26) – yra svarbūs vietos išteklių panaudojimo lygiui įvertinti, tačiau didesnis svoris buvo skirtas investicijų dalies rodikliui (R26 rodikliui), kadangi rezultatyviau yra turėti daugiau investicijų į inovaciją, nei kad didesnę skaičių vietos projektų su inovacijomis. Dėl to, vietos projektų su inovacijomis dalies rodikliui (R23 rodiklis) buvo skirtas 0,4 svorio koeficientas, o investicijų į inovacijas dalies nuo visos vietos projektams, kuriems taikomas inovatyvumo atrankos kriterijus, patvirtintos paramos sumos rodikliui (R26) – 0,6 svorio koeficientas.
- 2) **Inovacijų sklaida (K7)** buvo vertinama, remiantis informacija iš VVG interneto svetainės ir VVG Facebook paskyros. Jeigu buvo nustatyta atveju, kai vietos projektų ar bendradarbiavimo projektų inovacijos buvo aprašomos ir publikuojamos svetainėje ar socialiniame tinkle, buvo laikoma, kad VVG skleidė gerąją praktiką ir/ar išmoktas pamokas. Tokiu atveju rodikliui buvo skiriamas 1 balas. Jeigu nebuvo nustatyta publikacijų apie VVG teritorijoje įgyvendinamas inovacijas, rodikliui buvo skiriama 0 balų.

- 3) **Inovatyvių informacinių technologijų, komunikacijų priemonių naudojimas (K8).** Informacija apie inovatyvių informacinių technologijų, komunikacijų priemonių naudojimą VVG veikloje, aktyvinant vietos gyventojus, buvo renkama VVG interneto svetainėje, VVG Facebook paskyroje bei buvo remiamasi VPS įgyvendinimo ataskaitose pateikiama informacija. Jeigu buvo nustatyta atveju, kai tokios technologijos buvo naudojamos vietos gyventojų aktyvinimui, rodikliui buvo skiriamas 1 balas, jeigu nebuvo nustatyta – rodikliui buvo skiriama 0 balų.

Inovacijų principo efektyvumas vertinamas pagal vieną kriterijų – vidutinę investicijų į inovacijas sumą, tenkančią vienam projektui su inovacijomis (E6). Kriterijaus reikšmei apskaičiuoti naudoti ESTEP apibendrinti VVG duomenys apie vietos projektų inovacijas, parengti pagal ketvirtinę horizontalių sričių pasiekimų ataskaitą. Apskaičiuota vidutinė investicijų į vieną inovaciją rodo, kokio dydžio inovacijos buvo diegiamos. Kuo didesnė suma tenka vienai inovacijai, tuo ta inovacija yra reikšmingesnė, o dėl to, potencialiai, inovacijų principo įgyvendinimas efektyvesnis.

e. Integruoto požiūrio principas

Integruoto požiūrio principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai nurodyti lentelėje (žr. 33 lentelė).

33 lentelė. Integruoto požiūrio principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai

Vertinimo kriterijus	Rodikliai (reikalingi duomenys)	Duomenų šaltiniai
Rezultatyvumas		
(K9) Projektų daugiasektoriškumas 0.1*(R32)+ 0.1*(R33)+ 0.4*(R34)+ 0.4*(R39)	(R31) Patvirtintų vietos projektų skaičius (R32) Integruotų vietos projektų skaičius (R33) Socialinio ar bendruomeninio verslo vietos projektų skaičius (R34) Kompleksinių vietos projektų dalis nuo visų vietos projektų (R35)/(R31) (R35) Kompleksinių vietos projektų skaičius* (R36)+(R38) (R36) Vietos projektų, įgyvendinamų kartu su partneriais, skaičius (R37) Vietos projektų, atitikusių darnaus vystymosi atrankos kriterijų, skaičius (R38) Vietos projektų, atitikusių darnaus vystymosi atrankos kriterijų ir įgyvendinamų be partnerių, skaičius** (R39) Vietos projektų investicijų integruotumas (R41)/(R40) (R40) Vietos projektų išlaidų suma pagal VP paraiškas, tūkst. Eur (R41) Kompleksinių vietos projektų investicijos, tūkst. Eur (R42)+(R43) (R42) Vietos projektų su partneriais bendra vertė, tūkst. Eur (R43) Vietos projektų (be partnerių) investicijos į darnią plėtrą, tūkst. Eur***	ESTEP pagal NMA duomenis; VVG administratorių apklausa (12.1-12.2 klausimai); VP ataskaitos****, NMA pateikti ir ESTEP apibendrinti duomenys*****
Efektyvumas		
(E7) Vidutinės kompleksinio vietos projekto investicijos, tūkst. Eur/projektui (RE24)/(RE23)	(RE23) Kompleksinių vietos projektų skaičius (RE24) Kompleksinių vietos projektų investicijos, tūkst. Eur	VPS, VP ataskaitos****

* Kompleksiniai vietos projektai - tai tokie vietos projektai, kurie vykdomi su partneriais ir/ar atitinka darnios plėtros atrankos kriterijų. Šie projektai kompleksiskai sprendžia problemas, kadangi juose dalyvauja skirtingų sektorių atstovai ir/ar yra sprendžiamos kelių sričių (pavyzdžiui, ekonominės ir aplinkosauginės) problemos.

** Tik tie vietos projektai, kurie yra gavę balų už darnios plėtros atrankos kriterijų bei investavę į darnios plėtros technologijas, ir kurie įgyvendinami be partnerių (su partneriais įgyvendinami vietos projektai jau yra įtraukti į kompleksinių vietos projektų skaičių)..

*** Tik tie vietos projektai, kurie yra gavę balų už darnios plėtros atrankos kriterijų bei investavę į darnios plėtros technologijas, ir kurie įgyvendinami be partnerių (su partneriais įgyvendinamų vietos projektų investicijos jau yra įtrauktos į vietos projektų investicijų integruotumą).

**** VPS - VPS informacija apie vietos specifinius pranašumus ir išskirtinumus; VP ataskaitos - VVG pateiktos vietos projektų vertinimo ataskaitos;

***** NMA pateikti ir ESTEP apibendrinti duomenys apie vietos projektų finansavimo šaltinius ir partnerius.

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

Integruoto požiūrio principo rezultatyvumui vertinti naudojamas vienas kriterijus – projektų daugiasektoriškumas, kuris parodo, kokia vietos projektų dalis yra įgyvendinama kompleksiskai, t. y. vietos projekto įgyvendinimas vyksta kartu su partneriu, arba vietos projektu prisidedama prie daugiau nei vienos srities (pavyzdžiui, ekonominės, socialinės, aplinkosauginės ir pan.) problemų sprendimo. Šio kriterijaus įvertinimui naudojami 4 rodikliai:

- 1) **Integruotų vietos projektų skaičius (R32)** nustatomas, remiantis VPS administratorių apklausos duomenimis. Kuo daugiau yra integruotų projektų, tuo integruoto požiūrio principo rezultatyvumas yra geresnis.
- 2) **Socialinio ar bendruomeninio verslo vietos projektų skaičius (R33)** nustatomas, remiantis vietos projektų atrankos ataskaitų informacija arba VPS administratorių apklausos duomenimis. Kuo daugiau yra socialinio ar bendruomeninio verslo vietos projektų, tuo integruoto požiūrio principo rezultatyvumas yra geresnis.
- 3) **Kompleksinių vietos projektų dalis nuo visų vietos projektų (R34)**. Kompleksiniai vietos projektai – tai tokie vietos projektai, kurie vykdomi su partneriais ir/ar atitinka darnios plėtros atrankos kriterijų. Jų skaičius nustatomas remiantis vietos projektų atrankos ataskaitų informacija.
- 4) **Vietos projektų investicijų integruotumas (R39)**. Šis rodiklis parodo, kokią dalį kompleksinių vietos projektų investicijos sudaro visų VVG vietos projektų investicijų. Kuo didesnė ši dalis, tuo daugiau investicijų yra padaryta veikiant kartu su partneriais iš skirtingų sektorių, arba tuo šios investicijos labiau prisideda prie darnios VVG plėtros.

Integruoto požiūrio principo efektyvumo vertinimui naudojamas santykinis rodiklis, kuris rodo vidutinį kompleksinių vietos projektui investicijų dydį. Kuo didesnės investicijos yra daromos kartu su partneriais, arba kuo didesnės investicijos daromos į darnią VVG plėtrą, tuo integruoto požiūrio principo efektyvumas yra geresnis.

Siekiant nustatyti, ar pagal šį kriterijų VVG veikė efektyviai, ar ne, gautą kriterijaus reikšmę reikia palyginti su nacionaliniu vidurkiu. Kadangi nacionaliniu mastu šis rodiklis nebuvo skaičiuojamas, nustatyti efektyvumo lygio nacionaliniu mastu nebuvo galima. Vietoje to, efektyvumas buvo nustatomas trijų VVG (Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r.) atžvilgiu, t. y. vienos VVG kriterijaus reikšmę palyginus su kitų dviejų VVG kriterijaus reikšmėmis.

f. Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai nurodyti lentelėje.

34 lentelė. Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai

Vertinimo kriterijus	Rodikliai (reikalingi duomenys)	Duomenų šaltiniai
Rezultatyvumas		
(K10) Bendradarbiavimo aktyvumas $0.25*(R44)+0.25*(R45)+0.15*(R46)+0.1*(R47)+0.1*(R48)+0.1*(R49)+0.05*(R50)$	(R44) Dalyvavimas tarptautinio bendradarbiavimo projekte, Taip/Ne (R45) Dalyvavimas teritorinio bendradarbiavimo projekte, Taip/Ne (R46) Dalyvavimas tarptautinėje VVG tinklaveikoje, Taip/Ne (R47) Dalyvavimas nacionalinėje VVG tinklaveikoje, Taip/Ne (R48) Dalyvavimas nacionalinėje vietos bendruomeninių organizacijų tinklaveikoje, Taip/Ne (R49) Bendradarbiavimas su mokslo ir verslo organizacijomis, Taip/Ne (R50) Bendradarbiavimo su ekspertais ir konsultantais, Taip/Ne	VPS įgyvendinimo ataskaitos; VVG internetinės svetainės informacija; VVG administratorių apklausos duomenys (16 klausimas).
(K11) Žinių ir patirties sklaida	(R51) Renginių (susitikimų), skirtų geros praktikos ar kitokių žinių bei patirties sklaidai, skaičius	VPS įgyvendinimo ataskaitos;

Vertinimo kriterijus	Rodikliai (reikalingi duomenys)	Duomenų šaltiniai
0.4*(R51)+0.2*(R52)+0.4*(R53)	(R52) Publikuotų leidinių, parengtų filmų skaičius (R53) Pasidalinimo informacija apie gerąją praktiką ir išmoktas pamokas atvejų skaičius	VVG internetinės svetainės informacija; VVG administratorių apklausos duomenys (21 klausimas).
Efektyvumas		
(E8) Bendradarbiavimo projektų efektyvumas [(RE25.1)+...+(RE25.n)] /n	(RE26.1) Bendradarbiavimo metu sukurta tinklaveika (RE27.1) Bendradarbiavimo projekto metu sukurtas produktas (RE28.1) Bendradarbiavimo metu sukurta inovacija (RE29.1) Bendradarbiavimo metu panaudoti vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinumai (RE30.1) Bendradarbiavimo metu suaktyvintų gyventojų skaičius	Bendradarbiavimo projekto ataskaitos.

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo rezultatyvumo vertinimui taikomi du kriterijai:

- 1) **Bendradarbiavimo aktyvumas (K10)**, kuris apskaičiuojamas pagal 7 rodiklius. Šių rodiklių pagalba siekiama nustatyti, kokia bendradarbiavimo formų įvairove naudojasi VVG. Kiekvieno šio rodiklio atveju yra nustatoma, ar yra naudojama tokia bendradarbiavimo forma, ar ne. Jei yra naudojama, rodiklis prilyginamas 1, o jei nėra – prilyginama 0. Ar VVG naudojasi šiomis bendradarbiavimo formomis, nustatoma remiantis VPS įgyvendinimo ataskaitomis, VVG internetinės svetainės informacija ir VVG administratorių apklausos duomenimis.
- 2) **Žinių ir patirties sklaida (K11)** siekiama nustatyti VVG žinių ir patirties perdavimo intensyvumą, nustatant renginių (susitikimų), skirtų geros praktikos ar kitokių žinių bei patirties sklaidai, skaičių (R51), publikuotų leidinių ar parengtų filmų skaičių (R52) bei pasidalinimo informacija apie gerąją praktiką ir išmoktas pamokas atvejų skaičių (R53). Žinoma, tikslų gerosios praktikos ir išmoktų pamokų skaičių bei renginių, skirtų geros praktikos ar kitokių žinių bei patirties sklaidai, yra sunku nustatyti. Todėl šių rodiklių vertinimui naudojama intervalinė skalė. Yra teigiama, kad jeigu gerosios praktikos ir išmoktos pamokų atvejų skaičius yra didesnis už 10, tuomet šis rodiklis yra vertinamas 1, jeigu iki 10 atvejų – 0,5 koeficientu, o jeigu nebuvo – 0. Taip pat yra vertinamas ir renginių (susitikimų), skirtų geros praktikos ar kitokių žinių bei patirties sklaidai, skaičius. Publikuotų leidinių ar sukurtų filmų skaičių galima identifikuoti tiksliai, kadangi jų, paprastai, būna labai nedaug. Žinių ir patirties sklaidos koeficiento reikšmė buvo apskaičiuojamas pagal svertinį trijų rodiklių vidurkį. Apskaičiuojant vidurkį buvo panaudoti rodiklių svoriai, kurie buvo nustatyti ekspertinio vertinimo būdu. Manoma, kad renginių skaičius (R51 rodiklis) ir pasidalinimo informacija apie gerąją praktiką ir išmoktas pamokas atvejų skaičius (R53 rodiklis) turi sudaryti bent 80% visos žinių ir patirties sklaidos kriterijaus reikšmės, todėl šiems dviem rodikliams skiriamas 0,4 svorio koeficientas (abu rodikliai sudaro 0,8 dalį kriterijaus reikšmės), o publikuotų leidinių, parengtų filmų skaičiaus rodiklio svorio koeficientas yra 0,2. Siekiant užtikrinti, kad publikuotų leidinių ar parengtų filmų skaičius neturėtų reikšmingos įtakos visam LEADER principų rezultatyvumo vertinimui, nustatyta, kad maksimalus tokių leidinių ar filmų skaičius, kuris įtraukiamas į indekso skaičiavimą, yra 8. Praktiškai, jei VVG reguliariai (pavyzdžiui, bent kartą per metus) rengia didesnės apimties leidinius arba filmus, kurie skirti gerosios praktikos bei išmoktų pamokų sklaidai, tai rodo puikų VVG gebėjimą rezultatyviai išnaudoti tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimą, o daug didesni nei šalyje įprasta leidinių ar filmų skaičiai neturi didesnės vertės principo rezultatyvumo vertinimui.

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo efektyvumas vertinamas vienu kriterijumi (E8), pagal kurį nustatoma įgyvendinto tarptautinio ar teritorinio bendradarbiavimo projekto rezultatų ir LEADER metodo sąsajų atitiktis. Sąsajų atitiktis įvertinti naudojami 5 rodikliai:

- 1) Bendradarbiavimo projekto metu sukurta tinklaveika (RE26) (prisidedama prie partnerystės ir integruotumo principų).

- 2) Bendradarbiavimo projekto metu sukurtas produktas (RE27) (prisidedama prie vietos pridėtinės vertės kūrimo).
- 3) Bendradarbiavimo metu sukurta inovacija (RE28) (prisidedama prie inovacijų principo įgyvendinimo rezultatyvumo).
- 4) Bendradarbiavimo metu panaudoti vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinumas (RE29) (prisidedama prie teritorinio principo įgyvendinimo).
- 5) Bendradarbiavimo metu suaktyvintų gyventojų skaičius (RE30) (prisidedama prie „iš apačios į viršų“ principo).

Kiekvienas šis rodiklis vertinamas 1 (jei rezultatas yra pasiektas) arba 0 (jei rezultatas nėra pasiektas).

Bendradarbiavimo projekto efektyvumas buvo apskaičiuojamas pagal penkių šių rodiklių aritmetinį vidurkį (kiekvieno rodiklio svorio koeficientas – 0,2).

g. Vietos finansavimo ir valdymo principas

Vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai nurodyti lentelėje.

35 lentelė. Vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimo rezultatyvumo ir efektyvumo vertinimo kriterijai

Vertinimo kriterijus	Rodikliai (reikalingi duomenys)	Duomenų šaltiniai
Rezultatyvumas		
(K12) Vietos finansavimo indėlis $0.5*(R58)+0.5*(R61)$	(R54) Vietos projektų partnerių įnašas, tūkst. Eur (R55) Vietos projektų pajamos ir kiti finansavimo šaltiniai, tūkst. Eur (R40) Vietos projektų išlaidų suma pagal VP paraiškas, tūkst. Eur (R56) Vietos projektų partnerių įnašo dalis VVG (R54)/(R40) (R57) Vietos projektų partnerių įnašo dalis Lietuvoje (R58) Vietos projektų partnerių įnašo dalies VVG ir Lietuvoje santykis (R56)/(R57) (R59) Vietos projektų pajamų ir kitų finansavimo šaltinių dalis VVG (R55)/(R40) (R60) Vietos projektų pajamų ir kitų finansavimo šaltinių dalis Lietuvoje (R61) Vietos projektų pajamų ir kitų finansavimo šaltinių dalies VVG ir Lietuvoje santykis (R59)/(R60)	NMA pateikti ir ESTEP apibendrinti duomenys apie vietos projektų finansavimo šaltinius ir partnerius.
Efektyvumas		
(E9) Paramos lėšų dalies konkrečios VVG vietos projektų išlaidose lyginant su visų VVG vidurkiu koeficientas $(RE34)/(RE33)$	(RE31) Paramos suma konkrečios VVG vietos projektams, tūkst. Eur (RE32) Vietos projektų išlaidų suma pagal konkrečios VVG vietos projektų paraiškas, tūkst. Eur (RE33) Paramos lėšų dalis vietos projektų išlaidose konkrečioje VVG (RE31)/(RE32) (RE34) Paramos lėšų dalis vietos projektų išlaidose visose VVG (vidurkis)	NMA pateikti ir ESTEP apibendrinti duomenys apie vietos projektų finansavimo šaltinius ir partnerius.

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

Vietos finansavimo ir valdymo principo rezultatyvumas vertinamas naudojant vieną kriterijų – **vietos finansavimo indėlį (K12)**. Vietos finansavimo indėlis rodo, kaip vietos plėtros projektų finansavimas yra „atsietas“ nuo ES ir nacionalinio biudžeto paramos, t. y. kiek vietos projektuose yra panaudojama vietos projektų partnerių lėšų ar kitų vietos projektų finansavimo šaltinių (išskyrus pareiškėjo įnašus, skolintas lėšas bei ES ir valstybės biudžeto paramą). Idealiu atveju vietos plėtra galėtų vykti be ES ar nacionalinės paramos.

Kriterijaus reikšmei apskaičiuoti naudojami du rodikliai: vietos projektų partnerių įnašo dalies konkrečioje VVG ir Lietuvoje santykis (R58) ir vietos projektų pajamų ir kitų finansavimo šaltinių dalies

konkrečioje VVG ir Lietuvoje santykis (R61). Šie rodikliai atskleidžia, kaip santykinai gerai buvo išnaudojami vietos finansavimo šaltiniai nacionalinio vidurkio atžvilgiu.

Vietos finansavimo indėlis buvo apskaičiuojamas pagal svertinį dviejų rodiklių aritmetinį vidurkį. Manoma, kad abu rodikliai – tiek vietos projektų partnerių įnašo dalies konkrečioje VVG ir Lietuvoje santykis (R58), tiek vietos projektų pajamų ir kitų finansavimo šaltinių dalies konkrečioje VVG ir Lietuvoje santykis (R61) – yra vienodai svarbūs vietos finansavimo ir valdymo principo rezultatyvumui, todėl jų svorio koeficientai lygūs 0,5.

Vietos finansavimo ir valdymo principo efektyvumo vertinimui naudojamas paramos lėšų dalies konkrečios VVG vietos projektų išlaidose lyginant su visų VVG vidurkiu koeficientas (E9). Kuo paramos lėšų dalis yra mažesnė, tuo vietos plėtra šiuo atžvilgiu santykinai yra gyvybingesnė, t. y. vietos plėtros procesai yra labiau pagrįsti vietos ištekliais ir mažiau priklausomi nuo nacionalinės ar ES paramos. Efektyvumas vertinamas kriterijaus reikšmę lyginant su nacionaliniu vidurkiu.

2) Atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksų apskaičiavimo metodika

Nustačius kiekvieno LEADER principo įgyvendinimo rezultatyvumo rodiklių ir vertinimo kriterijų reikšmes apskaičiuojamas kiekvieno principo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas.

Teritorinio principo įgyvendinimo rezultatyvumas apskaičiuojamas pagal 3 kriterijų – vietos projektų teritorinės aprėpties laipsnio (K1), vietos išteklių panaudojimo lygio (K2) ir informacijos apie vietos poreikius ir išteklius prieinamumo (K3) – svertinį vidurkį. Apskaičiuojant vidurkį buvo panaudoti rodiklių svoriai, kurie buvo nustatyti ekspertinio vertinimo būdu. Manoma, kad vietos išteklių panaudojimo lygis yra svarbiausias rodiklis teritorinio principo įgyvendinimo rezultatyvumui, todėl šio rodiklio svorio koeficientas – 0,5. Tolygų vietos plėtros procesą užtikrinančio vietos projektų teritorinės aprėpties laipsnio svoris yra – 0,3. Informacijos apie vietos poreikius ir išteklius prieinamumo svorio koeficientas lygus 0,2.

„Iš apačios į viršų“ principo įgyvendinimo rezultatyvumas apskaičiuojamas pagal 1 kriterijų – gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnį (K4), todėl rezultatyvumo koeficientas sutampa su kriterijaus reikšme.

Partnerystės principo įgyvendinimo rezultatyvumas apskaičiuojamas pagal 1 kriterijų – sektorių atstovavimas VVG (K5), todėl rezultatyvumo koeficientas sutampa su kriterijaus reikšme.

Inovacijų principo įgyvendinimo rezultatyvumas apskaičiuojamas pagal 3 kriterijų – vietos projektų inovatyvumo lygio (K6), inovacijų sklaidos (K7) ir inovatyvių informacinių technologijų, komunikacijų priemonių naudojimo (K8) – svertinį vidurkį. Apskaičiuojant vidurkį buvo panaudoti rodiklių svoriai, kurie buvo nustatyti ekspertinio vertinimo būdu. Manoma, kad vietos projektų inovatyvumo lygis yra svarbiausias rodiklis teritorinio principo įgyvendinimo rezultatyvumui, todėl šio rodiklio svorio koeficientas – 0,6. Inovacijų sklaidos (K7) ir inovatyvių informacinių technologijų, komunikacijų priemonių naudojimo (K8) svorio koeficientai lygūs 0,2.

Integruoto požiūrio principo įgyvendinimo rezultatyvumas apskaičiuojamas pagal 1 kriterijų – projektų daugiasektoriškumą (K9), todėl rezultatyvumo koeficientas sutampa su kriterijaus reikšme.

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimo rezultatyvumas apskaičiuojamas pagal 2 kriterijų – bendradarbiavimo aktyvumo (K10) bei žinių ir patirties sklaidos (K11) – svertinį vidurkį. Apskaičiuojant vidurkį buvo panaudoti rodiklių svoriai, kurie buvo nustatyti ekspertinio vertinimo būdu. Manoma, abu šie kriterijai yra vienodai reikšmingi teritorinio bendradarbiavimo principo įgyvendinimo rezultatyvumui, todėl šių rodiklių svorio koeficientai lygūs 0,5.

Vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimo rezultatyvumas apskaičiuojamas pagal vieną kriterijų – vietos finansavimo indėlį (K12), todėl rezultatyvumo koeficientas sutampa su kriterijaus reikšme.

3) LEADER metodo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas ir jo apskaičiavimo metodika

LEADER metodo įgyvendinimo indekso reikšmės apskaičiuojamos iš atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksų reikšmių. LEADER principų įgyvendinimo indekso reikšmė yra lygi 7 LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksų reikšmių vidurkiui. Taigi, visų LEADER principų svoriai yra lygūs, kadangi yra manoma, kad visi LEADER principai yra vienodai svarbūs vietos plėtros procesuose.

4) LEADER principų įgyvendinimo efektyvumo vertinimo kriterijų apskaičiavimo metodika

Kiekvieno LEADER principo efektyvumas yra matuojamas vienu kriterijumi, išskyrus „iš apačios į viršų“ ir partnerystės principus, kurių efektyvumas yra matuojamas 2 kriterijais. Todėl LEADER principų efektyvumo reikšmė sutampa su jo kriterijaus reikšme. Tais atvejais, kai kriterijų yra daugiau kaip vienas, principo efektyvumas yra lygus tų kriterijų reikšmių vidurkiui.

Šiame tyrime nebuvo skaičiuojamas bendras LEADER principų įgyvendinimo efektyvumo indeksas, kadangi kiekvieno principo efektyvumo reikšmei nustatyti reikia turėti nacionalines kriterijų reikšmes, kurių atžvilgiu būtų galima nustatyti koeficientus, kaip efektyviai konkreti VVG veikė vieno ar kito kriterijaus atžvilgiu, palyginus su šalies vidurkiu.

Neturint nacionalinių efektyvumo kriterijų reikšmių, LEADER principų efektyvumas buvo nustatomas, remiantis 3 atvejo studijų metu gautais LEADER principų efektyvumo vertinimais, juos lyginant tarpusavyje. Taigi, buvo nustatytas atskirų LEADER principų santykinis efektyvumo lygis nagrinėtų VVG atžvilgiu.

7 PRIEDAS. KAUNO R., ALYTAUS R. IR ŠILUTĖS R. VVG ATVEJO STUDIJS

Pateiktos kaip trys atskiri dokumentai (docx formatu).

8 PRIEDAS. LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO REZULTATYVUMAS KAUNO R., ALYTAUS R. IR ŠILUTĖS R. VVG TERITORIJOSE (ATVEJO STUDIJŲ REZULTATŲ PALYGINIMAS)

Įgyvendinti LEADER principus Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. VVG sekėsi skirtingai. Geriausiai ir nuosekliausiai LEADER metodo laikėsi Kauno r. VVG, kita vertus, Alytaus r. ir Šilutės r. geriau įgyvendino kai kuriuos atskirus principus (žr. 36 lentelė).

Teritorinis principas. Šilutės r. VVG užtikrino, kad vietos projektai būtų vykdomi visose VVG teritorijos seniūnijose. Kauno r. VVG teritorijoje finansuotų vietos projektų pareiškėjai buvo iš 2/3 seniūnijų, tačiau kai kuriuose vietos projektuose kaip partneriai dalyvavo ir kaimo bendruomeninės organizacijos iš tų seniūnijų, kuriose nebuvo finansuotų vietos projektų. Alytaus r. VVG teritorijoje vietos projektai susikonzentravo į 3 seniūnijas (25% visų seniūnijų), net trys vietos projektai buvo vykdomi viename kaime – Radžiūnuose (šiems projektams skirta 34% visos paramos, skirtos Alytaus r. VPS priemonei „Ūkio ir verslo plėtra“).

Vietos išteklių panaudojimo lygis tarp Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. VVG taip pat buvo gana skirtingas. Labiausiai tai lėmė vietos projektų, kurie buvo siejami su vietos specifiniais pranašumais ir išskirtinumais skaičius ir dydis. Kauno r. VVG atveju 76% ES ir valstybės biudžeto paramos buvo skirta vietos projektams, išnaudojantiems vietos specifinius pranašumus ir išskirtinumus. Šilutės r. VVG tokiems projektams skirta 48% paramos, o Alytaus r. VVG – 35% paramos. Šis rodiklis pagerėtų, jei vietos projektams būtų taikomas atrankos kriterijus, skatinantis tinkamiau išnaudoti vietos specifinius pranašumus ir išskirtinumus.

Informacijos apie vietos išteklius poreikius ir išteklius prieinamumui nebuvo skirta daug dėmesio. Analizuotų VVG požiūriu, informaciją apie vietos poreikius ir išteklius užtenka atnaujinti tik prieš rengiant naują VPS, t. y. kas penkerius – septynerius metus. Tačiau toks požiūris yra vertinamas kaip pasyvus, todėl balų už šį kriterijų nebuvo skirta.

„Iš apačios į viršų“ principas. Surinktais duomenimis, 2016-2020 m. Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. VVG teritorijose galėjo būti suaktyvinta nuo 4% iki 8% VVG teritorijų gyventojų. Kauno r. VVG atveju tarp aktyviųjų gyventojų daugiau kaip 60% sudarė jaunimas. Visos VVG užtikrino visų trijų sektorių atstovų dalyvavimą sprendimų priėmimo procesuose, įtraukdamos jų atstovus į VVG narius, VVG valdybą ir į VPS įgyvendinimo rezultatų stebėsenos grupę (Kauno r. ir Šilutės r. VVG atvejais; Alytaus r. VVG stebėsenos grupė nebuvo sudaryta).

Partnerystės principas. Nežiūrint į tai, kad visos analizuotos VVG įtraukė visų sektorių atstovus į sprendimų priėmimo procesus, patys atstovai ne itin aktyviai tuo naudojosi. VVG narių visuotinių susirinkimų lankomumas per 2016-2020 m. buvo nedidelis: Alytaus r. ir Kauno r. VVG – siekia 60% narių, o Šilutės r. VVG – 65% narių. Valdybos posėdžių lankomumas buvo geresnis: Kauno r. VVG – 79%, Alytaus – 72%, o Šilutės r. VVG – net 90%. Nors vidutiniškai sektorių atstovavimo proporcijos per VVG valdybos posėdžius buvo išlaikomos visose analizuotose VVG, nustatyta daug atvejų (pavyzdžiui, Alytaus r. VVG – 76%, Kauno r. VVG – 39%, Šilutės r. VVG – 14%), kai VVG valdybos sprendimai buvo priimami esant didesnei nei rekomenduojama vieno iš sektorių įtakai. Kita vertus, palankiai vertinama darbo atmosfera VVG, atsižvelgimas į skirtingas nuomones, konstruktyvus problemų ir konfliktų sprendimas leidžia daryti išvadą, kad partnerystės principas buvo įgyvendintas tinkamai.

Inovacijų principas. VVG duomenimis, Kauno r. VVG teritorijoje buvo vykdomi 8 vietos projektai, kurie prisidėjo prie inovacijų ir naujų technologijų diegimo VVG teritorijoje, o Šilutės r. VVG – 6 vietos projektai, o Alytaus r. VVG tokių vietos projektų 2016-2020 m. nebuvo, tačiau prie inovacijų diegimo prisidėjo bendradarbiavimo projektai (pavyzdžiui, piliakalnių produktas, lėtojo turizmo paslauga ir kt.). Be to, visose analizuotose VVG buvo skleidžiama informacija apie inovacijas VVG teritorijoje bei gerąją praktiką kitose VVG. Nežiūrint į tai, vietos projektų investicijos į inovacijas nebuvo didelės (pavyzdžiui,

Šilutės r. VVG apie 19% visos investuotos sumos, o Kauno r. VVG – beveik 3% tų vietos projektų investicijų). Turint mintyje, kad inovacijos yra LEADER metodo „vizitinė kortelė“, laikoma, kad tai yra silpnas rezultatas.

Santykinai geriausius rezultatus inovacijų principo įgyvendinime 2016-2020 m. pasiekė Šilutės r. VVG (rezultatyvumo koeficientas – 0,59), silpniausiai – vietos projektų su inovacijomis neturėjusi Alytaus r. VVG. Kauno r. VVG vietos projektų inovatyvumas buvo vidutinis.

Santykinai nedidelė vietos projektų kokybė (Kauno r. VVG – 82 kokybės balai, o Alytaus r. VVG ir Šilutės r. VVG – po 74 kokybės balus), sudaro prielaidas ES ir valstybės paramą gauti tiems vietos projektams, kurie neinvestuoja į inovacijas, o tai silpnina šio principo įgyvendinimo rezultatyvumą. Siekiant pagerinti vietos projektų inovatyvumą, siūloma daugiau dėmesio skirti vietos gyventojų inovatyvumo skatinimui, vietos projektų atrankos metu didinti balų skaičių už diegiamas inovacijas, o taip pat, remiantis VVG administratorių apklausos duomenimis, atsisakyti inovacijų vertinimo teritorinės ribos (t. y. inovacija turi būti ne tik vietos lygiu). Vietos gyventojų inovatyvumą paskatintų efektyvesnis VVG interneto svetainių panaudojimas, kur galima turėti atskirą skiltį, skirtą inovacijoms Lietuvos ir užsienio VVG teritorijose (Alytaus r. ir Šilutės r. VVG tokias skiltis turi, tačiau jos nėra išnaudojamos efektyviai).

Integruoto požiūrio principas. Šį principą santykinai rezultatyviausiai įgyvendino Šilutės r. VVG (rezultatyvumo koeficientas – 0,74). Tai nulėmė socialinio verslo projektų skaičius, kurių per 2016-2020 m. Šilutės r. VVG buvo 4. Integruotų projektų neturėjo nei viena analizuota VVG.

Kiti integruoto požiūrio principo rezultatyvumo rodikliai buvo panašūs visose vertintose VVG. Nagrinėjant vietos projektus, kurie buvo įgyvendinami kartu su vienu ar daugiau partnerių (daugiasektoriškumo aspektas) arba kuriais buvo sprendžiamos dviejų ar daugiau sričių (pavyzdžiui, ekonominės, socialinės, aplinkosauginės ar kt.) problemos, investicijos per šiuos projektus siekė 32–38%, nežiūrint į tai, kad Alytaus r. VVG net 71% vietos projektų buvo siejami su darnios plėtros Alytaus r. VVG teritorijoje užtikrinimu. Kauno r. ir Šilutės r. atvejais vietos projektai su partneriais sudarė apie 50% vietos projektų.

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas. Alytaus r. VVG tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo koeficientas lygus 1,20. Šis rezultatas buvo pasiektas dėl aktyvaus dalyvavimo Lietuvos ir užsienio tinklaveikose, bendradarbiavimo projektų vykdymo ar dalyvavimo juose, leidinių rengimo ir publikavimo. Kauno r. VVG tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimo rezultatyvumas taip pat buvo aukštas (rezultatyvumo koeficientas – 1,0). Šilutės r. VVG pradėjo dalyvauti teritorinio bendradarbiavimo projektuose tik 2020 m. antroje pusėje, todėl šių projektų rezultatai nebuvo nagrinėjami. Be to, Šilutės r. VVG neplėtojo ryšių su mokslo institucijomis, kaip tai darė Kauno r. ir Alytaus r. VVG. Remiantis VVG administratorių apklausos duomenimis, VVG dalyvavimą bendradarbiavimo projektuose riboja laiko projektams rengti ir įgyvendinti trūkumas, nepakankami žmogiškieji išteklių projektams rengti ir įgyvendinti, be to, VVG aktualių projektų pobūdis neatitiko įgyvendinimo taisyklių reikalavimų.

Vietos finansavimo ir valdymo principas. Kauno r. ir Alytaus r. VVG vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimo rezultatyvumas buvo aukštas dėl vietos savivaldos, kaip vietos projektų partnerio, įnašo bei dėl kitų finansavimo šaltinių indėlio į vietos projektų finansavimą (pavyzdžiui, iš pajamų, gautų vietos projekto įgyvendinimo metu). Kauno r. VVG atveju vietos projektų viešieji partneriai prisidėjo prie vietos projektų finansavimo 210 tūkst. Eur, t. y. 4,5% bendros vietos projektų išlaidų vertės. Ši dalis buvo beveik tris kartus didesnė nei Lietuvos vidurkis (1,6%). Alytaus r. VVG vietos projektai buvo finansuojami iš projektų vykdymo metu gaunamų pajamų. Šis finansavimo šaltinis sudarė 3,7% visų Alytaus r. VVG vietos projektų išlaidų vertės (daugiau kaip 2 kartus didesnė dalis nei visų VVG vidurkis). Šilutės r. VVG vietos projektų partnerių įnašas sudarė 1,6% bendros vietos projektų vertės (atitiko visų VVG vidurkį).

36 lentelė. LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumas Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. VVG 2016-2020 m.

Vertinimo kriterijus	Šilutė	Alytus	Kaunas
LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas	0.52	0.60	0.76
(P1) Teritorinio principo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas	0.54	0.36	0.65
(K1) Vietos projektų teritorinės aprėpties laipsnis	1.00	0.67	0.96
(R1) Seniūnijų, kuriose įgyvendinami vietos plėtros projektai, dalis	100%	67%	96%
(K2) Vietos išteklių panaudojimo lygis	0.48	0.32	0.72
(R2) Vietos projektų, siejamų su vietos specifinių pranašumų ar išskirtinumų panaudojimu, dalis	47%	29%	67%
(R3) Vietos projektų, siejamų su vietos specifinių pranašumų ar išskirtinumų panaudojimu, skaičius	7	8	20
(R4) Vietos projektų, potencialiai galėjusių panaudoti vietos specifinius pranašumus ar išskirtinumus, skaičius	15	28	30
(R5) Paramos projektams su vietos specifiniais pranašumais ar išskirtinumais, dalis	48%	35%	76%
(R6) Parama projektams su vietos specifiniais pranašumais ar išskirtinumais, tūkst. Eur	473	628	1982
(R7) Parama projektams, potencialiai galėjusiems panaudoti vietos specifinius pranašumus ar išskirtinumus, tūkst. Eur	978	1795	2619
(K3) Informacijos apie vietos poreikius ir išteklius prieinamumas	0.00	0.00	0.00
(R8) VVG požiūris, ar reikia reguliariai atnaujinti informaciją apie VVG teritorijos išteklius ir plėtros poreikius	Nereikia	Nereikia	Nereikia
(R9) VVG požiūris, kaip dažnai reikia atnaujinti informaciją apie VVG teritorijos išteklius ir plėtros poreikius	Naujai VPS	Naujai VPS	Naujai VPS
(P2) „Iš apačios į viršų“ principo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas	0.08	0.12	0.15
(K4) Gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnis	7.66	12.12	14.95
(R10) Gyventojų skaičius VVG teritorijoje	22219	26985	87863
(R11) VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių skaičius	900	2149	7266
(R12) VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių dalis nuo visų VVG gyventojų	4.1%	8.0%	8.3%
(R13) Jaunimo, dalyvavusio VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginiuose, skaičius	70	83	4789
(R14) Jaunimo dalis nuo visų VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginių dalyvių	7.8%	3.9%	65.9%
(R15) Savanorių, įsitraukusių į VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginius, skaičius	0	59	82
(R16) Savanorių, įsitraukusių į VVG, bendradarbiavimo ir vietos projektų renginius, dalis nuo visų dalyvių	0.0%	2.7%	1.1%
(R17) Socialinę atskirtį patiriančių asmenų, įsitraukusių į vietos projektus, skaičius	29	54	335
(R18) Socialinę atskirtį patiriančių asmenų, įsitraukusių į vietos projektus, dalis visų VVG renginių dalyvių	3.2%	2.5%	4.6%
(P3) Partnerystės principo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas	0.74	0.67	0.91
(K5) Sektorių atstovavimas VVG	0.74	0.67	0.91
(R19) VVG narių struktūra	0.53	0.70	0.68
(R20) VVG valdybos narių struktūra	0.99	0.99	1.00
(R21) VVG valdybos posėdžių narių struktūra	1.00	0.98	0.99
(R22) VVG stebėsenos grupės struktūra	0.43	0.00	0.96
(P4) Inovacijų principo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas	0.59	0.40	0.48
(K6) Vietos projektų inovatyvumo lygis	0.32	0.00	0.13
(R23) Vietos projektų su inovacijomis dalis	50.0%	0.0%	29.6%
(R24) Vietos projektų, kurie prisideda prie inovacijų ir naujų technologijų kūrimo, skaičius	6	0	8
(R25) Vietos projektų, kuriems buvo taikomas inovatyvumo atrankos kriterijus, skaičius	12	2	27
(R26) Investicijų į inovacijas dalis nuo visos vietos projektams, kuriems taikomas inovatyvumo atrankos kriterijus, patvirtintos paramos sumos	19.3%	0.0%	2.6%
(R27) Investicijų dalis, tenkanti inovacijoms, tūkst. Eur	142	0	62
(R28) Projektams, kuriems taikomas inovatyvumo atrankos kriterijus, patvirtinta paramos suma, tūkst. Eur	738	20	2369
(K7) Inovacijų sklaida	1.00	1.00	1.00
(R29) Ar buvo skleidžiama geroji praktika ir/ar išmoktos pamokos? Taip/Ne	Taip	Taip	Taip
(K8) Inovatyvių informacinių technologijų, komunikacijų priemonių naudojimas	1.00	1.00	1.00

Vertinimo kriterijus	Šilutė	Alytus	Kaunas
(R30) Inovatyvių komunikacijos, demonstracijos ar informacinių technologijų taikymas VVG renginiuose, Taip/Ne	Taip	Taip	Taip
(P5) Integruoto požiūrio principo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas	0.74	0.42	0.37
(K9) Projektų daugiasektoriškumas	0.74	0.42	0.37
(R31) Patvirtintų vietos projektų skaičius	32	28	47
(R32) Integruotų vietos projektų skaičius	0	0	0
(R33) Socialinio ar bendruomeninio verslo vietos projektų skaičius	4	0	0
(R34) Kompleksinių vietos projektų dalis nuo visų vietos projektų	47%	71%	55%
(R35) Kompleksinių vietos projektų skaičius*	15	20	26
(R36) Vietos projektų, įgyvendinamų kartu su partneriais, skaičius	15	6	26
(R37) Vietos projektų, atitikusių darnaus vystymosi atrankos kriterijų, skaičius	0	21	0
(R38) Vietos projektų, atitikusių darnaus vystymosi atrankos kriterijų ir įgyvendinamų be partnerių, skaičius**	0	14	0
(R39) Vietos projektų investicijų integruotumas	38%	32%	38%
(R40) Vietos projektų išlaidų suma pagal VP paraiškas, tūkst. Eur	2294	3095	4659
(R41) Vietos projektų kompleksinės investicijos, tūkst. Eur***	863	1003	1783
(R42) Vietos projektų su partneriais bendra vertė, tūkst. Eur	863	520	1783
(R43) Vietos projektų (be partnerių) investicijos į darnią plėtrą, tūkst. Eur****	0	483	0
(P6) Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas	0.45	1.20	1.00
(K10) Bendradarbiavimo aktyvumas	0.50	1.00	1.00
(R44) Dalyvavimas tarptautinio bendradarbiavimo projekte, Taip/Ne	Ne	Taip	Taip
(R45) Dalyvavimas teritorinio bendradarbiavimo projekte, Taip/Ne	Taip	Taip	Taip
(R46) Dalyvavimas tarptautinėje VVG tinklaveikoje, Taip/Ne	Ne	Taip	Taip
(R47) Dalyvavimas nacionalinėje VVG tinklaveikoje, Taip/Ne	Taip	Taip	Taip
(R48) Dalyvavimas nacionalinėje vietos bendruomeninių organizacijų tinklaveikoje, Taip/Ne	Taip	Taip	Taip
(R49) Bendradarbiavimas su mokslo ir verslo organizacijomis, Taip/Ne	Ne	Taip	Taip
(R50) Bendradarbiavimas su ekspertais ir konsultantais, Taip/Ne	Taip	Taip	Taip
(K11) Žinių ir patirties sklaida	0.40	1.40	1.00
(R51) Renginių (susitikimų), skirtų geros praktikos ar kitokių žinių bei patirties sklaidai, skaičius	<10	>10	>10
(R52) Publikuotų leidinių, parengtų filmų skaičius	0	3	1
(R53) Pasidalinimo informacija apie gerąją praktiką ir išmoktas pamokas atvejų skaičius	<10	>10	>10
(P7) Vietos finansavimo ir valdymo principo įgyvendinimo rezultatyvumo indeksas	0.49	1.06	1.72
(K12) Vietos finansavimo indėlis	0.49	1.06	1.72
(R54) Vietos projektų partnerių įnašas, tūkst. Eur	37	6	215
(R55) Vietos projektų pajamos ir kiti finansavimo šaltiniai, tūkst. Eur	0	114	121
(R56) Vietos projektų išlaidų suma pagal VP paraiškas, tūkst. Eur	2294	3095	4659
(R57) Vietos projektų partnerių įnašo dalis VVG	1.6%	0.2%	4.6%
(R58) Vietos projektų partnerių įnašo dalis Lietuvoje	1.6%	1.6%	1.6%
(R59) Vietos projektų partnerių įnašo dalies VVG ir Lietuvoje santykis	1.0	0.1	2.0
(R60) Vietos projektų pajamų ir kitų finansavimo šaltinių dalis VVG	0.0%	3.7%	2.6%
(R61) Vietos projektų pajamų ir kitų finansavimo šaltinių dalis Lietuvoje	1.8%	1.8%	1.8%
(R62) Vietos projektų pajamų ir kitų finansavimo šaltinių dalies VVG ir Lietuvoje santykis	0.0	2.0	1.4

*Kompleksiniai vietos projektai - tai tokie vietos projektai, kurie vykdomi su partneriais ir/ar atitinka darnios plėtros atrankos kriterijų.

** Tik tie vietos projektai, kurie yra gavę balų už darnios plėtros atrankos kriterijų bei yra investavę į darnios plėtros technologijas, ir kurie įgyvendinami be partnerių (su partneriais įgyvendinami vietos projektai jau yra įtraukti į kompleksinių vietos projektų skaičių).

*** Kompleksinės investicijos - tai vietos projektų, kurie vykdomi su partneriais ir/ar atitinka darnios plėtros atrankos kriterijų, išlaidos.

**** Tik tie vietos projektai, kurie yra gavę balų už darnios plėtros atrankos kriterijų bei yra investavę į darnios plėtros technologijas, ir kurie įgyvendinami be partnerių (su partneriais įgyvendinamų vietos projektų investicijos jau yra įtrauktos į vietos projektų investicijų integruotumą).

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo vertinimo metodikos tinkamumas visų VVG tyrimui. Šio tyrimo metu buvo sukurta ir išbandyta metodika, skirta kiekybiškai ir integruotai įvertinti LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumą. Vertinimas apima 12 atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumo vertinimo kriterijų ir 61 rodiklis (žr. 36 lentelė). Remiantis šiuo kriterijų ir rodiklių rinkiniu nustatomas ne tik atskirų LEADER principų įgyvendinimo rezultatyvumas, bet ir rezultatų kokybė (pavyzdžiui, gyventojų aktyvumo (įsitraukimo) laipsnis priklauso ne tik nuo aktyvių gyventojų skaičiaus, bet ir nuo to, kokioms tikslinėms grupėms tie gyventojai priklauso). Atliekant vertinimą taip pat atsižvelgiama į kiekvienos VVG išskirtinumus (pavyzdžiui, vietos išteklių panaudojimo lygio vertinimas priklauso nuo konkrečios VVG specifinių pranašumų ir išskirtinumų). Pritaikius metodiką trijų VVG atvejų analizei, pastebima, kad VVG yra gana skirtingos pagal tai, kaip joms pavyksta įgyvendinti LEADER metodą, tačiau gauti rezultatai yra palyginami tarpusavyje. Panaudota metodika leido įvertinti šiuos skirtumus (bei panašumus) kiekybiškai tiek atskirų požymių atžvilgiu, tiek kiekvieno LEADER principo atžvilgiu, tiek LEADER metodo atžvilgiu bendrai.

Šiam vertinimui atlikti reikalingi duomenys apie vietos projektų rezultatus, bendradarbiavimo projektų rezultatus, VVG organizuotų renginių dalyvių skaičių ir įvairovę, VVG visuotinių narių susirinkimų ir VVG valdybos posėdžių dalyvius (ir turinį, kuris atsispindi protokoluose), renginių metu naudotų technologijų inovatyvumą, pasidalintų gerosios praktikos ir išmoktų pamokų atvejus. Žinoma, nustatyti tikslų gerosios praktikos ir išmoktų pamokų skaičių yra sunku, todėl reikia naudotis ekspertiniais vertinimais, kurie mažina vertinimo objektyvumą. Taip pat yra sunku nustatyti tikslų aktyvių gyventojų, dalyvavusių vietos projektų, bendradarbiavimo projektų ar kituose VVG organizuotuose renginiuose, skaičių, tačiau apytikslis skaičius gali būti nustatytas santykinai nesudėtingai, o (ne)tiksrumo lygis nedaro reikšmingo neigiamo poveikio vertinimo vertei.

9 PRIEDAS. LEADER PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO EFEKTYVUMAS KAUNO R., ALYTAUS R. IR ŠILUTĖS R. VVG TERITORIJOSE (ATVEJO STUDIJŲ REZULTATŲ PALYGINIMAS)

LEADER principų įgyvendinimo efektyvumas Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. VVG 2016-2020 m. buvo skirtingas. Lyginant šias tris VVG tarpusavyje, Kauno r. VVG efektyviausiai įgyvendino teritorinį, „iš apačios į viršų“ ir integruoto požiūrio principus, Alytaus r. VVG – vietos finansavimo ir valdymo principą, o Šilutės r. VVG – inovacijų principą. Visos analizuotos VVG efektyviai įgyvendino partnerystės principą, o Alytaus r. VVG ir Kauno r. VVG efektyviai įgyvendino bendradarbiavimo projektus¹⁷⁸.

Teritorinis principas. Kauno r. VVG vietos projektų dėka buvo pritraukta 2,9 mln. Eur investicijų į gamybinius pajėgumus bei produktus, kurie siejami su Kauno r. specifiniais pranašumais ar išskirtinumais (atitinkamai, Alytaus r. VVG – 1,0 mln. Eur, o Šilutės r. VVG – 0,8 mln. Eur). Vidutiniškai vienam specifiniam pranašumui ar išskirtinumui Kauno r. VVG teko beveik 585 tūkst. Eur (iš kurių 71,6% buvo ES ir valstybės biudžeto parama), Alytaus r. 150 tūkst. Eur (60,0% – ES ir valstybės biudžeto parama), o Šilutės r. VVG – 192 tūkst. Eur (61,7% – ES ir valstybės biudžeto parama). Taigi, Kauno r. VVG investicijos, susietos su vietos specifiniais pranašumais ir išskirtinumais, buvo daugiau kaip du kartus didesnės nei Alytaus r. VVG ar Šilutės r. VVG atvejais. Todėl Kauno r. VVG 2016-2020 m. efektyviau įgyvendino teritorinį principą, tinkamiau panaudodama vietos išteklius ir ES bei valstybės biudžeto paramą nei Alytaus r. VVG ar Šilutės r. VVG.

„Iš apačios į viršų“ principas. Šio principo įgyvendinimo efektyvumas kartu atskleidžia ir vietos gyventojų aktyvinimo veiksmų efektyvumą, ir yra matuojamas dviem kriterijais:

- 1) VVG veiklos ir gyventojų aktyvinimo išlaidų suma, tenkanti vienam aktyviam gyventojui. Kauno r. VVG veiklos ir gyventojų aktyvinimo išlaidoms buvo numatyta daugiau kaip 920 tūkst. Eur¹⁷⁹, Alytaus r. – 666 tūkst. Eur, o Šilutės r. – 497 tūkst. Eur. Iki 2020 metų pabaigos VVG renginiuose, vietos projektų ir tarptautinio bendradarbiavimo projektų renginiuose Kauno r. VVG teritorijoje dalyvavo daugiau kaip 7,2 tūkst. vietos gyventojų, Alytaus r. VVG – 2,1 tūkst. vietos gyventojų, o Šilutės r. VVG – 0,9 tūkst. vietos gyventojų. Vienam gyventojui suaktyvinti Kauno r. VVG vidutiniškai teko 127 Eur, Alytaus r. VVG – 310 Eur, o Šilutės r. VVG – 552 Eur (žr. 37 lentelė). Žinoma, šis įvertis tik apytiksliai atspindi, kiek vidutiniškai kainavo vieno unikalaus (t. y. nepasikartojančio) vietos gyventojų aktyvinimas, nes dalyvių skaičius VVG renginiuose yra apytikslis (vietos projektų vykdytojai pateikia tik apytikslius didelių renginių dalyvių skaičius). Be to, vienas gyventojas galėjo dalyvauti keliuose renginiuose ir suskaičiuotas kaip keli aktyvūs asmenys. Galiausiai, gyventojų aktyvinimo išlaidos yra numatytos visam VPS įgyvendinimo laikotarpiui, tuo tarpu dalyvių skaičius apskaičiuotas 2016-2020 m. Nežiūrint į šiuos trūkumus ir atsižvelgiant į reikalingų duomenų prieinamumą, tai yra vienas tiksliausių įverčių, parodančių, kiek galimai kainavo vieno vietos gyventojų aktyvinimas, ir šį rodiklį galima naudoti palyginimui su kitomis VVG.
- 2) ES ir valstybės biudžeto paramos kokybė. Kauno r. VVG 2016-2020 m. finansuotų vietos projektų vidutinė balų suma buvo 82, o investuotos ES ir valstybės biudžeto paramos kokybė buvo 79% (žr. 37 lentelė). Tai rodo, kad vidutiniškai vietos projektai neatitiko vieno svarbaus (t. y. už kurį buvo galima gauti maksimaliai 20 balų) atrankos kriterijaus. Tai rodo, kad vietos gyventojų aktyvinimo veiksmai nebuvo itin efektyvūs, kadangi nebuvo pateikta vietos projektų paraiškų, kurios būtų atitikę visus atrankos kriterijus. Atitinkamai, Alytaus r. VVG 2016-2020 m. finansuotų vietos projektų vidutinė balų suma buvo 74, o investuotos ES ir valstybės biudžeto

¹⁷⁸ Per 2016-2020 metus Šilutės r. VVG įgyvendintų projektų neturėjo, nors 2020 metų antroje pusėje VVG prisijungė prie 2 teritorinio bendradarbiavimo projektų. Taigi, Šilutės r. VVG tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo efektyvumas nebuvo vertinamas.

¹⁷⁹ NMA, 2021. 2014-2020 KPP priemonės „LEADER“ veiklos sritis „Parama vietos projektams įgyvendinti pagal VPS“ 2016-09-19. [Interaktyvus] <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvos-kaimo-pletros-20142020-m-programa/statistika/9156#res>. Paskutinio atnaujinimo data: 2021 m. gegužės 5 d.

paramos kokybė buvo 78%, o Šilutės r. VVG – 74 ir 68%. Nors Alytaus r. VVG ir Šilutės r. VVG vietos projektų vidutinė kokybė sutapo, tačiau ES ir valstybės biudžeto paramos kokybė išsiskyrė dėl to, kad Alytaus r. VVG didesni vietos projektai buvo kokybiškesni (surinko daugiau balų), nei mažesni, o Šilutės r. VVG atveju – atvirkščiai, mažesni projektai buvo geresnės kokybės, nei stambesni.

Taigi, 2016-2020 m. visos vertintos VVG finansavo vidutinės kokybės vietos projektus, o tai reiškia, kad reikia daugiau dėmesio skirti potencialių pareiškėjų aktyvinimui, kad jie galėtų pateikti maksimaliai kokybiškų vietos projektų (t. y. kad atrankos metu vietos projektas surinktų kuo daugiau balų) paraiškas, arba apskritai skirti daugiau dėmesio skirti visų gyventojų aktyvinimui, kad būtų teikiama daugiau paraiškų. Didelė vienam aktyviam gyventojui tenkanti VVG veiklos ir gyventojų aktyvinimo išlaidų dalis (pavyzdžiui, Šilutės r. VVG – 552 Eur, o Alytaus r. VVG – 310 Eur) rodo, kad tam potencialo tikrai yra.

Partnerystės principas. Partnerystės principo įgyvendinimo efektyvumui vertinti taikyti du kriterijai: pasitikėjimas VVG ir LEADER metodo indėlis į partnerystę (žr. 37 lentelė). Kriterijų ir rodiklių įverčiams apskaičiuoti naudoti VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausos duomenys. Remiantis gautais rezultatais, teigiama, kad partneriai pasitiki vieni kitais (nuo 4,1 balo iš 5 Alytaus r. VVG atveju iki 4,6 balo iš 5 Šilutės r. VVG atveju), o LEADER metodo indėlis į partnerystę yra reikšmingas (nuo 2,7 balo iš 4 Šilutės r. VVG atveju iki 3,3 balo iš 4 Kauno r. VVG atveju). Pasitikėjimą labiausiai didina palanki bendra darbo VVG atmosfera bei VVG narių požiūris į viešųjų ir privačiųjų interesų derinimą (4,6 balo iš 5). Taigi, dėl aiškių ir skaidriai įgyvendinamų sprendimų priėmimo procedūrų, darbo atmosfera partnerystei plėtotis vietos lygiu yra palanki, todėl partnerystės principas 2016-2020 m. buvo įgyvendinamas efektyviai visose trijose VVG.

Inovacijų principas. Alytaus r. VVG 2016-2020 m. nefinansavo vietos projektų su inovacijomis, todėl inovacijų principo įgyvendinimo efektyvumas šioje VVG nebuvo skaičiuojamas. Kauno r. VVG atveju, vidutinė vietos projekto investicijų į inovacijas suma siekė 7,7 tūkst. Eur. Tai nėra didelė suma, todėl inovacijų principo įgyvendinimo efektyvumas Kauno r. VVG atveju vertinamas patenkinamai. Šilutės r. VVG atveju, vidutinė vietos projekto investicijų į inovacijas suma siekė 24 tūkst. Eur. Taigi, Šilutės r. VVG investicijos į inovacijas buvo santykinai efektyviausios.

Integruoto požiūrio principas. Siekiant įvertinti šio principo įgyvendinimo efektyvumą analizuoti kompleksiniai projektai, t. y. tokie projektai, kurie arba įgyvendinami su vienu ar daugiau partnerių, arba kurie prisideda prie darnios VVG teritorijos plėtros. Tyrimo metu nustatyta, kad tokių vietos projektų 2016-2020 m. Kauno r. VVG buvo 26, Alytaus r. VVG – 20, o Šilutės r. VVG – 15. Vidutinė kompleksinių vietos projektų vertė svyravo nuo 50 tūkst. Eur Alytaus r. VVG atveju iki beveik 70 tūkst. Eur Kauno r. VVG atveju. Taigi, santykinai stambiausios kompleksinių vietos projektų investicijos buvo Kauno r. VVG. Kuo stambesnės investicijos yra daromos kartu su partneriais, arba kuo didesnės investicijos skiriamos darniai VVG plėtrai, tuo integruotumo principo efektyvumas geresnis.

Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas. LEADER metodo tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo efektyvumas vertinamas pagal baigtų įgyvendinti tarptautinio ar teritorinio bendradarbiavimo projektų rezultatų ir LEADER metodo sąsajas. Sąsajoms įvertinti naudojami 5 požymiai, t. y. ar projekto metu sukurta tinklaveika, naujas produktas, inovacija, ar panaudoti vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinimai, ar buvo suaktyvinti vietos gyventojai (žr. 37 lentelė). 2016-2020 m. buvo įgyvendinti du teritorinio bendradarbiavimo projektai (abu Alytaus r. VVG) ir 2 tarptautinio bendradarbiavimo projektai (po vieną Alytaus r. VVG ir Kauno r. VVG). Visų šių projektų rezultatai prisidėjo prie vietos specifinių pranašumų ir išskirtinimų panaudojimo, diegė inovacijas, bendradarbiavimo projektų partneriai suformavimo tinklaveiką, o projektų metu buvo sukurti konkretūs produktai (pavyzdžiui, Slow Trips paslaugų tinklas, piliakalnių produktai, Lėtojo turizmo strategija, vietos turizmą populiarinantys filmukai, 2 video filmai, medžio drožėjų ir skulptorių darbai). Taigi, tinklaveikos ir bendradarbiavimo principo įgyvendinimo efektyvumas Kauno r. VVG ir Alytaus r. VVG atvejais buvo aukštas.

Vietos finansavimo ir valdymo principas. Per 2016–2020 m. laikotarpį ES ir valstybės biudžeto paramos dalis visų vietos projektų išlaidų Kauno r. VVG ir Šilutės r. VVG buvo 60%, o Alytaus r. VVG – 49%. Lietuvoje ES ir valstybės biudžeto paramos dalis visų vietos projektų išlaidų buvo lygi 59%. Dėl to, Kauno r. VVG ir Šilutės r. VVG atveju ES ir valstybės biudžeto paramos intensyvumas buvo vidutinis. Alytaus r. VVG teritorijoje ES ir valstybės biudžeto parama pritraukė daugiau vietos išteklių nei vidutiniškai Lietuvoje. Remiantis šiais rezultatais, teigiama, kad Alytaus r. VVG santykinai efektyviausiai įgyvendino vietos finansavimo ir valdymo principą per 2016-2020 metų laikotarpį.

37 lentelė. LEADER principų įgyvendinimo efektyvumas Kauno r., Alytaus r. ir Šilutės r. VVG 2016-2020 m.

Vertinimo kriterijus	Šilutė	Alytus	Kaunas
(P1) Teritorinis principas (E1)	---	---	---
(E1) Vietos projektų investicijos, siejamos su vietos specifiniais pranašumais ir išskirtinumais, tūkst. Eur/vnt. (RE1)/(RE2)	191,7	149,7	584,8
(RE1) Vietos projektų, siejamų su vietos specifiniais pranašumais ar išskirtinumais, bendra vertė tūkst. Eur	767	1048	2924
(RE2) Vietos išskirtinumų ir specifinių pranašumų, panaudotų vietos plėtros projektuose, skaičius	4	7	5
(P2) „Iš apačios į viršų“ principas (E2)	---	---	---
(E2) VVG veiklos ir gyventojų aktyvinimo išlaidos vienam aktyviam gyventojui, Eur/gyv. (RE3)/(RE4)	552	310	127
(RE3) VVG veiklos ir VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo išlaidoms skirta suma, tūkst. Eur	497	666	920
(RE4) Dalyvių skaičius VVG renginiuose	900	2149	7266
(E3) ES ir valstybės biudžeto paramos kokybė*	68%	78%	79%
(RE5) VVG teritorijos vietos projektų kokybė, vidutinis balas	74	74	82
(RE6) Vietos projektams patvirtinta paramos suma, tūkst. Eur	1386	1792	2924
(P3) Partnerystės principas (E4)	---	---	---
(E4) Pasitikėjimas VVG, balai [(RE7)+...+(RE11)]/5	4,6 / 5	4,1 / 5	4,3 / 5
(RE7) VVG narių požiūris į bendrą darbo VVG atmosferą, balai	5,0 / 5	4,3 / 5	4,5 / 5
(RE8) VVG narių požiūris į VVG narių aktyvumą, balai	4,3 / 5	3,7 / 5	3,8 / 5
(RE9) VVG narių požiūris, kaip atsižvelgiama į skirtingas nuomones priimant sprendimus, balai	4,6 / 5	4,0 / 5	4,4 / 5
(RE10) VVG narių požiūris į problemų ir konfliktų sprendimo konstruktyvumą, balai	4,6 / 5	3,9 / 5	4,4 / 5
(RE11) VVG narių požiūris į viešųjų ir privačių interesų derinimą priimant sprendimus, balai	4,6 / 5	4,2 / 5	4,6 / 5
(E5) LEADER metodo indėlis į partnerystę, balai [(RE12)+...+(RE20)]/9	2,7 / 4	3,2 / 4	3,3 / 4
(RE12) LEADER indėlis į partnerystę tarp verslo ir vietos valdžios, balai	2,6 / 4	3,4 / 4	3,0 / 4
(RE13) LEADER indėlis į partnerystę tarp verslo ir pilietinės visuomenės (socialinių partnerių), balai	2,1 / 4	3,2 / 4	3,0 / 4
(RE14) LEADER indėlis į partnerystę tarp vietos valdžios ir pilietinės visuomenės (socialinių partnerių), balai	3,5 / 4	3,3 / 4	3,6 / 4
(RE15) LEADER indėlis į partnerystę tarp visų trijų sektorių (vietos valdžios, verslo ir pilietinės visuomenės), balai	2,6 / 4	3,2 / 4	3,4 / 4
(RE16) LEADER indėlis į partnerystę tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių valdžios įstaigų, balai	2,5 / 4	2,9 / 4	2,8 / 4
(RE17) LEADER indėlis į partnerystę tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių verslų, balai	2,3 / 4	2,8 / 4	2,8 / 4
(RE18) LEADER indėlis į partnerystę tarp skirtingų VVG teritorijoje veikiančių pilietinės visuomenės organizacijų (bendruomenių ir kitų nevyriausybinė organizacijų), balai	3,1 / 4	3,0 / 4	3,7 / 4

Vertinimo kriterijus	Šilutė	Alytus	Kaunas
(RE19) LEADER indėlis į partnerystę su kitomis Lietuvos VVG (teritorinio bendradarbiavimo skatinimo), balai	3,3 / 4	3,4 / 4	3,8 / 4
(RE20) LEADER indėlis į partnerystę su kitų šalių VVG (tarptautinio bendradarbiavimo skatinimo), balai	2,6 / 4	3,2 / 4	3,6 / 4
(P4) Inovacijų principas (E6)	---	---	---
(E6) Vidutinė investicijų į inovacijas suma, tenkanti vienam projektui su inovacijomis, tūkst. Eur/projektui (RE21)/(RE22)	23,7	---	7,7
(RE21) Investicijų į inovacijas suma, tūkst. Eur	142,0	0	61,8
(RE22) Projektų, kurie prisideda prie inovacijų ir naujų technologijų kūrimo, skaičius	6	0	8
(P5) Integruoto požiūrio principas (E7)	---	---	---
(E7) Vidutinės kompleksinio vietos projekto investicijos, tūkst. Eur/projektui (RE24)/(RE23)	57,5	50,2	68,6
(RE23) Kompleksinių vietos projektų skaičius	15	20	26
(RE24) Kompleksinių vietos projektų investicijos, tūkst. Eur	863	1003	1783
(P6) Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas (E8)	---	---	---
(E8) Bendradarbiavimo projektų efektyvumas $[(RE25.1)+...+(RE25.n)]/n$	---	100%	100%
(RE25.1) Bendradarbiavimo projektas Nr. 1 (Alytaus r. VVG - "Lėtos kultūros patirtys 2.00"; Kauno r. VVG - "Jie skrenda")	---	100%	100%
(RE26.1) Bendradarbiavimo metu sukurta tinklaveika	---	Lėtojo turizmo paslaugų teikėjų iš >6 šalių tinklaveika	S, Dariaus ir S, Girėno žūties vietos Pšelnike (Lenkijoje) ir Kauno r. tinklaveika
(RE27.1) Bendradarbiavimo projekto metu sukurtas produktas	---	Slow Trips paslaugų tinklas	Du video filmai, medžio drožėjų ir skulptorių darbai ant Sklandytojų kalvos (Kauno r.)
(RE28.1) Bendradarbiavimo metu sukurta inovacija	---	Lėtojo turizmo paslauga	Video tiltas
(RE29.1) Bendradarbiavimo metu panaudoti vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinumai	---	Dzūkų etnokultūriniai ištekliai ir tradicijos; Nemuno kilpos, piliakalniai ir kt.	Pažintinis turizmas
(RE30.1) Bendradarbiavimo metu suaktyvintų gyventojų skaičius	---	550	634
(RE25.2) Bendradarbiavimo projektas Nr. 2 (Alytaus r. VVG - "Dzūkijos piliakalnių kelias")	---	100%	---
(RE26.2) Bendradarbiavimo metu sukurta tinklaveika	---	Trakų r., Alytaus r., Prienų r. ir Dzūkijos (Lazdijų r.) VVG tinklaveika	---
(RE27.2) Bendradarbiavimo projekto metu sukurtas produktas	---	Piliakalnių produktas	---
(RE28.2) Bendradarbiavimo metu sukurta inovacija	---	Piliakalnių produktas, Piliakalnių globėjai	---
(RE29.2) Bendradarbiavimo metu panaudoti vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinumai	---	Dzūkų etnokultūriniai ištekliai ir tradicijos; Nemuno kilpos, piliakalniai ir kt.	---
(RE30.2) Bendradarbiavimo metu suaktyvintų gyventojų skaičius	---	990	---
(RE25.3) Bendradarbiavimo projektas Nr. 3 (Alytaus r. VVG - "Lėtojo turizmo skatinimas Ukmergės, Tauragės ir Alytaus rajonuose")	---	100%	---

Vertinimo kriterijus	Šilutė	Alytus	Kaunas
(RE26.3) Bendradarbiavimo metu sukurta tinklaveika	---	Ukmergės r., Tauragės r. ir Alytaus r. VVG tinklaveika	---
(RE27.3) Bendradarbiavimo projekto metu sukurtas produktas	---	Lėtojo turizmo strategija, Vietos turizmą populiarinantys filmukai	---
(RE28.3) Bendradarbiavimo metu sukurta inovacija	---	Lėtojo turizmo paslauga	---
(RE29.3) Bendradarbiavimo metu panaudoti vietos specifiniai pranašumai ir išskirtinimai	---	Dzūkų etnokultūriniai ištekliai ir tradicijos; Nemuno kilpos, piliakalniai ir kt.	---
(RE30.3) Bendradarbiavimo metu suaktyvintų gyventojų skaičius	---	45	---
(P7) Vietos finansavimo ir valdymo principas (E9)	---	---	---
(E9) Paramos lėšų dalies konkrečios VVG vietos projektų išlaidose lyginant su visų VVG vidurkiu koeficientas (RE34)/(RE33)	1,0	1,2	1,0
(RE31) Paramos suma konkrečios VVG vietos projektams, tūkst. Eur	1386	1518	2779
(RE32) Vietos projektų išlaidų suma pagal konkrečios VVG vietos projektų paraišką, tūkst. Eur	2294	3095	4659
(RE33) Paramos lėšų dalis vietos projektų išlaidose konkrečioje VVG (RE31)/(RE32)	0,60	0,49	0,60
(RE34) Paramos lėšų dalis vietos projektų išlaidose visose VVG (vidurkis)	0,59	0,59	0,59

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

* ES ir valstybės biudžeto paramos kokybė apskaičiuojama pagal formulę: $\frac{\sum_i((R5)_i \cdot (R6)_i)}{\sum_i(R5)_i}$, kur i – vietos projektas, (R6) – vietos projektui skirta parama (tūkst. Eur), (R5) – vietos projekto balų suma (vietos projekto kokybė).

LEADER principų įgyvendinimo efektyvumo vertinimo metodikos tinkamumas visų VVG tyrimui.

Šiame tyrime buvo suformuota visus LEADER metodo principus apimanti efektyvumo vertinimo metodika, kurią sudaro 9 kriterijai (rymini raide E) ir 34 rodikliai (žymimi raide RE arba R, jei sutampa su rezultatyvumo vertinimo rodikliais, žr. 37 lentelė). Efektyvumo vertinimo esmė yra gautų rezultatų palyginimas su tam tikromis gairėmis. Vertinant VVG efektyvumą įgyvendinant LEADER metodo principus, efektyvumo gairėmis gali būti nacionaliniai (jei tyrimas atliekamas nacionaliniu mastu) ar ES (jei tyrimas atliekamas ES mastu) vidurkiai. Šiame tyrime LEADER metodo principų įgyvendinimo efektyvumo vertinimas buvo atliktas trims kaimo vietovių VVG Lietuvoje, todėl rodiklių reikšmių nacionaliniu lygiu negauta. Todėl efektyvumas buvo vertinamas ne pagal nacionalinį vidurkį, o lyginant nagrinėtų VVG rodiklius.

LEADER metodo principų įgyvendinimo efektyvumo vertinimui reikalingi duomenys apie finansuotus vietos projektus (vertinimo metu nagrinėti patvirtinti projektai, tačiau reikėtų apsiriboti baigtais projektais), įgyvendintus bendradarbiavimo projektus, taip pat VPS informacija apie vietos specifinius pranašumus ir išskirtinumus bei ekspertinio vertinimo rezultatų apie tai, kaip jie panaudojami vietos projektuose, VPS įgyvendinimo ataskaitų informacija apie aktyvių gyventojų skaičių bei VVG narių ir darbuotojų nuomonės dėl pasitikėjimo VVG ir LEADER metodo indėlio į partnerystę. Žinoma, yra sunku nustatyti tikslų aktyvių gyventojų, dalyvavusių vietos projektų, bendradarbiavimo projektų ar VVG organizuotuose renginiuose, skaičių, tačiau apytikslį gyventojų skaičius nustatyti nėra sudėtinga, o (ne)tikslumo lygis nedaro reikšmingo neigiamo poveikio vertinimo vertei.

10 PRIEDAS. INTERVIU SĄRAŠAS

38 lentelė. Tyrimo metu atliktų interviu sąrašas

Eil. Nr.	Vardas ir pavardė	Institucija	Interviu data ir formatas
1)	Agnė Jazepčikaitė-Gaidienė	Druskininkų VVG	2021-02-25, telefonu
2)	Agnė Jazepčikaitė-Gaidienė	Druskininkų VVG	2021-03-05, telefonu
3)	Agnė Jazepčikaitė-Gaidienė	Druskininkų VVG	2021-03-09, telefonu
4)	Kristina Švedaitė	VVG tinklas	2021-03-25, Ms Teams
5)	Ieva Mizejė	NMA	2021-06-04, telefonu
6)	Ilona Javičienė	ŽŪM	2021-06-04, telefonu
7)	Kristina Mačiokienė	Kazlų Rūdos (Sūduvos) VVG	2021-06-04, telefonu
8)	Kristina Švedaitė	Kauno r. VVG	2021-06-08, telefonu
9)	Vida Vrubliauskienė	Alytaus r. – Birštono VVG	2021-06-08, telefonu
10)	Alvyda Kazakevičiūtė-Staniūnaitienė	Trakų r VVG	2021-06-08, telefonu
11)	Aušra Vaidotienė	Kėdainių r. VVG	2021-06-15, telefonu
12)	Edita Rukšytė	Utenos r. VVG	2021-06-15, telefonu
13)	Alvyda Kazakevičiūtė-Staniūnaitienė	Trakų r. VVG	2021-06-15, telefonu
14)	Evelina Didvalienė	Kalvarijos VVG	2021-06-15, telefonu
15)	Arvydas Veikšra	Zarasų r. – Visagino VVG	2021-06-15, telefonu
16)	Vita Janavičienė	Širvintų r. VVG	2021-06-15, telefonu

11 PRIEDAS. INFORMACIJA APIE ATLIKTAS APKLAUSAS

Tyrimo metu atliktos dvi apklausos:

- 1) **VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa**, kurios tikslas – įvertinti LEADER metodo ir LEADER principų reikšmę ir įgyvendinimą vietos lygiu, įskaitant LEADER metodo pridėtinę vertę atsižvelgiant į tikslinės grupės (VVG narių, kolegialių VVG valdymo organų narių ir VPS administracijų darbuotojų) nuostatas ir nuomonę. Apklausos klausimynas pateiktas ataskaitos 3 priede. Apklausa vyko **2021 m. kovo 30 d. – balandžio 21 d.** Atsakymus pateikė 511 tikslinės grupės atstovų (17 proc. VVG narių, 26 proc. kolegialių valdymo organų narių ir 59 proc. VVG administracijos darbuotojų; bendras respondentų aktyvumas – 21 proc.¹⁸⁰). Be pirminio kvietimo dalyvauti apklausoje buvo išsiųsti trys priminimai. Kvietimus ir priminimus VVG nariams siuntė VVG administracijos darbuotojai. Kvietimus ir priminimus VVG administracijos darbuotojams išplatino VVG tinklas. Detalesnė informacija apie atsakymų skaičių VVG lygiu pateikta lentelėje (žr. 39 lentelė).
- 2) **VVG administracijos atstovų apklausa**, kurios tikslas – surinkti faktinius duomenis apie LEADER metodo ir LEADER principų įgyvendinimą, įskaitant duomenis apie vietos gyventojų aktyvinimą. Apklausos klausimynas pateiktas ataskaitos 4 priede. Apklausa vyko **2021 m. kovo 30 – balandžio 16 d.** Atsakymus pateikė visų 49 VVG administracijų atstovai (respondentų aktyvumas – 100 proc.). Be priminio kvietimo dalyvauti apklausoje buvo išsiųsti du priminimai. Vėliau priminimai buvo siunčiami tik atsakymų nepateikusių VVG administracijų atstovams. Kvietimus ir priminimus išplatino VVG tinklas.

Rengiant apklausų klausimynus atsižvelgta į aktualią akademinę ir taikomojo pobūdžio literatūrą (įskaitant Lietuvoje atliktus LEADER metodo vertinimus), teisės aktų reikalavimus, gerąją praktiką įgyvendinant LEADER principus, VPS rengimo instrukciją, VPS ir VPS įgyvendinimo ataskaitose pateiktą informaciją.

39 lentelė. VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausa: duomenys apie respondentų aktyvumą VVG lygiu

Pastaba: žalsva spalva pažymėtos VVG, kuriose VVG narių aktyvumas buvo didesnis už 20 proc. (15 VVG).

VVG	Gautų atsakymų skaičius	VVG narių atsakymai	VPS administracijų atstovų atsakymai	Kolegialių valdymo organų narių atsakymai	Kitų VVG narių atsakymai	Atsakiusių VVG narių dalis
Iš viso	511	396	115	164	232	17%
AKME	20	17	3	7	10	44%
ALYT	12	8	4	2	6	14%
ANYK	8	6	2	1	5	12%
BIRŽ	15	12	3	5	7	19%
DRUS	8	7	1	5	2	41%
ELEK	4	3	1	1	2	10%
IGNA	6	3	3	1	2	10%
JONA	3	2	1	2	0	5%
JONI	10	7	3	2	5	11%
JURB	8	6	2	2	4	18%
KAIŠ	13	9	4	5	4	15%
KALV	1	1	0	1	0	4%
KAUN	14	10	4	1	9	18%
KAZL	12	10	2	4	6	27%
KĖDA	11	7	4	3	4	12%
KELM	12	9	3	2	7	13%
KLAI	3	1	2	0	1	2%
KRET	4	2	2	1	1	6%
KUPI	9	6	3	2	4	17%

¹⁸⁰ Skaičiuojant nuo visų VVG narių (2285) ir administracijos darbuotojų (195).

VVG	Gautų atsakymų skaičius	VVG narių atsakymai	VPS administracijų atstovų atsakymai	Kolegialių valdymo organų narių atsakymai	Kitų VVG narių atsakymai	Atsakiusių VVG narių dalis
LAZD	10	7	3	3	4	13%
MARI	9	7	2	4	3	22%
MAŽE	2	1	1	1	0	4%
MOLĖ	11	8	3	4	4	42%
PAGĖ	4	3	1	0	3	9%
PAKR	14	11	3	7	4	30%
PANE	18	14	4	3	11	29%
PASV	28	24	4	7	17	47%
PLUN	14	11	3	7	4	31%
PRIE	8	7	1	2	5	12%
RADV	6	3	3	3	0	6%
RASE	13	11	2	3	8	16%
ROKI	20	17	3	5	12	15%
SKUO	3	2	1	1	1	7%
ŠAKI	18	15	3	6	9	24%
ŠALČ	8	7	1	4	3	18%
ŠIAU	17	16	1	3	13	27%
ŠILA	6	4	2	2	2	15%
ŠILU	8	7	1	4	3	16%
ŠIRV	8	7	1	4	3	16%
ŠVEN	11	9	2	4	5	20%
TAUR	11	9	2	5	4	20%
TELŠ	11	9	2	3	6	14%
TRAK	9	8	1	6	2	21%
UKME	9	6	3	1	5	14%
UTEN	1	0	1	0	0	0%
VARĖ	1	1	0	1	0	2%
VILK	15	12	3	6	6	16%
VILN	20	14	6	7	7	33%
ZARA	14	11	3	4	7	20%
nenurodyta	11	9	2	7	2	

Šaltinis: ESTEP pagal VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausos rezultatus.

VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausos respondentų socialinės ir demografinės charakteristikos. Apklausoje dalyvavo daugiausia pilietinės visuomenės sektoriaus atstovų (54 proc.). Verslo sektorių atstovavo tik 9 proc. respondentų. Didžioji dalis VVG administracijos darbuotojų savęs nepriskyrė nei vienam sektoriui, tačiau ir tarp VVG narių buvo tokių atstovų, kurie savęs nesiejo su jokių sektoriumi (žr. 40 lentelė).

40 lentelė. Apklausoje respondentų pasiskirstymas pagal atstovaujamą sektorių

3. Kokį sektorių Jūs atstovaujate:	Esu VPS administracijos vadovas/vadovė	Esu VPS administracijos darbuotojas / darbuotoja	Esu VVG narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) pirmininkas / pirmininkė	Iš viso	Dalis
Iš viso	31	84	232	136	28	511	100%
Pilietinės visuomenės	9	11	164	77	17	278	54%
Verslo	3	0	46	28	3	80	16%
Valdžios	0	0	9	29	7	45	9%
Nei vieno	19	73	13	2	1	108	21%

Šaltinis: ESTEP pagal VVG narių ir administracijos darbuotojų apklausos rezultatus.

71 proc. respondentų sudarė moterys, 29 proc. vyrai (žr. 41 lentelė). Respondentų amžiaus vidurkis – 49 m. (VVG narių šiek tiek didesnis – 50 metų, o VPS administracijų darbuotojų – mažesnis, t. y. 46 m.). 58 proc. respondentų sudarė asmenys nuo 41 iki 60 m. (žr. 42 lentelė). Jaunimas iki 30 m. sudarė 4 proc. respondentų (jauniausias respondentas – 24 m.). Tarp respondentų buvo ir labai garbingo amžiaus atstovų – 70 ir vyresnių (vyriausias 81 m.).

41 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal lytį

7. Lytis	Esu VPS administracij os vadovas/ vadovė	Esu VPS administracij os darbuotojas/ darbuotoja	Esu VVG narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) pirmininkas/ pirmininkė	Iš viso	Dalis
Iš viso	31	84	232	136	28	511	100%
Moteris	26	78	167	77	17	365	71%
Vyras	5	6	65	59	11	146	29%

Šaltinis: ESTEP pagal VVG narių ir administracijos darbuotojų apklauso rezultatus.

42 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal amžių

8. Amžius	Esu VPS administracij os vadovas/ vadovė	Esu VPS administracij os darbuotojas/ darbuotoja	Esu VVG narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) pirmininkas/ pirmininkė	Iš viso	Dalis
Iš viso	31	84	232	136	28	511	100%
iki 30 m. (imtina)	0	4	5	11	0	20	4%
31-40 m.	5	30	35	34	5	109	21%
41-50 m.	12	29	66	28	8	143	28%
51-60 m.	9	16	79	40	8	152	30%
61-70 m.	5	4	41	20	7	77	15%
71 m. ir daugiau	0	0	6	2	0	8	2%
n.d.	0	1	0	1	0	2	0%

Šaltinis: ESTEP pagal VVG narių ir administracijos darbuotojų apklauso rezultatus.

Daugiau kaip pusė respondentų veiklą VVG pradėjo iki 2014 m. (53 proc.). 2020-2021 m. prie VVG veiklos prisijungusių respondentų buvo tik 5 proc. (žr. 43 lentelė). 61 proc. respondentų VVG veikloje dalyvavo ir 2007-2013 m. (žr. 44 lentelė). Paklausti, ar VVG veikloje norėtų dalyvauti ir 2021-2027 m. 86 proc. respondentų atsakė „Taip“, 1 proc. – „Ne“, o 13 proc. nebuvo apsisprendę (žr. 45 lentelė).

43 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal veiklos pradžią VVG

4. Kada pradėjote savo veiklą šioje VVG:	Esu VPS administracij os vadovas/ vadovė	Esu VPS administracij os darbuotojas/ darbuotoja	Esu VVG narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) pirmininkas/ pirmininkė	Iš viso	Dalis
Iš viso	31	84	232	136	28	511	100%
Iki 2014 m.	26	48	135	48	15	272	53%
2014-2016 m.	3	9	54	31	4	101	20%
2017-2019 m.	0	19	28	49	7	103	20%
2020 m.	2	7	8	6	1	24	5%
2021 m.	0	1	7	2	1	11	2%

Šaltinis: ESTEP pagal VVG narių ir administracijos darbuotojų apklauso rezultatus.

44 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal veiklą VVG 2007-2013 m.

5. Ar dalyvavote 2007-2013 m. VVG veikloje?	Esu VPS administracijos vadovas/ vadovė	Esu VPS administracijos darbuotojas/ darbuotoja	Esu VVG narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) pirmininkas/ pirmininkė	Iš viso	Dalis
Iš viso	31	84	232	136	28	511	100%
Taip	28	52	146	69	16	311	61%
Ne	3	32	86	67	12	200	39%

Šaltinis: ESTEP pagal VVG narių ir administracijos darbuotojų apklauso rezultatus.

45 lentelė. Apklauso respondentų pasiskirstymas pagal veiklą VVG 2021-2027 m.

6. Ar norėtumėte dalyvauti VVG veikloje naujuoju laikotarpiu (2021-2027 m.)	Esu VPS administracijos vadovas/ vadovė	Esu VPS administracijos darbuotojas/ darbuotoja	Esu VVG narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) narys/ narė	Esu VVG kolegialaus valdymo organo (valdybos, tarybos) pirmininkas/ pirmininkė	Iš viso	Dalis
Iš viso	31	84	232	136	28	511	100%
Taip	27	75	199	112	24	437	86%
Ne	0	2	3	1	1	7	1%
Sunku pasakyti	4	7	30	23	3	67	13%

Šaltinis: ESTEP pagal VVG narių ir administracijos darbuotojų apklauso rezultatus.

12 PRIEDAS. ATASKAITOJE VARTOJAMI VVG PAVADINIMŲ TRUMPINIAI

46 lentelė. Ataskaitoje vartojami VVG pavadinimų trumpiniai

Trumpinys	VVG pavadinimas	VVG savivaldybė
AKME	AKMENĖS RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Akmenės r.
ALYT	ALYTAUS RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Alytaus r.-Birštono
ANYK	ANYKŠČIŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Anykščių r.
BIRŽ	BIRŽŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Biržų r.
DRUS	DRUSKININKŲ VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Druskininkų
ELEK	ELEKTRĖNŲ SAVIVALDYBĖS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Elektrėnų
IGNA	IGNALINOS RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Ignalinos r.
JONA	JONAVOS RAJONO SAVIVALDYBĖS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Jonavos r.
JONI	JONIŠKIO RAJONO PARTNERYSTĖS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Joniškio r.
JURB	VIETOS VEIKLOS GRUPĖ "NEMUNAS", A	Jurbarko r.
KAIŠ	ASOCIACIJA KAIŠIADORIŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Kaišiadorių r.
KALV	KALVARIJOS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Kalvarijos
KAUN	KAUNO RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Kauno r.
KAZL	SŪDUVOS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Kazlų Rūdos
KĖDA	KĖDAINIŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Kėdainių r.
KELM	KELMĖS KRAŠTO PARTNERYSTĖS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Kelmės r.
KLAI	VIETOS VEIKLOS GRUPĖ "PAJŪRIO KRAŠTAS", A	Klaipėdos r.
KRET	KRETINGOS RAJONO KAIMO PLĖTROS ASOCIACIJA, A	Kretingos r.
KUPI	KUPIŠKIO RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Kupiškio r.
LAZD	DZŪKIJOS KAIMO PLĖTROS PARTNERIŲ ASOCIACIJA (DZŪKIJOS VVG), A	Lazdijų r.
MARI	MARIJAMPOLĖS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Marijampolės
MAŽE	ŠIAURĖS VAKARŲ LIETUVOS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Mažeikių r.
MOLĖ	MOLĖTŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ "KEISDAMIESI KEIČIAME", A	Molėtų r.
PAGĖ	VIETOS VEIKLOS GRUPĖ "PAGĖGIŲ KRAŠTAS", A	Pagėgių
PAKR	VIETOS VEIKLOS GRUPĖ "PAKRUOJO RAJONO PARTNERYSTĖ", A	Pakruojo r.
PANE	PANEVĖŽIO RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Panevėžio r.
PASV	PASVALIO RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Pasvalio r.
PLUN	PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Plungės r.
PRIE	PRIENŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Prienų r.
RADV	VIETOS VEIKLOS GRUPĖ "RADVILIŠKIO LYDERIS", A	Radviliškio r.
RASE	RASEINIŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ "RASEINIŲ KRAŠTO BENDRIJA", A	Raseinių r.
ROKI	ROKIŠKIO RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Rokiškio r.
SKUO	SKUODO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Skuodo r.
ŠAKI	ŠAKIŲ KRAŠTO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Šakių r.
ŠALČ	ŠALČININKŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Šalčininkų r.
ŠIAU	ASOCIACIJA "ŠIAULIŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ", A	Šiaulių r.
ŠILA	ŠILALĖS RAJONO PARTNERYSTĖS VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Šilalės r.
ŠILU	ASOCIACIJA "LAMATOS ŽEMĖ", A	Šilutės r.
ŠIRV	ŠIRVINTŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Širvintų r.
ŠVEN	ŠVENČIONIŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ "ŠVENČIONIŲ PARTNERYSTĖ", A	Švenčionių r.
TAUR	TAURAGĖS RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Tauragės r.
TELŠ	TELŠIŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Telšių r.-Rietavo
TRAK	TRAKŲ KRAŠTO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Trakų r.
UKME	VISUOMENINĖ ORGANIZACIJA "UKMERGĖS RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ", A	Ukmergės r.
UTEN	UTENOS REGIONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Utenos r.
VARĖ	VARĖNOS KRAŠTO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Varėnos r.
VILK	VILKAVIŠKIO KRAŠTO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Vilkaviškio r.
VILN	VILNIAUS RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Vilniaus r.
ZARA	ZARASŲ-VISAGINO REGIONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ, A	Zarasų r.-Visagino

13 PRIEDAS. PRIEMONĖS INDĖLIS ĮGYVENDINANT ES KAIMO PLĖTROS POLITIKOS PRIORITETUS

2 paaiškinimas. Priemonės indėlis įgyvendinant ES kaimo plėtros politikos prioritetus

Priemone siekiama įgyvendinti šiuos ES kaimo plėtros politikos prioritetus ir tikslines sritis:

P6 „Skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse“:

- *6B: Vietos plėtros kaimo vietovėse skatinimas.* Vietos plėtra kaimo vietovėse skatinama įgyvendinant visas LEADER priemonės veiklos sritis (kodai 19.1–19.4).

- *6A: Veiklos įvairinimo, mažų įmonių kūrimo ir plėtojimo, taip pat darbo vietų kūrimo lengvinimas.* Šiai tikslinei sričiai daugiausia įtakos turi LEADER priemonės veiklos sritys, susijusios su vietos projektų pagal VPS įgyvendinimu (kodas 19.2) ir VVG bendradarbiavimu (kodas 19.3). VPS numatoma remti vietos projektus, taip pat VVG bendradarbiavimo projektus, susijusius su šios tikslinės srities reguliavimo dalyku.

- *6C: Prieigos prie informacinių ir ryšių technologijų (IRT) plėtra, jų naudojimo skatinimas ir kokybės gerinimas kaimo vietovėse.* Šiai tikslinei sričiai daugiausia įtakos turi LEADER priemonės veiklos sritys, susijusios su vietos projektų pagal VPS įgyvendinimu (kodas 19.2) ir VVG bendradarbiavimu (kodas 19.3). VPS gali būti numatoma remti vietos projektus, taip pat VVG bendradarbiavimo projektus, susijusius su šios tikslinės srities reguliavimo dalyku (pvz., bendruomenių narių kompiuterinio raštingumo didinimas, gebėjimų naudotis e-valdžios vartais ugdymas ir pan.). Investicijos į IRT infrastruktūrą planuojamos ir įgyvendinamos nacionaliniu lygmeniu.

P1 „Skatinti žinių perteikimą ir inovacijas žemės ūkyje, miškininkystėje ir kaimo vietovėse“:

- *1A: Inovacijų skatinimas, bendradarbiavimas ir žinių bazės vystymas kaimo vietovėse.* Šiai tikslinei sričiai įtakos turi LEADER priemonės veiklos sritys, susijusios su vietos projektų pagal VPS įgyvendinimu (kodas 19.2) ir VVG bendradarbiavimu (kodas 19.3). Suteikiama galimybė remti vietos projektus, taip pat VVG bendradarbiavimo projektus, susijusius su šios tikslinės srities reguliavimo dalyku.

- *1C: Mokymosi visą gyvenimą ir profesinio mokymo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose skatinimas.* Šiai tikslinei sričiai įtakos turi visos LEADER priemonės veiklos sritys (kodai 19.1–19.4). Suteikiama galimybė remti vietos projektus, taip pat VVG bendradarbiavimo projektus, susijusius su šios tikslinės srities reguliavimo dalyku, be to rengiant VPS ir jas administruojant prisidedama prie mokymosi visą gyvenimą tikslo įgyvendinimo.

P2 „Visuose regionuose didinti visų žemės ūkio veiklų gyvybingumą ir konkurencingumą, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą“:

- *2B: Palankesnių sąlygų tinkamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje sudarymas ir ypač kartu kaitos lengvinimas.* Šiai tikslinei sričiai įtakos turi LEADER priemonės veiklos sritys, susijusios su vietos projektų pagal VPS įgyvendinimu (kodas 19.2) ir VVG bendradarbiavimu (kodas 19.3). Suteikiama galimybė remti vietos projektus, taip pat VVG bendradarbiavimo projektus, susijusius su šios tikslinės srities reguliavimo dalyku.

P3 „Skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje“:

- *3A: Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio ir maisto produktų grandinę per kokybės sistemas, žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, skatinant vietos rinkas ir trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir organizacijas bei tarpšakines organizacijas.* Šiai tikslinei sričiai daugiausia įtakos turi LEADER priemonės veiklos sritys, susijusios su vietos projektų pagal VPS įgyvendinimu (kodas 19.2) ir VVG bendradarbiavimu (kodas 19.3). Suteikiama galimybė remti vietos projektus, taip pat VVG bendradarbiavimo projektus, susijusius su šios tikslinės srities reguliavimo dalyku.

P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkystėje susijusias ekosistemas“:

- *4A: Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, įskaitant „Natura2000“ vietoves, teritorijas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių, ūkininkauti skirtas gamtiniu požiūriu didelės vertės teritorijas, bei Europos kraštovaizdžius.* Šiai tikslinei sričiai daugiausia įtakos turi LEADER priemonės veiklos sritys, susijusios su vietos projektų pagal VPS įgyvendinimu (kodas 19.2) ir VVG bendradarbiavimu (kodas 19.3). Suteikiama galimybė remti vietos projektus, taip pat VVG bendradarbiavimo projektus, susijusius su šios tikslinės srities reguliavimo dalyku.

P5 „Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose“:

- 5C: *Atsinaujinančiųjų energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimo ir naudojimo bioekonomikos tikslais palengvinimas.* Šiai tikslinei sričiai daugiausia įtakos turi LEADER priemonės veiklos sritys, susijusios su vietos projektų pagal VPS įgyvendinimu (kodas 19.2) ir VVG bendradarbiavimu (kodas 19.3). Suteikiama galimybė remti vietos projektus, taip pat VVG bendradarbiavimo projektus, susijusius su šios tikslinės srities reguliavimo dalyku.

Šaltinis: Lietuvos KPP, 2020-10-16 redakcija.

14 PRIEDAS. NVO SOCIALINĖS VEIKLOS SKATINIMO, SOCIALINIO IR BENDRUOMENINIO VERSLO PROJEKTAI

47 lentelė. Iki 2021-04-01 baigti vietos projektai, skirti NVO socialinei veiklai, socialiniam ir bendruomeniniam verslui skatinti ir juose sukurtos darbo vietos

VVG	Projekto vykdytojas	Projekto pavadinimas	Tikslinė sritis	Patvirtinta paramos suma, Eur	Sukurtų DV skaičius
ELEK	VIEŠOJI ĮSTAIGA SEMELIŠKIŲ BENDRUOMENĖS INICIATYVOS, VŠ	Semeliškių bendruomenės iniciatyvų verslo pradžia	6A	51 038,00	2
ELEK	VŠĮ "INOVATYVU", VŠ	Sportas kitaip	6A	51 042,00	1,1
IGNA	VŠĮ PROJEKTŲ VALDYMO IR MOKYMO CENTRAS, VŠ	Gyventojų užimtumo didinimas naudojant inovatyvias kūrybiškas verslumo skatinimo formas (InsertArt)	6B	33 716,00	1,5
IGNA	PAŽANGAUS BENDRADARBIAVIMO AKADEMIJA, VŠ	Noriu būti sveikas. Kad pasaulis kvėpuotų lengviau	6B	32 560,00	1
JURB	PADUBYSIO BENDRUOMENĖ, A	Vaisių ir uogų perdirbimo cecho įkūrimas	6B	108 030,00	3
JURB	JURBARKO EVANGELIKŲ LIUTERONŲ PARAPIJOS DIAKONIJA "JURBARKO SANDORA", A	Šeimoms gerovės centro Smalininkų miestelyje kūrimas	6B	119 985,00	3
JURB	KLASTERIS "PANEMUNIŲ TURAI", A	Panemunių turistinio sūrio kelio aktualizavimas	6B	57 612,00	2
JURB	VŠĮ GASTRONOMIJOS MOKYKLA, VŠ	Tradicinių valgių gamybos ir edukacinių programų centro sukūrimas bei veiklos organizavimas įtraukiant Jurbarko krašto bendruomenes	6B	119 961,00	5
KAIŠ	DARSŪNIŠKIO BENDRUOMENĖ, A	Darsūniškio bendruomenės bendruomeninio verslo kūrimas	6B	70 000,00	1
KAIŠ	ANGLININKŲ BENDRUOMENĖ, A	NEMUNO DIENOS CENTRAS	6B	40 000,00	1
KAIŠ	ANGLININKŲ BENDRUOMENĖ, A	Anglininkų bendruomenės veiklos plėtra	6B	58 309,00	1
KAIŠ	VIEŠOJI ĮSTAIGA "MENO SIENOS", VŠ	Meno sienos	6B	34 810,00	1
KELM	KOOPERATYVAS "KELMĖS AGROSERVISAS", KO	Socialinių paslaugų teikimas kaimo gyventojams	6B	73 159,00	2
KELM	ASOCIACIJA "ROJUS VAIKAMS", A	Paslaugų, susijusių su turiningo laisvalaikio organizavimu, kūrimas	6B	44 661,00	1
KELM	SPORTO KLUBAS "ANTIVIS", A	Socialinės atskirties mažinimas teikiant pavėžėjimo paslaugas Kelmės krašto partnerystės VVG grupės teritorijoje	6B	58 965,00	1
KELM	PRAMOGŲ IR POILSIO ASOCIACIJA "NENDRĖ", A	Sveikatingumo ir poilsio centro įkūrimas Tytuvėnuose	6B	58 520,00	2
KUPI	ALIZAVOS JAUNIMO CENTRAS "ALSJA", A	Žingsnis po žingsnio	6B	25 000,00	1
KUPI	KAIMO BENDRUOMENĖ "PALĖVENYS", A	Vienuolyno akimirkos dvelksmas	6B	8 601,00	0,6
LAZD	N. KIRSNOS KAIMO BENDRUOMENĖS KOMITETAS, A	Bendruomeninio verslo kūrimas	6B	48 678,00	1
LAZD	SENŪJŲ ŠEŠTOKŲ BENDRUOMENĖ, A	Bendruomeninių paslaugų teikimas	6B	37 287,00	0,75
PAKR	GUOSTAGALIO PASLAUGŲ CENTRAS, VŠ	Kokybiškos paslaugos Guostagalio gyventojams	6B	71 520,00	2,5
PANE	PANEVĖŽIO RAJONO KAIMO BENDRUOMENĖ "PAŽAGIENIAI", A	„Mobilus SPA“	6B	13 750,00	1
PANE	VŠĮ "MIEŽIŠKIŲ BENDRUOMENINIAI VAIKŲ GLOBOS NAMAI", VŠ	Miežiškių bendruomeniniai vaikų globos namai	6B	60 000,00	7

VVG	Projekto vykdytojas	Projekto pavadinimas	Tikslinė sritis	Patvirtinta paramos suma, Eur	Sukurto DV skaičius
PLUN	PLUNGĖS R. ALSĖDŽIŲ STANISLOVO NARUTAVIČIAUS GIMNAZIJA, BĮ	Alsėdžių gimnazijos valgyklos pritaikymas bendruomenės poreikiams	6B	42 878,00	2
RADV	ŠEDUVOS PASLAUGŲ CENTRAS, VŠ	"Šeduvos paslaugų centro materialinės bazės sukūrimas"	6B	86 353,00	2,5
ŠALČ	"BALTOSIOS VOKĖS KRAŠTO BENDRUOMENĖS CENTRAS", A	Tradicinė XXX jubiliejinė sporto šventė Baltojoje Vokėje	6B	6 000,00	-
ŠALČ	ŠALČININKŲ R. ŽEMDIRBIŲ ASOCIACIJA, A	Šalčininkų rajono ūkininkų bendruomenės stiprinimas	6B	2 769,16	-
ŠILA	KOORDINACINIS CENTRAS "GILĖ", A	Pavežėjimo paslaugos socialinės atskirties mažinimui	6B	43 453,00	1
ŠILU	VŠĮ "GABRIELIUS", VŠ	VšĮ „Gabrielius“ ekonominės veiklos pradžia	6B	33 953,00	1
ŠIRV	VISUOMENINĖ ORGANIZACIJA BENDRUOMENĖ "VIENKIEMIS", A	Bendruomenės „Vienkiemis“ siuvimo veiklos pradžia	6A	6 126,00	1
ŠIRV	Aivaras Mučinis	Aivaro Mučinio verslo įsikūrimas	6A	44 712,00	1
ŠIRV	Alvydas Rolis	Alvydo Rolio autoserviso įsikūrimas	6A	9 890,00	1,5
ŠIRV	ŠIRVINTŲ TĖVŲ IR VAIKŲ KLUBAS, A	Renginių ir švenčių organizavimo verslo įkūrimas	6A	23 120,00	1,5
ŠIRV	Darius Venckus	Dariaus Venckaus verslo įsikūrimas	6A	46 689,00	1
ŠIRV	Indrė Mučinienė	Indrės Mučinienės verslo įsikūrimas	6A	18 933,00	1
TAUR	PAGRAMANČIO BENDRUOMENĖS CENTRAS "GRAMANČIA", A	„Pagramančio miestelio daugiavfunkcinio paslaugų centro įrengimas ir pritaikymas visuomenės poreikiams“	6B	148 884,00	3
TAUR	DACIJONŲ KAIMO BENDRUOMENĖ, A	„Verslo kūrimas Dacijonų bendruomenėje“	6B	44 791,00	1
TAUR	EIČIŲ BENDRUOMENĖ "KARŠUVA", A	„Pavežėjimo ir buitinių paslaugų teikimas vietos gyventojams“	6B	44 725,00	1
UKME	VŠĮ "VEIKMERGĖ", VŠ	„Vandenlenčių parko įrengimas Mūšios tvenkinyje“	6B	114 500,00	2
UKME	VŠĮ "UŽIMTUMO NAMAI", VŠ	VšĮ Užimtumo namai socialinio verslo plėtra	6B	33 239,00	1
VILK	ASOCIACIJA "PAGALBA IR PARTNERYSTĖ", A	ASOCIACIJA „PAGALBA IR PARTNERYSTĖ“	6A	46 902,00	1
VILK	GUDKAIMIO KAIMO BENDRUOMENĖ, A	„GUDKAIMIO KAIMO BENDRUOMENĖS APLINKOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ VERSLO ĮKŪRIMAS“	6A	40 338,00	1
VILK	KARALKRĖSLIO BENDRUOMENĖ, A	„KARALKRĖSLIO KEPYKLĖLĖS“ VEIKLOS PLĖTRA“	6A	43 825,00	1,5
VILN	GRIGAIČIŲ BENDRUOMENĖ, A	Bendruomeninio verslo pradžia	1A	74 005,00	2
VILN	VERIŠKIŲ KAIMO BENDRUOMENĖ, A	Socialinio taksi paslaugos Vilniaus rajone	1A	20 427,00	0,5